

આ અંકમાં	
આદિત્યસંષ્ટિતું અવનતુ	૨૬૧
પુસ્તકાલયના પગથારેથી	૨૬૪
પાટણની પ્રાચીન અને અર્વાચીન અતિહાસિકતા	૨૬૬
એવું શાય ?	૨૬૭
ગામડાનું પુસ્તકાલય	૨૬૮
સુવિચાર કલ્પિશઓ	૨૬૯
કેવા વિશે સુવાક્યો	૨૭૦
પુસ્તક પરિચય	૨૭૧
ગુજરાત સોહિલ અને મંત્રુતિના વહેણ	૨૭૩
નવીન શાય	૨૭૫
પુસ્તકાલય નોંધ	૨૭૬
કડી-મહાલ પુસ્તકાલય મંમેશ્વર	૨૭૭
પુસ્તકાલયોની તપાસણી	૨૭૮
૧ ગ પુ મહાજની નહેંગત નં ૨	૨૭૯
" " " " નં ૩	૨૮૧
પુસ્તકાલય પર્વણી	૨૮૨
કેળવણી ધર્યા કે મિશન ?	૨૮૩
સંભાષિક દોહન	
સિખાણીમા બિખેરી	૨૮૫
નવ ગુલનો હાગ	૨૮૭
પ્રરીદી અને વેચાણ	૨૮૯
શ્રી કે સર્વવંતી ?	૨૯૧
ખિસ્તી વર્ષની ઉજવણી	૨૯૩
લંકા - ભૂતકાળનું અને આત્મનું	૨૯૬
સાપનું કો	૨૯૮
શ્રી રમલ મહર્ષિ અને તેમનો આશ્રમ	૩૦૦
આપણી ખામીઓ	૩૦૪
પુસ્તકાલય ખાતાની સૂચના ધ	

પુસ્તકાલય માટે ગૃહઉપયોગી ૪૦ પુસ્તકો

ઘરની રાણી	રૂ. ૬-૧૨-૦	મહેલુ પારણું	રૂ. ૬-૧૨
જીવન મળી	" ૪-૨-૦	દાદીમાનુ વૈદુ	" ૬-૧૨
આણેા ઘરસ સાર	" ૨-૦-૦	રાસ રજની	" ૩-૮-૧
ગૃહિણી મિત્ર	" ૫-૦-૦	ગસ મંગલા	" ૧-૮-૧
ભાત ભાતનુ ભરત	" ૧-૦-૦	મામાનુ ઘર કેટલે	" ૨-૦-૧
ને ગુ થણકામ	" ૩-૦-૦	વિસમી મદીનુ પાકશાસ	" ૩-૦-૧
વિજયાલક્ષ્મી પડિત	" ૨-૦-૦	રાસ કોકિલા	" ૦-૭-૧
અરુણા અસદઅલી	" ૨-૦-૦	અમારા ગીન	" ૦-૬-૦
રણુચી કી કુટન લક્ષ્મી	" ૨-૦-૦	પાયલ બાગે	" ૦-૭-૦
જનક હુલારી	" ૨-૦-૦	અન્નપૂર્ણાનુ મદિર	" ૨-૦-૦
દક્ષકન્યા	" ૨-૦-૦	શુભદા	" ૨-૮-૧
ભાઈબહેન	" ૩-૮-૦	શાનદા	" ૩-૮-૧
ભાલી	" ૩-૮-૦	નગરલક્ષ્મી	" ૩-૮-૧
બડીદીદી	" ૨-૦-૦	આનની	" ૩-૮-૦
અનુરાધા	" ૨-૦-૦	વિભાવરી	" ૩-૮-૦
ગૃહદાહ	" ૫-૦-૦	સાવત્રી મા	" ૮-૧૨
પથેરદાળી ભાગ ૧-૨	" ૬-૦-૦	વિમલાસ	" ૪-૮-૦
બુદ્ધિ વિલાસ	" ૫-૦-૦	શરદવ દના	" ૩-૦-૦
નર ને નારી	" ૨-૦-૦	દાદાજીનું હાપણુ	" ૨-૦-૦
લખનો આનંદ	" ૩-૧૨-૦	૬ પતીયુખ	" ૫-૦-૦

સંસ્કાર લક્ષ્મી . રૂ. ૬-૦-૦

દરેક પુસ્તકનું વી પી ખર્ચ અલગ અલગ માત્ર ગણતરીની જ નહોતો રોકાનાં દાવાથી ખલાસ થાય તે પહેલાં વી પી થી મગાવવા મારે આજેજ લખો

એ ન. એ મ. ઠ ક ર ની કું.

બુકમેક્સ પબ્લીશર્સ ૧૪૦, પ્રિન્સેસ સ્ટ્રીટ બુંબઇ ૨.

આ માસિક વાર્તાગર્મ 'ધી હુદાબુમિત્ર પ્રિ. પ્રેસ' માં અમાલાલ વિ. દસરે પુસ્તકોલય સ સ મંડળ દિને માટે હાથી પ્રસિદ્ધ થયું તા ૨૪-૧-

પુસ્તક રૂ ૩ મુ

જાન્યુઆરી-૧૯૮૮

૬ કી.

સાહિત્યર ઇતિહાસ અવનવું

‘ધી સ્ટોરી ઓફ સેન માઇકેલ’ (The Story of San Michele) આ પછીનું

પૂર્ણ પાતવાળું પુસ્તક યદ્યપિ પડયુ છે તો નાં પચીસ વર્ષોમાં આગીમ ભુદા ભુદા દેશોમાં લાખો વાચકો તે વાચ્યુ છે તાજેતરમાં તેનું એકેડેમીક તથા સ્ક્રિપ્સનમાં ભાષાંતર થયુ છે. આ રીતે લેખકોની, કુલ રૂબરૂ ૪૧ ની થા. છે આજન આત્મચરિત્ર તથા અચત નવલકથાના બંનેમાં આ પુસ્તકે લાખો વાચકોને પ્રેરણા અર્પી છે કેપ્રીના અદ્ભુત ટાપુ પર સાન મા મેલના લેખકે સ્વપ્ન સાચું કર્યું તેમ અદ્ભુત થોડા વાચકોએ ઈચ્છયુ નહિ હોય.

સ્વીડનનો વૈદ્ય, નર્તવેત્તા, તથા લેખક એક્સલ મુન્થે (Axel Munthe) તાના હાથ ની ધરાબાધિયુ તમામોતાના જીવન અને ઠાવની આકર્ષક હકીકત લખી છે ગયા. ટિકટો બરમાં તેને તેણે વર્ષે ચર્ચા. લંડન છેલ્લું ભોવાને તેને આઠ વર્ષે પીતી ગયા છે.

તેની તખ્તિયત રાખર રહેતી નથી. વૃદ્ધાવસ્થાએ તેના પર પોતાનો પભો ઉગામ્યો છે જે હમા જ અધિકો થઇ ગયેલ છે. તે દહે કે કે ‘હુ બીલુ પુસ્તક ‘ધી ટ્રેન્ડી ઓફ ઓલ્ડ ડેવિલ’ (જૂનાવસ્થાની ડુણ દયા,) લખી રહ્યો છું. મારી ઇચ્છા છે કે તમે બનાંડ’ શોને ૯૧ વર્ષની ઉંમરે તેની તફુનતી તથા શક્તિ રહ્યા પછી ભુજો અને નો માર ૯૦ જ થયા છે છતાં હું તે તબીબ કરી સંતોષી થી

૧૯૭૭-૪૬ના ૧૬ વર્ષે દરમિયાન અંગ્રેજી ભાષામાં ચયેલ ફેરફારોનું વર્ણન એનસાઇક્લોપીડીયા બ્રિટાનિકા તરફ થી પ્રગટ ચયેલ ‘ટેન ઇવેન્ટફુલ ઇયર્સ’ (Ten Eventful Years) નામક પુસ્તિકામાં પ્રગટ કરવામાં આવેલ છે.

૨૨ ખાનાની આ પુસ્તિકામાં નવા સંપ્દો અથવા જૂના સંપ્દોના ચતા નવા ઉપયોગ વિષયમાં આવે છે આ સંપ્દો પર મુદ્દા પ્રભાવ સ્પષ્ટ જણાઇ આવે છે. ‘૨૧૨૨’, ‘બ્રેક માઉન્ટ રિફ્રેશ કોલમ’ જેવા સંપ્દોના આમાં સમાવેશ કરવામાં આવેલ છે.

* નેપાલી સાહિત્ય 'રિષદની સ્થાપના તાજેતરમાં જ થઈ છે તેની પહેલી જાણના ગદ્ય તથા પદ્યના ધણા લેખ ૧૨ ઉત્તેજન આપવામાં આવ્યું હતું તે સમયે' ૧૩૪ નેપાલી પુસ્તકના લેખકને શ. ૬૦૦૭ નું પદ્ય પ્રસ્તુત કરવામાં આવ્યું છે. 'સાહિત્ય કોન' નામે નવું માસિક પણ તે ૩૬૫ છે. તથા કેટલાક ઉપયોગી પુસ્તકો ગદ્ય પ્રગટ કરનાર ૩.

* શ્રી રવીન્દ્રનાથ ૧૧૨૧ સ્મરણ ચિત્રચામી રાખવા માટે ભાગલપુરના લેખિકા યાગેશ સોસાયટીની સ્થાપના છે તેને ઉદ્દેશ દિલી તથા બંગાળી પુસ્તકાલય પુસ્તકાલય સ્થાપનાનો અને કવિના યુ ૧૧ દિલીમાં પ્રગટ કરવાનો છે.

* શ્રી, નસિહત મધુ કેલકરે રચેલ 'તિલકનું જીવનવૃત્તંત' મગદી જીવન ચરિત્ર ૧૧ સાહિત્યમાં અગ્રસ્થાને છે. ૧૧૨૧નું આત્મવૃત્તંત 'ગતગોષ્ઠિક' ના ચાર્ટિક હેઠળ ૧૯૩૬ માં છપાયું હતું.

* શ્રી કેલકરના ૧૧૧૧ પુસ્તકો તેમના જીવનકાળ દરમિયાન છપાઈ ગયા હતાં મગદી સાહિત્યના ઇતિહાસમાં આ દશરનો બનાવ પહેલવહેલો જ છે.

* મુખ્યલકરજીના ગળ શ્રી વિનાયકરાવ ધોરપટેએ મુબઈના પ્રાખ્યાપક કે. પી. તેમનાં પુસ્તક 'રાહી બુતપતિકાશ' માટે શ. ૩૫૦૭ નું પરિતાપિક આપ્યું છે.

* અઘાર પુસ્તકાલય (અઘાર, મદાસ) નો હીરક મહોત્સવ બીજી ડિસેમ્બરે ઉજવવામાં આવ્યો હતો. ડો. મેત્ર વરદાચારીએ આ હીરક મહોત્સવ આપ્યાનમાં, હિંદની પ્રાચીન સંસ્કૃતિ અથમાળાના ત્રીસ મેઘ પ્રગટ કરવાની યોજના દર્શાવી હતી. આ માળામાં પ્રાચીન હિંદના ઇતિહાસ તથા સંસ્કૃતિનું સમગ્ર ક્ષેત્ર આવરી લેવામાં આવશે, આ યોજના તત્કાલિક શરૂ કરવાની તેમણે લલ્લા જ કરી હતી.

મોટા પડિતોને ૧૦ દાર પુસ્તકાલયનાં પ્રકાશનો બેટ આપવામાં આવ્યા હતાં. નાના પડિતો તથા વિદ્યાર્થીઓ માટે પુસ્તકો તથા રોઝક ઇનામનાં પરિતાપિક આપવામાં આવ્યાં હતાં. આ વિશિષ્ટ પ્રસંગ ૧૦ પુસ્તકોની ખાસ રેસમી બિધિથી કરવામાં આવી હતી.

* મુખ્ય મુનિવર્ગીટી તરફથી અપાતું શ. ૪૦૦૭ નું શ્રી ગોકુળજી જાલા નેતા પારિતાપિક ચાત્ર વર્ષે વડોદરાના પ્રખ્યાત વિદ્વાન પ્રાખ્યાપક શ્રી એસ. એસ. સાવેને આપવામાં આવ્યું છે.

* નેવું વર્ષ પહેલાં સંમિલનમાં એક ખ્રિસ્તી મિશનરી ડૉ. વિન્સેન્સે નીચેના ચબ્દો કહ્યાં હતા.

* તામિલ ભાષાનું પદ ગ્રીકના કરતાં વધારે ચોક્કસ તથા સંસ્કૃત છે તેમ કહેવામાં અતિશયોક્તિ નથી.

આ વિદ્વાન અંગ્રેજ, ફ્રેન્ચ, ઇટાલિયન, જર્મન, લેટિન તથા ગ્રીક ભાષાઓથી પરિચિત હતા. હિંદમાં આઠ્ઠા પછી તેણે સંસ્કૃત તથા હિંદની બીજી જીવંત ભાષાઓનો અભ્યાસ કર્યો હતો. તેનો તામિલ ભાષાનો કોશ બીજા કોશ માટે આધારભૂત ગણાય છે આવા વિદ્વાન ઓક્સફર્ડના ઉપરના શબ્દો છે, જે વર્ષ પહેલાં એવી સંમિલન યજ્ઞ હતી કવિ સુબ્બલક્ષ્મી ભારતીનો જે હરમાં જન્મ થયો હતો તે હર ખરીદી લઇ તેના સ્મારક તરીકે જાવનું (કવિ ૧૯૨૧ માં સ્વર્ગસ્થ થયા હતા તે સમયે એવો અકસદો કરવામાં આવ્યો હતો કે આ કાવ્ય માટે લગભગ ૫ હજાર રૂપિયાની જરૂર પડશે. 'કલ્પી'ના તત્ત્વોને કાળા માટે પોતાના પત્ની કટારા ખુસ્તી મૂકી સંસ્થાનમાં નાનો નાની રકમો લેવા લાગી પછી તેા સો યોની તથા હજારની રકમ ખાવવા લાગી. કવિના સ્મારકના ઉપયોગ માટે પત્યાસ હજાર રૂપિયાની રકમ ભેગી થઇ ગઇ. અલ્પલી રકમ પૂરતી હોય કાળો બંધ વરવામાં આવ્યો, નહિતર યોજામાં યોજા એક લાખ રૂપિયાની રકમ થઇ હોત.

* અત્યારે માત્ર તૈયાર થઇ ગયેલ છે અને પશ્ચિમ બંગાળના ગવર્નર શ્રી. રાજગોપાલાચારીએ તા. ૧૩ મી માર્ચેનારે તે ખુલ્લું મૂક્યું હતું.

❧

* દક્ષિણ હિં માં એક સમય એવો હતો કે આધુનિક તાગિમાં લખનાર સ્ત્રીલેખિકાની સખ્યા જૂનું હતી પાંચ તો વિશ્વભાક્ષો અમલ એકલા જ હતી, પછીથી એકાદ બે સ્ત્રીઓએ શોકાં પુસ્તકો લખ્યા હતાં અને સામયિકો ચલાવ્યા હતા, પણ આ ૧૨ નવા તામિલની વૃદ્ધિમાં દેશો આપનાર લેખિકાઓની સખ્યા મોટી છે તેમાં શુદ્ધિને મળતી સ્વયં ભલ-પોતાનાં લખાણોથી તામિલ જાતમાં બહુ જાણીતાં છે તે "નૂતન સ્ત્રી" નામના સાહિત્યના નવા સામયિકનાં તત્ત્વો છે, પહેલાં અંક ૧૧ દક્ષિણ હિંદની સ્ત્રીઓના હાથે દર્શાવતા ૨૦ છે

❧

* હેલ્સિન્કી વિશ્વવિદ્યાલયના પ્રાધ્યાપક ડૉ. હર્ન ત્રાંના વિશ્વવિદ્યાલયના પુસ્તકાલય માટે મુરોપિયન ભાષામાં લખાયેલા હિંદી લેખિકાના પુસ્તકો ચોક્કસવાની વિનંતિ કરતાં જણાવે છે, કે હિંદી લેખિકાનાં પુસ્તકો ફિન્લેન્ડમાં માત્ર ઉત્તર ત્રી વચ્ચે એટલું જ નહિ પણ તેમાંના લખાણમાં કેટલું સમયમાં ફિનિશ ભાષામાં ઉતરાત્તમાં આવશે, કેમકે ફિન્લેન્ડનાં સો ને પુસ્તકો બહુ જ છે.

❧

* અમેરિકામાં આ ૧૨ લુપ્ત ફિચરફ્ટ 'ગાંધી અને ચિન' નું ખૂબ વેચાણ થઈ રહ્યું છે 'સેટ' રિંગ 'સુદ્ધા' અમેરિકન વર્તમાનપત્રોએ તેને શાંતિચાહક દરેક શહેરોએ વાંચવા યોગ્ય પુસ્તક તરીકે ગણ્યું છે

* અલખત ૧૨ ગાંધી ઉપર છે, નહિ કે 'સ્ટેચિન' પર

છાંદાશા : માનસિંગ કામદાર

[આ ગ્રાંથક ટેકળ પુસ્તકો, લેખકો અને પ્રકાશકો વિશેના સમગ્ર હિસાબો આગળ આપશે આથી છે કે 'પુસ્તકાલય'ના વાચકોને આ વિષયનું સ્વચ્છ નીવડે. —લેખક.]

સુપ્રસિદ્ધ રશિયન ચિત્રકાર મહર્ષિ રેશિક રચિત ગ્રંથ

વર્ગીય સૌદર્ભધામ હિમાલયને પોતાનું નિવાસસ્થાન બનાવનાર મહાન રૂઢિપત્ર ચિત્રકાર રેશિકનું નામ કયા કલાલોકને નહિ સાંભળ્યું હોય ? હિમાલયની કુદરતના જે મનોરમ દર્યો રેશિકે ચિત્રોમાં અમરકિત કર્યા છે તે એક વાર પણ જોવાનું સહભાગ્ય જોને સંપાદ્યું હશે તેના હૃદયમાં એ ચિત્રો કાયમને માટે અકિત થયા સિવાય બાકી ન રહ્યા હશે. હિમાલય તો રાત્રીનાં ચિત્રોનું ખાસ અલાયદું 'રેશિક સમહરસ્થાન' છે. આ રેશિકે મહાકવિ એક નોંદર્મદર્શી ગ્રંથ લખ્યો છે 'Ecstasy of the Himalayas' (હિમાલયની આનંદ-સમાધિ) 'મૂલ્ય રૂપિયા ૫૦૦' આ ગ્રંથને યુરોપમાં ત્રણ વારે તે પ્રગટ થયો, પદ્મવિની દિલી ખાવત્તિ (Indian Edition) હમણાં જ બનાર પડી છે. એ ગ્રંથમાં રેશિકે મહાકવિ ચિત્રે 'રસદશનો' ને હિમાલય પ્રદેશનાં લોકગીતો સંગ્રહી છે. એ વિવેચકે આ ગ્રંથ વિશે લખ્યું કે 'હિમાલયના કાષ્ઠ પણ પ્રેમીએ-અને હિમાલયનું પ્રેમી કે નથી ? — આ ગ્રંથ વાંચે જ જોમશે'

હિમાલયના સખતમાં આપણે લા કાકા નોનકડું આ નવ પુસ્તક 'હિમાલયનો પ્રવાર' છે શ્રી કુમરલી સપટનું એક પુસ્તક ને જ નુત્તા ગાહ એ મર શેક શ્રી નાજીલાલ કાલિદાસનું 'તપોભૂમિ નદરી કદાર' નામનું પુસ્તક છે આ સિવાય, 'રેશિક'ના 'પગાડી' માં, શ્રી રતિલાલ તિવેદી રચિત 'પ્રવાસનાં મરમ શ્રી' માં અને હરિપ્રસાદ મ. દસાધનાં 'રસાર્ધન'માં હિમાલય પ્રદેશનાં ન્યમય વર્ણનો માટે છે આ વિશાળ તાજેતરનાં એક પુસ્તક તો ઉમેરો થયો છે 'હિમાલય પર્વત' એ ત લેખક છે શ્રી હિંમતલાલ પુનારા આ પુસ્તકની પ્રતાપ હિમાલયના અનન્ય આલોક તરફ સાંદેહે ઉજાડેર લખી દીધી છે

❧

એકીસાથે ૬૦,૦૦૦ વાંચકોના હાથમાં જનારી

હિન્દના એક લેખકની નવલકથા

ઇંગ્લેન્ડમાં દેશીક લાગી અને એમના જેવ અગ્રગણ્ય વિદ્વા એ મળીને એક 'Left Book Clubs' ('લેફ્ટ બુક ક્લબ') નામની સંસ્થા સંસ્થા બનાવેને દર માસે ઉત્તમ ઉત્તમ ગ્રંથો આપે છે એ સંસ્થાના સંસ્થાપકો હોવા તો સહજ છે એ અન્યમાળામાં દરેક મને અગાધ એક પુસ્તકની સહગી કરે છે. એ અન્યમાળા પહેલ-વહેલ જ એક નવલકથાના લા ત્રીય લેખકની નવલકથાને હિંસે બાસના 'પુસ્તક તરીકે ૨૬૪]

આન મળે છે. એ નવલકથાનું નામ છે. So Many Hungry ('કરોડો બૂખ્યા') ને બેખૂંક છે. બંગાળી, બુખક ડૉ. લલાની લટોચાઈ અગાઉ આ ગ્રન્થમાળાની આવી માસિક વિભાજીની પચાદશીમાં હોરોસ લાસ્કી, એડગર સ્તો વગેરે ખ્યાતનામ લેખકોની કિતાબોને સ્થાન સ્થાન મળ્યું હતું.

અબ્રહામ લિન્કન વિશે એક વધુ ગ્રન્થ

મહાન અમેરિકન પ્રમુખ અબ્રહામ લિન્કન વિશે ઘણા પુસ્તકો લખાયા છે તેમાં એક અબ્રહામ લિન્કન હોરોસ લાસ્કી 'How to Influence Men & People' એ પુસ્તક અબ્રહામ લિન્કન, લેખક ડૉ. કાર્નેગિએ "Lincoln the Unknown" એ નામનું જીવનચરિત્ર બહાર પાડ્યું છે. આ અગાઉ એણે "Biographical Round up" અને "Five Great Biographies" નામનાં જીવનચરિત્રોના પુસ્તકો બહાર પાડ્યા હતા.

"શેણી અને વિન્નલુદ" નો કિસ્સો અંગ્રેજીમાં

'શેણી અને વિન્નલુદ'નું સૌરાષ્ટ્રનું મુખ્ય સંગીત ધાન પ્રેમકાવ્ય અંગ્રેજીમાં આ રીતે પણ પદ્યમાં— 'તક્ષશિલાની ગજગાના'ના અણીતા લેખ શ્રી હજરગરાય એનાએ બહાર પાડ્યું છે. આ અંગ્રેજ પ્રેમકાવ્યની પ્રસ્તાવના મશહૂર રેન્ડા લેખક રવ. રોમાં રોલાએ લખી છે, એ આ પુસ્તકનું સહકાવ્ય ગણાવું જોઈએ કેમકે, ૨૦ રોમાં રોલાનો સંગીત-શાસ્ત્રનો અભ્યાસ ખૂબ જ ઉચ્ચ કોટિનો હતો. રોમાં રોલા આ શું એ સંગીતપ્રધાન પ્રેમ-કાવ્યને વખાણતાં આ પુસ્તકની પ્રસ્તાવનામાં લખે છે 'સમગ્ર વ્યભાસ સંગીત પ્રત્યેના હોડા પ્રેમ વ્યાપી રહેલો છે .....આ પ્રેમ મીઠુશુના બસરીના લો પ્રેમ સૂરથી જુદો જ છે અને સંગીતને સૂરની વિશ્વ વ્યાપી શક્તિને પ્રેરે છે'

શ્રી. મિનૂ મસાણીનું નવું પુસ્તક

'આપણું હિંદુસ્તાન', 'આપણો ખેતર' વગેરે નામો અર્થશક્તિના પુસ્તકો લખીને જાણીતા થયેલા લેખક શ્રી. મિનૂ મસાણીનું નવું પુસ્તક બહાર પડ્યું છે 'એનું નામ છે.

"A plea for Mixed Economics" ('મિશ્ર અર્થકારણની તરફ ધુમી') કિમત બાર આના.

—“ગિવ મુન્દરમ્”

કલા અને પરિશ્રમ

- * 'કલા એટલે ૯૯ ટકા પરસેવો અને ૧ % ટકા પ્રેરણા'—વિદ્યાનાથ ડી વિન્સી
- * 'અતિશય કાળજીપૂર્વકના અભ્યાસની ખગખરી ખંજન સકાયથી થાય એવી નય ખરું રહસ્ય ને જીવનનાં પણ ઘણાં રહસ્યો, પરિશ્રમથી જ મેળવાય છે'—રોહિન
- * 'મારી પાસે કલાનાં બીજાં કથાય રહસ્યો નથી, સત્ પશ્ચિમ છે'—ટર્નર

—શિવમ્ મુન્દરમ્

પાટણની પ્રાચીન અને અર્વાચીન ઐતિહાસિકતા

વડોદરા રાજ્ય ઐતિહાસિક દસ્તાવેજ સંશોધન સમિતિના સભ્યો, ઐતિહાસિક સંશોધનના કામે એક વાર પાટણ આવ્યા હતા

તેમણે લાકડા ઉપરનું પ્રાચીન કોતરકામ, પ્રાચીન શિલ્પકામમાં આવેલેથી પતિમાઓ તથા દેવમંદિરોના ધુમ્મટોમાં આવેલેથી ચિત્રાવતીમાં રસપૂર્વક તપાસી કેટલાકના ફોટા લીધા હતા આવા ચિત્રકામો સચવાય તો સુંદર સમૃદ્ધ થાય તે માટે ઉપયુક્ત પરિષદમાં બાબા ચિત્રામૃદ એકત્ર કરવાનો ફરિયાદ લાવવા નોવ લીધી હતી

તેમણે ભુદા ભુદા સદ્ગુહસ્થોને મળી પ્રાચીન દસ્તાવેજો, પત્રવ્યવહાર વગેરે મેળવવા ખત્ત થઈ હતો તે સદ્ગુહસ્થો પૈકી પાટણના હાલ ત નગરશેઠ શ્રી અમરચંદ્ર એક પત્રવ્યવહાર બતાવવાની ઇચ્છા જાહેર કરી એ સંશોધકોને તેમના મુકામે તેડી ગયા હતા

તેમણે વાતચિતમાં જણાવ્યું હતું કે તેમનું કુટુંબ બિન્નભાગમાંથી સ. ૮૦૨ ની સાલમાં પાટણ આવ્યું હતું અને તે વખતથી, પાટણનું નગરશેઠપદ અપ્રકૃત રીતે તેમના વશમાં પેઢી દરપેઢી આવ્યું આવે છે તેમના કુટુંબના કેટલાક પ્રાચીન દસ્તાવેજો તથા લખાણો, પાટણમાં આવ્યા આવતા વારસાધના રિવાજથી, કોઈ એક પર પરથી નાના છોકરાને વારસામાં જવાના નાશ પામ્યા હતા આમ છતાં સર્વદી દસ્તાવેજો તથા કિંમતી પત્રવ્યવહાર કાળપૂર્વક સાચવી રાખવામાં આવ્યો છે

તેમણે ગણુ કરેલાં લખાણો, ફરમાનો, પત્રવ્યવહાર અને મોનદલાના લખાણો ત્રણ વિભાગમાં વહેંચી શકાય, (૧) મોગલાઈ મળકાળના, (૨) જાની નવાબના કાળના અને (૩) યકવાડી શાસન સમયના

પહેલા વિભાગ અને બીજા વિભાગના એક ચિત્રાવતીમાં લખાણો ફારસી ભાષામાં હોવા કે, લાપાના અપરિચયને કારણે વાંચી શકાય ન હતા

ત્રીજા વિભાગના દસ્તાવેજોના બે તાલુકા શકાર (૧) જતપતિના અમલ દરમ્યાનના ગાય પ્રાડી અમલના ફરમાનો (૨) તે પછીના ગાય પ્રાડી અમલના ફરમાનો અને પત્રવ્યવહાર.

પહેલા વિભાગના લખાણમાં શરૂઆતમાં ' શ્રી રાજરામ જતપતિ ' લખ્યા પછી શાસન કરતાં યાકવાડનરેશનું નામ તથા તેમના અધિકારી, જેના તરફ પત્ર લખાતો હોય તે અધિકારી અથવા નગરશેઠ હોય તે દામાજી ઘઘનાત્ એ શબ્દો બીમત કે દાગ ડરાવ બીજાના વખતના લખાણમાં છે દરેકમાં સાતમાં સવત અને આઠે ૮ જેથી ૫ થીમત ગોવિંદરાવ ગાયકવાડ સુધી કીજરી સાલ લખેલી છે કેટલેક ઠેકાણે શાહી વાગો ફારસી ભાષામાં પણ છે ફરમાન લખેલ કાળના અમલવાદી ચોપડાના અષ્ટમાસ કાળના છે છે ૮ મહોર છાપ વહેતે ' એ અર્થસૂચક ફારસી શબ્દ હોય છે. કેટલાક લખાણમાં શાખ તથા ' વની સહીઓ પણ છે.

બીજો વિભાગ શ્રી કે. આણુદરાવ ગાયકવાડના રાજ્યવ્યવહાર સંબંધિત છે તેમાં ' શ્રી રાજરામ જતપતિ ' એ શરૂઆતમાં લખાણ બંધ થાય છે. કીજરી સાલ પણ લખાતી નથી. ફરમાન ઘણાં ' સ્વહસ્તેજ ' છે.

આ લખાણો એક સ્ટેડી તરફ લખ્યાં હોય તેવી રીતનાં છે કેટલાક પત્રોમાં નગરશેઠના અંગ્રીજીઓનાં નામ પણ આપ્યાં છે. એટલે રાજ્યકુટુંબનો તેમના કુટુંબ સાથેનો નિકટ સંબંધ જતાયે છે. નગરશેઠને પાટળનો વેપાર વચાનગર નથા આપાદ કરનાર ગણી, તેમનાં વખાણ કર્યાં છે, તેમજ ગણીની બાહુધરી આપી કે નિર્ભયપણે વેપાર ખીનવવાની પરવાનગી આપી છે અને ઉત્સાહ વધારે છે. વેપારીઓ તો આ તમામ તેમનો નિર્ણય કેવલનો ગણવા. તેમના અધિકારી તરફ કરમાન કરે છે, તેનાં નિરુદ્ધ નામોને શામન કરવા તાકીદ કરેલી છે.

વેપાર બંધ ન થોક તરફના નામ કરને આવડવેગમાં ૩ ૧૨૦૦] ની રકમ કરવેં આપવા કરાવેલું છે તે બધાં વખાણ વેપારી રકમના આ આની વેરો સરકાર રકમી લેવાનો તક આપેલો છે. અત્યારે મુખગાથ સમ્યા થવા આ હક્કશાહી ખાત થઈ, ગાલના નગરશેઠનું જીવન સુધી ૩ ૬૨] આપવા ૩ ૧૫ થયેલો છે.

શ્રીમંત સરકાર તરફથી તેમની મંત્રપ્રતિષ્ઠા વધારવા માટે તેમને ૩ ૧૫૦૦] નું ઉપજનું સાગોડીઆ આગ મનામમાં આપેલું છે. દરેક નગરશેઠ તરીકે આવતા જે તે ખાતના શાસનકર્તા નરેય પાસે આપવા મુખી ના સહુ કોનો મોખકોનો કરાવેલો છે. ઉપરાંત તેમને 'શાસક' નું સવિશેષ ગાન પણ આપ્યાના બે લખાણમાં ખાસ નિદેશ કરેલો છે.

ખાસ દસ્તાવેજો તપાસવા માટે વિશેષ વખત તથા મોડી અને કાસી જાવાના બજાર આજુબોની પણ જરૂર હોવાથી આ કામ ખીજ મુદત પર મુલતવી રાખવામાં આવેલું.

—મહેન્દ્રરાય ક. વહીઆ

(પાટળ મહાલ સાળાધિમારી)

એનું થાય ?

ધરતીની દેવીને તમે પૂજો છો. વિદ્યાધનને મોટું માનો છો ? રામાયણ, મહાભારત, હરણ કે આઈબલને તમે પવિત્ર માનો છો ? પુસ્તકો એ તો સ્વર્ગમાં જવાનાં વિમાન છે.

પહેલાંના વખતમાં પુસ્તકો ખૂબ કાળજીથી જળવાતા. અત્યારે છાપખાના દયાં છે એટલે પુસ્તકો મસ્તા થયા છે, જ્યાં જોઈએ ત્યાં પુસ્તકો મળી શકે છે. ઠેરઠેર પુસ્તકાલયો છે, પણ એટલું ન બૂલશે. આપણે વાંચેલી એ પુસ્તકો ખરીદીએ એટલા શ્રીમંત નથી; આપણે તો ખરીબ છીએ. ચૈસા પેકે પુસ્તકોનો પણ કરકસરથી ઉપયોગ કરવો જોઈએ.

પુસ્તક વહેંચે મટી કેમ જાય છે, એ તમે જાણો છો ? એમાં શું થઈ જવું છે, એમ તમે માનો છો, નહિ ?

ઠાકરાને રમવા આપવાથી, પુસ્તક બેચક વાળવાથી, પછાડવાથી, જ્યાં ત્યાં ફેંડવાથી, એવાથી રાખવા પાન વાળવાથી કે દિવારાળી લાકડાના ટુકડા પાને વચે રાખવાથી, મુલામ લીની જગ્યાએ કે વરખાદ લાગે તેમ રાખવાથી, ચિત્રો ને પાને ફાડવાથી, મનગમતા બાલ પર લીટા દોરવાથી, કે પોતાને અભિપ્રાય લખવાથી પુસ્તકો બગડે છે.

જો, પુસ્તક બગડનાર તરીકે તમારો નંબર તો લાગતો નથી ને ?

ગામડાનું પુસ્તકાલય

શંકરભાઈ સોમાભાઈ તડવી (મુ. સિ. પો. યં. સ. ગ્ર. શાળા)

ધૂળ પુસ્તકો પર પાંચ પાવન હતી - સી રામ, ઉધર્મ-દેવી પુસ્તકોના ડાંખા જેવા ડાંખા ક્ષરોનો નાશ કરતી હોય, શીના એ સદમ ગા કબક કરી છૂટવાની આશાએ હેંદરમાખાના કામ કરતા હોય, એવા સા પુસ્તકાલયો છે ખમ, અને કેટલાયે સુંદર છે એ વાતે એ સરી.

સા પુસ્તકાલયે જ માત્ર છત્રપતિર દેવ હોવાથી મારાથી વધારે પડતું લખી જમાવ છે અથવાલમિત્રો નીચે જ દુવેલાં એવાં દસ્યાથી પોતાના સા પુસ્તકાલયને પર રાખે એવી આશાથી આ લખુ છુ

‘માસ્તર સાહેબ ! શીતાળ આપેને ?’ એક પછાત કોમના વચ્ચે માગણી કરી

અથવાલ બ્રાહ્મણ હા, શિટ્યૂત પણ ખરા તે કહે ‘તારાથી ન વચાય.’

‘કેમ સાહેબ ?’

‘કારણ કે તું નીચી જાતનો છુ, જુદા ગીતા વાંચે તો અન્યથા વાળક તારા કરતાં ઊંચા છે જનાં તેમનાં પણ ગીતા ન વચાય, કોઈ વાંચે તો તમે અભિજ્ઞ થકો ખમ.’

‘પણ સાહેબ ! આ ને કાણ વાંચી સલાખે ?’

જૂના રહેલા મત્રીએ પરમાર્થથી ડાળા ફેરવ્યા

બયોરના બે વાળા શાળા છૂટતાં બાળકો ઘેર ગયા પુસ્તકાલયની આપ-લે બયોરે શી કાવાથી બાળકો આવ્યા, ટેક વાચકો પણ હતા હુ પુસ્તકાલયને ઓટલે જઈ હસો.

‘સાહેબ, અમર ચ રેત લાગ ન લો આપો.’ અત્યજ વાચકે માગણી કરી.

મત્રીના પહેલાં એક ઉદ્ધત શ્રીમત વાચકે સ્વ કાલો ‘તમારા મોઢે આ પુસ્તક કમ નથી જાણો, સાલાને પૈસા કે છ દિવસ આપવા નહિ ને પુસ્તકો વાંચવા છે.’

એક ભલા વાચકે કહ્યું ‘નાજીસાઈ આ પુસ્તકાલય એ સાર્વજનિક સંસ્થા છે. ધણે ભાગે તે ગરીબ માણસો માટે જ કાઢવામાં આવેલી હોય છે.’

નાજીસાઈ ચૂપ રહ, પણ અથવાલ સાહેબ (?) નો પુસ્તકોપ મજબૂતી હાલો... ને, મરત પાનાં કાઢતા છે, ગસ દહાડે ચાર-આઠ આનાય આપવાને નહિ ? ને તેમણે જ ઉપરથી પુસ્તકો નીચે ફેંક્યા એક પુસ્તક તો કાટીય ગયું

હુ આશ્ચર્ય પામ્યો, ‘એક સુંદરેલા ગણુતા અથવાલ અને પુસ્તકોપના માનદ-અમારની મનોભૂમિ એકતો હુ વિચારતો પડી ગયો

‘મોડા કેમ આવે ? તમે પુસ્તકો લઈ જઈ છાલી મૂકો તો કસકારી વાચકોનું શું ?’

‘સાહેબ ! હુ ગરીબ માણસ દીવે મજે સારે વાંચું ને ? મજબૂતી કરવા મજબૂત પડે. વખત ૨૬૮]

જહુ થોડા મળે એટલે મોડું થાય છે. ' વાચકો આજ્ઞા કરી.

' પણ ખીજા બાચકોનું શું ? ..... '

' પેલા પ્રમુખ સાહેબ પાસે તો પચાસ પુસ્તકો ચાર મહિનાથી પડી ગયાં છે, તેનું કંઈ નહિ ! '

' જા, તને પુસ્તક નહિ મળે..... '

ખીજા ગાળો લખવા જેવી હોય ખરી ?

સુવિચાર કથિકાઓ

' વિશ્વકર્મા જે જે ઉપાસ્ય થયે, મનન તે ચિંતન થયાં હોય તેને જાણવું એનું નામ જ ' સરકારની હીક્ષા ' —એથ્યુ આર્નેલ્ડ

' ખરું પૂછો તો ધોરી માર્ગ એટલે કે સુવર્ણ માર્ગ જેવું કંઈ છે જ નહિ, સુવર્ણ માર્ગ એ કે સુવર્ણ માર્ગ જેવું કંઈ છે નહિ, એ જાણવું. ' —બર્નાર્ડ શો

' છેવટે ઇતિહાસ એ છે કે ? ઇતિહાસ એટલે બધાએ કબૂલેલી એક વાર્તા ' —નેપોલિયન

' આદર્શવાદી ને વ્યવહારુ એ બે વચ્ચે તફાવત શો ? આદર્શ એટલે વ્યવહારુ માણુ-સોને-અથવા ખીજા માણુસોને-સમૃદ્ધ થવામાં ઇલાય આપે તે. ' —હેન્રિ થ્રોલ્ડ

" જો મારો ' સાપેક્ષવાદનો સિદ્ધાંત ' સાચો ફરશે તો જર્મની હું જર્મન છું એ રીતે કહી ફરશે, ને ફ્રાન્સ કહેશે, ' ના, એ તો વિશ્વનો નાગરિક છે. ' જો મારો સિદ્ધાંત ખોટો ફરશે તો ફ્રાન્સ કહેશે, ' એ તો જર્મન છે, ' ને જર્મની કહેશે, " ના, એ તો જ્ય છે, જ્ય " —આલ્બર્ટ આઈન્સ્ટાઈન

દુનિયામાં ચાર પ્રકારના માણસો હોય છે

(૧) જે જાણતો નથી, ને એ જાણતો નથી એની એને અજાણ્ય નથી, આ જૂર્જનો પ્રકાર છે; એનાથી દૂર રહો,

(૨) જે જાણતો નથી, પણ એને જે જાણતો નથી એ વાતને જાણે છે, એ સરળ માણસ છે, એને શીખવો.

(૩) જે જાણે છે, છતાં એ જાણે છે એ જાતની એને જાણ્ય નથી, એ તત્ત્વચર્ચામાં છે, એને કાઢો, જામન કરો. જે જાણે છે, ને પોતે જાણે છે એ વાતનું એને પૂરેપૂરું જ્ઞાન છે, એ સાચો માણસ છે, એને અનુસરો. —એક અરબી કહેવત

' The great of the earth may not be known to us in person, but in the company of the great, through our minds, through reading, through our aspirations and ideals, through our hero-worship, and through our attempt-to emulate the noblest we know

—Anonymous

—અર્થાત્, વિશ્વના મહાન પુરુષોના સીધા સંપર્કમાં હોવાનું સદ્વાચ્ય આપણને ન સંપર્કે

એમ બને, પાણી મનન દ્વારા, વાયન દ્વારા, અગ્નિ આકાશનો અને આપણા આદર્શો દ્વારા, એ વીર પુરુષો પ્રત્યેના આપણા ભક્તિભાવ દ્વારા ને જેને ઉમદાનાં ઉમદા વસ્તુઓ આપણે જાણીએ છીએ તે મેળવવાના આપણા પ્રયત્નો દ્વારા કાપણે એ મહાપુરુષોના આનંદમાં જરૂર જઈ શકીએ

—‘આજ્ઞાત’

I expect to pass through this world but once Any fool, therefore, that I can do, of any kindness that I can show to any fellow creature let me do it now Let me not defer or neglect it, for I shall not pass this way again

અર્થાત્ આ દુનિયાં ત્રીસી માત્ર એક વાર પસાર થવાનું સહજાભ્ય મને સાપડ્યું છે એટલે જે કંઈ બહુ દુઃસ્વી શક્ય, અથવા કંઈ પણ પ્રાણી માટે જે કંઈ હળવા માયા દાખવી શક્ય, તે વસ્તુ મને અત્યારે ને અત્યારે કરી લેવા દો, આ વાતમા મારે વિલંબ કરવાની કે બેહુકારી બનાવવાની નથી, કાલ, આ માત્રા મારે ફરીથી પસાર થવાનું નથી —સ્ટીફન બેલેટ

કલા વિશે સુવાક્યો

‘કલા કશું નથી, પણ કુદરતની અનુકૃતિ માત્ર છે. (All art is but imitation of Nature)’

—સેનેકા

‘કલાને છુપાવવામાં જ કલા રહેલી છે

—ઓવિડ

‘માદર અત્રે કે, જગતમાં જે સૌથી વધુ રૂપાળી વસ્તુઓ છે તે જ સૌથી વધુ નિરુપયોગી છે, કાલ મોર અને કમળ.’

—જોન રસ્કીન

‘જે કુદરત છે તે મગલ છે, ને જે મગલ છે તે રૂપ વ્યક્ત કરવાની તૈયારીમાં જ છે’

—સાંકેરો

કલાના મૂળમાં જઈએ તો કલા એ એવી પ્રવૃત્તિ છે, જેની પાછળ બહુ ધીરજથી અતિશય મહેનત કરીને કાલસો પોતાની નિશિષ્ટ શુદ્ધિકૃત અને ચતુરાઈ ખીલે છે એ વિશિષ્ટ શુદ્ધિકૃત ચતુરાઈને પ્રતાપે સમાજની સ્વચ્છતા ઉચ્ચ થાય છે, નીતિ સુધરે છે કે કંઈ વધારે ઉપયોગી સાધન સમાજના હાથમાં આવે છે.

કલાઓનો મહાન દંડ આપણા આત્માનું દર્શન કરવાનો છે, અને આત્માના મહાન શુદ્ધિ આપણને પ્રાપ્ત કરાવવાનો છે, જેની આપણે મનુષ્યો પણ લગવાનું જેવા ઉચ્ચ, શક્તિમાન, જ્ઞાની, જ્ઞાનદી તે કલાકૃતિઓની ચર્ચા કરીએ

કલાના સેવનથી આપણી ઇન્દ્રિયો બળવાન બને છે, શુદ્ધિ ને વ્યવહારનો મેળ મેળવાય છે, લાગણીઓ શુદ્ધ થાય છે, અને હિતચિંતન થતું જીવન પાણી નીરોમાં ને સૌંદર્ય મદલ્ય કરી શકે એવું તેજસ્વી બને છે

દરેક પ્રમાણે કંઈ અસ્ય વ્યક્તિત્વ હોય છે, અને એને કંઈ બૂદ સદેશો આપવાનો હોય છે, આપણે ખાસ વ્યક્તિત્વ અને ખાસ અદર્શ શા છે તે આપણી કલાની અવલોકન આપણને જરૂર સમજાવી શકે એમ છે

*કોશી કલાને પેગળા કહે છે, રાજાના કલાને જ્ઞાન દની ગુર્તિ કહે છે, ટાંદસદાય કહે છે, હદયસોલ કલાને મારે આવશ્યક છે.

(૧) પરિશેષ (૨) આકાશદીપ—બનેના લેખક શ્રી ધ્રુમકેતુ, પ્રકાશક મૂંગર અચરત્ કાર્યાલય, માધી રસ્તો અમદાવાદ. પૃષ્ઠ ૨૩૦, અને ૨૧૬, સચિત દવર જેકેટ સહિત પાકા પૂઠા, મૂલ્ય દરેકના રૂ ૩-૦-૦

સ રૂઢ સાહિત્યમા જેમ ઉપમા કાલિદાસની, તેમ આજે આપણા ગુજરાતી સાહિત્યમા 'ટૂંકી વાર્તા તો ધૂરંડેતુની' એ સૂત્ર સર્વસ્વીકૃત થઈ ઢૂંલુ છે એમની લાગેતી તબાખામની ટૂંકી વાર્તાઓ તેમ જ અવશેષમાની લઠકયાઓ આપણા વાર્તાસાહિત્યના વૃણુચરુપ છે અવાનવાર સામયિકોમાં છપાતી એમની વાર્તાઓ વાચક માટે હવેના પ્રથમ આકર્ષણુપ જ રહી છે એવી નવી જૂની કુલ્યે ગળાને પહેલીમાં ૨૨ વાર્તાઓ અને ખીલમા ૧૮ વાર્તાઓ છે

અવશેષ પછીના "આકાશદીપ" અને "પરિ વ" મા અઢદાણેત્રી આ વાર્તાઓ વાચકોને અચૂક આકર્ષે તેવી હોઇને વાર્તાનસિકોમા ખૂબ જ આ નાત્ર નીવડતો એ નિર્વિવાદ છે દરેક પ્રસ્તકાલયમા એ વસાવી લેવાય

(૩) અતરાય—લેખક. શ્રી. ઉગામદર જોષી પ્રકાશક શ્રવન અલિલ મહિં, માનીરોડ, અમદાવાદ. કાઉન કદના પૃષ્ઠ ૧૫૨, સચિત દવર જેકેટ તહિન પાકુ પૂઠુ, મૂલ્ય રૂ ૨-૪-૦

આપણા માહિત્યના ઉપર જણુઆ તેવા બાનુ સિદ્ધદસ્ત વાર્તાનિવેન અને અધિ શ્રી. ઉમાશંકર જોષીનો આ નવો વાર્તાસઢઢ છે. એને ૧ અગાઉ ઇણેલ "આવણી મેળો" અને "ત્રણ અધુરું છે" એ સઢઢહો વાર્તાનસિક વાચકો ૧ હીક આદર પામ્યા હના તે પછીનો આ નવો વાર્તાસઢઢ પણ વાર્તાવાચનપ્રેમીઓને જરૂર ગરો.

(૪) નિશીથ—લેખક, કદ, પૂઠા, પ્રકાશક ઉપર પ્રમાણે, પૃષ્ઠ ૨૦૮, મૂલ્ય રૂ ૩-૦-૦

કવિ શ્રી ઉમાશંકરે ઇણેલ "ગગોત્રી" પછી બહુ પડેલ તેમના કાવ્યસઢઢ, નિલીથની આ નવી અર્ણત ૧ તેમાં એમનાં ચેના અને પ્રા ટુનમા પ્રસિદ્ધ થપલા કાવ્યોને યવેચિત રૂપમાં મૂકી ટિપ્પ ૧ માટે પણ ઘટ કહું છે આ ની આટલિ, જે પ્રસ્તકાલયોમાં હજીવે ન હોમ વા જીર્ણુ આ મયેલ હોપ ત્યાં સાવી લેવા રો છે.

(૫) પ્રાચીન —(નવીન આ તે) લેખક, ૩ ૧ક, કદ, પૂઠા ઉપર પ્રમાણે, પૃષ્ઠ ૧૨૪, મૂલ્ય રૂ. ૨-૮-૦

કવિએ ૨ ૧ણી પૌરાણિક ૧ ઓ પરથી પૌની જ આનીમા રૂન કરેલ કાવ્યચના આમા છે. પુરાણોના વર, પરથી સજોલ ના સજન દોલ ૧ કવિએ એને "પ્રાચીના" નામ આપ્યુ

છે અર્વાચીન કવિઓમાં અગ્રણી કવિ ઉમારા કરનો શબ્દવિભવ માણવા ઇચ્છતા વાચકો માટે આ કાવ્યગ્રંથિકા સુખેથી વસાવી દેવા.

(૬) પાનનાં છીડા—લેખક શ્રી જ્યોતીન્દ્ર દવે, પ્રકાશક ઇમનલાલ મેતાબલાઈ બ્રહ્મભટ્ટ ખારી કૃષ્ણ, ખભાત, વહીવટકર્તા ગાંધીવ સાહિત્ય મંદિર, સુરત. કાઢિન કદનાં ૫૪૪૨૫૨, સચિત્ર કવર જોડેટ સહિત પાકુ પૂકું, મૂલ્ય રૂ. ૩-૦-૦

“ગગન તરંગ” અને “અદ્વૈતાત્માનુ આત્મપુરાણ” ના લેખક શ્રી જ્યોતીન્દ્ર દવે આપણા હાસ્યવાચકોથી અગ્રણી નથી એમનું આ ત્રીજું સર્જન પણ એ જ રમતિયાળ રસાળ શૈલીએ લખાયેલા ૩૩ હાસ્યપ્રધાન હાસ્યપ્રસંગ છે.

શ્રી દવેની એમનાં સર્જનોમાં હાસ્યરસ ભેળવવાની કલા એમના વાચકોને એમનું હર-કાંઈ સર્જન એકી એકે પૂરું વાંચી નાખવા પ્રેરે તેવી હોય છે અને એજ કળા આ સંગ્રહમાં પણ જળવાઈ છે. ભારેખમ માણસોને આવા હાસ્યના સર્જનો વાંચવા પ્રેરવામાં આવે તો તેઓ મુક્ત હાસ્ય નહિ તો રિમત હાસ્ય તો હસતા ચાલે જ.

પુસ્તકાલયથી આ હાસ્યસાહિત્યના સંગ્રહને પોતાને ત્યાં જરૂર આવકારે.

(૭) કાપકની કહાણી—લેખક શ્રી, કાન્તિલાલ મ., ગાંધી, પ્રકાશક શ્રી સયાજી સાહિત્યમાળા વડોદરા કાઢિન કદના ૫૪૪ ૪૬૪, સચિત્ર કવર જોડેટ સહિત પાકુ પૂકું, મૂલ્ય રૂ. ૨-૧-૦

પ્રાપ્તિસ્થાન આર આર. શેઠની કંપની, પ્રિન્સેસ સ્ટ્રીટ, મુંબઈ ૨

‘સયાજી બાનગાનમાળા દ્વારા અગાઉ આમનોગ્ય શૈલીએ “મિલની મુલાકાતે” નામક પ્રકટ થયેલું તેમા બાળકોને કાપકની મિલનો પરિચય આપવાનો પ્રયત્ન હતો.

આ પુસ્તકમાં કેટલેક દરજ્જે લોકનોગ્ય શૈલીએ એવી મિલની મુલાકાત દ્વારા કાપક વર્ણવાની કળાનો તાદરશ પરિચય આપવાનો પ્રયત્ન કરવામાં આવ્યો છે.

લેખક એ વિષયના તત્ત્વ હોઈને એમા આપેલી વિગતો અને તેટલી વાચ્ય-સુગમતાથી સચળય તેવી-લાપામાં રજૂ કરેલ છે કાપકના ઉત્પાદનને લગતી કેટલીક વિગતવાર આક્રિયાની માહિતી પણ એમાં છે. કાપકનાં ગુણોગી ૧૬ ચિત્રો પણ અપાયા છે. યાદશક્તિ વધુત્ક્રમણો પશ્ચિમ મેળવવા ઇચ્છનારને એમાંથી એ વિષયને લગતી ઘણી વિગતો મળવા મળશે, આકાચાસો ઉપરાંત ૫૪૬ના આ પુસ્તકની કિંમત ગ્રામ રૂ. ૩૫૬ સસ્તી જ લેખાય.

(૮) અદ્વૈતાન દર્શન—લેખક શ્રી રત્નમંત મહેતા, પ્રકાશક કદ ઉપર પ્રગા ૩-૫૪૬ ૬૬, બેડિંગપીનુ સચિત્ર સાકુ પૂકું, મૂલ્ય રૂ. ૦-૮-૦, પ્રાપ્તિસ્થાન લુહાણમિ પ્રિ. પ્રેસ, વડોદરા

રસામીના ૧૫૫ સ પ્રધાનના આક્રિષ્ટ રસામી શ્રી સદ્ગુણદર્શનુ કિશોરભોજ શૈલીએ લખાયેલુ આ અદ્વૈતચિંતન ગુણગતનાં આ સમસ્ત મૂલ્યમાં આવે તો ઉપયોગી નીવડે છે. એમા એ અપ્રાપ્યના અવપુરુષના સમય પરિસ્થિતિ, ઉદ્વેગ અને તેઓની દૈનિક એવક, ધર્મસ્થાપક, અને પ્રેરણાગ્રંથ તરીકેની વિવિધ અલક્ષિતમતા આમાં વર્ણવાયેલ છે.

પુસ્તકાલયમાં આવતા કિશોર વાયકો માટે એ અવશ્ય વસાવી લેવાય

(૯) દક્ષિણ ભારતનાં તીર્થધામો—લેખક: શ્રી. શાન્તિલાલ જીવણનાથ ગાંધી, પ્રાપ્તિસ્થાન ભારતી સાહિત્ય સંઘ, શિ અમદાવાદ કાઉન કદનાં પૃષ્ઠ ૧૬૦+૧૨, સચિત્ર કવરજેટ સહિત પાકુ પૂકું, મૂલ્ય રૂ. ૨-૦-૦.

આપણે ત્યાં પ્રવાસને લગતાં પુસ્તકો માત્ર ગણપાઠકમાં જ છે. તેમાં કિશોર વયના વાયકોને વિવિધ સ્થળોના પર્યટન માટે ગ્રેરે તેવા તો થોડાક જ છે એવા પુસ્તક તરીકે અને આ પ્રવાસપુસ્તકને આવકારીએ છીએ

લેખકે કરેલા દક્ષિણ હિંદના પ્રવાસનું વર્ણન, તેમના પુત્રને તેમણે લખેલા પત્રોમાં વર્ણનાત્મક રીતે છતાં કિશોરભોગ્ય શૈલીએ-ક્ષત્ર શિક્ષક પોતાના વિદ્યાર્થીને સમજાવતા હોય તે રૂપમાં આપ્યું છે.

પુસ્તકાલયોમાં આવતા કિશોરવાયકોના હાથમાં આ પુસ્તક મૂકવામાં આવશે તો તેના વાચક દ્વારા તેઓને અવશ્ય પર્યટનની વિશેષ પ્રેરણા મળશે કિશોર વાયકો માટે આ પુસ્તક મુખે વસાવી લેવાય.

(૧૦) મહુરાહતનો કાપડો—લેખક અને પ્રકાશક શ્રી નાનાભાઈ લાલભાઈ વઘીય, મુદ્રત. કાઉન કદનાં પૃષ્ઠ ૧૨૨+૬૨, સાદુ બોર્ડપટીનું પૂકું, મૂલ્ય રૂ. ૨-૮-૦.

બ્રિટિશ હિંદમાં કેએસ સરકારે સત્તા પર આવ્યા પછી જેડૂતોનાં દિવાલો વિવિધ કાયદાઓ કર્યા છે તેમાં જેડૂતોને જેવામાં સહત અપાવનાર મહુરાહત ધારો-સુબઈ સરકારનો અને ૧૬૪૪ નો ૨૮ મો કાયદો પ્રસિદ્ધ કર્યો છે જેડૂતોને શાહુકારોના મહુરામાંથી મુક્ત કરવાને આ કાયદો અમલમાં મુકાયો હોયને તેની વિગતવર જાણવાળો સમજૂત આ પુસ્તકમાં સરળ ભાષામાં આપી છે હિંદી મુનિયનમાં લેવડદેવડનો ધંધો કરનારને કાયદાની સમજૂતી માટે આ પુસ્તક ઠીક ઉપયોગી નીવડશે

(૧૧) સંગીતા—લેખક અને પ્રકાશક શ્રી. સોર્પપ્રસાદ એ. બાસ, પ્રકાશક મહેસા આર્ટ પ્રિન્ટરી, વિસનગર કાઉન કદના પૃષ્ઠ ૬૦, સાદુ પૂકું, મૂલ્ય ૦-૧૨-૦.

લેખકે રચેલા બાલગીતો તેમજ ધ્રુતર પ્રકારનાં મળાને ૬૦ જેય ગીતોનો આ સંગ્રહ છે. એમાંનાં કેટલાંક વડોદરા રેડિયો પર ગવાઈને ઠીક પ્રસાર પશુ પામ્યા છે પોતે રચેલાં જેય ગીતોનો આ સંગ્રહ લેખકે પ્રસિદ્ધિમાં મૂક્યો છે. એમાંનાં કેટલાંક ગીતો સંગીતપ્રિય બાળકો તેમજ મોટાંને પણ ગમે તેવાં છે

ગુજરાત સાહિત્ય અને સંસ્કૃતિનાં વહેણ

લોકનાટ્ય પદ્યવસ્તુ એક સંમેલન ગઈ તા ૧૦થી ૧૫ સુધી અમદાવાદ સુકામે ભરાય ગયું કેટલાક અ. રમણ કલાકારો ૨ તેમાં હાજરી નાપી હતી

વડોદરાની પ્રે નાનંદ સાહિત્ય સંસ્થાના આગ્રે ગુજરાતી સાહિત્યના લેખકો શ્રી. કરસનદાસ મોજેક, ચંદ્ર દત્ત મહેતા, શ્રી શંકર વગેરે સંસ્થાનું એક સંમેલન ગઈ તા. ૧૬મીના રોજ મળી ગયું

ગુજરાતી અંધકારોનું એક સંમેલન તા ૧૭, ૧૮, ૧૯ જનન્યુઆરીના રોજ વડોદરા રાજ્ય તરફથી યોજાય ગયું છે તેમા શ્રી પ્રો અનંતરાય રાવળ, શ્રી જયોતીન્દ્ર દવે, શ્રી. ધૂમકેતુ, શ્રી. વિજયરાય વૈદ્ય વગેરે ગુજરાત અંધકારોના વ્યાખ્યાનો વડોદરાના ન્યાયમંદિર હોલમાં યોજાયાં હતાં.

સ્વ. મોતીસિંહજી મહીડા પારિતોષિક આપવાનો સમારંભ આ વર્ષે નડીયાદ મુકામે ગઈ તા ૧૧મીના રોજ તાલુકાદારી હોસ્ટેલમાં પ્રો રમણલાલ યાજ્ઞિકના પ્રમુખપદે યોજાયો હતો. આ પુરસ્કારના વિજેતા શ્રી સુન્દરમને એમના પુસ્તક “અર્વાચીન કવિતા” માટે રૂ. ૬૦૦નું પારિતોષિક અપાયું હતું.

સુરતના ગુજરાતી સાહિત્યમંડળના આશ્રયે જાણીતા ચિદ્વસ્ત વાર્તાનવેશ શ્રી. યુનીલાલ વ શાહ અને સુરતના સાહિત્યસંકેતો વચ્ચે ગઈ તા ૨૮મી ડિસેબરે એક વાર્તાલાપ યોજાયો હતો.

સ્વ. મહાકવિશ્રી ન્હાનાલાલની પુણ્યતિથિ ગઈ તા ૯મીના રોજ અમદાવાદમાં હૃદયવાદ ગઈ તે પ્રસંગે તેઓશ્રીને અમદાવાદના સાક્ષરોએ માનાંજલિ અર્પણ કરી હતી.

સને ૧૬૪૫, ૪૬, ૪૭, માટેનાં ગુજરાત સાહિત્યરત્ના તરફનું વિધેયનનું કામ પ્રો શ્રી અનંતરાય ગવળને સોંપાયેલું, ૫૭ લેખકો-પ્રકાશકો તરફથી પુસ્તકો મોકલવાનો તેમને પૂરતો સહકાર નહિ મળ્યો હોવાનું કહેવાય છે.

અ. હિં. કલિદાસ પરિષદનું અઘ્યામી અધિવેશન વડોદરામાં ભરવા માટે શ્રી સરકાર તરફથી આમ ત્રણ આપવા ગળતા ગઈ છે.

આમજનતાના લેખક શ્રી ધૂમકેતુ એમની જીવનકથા “ભર્મિ-નવગચ્છા” મા દરમસે એમની વિશિષ્ટ શૈલિએ આપે છે ત્યારે સાક્ષર શ્રી રમણલાલ દેસાઈ “પૂર્ણા” માસિકમાં પોતાની જીવનકિતાબના પાના ઉઢેને છે.

મુખ્ય મંરકારે પ્રાથમિક શાળા તાના ગુજરાતી ૧ થી ૪ ધોરણ માટે રૂ. ૧૦૦ લાખ વાંચન માળા તૈયાર રવા એક સમિતિ નીમી. ૧ એમાં શ્રી સ્નેહરશ્મિ, શ્રી ઉમાશંકર અને શ્રી નરહરિ પરીખ આદિ વેદાનોની નિમણૂક થઈ ૧૨ સમિતિએ પ્રજાપક્ષે તૈયાર કરી તેના ઉપર માગ્યા છે.

ગુજરાત સાહિત્ય સભાએ શ્રી જયશંકર ‘સુદરી’ ને ગુજગર્ન ગચ્છમિત્રો પરિણામ લખાવું કામ સોંપ્યું છે.

જીવન સાહિત્ય મંદિર—અમદાવાદ તરફનાં પુસ્તકો

૧. અતરાય—લેખક શ્રી હિમાલક જોષી, મૂલ્ય રૂ. ૨-૪-૦
૨. પારકો જાણીયા—લેખક ઉપર પ્રભાવે, મૂલ્ય રૂ. ૩-૦-૦
૩. નીશીધ—લેખક ઉપર પ્રભાવે, મૂલ્ય રૂ. ૩-૦-૦
૪. પ્રાચીના—, , , રૂ. ૨-૮-૦

એન. એમ. ત્રિપાઠી લિ. મુંબઈ તરફનાં પુસ્તકો

૫. મેંદીનાં પાન—લેખક શ્રી. અવિનાશ વ્યાસ, રૂ. ૨-૮-૦

વિકાસ સાહિત્ય મંદિર—અમદાવાદનાં પુસ્તકો

૬. ભારતભૂષણ માલવીયાજી—લેખક શ્રી શિવલાલ જોસલપુરા, મૂલ્ય ૦-૩-૦
૭. માયા સતાન—લેખક ઉપર પ્રભાવે, મૂલ્ય ૦-૬-૦
૮. લોકકર્મ—લેખક શ્રી ચંદ્રલાલ કા લાદ, મૂલ્ય ૦-૧-૦-૦

અન્ય પ્રકાશકો તરફથી મળેલાં પુસ્તકો

૯. ગીતાવાર્તાલાપ—ભાગ ૧ થી ૫—ગ્યનાર મુનિ મહારાજશ્રી ભારદ્વાજજી, પ્રકાશક : શ્રી/રામચંદ્ર જોષી દેસાઈ, નવસારી મૂલ્ય પચિસ ભાગના રૂ. ૬-૦-૦
૧૦. મંગીતા—લેખક અને પ્રકાશક સોમપ્રસાદ એ વ્યાસ, મુંબી સનગર, મૂલ્ય ૦-૧૨-૦

૧૧. ગીતામાધુરી (ખીજી અવૃત્તિ) અનુગાયક શ્રી ડાહ્યાલાલ હ જાની, પ્રકાશક : સ્વ. મણિખેનકે પટેલ રમારક વસત કન્યા વિદ્યાનય, વડોદરા મૂલ્ય ૦-૮-૦

૧૨. મહાકવિ ચંદ અને પૂરીરાજ રાસો—લેખક શ્રી ગોવર્ધન ચર્મા, પ્રકાશક : સી. શાન્તિલક્ષ્મી કપની, પ્રિન્સેસ રોડ, મુંબઈ ૨ મૂલ્ય રૂ. ૫-૦-૦

૧૩. સુવાસિની—લેખક શ્રી. પ્રભોદ મહેતા, જીમ એ., પ્રકાશક નવચેતન સાહિત્ય મંદિર, ભાદ, અમદાવાદ મૂલ્ય રૂ. ૩-૦-૦

ગૂજર ગ્રંથ રત્ન કાર્યાલય—અમદાવાદ તરફથી

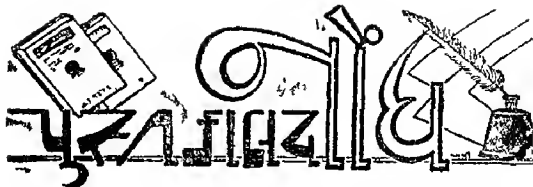
૧૪. જનેતાનાં દર્દો—લેખક શ્રી. જટુભાઈ વૈવ, મૂલ્ય રૂ. ૩-૮-૦
૧૫. લાવ્ય જગત—લેખક શ્રી ગમ્ભીરલાલ ના શાહ મૂલ્ય રૂ. ૧-૪-૦
૧૬. કાશ્મીરનો પ્રવાસ અને અમરનાથની યાત્રા—લેખક શ્રી મોહનલાલ જગજીવન દવે, મૂલ્ય રૂ. ૩-૮-૦

૧૭. સોરઠી બહારવટિયા—ભાગ ૩ જો—(ચોથો આવૃત્તિ)—લેખક શ્રી. જવેરમ દ મેધાણી, મૂલ્ય રૂ. ૨-૮-૦

૧૮. હિંમતે મર્દા—લેખક શ્રી જયભિખુ, મૂલ્ય રૂ. ૧-૮-૦

૧૯. વિદ્યાર્થી વાચનમાળા—એણી ૬ થી—મૂલ્ય રૂ. ૪-૦-૦

૨૦. અઠો—સુરજ—(ચોથો આવૃત્તિ) લેખક શ્રી રમણલાલ સોની, મૂલ્ય રૂ. ૦-૮-૦

વ. રા. પુ. મંડળ.

શિષ્ટવાચનની રફ મી પરીક્ષા--આ સંબંધમાં આજી એકમાં છપારેલી જાહેરાત નં. ૩ તરફ લક્ષ દોરી પરીક્ષા મજકૂરનો લાભ લેવા લેવડાવાની પુસ્તકાલયોના કાર્યકર્તાને વિનંતિ કરીએ છીએ

અવધાસ કરવા માંગે--પ્રમાણપત્રમાટેની પરીક્ષા વાસ્તે નવે બર માસમાં પ્રસિદ્ધ થયેલ જાહેરાત લક્ષમાં લઇને એને માટે જમેદવારી ન નોંધાવી હોય તો તાકીદે નોંધાવી લેવાની અને અવધાસ કરવા માડવાની બલામણુ ધમ્મજી જમેદવારોને કરીએ છીએ

નવાં વાચક મળે--કિસેબર મહિનામાં નવાં બાળવાચક મળે નીચેના ગામેએ સ્થપાય છે.

સંબંધ મહાસભા--(૧) સોનગીર (૨) મીઓદરા (૩) કોસીન્દ્રા (૪) સરગી (૫) વાચણા (૬) ભાટપુર (૭) ટીબી (૮) ખુનવાડ (૯) સામપુર તિલકવાડા મહાસભાં (૧૦) તણખયા (૧૧) શિનોર મહાસભાં (૧૨) તરવા (૧૩) મીડોળ (૧૪) ટીંગસોડ.

વડોદરા મહાસ પુસ્તકાલય મળે તરફથી વિદ્યાર્થીઓ માટે શિષ્ટવાચનની પરીક્ષા "આપણા સરદાર" નામના પુસ્તકની તા. ૨૫-૧-૪૮ના રોજ લેવાનારી હતી, પરંતુ પુસ્તક વખતસર નહિ મળવાના કારણે અદર પરીક્ષા તા. ૧૫-૨-૪૮ ના રોજ રાખી છે. તે વડોદરા મહાસભાની જે તે શાળાઓના શિક્ષક જાંબુઓ હજુ પણ પોતાની શાળામાંથી સદર પરીક્ષાનું જમેદવારી લેવા કરી, તેની યાદી વડોદરા મહાસ પુ. મં. ના મંત્રી, આજેડ તા વડોદરા મો. નાજીયા એ સરનામે મોકલી આપશે એવી વ્યાધા છે.

કોસીન્દ્રા મહાસ પુ. મંડળ

ઉપરોક્ત મળ તરફથી તા ૨૨-૨-૪૮ ના રોજ 'આપણા સરદાર' નામના પુસ્તકની કોસીન્દ્રા મહાસભા વિદ્યાર્થીઓ માટે પરીક્ષા લેવાનું કરાવ્યું છે. તે જે તે શાળાના શિક્ષક જાંબુઓએ આ પરીક્ષામાં બેસનાર જમેદવારો સારા પ્રમાણમાં લેવા કરી, તેની યાદી તથા જોડતી પુસ્તકોની માગણી નીચેના સરનામે કરવી

શ્રી મહત્સાસ ર હવે.

મંત્રી મહાસ. પુ મળ

સ પો. વાણવા-સાદરા (તા. કોસીન્દ્રા)

કડી મહાલ પુસ્તકાલય સંમેલન

કડી મહાલના પુસ્તકાલયોના મંત્રીઓનું એક સંમેલન તા. ૨૮-૧૨-૪૭ ને ગવિવારના રોજ બપોરના એક વાગે કડી સુકામે માર્બનિક પુસ્તકાલયના મકાનમાં કડી મહાલ પુ મંડળના પ્રમુખ અને મહાલ શાળાધિકારી શ્રી રતીલાલ મો શાહના પ્રમુખપણા નીચે ભરવામાં આવ્યું હતું. આ પ્રસંગે બહારથી પુ ખાતાના મદદનીશ વ્યવસ્થાપક શ્રી ઉમેદલાલ સાહેબ, રાજ્ય પુ પ્રચારક શ્રી વલ્લભભાઈ, મહેસાણા પ્રોત પુ મંડળના મંત્રી શ્રી નાનજીભાઈ, ચાણુરમા મહાન પુ મ ના મંત્રી શ્રી કર્ણાશ કર્ણાધી, દલોલ મહાલ પુ મંડળના મંત્રી શ્રી મહતલાલ-ભાઈ તથા મહાલમાંથી પચીસેક મંત્રી ભાઈઓ પધાર્યા હતા.

શરૂઆતમાં ઇશ્વરસ્તવન થયા પછી મહાન પુ મ ના મંત્રી શ્રી જીજ્ઞાસલાલ લ પરીએ મહાલ મંડળનું ટૂંકમાં નિવેદન અને આજના સંમેલનનો ઉદ્દેશ રજૂ કર્યા બાદ મંત્રીઓ તરફથી પુ પ્રવૃત્તિના કાર્ય અને પોતાના અનુભવો તથા કાર્યમાં આવતી મુશ્કેલીઓ રજૂ કરવાની રાજ્યપ્રચારક શ્રી. વલ્લભભાઈ તરફથી સૂચના થતાં દેડેચાણા પુ ના મંત્રી શ્રી ડાહ્યાભાઈ અને બલભાઈ તથા દેવચાણુપુરા ભા પુ ના મંત્રી શ્રી. જગવતીપ્રભાદ તરફથી પોતાના અનુભવો રજૂ થયા બાદ, પુ. પ્રવૃત્તિ અને મંત્રીઓ તરફથી પૂછાતા કેટલાક પ્રશ્નોના શ્રી ઉમેદલાલ સાહેબે ઉત્તરો આપ્યા હતા તે પછી શ્રી ઉમેદલાલ સાહેબે વર્તમાનપત્રો કરતા પુસ્તકો ખાતે ખર્ચ વધુ કરવા અને પુસ્તકોનું વાચન વધારવા, શિક્ષકોને પુસ્તકાલયનું કામ ખાતા તરફથી ફરજિયાત સોંપાયું છે તે તેને વેદરૂપ નહિ કરતાં, સમાજની સાચી મેલા કરવાની ભાવનાથી કરવા તથા રાજ્યપ્રચારક શ્રી વલ્લભભાઈએ વિદ્યાર્થીઓમાં વાચનપ્રચાર વધારવા, જનતામાં જીવનચરિત્રના પુસ્તકો ખાસ વ્યાવવા, વિદ્યાર્થીઓ તથા મોટાઓ માટે લેવાતી સિબ્ટવાચનની પરીક્ષાઓના બહોળા પ્રમાણમાં ઉમેદવારો હિસા કરવા, ગ પુ. મંડળ તરફથી સ્વ મોનીભાઈ અમીન સાહેબના જીવનચરિત્રની લેવાનારી પરીક્ષાનો સાગ પ્રમાણમાં લાભ લેવા તથા પુ પર્વણની ઉજવણી ઉજવવા સમજ આપી હતી તે પછી પ્રોત પુ મ ના મંત્રી શ્રી નાનજીભાઈ તથા દલોલ મ પુ મ ના મંત્રી શ્રી. મહતલાલે પણ પ્રાસંગિક વિવેચન કર્યા હતાં ઉપરમાં પ્રમુખ સાહેબ તરફથી પુસ્તકાલયોમાં જે પુસ્તકો છે તે બરાબર સચવાઈ રહે, સ્વચ્છ રહે અને તેનો સારો ઉપયોગ થાય તેમ જ સફારતના ધોરણે પુ ના બજેટો બનાવી બોજા ખર્ચે વધુ લાભ લેવાય તે પ્રમાણે કાર્ય કરવા જણાવ્યું હતું કડી મહાલ પુ મંડળના સહમંત્રી શ્રી શાન્તલાલ ગ. ભટ્ટે આવેલા મહેમોનો અને પ્રમુખનો આભાર માન્યા બાદ, સંમેલન વિસર્જન કરાયું હતું.

વલ્લભભાઈ મૂ. પટેલ

પુસ્તકાલયોની તપાસણી

પ્રગરદાર તેમજ મોનદ પ્રચારકોએ માહે નવેમ્બર-ડિસેમ્બર માસમાં નીચેના સ્થળોની મુલાકાત લઈને ત્યાંની પુસ્તકાલય વા વાચનાલય સંસ્થાઓની તપાસણી કરી છે, અને દરેક તથા પુસ્તક ગોઠવણીની અવ્યવસ્થા દૂર કરી વર્ગીકરણ અને વાચનપ્રચારની કામગીરી બળતી છે —

(૧) વડોદરા પ્રાંત પ્રચારક રા. રા. હજનભાઈ મથુરભાઈ પટેલ—સંજેડા મહાલનાં નવેમ્બર માસમાં (૧) ગુંડીયા (૨) અરીઠા (૩) પીપળસઠ (૪) સરેડિયા (૫) રામેશ્વર (૬) હાંડોદ કામગીરી દિન ૧૩. વાચક મંડળ સ્થપાયા, ૫. પુસ્તકો ફેબ્રુ વાચવા આપ્યા, ૬૮

—ડિસેમ્બર માસમાં સંજેડા મહાલનાં (૧) વાજેયા (૨) બાજરસ (૩) પરવટા (૪) વાસણા (૫) કેસીન્દ્રા (૬) પાણેજ (૭) સરગી (૮) ચીખોદરા (૯) કચેડિયા, તિલકવાડા મહાલનાં—(૧૦) આમરોલી (૧૧) પોચાંબા (૧૨) અરોલી (૧૩) તણખલા, સંજેડા મહાલના (૧૪) સોનગીર (૧૫) ગરડા (૧૬) નંદપુર (૧૭) રતનપુર, શિનોર મહાલનાં—(૧૮) શુરાશામળ (૧૯) માંડવા (૨૦) બાલરિયા (૨૧) ટિંગલોદ (૨૨) મોટોળ (૨૩) તરવા (૨૪) ઉતરાજ ; કામગીરી દિન ૨૩ પુસ્તકો વાંચવા આપ્યા, ૪૯૫, નવા વાચક મંડળ ૮

ટીપ—ડિસેમ્બર અકમાં છપાયલા ન ૬થી ૧૫ માંમે ડિસેમ્બર માસની કામગીરીનાં હોષ નવેમ્બરની કામગીરી તરીકે ગણાયાં છે, જ્યારે નવેમ્બરની કામગીરીના સંજેડા મહાલનાં શરૂના નં ૧૨૬ નાં માંમે રહી ગયેલાં તે આ નોંધમાં જણાવ્યાં છે.

(૨) શ્રી. હાદ્યાલાલ અબાલાલ બ્રહ્મભટ્ટ, કલોલ મહાલ મોનદ પ્રચારક માહે નવેમ્બરમાં —(૧) શેરયા (૨) વાસન

તપાસણી દરમ્યાન પ્રચારક લાઇઓએ જે જે આમીએ દર્શાવી હોય તે તે વેળાસર મુધારી લેવા તથા જે જે સૂચના સમજૂત આપી હોય તેનો યોગ્ય અમલ તાકીદે કરી નોંધવા જે તે મંત્રીશાઈએને લખામણ કરવામાં આવે છે

ના. ન. ચૌકસી

સહમંત્રી

૧૨. ૫ મંડળ

વડોદરા રાજ્ય પુસ્તકાલય મંડળ

જાહેરાત નં. ૨, સન'૪૭-૪૮

વિષય : મહાલ અને પ્રાંત મંડળોને મળનારી કાળવણી બાબત

'પુસ્તકાલય' માસિકના મે સન ૧૯૩૮ ના અકમાં ૫૬૩ ૩૧૪ ઉપર પ્રસિદ્ધ થયેલી જાહેરાત નં. ૨ પ્રમાણે રાજ્ય પુસ્તકાલય મંડળ તરફથી મહાલ અને પ્રાંત પુ મંડળોને, ચાલુ વર્ષે મળનારી કાળવણીની રકમ તે પ્રાંતનાં મંડળો તરફ ફેબ્રુઆરીની આખર સુધીમાં મોકલી આપવામાં આવશે, જે તે મહાલ મંડળોએ પોતાની કાળવણી મેળવવા સાર, પોતપોતાના પ્રાંત ૨૭૮]

મંડળો તરફ ગત વર્ષના જે તે અહેવાલ-હિસાબ મોકલી તેની સાથે ફાળવણીની માગણી કરવી, અને તે પછી પ્રાંતમંડળોએ, જે તે પ્રાંત મંડળોને તેમની ફાળવણી અદા કરવા તબવીજ કરવી.

જે તે મહાનગર પુસ્તકાલયો તરફના લવાજમની આવેલી રકમ અને તે ઉપરથી મંડળના બે ધારણુ પ્રમાણે પ્રાંત અને મહાનગર મંડળોને મળનારી ફાળવણીની રકમ નીચે પ્રમાણે છે

વડોદરા પ્રાંત

મહેસાણા પ્રાંત

મહાલેનું નામ	લવાજમની કુલ રકમ	ફાળવેલી રકમ	મહાલેનું નામ	લવાજમની કુલ રકમ	ફાળવેલી રકમ
૧ કરજણ	૭૬-૦-૦	૪૨-૧૨-૦	૧ આતરસુ બા	૧૮-૦-૦	૧૦-૨-૦
૨ ડોભોધ	૪૫-૦-૦	૨૫-૫-૦	૨ કડી	૫૨-૦-૦	૨૬-૪-૦
૩ તીલકવાડા	૬-૦-૦	૫-૧-૦	૩ કડોલ	૭૩-૮-૦	૪૧-૫-૦
૪ પાદરા	૭૬-૦-૦	૪૨-૧૨-૦	૪ ખેરાળુ	૫૨-૦-૦	૨૬-૪-૦
૫ પેટલા	૧૪૩-૦-૦	૮૦-૭-૦	૫ ચાણરમા	૫૮-૦-૦	૩૨-૧૦-૦
૬ ભાલરથુ	૫૧-૦-૦	૨૮-૧૧-૦	૬ દહેગામ	૩૫-૦-૦	૧૬-૧૧-૦
૭ વડોદરા	૮૬-૦-૦	૪૮-૬-૦	૭ પાટણ	૫૬-૦-૦	૩૧-૮-૦
૮ વાધોડીઆ	૩૩-૦-૦	૧૮-૬-૦	૮ મહેસાણા	૬૬-૦-૦	૩૮-૧૩-૦
૯ ચિતોર	૫૨-૦-૦	૨૬-૪-૦	૯ વિળપુર	૮૭-૦-૦	૪૮-૧૫-૦
૧૦ સખેડા	૫૫-૦-૦	૩૦-૧૫-૦	૧૦ વિસનગર	૬૩-૦-૦	૩૫-૭-૦
૧૧ સાવલી	૪૬-૦-૦	૨૫-૧૪-૦	૧૧ સિદ્ધપુર	૬૦-૦-૦	૩૩-૧૨-૦
			૧૨ હારીજ	૬-૦-૦	૩-૬-૦
			૧૩ ડોભોડા	૧૦-૦-૦	૫-૧૦-૦
	૬૭૨-૦-૦	૩૭૮-૦-૦			
				૬૪૬-૮-૦	૩૫૬-૧૧-૦

નવસારી પ્રાંત

અમરેલી પ્રાંત

૧ કામરેજ	૫૮-૦-૦	૩૨-૧૦-૦	૧ અમરેલી	૫૬-૦-૦	૩૩-૩-૦
૨ ગણદેવી	૪૬-૪-૦	૨૬-૦-૩	૨ કોડીનાગ	૨૩-૦-૦	૧૨-૧૫-૦
૩ નવસારી	૭૩-૦-૦	૪૧-૧-૦	૩ ખાંભા	૬-૦-૦	૫-૧-૦
૪ પલસાણા	૩૩-૦-૦	૮-૬-૦	૪ મનગર	૨૪-૮-૦	૧૩-૧૨-૬
૫ મહુવા	૧૬-૦-૦	૧૬-૫-૦	૫ ધારી	૨૬-૦-૦	૧૪-૧૦-૦
૬ માંચરોળ	૫-૦-૦	૮-૭-૦	૬ ભીમકદી	૧-૦-૦	૦-૬-૦
૭ વ્યારા	૫-૦-૦	૪-૧-૦	૭ તત્તપુર	૫-૦-૦	૨-૧૩-૦
૮ સોનગઢ	૬-૦-૦	૩-૬-૦			
	૨૮૫-૪-૦	૧૬૦-૭-૩		૧૪૭-૮-૦	૮૨-૧૫-૬

ઓખામહળ પ્રાંત

ઓખામહળ ૩૧-૮-૦ ૧૭-૧-૬

કુલ પાંચે પ્રાંતોનું

પ્રાંતનું નામ	લગભગની કુલ રકમ	ગ યુ મ.ના ફાળે જતી રકમ	પ્રાંતમહળના ફાળે જતી રકમ	મહાલ મંડળોના ફાળે જતી રકમ
૧ વડોદરા પ્રાંત	૬૭૨-૦-૦	૧૬૮-૦-૦	૧૨૬-૦-૦	૩૭૮-૦-૦
૨ નવસારી પ્રાંત	૨૮૫-૪-૦	૭૧-૫-૦	૫૩-૭-૬	૧૬૦-૭-૩
૩ મહેસાણા પ્રાંત	૬૩૯-૮-૦	૧૫૮-૧૪-૦	૧૧૯-૧૪-૬	૩૫૯-૧૧-૬
૪ અમરેલી પ્રાંત	૧૪૭-૮-૦	૩૬-૧૪-૦	૨૭-૧૦-૬	૮૨-૧૫-૬
૫ ઓખામહળ પ્રાંત	૩૧-૮-૦	૭-૧૪-૦	૫-૧૪-૬	૧૭-૧૧-૬
કુલ ૧૭૭૫-૧૨-૦		૪૪૨-૧૫-૦	૩૩૨-૧૫-૩	૯૯૮-૧૩-૯
વડોદરા	રોમલાઈ કા. પટેલ			
તા. ૧૯-૧૨-૪૭	મંત્રી, વડોદરા રાજ્ય પુઠ મહળ			

પુસ્તકાલય સહાયક સહકારી મંડળ લિમિટેડ,

રાવપુરા, પો. બો, ન ૧૦

વડોદરા

રજાઓની યાદી

(જાન્યુઆરીથી જુન ૧૯૪૮)

૫ ઈસ ૩	...	૧ લી જાન્યુઆરી	ગુરવાર
સ્વ મહારાજ સાહેબનો દિવસ	...	૩ જી	શનિવાર
શ્રીમત મહારાજ સાહેબના જન્મદિવસ	}	૬ મી	શુક્રવાર
નિમિત્તે ઉત્સવદિન		૧૪ મી	શુક્રવાર
મકરમકાન્તિ	...	૭ મી ફેબ્રુઆરી	શનિવાર
શ્રીમત મહારાજ સાહેબનો ગાદીનો વાર્ષિક	...	૬ મી માર્ચ	મંગળવાર
મહાશિવરાત્રિ	...	૨૪ થી ૨૭ મી	શુક્રવારથી શનિવાર
હોળી	...	૨૬ મી માર્ચ	સોમવાર
રંગપચમી	...	૧૦ મી એપ્રિલ	શનિવાર
ગુડી પડવા	...	૧૭ મી	રવિવાર
ગર્ભપતી	...		

વડોદરા,
તા ૧૦ મી ફેબ્રુઆરી, ૧૯૪૭

વા. ના. અમીન
મંત્રી

નોંધ — વસંત પચમીની રજા તા ૧૫ ની ફેબ્રુઆરીને રવિવારે છે

વડોદરા રાજ્ય પુસ્તકાલય મંડળ
જાહેરાત નં. ૩/૧૯૪૭-૪૮
શિષ્ટ વાચનની રકમી પરીક્ષા

શિષ્ટ વાચનના રકમી પરીક્ષા સને ૧૯૪૮ના એપ્રિલ માસની ૨૫મી તારીખને રવિવારે સવારના ૭ાથી ૧૦ના ગાળામાં જે તે સ્થળે લેવાશે, પરીક્ષા માટે ચરોતર ઠેગવણી મંડળ તરફથી પ્રસિદ્ધ થયેલું સ્વ. શ્રી. મોતીભાઈ અમીન સાહેબનું મોટું જીવનચરિત્રનું પુસ્તક નબ્દ થયેલું છે. એ પુસ્તકની એકેક પ્રત તો રાજ્યનાં ધણાખરાં પુસ્તકાલયોમાં હોવાનો સભવ છે. છતાં જે પુસ્તકાલયોમાં ન હોય ત્યાં જેમને વધારે નકલોની જરૂર હોય, તેમણે આહુ સાલના પુસ્તકાલયના બજેટમાંથી વહેલામાં વહેલી તકે ટપાલ રસ્તે વા. ક્ર. ૬ આવતા જતા સાથે મેળવી લેવી થયે શ. ૨-૦-૦ની કિંમતે એ પુસ્તકની નકલો પુ. સ સ મંડળમાંથી મળી શકશે.

મહાલ પુસ્તકાલય મંડળના વ્યવસ્થાપકોને તેમ જ પુસ્તકાલય સરચાઓના ઉત્સાહી મંત્રી ભાઈઓને આ સ બધાં ઘટો પ્રચાર કરવાની તેમજ પુસ્તકની જરૂરી નકલો ખરીદી લઈને મહાત્મા ઇન્દુલક ઉમેદવારોને વારાફરતી પૂરી પાડવાની ફરજ પોતે રીતે અદા કરવાની ખાસ ભલામણ કરીએ છીએ. પરીક્ષા મજકુરના કામે ખરીદાતા આ પુસ્તકની નકલોનો ખર્ચ મહાલ પુ. મંડળના ફિસાબમાં ખેલારાક પાડી શકાશે.

ઇન્દુલક ઉમેદવારોએ પોતાના નામ, ઠામ, ઉમર, અભ્યાસ, ધર્મ, ને પોસ્ટનું સ્થળ અવશ્ય જણાવી રાજ્ય પુ. મંડળના મંત્રીને શિરનામે મોકામાં મોકી તા. ૧૦-૪-૪૮ સુધીમાં પોતાની ઉમેદવારી નોંધાવી દેવી જોઈશે. શિષ્ટવાચનની આવી પરીક્ષાઓનો લાભ સમજનારાં અને તેનો સુસ્વાદ આખેલાં લાઠાબહેનો તો આ જાહેરાત વાંચતા બરોબર લેમ કરી દે અને બીજાઓને તેમ કરવા પ્રેરે એમ ઇચ્છીએ છીએ અને આ તો ગુજરાતની પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિના પ્રસ્ફુર્તિ અને વિદ્યાર્થી, દીનદાનિદ તથા દલિતવર્ગની દાઝ જાણનારા ગુજરાતના મૂળા સેવક સ્વર્ગસ્થ શ્રી. મોતીભાઈ સાહેબના જીવનચરિત્રની પરીક્ષા છે. એમનું સુબોધક પ્રેરણાદાયી જૂઠું જીવનચરિત્રનો અભ્યાસ કરવાની તક રખે કોઈ ગુમાવે ! અનેક રીતે ઉપકારક અને પ્રેરક વાનગી ધરાવતા આ પુસ્તકનો જેટલો પ્રચાર થાય અને કરાવાય એટલો ઓછો જ છે.

પરીક્ષા જે ગામે આપવાની હોય તે ગામે ટપાલ અકવાડીયામાં કયે કયે દિવસે આવે છે, તે અચૂક જણાવવું પરીક્ષાની મુદત દરમ્યાન શિરનામાનો ફેરફાર થાય તો તેની ખબર જે તે વખતે તરત જ આપવાની ખાસ બજાદારી રાખવી.

ઇનામ — પરીક્ષામાં ઉત્તીર્ણ થતા ઉમેદવારો પૈકી હેલા ૪ નંબરોને અનુક્રમે શ. ૫) શ. ૪) શ. ૩) શ. ૨) નું તથા નં. ૫ થી ૨૦ સુધીના દરેકને શ. ૧) નું ઇનામ અપાશે. ઉપરાંત ઉત્તીર્ણ થનાર ઓછા ઉમેદવારો પૈકી અનુક્રમે પ્રથમ ૧૧નાર ૧૦ ને તેમજ વિદ્યાર્થીઓ અને સામાન્ય લણુતા જેઠું મારીગર અને વેપારી વર્ગ પૈકી કુલ ૧૦ નંબરોને દરેકને શ. ૩) નું ઉપેક્ષાનામું ઇનામ અપવાની ગોઠવણ રહેશે. ઇનામ રોકડમાં અપાશે, છતાં જેમની ઇચ્છા હશે તેમને તેમની પસંદગી પુસ્તક તેમના ખર્ચે મોકલી આપવાની સગવડ રહેશે.

C/O સેન્ટ્રલ લાયબ્રેરી,
વડોદરા
તા. ૭-૧-૪૮

ના. નં. ચોકસી
સહમંત્રી,
વ. ગ. પુ. મંડળ

૧૨૮૧

પુસ્તકાલયપર્વણી

શ્રીમંત સરકારના ઉદાર આશ્રયથી યોગ્યથી લોકભદ્ર પુસ્તકાલયપ્રવૃત્તિના કળસ્વરૂપ અસ્તિત્વમાં આવેલી સ્થાનિક પુસ્તકાલયખંડમાં પ્રતિ બનતાને આકર્ષવા, પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિની ઉપયોગિતા બનસમૃદ્ધમાં આવી સંસ્થાપ્રતિ મમતા જાગ્રવા સાર તથા પુસ્તકાલયમાં સાહિત્ય સાધનો અને તેમની વ્યવસ્થા ને વહીવટનો ખ્યાલ આમજનતાને આપવાના સદ્દેશથી મહા સુદી પાંચમ વસંતપંચમીના પવિત્ર દિવસે પુસ્તકાલયપર્વણી ઉજવવાનો શિરસ્તો રાજ્ય પુસ્તકાલય મંડળે પાડેલો છે.

તદનુસાર આપુ સાલે એ પર્વણીદિન તા. ૧૫ મી ફેબ્રુઆરીને રવિવારે આવે છે. પુસ્તકાલયપ્રવૃત્તિના સેવકો, લોકો અને પ્રચારકોનું એ પ્રતિ ખાસ ધ્યાન બેઝીએ છીએ અને વર્તમાનકાળની સ્થિતિસ ભેગોની મર્યાદામાં રહીને એ પર્વણીદિન વિવિધ કાર્યક્રમોથી રચેલે રચેલે ઉજવાય એવી તજવીજ અત્યારથી જ કરવા મંડે. કાર્યક્રમોનું દિગ્દર્શન પાછલી સાલના જે હેવાલે 'પુસ્તકાલય માસિક' ના પૃષ્ઠોમાં છપાયા છે તે જોવાથી મળી રહેશે, સન ૧૯૪૬ ના ડિસેમ્બર અંકના ૫૧૬મા પૃષ્ઠ પરની બહેરાત જોવાથી પણ જરૂરી માર્ગદર્શન મળી રહેશે.

હુંકામાં, પુસ્તકાલયની અદર બહારની સાક્ષરકી, સુખવસ્થા, શુભગાર, સરઘસ, સમા, પ્રદર્શન, રમતગમતના મેળાવડા, રાત્રિલજ્જ અને મનોરંજનના કાર્યક્રમો વૈકી માફક પડતો કાર્યક્રમ રાખી શકાય સરથા માટે જોળી દાન પણ મેળવી શકાય અને પુસ્તકવાચનની દૃષ્ટિએ તે કલ્પ દિવસે ગામતો એકેએક લાલેલો મતલી પોતાને રચતું એક એક પુસ્તક બદર વાંચવા લઈ જાય એવી તજવીજ કરાય.

પર્વણીઉત્સવના વિગતવાર અહેવાલ જાણવા તેમજ પ્રસિદ્ધિ માટે આ તરફ જરૂર મોકલી આપાય કેવળ સફાઈ ને સુખવસ્થા પૂરતા કાર્યક્રમ પાર પાડનારા પુસ્તકાલયો પણ એ મતલમના સમાચાર અવરખ મોકલી આપે બીજા છાપણો તરફ અહેવાલ મોકલી આપનારા પણ રાજ્ય પુ મંડળ તરફ પણ સ્વતંત્ર રીતે અહેવાલ મોકલી આપે એ ખામ જરૂરનું છે.

ના. ન. ચૌકસી.

સહમતી, ૧૨. ૧૨. ૫૦. મંડળ

સંસ્કૃતિની સુવાસ

- ‘આપ કયા દેશમાં રહેવાનું પર્મદ કરો ?’
- ‘સંસ્કૃતિના દેશમાં’
- ‘આપના ઉત્કૃષ્ટ વિચાર આપ કોને અર્પણ કરશો ?’
- ‘સંસ્કૃતિને’
- ‘અને કાર્ય ?’
- ‘સંસ્કૃતિસાધનાના હિતમાં’
- ‘આપની ચેતના આપ કયાથી રેળવશો ?’
- ‘સંસ્કૃતિના ન્યોતિષ પ્રકાશમાં’
- ‘આ અદિલન સલામતા નર ?’

‘સતત’ મમાં લીન એવા અમને દિલ્લિનનો સમય જ કયા છે ? અને નિ શુ કરીએ છીએ બીલિર જીવનને સુદર અને ક. મર્યુ જનાવવાની અમારી કામતા છે.’

ભારતીય સંસ્કૃતિના ન્યોતિવંદકો વેદીઓના સવાલોનો આલે જવાળ આ છે.

—નિકોલસ પીક

કેળવણી : ધંધો કે મિશન

....આજે આપણે એ દશાએ પહોંચ્યા છીએ કે શિક્ષણને વળી ધર્મની જોડે શી સેવાદેવા ?—એમ લાગે છે. એનો એટલો જ જવાબ છે કે—અથા જ મૂળે અથા જ શિક્ષકો— જિજ્ઞાસુથી માંડીને જોસેફ લૉરેકેસ્ટર સુધીના—પોતાને મિશનરી માનતા ॥ તેમથી ન્યારે તેઓ માહિતી આપવાનો ધંધો કરનાર મહેતાજી પોતાને બનાવી બેઠા ત્યારે જ તેઓ ઉપરનો પોતાનો જીવનઉદ્દેશ જોતા મટયા. બૌદ્ધિક સામગ્રી મળવી જોઈએ, એવી માન્યતાને તેઓ વળગ્યા ત્યારે તેઓ લાપુલી ખાના પુત્રજીઓ બન્યા. હવે જે વસ્તુઓ જીવનમાં સીને સરખી જોઈએ તે જ જે ખરેખર સૌથી મહત્વની હોય તો શિક્ષણમાં જે વાતો ઉપર ભાર મૂકવો જોઈએ તે હવે બદલવી જોઈશે કેવળ મન અને શરીરને ઉપગ્રહી લાગુ પાડવાને બદલે કેળવણીએ એક સમગ્ર જીવનબાપી અસર અનુભવ જોઈશે તેણે તેની હૃદયસૃષ્ટિના બિડાણમાં પહોંચવું જોઈશે અદ્યતી બહાર પ્રગટતી પ્રભાવક શક્તિ એ હશે, અતરને યુગબાવતા આજના ઉપરના રૂપાળા શબ્દો કરતાં સારી વસ્તુ એ હશે

—કેનેથ રિચમંડ

‘એનયુકેશન ઇન ઇંગ્લેન્ડ’ પાન ૧૨૬)

આર્ય સંસ્કૃતિની મીમાસા કર્તૃ અનુપમ માક્ષિક તરણિ વાર્ષિક મૂલ્ય . સ્વદેશમાં છ રૂપીઆ વિદેશમાં ૧૫ શિલીંગ	પ્રાયમિક શાળાઓમાં લક્ષ્યતા બાળકોના ધાર્મિક —જ્ઞાન માટે— બાળકોપયોગી ધર્મ-શિક્ષા ૦-૧૨-૦ ટ ખ ૦-૧-૬	માધ્યમિક-શાળાના બાળકો માટે ઇશ્વરશબ્દોથી —પ્રશ્નોત્તરનાં રૂપમાં— જ્ઞાનામૃત ૦-૫-૬ ટ ખ ૦-૧-૦
ખ્રીસ્તી, થવન, હિન્દુ અને વૈદિક ધર્મની સમાલોચના વૈદિક ધર્મની સાર્વભૌમતા ૦-૬-૦ ટ ખ ૦-૧-૬	વ્યસનોથી ચતા આર્થિક સામાજિક અને રાજનૈતિક હાનિનો ઇતિહાસ જણાવતું વ્યસન અર્થાત્ માદક દ્રવ્ય ૦-૧૪-૦ ટ ખ ૦-૧-૬	સામાજિક સત્સંગ-અધિ- વેશનમાં ઉપયોગી વૈદિક નિત્ય કર્મવિધિ અર્થાત્ સ્તવનાંજલિ ૦-૧૨-૦ ટ ખ. ૦-૧-૬

મહાગુજરાત પુસ્તક પ્રકાશન મંડળ, —નવસારી.

પુસ્તકાલયમાં છાપવાની જા. ખ. ના ભાવો

“પુસ્તકાલય” માસિકમાં છાપતી જા. ખ. ના ભાવો તા. ૧-૧-૪૮ થી નીચે જણાવ્યા પ્રમાણે રાખવામાં આવ્યા છે.

	૧૨ માસ	૬ માસ	૩ માસ	એક માસ
એક પેજ	રૂ. ૧૨૦	રૂ. ૭૫	રૂ. ૪૫	રૂ. ૧૮
અર્ધ પેજ	” ૭૫	” ૪૫	” ૪૫	” ૧૨
કવર પેજ ૩ જુ	” ૧૫૦	” ૧૦૦	” ૫૫	” ૨૦
” ૪ જુ	” ૧૬૨	” ૧૨૦	” ૭૦	” ૩૦

૧ જા. ખ. ના ઉપરના દરો સાપ્રી છે. તેમાં કાંઈ વળતર કાપી આપવામાં આવતું નથી.

૨ જા. ખ. નાં નાણાં અગાઉથી જ લેવામાં આવે છે.

૩. બદલા (Exchange) માં જા. ખ. છાપવાનું ધોરણ બધ છે, માટે તે વિષે કૃપા કરી કોઈએ પૂછપરછ કરના તરફી લેવી નહિ

૪. કોઈ પણ જા. ખ લેવી યા ન લેવી તે વ્યવસ્થાપકના નિર્ણય પર રહેશે
જેથી વિગત માટે લખો— વ્યવસ્થાપક, ‘પુસ્તકાલય’ માસિક

પુસ્તકાલય સહાયક સહકારી મંડળ લિં
પો. બો નં. ૧૦ રાવપુરા-વડોદરા.

આવૃત્તા માસની કાર્યદિશા

૧ મકાનવાળા તેમ જ મોટાં ગ્રામ પુસ્તકાલયોએ પોતાની સંસ્થાને લોકોપકારક મંડળમાં નોંધવા બાબત હજી સુધી તજવીજ ન કરી હોય તો તે માટે પણ તજવીજ કરે

૨ જાન્યુઆરી માસ આખર પૂરી થતી ત્રિમાસીની હકીકત પાછલી હકીકત સાથે ઉમેરી તુર્ત મોકલશે. એને લગતી સૂચના આ અંકમાં અન્યથા વાંચો.

૩ તમારા પુસ્તકાલયમાં પુસ્તકો વિષયવાર ગોઠવો. અને વિષયવારી નોંધવહી છેલ્લા દાખલ થયેલા પુસ્તક સુધી અદ્યતન બનાવો

વડોદરા,
તા. ૧૧-૧-૪૮

ઉ મો. પટેલ
મદદ, વ્યવસ્થાપક

સામયિક દોહન

ભિખારીમાં ભિખારી

એક વખત ચોદ લોકના નાથને જમરાજની છુદિનું માથ લેવાની ઇચ્છા થઈ આવી જમરાજનું સ્મરણ કરતા તે આવીને હાજર થયા બે હાથ જોડીને વિનંતિ કરી ' પ્રભુ ! શી નાસ્તા છે ? મને કેમ સલામો ? '

લગવાને કહ્યું ' ચાલ તો તમે પાતે પૃથ્વી ઉપર જાઓ. ને જે ભિખારીમાં ભિખા હોય એને ગાદી લઈ આપો. પણ જોજો, જે ભિખારીમાં ભિખારી હોય એ જ પાવનો જોઈએ, બીજો કંઈ નાક ! '

' પણ એ કયા રહે ? એના રૂપ રંગ, આકાર કાંઈ નિશાની ? ' જમરાજએ પૂછ્યું.

' નિયાનીમાં નિશા ? આટલી જે સૌથી મોટામાં મોટો ભિખારી હોય, દરિદ્ર હોય, જેની ગરીબી ને ખાઈ રાત્રી હોય, તેને તમારે આદી આશુવો જોઈએ. બીજા કાંઈ નિશાન નથી, જાઓ ! '

જમરાજએ બે હાથ જોડ્યા નમન કર્યું. સીધા પૃથ્વી ઉપર આવ્યા, જ્યાં જ્યાં ભિખાર જોનાં ટોળા હતા ત્યાં ત્યાં ફરવા માડ્યું.

પણ પાતાને જે ભિખારી જોઈતો હતો તે એમાં કયાય દેખાયો નહિ !

જેની પાસે તૂટલ ફૂલ દીળકા હતા ને એમાં વેરણુવેરણુ પડેલી જેની પાસે ખાધાખોરાકી હતી, એવા ભિખારીના ભિખારો પણ, પોતાના બાળબચ્ચાને પહેલું કાંઈક આપી કંવાને માટે જણે, તલસી રહ્યા હતા !

દીળકાને ચૂંચનારા પણ પોતાના બાળકને લાલ્લું કે કાંઈક આપવાનો, સતોષ લઈ રહ્યા હતા !

ઘોર અત્યાચારીઓ પોતાનું કોઈ ને કોઈ પણ બાળક ગળે વળગાડીને ફરી રહ્યા હતા. જમરાજ ઠેકાણે ઠેકાણે ફર્યા. પણ મનવતાનો, કાંઈ ને કાંઈ અશ, દુનિયાના દરેક ખૂણામાં હતા પણ, ટશુમશુ થતા દીપતી માફક પ્રકાશી રહ્યો હતા !

અતે એક લવ્ય મહાલયની પાસે તે આવ્યા ત્યાંના રૂપરંગ રાગ જોઈને એ છક્ક થઈ ગયા ત્યાં ઉઘાનમાં ઠેકાણે ઠેકાણે ગંગાગંગા આરસકુવારામાંથી વીજળીની

દેશનીમાં રંગીન જલધારા ચાલી રહી હતી. પક્ષીઓ કલવર કરતા હતા. ગાયન નૃત્યવાદન ને મોજાવિનોદ ચાલી રહ્યાં હતાં, જમરાજને પણ પોતાને થાક ઉતારવાનું મન થઈ આવ્યું. તે અદૃશ રહીને એ ભવનમાં પેઠા. ત્યાં જઈને એક ચીજ જુએ ને બીજી જુએ, એવી વિચારતી મોહિની ત્યાં ઠેકાણે ઠેકાણે પથ ભટ્ટી હતી.

લાલ રંગી આરસને પથિયે પગથિયે એ તો થંભી થંભીને ચાલે છે ને મોંમાંથી વાહ ! વાહ ! ના ઉગ્ર ચેતના આવે છે

એમ કરતાં એ અદરન ભવ્ય દીવાનખંડમાં આવી પહોંચ્યા હાથીઠાત-મદયા એનેરી સિંહાસન ઉપર આ ઘરનો સ્વામી બેઠો હતો. એના શરીર ઉપર મોતી માણિકની માળા પડી હતી. પડખે સોનેરી રૂપેરી પાનખાની હતાં હાથમાં એક પોશી હતી એની સામે એક પડેલ બેઠો હતો. અનેક શાસ્ત્રપુત્રો ઉભેલીને એ અંકરથી કાંઈ ને કાંઈ આકડા પાડી રહ્યો હતો.

અતે એણે આકડા મારી મારીને જહસ્વામી સામે જોયું 'એક જોગ છે પ્રભુ !'

'શું ? જે હોય તે જાણી કહો. તમે તો જાણો છો, જ્યોતિષરાજ ! મારા વહાણુ હજી દરિયામાં છે. નાના ઉઘાનનું ખાતમુદ્દત બાકી છે હજી લંકાની મોકિતક માળામાં બે મણકા ન વ્યા નથી કામરૂપનો હસ્તિકત રસ્તામાં છે. મારે હમણા મૃત્યુને નિવારણ જોઈ હજી જીવનની ઘણી ઘણી મુશ્કેલીઓ બાકી રહી ગઈ છે ! તમે જે સુમય લાખ્યો તો મૃત્યુનો એ તો અપાટણ ધ આવી રહ્યો છે !'

'એક યોગ છે, પ્રભુ ! પાપણા શિશુના જીવનમાંથી વર્ષો મગતા રહે તો આયુષદોરી લાભાય !'

'લંકાયા ?' તૃપ્તભરેલો એક તત્તુના આધારે જીવન લંબાવવા મથતો વ્યાકુળ એવો અવાજ સાંભળીને જમરાજ પણ ચોક્કી બેઠ્યા એમને ધઈ ગયું 'અરે !'

'અવશ્ય લાભાય !'

'તો એમ કરો. આપને આંહી તો અગવાનની કૃપા છે હજી કેટલાં અધા કામ બાકી છે, ને કેટલું બધું શરૂ કરવાનું રહ્યું છે ! છેકરા તો આંહી રમે એમ બીજે રમવા માણ્યો ! આપ બીજે જ અનુદાન આદરો !'

'આ...હા...હા' જમરાજના દિલમાં પણ બહુ આચકે વાગ્યો હોય એમ સ્તબ્ધ થઈ ગયા 'આ હા...! આ માણસ આંહી હતો, જેની અવૃત્તિની ખીણની ઊંડાઈ અમાય હતી, જેની તૃપ્તિનો દેશ આરો નહોતો. આ કી માનવતાનો ટુશમણ પ્રકાશતો દીપ-આંહી, આ સ્વાર્થીની પરિસીમાં પાસે ગુલ થઈ ગયો હતો અગવાને કહ્યું છે સિંહારીને લાવને-એ જ આ સિંહારી નહિ હોય ? X

—મુમકેતુ.

નવ રત્નનો હાર

એક પરમ ભાગવત હતા એમના શિષ્યો યાત્રાએ ઉપજ્યા. ગુરુ મહારાજે કહ્યું “ફલાણે ઠેકાણે મારો સહાધ્યાથી ગયે છે નાનપણમાં અમે ખૂબ આનંદ કર્યો હતો એમના ગામમાં જાઓ ત્યારે એમને જરૂર મળી મારું હોમકુશળ કહેવું અને એમને કાંઈ જોઈતું કારવતું હેય તો પૂછી આવવું ”

શિષ્યો ઉપડ્યા. એમને યુગ “લક્ષ્મણ વિદ્યાનો બેટ લાઇને અમારા ગુરુ મહારાજ પાસે આવે છે, આ કાણુ એમનો સહપાઠી હતો જેને માટે અમારા ગુરુ મહારાજ ‘જોઈતું’ કારવતું મોકલવા તૈયાર થયા છે । હશે આપણુ કામ સંદેશો પહોંચવાનું છે ”

શિષ્યો સાષ્ટાંગ પ્રણિપાત કરી એક બાળુએ બેઠા. “પગ ભાગવત તરફથી અમે આવીએ છીએ, ” એમ કહેતાની સાથે સાધુ મહારાજ બ્રહ્મ અને કહેવા લાગ્યા, “એહોહો, માગ આનમિત્ર પાસેથી આવો છો । તમને જોઈ માગ વ્યસ્તને જ મળ્યાનો આનંદ થાય છે, બેસો, બેસો, તમારી જા મેવા કરૂ ? ”

“અમારા ગુરુ મહારાજ પ્રસન્ન છે, તેમણે આપણુ હોમકુશળ પૂછ્યું છે અને કાંઈ જોઈતું કારવતું હોય તો ને પણ પૂછી આવવાનું અમને કહ્યું છે ”

સાધુજીએ એક કાણુ વિચાર કર્યો. પછી કહે “મારો મિત્ર આટલા હેતથી પૂછે છે ત્યારે માગતા સહાય શો ? અને એ છે પણ સમર્થ, એને હવે જ કાંઈક માગવું જોઈએ ” પછી એ શિષ્યો તરફ વળીને કહે છે “દીકરાઓ, તમારા ગુરુ મહારાજને કહેજો કે મેં એક નવ રત્નનો હાર માગ્યો કે ”

શિષ્યો તો સરકે યઈ ગયા પણ પોતાનું આશ્ચર્ય મોત ઉપર ન બતાવતા “જેવી આજ્ઞા ” કહીને તેમણે વિદાય લીધી

શિષ્યો મેંટલે શ્રદ્ધા અને અશ્રદ્ધાનું મિશ્રણ. ભક્તિ ને ટોળ અને દિશામાં એમની ગતિ હોય છે એમણે અંદર અંદર શી શી વાતો કરી હતી એનું વ્યવન કરવું એ જ સારું

શિષ્યો ગુરુને ઘેર પાછા આયા “મારો મિત્ર મળ્યો હતો ? મળ્યામાં હતો ? એનું કેમ આવે છે ? એણે કાંઈ સંદેશો કહ્યો છે ? ” શિષ્યોએ કાણુ કે કું ગળીને ગુરુ મહારાજને એમના ગુરુ ભાઈનો સંજો પહોંચાડ્યો

“અવર . ” કહીને ગુરુ મહારાજ અંદર ગયા. નિહમ તો ચાલુ જ હતો પણ ગુરુ મહારાજ તે દેવસથી એકાતમાં વધારે વખત ગાળવા લાગ્યા તો આતુર્ભાવ્ય પરુ યુગ ગુરુ મહારાજે એક પો હું શિષ્યોને મોખીને કહ્યું “તમે ફરી મા ગુરુ ભાઈ પાસે જાઓ એને આ પોટલું આપીને હો કે, ‘તમે માગેતો નવ રત્નનો હાર આપો કે સાચવીને વાપરો ’ ”

“જેવી આજ્ઞા ” કહીને શિષ્યો ઉપડ્યા મળ્યા દ મળ્યા પચ કાપતા પૂર્વપરિચિત ઠેકાણે આવી પહોંચ્યા. આ વખતે એમનું વિશેષ સ્વાગત થયું મોજાન પછી ગમડપમાં બધા ભેગા થયા સાધુ મહારાજે ગામના બધા જાળખીતાએને બોલાવ્યાં કર્યા હતા. બધાને કહે, “આજે મારે માટે નવ રત્નનો હાર આવ્યો છે, તે જોવા આવજો. ” વિધિપુર સ્તર એ પોટલાની પૂજા

તપાખા

પ્રશ્નો ! તારી શેઠમાં હું મદિરે
મદિરે આયડ્યો. પરંતુ તુ ત્યાં ન જડ્યો
તાગ લકતોએ તારા પ્રાર્થનામંદિરને,
છુટાતને ગહેવાલાયક ગુફા સમુ જનાવી
દીધું હતું તારા નામે ત્યાં અનન્યારો
પોષાતા હતા.

હું જગનમા આશ્યો ત્યાના ઝાડવાને
મે પૂછ્યું 'પ્રભુ ક્યા છે?' પરંતુ જવાબ
ન મળ્યો એ વૃક્ષો તું મન્યાના આનંદમાં
જાણે સમાધિસ્થ ન હોય !

આકાશમા ઊડતાં પક્ષીઓને મે
પૂછ્યું 'પ્રભુ ક્યા છે?' પરંતુ એ ઊડી
ગયાં તેમને તને મળવાની માગ કરનાય
વધુ ઉત્કંઠા હતી.

હું આશિડ્યો, બધે લામ્યો, પરંતુ તુ
ન જડ્યો.

-ઉલટું એ પ્રભાત હતું, તારા
પૂજનની પૂર્વતેયારીઓ ચાલી રહી હતી
આકાશમાં કુકુમના સાચિયા પુલા
હતા નંતુ તેજ ભરી અનતકોટિ રશ્મિઓ
રેલાવતો સૂર્ય તારા પૂજનમાં ક્ષિતિજ
પર દેખાયો અને એ અનત કોટિ
રશ્મિઓ વચ્ચે મે વાગ્યું.

'પ્રભુ ક્યાય નથી નથી એ મદિ-
રમાં કે નથી મરિજદમાં, નથી એ એકાં-
તમાં કે નથી એ માનવોના મમૂદ વચ્ચે,
એ ક્યાય નથી.

પવનની એક લહરૂ આવી, મને
સ્પર્શી નાની ગંધ જાણે માગ દાનમાં
ન ફેંટેની હોય—

'પ્રભુ ક્યા નથી?'

("પ્રશ્નાન્તર" માથી)

અંધ અને સાધુ મહારાજે એ ચોટલું જોઈયું.
અદર સુંદર અમર લખેલી એક નંદકૃત પોથી
હતી એમાં નવ પ્રકરણ હતા નવવિધ ભક્તિ-
નાથી એક ગ્રંથ પ્રકાર લખ, એ જાતની
ભક્તિનું જેમાં નહીં છે એવા શ્રીમદ્ભાગવતના
શ્લોકોએમાં એ ત કરેલા હતા. સાધુ એ શ્લોક
સાચતા જાણ ને એમના શરૂ પર અંધ
સાધિવક લાવ 'મટ ચતા જાય' શીકમાં હને,
સીકમાં રહે શીકમાં તાળાઓ વેગાડે પોતે
ક્યા છે એ જ એ ભૂલી ગયા હતા ભેગા
શ્લોકો લોકો એ ક કલાક સુધ ચિત્તની પેઠે
મતબ્બ ચમટે જાતા હતા પાગલપણ, પડુ ગમ્ય
ઓટલે સાધુએ મે અથ માથે નહાવી નાચવા
મગ્ય કહે કે, 'આજે હું કૃતાય થયો જેનું
શત્રુતા હંગની ખન, આટલા વરસ સેવતા
હતા તે મને મર ગયો.'

પ્રસાદ ૨ પોને આવેલા પોઠાને વિદાય
કર્તા પછી કરે "હવે આ હાર ઠકસ્ય કરીશ
તો જ બગબગ પ્રચારીશ" x

—કાકા કાલેલકર

("શિક્ષણ અને સાહ્ય" માથી)

x ઉપરના લેખમાં પરમ ભાગવત તરીકે જાહેર
કરેલ કથો છે તે મિથિલાના વતની કાશીમાં જન્મે
વડેલા વિષ્ણુપુત્રી છે તેમણે ભાગવ માથી નવવિધ
ભક્તિને લગતા પાંચ વીણી લાદ્યા અને તેને ભક્તિ
રત્નાવલિ નામ પાડ્યું એ નથી સાત રત્નાવલિ પર
તેમણે 'ભક્તિમાતા' નામની રીકા પચી લખી છે આ
રીકા સાથે મૂળ શ્લોકો અલદા શાદની ખાલિની
ઓદિસ વરકથી 'ભક્તિરત્નાવલિ' એ નામથી
પ્રસિદ્ધ કરવામાં પાડ્યા છે.

જોગના મિત્ર તરીકે જાહેર ઉલેખ કર્યો છે તે
જાણના પર પેણુવ ચેતન્યદેવ છે, બન્નેનો
કાશીમાં જોવાય થયો.

ઉપરની કથા ખાલિની ઓદિસ પ્રસિદ્ધ કરી
શ્રીપત્રની પ્રસ્તા નામાથી લીધી છે.

ખરીદી અને વેચાણ

પછી એક વેપારીએ પૂછ્યું ‘ અમને ખરીદી અને વેચાણ વિષે કાંઈક કહો. ’

અને એણે કહ્યું ‘ પૃથ્વી ધનધાન્યથી ભરપૂર છે, એ તમને જે આપે છે, તે જો તમે યોગ્ય રીતે લેતાં શીખો, તો તમારે કોઈ દિવસ તમી અનુભવવાનો સમય નહિ આવે

કેમ અને વિક્રય કરનારાઓ વેપાર કરે છે એમ અપણે માનીએ છીએ. એ ગાન્યતા બૂલભરેલી છે. વિનિમય-વસ્તુને સાટે જે વસ્તુ લે છે તે આપે છે એ પૃથ્વીના સપતિગ્રહસ્થને બળે છે. અસંતોષ એ સિદ્ધાન્ત સતત છે, સંતોષ અને સમૃદ્ધિ એ વિનિમયના બચ્ચા છે.

જતા વસ્તુવિનિમય કરનારે પોતાનું નિયમન સગવડ પડશે જરૂરિયાતના જે લાભ લેશે, એને લાભ તો મળશે, પણ હાનિ નહિ મળે એમ માનવાની એ બૂલ કહે, તો એક દિવસે એને ગભે પાણીએ શેણ પડશે આ સૃષ્ટિમાં સઘળી વસ્તુઓ માટે ભગવાને ઋતુઓ પેદા કરી છે એક ઋતુ આવે છે, જ્યારે તમે જરૂરિયાતવાળાઓને ઝૂડી કાઢો છો, બીજી ઋતુ આવે છે, જ્યારે તમને ઝૂડનારા આવે છે સારે તમે બોલવા માંડો છો, ‘ અરેરે ! આ તો અસદ્ય અન્યાય કહેવાય ! ’ પણ તમે ન્યાય બુદ્ધિમાં હતા, એ તમને માદ નથી ગ્રેવડ. એટલે હું કહું છું કે, બહુ જ જરૂરિયાત છે એમ જોઈને, જે વસ્તુનો ભાવ મૂકશે એ લાભ તો મેળવશે, પણ હાનિ નહિ મળે એમ માનવાની એ બૂલ ન કરે. હા, લાભ તાર્કિકિક મળશે, અને હાનિ તો સારે આવશે જ્યારે એ મુખમાં ઘોગતો હશે !

બજારમાં તમે ભેગા થવાની રીતગઠમ પાડો, કાપડ ખાવો, હથિયાળ લાવો, ધાન્ય લાવો, જરૂરી પદાર્થો લાવો અને ગુજરી ભરો પછી એમના ભાવ રાહીને વિનિમય કરતાં શીખો

શ્રમ સાટે શ્રમ આપવાની નવી પ્રથા તમે દાખવ કરો, પહેલા ધીમેથી શરૂઆત કરો માનવ માનવ વચ્ચે, સિદ્ધાન્તો જે ધાર્મિક સંબંધ ગ્રામ્યોમાં, એને ઉદ્યામવાનો કાષ્ટક રસ્તો તમે સાચે સાચે નહિ રાખો તો તમારી અવસ્થા, પાણીનો મન સદન કરતા-પણ ખાળ વિનાના-ધર જેવી થશે. એ પડશે ત્યારે છેક ધરમૂળથી પડી જશે !

જમીનની દરેક પેદાશનો પ્રથમ વિનિમય શરૂ કરશો તો પણ તમે એ દિશામાં ધણું કરી શકશો અને પછી રિનેમા, નાટક, સંગીત અને કેળવણી, હવા, કાપડ અને તમારે તમામ પદાર્થોનાં મૂલ્યાંકન કરવાની તમને દબ આવડી જશે.

કોઈ જરૂરિયાતવાળો, પોતાની જરૂરિયાત દિવમાં ને દિવમાં ગખીને, બચડોતો ચાલ્યો જાય, એ રિયતિ સૌને માટે ચરમજનક છે અને ચરમજનક તો ઠીક, એ રિયતિ લય કર છે. શાક્ષી લાલસાનાં જન્મ એમાંથી થાય છે. લોહીની નદીઓ એમાંથી આવે છે !

આ બૂમ ઉપર, તમે કોઈ દિવસ આવી ગદ્યમાં માવાથી સગળેલી તમી દીડી હતી ? એ તમી કાણે કરી છે, ખબર છે ? સિદ્ધાન્તો

માટે સિદ્ધા એવા કરો ગવર્નરથી માંડીને લગી મુખી સૌને પદાર્થ સ્વીકારતાં શીખ વાડો. બોખોંધરીને ગવર્નર કે મોટો પ્રધાન બોખોંધરો, ને એના બોખામાં પાચશેક બહુ પડે,

એવી જૂની મમાજવ્યવસ્થાનું નવેસરથી મહાણું કરો, એટલે તમારી ભૂમિમાં દૂધ લી અને મધની નદીઓ વહેશે વાતો કરવાથી તો ચૂકે । નદીઓ વહેશે ।

તમામ નાનામાં નાના માણસની, નાનામાં નાની જરૂરિયાતને સતોષ્યા પછી જ જ્યાં નગરપતિ મુલા તમ છે, એવી કોઈ નગર, એવી કોઈ નગરપતિ કે એવી કોઈ સુધરાત પ્રમુખ તમે જોયો ?

તમે તો અંગ્રેજ છાપને માલ લાવ્યા છે અને એ અંગ્રેજ છાપના ઘોરણે પાંચ-વરસની ને દસ વરસની, દસ વરસની ને પદ-વરસની, એવી ચોળનાઓના બજ ને ગઠ બોલ બોલ કર્યા કરો છો તમને ખબર છે ખરો કે જ્યારે સ્વપ્ના વિના માણસ બોલ બોલ કે છે ત્યારે એ ચોતારી જાતને અને ચોતારાનું પ્રજનન-તમામને એક લય કર વિનિષ્કાતન માર્ગે દોરી જાય છે ?

આવો વિનિષ્કાત અટકાવવો હોય તો આજથી જ નિશ્ચય કરો પદાર્થને સારે પદાયથી ખરીતે ગોઠવાય એવી વિવિધ રચનાને નવેસરથી આંક મારો એ છે એકેડે । પણ એ એકા વિના બાકીના બધા તો મોડા જ છે ।

—ધૂમકેતુ

(“ ઉર્મિ અને નવરચના ” માંથી)

વખતની કિંમત

તમે જાણો છો કે, લગવાન બધું જ આપે છે પણ તે ગયો વખત કદીય આપતો નથી તમને વખતની કિંમત છે ? તમારે ને ખીજને કિંમતી વખત બચાવવા આટલું કરશો ?

૧. પુસ્તક લેતી કે ચૂકતી વખતે પુસ્તકો આસ્તેથી ઉપાડવાં
૨. પુસ્તકની પીઠ બદારની બાજુએ રહે તે રીતે પુસ્તક કબાટમાં મૂકવું
૩. પુસ્તક ન્યાયી લીધું હોય ત્યાંજ પાછું મૂકો, નહીં ત્યાં ન મૂકશો અથવા આડું અવળું મૂકશો નહિ.
૪. પુસ્તક વાંચી રહો કે તરત પુસ્તકોચયમાં પાછું સોપો

માનવતા પર જોખમ

યુદ્ધ અને યુદ્ધોત્તર પરિસ્થિતિએ સમાજમાં આજે એવા બળોને વહેતાં મૂકી દીધા છે કે એમણે પ્રજાની નીતિને પામે । હતા પી મૂક્યો છે વાતાવરણ એટલું ત જ બની જવા પામ્યું છે કે શાંત ચિત્તને વિચાર આજે અદરશ થઈ ગયો છે આથી કેટલાક સનાતન ઉચ્ચ સત્યો વિશેની શ્રદ્ધા પણ વડીલાર ઝાળી પડી ગયેલી જણાય છે અને પ્રજા ક્ષણિક આવેશમાં તણાઈને માનવતા જેવી માનવતાને બૂલીને સંકુચિત વાડાઓનો વિચાર કરતી થઈ ગઈ છે

ચૈસો, ન્યાર્થ અને સત્યો ચોતારા હાથ એટલા ફેલાવ્યા છે કે સમાજના ઉચ્ચ ગુણે લગભગ અદરશ થયેલા જણાય છે અને કાળાં બનર, લાંચનુસ્વત તથા કોમી વેરઝેરને લય કર વટેળા આજે સમાજની ચારે બાજુ ફરી વળ્યો છે એમાંથી જગરવા માટેની નાવડી જીરનના સંભાતન સત્યો વિશેની નિષ્ઠા દૂર ફરી આપર્વ એ જ છે આજે ફેલાયેલાં કાળાં બનર લાંચનુસ્વત કે મોમી વેરઝેર મામે ગમે તેટલી સખત જોહાદ પોકારવામાં આવે પણ ત્યાં સુધી પ્રજામાં ફરી પાછી માનવતા ન આવતરે ત્યાં સુધી આ મૂળ પ્ર નમાંથી જવાનાં નથી

પ્રજામાં માનવતાનું વાંદળું વહેવડાવવું હોય તે માનવતાનાં સંભાતન ઉચ્ચ તત્ત્વો ઉપર રી વળેલી રાખ ખ ખેરી નાખીને દિવ્ય તત્ત્વો વિશેની નિષ્ઠાને જાગ્રત બનાવી જોઈએ અને માનવતા ફરી જતી હોય એવી પરિસ્થિતિને વહેલામાં વહેલી તકે બદલી કાઢવી જોઈએ આ કાર્યે જ નયના અધિકારીઓ અને પ્રજાનાઓને સાથે મળાને, કાણુના પણ વિલંબ વિના, કરવું જોઈએ

—બબલભાઈ મહેતા

શ્રી ક સરસ્વતી ?

(પૂરપ્રાંતમાં ગૂજરાતીઓ વેપારીઓ તરીકે ઓળખાય છે, દિલ્લીમાં એક ગૂજરાતી બીડીને વેપારી પંદર હજાર મહુરો રોકે છે, પણ એના ગૂજરાતી સ્ટાફ કેવું હિંદી બોલે છે ! નમૂનો : હુમકો યહાં એસી બીડ કેમ બનાવતા હે નહીં ? બધેજ, બધેજ ગૂજરાતીઓ વેપાર સિવાય કશું જાણતા નથી. અને બીજાઓ કહે છે કે એમને કલા, સસ્કાર, સાહિત્ય, વિજ્ઞાન આદિ કશાની ખડી નથી આ ક્યાં સુધી ચાલશે ? વેપારને છોડી દેવાની હિમાયત હું કરતો નથી, પણ શ્રી ને સરસ્વતીને મેળાપ કાં ન કરાવે ? એ મેળાપ થાય તો આપણે ત્યાજ બીજા પ્રાંતો કરતાં આપણે ત્યાં એની શક્યતા વધુ છે, આવું કઈક આ નાટકનું કહેવું છે)

કરસનદાસ, એક ગૂજરાતી વેપારી મરણપધારીએ છે એના બે દીકરા સુનીલાલ અને મુનીલાલ તથા એમનો વિજ્ઞાન મિત્ર વરુણ એના મરણપધારી પાસે બેસા થાય છે, કરસનદાસ મગતા માણસના સાહે બોલે છે)

કરસનદાસ : ઓ સુની, સુની બેટા !

સુનીલાલ : બાપુ

કરસનદાસ : મુની ક્યાં છે ?

સુનીલાલ : વરુણભાઈ સાથે તમારી દવા વિષે વાત કરી રહ્યો છે બોલાવુ ?

કરસનદાસ : બેટા, વરુણ ક્યારે જાયો ? એ છોકરા મોડીમોડી વિજ્ઞાનની શોધો વિષે વાતો કર્યો કરે છે એનો શો અર્થ ? તમે એવી વાતોમા પડશો નહિ

સુનીલાલ : બાપુ હશે એ તો, આ મુની આવ્યો.

કરસનદાસ : મુની બેટા, હવે હું બે ચાર કલાકનો જ મહેમાન છું તો થયું કે તને બેચાડ શબ્દો કહું.

સુનીલાલ : તો કહોને, બાપુ !

કરસનદાસ : તું કવિતા લખતો હતો તેમાથી મેં તને વાર્યો તું પુસ્તકો વાંચતો હતો મટયો નથી, એ મને આ ધડીએ મ સાલે છે

સુનીલાલ : પુસ્તક વાંચવાથી શું થઈ ગયું, બાપુ ?

કરસનદાસ : એ આપણને કેમ પાલવે ? એટલા સમયમા આપણા ચાર ઘરાક વધારી શકાય ને ? મેં હિસાબ કાઢ્યો છે કે સાઝતણસો પાનાની નોંવેલ તું વાંચતો એટલા વખતમાં હું સાઝતણ હળાગેના નહેા બતાવી શકતો

સુનીલાલ : બાપુ, હશે હવે, આ અવસ્થાએ નફાનુકસાનને શું કરવા છે ? બોલોને રામરામ.

કરસનદાસ : મુની, મારું કમાયેલું હવે એટલેથીજ મને સતોષ થવાનો નથી, એને કાઢ્યો તો સવાય દેહું કરવું જોઈશે

સુનીલાલ : બાપુ, એ તો હું તમને કહેતો હતો તેમ બીજી વસ્તુઓ કમાશે ને !

કરસનદાસ : પૈસા વગર બધું શા બપતું ? કાણ પેલા, તમે કહો છો કે બહુ સારી વાર્તા લખે છે...

મુનીલાલ : ધૂમકેતુ

કરસનદાસ : મેં તેનું એક પણ પુસ્તક વાંચ્યું નથી, એની મને કશી ખોટ કે કશો ગેરફાયદો નથી થયો.

મુનીલાલ : બાપુ, કેટલીક જરૂરી ચીજો ન હોય તો પ્રજા સંસ્કારી નથી ગણાતી.

કરસનદાસ : હું વળી સરકારની વાત કથાથી લાવ્યો ?

મુનીલાલ : વરુણભાઈ, બાપુની હા તો ખૂબ જગડી રહી છે.

વરુણ : મને ય ખૂબ દિવંગીરી થાય છે પેનીસીલીન ડાબે—

કરસનદાસ : વરુણ, હું પાછો શોધ ? વાતો કનવા માંડીશ. શોધનો તો ફાયદો ? શરીર બગાડો વખત બગાડો ને વધુન પૈસા જગાડો

વરુણ : પણ એ તો કાકા, લાંબા દૃષ્ટિએ જોઈએ તો કાપદાકારકળ છે

કરસનદાસ : તેનો શો અર્થ ? ૨. મેં ટાટાના શેર લીધા તે એટલા માટે કે તે આ ધડીયા એતુ ડીવીડન્ડ મળે.

વરુણ : એકલા પૈસાને શું કર ? છે, કાકા ?

મુનીલાલ : બાપુ, વરુણભાઈનું કંડવું સાંભળ્યું ? પૈસા એકલા શા બપના ?

કરસનદાસ : હાં, હાં હિં હેવી આવવા કરે છે. બાઈ, પૈસા હોય તો બહુ આવે. ખેટા જોળે, મારે તો એટલું કહેવાતું છે. મારી બે મિન છે એની ચાર કરોડે, આ એકસપોટું કર્મચોટના બીજનેસને જમણે કરોળે. જાપાનની માર્કેટ હાથ પર લેશો તો બસ.

મુનીલાલ : બાપુ, વરુણભાઈની સોચો જાવવાનો ખરચ—

કરસનદાસ : પાછું એનું એ ! એ પ્રજા, હું મરતાં સુધી તને ન સમજાવી શક્યો કે એપકોમોપકો ફેરી વેપાર કરો, પૈસા કમાઓ !

મુનીલાલ : મુની, હું બાપુને વધુ બોલાવ નહિ

કરસનદાસ : એ ! મુની, હવે વધુ નથી બોલવાનું ચેતુ ખ્યાનમાં રાખજો

વરુણ : શું ?

કરસનદાસ : જાપાની માર્કેટ એને હાથ પર લેશો તો ફાયદો

મુનીલાલ : બાપુ, ગીતાપાઠ કયું ?

કરસનદાસ : રાખ, બાઈ ! છેલ્લા બાવ શા છે ?

મુનીલાલ : બાપુ, બાવતાવની વાત ત્યાં દોને

કરસનદાસ : અરે, અરે, સંભાળજો ! હું કામકાજ. મુની, ખોટની—

(પંજુ એટલામાં તો લખખીપણ અને મદાખીપણ નામના બે સ્વર્ગદૂતો આવ્યાં અને સ્વર્ગને રસ્તે ઉપાડી ગયાં છે.)

કરસનદાસ : અરે દૂતો ! તમે મને ક્યાં લઈ જાઓ છો ?

(“ રેખા મસિકમણી ”)

—સકોલ વાઈ નાયક

ખ્રિસ્તી વર્ષની ઉદ્ભવકથા

ખ્રિસ્તી નવું વર્ષ જનન્યુઆરીની પહેલી તારીખે શ્રીમાટે શરૂ થાય છે. પ્રમુખ નિતાસા પ્રેરે એવો છે પરંતુ તેના ઉત્તરમા સામો સવાલ પૂછે કે ક્રિસ્તમ સંવત્તુ નવું વર્ષ કાતિક સુદ ૧ ના દિવસે ગા માટે શરૂ થાય છે ? અને દુનિયામા પ્રચલિત પણ કંઈ જોછા છે ? આપણા હિંદુસ્તાનનો જ દાખલો લ્યોને ! ખ્રિસ્તી, પારસી, મહુદ્ધિ, બૌદ્ધ, જૈન વગેરે સંવતને બાલુએ રાખીએ તો પણ એક ધર્મમા કેટલાય સવત છે હાલારમા હાલરી સવત આપાદ સુદ ૧ ના દિવસે એમે છે, શાકે ચેત્ર સુદ ૧ ના રોજ એમે તે અને જ ગાળો વર્ષ પણ ભુદ્ધ છે મહસ્તની વાત એ છે કે સૂર્યની આસપાસ પ્રદક્ષિણા કરતી પૃથ્વીએ વર્તુલ નિધારી શરૂ કર્યું અને કયા પૂરૂ કર્યું, એ કંઈ કળી ગયા છે ? અને જો વર્તુળને આદિ કે અંત હોય તો તે વર્તુળ શાનું ? પૃથ્વી બાર મહીનામા સૂર્યની આમપામ એક ફેરો કરી લે છે તે ખરું, પરંતુ તેણે ફેરો કરવાનું કયાથી શરૂ કર્યું અને કયા પૂરૂ કર્યું તે તો કહી જ કેમ શકાય ?

વર્ષ, માસ, પક્ષ, અઠવાડિયુ દિવસ, ગત, ધડી, કલાક, પળ, મિનિટ, સેકન્ડ, એ બધું પ્રમાણ તો અનંત કાળ માપવા માટે માનવીએ શોધેલી તગડીય છે અને એ સુક્ષ્મ માનવીએ સફળતાપૂર્વક અજમાવી છે એમ તો કોણ કહી શકે ? માનવી ભલેને દોહાસો લે !

ગણેશ સ્વરૂપ જનન્યુઆરી

આર્યોએ વર્ષને બાર માસમા અને માનને ત્રીસ દિવસમાં વહેંચી, નાખ્યો, પ્રશ્નિપ્રમ્મ પણ તેનું અનુકરણ યક્ષુ લાગે છે પ્રાચીન ગ્રીક (ગ્રીસર ઇજીપ્ટ)માં મહીનાના ત્રીસ દિવસ બુધવાર્મા આવ્યા હતા પરંતુ ૩૬૫ દિવસ પુગ કરવા માટે પાંચ દિવસ વર્ષમાં ઉમેરી દેવામાં આવતા !

રોમનોએ પણ ત્રીસ દિવસનો મહીનો અપનાવ્યો અને વર્ષની શરૂઆત ઇસ્ટર મહીનાને શુભ નામ આપવા માટે તેઓએ શુભ, લાભ અને કલ્યાણના પ્રતીક મનાતા રોતાના ક્રિસ્ટમ દેવતા જોનસ ઉપરથી પહેલા મહીનાનું નામ આપ્યું આમ જનન્યુઆરીથી વર્ષનો શુભ શરૂઆત થઈ સંભવ છે કે ગણેશ ઉપરથી જોનસ નામ આવ્યું હોય, કારણ કે રોમન અને ખ્રિસ્તી ગ્રીક દેવતાઓ અને દેવીઓના નામ આપણા દેવતાઓ અને દેવીઓના તથા ઉપરથી, વાક્યા છે આપણા પુરાણો અને ગ્રીક પુરાણો વચ્ચે આશ્ચર્યજનક સામ્ય છે, જે એમ બતાવે છે કે બંને પ્રાચીન લોકોનું સંપ્રતિબિંબ છે. સુરોપના મીમાઝ કુપી ફેલાવું હતું ત્યારથી આપણા ધર્મ અને સંસ્કૃતિની બાપ ત્યાં ગહી ગઈ છે

"લુદ્ધે મંદે !"

સંમર્મા જાલસ દેવતુ દરેક શુભ કામની શરૂઆત પહેલાં પૂજન થતુ અને વર્ષની શરૂઆત ઇસ્ટર માસને એ કલ્યાણકારી દેવતાનું નામ અપાય એ ચોખ્ખું છે, આપણે પણ કંઈક એવું જ કર્યું છે કારણ કે વર્ષના પ્રથમ માસને ગણેશનું નહીં તો ગણેશના સગા ભાઈ કાતિક સ્વામીનું નામ આપ્યું છે

પરંતુ સુરોપના બધા દેશોએ જનન્યુઆરીને વર્ષના પ્રથમ માસ તરીકે બહુ મોડેથી, છેક અઢારમા સદકામાં અપનાવેલ છે એ ગણ અને સેક્સન લોકોને મન જનન્યુઆરી માસ શુભ ન હતો. કારણ કે જનન્યુઆરી એ સુરોપમાં શિયાળાનું મધ્યબિંદુ છે વધુમાં વધુ ઠંડી અને બગ્ગ મુખ્યત્વે જનન્યુઆરીમાં પડે છે ગ્રાંટલે એ લોકો તેને 'લુલ્કમન્ય' કહેતા. કારણ કે એ મહિનામાં બુખ્યા વર ખુબ જ રેન્ડ ગતા.

૫ ાંગની અપૂર્ણતા

પૃથ્વીની પોતાની ધરી ગતિના જળને માનવીએ ચોવીસ કલાકમાં વહેચી નાખી અને એ ગતિ માનવી પોતાની નાણુક ધાર જમા મગરૂરીપૂર્વક બતાવે છે. પરંતુ સૂર્યની આસપાસની ગતિ એક વર્ષ દ્વારા બતાવવી એ એટલી સહેલી વાત નથી અને આદિ કાળથી એ મૂળવસ્તુ ટાળવા માનવી મયામણ હતો આવ્યો છે પ્રાચીન ગ્રીસના લોકો ત્રીસ દિવસનો મહિનો ગણી વર્ષમાં પાંચ દિવસ થી ઉમેરી દેતા, તોપણ દર ચાર વરસે એક દિવસ ઘટી પડતો. કારણ કેપ્લીટુ છે પૃથ્વી સૂર્ય આસપાસ એક પ્રદક્ષિણા ફરવામાં ૩૬૫ દિવસ ઉપગત અચૂક સેકન્ડ લે છે અને નરા ભૂમિની શરૂઆત કરવા તમે એમ થોડું જ રહી શકો છો કે એ સમયને બરોબર આગ મહિનામાં વહેચી નાખવો. એક વખત નવું વર્ષ મનાર શરૂ કરવું ને બીજી વખત બપોરે શરૂ કરવું ?

ન્યારે ૧ ાંગો ઉનાળામાં આવતો.

આપણે જેમ હિંદુ માસને જે ભાગમાં શુકલ પક્ષ અને કૃત્તિક પક્ષમાં વહેચી નાખેલ છે, તેમ ગ્રીક લોકોએ ત્રીસ દિવસમાં માન્ય ને ત્રણ ભાગમાં વહેચી નાખ્યા હતા નવાઇની વાત એ છે કે કેન્સ વિપ્લવવાદીઓએ તેનું પુનરુચ્છ કરવા નિષ્ફળ ન્યાસ કર્યો હતો. શેમન લોકોએ કેન્સવા રસુછ અખતગ કર્યા હતા અને છેવટે તેઓએ કટાળીને વર્ષના માસ અને દિવસોની શરૂઆત પોતાના ધર્મશુરૂઓને સોંપી દીધી કાળ ઉપર શામન ચલાવવાની આવી અલગ્ય તક હોવા ધર્મશુરૂઓ જતી કરે ? તેઓ પોતાના અનુયાયી અને પ્રશંસકોના લાભાર્થે વર્ષને લાંબુ અનાવતા અને દુરમનો અને " પાપોઓ "ની જીવંત દૂકી કરી નાખવા માટે વર્ષ પછી દૂકી કરી નાખતા. પગિણાએ એવી અધાધુધી આવી કે ધર્મશુરૂઓના પચાંગમાં ન્યારે શિયાળો આવતો ત્યારે ખરેખરી ઋતુ ચોમાસાની કે પાનખગની આવતી બે મીઠરે મીસના બેધીની મંદદષ્ટી ૩૬૫ ૧/૪ દિવસનું વર્ષ નક્કી કરી અમલમાં મૂક્યું ને હોત તો ધર્મશુરૂઓએ કાણ જાણે શું કહ્યું હોત ! પણ પા દિવસની ગણતરી વર્ષ નક્કી કરવામાં કેમ થાય ? એટલે સીઝરે એમ કરાખ્યું કે દર ચોથા વરસે એક નિવસ ઉમેરી દેવો. પચાંગની ઋતુ અને ખરેખરી ઋતુને એકસરખી કરવા સીઝરે ત્રણ માસ એ વર્ષમાં વધારી દીધાં છ' સ પૂર્વે ૪૭ મુ વર્ષ ઇતિહાસમાં શેમન લોકોએ " ગ્રાંટાળાના વર્ષ " તરીકે જોળખાવીને તેની યાદ અગર કરી છે.

" અમારા જીવંત દૂકી કેમ કરી ? "

પરંતુ ધર્મશુરૂઓ પોતાનું ૧૪ સ્વ જીવંત દરે એવા કર્યા હતા ?, વળી તેઓએ ગ્રાંટાળા ક્યો, વળી વર્ષના ૩૬૫ ફે દિવસ બગવવામાં પણ જીવંત હતી ૩૬૫ ફે દિવસ નહી પણ ૩૬૫ દિવસ, પાંચ કલાક, ૪૮ મિનિટ અને અચૂક સેકન્ડ નોંધેલે આમ આ ફાતિ અને ધર્મ

ગુરુઓના મોટાજાના કારણે મોળમી સદીમા ઋતુ કરતાં ૫ ચાંગ દર દિવસ આગળ નીકળી ગયું હતું. ૪ સ ૧૫૮૨ માં પોપ ગ્રેગરીએ આ દત્ત દિવસ કાઠી નાખ્યા. પરંતુ તે સામે યુરોપમાં મોટો વિરોધ બહોળો ઇંગ્લેંડે બ્યારે ૪ સ ૧૭૫૦ માં ગ્રેગરીનું પંચાંગ અપનાવ્યું ત્યારે અંગ્રેજોના ગુરુઓ કાઠી નીકળ્યા. મોટા પાયા પર વિરોધી દેખાવ થયા. તેઓની ક્રિયાદ એ હતી કે સરકારે અમારી જીદગીમાંથી ૧૧ દિવસ ઓછા કેમ કર્યા? ઇંગ્લેંડે ગ્રેગરી પંચાંગ દાખલ કરીને જાન્યુઆરીની પહેલી તારીખથી નવું વર્ષ બેમે એમ કહ્યું. ગ્રેગરી પંચાંગ અપનાવવામાં ઇંગ્લેંડે લગભગ પોણાબે વર્ષની દીલ કરી તેનું કાગળ એ છે કે જીદગીના દર દિવસ આ ૫ ચાંગથી ઘટી જાય છે, એવો અંગ્રેજોને વહેન હતો! ગ્રીક ચર્ચના અનુયાયી હજી ગ્રેગરી ૫ ચાંગને નથી અપનાવતા અને પશ્ચિમે ૧૩ દિવસ પાછળ છે.

વિશ્વ ૫ ચાંગ આવશે?

એક વિશ્વ ૫ ચાંગની યોજના ચર્ચા મ્હી છે, જેમાં ૬૦ વર્ષે એક વાર નવું વર્સ બેસે અને ૬૦ વર્ષે તા ૮ એપ્રિલના દિવસે જ ઇસ્ટરનો તહેવાર હોય, તેમાં જાન્યુઆરી, એપ્રિલ, જુલાઈ અને ઓક્ટોબરને ૩૧ દિવસ હોય અને જીન મહીનાને ૩૦ દિવસ હોય. આમ ૩૬૪ દિવસ થયા. પણ વર્ષને અંતે એક દિવસ ઉમેરી દેવો અને તે ચાખી દુનિયામાં તહેવાર તરીકે પાળવો. જે આ ૫ ચાંગ અમલમાં આવે તો ૬૦ વર્ષે તારીખ અને વાર અગાધા આવે અને એ જ કેલેન્ડર ૬૨ વર્ષે ચાલે!

હિંદુ પંચાંગ

આપણા મહીના સોર્યમાસ એટલે સૂર્ય પ્રમાણે નવો પણ ચંદ્રમાસ છે અને પૃથ્વીની એક પ્રવલિધ. કેવળમાં ચંદ્રને પુગ ૩૦ દિવસ લાગતા ન હેવાથી તિથિ વધઘટ થાય છે. વર્ષે ૩૬૫ દિવસ નથી થતા એટલે આપણે ૩૬૫ દિવસ હંપા. કલાક મિનિટ વગેરે પૂર્ણ કરવા અધિક માસ ઉમેરી દઈએ છીએ.

માનવીની આ મયામણ બતાવે છે કે, અનંત અને અમાપ કાળની ગતિ માપવામાં હજી માનવી સફળતાની ટોચે નથી પહોંચ્યો *

એ મરી ગયું ... જોને ભૂત ન થાય !!

દેશની ગ મરી ગયું હવે એ ફરી ભૂત થઈ જાને ન વળગે એ ધ્યાનમાં રાખજો. શ્રીમતો, વેપારીઓ, ખેડૂતો, તમારી જવાણ ની સમજજો, નક્ષત્રોની ને સંબંધની લાલચમાં પડાઈ આપ્યા દેશને વિનાશ તરફ લઈ જાય નહિ. જનતા લાલનો એક ચોક્કસ, પ્રમાણિક ને પ્રમણાસરનો આંકડો રાખજો, તમારા નફા ને ગાળો સકુચિત કરજો, તમારી ખરી, ઓછી કરજો. કદે ની જનતાને અનાજ ભેંધજો છે એ નતા કંઠાળ છે એ મુશીબકામ જીવી રહી ને એનો વિચાર કરજો.

મરી ગયે, રેશનિંગ ભૂત ન બને-દેશને ભં. ની જવા મુખ ન ફાડે એ જોજો.

લ કા - ભૂત કાળ નું અને આજનું

હિંદો નકશા ભોળાંરતું ધ્યાન નકશાની નાચેના ટાપુ પર લેય છે "આ ટાપુ" હાલનું નામ લે કા-સિલોન છે કેટલાંક વર્ષો પહેલાં એવું નામ સિલહ હતું. એ ટાપુના નેત્રોએ આને પશુ એ નામથી ઓળખાય છે. અંદોની બં પાતું નામ સિલહી છે. એ ટાપુની "સંધ" દિલ સાથે બેઠું આવીને છે રામાયણના નાયક શ્રી રામચંદ્રએ પેતાના વનવાસ સમયે એના રાક્ષસ રાજા રાવણને હરાવીને તેના નાના ભાઈ રિલ્લીવજુને એ દેશનો રાજા બતાવ્યો હતો એ સિવાય ભૌગોલિક નજરે કહેવાય છે કે એ "સંધ" લે કા-હિંદુસ્તાન સાથે મળેલું હોય તેમજ એ અહીં એના વિચાર ભૌગોલિક દૃષ્ટિએ નથી થયો, પણ "ત્યાંની" રહેણીકરણી, રીતરિવાજ, સંસ્કૃતિ વગેરેમાં ઉત્તરભારતની જે "છાપે ભેવામાં" આવે છે તેનું કારણ દર્શાવવામાં આવ્યું છે

ઈસ્વી સંનના સાતસો વર્ષો પહેલાં બિહારની રાજકન્યા અને યુગરાતના જન્મેલા એક દસ્યુ સગદારથી લેપત થયેલા એક રાજકુમાર લે કા ગયા હતા તેનું નામ વિજય હતું. રાજકુમારે સૌ પ્રથમ એ ટાપુનું નામ તામ્રપણી રાખ્યું હતું, પરંતુ એ પછી તેણે એ ટાપુઓમાં વસનાં લોકોને પોતાના વંશનું સિલ નામ, અને ટાપુને સિલહ નામ આપ્યું. તેના સાથીઓએ એ ટાપુનાં જુદા જુદા ભાગોમાં યહોરો વસાવ્યાં, તેના મુખ્ય સાથી અને મંત્રી અનુરાધે મહાવન નદિ પશુ અનુરાધપુર નામનું શહેર વસાવ્યું.

વિજયના અવસાન પછી તેના ભત્રીજે પાકુ વાસુદેવ લે કાને રાજા થયો. તેણે તે વખતના બંગાળના રાજાની કન્યા, ભગવાન ગોતમ ભુદના કાકાની પુત્રી ભદ્રકલ્યાણી સાથે લગ્ન કર્યા હતાં. રાજકુમારીની સાથે અનેક લોકો બંગાળ-બિહાર દેશોને લે કા જઈ વસ્યા એ પ્રમાણે લે કામાં ઉત્તરભારતવાસીઓની સખ્યા વધતી ગઈ

ખસુના ૨૪૬ વર્ષો પહેલાં લિતુણી મહર્ષી સ્થાપના કરીને સન્યાસિની સંઘમિત્રા ચપાની મહાભેળી વૃદ્ધાની એક યાત્રા લઈને અનુગાવપુર પહોંચી અને તેને ત્યાં રૂપી. એને બારીસરો વર્ષ થયાં એ દરમિયાન દુનિયામાં અનેક પરિવર્તન થ ગયાં, પણ એ પવિત્ર વૃદ્ધ ૨ જે પશુ એ જ સ્થાન પર દિલ તથા લે કાની ર નેહાસના અવત પૃથકપ ખડું છે.

એ જ્ઞાપેપણ પછી લગભગ ૬ વર્ષ માદ ૧૬૫૦ દ્રાવિડો ૧ સત્તા જમાવ પશુ એ વખતે સિલહી રજાંચેના લોકો જંગલોમાં પોતા સ્વતંત્ર રાજ્ય લાવવા લાગ્યા. ઈસ્વીસનના ૬ વર્ષ પહેલાં વીરમામણી નામે એક સાહસી રાજાએ ૬૬૬ યુદ્ધ ૧ દ્રાવિડ રાજાને મારી નાખી ૨ ૧ જેત નો લાકમાં લઈ લીધી એ પ્રમાણે ૨ ૦૧ ધ્રુવી રૂપી અનુગામપુર ૧ સિલહી ૧ ૦૫ રાજ્ય ન્યું.

એ પછીનો ઇતિહાસ બહુર ગી છે. લ.કા પર મોટા મોટા ચૌહ રામઓએ આક્રમણ કરવા માંડ્યાં, અનુરાધપુરને કોઈ પણ જાતના રક્ષણની વ્યવસ્થા વિના છોડી દેવામાં આવ્યું એ અસ્થિર સમયમાં ઉત્તરભારતનાં કોનોજ શહેરથી આવેલા ૧૩ રાજકુમારે દક્ષિણ લ.કામાં પોતાનું સ્વતંત્ર રાજ્ય સ્થાપ્યું. અને તક મળતા ચૌહ રામઓ પર પણ વિજય મેળવ્યો પણ એ પછીનાં સાઠસો વર્ષો સુધી લંકાને ઇતિહાસ હમેશા બદલાતો જ રહ્યો.

૧૫મી નવેમ્બર ૧૫૦૫માં પ્રથમ યુરોપીયન, પોર્ટુગીઝ દોમ લોરન્સો-અલમેઇડા કોનઓ પહેલાં પોર્ટુગીઝોએ રાજ્ય સ્થાપવાના આર્થિક-સાધન કાચા ઉપરાંત લંકાની જનતાને ઇસાઈ બનાવવાનું કાર્ય પણ હાથ ધર્યું. એનું પરિણામ એ આવ્યું કે જનતા એવાથી ત્રાપી ગઇ અને તેમણે એનો સખત વિરાધ કર્યો તો પણ ૧૬૪૪ સુધી નો પોર્ટુગીઝોનું વર્ચસ્વ લ.કા પર રહ્યું જ. એ પછી લ.કા પર હોલેન્ડવાસીઓએ અધિકાર જમાવ્યો તે મનો જન્મ લગભગ મવાસો વર્ષ સુધી કર્યો. યુરોપીયન પ્રજાની હરીફાઇને કાણે તેમનો અમલ વધુ રહી ન શક્યો. ૧૫ મી ફેબ્રુઆરી ૧૭૬૬ ના રોજ અંગ્રેજોએ કોલંબો પર કબજો મેળવ્યો, અને તેમણે પોતાની જગવિખ્યાત ફૂટનીતિથી ધીમે ધીમે આખો લ.કા ટાપુ સર કર્યો. બીજા માર્ચ ૧૮૧૫થી લંકાને વર્તમાન યુગ શરૂ થાય છે એ જ દિવસે અંગ્રેજ પ્રજાએ પોતાના કાવાદાવાથી આખું લ.કા કબજો કર્યું.

આ નાના સગખા ટાપુ પર ૧૦૧૧ જાતિ વસે છે એમાં સૌથી વધુ વસતી સિદ્ધી પ્રજાની છે. ધર્મની નજરે જોતા સૌથી વધુ સખ્યા બૌદ્ધ ધર્મીઓની છે. હમિલ દિહુઓને બાદ કરતાં બાકીની પ્રજાઓના સામાજિક રીતરિવાજ ખૂબ ઉદાર ને વિશાળ છે. હિંદુમાં ધર્મપરિવર્તનથી જાતીયતાને અસર પડેલ છે, પણ લ.કામાં એમ નથી લ.કાવાસીઓ જાતીયતાને માંપ્રદાયિકતાથી બુદ્ધિવસ્તુ સમજે છે. ત્યાં એક ગોળી ઇસાઈ ધર્મ સ્વીકાર કરે હોવા તે ગોળીજ કહેવાય છે. એટલું જ નહિ નેના લગ્નવિવાહ આદિ વહેવાર પણ એળી જાતિ જ થાય, તે ઇસાઈગોળીમાં જ લગ્ન વહેવાર કરે, એ પણ જરૂરી નથી થતી બૌદ્ધધર્મી હો. તો પત્ની ઇસાઈ હોય એવા ઉત્પન્નધર્મી પત્નીઓ લ.કામાં સામાન્ય રીતે જોવામાં આવે છે, વર્મ તેમના કૌટુંબિક જીવનમાં હોઈ પ્રકારે બાધક થી આ છુટથી બૌદ્ધ ધર્મ ત્યાં ખૂબ વિસ્તરેલો છે પોર્ટુગીઝોએ શરૂઆતમાં જેમને જ પરજસ્તીથી ઇસાઈ બનાવ્યા હતા તે પાછા બૌદ્ધધર્મી બની ગયા છે.

ઉત્તર લ.કામાં દ્રાવિડ હિંદુઓની સખ્યા ઘૂટતી છે. હતા તેમને લંકાની હવા નથી લાગી સ્પર્શસ્પર્શનો ઘૂણિત રિવાજ ત્યાં પણ જોવા મળે છે. દ્રાવિડ બ્રાહ્મણોની સખ્યા જો કે બહુ ઓછી છે, હતા પણ તેમની ધર્મચુસ્તતા હિંદી દ્રાવિડ બ્રાહ્મણોથી જરા પણ ઓછી નથી હોતી. એથી લંકામાં ઇસાઈ ધર્મીની સખ્યા વધી રહી છે ને કેવળ દ્રાવિડ હિંદીઓમાંથી વધે છે દ્રાવિડ બ્રાહ્મણોની કટરતા અને ઘૂણાથી અકળાઇને તરબોલાએથી પ્રજા ઇસાઈ ધર્મનો સ્વીકાર કરે છે હોંદુ સમાજ તેમને પાછા ફરવા માટે કોઈ માર્ગ ગખ્યો ન. પાચી જે જાય છે તે પાછા કહિ હિંદુ સમાજમાં દા. સ નથી થઈ શકતા.

લંકાના લો.માં સામાજિક દુષણો નજીવો જોવા મળે. કન્યાના લગ્ન માટે કન્યાની ઉંમર ૧૮-૧૯ વર્ષ ૧ અને છોકરાની ઉંમર ૨૬-૩૦ વર્ષની તો ફાવી જ જોઈએ. અહીં વિધવા-વિવાહ તથા છુટાં છે. નો રિવાજ પણ પ્રવર્તે છે લગ્નમાં ૧ હેરામણી વાંકડાની પ્રથ નથી.

વેસ્થાવૃત્તિ આખા લકામાં ગેરકામ કરે છે.

લકાનો વેપાર ત્યાના મુમલમાનોના હાથમાં છે એ મુસલમાનોના મુર કહેવાય છે. લકામાં કાબુની પણ પહોંચેલા છે, પણ માગવાડી ત્યા બેરામાં નથી આવતા હમણા લકાનો વેપાર એવી દશામાં છે કે તે હાથ કરના માટે મારવાડીને વધારે મુશીબત નેડે જ નહિ.

લકા બેરાકની આમતમા અછતનો સિરતાર છે તથા માસ ચાને એટલું ઉત્પન્ન એ ધરાવે છે નવ માસ માટે એને પરદેશો પર આધાર મળે પડે છે તેમાં ખાસ કરીને હિંદુસ્તાનની એ મદદ માગે છે લકાવાસીઓ ખાસ કરીને આ અને રમરના કારખાતામાં કામ કરે છે ત્યાંની વ્યક્તિ દીક સરાયરી આવક હિંદીની વ્યક્તિ દીક અવક કરતાં વધુ છે ત્યાના વતની હિંદના વતનીઓ કરતાં વધુ છે ત્યાના વતની હિંદના વતનીઓ કરતાં વધુ સુખી છે.

ઇતિહાસ જોતાં જણાય છે કે યોધા પાચમી સદી સુધી લકા ઉત્તરભારત માફક જ રહેણીકરણી, વેશભૂષા, ભાષા વગેરેમાં રહુ વખતોવખત ઉત્તર ભારતથી રાજ્યવસ્થા મહેમાનો અને બૌદ્ધ સંધુઓ ત્યા જતાં આની અસર એમની ભાષા રહેણીકરણી પર પડે એ સ્વભાવિક છે આજની ઉત્તરની ભાષાઓની સિદ્ધી, પાની અને માગધીની અસર છે. એથી જ ઉત્તર અને દક્ષિણ ભારતની ભાષા સાથે ઘણી ખરી રીતે મળે છે.

ભાષા અને પ્રાચીન સંસ્કૃતિનો દૃષ્ટિએ ઠઠી નકાચ ને ઉત્તર ભારતથી જિન્ન છે, પણ લકા ઉત્તર ભારતનો જ એક ભાગ છે જે ત્યાં જઈને વસે.

લકાની હાલની સરકારે પ્રાયગિક શિક્ષણ ફરજીયાત કર્યું છે કે જેથી નિમ્નશ્વરતા નાશુદ થઈ જાય.

લકાના રમર અને ચાના કારખાના માટે હિંદમાંથી મજુરોની બહુ મોટી સંખ્યા દર વર્ષે લકા જાય છે આ સંખ્યાને જોઈ લક વાસીઓ ચિંતાગળાને છે. તેઓ સમજે છે કે જો હિંદીઓ આ ગીતે આવતા જ રહેશે તો અને તેમને દરેક પ્રકારના નાગરિક રાજનૈતિક અધિકાર મળતા ગયા તો થોડા જ દિવસમાં તેમની લકામાં બહુમતિ થઈ જશે. એ ભયથી બચવાને માટે લકાવાસીઓ સામાન્ય હિંદીને મતાધિકાર અને નાગરિક હક્કો આપતા ઇચ્છતા નથી. અત્યાર સુધી નિયમ છે કે જોહામાં જોહા પાંચ વરસ સુધી લકામાં રહેનાર અને થોડી પણ સ્થાવર મિલકત ધરાવનાર જ મતાધિકાર મેળવી શકે *

સાપનું ઝેર ,

સર્પ...નાગજાતો.. માનવપ્રાણીઓ તેના નામમાત્રથી કરે છે. ઘરમાં જો સાપ ભરાઈ બેઠા હોય તો આખી રાત નિંદ્રા ન આવે આના ઝેરી પીણીનો પણ નાજના જમાનામાં વેપાર થઈ રહ્યો છે, અને એ વેપાર એટલો રમણીયાર ચાલી શો છે કે સાપ ૧ માંજને પહોંચી વળવાનું કાપ કઠિન થઈ પડ્યું છે આ યત માનવા હાથ તમે તૈયાર નહિ થાવ, પણ આ દશાને છે.

દુનિયામાં સાપનો વેપાર કરતી એકમાત્ર ઝીનું નામ શ્રીમતી બેરડી પીઅલ્ડ છે કે પ ટાઉનની આ બાઈ વર્ષોથી સાપનો વેપાર રંગે રંગી છે અને દુનિયાભરના દેશમાંથી તેની પાસે

સાપની માગણી આવી રહી છે પૂર્વમાં મોરકો અને પશ્ચિમમાં કેલીફોર્નિયા સુધી આ બાંધનો માથ જાય છે આફ્રિકન સાપ માટે જુ લેકો પડાપડી કરી રહ્યા છે અને આને તો ત્યાં આ માથની એટલી ગંધી તંગી વર્તાઈ રહી છે કે આ બાઈ પોતાના એડંગો માન સમયસર પહોંચાડી શકતી નથી સાપની આવી અછત દુનિયાએ કદિયે અનુભવી નથી

આ ધંધામાં ઝપલાવવા મટે પૂરતો અવકાશ રહેલો છે કેમકે સાપના ધણા વેપારીઓ પોતાના ઠરડીઆઓમાં વેપાર માટે બરી રાખેલા સાપનો ભોગ યઈ પડે છે અને એ રીતે એ વેપાર કરતા વેપારીઓની અછત સવારનવાર વરતાઈ આવે છે શ્રીમતી પીઅર્સને પતિ બેગ્રી દક્ષિણ આફ્રિકાનો સુવિખ્યાત મદારી હતો. હવે જર એરી સાપોને પણ તે સહેલાઈથી પકડી લાવતો, પરંતુ આ મદારી અને સાપના ભોગમાં મોટા વેપારીનું મોત સર્પશયીજ નીપજ્યુ હતુ, વરસો સુધી સાપનો વેપાર ક્યો બાદ એક કાળરા નામે તેને ઠરડી ખાધો હતો અને તે તત્કાળ મરણને શમ્યુ થયો હતો.

૧૯૩૬માં જ્યારે યુદ્ધતા નગરા ગમડવા લાગ્યા ત્યારે જુ કાપરેક્ટરોએ બધા એરી સાપોને મારી નાખવાનું સૂચન બહાર પાડ્યુ હતુ આને તેજ ડિરેક્ટરો ફરોથી સાપ પાળી રહ્યા છે અને વધારેમાં વધારે એરી સાપો માટે શ્રીમતી પીઅર્સને સંખ્યાનુધ વરદીઓ મળી રહ્યા છે

બીજી વિશ્વયુદ્ધ પૂર થયા પછી સાપના ઝેરની માગ વધી પડી છે બેઝાનીસમર્ગ ખાતેની તબિબી ક્ષેત્રે શોધખોળ કરતી સંસ્થાએ કરેલી શોધને પરિણામે માનવશરીરમાં લોહીના પ્રવાહને ઉત્પન્ન કરવા માટે સાપનું એ બહુ ઉપયોગી સાબિત થયેલ છે, અને આથી એ જાતના દર્દોના ઉપાય તરીકે આફ્રિકામાં આને સાપના ઝેરનો વપરાશ એટલો બધો વધી ગયો છે કે આને ધણીવાર સાપનું ઝેર મેળવવા માટે ભગીરથ પ્રયાસો કરવા જરૂરી થઈ પડે છે આને સાપના ઝેરની જરૂર નેટલી વધી પડી છે તેટલી જરૂર બીજી કોઈ ચીજની ભાગ્યેજ ઉભી થઈ હશે આને તો સ્થિતિ એવી છે કે સાપના ઝેર માટે જે મોટી માંગ રહી છે તેને પહોંચી વળવાનું કાપ સાચેજ કપરું છે સાપના ઝેરની આ માંગની લોકોને સાપના ધધા તરફને પ્રેમ વધ્યો છે અને પરિણામે દક્ષિણ આફ્રિકામાં સાપ દરડવાને પગિણાને નીપજતાં મૃત્યુની સંખ્યાનો અંકોડો બહુ જ વધી જવા પામ્યો છે

સાપના ઝેરમાં સર્જનાત્મક શક્તિ છે, એ હકીકત માત્ર છેલ્લા વીસ વર્ષથી જ જાણવામાં આવી છે. સાપના ઝેરથી ધણા અસહ્ય રોગોનું નિવારણ થઈ શક્ય છે સામાન્ય રીતે એવી જ માન્યતા રહ થયેલી છે કે સાપ એટલે મોત, સર્પદંશ માણસને કાચમને માટે પોદાડી દે છે પરંતુ તબીબી શોધખોળ સાબિત કરી આપ્યુ છે કે સાપમાં માત્ર વિનાશક શક્તિ જ નથી, તેમાં સર્જનાત્મક શક્તિ પણ રહેલી છે

આ દિશામાં વધારે શોધખોળ કરવાના અખતરા ચાલુ જ છે અને આ માટે સાપની બહુ જ જરૂર પડે છે પરિણામે દક્ષિણ આફ્રિકામાં સાપને સાચવતી વાડીઓનું કામકાજ વધી પડ્યુ છે

આ રીતે માનવપ્રયાસોએ સાપની શક્તિ પિછાની લઈ તેનો લાભ લેવા શરૂ કરેલ છે. એક દિવસ એવો આવી પહોંચશે કે સાપનું ઝેર દર વર્ષે મેકડો માનવીઓને મોતના જડ્યામાંથી બચાવી લાવશે x

શ્રી રમણ મહર્ષિ અને તેમના આશ્રમ

અનુભાવ્ય તિરવ્નમલાષ્ટ્રમાં આવેલી એક પવિત્ર ટેકરી છે અને એ ટેકરીની તળેટીમાં મહર્ષિએ આશ્રમની સ્થાપના કરી છે. શ્રી રમણે નાની વયમાં અનુભાવ્ય વિશે સંભળ્યું હતું. “અનુભાવ્ય” શબ્દ પ્રથમ એને કાને પડ્યો હતો ત્યારે એક મહાન અને ભવ્ય દ્રશ્ય એમની સમક્ષ ખડું થયું હતું. કોઈ દિવ્ય શક્તિ એમને અનુભાવ્ય તરફ દેરી રહી હતી. મહર્ષિ “અનુભાવ્ય સાક્ષી પરમેશ્વરનું સ્વરૂપ” છે એમ માને છે. મહર્ષિ કૃત “અનુભાવ્યને પ્રાર્થના” એ નામની એક પુસ્તિકા સદૃશ આશ્રમ તરફથી પ્રગટ કરવામાં આવી છે.

જીવનમુક્ત બન્યા

શ્રી રમણ એક વાગ રેરને ગયા, ટિકીટ લીધી, અને મદુરાની ગાડીમાં બેઠો. એમ કે તરન જ સમાધિમાં લીન થયા. શ્રી રમણ અનુભાવ્ય પહેલેથી સુધીમાં ટેટલીએ વાગ આવી સમાધિરથ દશમાં આવી ગયા હતા. આખરે તિરવ્નમલાષ્ટ્ર પહોંચ્યા અને અનુભાવ્યના દર્શન કર્યા, અને પછી તરત જ મેન્યાસ મહાશય કર્યા. બાકી વચેડા થોડા પૈસા તથા પહેરેલા વસ્તો સામેના તળાવમાં ફેંકી દીધાં કેવળ કોપિન ધાગ્યું કરી અનુભાવ્યની તળેટીમાં આવેલા અનુભાવ્યનેશ્વર મહાદેવના મંદિરમાં એક પાતાળલિંગ છે ત્યાં આસન વાળ્યું અને સમાધિમાં લીન થયા. ધણી વર્ષ આ સ્થિતિમાં રહ્યા, શરીર સાથેનો બધો સબધ વિસરી ગયા, આ સ્થિતિમાં એમના શરીરને મંદિરમાં રહેલા કીડાઓએ કરડી ખાધું, એમાંથી પડે અને નોડી વહેવા લાગ્યા, પણ આત્માનુભવના આનંદના પ્રવાહમાં દેહના દુઃખનું એમને ભાન સરખાય રહ્યું નહિ. થોડા મહિના પછી એક દાર્શનિકનું ખ્યાન કોઈએ તે તરફ દોર્યું. એમણે જોયું કે આ કોઈ યોગી છે. એણે એમના શરીરને બહાર ખાણ્યું અને સ્વચ્છ કર્યું. એટલામાં એમની સમાધિ ઉતરી ત્યાર પછીનાં બાર વર્ષ મહર્ષિએ મૌન તપ કર્યું. અનુભાવ્યના તપોભય વાતાવરણમાં એમણે ધણી વર્ષ ગાળ્યાં એમની સિદ્ધિની લોભને બંધ પહોંતી ગઈ તેમ તેમ લોકો એમના દર્શન માટે ઘેલા બન્યા. લોકો દર્શન માટે પાછા પડતા ગયા તેમ તેમ તેણે જાણે ચઢતા ગયા અને અનુભાવ્યની સ્કંદાશ્રમની ગુફામાં સ્થિત થઈને રહ્યા. ત્યાં જ એમના માતાજી હેના વર્ષોમાં એમની સાથે રહેલાં કર્તા શ્રી રમણ સંપૂર્ણ પદને પ્રાપ્ત કરી જીવનમુક્ત બન્યા હતા. મહર્ષિએ એમની માતાને બોધ આપી જીવનનો મર્મ સમજાવ્યો હતો. આત્મજ્ઞાનથી માતાજીની મુક્તિ યથા અને કેવલધ્યામાં પામ્યા. ત્યાં જ પર્વતની તળેટીમાં મહર્ષિએ એમની સમાધિ કરી લાગ્યા થોડા એમના દર્શન આવવા લાગ્યા. મહર્ષિના ધણી લોકો એમને “લગવાન” ના નામથી સંબોધે છે. આત્મસાક્ષાત્કાર પામેલા પરમ યોગીને “લગવાન” ના નામથી સંબોધન થાય તો એમાં કશું અચુક નથી.

શ્રી રમણ આશ્રમ

લોકોના આશ્રયથી લગવાને પર્વતની તળેટીમાં એક ઝૂંપડું બાંધ્યું અને એ રીતે આશ્રમની સ્થાપના થઈ. ત્યાં પછી શ્રીમંત લોકોએ પૈસાનો સારો ફાળો આપી મોટા ખડા બાંધ્યા. આજે તો આશ્રમ ભવ્ય બન્યા છે. દેશપરદેશના સાધકો અહીં આવીને રહે છે. શ્રી રમણ આશ્રમ લોકોનું પરમ ધામ છે. એટલું જ નહિ પણ સાથે સાથે હવા ખાવાનું પણ એક રમ્ય સ્થળ છે. આશ્રમમાં પ્રવેશ કરતા જ એક મોટા ચોગાનમાં અવાય છે. ત્યાં પૂર્વ બાજુમાં યુરુષ તથા બીજો માટે અવગ બનગ બાંધ રમે છે. આગળ જતા સુંદર રસ્તો આવે છે અને રસ્તાને

છે એક સ્વચ્છ અને સુદર ગૌશાળા છે મહર્ષિને ગાય પર ઘણો પ્રેમ છે અને એઓશ્રી દિવસમાં આશરે બેત્રણ વખત ગૌશાળાની સુનાકાત લે છે ગૌશાળાની સામે જ સ્ત્રીઓ માટે એક અતિચિગૃહ બાંધવામાં આવ્યું છે તેની પશ્ચિમમાં પુરુષો માટેનું અતિચિગૃહ છે ઉત્તર દિશામાં રસોડું અને જમવાનો હોલ છે જમવાના ઓગડામાં આશરે ત્રણસો માણસો જમી શકે એટલી જગ્યા છે ભગવાન દર્શનાર્થે આવેલા લોકોની સાથેજ દરેક જણ જોઈ શકે એ રીતે ભોજન લેવા બેસે છે ભોજનશાળાની પશ્ચિમ તરફ એક ચોક છે ચોકને છેડે એક સુદર હોસ્પિટલ છે એમાં એક સેવાલાવી ડોક્ટર કામ કરે છે ચોકની દક્ષિણ દિશામાં મોટો હોલ આવેલો છે જેમાં મહર્ષિ લકતોને દર્શન આપે છે મહર્ષિ દિવસનો મોટો ભાગ ત્યાં જ પસાર કરે છે, અને ત્રણે પથ ત્યાં જ સંચાલે છે

દૈનિક કાર્યક્રમ

સવારના પાંચ વાગ્યાથી આશ્રમનો કાર્યક્રમ શરૂ થાય છે, મહર્ષિ સેન્ટ્રલ હોલમાં એક કોચ પર બિરાજે છે સવારે પાંચ વાગે બધા ત્યાં બેસી જાય છે, અને છ વાગ્યા સુધી વેદના મનો તથા ઉપનિષદના પાઠ વગેરે થાય છે ત્યાર પછી નાન છત્યાદિ નિત્યકર્મ માટે એક કલાકનો સમય મળે છે ત્યાર બાદ સાત વાગે જમવાના હોલમાં બધા નાસ્તા માટે હાજર થઈ જાય છે. નાસ્તામાં ગરમ કોશી, ગરમાગરમ છંડી તથા ચટણી ખીરસવામાં આવે છે છંડી અમને બહુજ સ્વાદિષ્ટ લાગી. આવી ધુંઝડી લાગ્યે જ અને બીજે કોઈ ઠેકાણે, બાધી હશે. નાસ્તા પછી સવારના નવથી અગિયાર સુધી મહર્ષિ સેન્ટ્રલ હોલમાં કોચ પર બિરાજે છે અને લકતજનોને એમના દર્શનનો લાભ આપે છે. આ સમય દરમિયાન કોઈ જિજ્ઞાસુને પ્રશ્ન પૂછવાની છત્રા હોય તો તે પૂછી શકે છે મહર્ષિ બધા પ્રશ્નોનો જવાબ તામિલ ભાષામાં આપે છે હોલમાં બેઠેલા તામિલ ભાષા સમજનાર શિષ્યોમાંથી કોઈ એક મહર્ષિના જવાબો પ્રશ્નમાં અનુવાદ કરી પ્રશ્ન પૂછનારને જવાબનો અર્થ બરાબર સમજાવે છે હોલમાં પૂર્ણ શાંતિનું વાતાવરણ પ્રસરેલું હોય છે આ શાંત મોનયુક્ત, આસ્થાત્મિક વાતાવરણના પ્રભાવથી કેટલાકે સાધકોને પૂછ્યા વગર જ પોતાના પ્રશ્નોના જવાબ મળી જાય છે કેમકે સમાધિનો પથ અનુલવ થાય છે હોલમાં એક રેડિયો પણ રાખવામાં આવ્યો છે રેડિયોના મધુર સંગીતથી મહર્ષિના દર્શનાર્થે આવેલા લકતોનું મનરંજન થાય છે દરેક વાગે ટપાલ આવે છે મહર્ષિ પોતે જ બધી ટપાલ વાંચે છે અને યોગ્ય માણસને જ બધા ઠાંગણોના જવાબ આપવાની સૂચનાઓ આપે છે મહર્ષિને ન્યુસપેપરનો ઘણો શોખ છે. જૈનિક, સાપ્તાહિક, માસિક વગેરે સામયિકો તેઓ રસપૂર્વક વાંચે અને જગતમાં બનતા બધા વાંચેથી પોતે માહિતગાર રહે છે. અગિયાર વાગે જમવાનો ઘટ વાગે છે અને મહર્ષિ સંકિત બધા જમવાના ઓગડામાં સાથે બેસી ભોજન લે છે. જમ્યા પછી મહર્ષિ ગૌશાળાની સુનાકાત લે છે. અઢી વાગે કોશી આપવામાં આવે છે સાંજના કાળે છ સુધી સવારની માફક જ લકતજનો પાછા સેન્ટ્રલ હોલમાં બેસી મળે છે મહર્ષિ કોચ પર બેસે છે અને સાધકોની શક્યોત્ક્રાંતિ સામાધાન કરે છે કોઈ સુદર વિષય ઉપરિચિત થાય તો મહર્ષિ એના ઉપર રસપૂર્વક લંબાણથી ચર્ચા કરે છે સાંજના સાત વાગે પાંડો ભોજન માટે ઘટ વાગે છે. મહર્ષિ બધાની સાથેજ બેસી ભોજન લે છે ભોજનને અન્તે દિવસનો કાર્યક્રમ પૂરો થાય છે. રાતના સત્ર માટે કોઈ પ્રકારનો ખાસ નિયમ નથી દરેક જણ પોતાની સગવડ અને ટેવ

અનુસાર ત્યારે સ્વરૂપ ત્યારે સ્પર્શ શકે છે. સાંજના બોજન પછી બહેનો માટે આશ્રમ બહાર એક મહાનર્મા સૂતા માટેની વ્યવસ્થા કરનાર્મા આવે છે

મહાન વિભૂતિ

મહર્ષિ એક મહાન વિભૂતિ છે. તેમજ પાશ્ચાત્ય દેશના સાધકો અને તત્ત્વજ્ઞાનીઓ દ્વારા દૂરથી એમના દર્શનાર્થે આવે છે અને એમના કેટલાક તો આશ્રમમાં કે આશ્રમની બહાર લાંબા સમય સુધી રહે છે અને એમની દોરવણી હેઠળ યોગની સાધના કરે છે. મહર્ષિના દર્શનાર્થે આવનાર દરેક વ્યક્તિ પોતાની ભૂમિકા અને અધિકાર અનુસાર એમની પાસેથી કંઈ ને કંઈ પ્રાપ્ત કરે છે. મહર્ષિને દરેક વ્યક્તિ પોતાના દષ્ટિબિંદુથી નિહાળે છે. મારી દષ્ટિએ મહર્ષિ આત્મસાક્ષાત્કાર પામેલા શ્રવણમુક્ત યોગી છે. એમના દર્શનથી પરમશાંતિનો અનુભવ થાય છે. એમને જોતા હૃદયમાં શુદ્ધ પ્રેમનો ભાવ પ્રગટે છે. સ્થિર દષ્ટિથી મહર્ષિના દર્શન કરનારને કાંઈક અવનવો અનુભવ થાય છે. અત્યારે મહર્ષિની શાંત, સૌમ્ય છતાં યજ્ઞીર સુખમુદ્રા, મારી દષ્ટિ સમક્ષ ખડી થાય છે. તેઓ અગમ્ય પ્રદેશમાં વિચરે છે. એમની દષ્ટિ, કોઈ અગમ્ય તત્ત્વને નિહાળી રહી છે. અનંત આકાશમાં ફરતી એમની અનંત દષ્ટિ કોઈ એક વ્યક્તિ કે વસ્તુ પર સ્થિર થતી નથી. આસપાસ જે કંઈ બની રહ્યું છે તેની સાથે એમને તો કરો જ સંબંધ નથી. સામાન્ય વર્ણવેલ આત્મસાક્ષાત્કાર પામેલા પરમ યોગીના બધાં લક્ષણો એમનામાં જોઈ શકાય છે.

મૌનનું મહત્ત્વ

મહર્ષિ પાસેથી મને મૌનનો મહામત્ર મળ્યો છે. મૌનની મહત્તા મને અત્યાર સુધી સમજાઈ નહોતી, મહર્ષિના સાત્ત્વિકમાં એકા પછી જ મૌનનું સાચું રહસ્ય હું સમજી શક્યો. વાણી દ્વારા વિચારોની આપ-ને યર્ષ શકે છે, પણ વાણીનું ક્ષેત્ર તો ઘણું મર્યાદિત છે, મન અને ભુવિષી પર એવા સમ્યક્જ્ઞાનદ સ્પર્શપત્ર પ્રત્યક્ષ જ્ઞાન સંપદ કે વાણીથી પ્રાપ્ત થઈ શક્યું નથી. વાણીની ભાષા તો સૌ કોઈ સમજે છે, પણ મૌનની ભાષા તો મૌન જેણે સિદ્ધ કર્યું હોય તે જ સમજી શકે છે. મહર્ષિ કહે છે કે -

“Silence is the language of the Spirit and speech can give only a distortion of Truth. The Absolute Self which is beyond Speech and thought cannot be attained through these. It is realized in the still silence where the storms of words and the waves of thought have ceased. Silence is ever speaking, it is the perennial flow of “language.” It is interrupted by speaking for words obstruct this mute language.”

મહર્ષિ મૌનને ઘણું મહત્ત્વ આપે છે, પણ એમની મૌનની વ્યાખ્યા તો ઘણી જ ઉચ્ચ કક્ષાની છે. એમના ઉપદેશમાં વાણીના મૌન કરતાં મનનું “મૌન” વધારે અગત્યનું અને ઉપયોગી છે. સદૃશવિદેશના તાંત્રિક વૃત્તોર્માથી બહાર નીકળી શકાય તો જ ખરી શાંતિનો અનુભવ થઈ શકે. સામાન્ય મનુષ્ય માટે મિથ્યા લાગણ્યો ત્યાગ એ મૌન સિદ્ધ કરવાનું પગથિયું છે. મૌન વગર આંખાત્મિક વિકાસ અશક્ય અને અસંભવિત છે.

સમાધિની સ્થિતિ પ્રાપ્ત કરનાર સાધક એમના ઉપદેશનું ઉક્ત રહસ્ય સમજી શકે છે પણ સામાન્ય કક્ષાના સાધકો માટે એમનો ઉપદેશ મુખ્યત્વે નીચેના ત્રણ સિદ્ધિતોમાં મમઇ બપ છે (૧) આત્મવિચાર (૨) મૌન (૩) મનોનાશ “ હુ કોણ ” એ મહાન કોષકાળે ઉદ્ભવ કરવા માટે આ ત્રણ સિદ્ધિતો આવીરૂપ છે.

આત્મસાક્ષાત્કાર

શ્રી રમણ મહર્ષિએ આત્મસાક્ષાત્કાર કયો છે. એમણે કોઇ પુસ્તકદ્વારા જ્ઞાન પ્રાપ્ત કર્યું નથી શબ્દપ્રમાણ કે અનુમાનપ્રમાણ એમને માટે નિરુપયોગી છે, કારણ કે “ હુ સમ્યક્જ્ઞાનદરૂપ થિવ છું ” એવો એમણે પ્રત્યક્ષ અનુભવ કર્યો છે. એમ છતાં એમનો ઉપદેશ શાસ્ત્રોના પ્રમાણથી પણ વિરુદ્ધ નથી જ. “ મહાયોગ ” અને “ સત્સર્વન માર્ગ ” એ એ પુસ્તકોના અભ્યાસ કરનારને સમજાશે કે યોગવાસિષ્ઠ અને ઉપનિષદોના સિદ્ધિતોથી એમના સિદ્ધિતો જુદા નથી. મહર્ષિનાં આ પુસ્તકોમાં તકેથી આ બાબત સિદ્ધ કરી બતાવી છે.

આત્મસાક્ષાત્કારના પરમપદને પ્રાપ્ત થયેલી વ્યક્તિના વિષે જોટલું લખીએ તેટલું બોલું છે માટે અહીં જ વિરમીશું.

મહર્ષિનાં લોકપ્રિય પુસ્તકો

શ્રી રમણ મહર્ષિનાં પુસ્તકો લોકપ્રિય બન્યાં છે કારણ કે એમની ભાષા સાદી, સુદર અને સરળ છે પ્રત્યક્ષ જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરનાર કોઈ યોગી જ મહાન અદ્વૈત સિદ્ધિત સાદી અને સરળ ભાષામાં સમજાવી શકે મૂળ તામિલ મયોમાંથી લગભગ બધા જ મયોનાં અંગ્રેજી ભાષામાં ભાષાંતર થયાં છે, મહર્ષિ અંગ્રેજી સારી રીતે સમજે છે અને એમની સૂચના અનુસાર જ આ મયોનાં ભાષાંતર થયાં છે. ઉદાહરણ તરીકે પાંચ વર્ષમાં તો ગુજરાતી, હિન્દી, મરાઠી વગેરે ભાષાઓમાં પણ એમનાં પુસ્તકોનાં ભાષાંતર થયાં છે. શ્રી રમણ આશ્રમ, તિરુવલમલાઇ “માંથી બધાં પુસ્તકો મળી શકે છે.

(“ યુગાન્તર ”માંથી)

મનુષ્યને તેની જાતનું અને તેનાથી અજાણી તેની શક્તિઓનું જ્ઞાન આપતું એના જેવો માનવસેવાનો બીજો ઉત્તમ માર્ગ નથી.

*

આપણી કલ્પનાઓની હદ એજ આપણા વિકાસની હદ છે

*

મનુષ્ય કે મેલ કેવા કેવા પુરુષોના સમાજમર્મા એ કે છે તેના ઉપર તેની અકતી યા પડતી આધા છે.

*

દેવનો નાશ દેવથી નહિ પણ પ્રેમથી જ થાય છે

*

મનમાં જે વાત ને યોલવામાં બીજી વાત એની કુ - તા તજ હઇ મનમાં જે લાવ ને જ રપટ કહી દેવાની ટેવ પાડો.

—ઈમર્સન

આપણી ખામીઓ

૧ હિંદવાનીઓમાં મધ છે જ નહિ. ન્યાત જતના વાડા, કોમના ધર્મના ભેદ, પ્રાન્ત પ્રાન્તના વિરોધી આપણા માનમને ગ્રામીય બનવા દેતા જ નથી હજી હિંદવાની એક બન્ય નથી બગાળના દુષ્કર્મથી ગુજરાત દાકરો નથી અને પગલબના દુષ્કર્મથી મદ્રાસને આંસુ પડત નથી આપણો દેશ એટલો વિશાળ છે કે ગ્રામીય જાતના એક પાસ જંગલ, ખીજી પાસ સ્વપ્નમાં હોય, ત્રીજી પાસ સુપ્રસિદ્ધતાં ઘેન અનુભવતો હોય

૨ આપણામાં ભારે અદેખાઈ ભરી છે, કે કોઈની મોટાઈ કે શક્તિને આપણે પીછતળા જ નથી લોકમાન્ય તીલક મહાગ્રામીય છે માટે મંસ્કારી ગુજરાતને એ ગમેજ નહીં ગાંધીજી ગુજરાતી છે એટલે વીર મગદો ગાંધીને માથુ કેમ નમાવે ? અને ટેકીલો બાકા બગાળી ટાગેર વગર કોઈનું નામ પણ કેમ ઉચ્ચારે ? સાહેબને સલામ આપ, દેશીને સલામ કરતા શરમ આવે, આજાદ થયા માનીએ છીએ તોય !

૩ આપણામાં ગયમ-શિસ્ત તો છે જ નહિ કાંઈક ભાગવો એજ આપણી બહાદુરી આપણથી કુટપાય ઉપર ચલાય નહીં અધારમાં ફાનસ વગર નાયકલ ચલાવવી નહીં એ નિયમ હાઈક્રૂલ કોલેજના વિદ્યાર્થીની બહાદુરી જ મે કે પોલીસને ચકવીને, ડરાવીને, કાયર કરીને પણ વગર ફાનસે જવું જ જવું દીકરી લેવા, અનાજ લેવા કે બીજા કોઈ કામે આપણાથી હાથમાં ઉભા ગ્રહેવાય જ નહીં પહેલો લાભ આપાને જ મળવો જોઈએ. મોડામાં મોડા આવીએ તો પણ પ્રોફેસર શિક્ષક કે જનતા ! જેટલું અપમાન કરી શકાય, એટલી આપણો અપરાધ વધારે ! કોઈના દુકમ માનવાને આપણે બંધાયલા નહીં ! કાગલ ? દુકમ માનવા નહીં, દુકમ કરવા આપણે સમર્થા છીએ, એવી ૧૦૦૦ વ્યક્તિની માન્યતા ! કોઈની શરમ પણ રાખીએ નહીં, સગા બાપની પણ નહીં એ આપણું ૨ લિમાન ! કાગલ, આપણો હલકટ મનોવૃત્તિ એ અભિમાનને જન્મ આપે છે એ અભિમાન ત્રાષ પેદાત સાટે વપરાતું હોય તો ઠીક પણ મોટે ભાગે તો આસાધાગ્રહણનો અભાવ, ઉછા ગાપણ, હોય તેના કગત પોતાની કીમત વધારે પડતી આકલાનો ઉત્સાહ એજ માત્ર કાગલુગ્ધ્ર પાય છે નિન્તને અભાવે કે ક ગરથાઓ અને પ્રવૃત્તિઓ મૃત્યુ પામી

૪ આપણા આગ્રિમની કક્ષા બહુજ નીચી, ૨૦૦૦ સ્ત્રીકારતા જરૂર આપણને ખેદ થાય પરંતુ ડગલેને પગલે આપણે આ ખામીઓને અતુલ ર કરીએ છીએ કાણ બન્યું એ આપણા આગ્રિનો સુદ જ નમનો આપણી ટીકટી-રેલે ટીક ! એ બોલે નમતો 'રેલગારીનું' આપણ વર્તન એ ત્રીજે નમનો બોલ ફેવવા વાગ નહીં, ખાટ સાક્ષી આપવાની સતત તૈયારી આપણો ! પાડોશીને ત્રાહીતને આપણે હજી આપણે તેજ અણો આજાદી આવી આપણા લવતુ ઠેકાણ નહીં, તોલનુ ઠેકાણ નહીં, માપનુ ઠેકાણ નહીં સો વાગનો તાકો છે એમ કહીને નબળા વારનો તાકો બતાવતા આપણને જગાય અં થાય એમ નથી આપણા એક રૂપીઆના લાભ માટે સામાના મો રૂપીઆ બગડે એમા આપણું જગાય હકત ગાવતી નથી લોડ કઝન કે મેડે લે આપણને જુદા કહે કે ખોટી સાક્ષી પૂગનાગ કહે તો આપણે ખોટું જરૂર લગાડીએ.

સાથે સાથે આપણા હૃદયને પૂછવું ન જોઈએ કે આપણે કેટલા સાચાબોલા છીએ ? મને ડર છે કે આપણું સત્ત્વ ઉપરછલું છે, આપણું ચારિત્ર્ય ઉત્તરતી કોટીનું છે ભલે આપણે આઝાદ હિંદવામી તરીકે અભિમાન લેઈએ ,

૫ અને આપણો ધર્મ કે ? એનો પાગ જ નથી. સને ૧૯૩૦ની લડત વખતે એક સરકારી તોફારી કરતા ગામના પટેલ ખાદીના વસ્ત્રો અને ઘોળી ટોપી પહેરી સૂરત નનસારી અને વલસાડ વચ્ચે ધણી અવગ જવગ કરતા હતા ગાડીમા જમારે ત્યારે એઓ હોય જ

‘ પટેલ કંઈ બહુ ફરે છે ? ’

‘ હા જી સમય એવો જ છે ’ ધણુ કરીને દાડી કૂચનાં એ દિવસો હતા

‘ ત્યારે તો દેશની સેવા થાય છે, પટેલ ! ’

‘ જી. બનતી સેવા કેરુ છુ ’

ગાડીમા હયાં ફયાં સિવાય, ગામનું અને ઘરનું કામ જતું કયાં સિવાય, દેશને માટે સમજ કે અણુસમજ ભરી વાતો કંગો દીલને ઉજ્જરાટથી ભયાં સિવાય આ ભાઈએ બીજી શી સેવા કરો તેની નોંધ હજી મળી નથી—બહુ તપાસ કરવા છતાં !

અને છતા સેવા કયાંના તેમને મંતોષ હતો !

આપણામાના ધણાની સેવા આવા જ પ્રકારની હોય છે, અને આપણે માની લઈએ છીએ કે આપણે કંઈક સેવા કરી ! જાતને ઠગવા માટે આપણી પાસે પૂરતો ધર્મ કે છે !

આપણો શોખ એ ધણીવાગ સેવાનું સ્વરૂપ ધારણુ કરે છે

આપણી નવરાશ સેવાના અનેક સ્વાગિ સજે છે

આઝાદી હજી ધણી ધણી ભારે સેવા મગિ છે ધર્મ કે ધારણુ કરનારથી સેવા થાય જ નહીં. ‘ મેં સેવા કરી ’ એવું જો દિવસે મનને લાગે તે દિવસે આપણુ કે શાહલી સેવા મરી ગઈ અને ભાવિ સેવા ઉપગ્ર હીમ ફરી વળ્યું !

સેવાના ધર્મ કે સરખો જ આપણો બીજો ધર્મ કે પણ હોય છે હિંદવામી જેટલો. જુજી ભાગ્યે મળી આવશે

મધ્યવર્તી પુસ્તકાલય

સાર્વજનિક પુસ્તકાલય શાં

સૂચના નં. ૧૧ સને ૧૯૪૭-૪૮

વિષય

સાર્વજનિક પુસ્તકાલયોની તપાસણી નોંધ

અમોએ આ અગાઉ જણાવેલું છે કે, મકાનવાળા પુસ્તકાલયનો વહીવટ સારો નથી અને તેઓ મદદ માટે આગ્રહ રાખે છે, એ બે વસ્તુઓ મેળ પડતો નથી વળી કેટલાંક ગ્રામપુસ્તકાલયો પણ માત્ર વર્તમાનપત્ર જ મળાવવા ખાતર મોટા બંદાને બનાવે છે અને તેનો વહીવટ અગામી લોકોમાં અક્ષરજ્ઞાન ટકાવી રાખવા અગર જ્ઞાન તાજું રાખવા અને નિયમ પ્રમાણે તાલીમ પામેલા યુવકો તૈયાર કરવામાં પાછળ રહે છે એમ જણાઈ આવ્યું છે છતાં મારે જણાવવું જોઈએ કે કેટલેક સ્થળે સચાલન સારું પણ જણાઈ આવે છે મહુવા કસબા પુસ્તકાલયનું કામ કાજ ત્યાંના મંત્રી અથપાલ અને યુવકો સુંદર રીતે ચલાવે છે મકાનમાં હમેશાં નિયમિત સ્વચ્છતા જળવાય છે પુસ્તકાલય, વાચનાલય ખડો સુશોભિત રખાય છે અને જ્ઞાનપ્રચાર અનુકર પામવા માટે હમેશાં અવારનવાર આવતા મહેમાનોનો લાભ પણ યુવકો સારી રીતે લે છે. તેવી જ રીતે વિસનગર તાલુકાના ભાંકુ ગામે પણ ત્યાંના ઉત્સાહી અથપાલ તરફથી પુસ્તકાલયનું કામ સારી રીતે થતું માલુમ પડ્યું છે બીજાની પ્રગતિ ધીમી પડી છે, બ્યારે પુસ્તકાલય પોતે નવીન સેવાભાવી મંત્રી અથપાલની કાળજીભરી દેખરેખ નીચે સુધારા આવવા તનતોડ મહેનત કરી રહ્યું છે આમ કેટલાક સારા પુસ્તકાલયો બીજાને દાખલારૂપ છે આશા છે કે શિક્ષક-મંત્રી અથપાલ ભાઈઓ વિદ્યાર્થીઓમાં સેવાના સરકર રેડી પુસ્તકાલયનો સારો ઉપયોગ કરાવશે અને પુસ્તકાલયને નિયમિત કામ કરે તે પ્રમાણે ત્યાં ન ચાલકોને બોધ આપશે

મકાનવાળા પુસ્તકાલયોમાં સ્થાનિક ગુજરાતી શાળાના મુખ્ય શિક્ષકને મે. રા. વ્યવસ્થાપક સા ની સૂચનાથી વધારાના મંત્રી તરીકે સરકારી રોડે હોદ્દાની રૂએ દેખરેખ રાખ કેટલાય વખતથી મૂકેલા છે તેા પોતાની સ્થળસ્થિતિમાં પુસ્તકાલયની ચેરવ્યવસ્થા રહેતી હોય તેને સ્થાનિક રા મહાલ શાળાધિકારી સા ની જ્ઞાન પર લાવી વ્યવસ્થા સુધારી લેવા ઘટે કરશે અને જે સરકાર પચાવત મદદ બંધ કરવા અગર આખા પુસ્તકાલયનો વહીવટ પુણે પેરરીતિના કારણે શ્રીમત સરકારના કેળવણી ખાતાને હસ્તક લેવાની જરૂર જણાય તો તે થી જણાવશે

ગયા નવેમ્બર માસમાં અમોએ સોમ્પ ની સુલાકાત દર્શાવી હતી પુસ્તકાલયના મકાન વ્યવસ્થા બદલ અમને ભારે નિરાશા ઉપજ હતી એટલું જ નહિ પણ જે શિક્ષકભાઈ પહેલાં અથપાલ કામ કરતા હતા તેમને ગામના યુનાઇટેડ બાળકોના પુસ્તક બેંદરકારીભર્યા ઉપયોગ નિર્ણયથી કામ છોડવું પડ્યું હતું તે જણી ગારે દિલગીરી થઈ હતી અમો ત્યાં ત્યારે પુસ્તકાલયનું કામ અગ્રેજ શાળાના શિક્ષક ભાઈ દ્વારા હતા તે બદલ ગામ અથવા અગર તમામ વ્યવસ્થાપકનું સંચાલન જોઈ અને પુસ્તકાલયના પ્રમુખશ્રીને તથા ગુજરાતી શાળાના મુખ્ય શિક્ષક

અને ઇતર શિક્ષક ભાષ્યોને મળી સરથા સુધારવા ઘટિત તજવીજ કરવા જણાવ્યું હતું. ચોક્કસ રીતે પછીથી અમને જાણવા મળ્યું કે કેળવણી પ્રધાન મે. રા. રા. દાસ સાહેબે પણ સદર સંસ્થાની મુલાકાત લઈ નિરાશા બતાવી છે. બે સંસ્થાઓ આવી રીતે ચનાવરી હોય અને માત્ર સરકાર પચાસતની મદદ લેવાનો આમલ રાખવો હોય તો કેવળ તે પ્રજાનને હાસ્યાસ્પદ બનાવવા થોડું છે.

માનદ પ્રચારકો પણ અમને આ જ પ્રમાણે જણાવે છે. રા. મહાલ શાળાધિકારી સા. ની સીધી જોખરેખ નીચે આ સંસ્થાઓ છે તેઓ સચાલન નિયમિત રહે તે માટે ઘટણ કરી જૂટશે અને કવચિત શિક્ષાત્મક રીતે આપેલી સરકાર પચાસત મદદ પરત લેવા જેવી સ્થિતિ જણાય તો કસ્ટરના કેરણે તે પ્રમાણે કરવાની ફરજ પડશે એમ સચાનકોના ધ્યાન પર લાવશે એવી આશા છે. સંસ્થાઓ સારી ચાલે એ પુસ્તકાલય ખાતાની દ્રમેશની ઇચ્છા છે એવી અમે આશા રાખીએ છીએ. જ્યારે સમાજમાં અક્ષરજ્ઞાન પ્રચાર અને મેળવેલું જ્ઞાન ટકાવી રાખવાની ભારે જરૂર છે. તેવે પ્રસંગે પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિને મૂળ ઉદ્દેશ ધ્યાનમાં રાખી પુસ્તકાલયોનું સચાલન અવરચિત બનાવવામાં ઘટના સહકાર સૌ કોષ્ટ આપશે અને માત્ર જાણ જ મનાવી મેં ચાર માણસોને વાંચવા આપી પ્રગતિ નાણાંનો દુરુપયોગ નહિ કરે જ્યાં મકાન હોય ત્યાં મકાનની અવચ્છતા અને તમામ પત્રો માસિકો સંસ્થામાં જ રહે તેવો અવશ્ય પ્રયત્ન રહેશે એવી આશા છે.

વડોદરા
તા. ૧૧-૧-૪૮ }

ઉ. મા. પટેલ.
મદદ બચસ્યાપક

સૂચના નં. ૧૨ સને ૧૯૪૭-૪૮

વિષય

નિવેદનો મોકલવા બાબત

પુસ્તકાલયો સ્થાપવાના નિષ્ણો તમામ સચાલકોએ વખતોવખત જોવા જોઈએ અને કમને પુસ્તકાલય ખાતાને પોતાના કારોબારની નોંધ નિયમિત મોકલતા રહેવાની જવાબદારી સમજાવી જોઈએ. વખતોવખત ત્રિમાસી નિવેદનો મોકલવા માટે કાર્યદિશામાં જણાવવામાં આવે છે. આ પ્રહેલાં વ. પુ. નં. ૪/૧૭-૩-૪૭ થી ત્રિમાસી નિવેદનો મોકલવા તમામ સંસ્થાઓને જણાવવામાં આવ્યું છે. પુનઃ સર્વ મદદ મેળવતાં અગર ગભરાશયથી સ્થાપિત થયેલાં હાય તો તેવાં તમામ મદત સાર્વજનિક પુસ્તકાલયોને વિચારિત કરવામાં આવે છે કે તેમને કમનાં નિવેદનો દર ત્રણ માસ એટલે ઓગસ્ટથી એક્ટોબરનું, નવેમ્બરની તારીખ પાંચ સુધીમાં અને નવેમ્બરથી જાન્યુઆરીનું ફેબ્રુઆરીની તારીખ પાંચ સુધીમાં અને ફેબ્રુઆરીથી એપ્રિલ સુધીનું મેની તારીખ પાંચ સુધીમાં પુસ્તકાલય ખાતામાં જૂથ પુસ્તકાલય મારફત અમર અમલક હોય તો પરભાષા અચૂક મોકલે.

જે પુસ્તકાલયોનાં નિવેદનો હવેથી નિયમિત નહિ આવે તેને મળતી મદદમાં સને ૧૯૪૮-૪૯ થી કાપ, ચૂકવણમાં આવશે તેની નોંધ લેવી.

નમૂનો

પુસ્તકની સંખ્યા	વચાવેલા પુસ્તકો				
	પુરુષોમાં	સ્ત્રીઓમાં	વિદ્યાર્થીઓમાં	ઉંઠી મથેલા બાળકોમાં	કુલ
૧	૨	૩	૪	૫	૬

વાચકો					લોકમંદન સિલક	નવીન વિચારોમાં આવેલી લોકમંદન	અંદાજની હાથ પર રકમ	કાયમ નિધિની રકમ	વર્તમાનપત્ર માસિકના બાળકો
પુરુષો	સ્ત્રીઓ	વિદ્યાર્થીઓ	ઉંઠી મથેલા બાળકો	કુલ	૧૨	૧૩	૧૪	૧	૧૬
૭	૮	૯	૧૦	૧૧					

વડોદરા
તા. ૧૧-૧-૪૮

ઉ. મો. પટેલ
મદદ, ભરવરથાપક

સૂચના નં. ૧૩ સને: ૧૯૪૭-૪૮

વિષય

આથી તમામ સેન્ટરની શાળાના મુખ્ય શિક્ષકો તથા રા. મહાલ શાળાધિકારી સા. ને જણાવવામાં આવે છે કે તેઓએ હજી સુધી ચોતે કરેલી તપાસણીના નિવેદનો પુસ્તકાલય ખાતામાં સને ૧૯૪૭-૪૮ની સાલમાં નિયમિત આપ્યા નથી.

તમામ સેન્ટરના મુખ્ય શિક્ષકોએ તાજાના સ્થળે આવેલા પુસ્તકાલયોની તપાસણી કરી અમને જેમ અને તેમ જણાવી નિવેદનો મોકલી આપે

રા. મહાલ શાળાધિકારી સા. એ સેન્ટરવાળા ગામનું પુસ્તકાલય સંપૂર્ણ તપાસી નિવેદન મોકલે નિવેદનની જાણેલી પ્રતની અપેક્ષ ન રાખતાં પુસ્તકાલય પ્રગતિનું એકીકરણ પાન ૩૧૧ પર નમૂનો આપેલો છે આ પુસ્તક દરેક રા. મહાલ શાળાધિકારી સા. તેમજ સાર્વજનિક પુસ્તકાલયમાં હોય છે તે ઉપરથી જે તે સ્થળે નિવેદન તપાસણી કરી તૈયાર કરી મોકલી આપવા એ યોગ્ય

એકથી લોકમંદન ઉભી કરી તેટલી જ સરકાર પચાપત મદદ મળવા પુસ્તકાલયો આગ્રહ રાખે છે, પણ યાનપચારનું કાર્ય ગામના વિદ્યાર્થીઓ, મુવોકાદારા સારી રીતે કરી સરસ્વતિના મંદિર જેવું સ્વચ્છ રાખવું, સરકારી પ્રવૃત્તિઓનું કેન્દ્રસ્થાન બનાવવું એ હકીકતથી તેઓ દૂર રહે છે આથી સ્થિતિને કારણે જ તેમને સરકાર પચાપત મદદ મળતી નથી જે પુસ્તકાલયોનું કાર્ય સારું હશે તેને જ મદદ મળવાની છે અને મદદ મેળવી લોકોની સરસા વડે સારું કામ કરતી બનાવવાની છે આથી છે કે તપાસણી અધિકારી સા. આ બાબતને ખાસ મહત્ત્વ આપશે અને તપાસણીનું કાર્ય નિયમિત બનાવશે

વડોદરા
તા. ૧૧-૧-૪૮

ઉ. મો. પટેલ
મદદ, ભરવરથાપક

સ્તંક ૨૪ મુ

રેલુઆરી-૧૯૪૮

૭ મો.

મહાત્માજીની જીવનમેરણી

અંધારધેર્યા જગતનો તું એક દીપકવાટ
દીન-દુઃખી ને આર્તનો તું એક જીવનપાથ.
જલતા જગતના જીવનો તું એક શીતલવાટ,
ભગનાશ ને નિઃસ્થાયનો તું એક હૃદયાધાર.

તું જતાં પુત્રાધ ગઈ એ વિશ્વદીપકવાટ,
તારા જતે કંટક છવાયા, આગ સધળે પાથ.
અંગારઝરતી જ્વાલમાં ભરખાયછે સઘળું જગત
તું જતાં સૌ પ્રાણીઓ નિઃસ્થાય નિરાધાર!!

પ્રત્યક્ષ નહિ તો પણ પરોક્ષે પ્રેરણા દેજે,
અતર અમારામાં પ્રકાશિત તેજનો ઝળકાર દેજે,
જે તેજથી ઉજ્જવળ બને અમ પંથ, ઓ બાપુ!
જીવતને જોગવું જો તે અમોને શીખ એ દેજો!!

“૫”

સાહિત્યસૃષ્ટિનું અવનવું

જાણીતા માર્ક્સવાદી વિજ્ઞાન આષ્ટદેશી નોરોના સમજના ખીજ ભાગની પ્રસિદ્ધિ પર ટોકિયોમાં અમેરિકન મેન્સરોએ પ્રતિબંધ મૂક્યો છે જનરલ મેક આર્થની વધતી જતી કડકાઈના આ એક વધુ દાખનો છે

જાપાનીઝોને દેદ પકડ્યા પછી થોડા મહિનામાં ૩૩ વર્ષની ઉંમરે નોરો ૧૯૩૪ માં મૃત્યુ પામ્યો હતો તેને જાપાનના આધુનિક સમાજનો આગેવાન માર્ક્સવાદી પૃથક્કરણકર્તા ગણવામાં આવે છે જાપાનના મૂડીવાદના ઉગમના અભ્યાસ માટે તેનાં પુસ્તકોના માર્ક્સવાદી તથા ખીનમાર્ક્સવાદી વિવેચકોએ પરદેશમાં પણ ખૂબ વખાણ કર્યા છે

કેન્ટરબરીના ડીન ચેરી ચેવરડ હુસેટ જ્ઞાનને 'સોવિયેટ રશિયા સીન્સ ધી વોર' (યુદ્ધ પછીનું સોવિયેટ રશિયા) નામક પુસ્તક તાજેતરમાં લખી પ્રસિદ્ધ કરાવ્યું છે સોવિયેટ યુનિયન વિશે ડીનનું આ ત્રીજું પુસ્તક છે સોવિયેટ યુનિયનની બેત્રણ મામની મુલાકાત પછી તે લખાયું છે. તે દરમિયાન કેન્ટરબરીના ડીને રોલિન તથા ખીજ સોવિયેટ નેતાઓની મુલાકાત લીધી હતી આ પુસ્તકની દુનિયાભરમાં થઈને ત્રીસ લાખ નકલો ઉપરી ગઈ છે અને અદાદ લાખોમાં તેનું ભાષાંતર થઈ ચૂક્યું છે

સોવિયેટ જૂક એનરના જણાવવા મુજબ સોવિયેટ સઘની સ્થાપના ત્રીસ વર્ષ પહેલાં થઈ ત્યારથી આજ સુધીમાં ત્યાં ૧૧,૮૭૩,૦૦૦,૦૦૦ જુદાં જુદાં પુસ્તકો પ્રગટ થયાં છે

સોવિયેટ સંઘમાં ૧૧૯ ભાષાઓમાં પુસ્તકો ૭૫૫૫ છે

પાર્લામેન્ટ સળધી નવું ત્રૈમાસિક 'પાર્લામેન્ટરી એફેર' લંડનમાં હેન્સાર્ડ સોસાયટી તરફથી તાજેતરમાં બહાર પાડવામાં આવેલ છે પાર્લામેન્ટના આગ્રહ સભ્ય કમાન્ડર સ્ટીવન કિંગ-હોયે તેનાં સફાવત કરી છે તેમાં રાજકીય આગેવાનોના મંથ્યામધ સંદેશ તથા પાર્લામેન્ટના કામકાજ સળધી રસદાયક લેખો છે યુદ્ધસમયમાં સ્થાપવામાં આવેલ ધી હેન્સાર્ડ સોસાયટીનો હેતુ પાર્લામેન્ટરી સંસ્થા સળધી માન વધારવાનો તથા તેમાં સુધારણા કરવો છે

જાણીતા હિંદી કવિ તથા લેખક સાહિત્યવાચસ્પતિ પંડિત કાંતાપ્રસાદ શુક્લેનું જા ૧૧ વર્ષની વયે જન્મવૃત્તમાં અવસાન થયું છે તેમણે પહેલવહેલું હિંદી વ્યાકરણ તૈયાર કર્યું હતું તે મધ્યપ્રાંત તથા વગડના હિંદી સાહિત્ય સંમેલનના પ્રમુખ હતા

ગાંતિનિકેતનના હિંદીબવનના હિરેકટ પંડિત હજગ્રપ્રસાદ દિવેદીને અદલાદાબાદના હિંદી સાહિત્ય સંમેલને 'કળીર' તથા તેના જીવન અને પ્રેમના તત્ત્વમાનના સિદ્ધાંતના ગૂઢ

અર્થ માટેના તેમના વર્ષો પહેલા પ્રગટ થયેલ પુસ્તક માટે રૂ. ૧૨૦૦ નું મંગલાપ્રમાદ પારિ-
તોષિક અર્પણ કર્યું છે

શ્રી વી ડી. સાવરકરની મહાન ગ્રંથ “૧૮૫૭ નું સ્વાતંત્ર્ય યુદ્ધ”નું મૂળ મરાઠી લખાણ
ગૂમ થયેલ હોવાનું માનવામાં આવતું હતું એક વર્ષ પહેલા પ્રગટ થયેલ મરાઠી પુસ્તક અંગ્રેજી
ભાષાતર પરથી કરવામાં આવ્યું હતું ડૉ મુન્ને પર લખેલ પત્રમાં શ્રી ડી વાય ગોહાકર જણાવે
છે કે મૂળ મરાઠી લખાણ અમેરિકામાં રહીસવામત છે અને તેને હિંદમાં લાવવાની ગોઠવણ
થઈ રહી છે

કેસરી મરાઠા સંસ્થાએ કેલકર સ્મારક ગ્રંથોત્તેજક નિધિ માટે રૂ. ૨૫,૦૦૦ ની રકમ
જુદી ઠાઠી છે તેના વ્યાજનો ઉપયોગ કેલકર સ્મારક ગ્રંથમાળા માટે કરવાનો છે તેમા રાજકીય
વિદ્વાન-ખાસ કરીને ગૃહીય સરકાર સળ ધીના પુસ્તકો માટે પારિતોષિકો અપાશે તેણે શ્રી
જી વી કેલકરના સ્મરણે પ્રગટ કરવાનું માથે લીધું છે

મુખ્યમત્રી અંગ્રેજી સાપ્તાહિક ‘ક્રી હિંદુસ્તાન’ના માસિક તથા ત્રીએ સ્વર્ગસ્થના
સ્મારણમા ‘નરસિંહ’ નામે નવું મરાઠી સાપ્તાહિક તરતમાં પ્રગટ કરવાનું જાહેર કર્યું છે

મહારાષ્ટ્રની આગેવાન સાહિત્ય સંસ્થા મહારાષ્ટ્ર સાહિત્ય પરિષદ મરાઠી ભાષા તથા
સાહિત્યનો વિરતૂત ઇતિહાસ તૈયાર કરાવવાનો વિચાર કરી રહેલ છે આ કાર્ય માટે પૂના વાડિયા
દોલેજના ગ્રે એસ બી બોન્ડેએ પોતાના મિત્રોની મદદથી રૂ. ૨૦૦૦ આપ્યા છે તથા આ
માટે પોતાની યોજના મોકલી આપી છે

ડૉ એન એસ પ્રાજપે (તપસ્વી બાબા સાહેબ પ્રાજપે) ના જીવનચરિત્રની પ્રકાશન-
વિધિ ચેવતમાલ ખાતે, અમરાવતીના વીર વામનગવ બેશીના પ્રમુખપદ હેઠળ કરવામાં આવી
હતી આ પ્રસંગે એના લેખક ચેવતમાલના શ્રી એસ એચ. બક્ષાલનું પશુ જલ્દીમાં કરવામાં
આવ્યું હતું

પ્રસિદ્ધ ઇતિહાસક શોધક વિદ્વાન સ્વ ડી વી આપ્ટેની મૃત્યુતિથિના નિવસે પૂનાના
ભાગત ઇતિહાસ મંશોધક મહામા ‘ઇતિહાસશાસ્ત્ર આણ્વિ તત્ત્વજ્ઞાન’ની પ્રકાશનવિધિ કરવામાં
આવી હતી. આ ધના રાજ, શ્રીમત બાલાસાહેબ પત પ્રતિનિધિ પ્રમુખપદે હતા આપ્ટે સ્મારક
કમિટીએ તૈયાર કરેલ આ પુસ્તક પૂનાના ચિત્રશાળા પ્રેસે પ્રગટ કર્યું છે

પ્રાચીનકાળથી ઓરિસાના યૌદ્ધ ધર્મ પાળનારા સોડા ટિબેટના તે ધર્મ પાળનાગએના
સ સર્ગમાં હતા ટિબેટના વિદ્વાનો બ્યાકરણ, ન્યાયશાસ્ત્ર તથા બીજા શાસ્ત્રોના અભ્યાસ માટે
ઓરીસા આવતા હતા અભ્યાસ પૂરા કર્યા પછી તેઓ સંસ્કૃત ગ્રંથોના ટિબેટની ભાષામાં અનુ-

વાદ કરતા હતા ઇ. સ. ૧૦૭૬ માં ચક્રવર્તીનું નજીક સિદ્ધસ્થાનમાં સુસુદ્ધિશ્રીનો એક આશ્રમ હતો તેણે સંસ્કૃત ભાષામાંથી ન્યાયશાસ્ત્રનું ટિપ્પણની ભાષામાં ભાષાંતર કરાવ્યું હતું. 'પ્રમાણ્ય વાર્ષિક' તરીકે ઓળખાતા આ ગ્રંથનું ઉડિયા ભાષાંતર પુરોહિત પાડરુએ કર્યું હતું ટિપ્પણની રાજધાની દહાસાથી ત્રણ દિવસના પગરસ્તે આવેલ પુસ્તકાલયના પ્રાચીન સાહિત્ય-સમ્રઠમાં આ જોઈ શકાય છે.

કટક નજીક આવેલ પ્રવરપુરના રામાનંદ શ્રી પરિનાજક તથા નેપાળના પંડિત સોગાશ્રી નેપાળ નજીક આવેલ ટાસિનિ બોપયા હતા. રામાનંદશ્રીએ 'પ્રમાણ્ય નિશ્ચય' તથા પ્રસિદ્ધ ઉડિયાકવિ જયદેવના ગીતગોવિંદનું તેમજ રામાયણી પંડિતના 'શન્યપુરાણ'નું ઇ. સ. ૧૨૯૨ લગભગ ટિપ્પણની ભાષામાં ભાષાંતર કર્યું હતું.

નેપાળના એક પંડિત બોતો રત્નો, મગધ રાજ્યમાં યજ્ઞને ધન્યકટક આવ્યા હતા અને કટકના વિદ્વાન હરિહર પુરોહિત પાસે પાણિનિનું વ્યાકરણ શીખ્યા હતા. બે વર્ષના અભ્યાસ બાદ તે તેના ગુરુને નેપાળમાં કાંતિપુર (અત્યારે થાંતિપુર) લઈ ગયા. બોતો રત્નોએ ઉડિયા ગીતો તથા દ્વિદાઓનું 'સિદ્ધિર દુહાગીત' નું ટિપ્પણની ભાષામાં ભાષાંતર કર્યું હતું.

આ પુસ્તકોમાં 'ધન્યકટકનું' અનુપનગર તરીકે વર્ણન કરવામાં આવ્યું હતું. કેમકે શહેર અતિ સુંદર હતું. તે સુવર્ણરેખા નદીની દક્ષિણે આવેલ હતું. તે શહેર ઓરિસાની રાજધાની અત્યારનું કટક જ છે.

ઉપલાં બધાં પુસ્તકો 'પ્રમાણ્યનિશ્ચય' 'ગીતગોવિંદ' 'શન્યપુરાણ' તથા 'સિદ્ધિર દુહા ગીતા' ઉપલાં પુસ્તકાલયમાં છે.

વિદ્યાગાપટમથી 'આંધ્ર ભાષા વિદ્યાસ' અથવા તેલુગુ ભાષાની ઉત્કર્ષિતો ઇતિહાસ પ્રગટ કરીને આંધ્ર વિશ્વવિદ્યાલયના તેલુગુ ખાતાના રીડર શ્રી ગતિજોગી સોમયાજીએ તેલુગુ ભાષાની મહાન સેવા બજાવી છે.

આંધ્ર વિશ્વવિદ્યાલયના ઉપકુલપતિ શ્રી. આ. રેડીએ તેનો ઉપોદ્ધાત લખ્યો છે તે માટે તેણે ચૌદ વર્ષની સખત મહેનત પછી તૈયાર કરેલા ચક્રવર્તી અથ માટે લેખકને જ્વલંત અન્નદિ આપી છે.

તાજેતરમાં વર્તમાનપત્રોમાં પ્રગટ થયેલ સમાચાર મુજબ મદ્રાસ સરકારે તામિલ, તેલુગુ, મલાયલમ તથા કાનડા એમ ચાર ભાષામાં રાજકવિ નીમવાનું નક્કી કર્યું છે. દરેક ભાષામાં આ જગ્યા ચાર વર્ષની રહેશે અને દરવર્ષે રૂ. ૧૦૦૦ નો વેતન આપવામાં આવશે બીજી પ્રતિક સરકારે મદ્રાસ સરકારનું અનુકરણ ક્યારે કરશે ?

મહંમદ ઇસાએ નામનો આધિજો ઇજ્જતનો વિદ્યાર્થી અત્યારે લંડનમાં 'સામાજિક કંપાણ' ની દીપ્તી મેળવવા માટે અભ્યાસ કરી રહેલ છે આધિજો માટેની રાષ્ટ્રીય સરચાના વર્ગોમાં અભ્યાસ પૂરો કરી તે ઇજ્જતમાં જઈને ત્યાં આધિજો માટે રાષ્ટ્રીય સંસ્થા ચાર કરવા ધારે છે.

તે કહે છે કે 'મારે બ્રેષ્ટ લિપિમાં પહેલું પુસ્તક કુરાન તૈયાર કરવું છે. ત્યાર પછી બીજા બાઈબેલ મથો તૈયાર કરવામાં આવશે.

વર્તમાનપત્રકારો માટેના બે અગ્રમુખ સ્થિતિ વર્તમાનપત્રો પૈકી એક વર્તમાનપત્ર 'ન્યુસ પેપર વર્ડ્સ' એના ગયા જન્યુઆરી અંક સુવર્ણ મહોત્સવ ઉજવ્યો. તેને પ્રેમથી 'ફ્લીટ સ્ટ્રીટનું પરગણા સામયિક' કહેવામાં આવે છે. પરંતુ વસ્તુતઃ સ્થિતિના દરેક વર્તમાનપત્રની ઓફિસમાં તે વચાવ છે, તથા તેનું બહુમાન કરવામાં આવે છે

૫૦ વર્ષ પહેલાંની તેની સ્થાપનાનો ઇતિહાસ શ્રેષ્ઠ છે ૧૮૬૬-૬૭ના શિયાળામાં બિસ્ટોલની હાઇસ્ટ્રીટમાં ઝુંપડાની એક બારી પર અર્ધો નોટપેપરમાં એવા ખર્ચ છાપવામાં આવ્યા હતા કે લઘુલિપિ એક જ શિલિંગમાં શીખવાડવામાં આવશે લોહાના કારખાનામાં ઉમે-દવાર તરીકે કામ કરનાર આર્લ્સ બેકરની પત્રકારિત્વ માટેની કારકીર્દીની આ રીતે શરૂઆત થઈ તેણે એક શિલિંગ બારીને શરૂઆત કરી

લઘુલિપિના અભ્યાસ બાદ તેણે ડયુકમરીના વર્તમાનપત્રોને મામતા ખર્ચના પેરેગ્રાફ મોકલવા શરૂ કર્યા અને આર્લ્સ બેકરે એન્જનીયરીંગનો અભ્યાસ છોડી દીધ પત્રકારિત્વ તરફ ઝુકાવ્યું ૧૮૭૮ થી ૧૮૮૪માં તેણે પોતાના ગામ મેઇડસ્ટોનમાં 'મેઇડસ્ટોન એન્ડ કાઉન્ટી સ્ટાન્ડર્ડ' ચલાવ્યું અને ૧૮૮૪ થી ૧૮૮૮ સુધી અત્યારે બંધ પડેલું, "ડયુકમરી એન્ડ બેટલી કોન્ટ્રી" ચલાવ્યું તેથી બ્યારે તેણે પત્રકારો માટે વર્તમાનપત્ર શાઢવાનો વિચાર કર્યો ત્યારે તે કાપ માટે તેને સારો અનુભવ મળી ગયો હતો

યુવક કોમ્યુનિસ્ટ લીગ સ બ ધી વધારે પડતા માખણવાળું લખાણ કરવા માટે કોઈ લેખક મુશ્કેલીમાં આવી પડ્યાનું તમને કહેવામાં આવે તો તમે તરતજ બોલી ઉઠવાના કે તે બનાવ અમે-રિકાના અથવા બીજા કોઈ મૂડીવાદી દેશમાં બનેલ હોવો જોઈએ પણ આ તો રશિયામાં બન્યું છે. અને તે પણ લાખોપતિ નવલકથાલેખકને સોવિયેટ સાસનના ખાસ માનીતા તરીકે જેનો કોઈ વાર ઉલ્લેખ કરવામાં આવતો તેને—

તેનું નામ અલેક્ઝાન્ડર ફેડચેવ છે. તે સોવિયેટ લેખક સંઘનો પ્રમુખ છે. તે અત્યારે પોતાની મોટી નવલ 'ધી યંગ ગાર્ડ' (The Young Guard) રશીયી લખવાને ટાઇપરાઇટર પર મંડી પડ્યો છે ૧૯૪૬માં તો આ પુસ્તકના સમાલોચકોએ ખૂબ વખાણ કર્યો હતો તેને રશિયન પારિતોષિક આપવામાં આવ્યું હતું. અને રશિયામાં તે પુસ્તકની નકલો ચપોચપ ઉપડતી હતી 'ધી યંગ ગાર્ડ'માં ખાણવાળા શહેરના યુવાન કોમ્યુનિસ્ટો તથા જર્મન આક્રમણકારો વચ્ચેની લડતની વાન આવતી હતી

પણ છેલ્લે છેલ્લે વર્તમાનપત્રો 'ધી યંગ ગાર્ડ' વિષે શ્રવે તેમ લખવા માંડ્યા છે યુવાન લોકોના સામન્યની પ્રથ સા કરતા ફેડચેવ કોમ્યુનિસ્ટ પક્ષના વૃદ્ધ લોકોની ટીકા કરી-રહ્યો છે, તેમ હવે જણાવા માંડ્યું છે

હવે ફેડચેવે જણાવ્યું છે કે 'હું ટીકા સાથે સપૂર્ણ સમત થઈ છું. યુવક વિષે, યુવાન કોમ્યુનિસ્ટો વિષેની નવલકથા સાથેસાથ પક્ષની નવલકથા થઈ શકે નહિ'

તેથી તે કહે છે કે 'હું ખાનપૂર્વક, પ્રેમથી પુસ્તક ફરીથી લખી રહ્યો છું.'

—છોટાલાલ માનસિંગ કામદાર.

પુસ્તકાલયના પુગથાડેથી

આ શીર્ષક હેઠળ પુસ્તકો, લેખકો અને પુસ્તકાલયો વિષે રસપ્રદ હકીકતો આપવામાં આવશે આશા છે. પુસ્તકાલય 'ના વાચકોને આ વિભાગ રુચિ કરી નીવડશે' — લેખક]

વિખ્યાત બેલ્જિયન લેખક મોરિસ મેટરલિકનું નવું પુસ્તક

વિખ્યાત બેલ્જિયન લેખક અને નોબલ પારિતોષિકના વિજેતા મેટરલિકના ગુજરાતીમાં 'નીવન ખી' (અનુ. દિલીપ કોહારી) પુસ્તક જેમણે લખ્યા છે તેઓ ઉપર ખકની પ્રતિભા લાગે જ અસર કર્યા વગર રહી હશે અંગ્રેજીમાં આ લેખકની ઘણા પુસ્તકો મળે છે એ અંગ્રેજી પુસ્તકોની હાન્માળામાં તાજેતરમાં એક નવા પુસ્તકનો ઉમેરો થયો છે એ પુસ્તકનું નામ છે 'The Great Beyond' 'ધી ગ્રેટ બિયોન્ડ' માં બેલ્જિયમના એ મર્મી દિલસર આદિલકાગની છૂટક છૂટક નોંધો ગ્રંથસ્થ થઈ છે એમથી જેએક વાંચકોનું રસપાન કરીએ (૧) 'The day we believe we have found God, we will be very surprised to find that we see ourselves at last' (જે દિવસે આપણે માનીએ છીએ કે આપણને ભગવાનનો સાક્ષાત્કાર થયો તેજ દિવસે આપણું આશ્ચર્ય સાથે આપણે જોઈએ છીએ કે છેવટે આપણને આપણા આત્માનો સાક્ષાત્કાર થયો ખરો) (૨) 'We should not speak of God To speak of Him is to stir images which do not represent Him It is by praising Him that we really commit blasphemy, A silence free of thoughts is alone worthy of Him' આપણે ઈશ્વરની વ્યાખ્યા આપવાનું બધું કરવું જોઈએ પ્રભુની કંઈ વ્યાખ્યા આપવી એટલે જ પ્રભુ નથી એવી આકૃતિઓ ખટી કરવી પ્રભુની સ્તુતિ ન વાંધા જ ખરેખર આપણે એની નિંદા કરવાનું પાપ કરી બેસીએ છીએ વિચારમુક્ત થાતિ એ જ પ્રભુનો વિચાર કરવા યોગ્ય વસ્તુ છે)

ગાંધીસાહિત્યનો અન્ય.

ગાંધી સાહિત્યમાં એક નવું પુસ્તક પ્રગટ થયું છે 'Fellowship of Faiths & Unity' એમાં ગાંધીજીના સર્વધર્મસમભાવવિષયક વિચારોનો સંગ્રહ કર્યો છે સંગ્રહકર્તા છે એક વિદ્વાન ગાંધીય મુસનમાન-પ્રાધ્યાપક અબ્દુલ મલ્કુમાન આ પુસ્તકની પ્રસ્તાવના માં જ રાજકુમારિ આચાર્ય કૃપાણીએ લખી છે, ને પુસ્તકના 'બે બોન' લખ્યા છે અમદાવાદની એચ એલ કોનેજ એમ્. કેમસન એક વખતના ગ્રિન્સપાલ ને અજીતા શાંખ વિદ્વાન શ્રી ગુરુભક્તિ નિહાલસિંગે મદ્રાસના અણ્ણીતા પ્રકાશક છ એ નાટકને આ પુસ્તક બહાર પાડ્યું છે

યોમસ હાર્ડીની નવલકથાનું હિન્દી ભાષાંતર

વિખ્યાત વાસ્તવવાદી અંગ્રેજ નવન યાકાર યોમસ હાર્ડીની નવલકથા 'Tess' નું હિન્દી ભાષાંતર દક્ષિણ હેડ્રામાદના 'નવયુવક મંડળ' તરફથી ત્રણ ભાગમાં પ્રગટ થનાર છે એનો પ્રથમ ભાગ પ્રગટ થઇ ચૂક્યો છે

ગીતાજલિનું મરાઠી ભાષાંતર.

મરાઠીમાં ગીતાજલિના અનેક અનુવાદોમાં એક નવા અનુવાદને હમણા ઉમેરો થયો છે અનુવાદક છે શ્રી ડી. ડી રેગે

શ્રી ગોવિંદ વલ્લભ, પંત.

સુકન પ્રાંતના મહાન નેતા ગોવિંદ વલ્લભ પંતની પદ્મપૂર્ણિ નિમિત્તે એક ગ્રંથ એમને ભેટ કરાયો છે. એ ગ્રંથમાં ગોવિંદ વલ્લભ પંત વિશે લેખો લખાયા છે લેખકોમાં ડૉ. સર્વપલ્લી રાધાકૃષ્ણન, શ્રીમતી વિજયાલક્ષ્મી પંડિત, સગ જગદીશપ્રસાદ વગેરેનો સમાવેશ થાય છે એનું સંપાદન કાર્ય 'શ્રુ' છે વસંતકુમાર ત્રિવેદીએ શ્રી. ગોવિંદ વલ્લભ પંત વિશે આધારભૂત માહિતી આપવાનું કાર્ય આ ગ્રંથ ખસી સકશે

પં જવાહરલાલનું આલોપયોગી જીવનચરિત્ર

જાણીતા લેખક ને સમાજવાદી નેતા શ્રી મિત્ર મસાણીના પત્ની શ્રીમતી ચક્રતલા મસાણીનું લખેલું હિંદના વડા પ્રધાન પં જવાહરલાલ નહેરુનું અંગ્રેજીમાં લખાયેલું કિશોરોપયોગી જીવનચરિત્ર 'ઓક્સફર્ડ' 'યુનિવર્સિટી' તરફથી બહાર પડ્યું છે

વૈદાને ઉપયોગી પુસ્તક

'ચિન્મુલા' નામનું ધર્મશ એડ (આણવેદાલકાર) નું લખેલું પુસ્તક રૂપિયા બેની કિંમતે હિંદીમાં બહાર પડ્યું છે એમાં ત્રિકળાનિ નામે ઝોળખાના દર્ગા, બેહેડા ને આમળાના ગુણદોષોની વૈવકીય દ્રષ્ટિએ સમીક્ષા કરી છે આ પુસ્તકનું પ્રાપ્તિસ્થાન છે 'વિદ્યાન' પરિષદ, પ્રયાગ (અદલાહાબાદ)

કાશ્મીરી કાવ્યો

કાશ્મીરના કાવ્યોનો એક ગ્રંથક અંગ્રેજીમાં 'Kashmiri Lyrics' એ નામે શ્રી જે એલ કોને સંપાદિત કરેલો બહાર પડ્યો છે. [અનુસંધાન પૃષ્ઠ ૩૨૨]

અર્વાચીન પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિના પ્રાથમિક સિદ્ધાંતો

यो दद्याज्ज्ञानमज्ञानाम् कुर्याद्वा धर्मदर्शनम् ।

स कृत्स्ना पृथिवीं दद्यात् तेन तुल्य न तद्मवेत् ॥ मनु० •

“જે અજ્ઞાનીને જ્ઞાનનું દાન આપી પોતાની કરજનું બાન કટાવે છે તેની બરાબરી આપી પૃથ્વીનું દાન કરનારથી પણ યુધ્ધ શકે નહિ ”

“સાક્ષરતા મેળવવી એ કામધેનુ મેળવવા બરાબર છે.”

પ્રાચીન સમયમાં દરેક મહાન પ્રજાએ પોતાના દેશમાં સાર્વજનિક પુસ્તકાલયો સ્થાપ્યા હતા પરંતુ તે સમયે તેનો ઉપયોગ સમાજના અમુક વર્ગોજ પ્રાચીન પુસ્તક લેડારો. કરતા તે સમયે પુસ્તકવાચન કરતો પુસ્તક સહીયલામતી તરફ વધુ ધ્યાન આપાવું. આસ કરીને આ પુસ્તકસંગ્રહો ધાર્મિક મંત્રો અગર વિદ્યાપીઠોના ભાગો તરીકે સુરક્ષિત રહેતા પણ સમયના પ્રવાહ સાથે તેમાં ફેરફાર થયા અને જોગણીસમી સદીના ઉત્તરોર્ધ્ધથી પુસ્તકો અમુક જ વર્ગના ઇસમો વાચી શકે એ ભાવના નજી પામી. આજે દુનીઆના મોટા મોટા પુસ્તક લેડારો જોઈએ તો તેમાં વાચકો માટે ખુલ્લા મુકાયા છે

પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિની આધુનિક પ્રગતિનો જન્મ જોગણીસમી સદીના અંતભાગમાં શ્વેલી રાજકીય પ્રજાસત્તાક ચળવળને આભારી છે જનસમૂહને જોગણીસમી પૂર્ણ લાભ આપવાના આશયથી અસખ્ય સાર્વજનિક પુસ્તકાલયોનો જન્મ થયો અને પુસ્તકાલયોના વિસ્તારમાં પ્રજાકીય જોગણીસમી સાધનોની શક્યતા છે એ તથ્ય એ પ્રવૃત્તિમાં ગ્સ લેનાર તમામ વ્યક્તિઓના ધ્યાનમાં અદર્શિત રહેવા લાગ્યું વીસમી સદીમાં તો પુસ્તક - લયોનો ઉપયોગ વધારે ને વધારે પ્રજાકીય બનાવવા માટે ઘણું ચિંતન થયું છે

પ્રતિવર્ષ પ્રસિદ્ધિમાં આવતાં અનેક પુસ્તકો અને તેથી થતા પુસ્તકલેડારોની વૃદ્ધિને લઈને આજે પુસ્તકાલયોની યોજના, વ્યવસ્થા અને નિયમન પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિને માટે અનેકવિધ પ્રશ્નો ઉપસ્થિત થવા પામે છે આ પ્રશ્નો પ્રત્યેની અંગે ઉપસ્થિત થતા પ્રશ્નોની અગત્ય લયોને સર્વના ઉપયોગ તથા લાભ માટેની પ્રજાકીય સંસ્થા તરીકે લેખનામાં આવે છે પુસ્તકાલયોમાં વાચકો કેમ વધારવા, દરેક વર્ગના વાચકો માટે વાચન કેવી રીતે પૂરું પાડવું, તેના ઉપયોગ માટે વધુ સરળતા કેવી રીતે કરી આપવી, પુસ્તકાલયોના સંચાલકો અને વાચકોનો સમય કેમ બચાવી શકાય આ અને આવા અનેક પ્રશ્નો જે કે પ્રથમ નજરે સરળ છતાં વ્યવહારમાં મહા અટપટા હોઈ તેનો ઉકેલ લાવવામાં પુસ્તકાલયના વ્યવસ્થાપક, મંત્રી અને અધ્યક્ષના હિત ચિંતન, ધાણાશુદ્ધિ તેમજ બહોળા અનુભવની ખૂબ જરૂર છે

આ વિષય પર યુરોપ અને ખાસ કરીને અમેરિકામાં વિપુલ સાહિત્ય પ્રસિદ્ધ થયું છે, પણ હજીમાં પુસ્તકાલય ભંડોળો સ્થપાયા છે અને કેટલાક પુસ્તકાલય એ શાસ્ત્ર છે વિશ્વવિદ્યાલયોમાં તો પુસ્તકાલયના શિક્ષણ માટે ખાસ નિષ્ણતા શિક્ષણ આપેલા છે. ઠેકાણે ઠેકાણે પુસ્તકાલયવિષયક સામયિકો પણ પ્રસિદ્ધ થાય છે હિંદમાં પણ અખિલ હિંદ પુ મંડળ તરફથી એક પત્રિકા નીકળે છે “Modern Librarian” નામનું એક બીજું સ્વતંત્ર માસિક નીકળે છે, ઉપરાંત પ્રાંતવાર પુસ્તકાલય મંડળો સ્થપાયા છે જેમાં મદ્રાસ, બંગાળ અને આંધ્રપ્રદેશ પુસ્તકાલય મંડળોએ સારી પ્રગતિ સાધી છે અને મદ્રાસ પુસ્તકાલય મંડળે તો પુસ્તકાલય શાસ્ત્રના હિંદી નિષ્ણાત શ્રી એમ આર ગંગાધરના હસ્તે કેટલાક શાસ્ત્રીય પુસ્તકો અંગ્રેજી ભાષામાં પ્રસિદ્ધ થયા છે અખિલ હિંદમાં જાહેર પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિના પ્રથમ પ્રયોગ વિશ્વવંદ્ય સ્વ. સયાજીરાવ ત્રીજા હતા તેમના અમયમાં પણ વડોદરામાં એક પુસ્તકાલય મંડળ સ્થપાયું છે અને તે વડોદરા રાજ્યની પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિને મદદરૂપ સાહિત્ય પ્રસિદ્ધ કરે છે તેમજ “પુસ્તકાલય” નામનું પુસ્તકાલયના વિષયોને સ્પર્શતું એક સ્વતંત્ર સામાયિક પણ પુસ્તકાલય સહાયક સહકારી મંડળ નામની સંસ્થા તરફથી ચલાવવામાં આવે છે

પુસ્તકાલયશાસ્ત્ર બીજા શાસ્ત્રો માફક અમુક પ્રાથમિક સિદ્ધાંતો પર રચાયેલું જેમ ઉપનિષદોમાં ‘સત્ય વદ’ એ એક પ્રાથમિક સિદ્ધાંત છે, તેજ પુસ્તકાલય શાસ્ત્રના પ્રમાણે પુસ્તકાલયશાસ્ત્રમાં પણ કેટલાક પ્રાથમિક સિદ્ધાંતો પ્રાથમિક સિદ્ધાંતો છે શ્રી ગંગાધરને આવા પાંચ મુખ્ય સિદ્ધાંતોને પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિના પાયારૂપે ગણ્યા છે એ સિદ્ધાંતોના પાલન પર પુસ્તકાલયની ચોજના, વ્યવસ્થા અને નિયમનનો તમામ આધાર રહે છે તે સિદ્ધાંતો નીચે પ્રમાણે છે.

(૧) પુસ્તકો ઉપયોગ માટે છે (૨) પુસ્તકો દરેકને માટે છે (૩) દરેક પુસ્તકને તેના વચક છે (૪) વચકનો વખત બચાવો (૫) પુસ્તકાલય એ પ્રગતિશીલ સંસ્થા છે

હવે આપણે એક પછી એક આ સિદ્ધાંતોની અગત્ય જોઈશું

પુસ્તકો મહીમલામતિ માટે છે, તેની આજુબાજુ મજબૂત સાકળોનું બંધન જોઈએ, એ, ભાવના નબળા થઈ અને નવીન ભાવના પુસ્તકો ઉપયોગ માટે છે પુસ્તકો ઉપયોગ મોટું છે એ સિદ્ધાંત સૌથી જનમ પામ્યો. આથી જનસમુદાય જગત થયો અને પુસ્તકો કોઈ અમુક વર્ગ માટે નહિ પણ તમામ સમૂહના ઉપયોગ માટે છે, એમ જણાતા તેના સ્થળ, સમય વગેરે લોકોની રુચિ પ્રમાણે નક્કી થવા લાગ્યા આ સિદ્ધાંત અમલમાં લાવવા માટે નીચેની સગવડો સ્થાનિક પુસ્તકાલય માટે મળવી જોઈએ

(૧) પુસ્તકાલયના મકાનના સ્થળની પસંદગી (૨) પુસ્તકાલય પુસ્તક રાખવાનો સમય (૩) પુસ્તકાલયનું સાહિત્ય (૪) પુસ્તકાલયના સચાલકો, અને મહેકમ (૫) પુસ્તકાલયના અધિકારીના લાયકાત

પ્રથમ સિદ્ધાંત અમલમાં મૂકવા માટે ઉપરની પાંચ બાબતોનો સંપૂર્ણ વિચાર થઈ પુસ્તકાલયોની સ્થાપના થવી જોઈએ બધા પ્રવર્તમાં સાક્ષરતાપ્રચાર ને પોતાનું મેળવેલુ જ્ઞાન તાજુ રાખવાની જરૂરોઆતો સાર્વજનિક પુસ્તકાલય સ્થાપવામાં મદત્વને કોઈ

સમાયેલો છે ત્યાં, પુસ્તકાલયો ઉપરના સિદ્ધાન્તની દૃષ્ટિએ શાળામાળ હોવા જોઈએ તે જાહેર જનતાને સહેલાઈથી પહોંચી શકે માટે અથવા તરીકે શિક્ષકે કામ કરવું જોઈએ વડોદરા રાજ્યની પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિના એ ખાસ વિચારગણે હવે શિક્ષકમાં વિનયીપણું, સમાજસેવાની ભાવના, ભોગો, જવાબદારી, માનવશાસ્ત્રનો અભ્યાસ આ તમામ ગુણો આવશ્યક છે અને તે જ ગુણો અથવા માટે પણ આવશ્યક હોઈ જાહેર પુસ્તકાલયો ઓછા ખર્ચથી સારી રીતે નિભાવવા માટે પુસ્તકાલયો ને શાળાઓ સાથે સંકળામેલાં રાખેલાં છે કરના, પ્રાંત વગેરે સ્થળો માટે લોકોને અનુકૂળ હોય તેવા શહેરના મધ્ય ભાગમાં પુસ્તકાલયો વસાવવામાં આવે છે આવા પુસ્તકાલયોમાં અથવા વારં તાલીમ પામેલા હોવા જોઈએ, એ અતિ આવશ્યક છે

આ સિદ્ધાન્તના સ્વીકાર સાથે જ દરેક પ્રજાજનને કેળવણી આપવાનો પ્રયત્ન હોવો જ જોઈએ એમ આપણને પ્રથમ દૃષ્ટિએ જણાઈ આવે છે પુસ્તકો દરેકને માટે છે. આપણા દેશમાં અને રાજ્યમાં પ્રોત્સાહન અક્ષરજ્ઞાન આપવાની ચોજના ઉપરથી પણ આપણને, આ સિદ્ધાન્તના પાલનમાં શિક્ષિત સમાજની જરૂર જણાઈ આવે છે મતલબ કે, ફક્ત આત્મ કેળવણીના અમલ સમયે રાજ્યમાં હોવા જોઈએ અને તેના પૂરક તરીકે મક્ત વાચનની સોંપ હોવી જોઈએ વડોદરા રાજ્યે તેના પ્રજાજનોને આ સિદ્ધાન્તના પાલન માટે તક આપી છે રાજ્યમાં લગભગ ૧૫૦૦ સ્થળોએ શાળાઓ છે અને લગભગ તેટલાં જ સ્થળોએ હવે સાર્વજનિક પુસ્તકાલયો છે હવે વડોદરા રાજ્યની પ્રજાએ આ ખૂબ સંસ્થાઓના વહીવટમાં વધારે રસ લઈ સામાન્ય જનસમૂહની કેળવણીમાં વિકાસ સાધવો જરૂરી છે આ સિદ્ધાન્તના અમલ માટે આપણા દરેક સાર્વજનિક પુસ્તકાલયને નીચેની જરૂરીયાતો પૂરી પાડવી જોઈએ

(૧) લોકસમૂહને પહોંચી શકે તેવું રાજ્ય વાચન (૨) સૌસાહિત્ય (૩) બાલસાહિત્ય (૪) શિષ્ટ અને શાસ્ત્રીય વાચન (૫) આત્મવૃત્તિને લગતું સાહિત્ય

વડોદરા રાજ્યમાં પણ આ બાબતમાં રાજસત્તા તરફે ધણા સ્વૃત્ય પ્રયાસો થયા છે પુસ્તકાલયના હિતચિત્તો અને સમાજને ઉત્તર બનાવવાની ઇચ્છાવાળા ભાવનાશાળી સુવકોએ આગળ આવી સારા પુસ્તકોનું વાચન સમાજ આગળ મૂકવા પુષ્કળ પ્રયત્નકાર્ય કરવાની જરૂર છે,

(૧) ગ્રામ વિકાસમાળા, (૨) સયાજી સાહિત્યમાળા, (૩) સયાજી બાનજાનમાળા અને (૪) વડોદરા રાજ્ય પુસ્તકાલય સદાયક સદકારી મંડળ તથા રાજ્ય પુસ્તકાલય મંડળે પોતાના પ્રકાશનો દ્વારા યથોચિત કાર્ય કર્યું છે આ બધા પુસ્તકો જનતાની જૂથને પોપે તેવાં છે અને તેના પ્રયાગ દ્વારા સારી પ્રગતિ થઈ શકે એ ઉપરાંત વડોદરામાં બાળકોને લગતું સાહિત્ય બાલજીવન કાર્યાલય તરફથી બહાર પડે છે, તેમજ શ્રીકૃત રાધચુરાના લોકજોગ્ય પુસ્તકો તથા સાદારશ્રી રમણભાઈના પુસ્તકોએ પુસ્તકાલયોમાં ઠીક ઠીક સ્થાન પ્રાપ્ત કર્યું છે વડોદરા સિવાય ગુજરાતી સાહિત્યમાં મુખ્ય કાર્ગો આપનારા સરત સાહિત્યના પ્રકાશનો, ગુજરાતી પ્રિ પ્રેસના પ્રકાશનો, તેમજ ગુજરાત વિદ્યાપીઠ, નવજીવન અને શુ વ મો ના પ્રકાશનોને પણ પુસ્તકાલયોમાં મોખ્ય સ્થાન મળ્યું છે હવે અથવાલો, સુવકો અને પ્રોત્સાહન પોતાના પુસ્તકાલ-

યોનુ વિપુલ સાહિત્ય જનતામા વધારે પ્રમાણમા ફરતુ કન્વાની યોજનાઓ કરી અગર પ્રગતિ મળે તો દ્વારા પુષ્કળ પ્રકાશન પામવી જોઈએ. રાજ્ય પુસ્તકાલય મંડળને પુસ્તકના વાચન પ્રચાર માટે વિશાળ ક્ષેત્ર છે

આ સિદ્ધાંતના વાસ્તવિક અમલ માટે તો પુસ્તકાલયોનુ મુખપત્ર “પુસ્તકાલય” માસિક ધણુ કરી શકે તેમ છે. ગુજરાતભરમાં પ્રસિદ્ધ થતાં તમામ પ્રકાશનો તેના અભિપ્રાય અને સમાલોચનાથી તેના તરફ આવે એવી એકાદ યોજના ધરાવી જોઈએ, યોગ્ય પુસ્તકોનાં મુખપૃષ્ઠો, જોડેટો, લેખકોના ફોટાઓ તેમજ મહત્વના મુદ્દાઓનુ ટૂંકે વર્ણન આપતુ જોઈએ. દર ત્રણ માસે વિષયવાર પુસ્તકોની યાદી પ્રસિદ્ધ કરવી જોઈએ. હાલમાં “પુસ્તકાલય” માસિક પોતાનાથી બનતુ કરે છે અને લવિષ્યમાં પણ તે વધુ ઉપયોગી થશે એવી આશા રાખી શકાય.

આજસુ અથપાલ પુસ્તકાલયમાં આવનાર વાચકોના સમય એક કા જ જવાબથી બચાવે છે એ જવાબ આવા સ્વરૂપનો હોય છે. વાચકોના સમય બચાવો. “પુસ્તક વાચવા ગયુ છે” “પુસ્તક બાંધવા આપુ છે” “પુસ્તકાલયમાં પુસ્તક નથી” પણ આથી તેને વાચકની એકલાની જ નહિ પરંતુ આખી સામાજિક પ્રવૃત્તિની દુર્ભેદા દરે છે એ તે ભમજતો જ નથી. ટૂંકી ક્ષુદ્રિતા આવા અથપાલના પ્રમાણને પુસ્તકાલયમાં સ્થાન હોઈ શકે જ નહિ. પુસ્તકાલયનો અથપાલ તો વાચનનો પ્રેમી હોવો જોઈએ. પોતાના પુસ્તકાલયનાં તમામ પુસ્તકોનો તેને પૂરતો પરિચય થવો જોઈએ એને પુસ્તકના કીડા થવાની જરૂર નથી. પણ કયા વિષયનુ કયુ પુસ્તક કયા ગ્રાહકવાયુ હશે તેની તેને સંપૂર્ણ માહિતી હોવી જોઈએ. પોતે ઉડાઉ જવાબોથી નહિ પણ વાચકનો સમય બચાવવા માટે તેની પાસે લેખકવાર, પુસ્તકના નામવાર અને વિષયવાર પુસ્તક યાદીઓ તૈયાર હોવી જોઈએ અને હરહ મેથ તે નવીન રાખવી જોઈએ. ફક્ત જાન્ય કે નિરુપયોગી જ્ઞાન તો ગમે તે ખર્ચે તેને અદ્યતન બનાવવી જોઈએ.

પુસ્તક ઘોડાઓ કે કખાટોમાં ઠગવેલા ધોરણુ રમાણે ગોઠવેલા હોવા જોઈએ.

આમ હોય તો પોતે ન જર જોઈ કખાટ કે વોડા પર જઈ પોતાને જોઈતુ પુસ્તક છે કે નહિ તે જોઈ શકે વળી પુસ્તક વાચવા ગયુ હશે તો માગણીવાર વાચકનુ નામ સ્પષ્ટ લખતુ જોઈએ અને તે પુસ્તક પગલ આવતા નોંધાયેલા વાચકને પહોંચાડવાની ખાતરી કરવી જોઈએ.

અધ્યયન વિભાગ પણ અદ્યતન રાખવો જોઈએ અને અધ્યયનને ઉપયોગી પ્રકાશનો ભેગા કરવા જોઈએ. શાળાના વિદ્યાર્થીઓ કે વિકસેલા તે સલામત હોય કે ન હોય તો પણ પુસ્તકાલયમાં તેને જોઈતી તમામ માહિતી પૂરી પાડવી જોઈએ.

વડોદરા રાજ્યમાં આ યોજનાને પૂર્ણ સ્વરૂપ આપવા ઘટતુ કન્વામાં આવે છે. પુસ્તકનુ સામૂહીય જ્ઞાન ઘેર ભેગા આપવામાં આવે છે. વડોદરા અથપાલ શિક્ષણવર્ગ રાજ્ય તરફથી ગામગામના અથપાલો માટે તાલીમ વર્ગો પણ ચલાવાય છે અને એ રીતે અથપાલોને પ્રચાર માટે વેગ આપવામાં આવે છે.

રાષ્ટ્રનું પ્રાણપંખેરું

—:0:—

ભૂમિના ઉરથી જાણે હિમાલય ખસી પડ્યો !
પૃથ્વીને વીરતો જાણે શોપાઈ સાગરે ગયો !
તૂટ્યું આકાશ ને ફૂટ્યું પેટાળ ધરતી તણુ !
વજ્રપાત મહા, જેવો જ્યો વિશ્વે કદી નહીં !

■

સ્તબ્ધ સૌ માનવી, પ પી, પશુ સ્તબ્ધ બનો રહ્યાં !
ચેતના લુપ્ત થઈ આજે, જડતામગ્ન સૌ બન્યાં,
અમે અધાર, એ જ્યોતિ અમને અજવાળતો;
જ્યોતિ લુપ્ત થતાં પાછો અધકાર ફરી વળ્યો.

■

માર્ગ ને ભાન ભૂલેલાં હવે પાપાત્મા સૌ અમે
વિશ્વની અટવી માંહે અથડાતાં કુટાઈશું.
અહિં સા સત્યનો એક આધારસ્તમ્ભ વિશ્વમાં,
તે ય આજે પડ્યો તૂટી હવે આધાર અન્ય ક્યાં ?

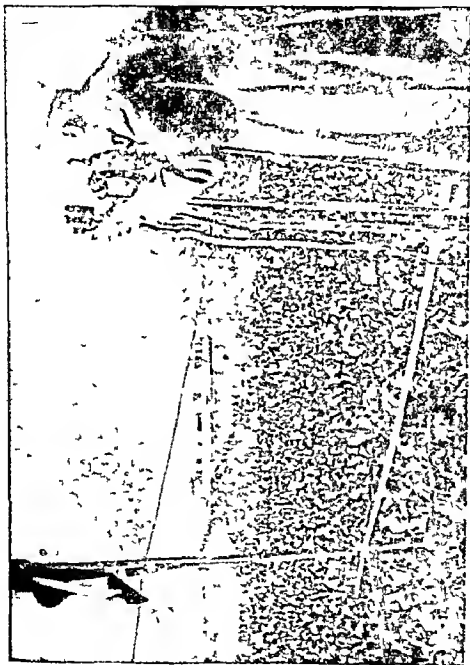
■

રાંકને દૈવને યોગે અમૂલ્ય રત્ન સાંપડ્યું,
જતને આવડ્યું ના ને હવે તો રડવું રહ્યું.
સયમે ચમને ડાર્યો, અમૃતે મૃત્યુ ડારતો,
શાંત છવ શાંત છવ અતરાત્મા પુકારતો.

■

અમારાં પાપનો દિન્ટુ ભરાયો ઘટ જે સમે
અને દુર્ભાગ્યની આવી અમારી કપરી ધરી,
પ્રહાર કાળનો ફાળ્યો, કાળની કલ્પના ફળી.
અમે નિર્વીર્ય નિર્માલ્ય ગુલામીશુખલા ગણી,

■

જનનિરાટ અશ્રુ સારે છે : લાગણીવશ પડિતજી જનતાને સાંવન આપે છે

શણુગાર તણી શોભા હર્ષથી રાચતા હતા,
પાપને ધર્મ, માનીને આત્મપરમાત્મ વચ્ચતા,
અસત્યે સત્યની ખોટી ભ્રમણાબળ ગૂચતા.
હિસાને ધર્મ માનીને અહિસાને ઉવેખતા,

■

અન્યનુ ચૂસલું લોહી જીવો જીવસ્ય જીવનમ્
સંધરી સૂત્ર સૌ એવાં પાપગત્ પડયા હતા—
તે સૌને પાપગત્થી કાઢવા ચત્ત તે કર્યા;
પરતુ પાપના તંતુ અમને વળગી રહ્યા.

■

ઉખેડ્યા ઊખડે ના તે પ્રયત્નો વ્યર્થ સૌ થયા,
ઝાંખી મુક્તિ તણી થાતાં અમે ઉન્મત્ત સૌ થયાં,
મુક્તિની ઘેલછા ઘેર્યા અમે સંહારને વર્યા.
અહિસા સત્યને જ્યારે જ્યારે સંહારતા હતા

■

તે ક્ષણે આત્મને તારા અમે સંહારતા હતા.
ક્ષણો મૃત્યુ તણી એવી વિતાવી હસતે મુખે
અમારાં પાપ એ આજે મૂર્ત થઈ ડારતાં હવે.
પ્રશસ્તિમાન ના તારાં આજે અતરમા ઉઠે

■

અમારા પાપ પસ્તાવે આજે અતર ઊભરે
કરોડો બાળકો માનાં ચોપાસે વીટળી નજ્યાં,
પરતુ માતનો ખોળો સદાનો શૂન્ય આજથી.
તપ ને બલિદાનોથી એ ખોળે ખેસવા તણો

■

આધિકાર સદા તારો અન્યનો કદીયે નહીં.
કરોડો પુત્રની માતા અપુત્ર સરખી રહે,
ન એના અંતરે શાંતિ જન્માવી અન્ય કો શકે.
'બાપુ બાપુ' કહી માગે પ્રશસાપુષ્પ વેરિયાં,

■

કિતુ એ પુષ્પના કાંટા જોયા ને દૂર ના કર્યા.
હવે દુર્ભાગ્યને રોતા કપાળે હાથ ટેકવી,
હરે નિર્માલ્યતા છૂપી ફરીને જાગતી થતી.
રાષ્ટ્રનું પ્રાણપંખેર આજે કાળ લઈ ગયો

રાષ્ટ્રનો દેહ નિશ્ચેષ્ટ શબ જેવો પડી રહ્યો.
કાણુ એ દેહમાં પ્રાણુ ફરીને કશે હવે ?
કાણુ એ દેહને હૈયે ધબકારા જગાવશે ?
અમારાં પાપ કેરા સૌ પુકારો ડારતા હવે,

રક્ષશે અમને કાણુ અશક્ત વીર્યહીનને ?
અમારાં પાપને ધોવા જીવ્યા બાપુ તમે અહીં,
અમારાં પાપને ધોતાં ભેટ્યા મૃત્યુ તમે અહીં,
અમે ના ધન્ય, ના ધન્ય દેશ ભારત એકલું

ધન્ય તો ભવ્ય એ મૃત્યુ લખાયું કાળગ્રન્થમાં.
શહીદી ઈસુની સાથે ત્યાગ પુદ્ધ તણો મળ્યો,
કાળના ગ્રન્થને આજે ઇતિહાસ નવો મળ્યો.

તા ૩૦-૧-'૪૮

‘બાદરાયસુ’

‘બદમાતારમ્’

(અનુસંધાન પૃષ્ઠ ૩૧૫નું)

‘હિંદમાં ફ્રેન્ચો’

કલકત્તા વિશ્વવિદ્યાલયે અંગ્રેજીમાં લખાયેલું ‘The French in India’ (‘હિંદમાં ફ્રેન્ચો’) નામનું શ્રી પી એસ એન લિખિત પુસ્તક પ્રગટ થયું છે (કિંમત રૂ ૩ સાત) એમાં હિંદમાં ફ્રેન્ચોના આગમન ને એમની વસાહતનો દસ્તાવેજી ઇતિહાસ સમઢાયો છે

શ્રી. ક. મા. મુનશીના ગીતા પરના વિચારો.

મુનશીના ભારતીય વિદ્યાભવન તરફથી પ્રગટ થયેલા અંગ્રેજી પુસ્તક ‘Bhagvat Gita & Modern Life’ માં શ્રી મુનશીના ગીતાજી ઉપરના વિચારો મયસ્ય થયા છે. આ વિચારો શ્રી મુનશીએ ભારતીય વિદ્યાભવનના ‘ગીતા વિદ્યાલય’માં ઇ. ૧૯૪૪-૪૫ ને ૪૫-૪૬ ના વર્ષો દરમિયાન આપેલાં વ્યાખ્યાનોમાં પ્રથમ પ્રગટ થયો હતો, આ પુસ્તકનું ગુજરાતી ભાષાંતર ઉપયોગી નીવડશે

— “શિવમ્ મુનંદરમ્”

અમર આત્માના નશ્વર શરીરનાં યુષ્માને અતિમ માનોંજલિ.

ભારતી વિલાપ

(છઠ્ઠા અંક.)

કરુણ આંકે દીધી કંકળતી ભારતી નવનથી નીરના ઓષ ઝરતી,
હૃદયના ઘાવથી આજ બ્યાકુળ બની રક્તના સ્રોતથી હા નિતરતી,
સૃષ્ટિના સતની શિતળ છાયા થકી મલપતા મુખથી મ્હાલતી જે,
હુખ પોકારતી દરદની ત્રાડથી આજ બેભાન થઈ બાગ દે છે.

કોટી આલીશનો તાજ સ્વર્ગે જતાં રાક માતા હૃદયથી રૂવે છે,
સંતના શિરને ગોદમાં ધારતી અશ્રુથી પાપ સૌના ધૂવે છે,
બહાલસોયાં બન્યા બાહુડા બાવરા એક બીજાં તણુ મુખ બૂવે,
માતની ગોદમાં વિરહથી વિરમી મોકળા મુખથી આજ રૂવે

સપુત આદ્યો ગયો આજ સ્વર્ગે અહા દશ દિશા આજ લેકાર લાસે,
દિગ્બાહો રૂવે આજ દિગતના દેવગણ હુ ખીઆં આજ ત્રાસે,
સ્વર્ગની દેવીઓ સુમનમાળા ગ્રહી સત સત્કારવા સન્ન થાતી,
ભારતી લોભના લોખીયા બાળની વિરહના હુ ખથી આખ રાતી

શોકના સાગરો આજ ઉભરાય છે દુઃખના ડુંગરા તૂટી પડીઆ,
વિરહની વેદના આજ સમજાય છે વિશ્વના વનચરો આજ રડીઆ,
પ્રેમના પાક પઠનાર આદ્યો ગયો સત્યના 'રાહ' સમજાવનારો,
ભારતી માવડી આજ લડકે બળે આજ અસ્ત થયો મુવતારો

દીન હુ ખીઆં તણો શુદ્ધ આહુક અને વેરના ઝેરને કાપનારો,
વિશ્વજન્યુવની ભાવના માટ જે હોડમાં શિશને આપનારો,
હિંદને પાકના સળ સેતુ સમો ભારતી માતનો વિરહ બયો,
રાકના રત્ન સમ અધના નયન સમ આ સમે શિદને તૂ બુઝાયો.

દેશ પરદેશના બધુડા તાહરા મીટ માડી રહ્યા આશ ધારી,
નવિન પેગામ કંઈ પામવા તુ થકી પામવા દીલના દર્દ ભારી,
વિપથ-પથ બાપુજી સુપથ સુદર કર્યા શસ્ત્ર વિષુ શૂર સમ બાગ દીધી,
જરૂર જ્યારે હતી બાપુજી આપની સ્વર્ગની વાટડી કેમ લીધી ?

૭

ત્રેમના પાર્ષદો આજ રોતા હશે શાંતિના ચાહકો યાદ આણે,
 દેહનાં હુ ખોઆ આજ રોતા હશે કેમ બાપુજી ચાલ્યા કટાણે,
 ખડાઈ તૂટી પડ્યો ધીર જવાહીર પર વીર વલ્લભ દ્રમ આસુ આણે,
 ખાલ—યુવાન નરનારીઓ ઉચરે કેમ બાપુજી ચાલ્યા કટાણે ?

૮

દેહના દાનથી અમર છે બાપુજી જીવનના ધ્યેયને માધ્ય કીધું,
 મરીને જીવનનો મત્ર અપનાવવા વીરનું મૃત્યુ સ્વીકારી લીધું
 વહાવલે દોડીજન કર્ણુ આક્રમ્યો શિરનું છત્ર ઝૂંટાઈ જતા,
 ભારતી માતના તનય-તનયા બધા બાપુજી વિષુ આજે સુઝતાં.

૯

અરધ પથ આવતા હંધાણુ વ ટોળમા પવન સૂસવાદને ફૂંકી ફરતો,
 ધીર ને વીરના ગાત્ર ઢીલા પડે ફર દેખાય છે અગ્નિ ઝરતો,
 તે સમે આપ સમ સરસ મુકાનીની બાપુજી ખોટ ઝાઝી ખટકશે,
 દેવી આઝાદી અમ આગણે આવતા બાપુજી બે ઘડી તો અટકશે

૧૦

સાબરના પ્રાણને જગતના લાલુસમ વિશ્વમા વિનલ વિભૂતિ મણતા,
 અત્મબલિદાનથી ઓપના બાપુજી સુદિમા સંત સરખા જણાતા,
 છુદ્ધ મહાવીરના માર્ગમા વિચરી મહદ્ આત્મા તણુ બીરહ લીધું,
 ભારતી માતની બેડીઓ તોડીને સફુતને છાજતુ કાથં કીધું

૧૧

જૂત-અશ્વના લેહ નિવારવા ભક્ત નરસિંહનો ગહ લીધો,
 દક્ષિતજન દેખતાં દીલ સાથે ગહી મહદ્ ઉપકાર સાથેજ કીધો,
 રક્તથી ટપકતા દોડીઆ કારમા આપણા શુભની ગાય ગાતા,
 છત્ર વણુ સૌ બન્યાં બાપડા બાપુજી સ્વર્ગની વાટમાં આપ જાતા.

૧૨

આત્મની અણુધતા દોણ ઉકેલશે મહન મલીરતા દોણુ દેશે,
 માર્ગ બૂલ્યા મનુ બાળને આશરો બાપુજી આપ વણુ દોણુ દેશે ?
 ત્યાગને તપતણુ મૂર્ત મૂર્તિ સમા અડગ ટેકી છતા સરળ સારા,
 વિકળ-વિવશ બનેલા સહુ બાળને દોણુ પપાળશે કહી "મારા."

૧૩

દેશ—પરદેશના યાત્રીઓ આવીને દોણુના દર્શને પુનિત થાયે,
 મત્ર મેવા તણા શિખરે દો કને દો કને દીલના દહં ગાયે ?
 ભજન શ્રીરામનું ભક્તના લાવથી આપ વણુ બાપુજી દોણુ ગાયે ?
 દોડી આલીશની ઉશતિ દૃયમા આપ વણુ સારથી દોણુ થયે ?

અતિમ યાત્રા : ગાંધરી નદાય

૧૪

કારમા કાયદા અવની પર ઉતરતા હાક ઘઈ કોણ હૂંકાર કરશે ?
 સત્યના આગ્રહે કોણ આગળ પડી વજના ઘાવને કોણ ધરશે ?
 ઈશ આદેશને આપ વણુ બાપુજી અવર નાહ્યો નથી જાણનારો,
 ખપ તણા અવસરે ખોટ પડશે ઘણી તે સમે બાપુજી કા સિધાગે ?

૧૫

કઠણ અકુશના કાયદા બાપુજી આપના શબ્દથી ઊડી' નાતા,
 કર્મચારી તણી કલમ થઈ જતી આપનું મુખડું લાલ થાતા,
 મીંટ માડી સૂણે દેશના આપની મહેદ્ વિચારકો મુગ્ધ થાતા,
 બાપુજી આપના શુભના શુભનો સુદિમા સભળ યશથી સુહાતા

૧૬

હાથ ને નીચના ભેદ ના આપને રાજ ને રાંકના ભેદ તોડ્યા,
 માન અપમાનનો મોહ અળગો કરી સર્વને એક સગાથ ભેડ્યા
 મુક્તિસાગરમા મલપતા મુખથી જેલને મહેલ સમ માની લીધી,
 રમ-રમે ખટકતી પિવશતા માતની સહેજમા મુક્તિ અપનાવી લીધી.

૧૭

લણુનો કાયદો તોડવા બાપુજી દાડી-દરીઆ તણી કૃત્ય કીધી,
 સહેજ યાત્રા થકી સર્વના દીલમા ચેતના જ્યોત સળગાવી દીધી,
 અખડ જલતી રહી જ્યોત તે જગજગી કારનારા બધા ઠોઠ કરીઆ,
 ધન્ય હો બાપુજી ધન્ય હો બાપુજી હિંદના બાળકો સૂક્તિ વરીઆ.

૧૮

સર્વના ચિરમણિ ! લોહ પારસ કયાં લોગીને ચોગીરે કયાં તે,
 કપતા કુસુમશા કૈક જન બાળને અલયના આશ્રયે સદયાં તે,
 નીરની રીતથી વિચરી જગતમાં રાષ્ટ્રપિતા તણું ખીરદ લીધું,
 સપુત તનય તણો ધર્મ ધારણ કરી માતનું માગણુ આપી દીધું

૧૯

કોણ એ ઘાતકો અવની પર ઊતર્યો કોણનો મોકદ્યો કેમ કાળ્યો,
 દુષ્ટ ઇન્છા ધરી આવતા રાહમા નાગ કાળોતરો કેમ નાળ્યો?
 કોણને કાજ આ કાર્ય કાળુ કર્યું શી મુરાદે અહા તે કસાયો,
 ભૂલ ભગવાનની જરૂર દેખાય છે કાળના નાગચો ના રસાયો.

૨૦

બાપુજી મુક્ત, છે મુક્તિમાર્ગે ગયા સ્વર્ગ સિદ્ધાસને સ્થિત થાઓ,
 આત્મપરમાત્મમા અલેલાલે ભગી ન્યોતિરે સદાએ સુહાઓ,
 કે સમે બાપુજી દેહ ધરવા તણુ દેહીના દિત કાજે વિચારો,
 ભારતી માતની નર્ર એ માગણી ભવ્ય આ લોભકામા પધારો.

મુ આશા

વાયા-ચાગા (દાદિવાવાડ)

મોહનલાલ ઇવાલાઈ દેશાઈ

પ્રજનો જીવનદાતા સૂર્ય

ભવ્યતા ભૂસાધ ગુપ્ત ! જે સૂર્ય આપણું જીવન અન્નવાળતો ને પ્રાણ પૂરતો તે સૂર્ય આપણી ગયો. અને આજે આપણે અધકાગમા ને ટાંઢમાં ધૂણ રહ્યા છીએ પણ આપણે આવી અસહાય દશા ભોગવીએ તે એ વિભૂતિને ગમે નહિ દેવી તેજવાળા એ પુરૂષે તેમના ભવ્ય જીવનકાળ દરમ્યાન આપણામા પરિવર્તન આપ્યું છે અને, આજે આપણે જે સ્વરૂપમા છીએ તે સ્વરૂપમા તેમણે જ આપણને ધરીને તૈયાર કર્યા છે તેમના એ દેવી તેજમાથી આપણામાના ધણાએને એક નાની ચિનગારી મળી છે આ ચિનગારીએ આપણને બળવાન બનાવ્યા છે ને જે રૂપેમા તેમણે દોરી છે તે અનુસાર અમુક અશે વર્તતા કર્યા છે અને એટલે, જે આપણે તેમની સ્તુતિ કરીએ છીએ તો આપણા શબ્દો સુદ દેખાય છે અને તેમની સ્તુતિ કરીને કેટલેક અશે આપણે પોતાની જ સ્તુતિ કરીએ છીએ -

આઘાત
કોલેજની પ્રિન્સિપાલનું હૃદય
બધ પડી ગયું.

કટક, તા ૩૦ વિજયનગરમાંની મહા-રાજ કોલેજના પ્રિન્સિપાલ સી કે. આર મહાશય મહાત્મા ગાંધીજીના કરુણ અવ-સાનના સમાચારના આઘાતથી મરણ પામ્યા હોવાનું વિજયનગરમાંથી મળેલો નહેવાલ જણાવે છે ગાંધીજીના અવમાનના સમાચારથી સુધ્ધાવ્યમે એ દિવસના ઉપ-વાસ કર્યા હતા, અને બીજા દિવસે સાંજે તેઓનું હૃદય બધ પડી જતાં અવસાન થયું હતું

મહાન પુરૂષો અને આગેવાન પુરૂષો માટે ધાતુ અને પથ્થરનાં સમારકો ગયાય છે પણ દેવી તેજસ્વન આ પુરૂષે તો પોતાના જીવનકાળ દરમ્યાન જ કરોડો હૃદયોમાં રચાન જમાવ્યું છે એટલે, ધણા આજા પ્રમાણમાં આપણે બધા તેમના જ પ્રતિબિંબ જેવા બની ગયા છીએ કેવળ મહેલોમાં અથવા વિશિષ્ટ સ્થળોમાં કે વિભાગોમાં જ નહિ, પણ એકેએક ગામડામાં, ને ગરીબના ઝૂપડામાં ને યાતનાત્રસ્તોમા તેઓ પહોંચી ગયા છે

" છેલ્લા ત્રીસ કરતાય વધુ વર્ષો દરમ્યાન મહાત્મા ગાંધીજીએ આ દેશના ધણા ભાગનું સકરાર કર્યું છે અને જે વિશિષ્ટ ક્ષેત્રમા બીજે કર્યાય નથી અપાય એવું ઉચ્ચતમ બલિદાન તેમણે આપ્યું છે એ કાર્યમા તેઓ પૂરેપૂરું સફળ થયા છે અને છતાં, ઉંચટે એવા બનાવ બની ગયા જેથી તેમને નિર્મદેહ ભયકર યાતના થઈ રહી તેમના કોમળ ગરબે પડતું સ્મિત કદીય દૂર થયું નહોતું, અને તેમણે કાંઈનેય કદી કડવો શબ્દ કહ્યો નહોતો છતાં તેમણે તાત્કાલ આપેલી વર્તમાન પેઢીની નિબંધતાઓ પ્રત્યે તેમને ખૂબ જ દુઃખ થયું હોવું જોઈએ કેમકે, તેમણે દેખાડેલા મામંથી આપણે દૂર ગયા હતા છેવટે, તેમના જ એક બાળક-કેમકે બીજા કોષ પણ હિન્દીના જેટલો જ તેમનો ખૂની પણ તેમનું જ બાળક હતો- તેમને પોતાની દીધા

ગાંધીજીના ખુનના સમાચારથી દીવાનો બનેલો યુવાન

સુખ, તા ૩ જી-સારો પોરાક પહે-રેલો એક યુવાન આજે સવારે માટુ ગાના સ્ટેશને પોતાની છાતી ફૂટતો અને 'માર દીવા, માર દીવા' બોલતો જણાના લોકોનું ટાળુ જમા થઈ ગયું હતું. ગાંધીજીના ખૂનના સમાચાર સાંભળી તે ગાડો બની ગયો અને પોતાના બાલ મૂંચી છાતી ફૂટીને રૂદન કરતો હતો.

તે ભોરીનંદર સ્ટેશને જતી ટ્રેનમાં ચઢ્યો અને દરેક સ્ટેશને નીચે ઉતરી પ્લેટફોર્મના એક છેડાથી બીજા છેડા સુધી "માર દિનકી ઝીંદગીના" ગાતો ગાતો ફરતો ભોરીનંદર સ્ટેશને આવી લાગતા તે ત્યાં ચુકાદામાં ગયો આવેલા એક બાકડા ઉપર અને ત્યાં ચિગ્નિદ્રામાં શાંતિથી સૂઈ ગયો.

આશ્વાસન વેળાવાનું હવે જનશે નહિ દેશના લાજો બેકોને માટે આ એક ભયકર ફટકો છે શાસ્ત્રત સત્ત્વોનું પ્રતીક

ગાંધીજીએ આટલા વરસો સુધી દેશમાં જે પ્રકાર ફેલવ્યો છે તે તો હજારો વર્ગો સુધી આ દેશને ઉજળાંતો જ રહેશે દુનિયા એ જોશે અને અચપ્પ દીસોને એથી આરામ મળશે, કારણ કે એ પ્રકાર એક જીવત સત્ત્વ, શાસ્ત્રત સત્ત્વોનું પ્રતીક હતો. અને આ પ્રાચીન દેશને આઝાદીના માર્ગે લઈ જનારો હતો.

અસહ્ય પ્રહાર

આજે આપણી સમક્ષ આટલી બધી મુશ્કેલીઓ છે તે વખતે તેઓ આપણી સહનથી એ પ્રહાર અસહ્ય છે. એક પાગલ માણસે નેમના જીવનો અત આણ્યો છે દેશમાં જે જે ફેલાયું છે તેને આપણે જડ મૂળથી કાઢવાનું છે, પરંતુ આપણા પ્રિય નેતાએ આપણને જે રીતો શીખવાડી છે તે રીતે

સૌથીપહેલી વાત આપણે એ યાદ રાખવી કે, મહાત્મા દિલના માણસો તરીકે આપણે વર્તવાનું છે ગાંધીજીના આત્મા આજે આપણને જોઈ રહ્યો છે અને એ આત્માને જરા સરખી હિસાથી પણ દુખ ન થાય એ રીતે આપણા એ પ્રિય નેતાનો આદેશ આપણે અમલમાં મૂકવો છે

(સાંધણ સામેના પૃષ્ઠને ઠેક)

આપણે જે સમયમાંથી પસાર થયા છીએ તે વિશે લાખો સમય પછી ઇતિહાસ પોતાનો નિર્ણય આપશે, ઇતિહાસ સફળતાઓ ને નિષ્ફળતાઓ અંગે ચુકાદો આપશે, આપણે આજના સમયના ધણા નિકટમાં છીએ એટલે, શુ બની ગયું અને શુ નથી બન્યું એ સમજવા માટે અને તે વિશે યોગ્ય નિર્ણય કરવા માટે આપણે શક્તિમાન નથી આપણે એટલું જ જાણીએ છીએ કે, એક મહાન તેજ હતું ને હવે તે નથી આવીએ તો અધકાર છે એટલુંજ આપણે બધા જાણીએ છીએ આ અધકારમાં આવ અધકાર જ લાઈ છે એમ તો નવી, કેમકે, જ્યારે આપણે આપણા હૃદયમાં જોઈએ છીએ ત્યારે તે મહાપુરુષે ચેતાવેલી જ્યોત હજી ય જલી રહી છે તે આપણે નિહાળીએ છીએ

આપણા જીવનમાંથી આજે પ્રકાશ છુટકા થયો છે અને ચેતારક અધકાર ફેલ્યો ગયો છે આપણા બાપુ, રાષ્ટ્રપિતા આપણી વચ્ચે રહ્યા નથી સલાહ માટે તેમની પાસે દોડી જવાનું અત

રાજાઓના પણ રાજધિરાજ !

“ આજે મારે માટે બોલવાનો કાઈ અવકાશ નથી મૈત્ર્યાબધ લાપાઓમા જગતના સમાજને કથારુને ઉચ્ચાગ્ય કાઢી દીધું છે, અને પૂરવાર થયું છે કે, મહાત્મા ગાંધીજી વિશ્વ-વિભૂતિ હતા, આદર્શો અને પવિત્રતા માટે, યોગ્ય કાર્ય અને શાંતિ માટેજેમને યોગ્ય સમજ છે તેઓ એમને ચાહતા હતા અને પૂજતા હતા

સમાચાર સાલજીને એના પ્રાણ ઉડી ગયા !

જમશેદપુર, તા ૧

તાતા કંપનીમાં કામ કરતે ૫૧૧ સંવર્ધ-નો એક મદ્રાસી યુવાન મહાત્માજીના અવસાનના આધાતથી મરણ પામ્યો છે

“ મહાત્મા ગાંધીજીના પહેલા ઉપવાસ પણ હિંદુ-મુસ્લિમ એકતા માટે જ આદરવાનાં આગા હતા સમગ્ર ગાંધીની સહાનુભૂતિ એ ઉપવાસને સાપડી હતી અને એમના છેલ્લા ઉપવાસ પણ હિંદુ-મુસ્લિમ એકતા નિમિત્તના જ હતા, પણ એ છેલ્લા ઉપવાસમા આખામ રા દૂનો અનાજ એમને પડખે નહોતો એ અનાજ એટલો બધો ખડિત હતો, એટલો બધો ઠંડવાથી ભરેલો હતો, એમાં ધિક્કાર અને આશંકા તથા આદેશની સંધળી જુદી જુદી જાતિ-ઓના ધાર્મિક મિદાનોથી એ બધું એટલું બધું વિપરીત હતું કે જેઓ મહાત્માજીને સમજતા ન હતા કમનસિબ હિંદુ કેમના કે આજ પર્યંતના અભૂતપૂર્વ એવો હિંદુ જે એક જ માત્ર હિંદુત્વા સિદ્ધાન્તો, આદર્શો અને શિક્ષણીને સંપૂર્ણપણે આંધો રહ્યો હતો, તેવો હિંદુ એક હિંદુને હાથે આજે હણાયો છે

કેમ જાણે અમારા પણ પ્રાણ ઉડી ગયા !

અમા માના કેટલાકે તો એમની સાથે એટલા ગાઢપણે મંડળાયેલા હતા કે, અમારા જીવન અને એમનું જીવનજીણે એકબીજાના અનિભાજ્ય લાગરૂપ જ હતાં એમના મૃત્યુથી તો અમાગમાના કેટલાકનું મૃત્યુ જ થયું છે અમાગમાના કેટલાકનું તો જાણે કતલ જેવું જ થયું છે કાગળ, અમારા જીવનના તાણાવાણા, અમાગ રનાયુઓ અને નમે તથા હેવાં અને લોહી એ બધું એમનાં જીવન સાથે ઓતપ્રેત થઈ ગયું હતું આજે અમે જો નિગરા થઈએ, અમે જો એમ માની બેઠીએ કે એઓ ગયા, એટલે બધું થયું તો તો અમે દોહી જેવા જ ગણાઈએ ! અને તો પછી અમે જો એમ માનીએ કે અમારી વચ્ચેથી એમનું શરીર ગયું એટલે એઓ પણ ગુમાઈ ગયા તો પછી એમના પરત્વેની અમારી ત્રદા, એમના પ્રત્યેની અમારી વફાદારી એનો શો ઉપયોગ હોઈ શકે ? એમના વરણે, એમના આધ્યાત્મિક ચાનુ-ચાચીઓ, એમના મહાન આદર્શના વાગ્દેશો, એમના મહાન કાર્યના અનુગામીઓ અમે શું

(સામેના પૃષ્ઠનું સાંધણ)

અ જની આ મહાન આદર્શ મુમક્ષુ આપણી નાની નાની મુશ્કેલીઓ અને ઉપાધિઓનો અત આવી જવો જોઈએ જીવનની મોટી વસ્તુઓને યાદ ગણીને નવી વસ્તુઓને બહી જવાનું આ એક પ્રતીક છે પોતાના અવસાનથી પણ ગાંધીજીએ અપણને મોટી વસ્તુઓની યાદ આપી છે

—પડિત જવાહરલાલ નહેરૂ

“અમે તો સાચે જ અનાથ બન્યા:”

શેઠ કમલનયન બજાજ એક નિવેદનમાં જણાવે છે કે, “બાપુ ચાલ્યા ગયા છે એમ માનવું મુશ્કેલ છે ૧૯૧૫ માં પિતાજી એમના સમર્ગમાં આવ્યા સ્વાસ્થી તેઓ અમારા કંટાળના બાપુ બન્યા હતા તેઓજ અમરી સલાખ લેતા આજે ખરેખર અમે અનાથ બની ગયા છીએ”

હજી નથી ખેંઠા ? અગત અશ્રુપાતનો સમય વહી ગયો છે છાતી કુટવાનો અને વાળ વીખવાનો સમય આજે વીતી ગયો છે આજે તો એ સમય આવ્યો છે, જ્યારે આપણે ઉભા થઈને કહીએ કે “મહાત્માજીની અવગણના કરનારાઓ ! તમ રો પડકાર અમે ઝીલી લઈએ છીએ !”

અમે મહાત્માજીના જીવંત પ્રતીકો છીએ.

“અમે મહાત્માજીના જીવંત પ્રતીકો છીએ અમે એમના ફેનિકા છીએ, યુદ્ધમાં

મર્યાદાના જગત સમક્ષ એમનો ધ્વજ ધરનારા અને દોરી જનારા અમે છીએ અમારો જન્મ મસતો છે, અમારી દાલ અદિસાની છે, અમારી તલવાર અધ્યાયની તલવાર છે, જે તલવાર દોહી પીધા વિના જીવ મેળવે છે આપણા માલિકને પગલે આપણે નહિ ચાલીએ ? આપણા બાપુને આપણે નહિ અનુસરીએ ? આપણે એમના સૈનિક નહિ થઈએ ? એમનો જગ વિજયવંતો નહિ બનાવીએ ? મહાત્માજીના સપૂર્ણ સંદેશો જગતને આપણે શું ન આપી રહીએ ? હાલે એમનો અવાજ ફરીવાર ઉચ્ચારણ ન કરે, પણ આપણે શું કરોડો અવાજો નથી, જે અવાજો એમનો સંદેશો જગતને પહોંચાડી શકીએ ? અને આપણા સમકક્ષિતોનાં જગતમાં જ નહિ પણ પેઢીઓની પેઢીઓ સુધી જગતને શું આપણે એ સંદેશો ન અભળાવી શકીએ ?”

એ જ્યોત જલતી રહે તો અધકાર રહેશે નહિ.

“અને જો આ જલતી જ્યોત ચાલુ રહેશે તો આ ભૂમિમાં અધકાર રહેશે જ નહિ ગાંધીજીની સ્મૃતિ ધરાવીને અને તેમના માર્ગે ચલીને આપણા પ્રયત્નોથી આપણે આ ભૂમિમાં ફરીથી પ્રકાશ પાયરવા શક્તિમાન બનીશું. આપણે અત્યંત નાના છીએ, અને છતાં ગાંધીજીએ જે પ્રકાર આપણામાં પેદા કર્યો છે તે હજી આપણામાં છે

“મહાત્મા ગાંધીજી જૂનકાળના હિંદના, અને હું કહું કે ભાવિ હિંદના, મોટા પ્રતીક છે આપણે જૂનકાળ ને ભવિષ્યકાળની વર્તમાન જોખમભરી પળે આજે ઉભા છીએ આજે અનેક પ્રકારનાં જોખમો આપણી સામે ખડા છે

“આપણે જ્યારે આદર્શોને અવાસ્તવિક થતા જોઈએ છીએ અને જે મહાન બાળતો આપણે જોલતા હતા તે કેમ રીત ખાલી શળે જ બની ગય છે તે જીવન કંઈક લુહો જ રાહ લે છે ત્યારે શ્રદ્ધાની જે ઉપણ, નિગથ અને હૃદયમાં અધકાર અવે છે તે આપણે મારે મોટામાં મોટું જોખમ છે

“અને જતાં હું માનું છું કે આ સમય ઝડપથી નીકળીને જશે પ્રજાના આ પ્યારા (ગાંધીજી) તેમન જીવન દરમ્યાન મહાન હતા, ને મરણથી વધુ મહાન થયા છે અને જરાય મંદિર

નથી પોતાના જીવનકાળ દરમ્યાન જે આદર્શની
સેવા તેમણે કરી તે જ આદર્શની પોતાના
મરણકાળે પણ તેમણે સેવાજ કરી છે ૦

“આપણે માનવી છીએ” એટલે શું હંમેશ
આપણે તેમના અવસાનનો શોક કરતા રહીશું ?
આપણે આપણા પ્રિય ગુરુને ભૂલી
ચકીએ નહિ પણ આપણે શોક કર્યા કરીએ તે
એમને ગમે નહિ એ હું જાણું છું બ્યારે ગાંધી
જીના સાવ નિકટનાં ને પ્રિયમાં પ્રિય માનવીનું
અવસાન થતું હોય ત્યારે પણ તેમની આખમાં
આત્મ ન આવતાં પણ જે મહાન કાર્ય કરવાનો
તેમનો સકલ પદો તેજ કાર્યને વધુ બળપૂર્વક
કરવાનો આવે પ્રસંગે તેઓ નિરધાર કરતા

એટલે આજે જો આપણે કેવળ શોક જ કરીશું તો તેઓ આપણને ધમકાવશે તેમને અજલિ
આપવાની (શોક કરવાની) આ રીત સાવ દુર છે, જે મહાન કાર્યોની તેમણે શરૂઆત કરી અને
આટલા મોટા પ્રમાણમાં તેમને સિદ્ધ કર્યા તેજ કાર્યો ને આત્મસમર્પણ કરવાની પ્રતિજ્ઞાને નવેસ-
રથી લેવાનો આપણે નિરધાર વ્યક્ત કરવો એજ તેમને આપણે આપેલી સાચી અજલિ ગણાય

“ એટલે આપણે કામ કરવાનું છે, મહેનત કરવાની છે, આપણે બલિદાન આપવાનું છે,
અને એ રીતે” અમુક પ્રમાણમાં તેમના અનુયાયીઓ તરીકે લાવક પૂરવાર થવાનું છે ”

મહાત્માજી મૃત્યુ પામ્યા નથી.

ગાંધીજીને જે કૃષ્ણ શરીરને ચિતાની જ્વાળાઓ લગમસાત કરી ગઈ એ મહાત્માજી
મૃત્યુ પામ્યા નથી પુરાતન ઇસુની જેમ, ત્રીજેજ દિવસે એઓ બેઠા થયા છે એમની પ્રજ્વળતા
પોશાકના જવાબમાં જાણે એમની દોગવણી, એમનો પ્રેમ, એમની સેવા અને ગ્રેગ્યુલા માટેના
માટે જગતના પોશાકના જવાબમાં જાણે એઓ બેઠા થયા છે

‘ દિલ્હીમાં દેશનાયેલા મૃત રાજવીઓની વચ્ચેનચ્ચ જ એમને અગ્નિદાહ દેવાયો એ યોગ્ય
જ રહ્યું છે, એ તો સર્વે રાજવીઓના રક્ષક રાજાકિરોજી હતા. એ રાજાઓ જ રહ્યા
છે કે, એઓ ને ચાલિના કિરસ્તા હતા, તેમને એક મહાન સુલતાન માનમરતબાથી સ્મશાન-
ભૂમિમાં દોરી જવામાં આવ્યા, કારણ કે એઓ તો મહાનમાં મહાન યુદ્ધમૈત્રી દોરી
જનારા મહાસુલતાનીય મહાન હતા. એઓ તો સૌના લાડીલા એવા સુન્ન વફાદાર અને
શુવીર મિત્ર હતા જે કાલિકારીએ વિદેલી ધૂમરી હેઠળથી પોતાના દેશની ગુલામી દૂર કરી
તેને આઝાદી બક્ષી છે, એના આઝાદ ખજાને અર્પણ કર્યો છે, એ મહાન કાલિકારીનું દિલ્હી તો
કેન્દ્ર અને પવિત્ર વાત્સાલ્ય બની ગયું છે

માગ વડીલ, માગ નેતા, માગ બાપુનો આત્મા શાંતિ ન પામતે, શાંતિ પામતે
માગ બાપુ તો આરામ લેતા જ નથી, આરામ લેતા જ નથી

અમને, તમારા વારસોને, તમારા વંશજોને, તમારા અનુયાયીઓને, તમારા સ્વપ્નોના
ગદાદારને, દિલ્હીના લાલિના ઉદ્ધતાઈએ અને પ્રતિજ્ઞાને વળગી રહીએ એવી શક્તિ બક્ષતે

— શ્રીમતી સરોજિની નાયક

મહાત્મા ગાંધીજીની ‘ દિલ્હી મોંઘપોથી’નું થનાર

પ્રકાશન

મહાત્મા ગાંધીજીની ‘ દિલ્હી મોંઘપોથી ’
પોતા જ સમયમાં નનજીવન કાર્યાલય તર-
ફથી પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવનાર છે પાટ-
નગર ખાતેના તેમના અતિમ વમવાટ દર-
મ્યાન ગાંધીજીએ કરેલાં પ્રાર્થનાપ્રવચનોના
આ મોંઘપોથીમાં સમાવેશ થાય છે આ
પુસ્તક અંગ્રેજી, ગુજરાતી અને હિંદુસ્તા-
ની ભાષામાં પ્રસિદ્ધ થશે.

લોકપિતાને સ્વપુત્રની અંજલિ.

આપણા પર ઉતરેલું અવાર કશું જ બેદલાવ એળખાતું નથી ગયા શુકવાચી એકાએક અધાર અનુભવવાનો મારો એકલાનો જ અધિકાર નથી તે હું જાણુ છું

એક પુત્ર તરીકે હું મારા પિતાને કેટલા અમાધ ઉડાણથી આહતો હતો, અને એક પિતા તરીકે એ મને કેટલા આહતા હતા તે તો માત્ર ઈશ્વરજ્ઞ કહી શકે તેમ છે

અને છતાં ગાંધીજીને ધૂનની નાની નાની બાળતોમા ઓછામાં ઓછો રસ હતો અને કોઈ અધિકારની દૃષ્ટિએ ગાંધીજીને એક પિતા તરીકે જોવાનું મેં પણ ક્યારેય મૂકી દીધું હતું મારે મન એઓ એક સત પુરૂષ હતા અને તમને સૌને લાગે છે તેમ મને પણ તેમના નગર શ્રેયતા ભાસે છે

તેમના અસાન પછી ૩૦ મિનિટે હું જ્યારે તેમની પાસે પહોંચ્યો ત્યારે તેમનું અંગ હતું હૃદય હતું હમેશ મુજબ તેમની ચામડી મુદ્દ, મુલાયમ અને સુદૃઢ હતી મેં ધીરે નહીં બંને હાથે તેમનો હાથ ગ્રહી ત્યારે જાણે કશું જ ન થયું હોય એમ મને લાગ્યું પરંતુ નાડી ધબકતી નહોતી તેમની પચારીમાં એ હમેશ મુજબ નિદ્રા લેતા હતા તેમનું માથું આઘાના ખોળામાં હતું સગદાર પડેલ અને પ નહેરૂ મૂળા મૂળા તેમની સમીપ બેઠા હતા મનોમ્યાર કરવાનો પ્રયત્ન કરતા ખીજ ધણાના ગળામાં ડૂરકું ગડતું હતું

હું મોટો પડ્યો હતો.

મેં જાણુ સમીપ જઈ તેમની કામા પ્રાર્થના, પરંતુ આવ નિષ્ફળ. કેટલીય વાર એમણે મારી નાની નાની ભૂલો માફ કરી હતી આ છેલ્લી વાર પણ મને આશા હતી કે આ વખતે પણ એ નગમ પડશે, મારા તરફ એક નજર નાખશે, પરંતુ એમના હોઠ ખીડાયેલા હતા તેમની આંખો લગભગમગા હોય તેમ મિચાલી હતી સદામના અનિયમિત દિવસને કપકપે નહિ પરંતુ નિર્ણયાત્મક રીતે કહેતા—એમના લાવમાં સાતિ દબતા હતી, એ જાણે કહેતા હતા “ હવે મને પગવતો ના ”

આખી રાત અમે જાગ્યા તેમની મુખદ્રા એટલી સૌમ્ય હતી, તેમના અંગે આસપાસ વિટળામેલ દિવ્ય તેજસ્વિતા અવી મૃદુ હતી કે જાણુ ઉપરામ આલસતા જેને ‘મહાનમિત્ર’ તરીકે ગણાવ્યું છે તે મૃત્યુથી ડગનાનું કે તેના પર શોક કરવાનું અમને અધાર્મિક લાગ્યું

સૌથી દુઃખદ ક્ષણ અમારા માટે ત્યારે આવી જ્યારે અમે, જે શાલ વિટાળી જાણુ પ્રાર્થનાસભામાં ગયેલા તે તથા કપડા ધર્મિક વિધિ અનુસાર તેમના દેહને આન કરાવવા અમે કાઢના આ અપ વેશમાં જાણુ સદાય અચ્છ ગહેતા આજે તો એમાં સંપૂર્ણતા આવી હતી જહાસની શાલ પર પ્રાર્થનાસભાની હગ્નિયાળી ઘાસના પત્તીઓ તથા રજકણો હતા આ રજ કે ધામ અજેગદ ન જાય એ રીતે અમે તેને ધીરે ગદીને વીટાળી દીધી શાલની ગડમાં ગોળીનું એક ખાલી ‘જેલ’ પણ મળી આવ્યું છાતી પર મૂકેલા નાના કપડા પર વહી ગયેલા લોહીનાં મોટા ધાબા હતાં પેલી પરિચિત ટૂંકી પોતડી સિનાય બધા વચ્ચે હાતરી ચર્ચા અને અમે ‘નમ્ન કૃષ્ણ’ નિહાળ્યા અમારા હૃદયન ધ વૂટી ગયા પેલા કુટણ, પેના હાથ, પેની વિશિષ્ટ મુદ્રા દર્શાવતી

“ગાંધીજી સાથેની મા એ છેલ્લી મુલાકાત.”

મારે હૃદય દુઃખ અને શોકથી ઉભરાયું છે જે બની ગયું છે દુઃખ એ અને શરમતી બીન છે આજે મારે વાગે હું મહાત્માજીને મળવા ગયો હતો અને એક કલાક રોકાયો હતો પાંચ વાગે તેમણે ઘડિયાળ ફાટી અને મને કહ્યું કે પ્રાર્થનાના સમય થઈ ગયો તેઓ પ્રાર્થનાસ્થળ તરફ ગયા અને હું મારે ઘેર આવવા નીકળ્યો, પણ ઘેર પહોંચ્યો કે તરતજ આ લાયકર સમાચાર મને મળ્યા.

હું તરતજ પછે આવ્યો. ગાંધીજીના મુખ પર એ ને એજ શાંતિ અને ગભીરતાનો લાવ હતો. હ્યા અને ક્ષમા તેના પર અકબીલા હતા. પરિસ્થિતિથી તેઓ અસંતુષ્ટ બન્યા હતા અને ઉપવાસ ને પરીણામ રૂપે જ હતા ઉપવાસમાં જ તેમ દેહોત્સર્ગ થયો હોત તો કેટલું સર હવે ? પણ તેમને કામ કં વાનું હવે અને ઉપવાસમાંથી તેઓ બચી ગયા બોબ. હું મલાથી પણ બચી ગયા પરંતુ આજે એમનું જીવન આપના મટે જરૂર થી — સરદાર વલ્લભાઈ

અગ્રીઓ, પેલા પગ, બધું જ એમ ને એમ હવે શરીરને સાચવવાની સચવાનો પ્રતીકાર કરવાનું કેટલું દુર્ગમ હવે ? હિંદુ લાવના એ મજૂર ન ગમી શકે અને એમ મજૂર રાખ્યું હોત તો બાપુ કદી ક્ષમા ન આપત

માથું તાકીશું થયું કે નહિ તે વિશે મને ઘણાંએ વિગતવાર હેવાલ આપવાનું કહ્યું છે ગાંધીજી તે દિવસે ૫-૧૦ વાગે પ્રાર્થનામલામાં જવા નીકળ્યા તેમના વફાદાર સાથીઓ હમેશ મુજબ તેમને પડખે હતા. ડાબી બાજુએ આંલા અને જમણી બાજુએ મનું પાંચ વાગ્યા સુધી એ સગદાર સાથે વાત કરતા હતા અને હમેશનો એક મિનિટનો આગમ લીધા વગરજ એ પ્રાર્થના સભા તરફ જવા નીકળ્યા તે જ વખતે એક માણસ કપાકથી આવ્યો, આ માણસ ગાંધીજીની ચરણરજ લેવા આવ્યો છે’ એમ માની મનુએ તેને વારવા પ્રમાસ કર્યો મનુના હાથ તગછાડી તેણે ત્રણ વાર ગોળી છોડી • બધીજ ગોળીઓ ગાંધીજીને વાગી-છાતીના જમણા પડખે તે પડખા આંલા’ પણ તેમની સાથે પડી, પરંતુ તેણે તરતજ બાપુનું શિર ઝાળામા લઈ લીધું સ્ત્રીઓ-પુરૂષો

ઉરકેગટમા માથું ફૂટતા હતા ત્યારે એમણે ગાંધીજીને હે ગમ, ગમ’ એવું કહેતા સાલજ્યા તે સાથે જ છેલ્લો શ્વાસ આપ્યો ગયો ધરમા લઈ ગયા તેનો પાંચ મિનિટ પહેલાં આમ બન્યું હશે અને અધાગ જીતમાં અતિમ યાત્રા માટે તેમના દેહને અનવવા લાગ્યા ત્યારે મે જાતી ખુદબી રાખના સૂચ્યું દુનિયામા કેાઇ સિપાહીની જાતી બાપુ જેવી મુદર નહિ હોય

જીવનનો મહા મૂલો અનુભવ

આગલો ગતે માગ જીવનનો મહામૂલો અનુભવ મે મેગવ્યો બાપુ માથે હું કશુંભર એકલો હતો રોજની માફક રાતના સાડાનવ વગેરે ગયો હતો તે ચયરીમા હતા પરંતુ વર્ષો જવા માટેની સૂચના આશ્રમના અતેવામી મને આપતા હતા મે પગ મૂક્યો અને તેમણે પૂછ્યું કેમ કાંઈ સમાચાર ? હું જાપામા છું તેનું સ્મરણ કરવાનો નમ આ હમેશ મુજબનો શિગરતો હતો તેમાં મારે માટે ગર્જિત ચેતવણી હતી મારાથી તે લાગ્યે જ કાંઈ છપ્પ ગખતા મે ત્યારે જ્યારે કાંઈ જણવાની ઇચ્છા રાખો છે ત્યારે તેમણે બધુંજ કહ્યું છે, એમ માનીને કે જાપામા તેનો હું કંગા ઉપયોગ નહિ કરું મારે કયા સમાચાર આપવાના નહોતા એટલે મે નપૂજ્ય

રાજ્યની નૌકા કેમ ચાલે છે ?

તેમણે કહ્યું જે નાના મતભેદો છે તેનો નિકાલ આવો જશે તેવો મને ખાતરી છે પરંતુ વર્ષાથી હું આવું ત્યાં સુધી ગઈ જોવો પડશે પરંતુ અમારું વિધાન નથી ચલાવેલું સરકારમાં બધાજ દેશભક્તો છે અને દેશના હિતમાં ન હોય તેવું કંઈપણ જ તત્પર નહિ બને. બધાએ સાથે ગંધેવું જ જોઈએ અને એ બધા સાથે રહેશે, કશો તત્વિક મતભેદ નથી

નોતરું માગ્યું : જમ્યા વિના ગયા !

થોડા દિવસ જ અગાઉ મેં કહ્યું કે હું પ્યારેલાલને મારી સાથે જમવા લઈ જવાનો છું. ત્યારે તેમણે કહેલું કે "અવશ્ય લઈ જા પરંતુ મને બોલાવવાનો વિચાર કોઈ દિવસ આવે છે ખરો ?" અને તેઓ ખડખડાટ હસ્યા હતા.

ગઈ કાને મારા એક અગત મિત્રનાં પત્ની મને થોડા સમય માટે મળવા આવ્યાં જાહેર જીવનમાં તેમને થોડા ઘણા સમય છે અને સદાચિન્તિત અને કાર્યવાહી એ પ્રતિ સમાન છે તેમણે મને કહ્યું "તમે માણસને ફર્મિએ નહિ જ ચલાવો એમ હું તમને કહેવા આવી છું" તેને માટે ફર્મી એ તો ઘણી હલકી ગણાશે. તેને જુએ મારવા જોઈએ એને રીખાવી રીખાવીને તેનું મૂલ્ય આણવું જોઈએ "બહેન જેટલાં મળી રહ્યા હતા તેના કરતાં વધુ કોષિત હતાં બીજા એક માણસે મને કહ્યું, "આપણે તેના ઉપર જીવન કરી ચકીએ એમ નથી કારણ કે આપણે મુશ્કેલી ગણાવે છે છતાં પણ તેણે જે પાપ કર્યું છે તે તેના હૃદય ઉપર ભારરૂપ યથા પડે એટલાક સમય સુધી તેને જીવતો ગણવો જોઈએ, એક ભાષક કે દીકરા એને તિરસ્કારે એટલો હું આ માણસને તિરસ્કારું છું." કારણ કે બાપુ સાથે તેના આ જાતને સંબંધ હતો મેં તેને મૂર્ખ કહી દસી કાઢ્યો આ માણસને બીકણ માણસોના ટેકા અને પ્રેરણા હતાં આપણે એટલું યાદ ગણવું ઘટે કે મૂર્ખતાની મર્યાદામાં એક મૂર્ખ માણસ કોઈપણ વસ્તુ કરી શકે એમ છે એટલે ચોરાથી આપણે જેમ સાવચેત રહીએ છીએ, તેમ આવા માણસોથી પણ આપણે સાવચેત રહેવાની જરૂર છે

એક સમયે આર. એસ. એસ. ની ચળવળે મારી પણ પ્રથમ, મેળવી હતી. શારીરિક તાલીમ, ડીથ, સવારમાં વહેલા ઊઠવું અને શિસ્તગત જીવન-એ આ ચળવળ શરૂ થઈ ત્યારે તેના સુખ સુખો હતાં પણ થોડા સમયમાં ડેટલાક સંઘર્ષો સાથેના આ ચળવળનાં લક્ષણો વધ્યાં ડેટલાકને તેમાં અંગત સ્વાર્થ સાધવાની તક મળી અને ધીમે ધીમે એ ચળવળની અધીન પ્રતિ શરૂ થઈ. એના ડેટલાક નેતાઓએ શરૂઆતમાં બધી રીતે અને પછી તો જાહેર રીતે આઘાત પહોંચાડે એવી પ્રવૃત્તિ આદરી અને છેવટે બચકર વિચારોના પોતાના મનમાં સંગ્રહ કરવા માંડ્યા.

પરંતુ આપણે આપણો દૃષ્ટિકોણ ન ચૂકીએ.

ગાંધીજીના પ્રાણ બચાવવા પોતાની જાંઘી કુરબાન કરી દેતા એવા માણસો પણ હિંદુ મહાસભા અને આર. એસ. એસ. માં છે. આવું ઘણાં વિશે કહી શકાય એમ છે આ ગુનામાં સડોવાયેલા તો જૂજ જ માણસો છે. આ ગુનામાં થોડા મહારાષ્ટ્રીયો સડોવાયેલા હોવાથી આપણે બધા મહારાષ્ટ્રીઓને તિરસ્કારપાત્ર ન બનાવવા જોઈએ આ દોષથી વિશેષ આને કદ પણ કહેવાની હિંમત ધરાવતો નથી. આ લોકોની પાછળ જે બળ કામ કરી રહ્યું છે તે હેતુર-

પીડી, અસતોષ અને મનુષ્યમા સૌથી વધુ શક્તિશાળી એવી ઈર્મીશક્તિનું સમિશ્રણ છે

આ લોકોની પાછળ દેરીસંચાર કરી રહેલા કેટલાક તોફાનીઓએ કદી માર્ગમાં સંકટ વેઠ્યું નથી આ તોફાની માણસો કેટલાક છતાં છે અને જુગલમાં છે તેમને કેવી રીતે સીધા કરવા તે સરકાર અગત્ય નહોતી છે આ લોકોની સખ્યા એટલી જૂન છે કે આમજનતાને તેમના માર્ગ કેમ જ પમલા બનવાની જરૂર નથી આ લોકોને આપણે સરકારની જવાબદારી ઉપર છોડવા જોઈએ આ લોકો ઉપર કોઈ પણ રીતે વેગ વાળવાનો કે બદલો લેવાનો પ્રયત્ન અરથાને છે લોકો વહેવારવાથી આપણને બાપુ પાછા મળશે ? નહિ જ

ભૂતકાળ ઉપર દષ્ટિપાત કરતાં આપણામાંથી કેટલાકને લાગશે કે આપણે તેનું રક્ષણ કરી શક્યા નથી ૭૮ વર્ષના એ લાંબા જીવનમાં બાપુને પ્રભુ સિવાય કોનું રક્ષણ હતું ? અને તેઓ હ મેંશાં જોખમને હાથમાં લઈને નહોતા ફરતા ? આપણી આ રોક અને અધૈયની સ્થિતિમાં આપણે સરકારને માથે તે તેની ફરજમાંથી ચલિત થઈ છે એવો આરોપ ન મૂકવો જોઈએ, કારણ કે તેઓ પણ આપણી માફક જ આ આકતમાં હેમાફાટ રહે છે

આપણું ભાવિ

આપણું ભાવિ અંધકારમય છે એ કથન સાથે હું મંમત નથી થતો એક પથગ વર સિવાય બીજું કોણ ભવિષ્ય વિશે વિશ્વાસપૂર્વક કહી શકે એમ છે ? અધ્યતન, વર્તમાન અંધકારમય છે પરંતુ બાપુ જે આદર્શો માટે જીવ્યા અને મૃત્યુને બેટલા એ આદર્શોને આપણે કાર્યમાં મૂકી શકીએ આપણે ભાવિને ઉજ્જવળ બનાવી શકીએ એમ છીએ. એટલા માટે હું ગાંધીજી નથી બાપુ હ મેંશાં આપણી સાથે જ રહે એમ આપણે ઇચ્છીએ તો બાપુને આપણને સ્વાર્થી કહેવાનો પ્રસંગ ઉભો થાય હવે આપણે આપણી શારીરિક શક્તિ ઉપર જ આધાર રાખવો જોઈએ ધૃશ્વ રની ઇચ્છા ઉપર કે નિષ્પળ વિવાદગીરીમાં હું મારો સમય કે બાવના ગુમારીશ નહિ બાપુ પોતે મુક્તાન દની સ્થિતિમાં છે. આપણને હવે બાપુ સ્મૃતિરહે મળી શકે એમ નથી, પરંતુ તેમને આત્મા આપણને માર્ગદર્શન આપશે અને સહાય કરશે છેલ્લા ચાર મહિનામાં રોજ તેમણે જે પ્રવચનો કર્યા છે તેમાંથી આપણને તેમના ઉપદેશો ચોક્કસ સ્વરૂપમાં મળી શકે એમ છે તેમને કહેવાનું બધું તેમાં આવી ગયું છે આપણે ઇચ્છીએ તો આપણે અંદર અંદર લડી શકીએ અને મરી શકીએ એમ છીએ પણ થોડા પ્રયત્નથી આપણે આપણી આત્માના બેશા ધરેલાં કાળા વાદળને વીખેરી શકીએ એમ છીએ અને ઉજ્જવળ પ્રભાતનો પ્રકાશ મેળવી શકીએ એમ છીએ *

—દેવદાસ ગાંધી

* જોશ ઇન્ડિયા રીડીંગના સામગ્રી

‘પ્રેરક મશાલ જુઝાઈ ગઈ’

“દેખીતી રીતે તો પ્રેરક મશાલ જુઝાઈ ગઈ છે, પણ સાચા અર્થમાં એમ ન જ સંભવી શકે આત્મજળ કોઈ પણ અનિષ્ટને કમળે કરી શકે છે એવો એમનો ઉપદેશ પૂર્ણપણે અપનાવવાની જગત તમના સેવશે ”

—લકાના વડા પ્રધાન શ્રી. સેનાનાયક

એક યુગ આયમી ગયો.

હું ગાંધીજી વિષે બોલતો હોઉં એવું મને લાગતું નથી કે જ્યારે તેમને અંતિમ ધરીએ લેવા ત્યારે મને થયેલા પ્રથમ આઘાત પછી મારું મન એ આઘાતથી બચવાને એક પ્રકારનું બખ્તર સજવાની પેઠી કરી રહ્યું છે તેમનું જનુ હવે મેં અસહ્ય લાસે છે હું જાણું છું કે તેઓ મૃત્યુ પામ્યા છે હું અનુભવી યજ્ઞવેદી નથી કે તેઓ અસ્તિત્વ ધરાવતા નથી મારા અનુભવમાં આતુ એવો ભાવના રહી ગયો છે કે જો હું બીરુદ્ધા સુવનમાંના મારા ઓરડામાંથી અગાસી પસાર કરીને બાપુના ઓરડામાં પ્રવેશ કરું તો, ગુરુવારે સાંજે હું ત્યારે તેમના ઓરડામાં ગયો હતો ત્યારે તેમનું જે સ્નેહભર્યું સ્મિત મને મળ્યું હતું તેજ સ્મિત મને મળ્યા કરશે ક્યારેક તેમણે મને મારા અહિંસા અને સત્યના વિચારો સંજ્ઞા કરવાનો અધિકાર આપેનો હતો, કારણ કે હું તેમના જીવનને યોગસૂત્ર અને ભગવદ્ગીતાની જીવંત નોંધણી સમજતો થયો હતો ૧૯૪૫માં તેમની સાથે ચાલતી મારી ચર્ચાને આ સમયે આગળ ચલવવાનો મેં લાલ ઉઠાવ્યો હતો.

“બાપુ, હું આપને મારા નમ અભિનંદનો આપીને રાજ્યાત કરીશ” મેં કહેલું “આ અભિનંદનો શા મેં ?” તેમણે પૂછ્યું.

ત્યારબાદ યોગસૂત્ર અને ટોલસ્ટોયને અનુલક્ષીને થયેલી અમારી અહિંસા ઉપરની ચર્ચા તરફ તેમનું મેં ધ્યાન બેચેનું મેં તેમને ૧૯૪૫માં જે કહેલું તે યાદ દેવાવાની મેં કહેલું કે ૧૯૪૨ની લડત અહિંસાના મર્મસૂત્રોની કસોટીનાં ફળો યજ્ઞ ન હતી કારણ કે તેણે દુરુખના દિવસમાં પ્રેમને બદલે ગુસ્સો ઉપજાવેલો હતો. પત જલિએ કહેલું છે કે ત્યારે એકે અહિંસાનાં દર્શન થાય છે ત્યારે બીજાએ તેની પાસે પ્રેમપૂર્વક આવે છે.

“આ વખતે એ કસોટી પાર ઉતરી હતી”, મેં ઉમેરેલું “ત્યારે તમે ઉપવાસ ઉપર ઉતર્યા ત્યારે જે મુશ્કેલીઓ તમને આ બધાં વર્ષોસુધી ધિક્કાર્યાં હતા, તેઓ તમારી પાસે પ્રેમપૂર્વક આપ્યા જે હિંદુઓ તમને યાદના હતા, તેઓ આત્મસંયમ શીખ્યા” ત્યાં પછી મેં તેમની સમક્ષ હૈદાબાદના બનાવોનું બિંદુ રજૂ કરેલું આ સમયે રાજકીય અમાની સાથે જોડાયા.

બીજે દિવસે તેમને મગવણી આણાએ હું સાંજે સાત વાગે ત્યાંથી નીકળ્યો. ૫ તુ બીજે દિવસે સાંજે ૫-૨૫ વાગે હું રાજસ્થાન પ્રધાનમંડળની કચેરીમાં હતો ત્યારે બીરુદ્ધાની ગોંડો લાંઠનારોઓમાંના એક સમાચાર આપ્યા કે અંધીજી ઉપર ટોચએ ગોળીમાર કર્યો હું તે માની ચક્રવૃત્તિ નહિ આ સાંતિના ફિરસ્તાને કાણ મારું ?

હું ટેલિફોન તરફ દોડ્યો. સમાચારને પૂર્તિ મળી વજ્રપાતનાં તંત્ર આવેલા હોય એમ હું મારી ગાડીમાં બેસ્યો અને મીંગલા સુવન તરફ ઝડપી ગયાના થયો. મારું મગ ન બદલ્યું મારી બેચેન હતી હું અહીં તેમના ઓરડાની અંદર દોડી ગયો તેઓ તેમના બેથરૂમના દિવાના ઉપર પોરેલા હતા તેમ નિશ્ચિત વદન ૫૦ મૃત્યુની સ્થિતિ હતો મનુ અને આબા અને અન્ય બાળાઓ તેમના મસ્તક આગળ હતી, સરદાર બેઠેલા હતા બારે દોઢે ૫૨ તુ પોનાની મહત્તમના બેઠાં કુપ્રેમ રડતા પડિતજી ઉપર ધેરું આપતો દાઘ ફેરવતા મેં કનૈસ ભાગવ જેઓ ત્યાં બાળુમાં ઉભા હતા તેમના તરફ બેચેન તેમણે મૂક જવાગ આપતા માથું દબાવ્યું નિદ્રા પડેલો મૃત્યુ ત્યાં ગાંધીજીની સાથે હતો. સખ્ત અને ક્રૂર મારું હૃદય દાઘ ન રહ્યું અંધીજી

આવી નીકળવા હતા હું અનાથ બન્યો હતો

બીજા એક ડોક્ટર આવ્યા અને તેમણે ગાંધીજીની છાતી પર સ્ટ્રીચોસ્કોપ મૂક્યું અને તેમણે ચાકર ખસેડી મેં સાહી વહેતા ત્રણ જખ્મો જોયા મારા દુઃખિત હૈયામાંથી ધ્રુવ નીકળવા લાગ્યા

મનુએ ભગવદ્ગીતાના સ્તોત્ર ઉચ્ચારવા માંડ્યા, દેણીનો અવાજ શબ્દે શબ્દે તૂંતો હતો. મ. જી. એન., પારેલાલ અને હું બધા જોવા અને ખીતાજના સ્ત્રોતો ખોલવા લાગ્યા કે એક દરમિયાન મારી સામે મહુ થયું શ્રીકૃષ્ણ એક છૂટેલા તીંગથી વીંધાયા હતા, સોફ્ટિસ એમ્બી મર્બા, ઇસુ ખ્રિસ્ત ખીસે જડાયા, ગાંધીજી બંદુકની ગેળીથી મરાયા આ ચારે મહાવબૂતિઓ અકલ-રતી મૃત્યુને ભેટ્યા પરંતુ કદાચ તેમના વિશ્વવિખ્યાત જીવનના શિખરે પહોંચવાની એ પણ હશે આમાંના સોફ્ટિસ અને ઇસુ ખ્રિસ્તને તો આવેશમાં આવેશ સમાજે ગુન્હેગાર મણીને માર્યા હતા શ્રીકૃષ્ણ અદ્વાન પારધિને હાથે મરાયા, ગાંધીજી શાંતિના દુરમનને હાથે અને તેથી જનતાના માનવીના ભાષિના દુરમનને હાથે મરાયા

ગાંધીજીએ શુ શુ આપ્યું ?

તેમણે હિંદને એક રાષ્ટ્ર બનાવ્યું તેમણે તેને રાષ્ટ્રીય ભાષા આપી તેમણે તેને માટે એક શાસન સંસ્થા બાંધી, તેમણે રાષ્ટ્રની આઝાદીની હડતરનું નેતૃત્વ લીધું તેમણે તેની સ્વતંત્રતાના જન્મસમયનું અધ્યક્ષપદ ભોગવ્યું તેઓ મૃત્યુ પામ્યા ત્યારે તેમણે તેની ખીન-અવરોધી અજલિ મેળવી તેઓ ગયા ત્યારે તેઓ એક શહેનશાહને જાગે એવો માનમરતબો પામ્યા તેમના શબ્દનું હિંદની મહાન સરકાર ઉપર વર્ચસ્વ હતું અને તેમણે, એક ખરા લોકશાહી માનસ ધરાવનારની જેમ આ બધું પ્રાપ્ત કર્યું દુરમનના માથાનો વાળ વાકો કર્યા વિના વાણી અને લેખનથી આ સિદ્ધિ મેળવી

પરંતુ તેમને રાજદ્વારી તારણહારોની હરોળમાં મોખરે મૂકે એવી આ રાજદ્વારી સિદ્ધિ ત્યારે આપણે તેમના નૈતિક વિજયો સાથે સમજાવીએ છીએ ત્યારે, કોઈ વિસ્તારમાં મહેતી નથી તેમણે ગુલામોમાંથી મનુષ્યો સર્જ્યા તેમણે હિંદની નારીઓને સ્વાતંત્ર્ય અપાવ્યું તેમણે સમાજમાંથી અગૃહ્યતા દાગી આપણી સમાજને જૂની ઘરેઝમાંથી તેમણે બહાર કાઢી તેમણે હિંદના માનસ ઉપર સત્તા જમાવી એટલી 'અન્ય દુનિયા' નો ભ્રમણા ખ ખેરી નાખી.

પરંતુની મત્તાના પ્રભાવે છેલ્લા નવમો વર્ષો યથા આપણા અતઃમા ઊંડે ઉતરેલી 'લઘુતા'ની ભાવનાને શાપ તેમણે આપણા ઉપરથી ઉતાર્યો તેમણે હિંદી પ્રજાજનોને તેમના મસ્કૃતિનું ઝોગ અને તાકાતમાં વિશ્વાસ અપાવ્યો આ બધું હિંદની પ્રજાએ શુમાવ્યું હતું અને વધુમાં તેઓ એ પોતાનો આત્મા શુમાવ્યો હતો તેમણે હિંદની સસ્કૃતિ પાઠી, એકઠી કરી અને તેને જગત ઉપર વિજય મેળવવાને ફરીવાર પ્રવૃત્ત કરી તેઓ એક વૃત્તન જીવનના પ્રણેતા હતા

નિર્માનમોહા જિતસંગદોષા

હજી પે વધારે તેમણે આર્થ સંસ્કૃતિ જીવનમાં ઉતાવળો અને વારતવિક રીતે તે રજૂ કરવાનો પ્રયાસ કર્યો આસક્તિ, ભય અને કોપથી પરંતુ મારે તેમણે જીવનભર પ્રયાસ કર્યો હતો (માધુજી પૃષ્ઠા સામે પંડે)

રાષ્ટ્રપિતા પૂ. આપુલને અંજલિ

જગતગોરવ ગાંધીજી ગયા, ગાંધીજી લણુ છવો ! આ સ સારમાં જઈએતન વસ્તુ જેને નામ છે તે સોનો પ મતત્વમા લય નિર્માણ છે મહાત્માજીનો પણ એ પરમતત્વમા વિલય થઈ ગયો છે તેજ તેજમાં મળી ગયું છે મહાત્માજીના આત્માને પરમ શાંતિ હો !

કોટી કોટી જનોના હૃદય સિદ્ધાંતનો શહેનશાહ, સાવદી આ શહેનશાહત સૂત્રી મૂકી દુનિયાથી અલ વિ ય લઈ ગયો માનવતાનું અનમોલ મોતી ન દવાઈ ગયું આ સ સારસમુદમાં કેમવાદના વંદોળમાં માર્ગ દાખવતો મહારીષ ખૂનાઈ ગયો અહિંસાનો પયગ અર જાતે જ હિંસાનો ભોગ બની ગયો જગતમાં જગેલાં પાપ અને જાતીમીની જેમ તવળી સામે શહીદી શીખવનાર મહાસત શહીદ થઈ ગયો ઉપવાસ અને તપસ્યાથી કૃષ માનવસનેકડું આજની તવારીખ સુધીમાં થઈ ગયેલા શહીદોનો શિરતાજ બની ગયો અમર તપો એની શહાદત લગવાન ! મૃત્યુલોકને મળેલી તારી અણુભોલ બેટ અમે ન સાચવી સકયા તારી જ સરજત એવા એક નરાધમને હાથે ન દગાએલી પાછી વાળા છે એ સાચવી લેજે અને અમને સાચવવા દેજે એની અમર યાદ !

ત્રણ ત્રણ રાત્રિનાં અધારા ઉઠેચ્યા, પણ મહાત્માજીના વિચોગનો ઓથાર છાતી પરથી નથી ખસેતો ત્રણ ત્રણ દિવસ સૂજી ઉઠ્યો અને અથગ્યો પણ ગાંધીજીના અવસાનનો ઉદ્વેગ નથી આથમતો ગાંધીજીના દેહને હસ્તમાત્રાત કરીને સોસો મરુણ અદનકાકનીચિતા શાન્ત થઈગઈ, લાખોના હૃદયમાં ઉઠેલી આગ નથી હોલવાઈ કેણુ જાણે કયારે હોલવાશે ? ખાંડવવનને ખાળી અગ્નિને જેમ ધસાર શાન્તિ થઈ, તેમ, લગવાનને પ્રાર્થના છે, ગાંધીજીનું મહાભોધુ અલિદાન લઈ, કેમવાદ અને હિંસાવાદના અગ્નિને શાન્તિ યાચો અને એ દાવાનળ દરિયામાં ઉડે ઉડે દટાઈ જાયો, વિરાટનાં ત્રણ પગલએ જેમ ત્રિભુવન માપી લીધું, તેમ ગાંધીજીના દેહ પર થયેલા ત્રણ ગોળીનારે ત્રિભુવનને વી ધી નાખ્યું હાખમાં વાંચો, હવામાં સાંભળો કે આમતેમ જરૂરી જુઓ, લાખ લાખ અજોમાથી નીકળતાં કે નીકળવા માંગનાં આસુ એ માત્ર આંસુ નથી, પણ,

(પાછલા પેઞતુ સધાણુ)

નૈતિક કાનુન એ સજીવ બળ છે એના તેઓ પ્રતિકસમા હતા તેઓ જાતિય બંધનોથી નિમુક્ત હતા અને અમરત્વને પામ્યા તેમણે દ્રવ્યની ઉપાસના કરી નથી કોઈ પણ મહાન કાર્ય માટે દ્રવ્ય આપોઆપ તેમની સમક્ષ આવતું મોહને એમણે તળ્યો હતો અને જીવનનો અર્થ સમજ્યા હતા દુષ્ટિમાં એકરાગ થઈને તેઓ રહેતા અને દુષ્ટિર તેમનામાં રહેતા

પ્રભુના પયગ બર તરીકે તેઓ આવ્યા અને જીવ્યા અને એ જ રીતે મૃત્યુ પામ્યા એમનું જીવન-જીવનની પ્રત્યેક ક્ષણ, પ્રભુની પ્રાચનામય હતી એમનું મૃત્યુ, ફરજનું પાલન થતા, દુષ્ટિરના સ કેતાનુસાર શીઘ્રવિહારરૂપ હતું અને એમનું અવસાન એક જળહળતું અવસાન હતું કેમકે સાફ એ રાષ્ટ્ર ગમગીન બન્યું હતું : જગત શોકમાં ગરકાવ બન્યું હતું અને ભાવિ એમને અંજલિઓનાં અર્ધ આપવા ઊભુ હતું

અમ્માટ પયગ બર અને યોગી અગત રીને મારે મારે પિતા અને માર્ગદર્શક-મને, ખીજા હમરો અનુભવી રહ્યા છે તેમ, જીવન તમારા વીણ શન્ય ભાસે છે

—કનૈયાલાલ બાણુકલાલ મુનશી

ગાંધીજીના દેહમાંથી ટપકતા લોહીનાં બિંદુ છે. ગાંધીજી પ્રત્યેની અનુકંપા અને એમના પ્રત્યેની ભક્તિ આજે આશ્ચર્યે રેનાઈ નહીં છે જગત કેમ રહે છે ? કેને કેને કહે છે રહે ? ઉન્હા ઉન્હા નિસ્વાસ નાખવા કોણુ ગ્રેરે છે ? હૃદય ખેદ અને પરિતાપથી કેમ ગભરાઈ જાય છે ? જીમ કેમ સૂકાય છે અને કંઈ કેમ રૂધિર છે ? જગત ગાંધીજીના આધાતથી કેમ મૂઠ બની ગયું છે ?

કારણો કોણુ નથી જાણતું ? દીન દીન ને પતિતનેા ઉદ્ધારક, અનાથ ગરીબશુભાનેા ગરીબનવાજ, અનાથ નિરાશ્રિતોનેા રક્ષણદા, અધમ ને શ્રદ્ધા શ્રમાવેલાનેા દોરનાર, શુલામીની શૂખનાઓને તોડનાર, સમાજના કુરિવાજોના કંઠાઓને વાળનાર, પરત ત્રતાની ઊડી ખાઈમાંથી આગળી આવી મુક્તિના મ ગવમ દિરમાં દાખલ કરનાર એ મહામાનવનેા શૈક્ષ કોણુ ના કરે ? સૌને સાહે છે એનેા વિયોગ । સાને ખુંસે છે એનું કર્મીણુ મોત । મધ્માઢાઈમાંથી સૂકને તોડી પાડે તો નેવેા અધકાર વ્યાપે તેવો અધકાર, ગાંધીજીને તેમના જીવનમાર્ગથી દૂર કરવાને લીધે, આપણા જીવનમાં આજે છવાઈ ગયેા છે ગાંધીજીના સમગ્ર જીવનકાળ જેવા મળ્યો હોત તો તેમની જીવન-સંધ્યાના મધુર રંગો પણ આપણા જીવનને રંગી દેત. ખેર ! દેવને તે ના રમ્યુ. પણ ગાંધીજીએ આવા પ્રસંગે માટે આપણને તૈયાર કરેનાજ છે તેમના જીવનકાર્મી આપણો આધારદીપ છે તેમનાં લખાણો અને જીવન આપણા સદારો છે પડિત જવાહર, સરદાર, રાજેન્દ્ર બાણુ, આઝાદ અને સરોજનીદેવી જેવા ગાંધીજીના વારસદારો છે એ આપણા માન્ય નેતાઓ ગાંધીજીના જીવનનાં અધૂરા મહેલાં કામ આપણી સાથે રહી આપણી પાસે પુરાં કરાવેા એવી આશા રાખેા ગાંધીજી તો ગયા, પણ તેમનાં સુમનોથી તેઓ અમર છે તેમના પ્રયોધેલાં સત્યો આપણા જીવનમાં ઉતારી તેમના અત્માને શાન્તિ મળે તેવી પ્રવૃત્તિ એ જ હવે આપણી ફરજ બની રહે છે. પ્રભો ! અમને તેવું બળ આપેા અને ગાંધીજીના આત્માને પરમ શાન્તિ આપેા

—ઈન્દ્રકાંત ગલસાઈ મજમુદાર

અંકશૂન્ય હૈ રાતી ભારત માંકા સર બેતાજ હુઆ.

હૃઈ લેખની કુડિત હૈ આખોપે આસુધાર ધાર નહીં,
ગિરા મૂક હો ગયી, હૃદયમે સ્પન્દન ખારખ્યાર નહીં,
કિંકર્તવ્યવિમૂઢ જગત મે, હૃઈ જીત દાનવ દી,
હો ! અતીત કી ચિરસચિતનિધિ લટી આજ માનવ કી

મુકીસરકે હાડમાંસ પર ચલી બંદુકકી ગોલી,
કર કરાલ પિયાશ કાલને કેસી બોલી બોલી
બુઝી અચાનક દીપશિખા એ અન્ધકરકા રાજ હુઆ,
અંકશૂન્ય હૈ રાતી ભારત-માંકા સર બેતાજ હુઆ

સહુલહાન હુઆ શ્વેતા પર દોનો આખ બન્દ હૃઈ,
બદ્ધ કરે સે સમા માગતે જીવન સ્વાસ મન્દ લઈ,
આજ અહિં સાકે પૂજક પર, હિંસાકી તલવાર ચલી,
વિવિધી બલિહારી હૈ કયા ! માનવતા અખ કહો ચલી

અપને હી હાથોં સે હમને અપના બાપુ ખોયા ...

આજ અહિં સાંકી દીવારે ડોલ રહી આજ શાન્તિ મરણરાગમેં જોલ રહી ।
આજ ભારતી બ્યાકુલ હો હો કર ચહુ ઓર ટટોલ રહી
કિન્તુ દેશ કા મહાસારથી નયન મૂંઢ કર સોયા
અપને હી હાથોં સે હમને અપના બાપુ ખોયા

કહાં જન્મ લિયા કહાં તપે
ઓર કહાં લગાઈ ધૂની-બાપુ, કહાં લગાઈ ધૂની ।
રહન કરે ગુજરાત આજ
હુઈ સાબરમતી હૈ સૂની-તુમ બિન સાબરમતી હૈ સૂની ।
ઓ બાન જમના કયુ તૂને જીવનધન ખ્યારા છીન લીયા ।
દિયા હમે વૈધવ્ય દુઃખ ઓર તૂને અમર સુહાગ લિયા
આજ દિલ્લી કા લાલ કિલા ભી ભર ભર હિયકી રોયા
અપને હી હાથોં સે હમને અપના બાપુ ખોયા

દુબલી પતત્રી કાયાવાલા દિલ્લી કે દુર્ગ કો હિલા ગયા
આઝાદી કા મતધારીયા આઝાદી હમ કો દિલા ગયા
પુઢ કિયા હલાહલ પાન ઓર દુનિયા કો અમૃત પિલા ગયા
અપને પ્રાણો કી રે કે આહુતિ પ્રેમ કા દીપક જલા દિયા

ભીઠ ભાગ હે નૌજવાન ભી તૂ કયો હૈ સોયા
અપને હી હાથોં સે તૂને અપના કુછ ખોયા
અથ કોન હમે પગદંડી કહો દિખાયેગા ।
ઉપદેશ કોન પ્રાર્થના મે હમે મુનાયેગા ।
હમ હિન્દુ-મુસ્લિમ ગેર નહીં ચે લેઢ કોન સમજાયેગા ।
હરિજનકી ઓપડીઓ મે બાપુ, દીપક કોન જલાયેગા ?
પૂછ રહી હૈ સાબરમતી કબ અપના વચન નિભાઓગે
આઝાદી મિલ ગઈ તુમહે અજ મોહન કબ ઘર આવેગે ?

આજ ભારતી ચીથ ચીથ કર રાતી, ઉઠ લાલ મેરે કયો સોયા,
આઝાદી કી આખોસે ભી બિખર રહે હૈ મોતીકર ચલે પ્રભુ કયો
હમ સે કહો બીછોયા
અપને હી હાથોં સે હમને ચે બીજ દુઃખકા ખોયા,

અપને હી હાથોં સે હમને અપના બાપુ ખોયા,
દીન દેશકી દીન પ્રાર્થના દીનાતથ સુન લેના,
આજ શાન્તિ કે ચાહક કેા પ્રભુ શાન્તિ દેના,
આજ બાપુ કે વિરહ સે મેરા યહ બ્યાકુલ મન રોયા
અપને હી હાથોં સે અપના બાપુ ખોયા

હવે પ્રત્યેક વિચારવંત નાગરિક જવાબદારી સમજે.

હિસાનો વિરોધ

મહાત્માજીએ હિંદના રાજકીય તખ્તા પર પગ મૂક્યો ત્યારથી એમણે હિસાનો હમેશા વિરોધ કર્યો છે અને એસા એ અપૂર્વ સફળ પણ થયા છે, એમ આપણને લાગતું હતું, અને જો કે તાજેતરના કામી રમખાણો અને સામુદાયિક હિંજરતને પગિલાએ પ્રત્યક્ષગણીમા આવેલા પડતાએ આપણી એ અડગ લાગતી સન્ન્યતા હચમચાવી હીધી હતી છતાં ગજદારી હેતુ સિદ્ધ કરવા માટે વ્યવસ્થાસરના ખૂનના વિચારે તો આ દેશમાથી વિદાય જ લીધી છે એવી આશાને આપણે વળગી રહ્યા હતા.

૩૪ વર્ષનો સ્વાત અસંગ્રામ

ત્રાસવાદની વૃત્તિને પોતાના વિનાશક ૪ તુઓ નાખવાની અને એને પોષવાની જમીન પણ નહિ મળે એ રીતે પોતાનું જીવન ધડવાની અને એ રીતે વર્તવાની દરેક વિચારવંત નાગરિકની જવાબદારી વિના સાચી લોકશાહી શક્ય નથી.

મહાત્માજીએ પોતાના કાયમી નિવાસ માટે ૧૯૧૫ માં હિંદની ધરતી પર પગ મૂક્યો ત્યારથી એમના ગાંઠ સ્પર્શમાં આવવાનું સફળાગ્ય મને સંપડ્યું હતું ત્યારથી આ સર્વ વર્ષો સુધી મહાત્માજીની પ્રેરણા અને દોરવણી હેઠળ જાહેર કાર્યમાં મારો અક્ષય ફાળો આપવાનો મને અધિકાર મળ્યો હતો કુદરતી રીતે જ આપણા દેશનો ઇતિહાસ-સ્વતંત્રતા માટેના સંગ્રામનો ઇતિહાસ-મારા મનુષ્યો સમક્ષ આજે ખરે થાય છે.

સફળ સિદ્ધિ

આજે સ્વરાજ પ્રાપ્ત કરવાની તે દિવસોની વિચારસરણીઓ, રીતો, પદ્ધતિઓ અને કાર્યપ્રણાલિકાઓની યાદ તાજી થાય છે. સાનસપટ પર અનેક પ્રશ્નો ખડા થાય છે પણ એની વિગતોમા ઉતરવાનો આ પ્રસંગ કે સમય નથી. બ્રિટિશ માત્રાન્યવાદ સામેની આપણી લડતની સફળતા સાટે ‘અહિંસક પ્રતીકારના સત્યાગ્રહ’ તરીકે વધુ લોકપ્રિય થયેલો માર્ગ દાખવી, એમણે આપણી નિગદાને દૂર કઠી અને આપણામા નૂતન આદર્શો રેડી એટલું કહેવું જ અત્યારની ધડીએ પૂરતું ગણાયે એમણે આપણને આમંત્રન માટેના સ્વરાજનો આજો અર્થ સમજાવવાની દષ્ટિ આપી અને જીવનના દરેક ક્ષેત્રમાં, પશ્ચિમના આત્ર અનુકરણના માર્ગથી આપણા પોતાના માર્ગે આપણને પાછા આપ્યા. આપણા જીવનનું એવું એકેય ક્ષેત્ર નથી કે જ્યાં મહાત્માજીની અમર ન પડી હોય.

પ્રેરણાસ્થાન

એમણે આપણા ગજકારણને, અર્થશાસ્ત્રને આપણા શિક્ષણને નૂતન અને મૌલિક સ્વરૂપ આપ્યું અને આપણા જાહેર જીવનમાંની સર્વ ક્રિયાઓને આધ્યાત્મિક રૂપ આપવાનો પ્રયાસ કર્યો.

આપણા યુગના તે સૌથી મહાન પુરૂષ હતા અધિકાર અને હિસાના ધર્મણના સૌથી અધિકારમય સગયમાં પણ એમના હૃદયમાં સાનવતા પ્રસેની પ્રેમની ત્યોત સદાય જલતી ગ્દી.

હતી પોતાનો અવાજ અરુણરુદ્રન સમાન બની ગયો છે એમ જાણવા છતાં તે કદી નિગાશાવાદી બન્યા ન હતા પોતાના સિદ્ધિતા અને કાર્યમાની આવી અડગ અને અચળ શ્રદ્ધા, એ કુદરતી રીતે જ આપણા માટે બળનું પ્રેરણાસ્થાન હતી

ઇતિહાસની કટોકટી

આપણે માત્ર ઇતિહાસની જ નહિ, પણ કદાચ જગતના ઇતિહાસની કટોકટીએ એમને શુભાવી બેઠા છીએ એમનામા માનવતા, આત્મરંગપૂર્ણ બિગદરી અને 'એક વિશ્વ' ની ભાવના-દષ્ટિ હતી આપણે એમને જે ચહાતા, માન આપતા, લાગણી અનુભવતા કે આજે જે શોક અનુભવીએ છીએ એનું વર્ણન કરવા આપણી પાસે શબ્દો નથી

ઉદ્ધતાને જ જગાડાય.

એ કોઇ દિવસ ધારાસભાના સભ્ય ન હતા માત્ર એક પ્રસંગ સિવાય એક પ્રેક્ષક તરીકે પણ એમણે કદી ધારાસભામાં હાજરી આપી નથી પોતાની આત્મકથામાં લખે છે તે પ્રમાણે, પોતાના જીવનમાં એક જ વાર એમણે આ ધાગતભાગદમદ હાજરી આપેલી અને એ પ્રસંગ તે રોલેટ બીલની ચર્ચા એ બિલ પગના સ્વ શ્રોતિવાસ શાસ્ત્રીની છટાદાર વક્તવ્યકળાનું વર્ણન કર્યા પછી તેઓએ લખેલું

“વાઇસરોય જાણે મંત્રમુગ્ધ બની સાબળતા હતા શાસ્ત્રીજી પર એમની આખો ફરી ગઇ હતી એક ઘડી તો એમ લાગ્યું કે વાઇસરોયની લાગણી હૃદયમયી ગઇ છે, પરંતુ જો કોઇ માનવી સાથે જ ઉદ્ધતા હોય તો તેને જ જગાડી વકાવ. પણ સરકાર તો માત્ર કાયદેસરની વિધિ પતાવવાનું નાટક પૂર કરવાની જ આશા રાખતી હતી.” —દાન સાહેબ માવલ કર

આજે અને અત્યારે જ, મારા કપતા અવાજને જે જગત સાબળી રહ્યું છે તેની આગળ મહાત્માજીની સેવાની દૃ પ્રતિજ્ઞા લઉં છું, જે પ્રમાણેની પ્રતિજ્ઞા આજથી ત્રીસ કરતાં વધુ વર્ષો પહેલાં મેં લીધી હતી મૃત્યુ શું છે? મારા પિતાનું અવસાન થયું હતું અને એમના મૃત્યુ પહેલાં જ એમણે કહ્યું, “આ તો જન્મ છે મૃત્યુ છે જ નહિ. આ તો માત્ર આત્માના સસ મહેના ઉચ્ચોચ તબક્કાઓની રાધ છે”

આપણી પ્રાર્થના

ત્યારની ધારાસભા પ્રત્યેની એમની વલણનો આ પૃથ્વી ખ્યાલ આવે છે પણ આજે પરિસ્થિતિ તદ્દન નિરાશી જ છે એમની પ્રેરક દોરવણી અને પુરોગામી, દિ દે આઝાદી પ્રાપ્ત કરી છે અને ધારાસભા તેમજ સરકાર બન્ને, આપણા છે આ ધારાસભા દ્વારા આપણે જે પવિત્ર અને જવાબદારી ભર્યું કાર્ય ઉપાડ્યું છે તેને આશી વાદ આપવા તેઓ કોઇક દિવસ અત્રે આપણી સાથે આવ્યા હોત તો કેવું સારું ?

મહાત્માજી આપણામાંના સર્વના પિતા હતા અને આજે એમની ગેરહાજરી અને એમની દોરવણીની ખોટ આપણને દરેકને ચાલ છે એવી લાગણી સાથે સમગ્ર સમાગમ રહમત છે એવી મને ખાતર છે. મારી પ્રાર્થના છે કે એમનો આત્મા મદાયે આપણી સાથે રહે અને આપણા ધ્યેયના માર્ગે આપણને દોરવે

લોકનેતાઓની માનાંજલિ

સત્યનો પયગબર

“હિંદની આઝાદીની લડતનો ઇતિહાસ મહાત્માજીનું જીવનચરિત્ર બની રહે છે મારૂં પોતાનું જીવન પણ મહાત્માજી સાથે જ સદા સંકળાયેલું રહ્યું છે ગાંધીજીનું હિંદમાં આગમન ન થયું હોત તો બતાવેએ કેવું સ્વરૂપ ધર્યું હોત એ કહેવું મુશ્કેલ બને છે કદાચ આજે પણ હિંદની આઝાદી આવી ન હોત. પગલે પગલે આ સત્યના પયગબરે લોકોને સ્વાધીનતાના પથે દોર્યાં અને આ કૃત્ય પૂર્ણ થઈ કે તરત જ આપણાં માનનાં એકના દાથે એમની કુણુ હત્યા થઈ. મહાત્માજી જેવા પુરુષનું ખૂન થાય એ વસ્તુ સકલ બની તો દેશના લાલિમાં ખીજા આવા કલંકિત કૃત્યો કેટલા યજ્ઞનાં દરો એ કાલ કહી શકે ?”

“જેઓ હિંદુ ધર્મ ગ્રહણ ગાહે છે તેઓએ પ્રથમ હિંદુ ધર્મનું સ્વરૂપ સમજવું જોઈએ છે મહાત્માજીએ ઉપદેશેલ ધર્મજ સાચો હિંદુ ધર્મ છે હિંદુ ધર્મના કહેવાતા ખેંખાંઓ હિંદુ ધર્મના બાહ્ય બોખાને પોતાની આવી પ્રવૃત્તિથી બચાવી રાકશે, પરંતુ તેઓ તેના આત્માનો તો જરૂર દ્વાસજ કરશે”

—સરદાર વલ્લભભાઈ પટેલ

“મહાત્માજીનાં અવસાનથી આખા દેશની દોગવણીનો સાથેય બોલે પ નહેરૂ અને સગદાર પટેલ પર આવી પડ્યો છે અને આ બંનેગાં માં તેઓએ સચુકતપણે કાર્ય કરી લોકોને આ ભય છૂટા આધીર્માથી આજગૂં દોગવા જોઈએ”

“આપણે આપણી નિષ્ફળતાને મોટી ગણીએ અને ખીજાની નિષ્ફળતાને નાની માનીએ ત્યારે જ કાષ્ટક અમલી બને છે ગાંધીજીએ દેખાડેલા એ પવિત્ર ભાગે આપણે ગતિરીક્ષ થઈએ”

—આચાર્ય કૃપલાણી

“ધણા ભારે બોનજોને ભાગ વહો છેપર તુ મહાત્માજીનાં અવસાન પછી અમારી પર જે બોલે પડ્યાં છે તે અતિ ભારે છે ગાંધીજીએ પોતાની સફર પૂરી કરી ત્યારે આપણે નવેસરથી અર્થ કરવાનાં છે ગાંધીજી જેવા એક માનવીએ પોતા પર માનવતાનો ભારે બોલને લીધો હતો ત્યારે આપણે ‘સાચો, સેલેક્ટ, એ, બોલને, સ્વેચ્છાક્રમી, નવી, પરીચે’ તેમા સરળ રીતે પાઠ પડેએ તો એક ચમત્કાર થયો ગણાશે

—મોહનલાલ અઝાદ

યુગો ને યુગો આગળ

“હું અને મારી પેઢીના કેટલાક માનવી એમ માનતા હતા કે જે પ્રગતિકારક ભાગ ગાંધીજીએ લાગવવાનો હતો તે લાગવાઈ ગયો અમને તેમના આદર્શો જૂના યુગના જન્મતા, પણ એવો સમય ઘૂરત જ આવી પહોંચ્યો ત્યારે અમને સમજાય પડી કે, તેમણે પણ આ દેશની ગંભીર આર્થિક અને સામાજિક પ્રવૃત્તિમાં અતિ મોટો ફાળો આપ્યો છે આપણા સમયના એક અતિ મોટા સમાજવાદી પણ તેઓ હતા ને પોતાના સમય કરતા યુગો ને યુગો તિઓ આગળ હતા”

—એમ. આર. મસાણી

“ ગાંધીજીના કરુણ અવસાનથી હિંદની સ્ત્રીઓને ન પૂગાય તેવી જોટ પડી છે ”

—હંસા મહેતા

સાચા માર્ગદર્શક

“ સઘર્ષોથી જીવાયેલા સમાજ અને વિશ્વમા એક મહાત્મા ગાંધીજીનો જ એવો અવાજ હતો, જે સાચો માર્ગ દેખાડી રહ્યો હતો ”

—રેંક એન્થની

“ ગાંધીજી દેશના હિંદની ખાતર જીવ્યા છે, અને તે મરણ પામ્યા છે કેમી એકતાના પ્રયત્નમાં, તેઓ શહીદ બન્યા છે ”

—ગ્યાની ગુરુમુખસિંહ

રામરાજ્ય સ્થાપણ છે.

“ જે પ્રકાશ આપણા માર્ગેને અજવાળતો હતો તે હવે નથી અસાર સુધી જે સામાન્ય સફળતાઓ આપણે મેળવી છે તે એ પ્રકાશને જ આભારી છે આપણે ગાંધીજીને વિશ્વાત્મપૂર્વક અનુસરીશું એવો નિર્ધાર આપણે કરવો જોઈએ ગાંધીજીનું રામરાજ્ય સ્થાપવાનું હજી બાકી છે તેમણે તો તેના કેવળ પાથો જ નાખ્યા છે આ રામરાજ્ય નિયમ પર રચાયેલું હોય જોઈએ, એવી તેમની માન્યતા હતી અને રામરાજ્યમાં હિંસા ને રાજકીય કાવતરાં ન હોવાં જોઈએ, એમ તેઓ માનતા

“ હિંદ પોતાના બાપુ ગુમાવ્યા છે જગતે એક નેતા ગુમાવ્યો છે અને માનવતાએ એક મહાન શિક્ષક ગુમાવ્યો છે જીવત કરતા મૃત સ્થિતિમાં મહાત્માજી મહાન બની ગૃહેશે ”

—લંકાના ગૃહનેતા શ્રી. ગુણતિલક

માનવતાનો આત્મા

“ ગાંધીજી તો માનવતાના આત્મા હતા માનવી ઘણી વાર એના આત્માને ગુગળાવી નાખવા મથે છે એ જોએને પાછળ મૂકી જવા છે અને જોએએ એમની સલાહને કિંમતી ગણી છે એએની ફરજ તો સદ્ગતનું કાર્ય પૂર કરવાની છે

“ આપણા સમયનો આ એક મહત્ત્વ દુષ્કર્મ પ્રસંગ છે કે જે સમયે શાંતિ, શુભેચ્છા અને સમાજને આગળ ધપાવવાને એમનું સર્વ કાષ્ટ કરી રહ્યા હતા અને જ્યારે એમની હાજરીની અત્યંત જરૂર હતી એ સમયે, આવા ધાતકીપણાથી, આપણા બધાની વચ્ચેથી, એમને લપ્ત લેવામાં આવ્યા છે

“ જેઓ પાછળ રહ્યા છે એએએ એમનું અધૂર કાર્ય આગળ ધપાવવું રહ્યું તેમની પહેલાં બીજાએએ એ કાર્ય કરવાના પ્રયાસો કર્યા હતા તેમનો પણ એ સમયના લોકોએ ભોગ લીધો હતો અને છતાં આજે તેમના કાર્યનાં ફળ મળી રહ્યા છે

“ હું તમણું છું કે, આ દેશમાં એક એવી મોટી ન ખ્યા છે કે જેઓ ગાંધીજીના સિદ્ધાંતોના સખ્ત વિરોધીઓ છે, પણ આઝાદીની કંઈ પણ કિંમત તેઓને હોય અને જે તેઓ નવી

મેળવેલી આઝાદીને કચડી નાખવાને અને આપણી પાસેથી એ જતી ન ગહેવાને જોવા તેઓ માગતા હોય તો હું તમને દેશભરમાં શાંતિ, વ્યવસ્થા અને શુભેચ્છા જાળવવાને વિનવું છું
 ‘ ગાંધીજી મૃત્યુ પામ્યા છે, ઘણું જીવો ગાંધીજી ’

—સુ બધ સરકારના વડા પ્રધાન શ્રી આઝાદજીબ ખેર

તો કાર્ય પર કરીએ

“ મહાત્મા ગાંધીજીને શાબ્દિક ખાન આપીને આપણે ખેડી ન ગહેવું જોઈએ જો આપણે વિદાય લીધેલા મહાન આત્માને ખરેખર અંજલિ આપવા માગતા હોઈએ તો જે મહાન

**ગાંધીજીના સિદ્ધાંતોના પ્રચાર
 કાળે પુસ્તકાલય સ્થાપવા
 યુક્તપ્રાંતીય મુસ્લિમ દાનવીર
 સમિતિની સંખાવત**

મહાત્માજીના સિદ્ધાંતોના પ્રચારના હેતુ માટે “ ગાંધી પુસ્તકાલય ” ચર કરવાને દાનયુગનાં જાણીતા દાનવીર દરીઝ મદદને રૂ ૨૫ હજારની સંખાવત કરી છે

કાર્યને તેમણે અપૂર્ણ ગણ્યું તેને પૂર્ણ કરવાનું જ આપણું કર્તવ્ય છે

“ મહાત્મા ગાંધીજી પવિત્ર યુગનમાથી પણ કેટલોક ભાગ પ્રાપ્તના દરમ્યાન જોલાવતા આ હકીકત તેમની વિશાળ દષ્ટિ અને હિદના જુદા જુદા ધર્મોવાળી પ્રજાને એકત્ર આણવાની તેમની હાર્દિક ઇચ્છાને દેખાડી જાય છે ઇસ્લામના સિદ્ધાંતોને તેઓ બિનમુસ્લિમ હોવા છતાં પાળી ગયા હતા આથી વધુ કઈ મોટી અંજલિ કોઈપણ મુસ્લિમ તેમને આપી શકે ? ”

—આસામના માજી વડા પ્રધાન સાહુદસા ખાન

એ સૌના પિતા

“ હિંદુઓ એ હકીકતનો ગૌરવપૂર્વક ઉલ્લેખ કરી શકે છે કે, ભવ્ય હિંદુ મસ્જિદના એક ઉત્તમ પુલ સમા ગાંધીજી હતા મુસ્લિમો કહી શકે છે કે તેઓ તેમની જ તરફથી કરતા હતા હરિજનો કહી શકે છે કે, ગાંધીજી તેમના પિતા હતા સૌઓ કહેશે કે, તેમને આગળ લાવનાર ગાંધીજી હતા અને ખ્રિસ્તીઓ માટે તો ‘ પવિત્ર પગનો ઉપદેશ ’ હદયમાં ધારણ કરનાર પુરુષો તેઓ ઉમદા દાખવો પૂરો પાડે છે જે તેનાઓ પા હવે જોળે આવી પડ્યો છે તેમને હું મારી મામનો પૂરેપૂરો સહકાર છે એમ દુ જાહેર કરી દઉં છું ”

—દાધર દિસોઝા

યુગના શ્રેષ્ઠ પુરુષ

“ આજે આપણે આપણા યુગના સર્વશ્રેષ્ઠ પુરુષ જેઓ આપણને શુદ્ધાત્મીમાંથી આઝાદી ભણી લઈ ગયા તેમના દુઃખદ અવમાનના અને આપણા દેશમાં રાજકીય હિંસા ફરીથી પ્રકાશતી થઈ છે તે હકીકતના બમણા શિક્ષા મળી ગયા છીએ

“ જીવનના દરેકદરેક ક્ષેત્રમાં મહાત્મા ગાંધીજીની અસર પહોંચી ગઈ છે અહિંના સિવાય સાચો લોકવાસનાવાદ સંભવતો જ નથી મહાત્મા ગાંધીજી આપણા યુગના મહાનમા મહાન પુરુષ હતા તેમના હૃદયમાં મોનવ માટેના પ્રેમની જ્યોત હમેશ જલતી હતી તેઓ કદી નિરાશ ન બની જતા કેવળ આપણા દેશના જ નહિ પણ વિશ્વધર્તિહાસના કટોકટીના સમયે આપણને તેમની જોડ પડી છે માનવતા, આત્મરાષ્ટ્રીય ભાતુભાવ અને એક વિશ્વની જ તેમની દષ્ટિ હતી ગાંધીજીને આત્મા હમેશ આપણી માથે રહેશે તે આપણને આપણા ધ્યેય સુધી દોરી જશે ”

—હિંદી પાર્લામેન્ટના પ્રમુખ શ્રી માવલકર

પૂજ્ય મહાત્માજીનું આત્મવિલોપન

ભારતના ભાગ્યવિધાતા અને અમૂલ્ય સારકૃતિ વારસાના પ્રણેતા પરમ વિભૂતિસ્વરૂપ મહાત્મા ગાંધીજીનું અર્ધ તા. ૩૦મીના રોજ દેહાવસાન થયું છે એમનો અમર આત્મા હૃદયોક ત્યાગી અને તમા વિશીન થયો છે

એ વિરલ વિભૂતિએ ભારતમાં અવતરી જનકદાસીના જે બીજ વાળ્યા છે, જગત-ભરમાં પથગણેલા અધારતમિસ પર જે પ્રોત્સાહન પ્રદાશ પાથર્યો છે તે ચિરંજીવ રહી યુગોના યુગો સુધી જનતાના જીવનપથને પ્રદર્શિત કરતો રહેશે

એ જગદ્ગુરુ વિભૂતિએ આપણને જે મહાન મિલકત વારસામાં આપી છે તેનું મૂલ્યાંકન કાણ કરી શકે તેમ છે? સમાજજીવનના સામાજિક ક્ષેત્રમાં, રાજદ્વારી વર્તુલોમાં, ધાર્મિક પ્રદર્શના વાડાઓ અને આધ્યાત્મવૃદ્ધ જનસમાજના સઘળા યોગમાં જે પરિવર્તન આપ્યું છે તેનો હિસેબ માત્ર જ કરવા જઠર્યો તોય હજારો પૂરોના સખ્યાબધ મથો ભરાય આજે એમના અવસાનશયે આપણે તો એનું સ્મરણમાત્ર જ કરવું રહ્યું

એમણે ભારતવર્ષને ગુલામીમાંથી આઝાદી અપાવી, મુકિતને મહામત્ર અર્પણ કરી એ મત્રની સર્જન સિદ્ધિને પ્રાપ્ત કરાવી એકઠો વર્ષોથી ગુલામી શૂંખલાવોમાં જકડાયેલી ભારતની જનતાના માનસમાં મુકિતને મત્રોચ્ચાર મૂકી સાચું જીવન જીવતા અને આઝાદીનો ઉપભોગ કરવાનું જીવનભર શિક્ષણ આપ્યાનું કયું

ધર્મશાસ્ત્રોનો-સર્વ ધર્મશાસ્ત્રોનો સમન્વય એમણે આપણને આપ્યો. હિંદુ, પારસી, ખ્રિસ્તી, ઇસ્લામ સર્વ ધર્મના મૂળભૂત તત્ત્વોને અસલ સ્વરૂપે જનતા સમક્ષ રજૂ કરી એણે આપણને સાચું ધર્મદર્શન કરાવ્યું; અને રૂઢ માનસ ધરાવતા સાંપ્રદાયિક વાડાઓ-ધાર્મિક ક્ષેત્રોમાંથી હઠાવી દેવામાં એમણે જે સેવાકાળો તોંધાવ્યો છે તેટલો ભાગ્યે જ હજારો વર્ષોનું ઇતિહાસમાં આપણને એવા મળશે

અને સામજિક જીવનનો મર્મ સમજતાં એણે આપણને કેવું શીખવ્યું! દરેક સમાજમાં રૂઢિખંડોની નાગચૂડમાં સપડાયેલાં બંધનમુક્ત કરવામાં, જનતામાં જકડાયેલી બેઠેલી કુરૂદિઓનાં બંધનો કાપવા માટે જનસમુદાયની આંખો એણે ખોલી નાખી છે, અને જીવન જીવતાં શીખવ્યું છે

ભારતની ગરીબી અને પાવમાલીને અટકાવવાના એમના ભગીરથ પ્રયત્નો કયા અનંદવાળા છે? આર્થિક ક્ષેત્રમાં જાહેરજનતાનો અર્થવ્યય-કયા કેવા પ્રકારે-કુવ્યય થઈ રહ્યો છે તે બતાવી

મહાન અર્થશાસ્ત્રીઓને પણ સાચો જનહિતકારી અર્થનીતિ બતાવી છે. અને રચનાત્મક કાર્યક્રમ પ્રમોદારની વિવિધ યોજનાઓ મામસેવકો સમક્ષ રજૂ કરી દેશના ઉદ્ધારનો પાયો આમડામાં છે, એ સૂત્રને ચરિતાર્થ કરી બતાવ્યું છે ત્યારે ચાનપ્રચારની દિશામાં એ મહાન આત્માએ આપણને પ્રાન્વન ચાનપ્રદાપ અર્પણ કર્યો છે.

એણે ભારતના અને દુનિયાભરના મહાન ચાનાર્ણવોમાંથી સપ્તાર્ણવ રત્નવિશેષો એમની આર્ષ વાણી દ્વારા આપણને આપ્યા છે એમનો એકેક મોલ-એમણે લખેલું એકેક વાક્ય સાચા સૂત્રરૂપ નીવડ્યું છે. અને એ સૂત્રોના સફળ લાભકારોએ મહાન મથેના પૃથો આપણી સમક્ષ રજૂ કર્યા, કોઈપણ લેખક-કોષ્ટપણ સાહિત્યકારે આજ સુધીમાં નહિ મળેલું એટલું સાહિત્ય એમણે આપ્યું છે જનતાને તેનો સદુપયોગ કરે તો દુનિયાભરનાં વેરઝેરનો સદતર વિનાશ થઈ જઈ સર્વત્ર શાન્તિનું સામ્રાજ્ય બની રહે એવો એ ચિરંજીવ અમૂલ્ય વારસો એમણે આપણે માટે મૂકી મથા છે આપણે એ મહાન વારસના ઉત્તરાધિકારીઓ એનો સદુપયોગ કરી એને દોષાવીએ, એણે પ્રકટાવેલી 'ચાનજ્યોત' દેશવિદેશમાં ફેલાવીએ અને દુ:ખી પીડિત પ્રાણને આશ્વાસન આપવામાં ચોક્કસિત પણ તેનો ઉપયોગ કરીશું તો તે અમૂલ્ય વારસાના આપણે સાચા વારસદારો છીએ એમ પ્રચાર કરીશું.

માધીજી અવસાન પામ્યા છે, માધીજી અમર છે, તેમના અવસાનથી આપણા પર અંધ-કારનો ઝોઝાયો પથરાયો છે, છતાં એણે આપણને જે મહાન તેજશ્વિખા અર્પણ કરી છે તેનો સમુજ્જ્વલ પ્રકાશ નિત્યકાળે આપણો જીવનપથ ઉજાળ્યા કરશે અને અતે એટલું જ કહેતું બસ થશે કે,

जयन्ति ते मुहूर्तिनो रससिद्धा कवीश्वरा ।

नास्ति चेपां यदा काये जगमरणं भयम् ॥

એ સત્યકાર્યોના પ્રણેતા સર્વ રસોને પચાવી ગયેલા કવીશ્વર-જનમનઃસ્થેષાણુકાવ્યના ગાનારનો સદા જય હો, જેના કીર્તિશરીરને કદીપણ જગ-મરણનો કિંચિત્ પણ ભય નથી.

અમર રહો મે મહાનવિમૂતિ "

આ અંક તૈયાર કરવામાં અમેએ જોય ધન્ડીયા રેડીઓ પર અપાયેલા વાર્તાલયો તેમજ અન્ય સામગ્રીના ઉપયોગ કર્યો છે તે માટે સૌના પ્રણેતાઓનો અમે અત્રે આભાર માનીએ છીએ અને તેમણે આપણા મહાન નેતાને અર્પેલી શ્રાદ્ધાન્જલિના અમે પણ અમારો યત્ન ચિત્ત બધાંજાનલિયુક્ત હસ્તે સામેલ થઈએ છે

આ અંકમાં વપરાયેલા બ્લોકો વાપરવા આપવા માટે 'શ્રી સંગલવિજય' ના સચા-લકાનું અમે અહીં નમ્રભાવે બહુરૂપ સ્વીકારીએ છીએ

જાહેરાત અંક ૮ સને ૧૯૪૭-૪૮

વિષય

પત્રોની લલામણ

ન્યા નાણાની સવડ હોય ત્યાં નીચેના માસિકો, અઠવાડીકો અને ત્રિમાસિકો ખરીદવા મંત્રીઓને અમારી લલામણ છે.

માસિકનું નામ	પ્રકાશકનું નામ	કિંમત
૧ આનંદ (અઠવાડીક)	ઝોકુળદાસ દ્વારકાદાસ રાયચુરા વડોદરા	૧૨-૦-૦
૨ જયકુમાર	શ્રી વીરેન્દ્ર અઢિયા એલ. એલ. પી	૪-૦-૦
૩ પ્રેમધર્મ	શાન્તિલાલ દીનાનાથ મહેતા	૧-૪-૦
૪ દક્ષિણ (ત્રિમાસિક)	શ્રી. અરવિંદ કાર્યાલય, આણંદ	૫-૦-૦
૫ વિકાસ (પખવાડિક)	શિવલાલ જેસલપુરા એમ. એ. માણેકચોક	
	અમદાવાદ	૫-૦-૦

વડોદરા,
૮-૨-૪૮

}

ઉ. મો પટેલ
મદદ બ્યવસ્થાપક

જાહેરાત અંક ૯ સને ૧૯૪૭-૪૮

વિષય

પુસ્તકોની લલામણ

ન્યા નાણાની સવડ હોય ત્યાં નીચેના પુસ્તકો પુસ્તકાલયોમાં વસાવવા મંત્રીઓને અમારી લલામણ છે

પુસ્તકનું નામ	પ્રકાશકનું નામ	કિંમત
૧ કૃષ્ણ કહાણી ભાગ ૧	બાલજીવન કાર્યાલય વડોદરા	૧-૮-૦
૨ કૃષ્ણ કહાણી ભાગ ૨	સદર	૧-૮-૦
૩ સબળ ભૂમિ ગુજરાત	પુ. સ. સ. મોડળ લિ. વડોદરા	૨-૦-૦
૪ કરોળિયાનો કાળપાથ	બાલજીવન કાર્યાલય, બાજવાડા, વડોદરા	૦-૬-૦
૫ નવલકથા હીરજી	સદર	૦-૬-૦
૬ દીવડા	ચરોતર એન્ડુકેશન સોસાયટી, આણંદ	૦-૧૦-૦
૭ મારી જીવનકથા જ્વાહર-લાલ નેહરુ (આવૃત્તિ ૩જી)	નવજીવન પ્રકાશન મંદિર, અમદાવાદ	૬-૦-૦
૮ ઇશાવાસ્થાદિ ઉપનિષદ (હિન્દી)	ગીતાધર્મ કાર્યાલય, કાશી (પુ. પી.)	૫-૦-૦
૯ ગીતા માધુરી	સ્વ મણિજીવન કે પટેલ સ્મારક શ્રી વસત કન્યાવિદ્યાલય, વડોદરા	૦-૮-૦

૧૦ આપણા દેશ । સગળ

ઇતિહાસ પ્રથમ ભાગ

મેસર્સ મંગળદાસ એન્ડ સન્સ, ભાગાતળાવ,

સુરત

૧૧ કુવરા જ સારા ?

સુજર રત્ન કાર્યાલય ગાંધી રસ્તે અમદાવાદ

લેખક દામુભાઈ શુક્લ

૨-૦-૦

વડોદરા

૯-૨-૪૮

}

ઉમેદભાઈ

મદદ બવસ્થાપક

સૂચના નં. ૧૧ સને ૧૯૪૭-૪૮,

વિષય

સાર્વજનિક પુસ્તકાલયના નોકરોને મોઢવારી આપવા બાબત

ફેટલાંક સાર્વજનિક પુસ્તકાલયોમા કામ કરનાર ગ્રંથપાલ, સિપાઈ વગેરે નોકરોને મોઢવારી ભરતુ વધારી આપવા સબધી ખાતા તરફ મંજૂરી માટે લખાણો આવે છે

સદર બાબતમાં એમ સૂચવામાં આવે છે કે પુસ્તકાલયોની આર્થિક સ્થિતિ સારી હોય અને આર્થિક સમય કામ કરનાર માણુઓ સંતોષકારક કામ આપી શકતા હોય તો તેમણે સમય અને સ્થિતિના પ્રમાણમાં મોઢવારી ભરતુ વધારી આપવા કોઈ વાંધો નથી પુસ્તકાલય પાસેના લોકોળમાંથી સદર બાબતનો અર્થ પાડવામા આવે તેને અમો સમ્મત છીએ જે પુસ્તકાલયો પોતાની સગવડ પ્રમાણે મોઢવારી ભરતુ રૂ. ૨૫) સુધી વધારી આપશે તેને ખાતા તરફથી બહાવી આપવામાં આવશે તા- ૯-૨-૪૮ પછી તેથી પુસ્તક ખરીદવાની નીતિમાં ફેરફાર કરવો જોઈએ નહિ

પુસ્તકાલય ખાતુ.

વડોદરા

}

ઉ. મો. પટેલ

મદદ બવસ્થાપક

સૂચના નં. ૧૨ સને ૧૯૪૭-૪૮

વિષય

સાર્વજનિક પુસ્તકાલયના નોકરોને મોઢવારી આપવા બાબત

રાજ્યના તમામ સરતત્ર અને ભાડાના મકાનમા અગર વગર ભાડે હોય તેવાં સ્વતંત્ર વહીવટથી ચાલતાં પુસ્તકાલયો વાચનાનયોજા સરકારી ચાળામા મોઢવાયલાં ચલુ વર્ષ આખર સુધીમાં પોતાના પુસ્તકાલય કે વાચનાલય નીચે જણાવ્યા પ્રમાણે વિધિ કરી લોકોપકારકતા મંડળમાં નોંધાવ્યું હોય તો નોંધાવતુ તેમ યથા સિવાય સને ૧૯૪૮-૪૯ ની મદદ મળશે નહિ અને મહેલી મદદ પરત ભરવા પાત્ર મરી

લોકોપકારક મંડળમાં સાર્વજનિક પુસ્તકાલયો નોંધવતા પહેલાં દરેક પુસ્તકાલયો પોતાના કામકાજના નિષ્ક્રમે જણાવેના ધોળુ પ્રમાણે સ્થાનિક પરિસ્થિતિ પ્રમાણે ફેરફાર કરી સામાન્ય સહામાં મંજૂર કરાવી તેની જે નકલ પુસ્તકાલય ખાતામાં મંજૂરી માટે મોકલવી આ પ્રમાણે મોકલેલી પ્રતો પૈકી એક પ્રત મંજૂર કરી પરત કરવામાં આવશે આ પ્રત કોઈપણ ફાઇલને રાખવી અને સામાન્યતા તેને છપાવવા તજવીજ કરવી

આ પ્રમાણે નિયમે મંજૂર થયા પછીથી લોકોપકારક મંડળમાં નોંધાવવા નીચે પ્રમાણે તજવીજ કરવી.

- (૧) મંડળને નોંધાવવા માટે સામાન્ય સલાહના કરાવ કરી તેની એક નકલ તૈયાર કરવી અને કરાવની નકલની ખરાબજી બદલ ત્રણ સભ્યોની સહીઓ લેવી જોઈએ
- (૨) નિયમોની એક નકલ જાપેક્ષી પ્રતો ન હોય તો બતાવવી અને તે ઉપર પણ પ્રત કે નકલ ખરી હોવા બદલનો શેરો ત્રણ સભ્યોની સહીથી કરવો જોઈએ.
- (૩) નીચે પ્રમાણેની સામીલન યાદી જોડવી.

(૧) સાર્વજનિક પુસ્તકાલયનું નામ

(૨) પુસ્તકાલયનો ઉદ્દેશ

(૩) બ્યવસ્થાપક મંડળના તમામ સભ્યોની યાદી, નામ, ધર્મો, રહેવાનું ઠેકાણું.

આ પ્રમાણેની સામેલનની યાદી તૈયાર કરી તેની નીચે "અમે" ઉપરાંત મંડળ સ્થાપન કર્યું છે અને તેમાં જોડાવવા સમત છીએ તે માટે આ નીચે અમે અમારી સહીઓ કરી છે."

એ પ્રમાણે લખી તેની નીચે આજામાં આજી સાત સભ્યોની સહી કરાવવી

આ સહીઓ એક નીચે ઉપર જણાવેલા સભ્યો સિવાયના સભાસદની રજા સહી થવી જોઈએ

ઉપર પ્રમાણે ત્રણ કાગળો (૧) કરાવની નકલ (૨) નિયમોની નકલ અને (૩) સામીલનની યાદી તૈયાર કરી નીચે પ્રમાણે અરજ સામે જોડવા

મે રા રા. કંપની નોંધણી અધિકારી સા, વડોદરા રાજ્ય, વડોદરા મે. સાહેબ,

અમારા જામના સાર્વજનિક પુસ્તકાલયને લોકોપકારક મંડળમાં નોંધાવવા માટે આ સાથે ત્રણ કાગળો નીચે જણાવ્યા મુજબ જોડ્યા છે તથા રૂ. ૧૦-૦-૦ લાગત ફીના અને ૦-૪-૦ દ ખલ ફીના મળી રૂ. ૧૦-૪-૦ મનીઓ રૂપથી મોકલ્યા છે તો અમારું પુસ્તકાલય નોંધી લખેલો આપવા મે થશે તા ૧૦-૨-૪૮

સ મેલન કાગળોની યાદી

- (૧) સમગ્રસલાહના કરાવની નકલ
- (૨) નિયમોની કલમ
- (૩) સામીલનની યાદી

પુસ્તકાલય ખાતે વડોદરા.

મ ત્રી,

સાર્વજનિક પુસ્તકાલય

ઉમેદલાઈ

મદદનીસ બ્યવસ્થાપક

તદ્વન નવાં ગુજરાતી સાહિત્યનાં પુસ્તકો

મોક્ષનાં પાણી

શ્રી ન દકુમાર પાઠકે લખેલી
નારીત્વની મંગલતા અને
માનવતા આલેખતી નવ-
યુગની પદ્યગતી પ્રણય-
ભાવનાની પ્રસંગભરપૂર
રંગદર્શી સળંગ વાર્તા
મનોહર મુદ્રણ રૂ. ૨-૮-૦

સમરભૂમિ

મથુર મરાઠી વાર્તાલેખક
શ્રી ના સી ફડકેની
જીવનસામર્થ્ય બૃહત્
શીખવતી દીકરીના
દિવસોની દિલચસ્પ રાષ્ટ્રીય
નવલકથા ઉચ્ચ કાળ
દિરગી જેટ રૂ. ૨-૮-૦

પ્રારબ્ધના પાસા

માનવીની મેવી મુશ્કેલી નહિ
પણ માલીકની મરજી જ
આખરે પ્રયત્ન પૂરવાર
થાય છે, એમ સાબીત
કરતી રોમાંચક અને રહસ્ય-
ભરપૂર સનસનાટીભરી
સામાજિક વાર્તા સુદર
જેટઅપ રૂ. ૪-૮-૦

અભિસાર

પ્રા મન સુખલાલ ઝવેરીના
પ્રાસાદિક અને પ્રવાહી
કાવ્યોનો તદ્વન નવો સંગ્રહ
અન્દ્રજીત સાથે આકર્ષક
રૂપરંગ રૂ. ૩-૮-૦

મેઢીનાં પાન

શ્રી અવિનાશ બાસકૃત
પ્રેક્ષકોની પ્રથસા પામેલી
તખ્તા લાયક નવ ગીત-
નાટિકાઓ મીરાબાઈ,
ભૂખ, પરમશ્યા, સોનાતુ
ઝાંઝર, રાગલીલા પરીક્ષા,
કાળમેરવ, ગૈધ્યવજન,
રૂ. ૨-૮-૦

લલિતનો લલકાર

સ્વ લલિતજીની કામલ
પદાવલી અને અપૂર્વ
ભાવમાધુર્યથી નીતરતા
સુગેય ગીતો અને કાવ્યોનો
સંપૂર્ણ દળદાર સંગ્રહ
૭૦૦ પાનાં રૂ. ૮-૦-૦

જેની વર્ષોથી રાહ જોવાતી હતી તે

પ્રાચીન જ્ઞાનભંડારનો વારસો

પ્રવીણ સાગર

ધર્મ, અર્થ, કામ અને મોક્ષ આદિ સકળ જ્ઞાઓના સારરૂપ ગુંગાર,
વ્યવહાર, નીતિ, સદાચાર, યોગ વગેરેનો જ્ઞાનસભાર, પ્રવીણ અને
સાગરની અમર પ્રેમકલાથીના સ્વરૂપમાં હૃદય ગમ રીને અહીં રજુ થાય છે

સરળ હિન્દી ટીકા સાથે
સંશોધિત નવી આવૃત્તિ

• •
• •

જુજ નકસે શીલીકમાં છે

૧૨૫૦ પાનાં રૂ. ૧૫-૦-૦

પાંજરાપોળ

શ્રી અન્દ્રવદન મહેતાનું લગ્નસંસ્થા સામે લાલ ખત્તી ધરતું
હાસ્ય અને કટાક્ષભરપૂર તદ્વન નવું નાટક ૨-૦-૦

કેટલુંક ચિરંજીવ સાહિત્ય

સરસ્વતીચંદ્ર ભાગ ૧ લો દસમી આવૃત્તિ

૬-૮

સરસ્વતીચંદ્ર ભાગ ૨ જો નવમી આવૃત્તિ

૩-૦

સરસ્વતીચંદ્ર ભાગ ૩ જો છઠી આવૃત્તિ

૩-૦

એન. એમ. ત્રિપાઠી લિ.

જુકેસેલર્સ પબ્લીશર્સ
પ્રિન્સેસ સ્ટ્રીટ, મુંબઈ ૨.

હિન્દી તત્ત્વજ્ઞાન પ્રચાર સમિતિનું માસીક મુખપત્ર વડોદરા રાજ્યનાં
પુસ્તકાલયો માટે મંજૂર થયેલું.

પ્રેમ ધર્મ

હિન્દી તત્ત્વજ્ઞાન પ્રચાર સમિતિ તરફથી સંસ્થાના મુખપત્ર તરીકે 'પ્રેમ ધર્મ' માસીક પત્ર દરેક અગ્રેજી મહીનાની પહેલી તારીખે બહાર પડે છે. સામાન્ય પ્રજાની ધર્મ બાળતાની લય'કર અજ્ઞાનતા દૂર કરી ધર્મ અને જ્ઞાનને તેના સાચા સ્વરૂપમાં સમજાવી માત્ર પ્રચારજ નહીં કરતાં તેને વ્યવહારમાં ઉતારવામાં સહાયજીત બનવા 'પ્રેમ ધર્મ' માસીક પત્ર શરૂ કરવામાં આવ્યું છે. ધર્મ અને તત્ત્વજ્ઞાનની જરૂર જીવનની પ્રત્યેક ક્ષણે અનિવાર્ય છે દરેક કુટુંબ 'પ્રેમ ધર્મ' ના આહુક બની ભારતવર્ષનો ધર્મ અને તત્ત્વજ્ઞાનનો વારસો પ્રજાને ઘેરઘેર પહોંચાડી ધર્મ પ્રચારમાં પોતાનો ફાળો નોંધાવે માસિકનું વાર્ષિક લલાજમ રૂા સુવા: છ કાર્યાલયનું સ નામુ- 'પ્રેમ ધર્મ' માસિક પત્ર, હિન્દી તત્ત્વજ્ઞાન પ્રચાર સમિતિ સારપુર ખડાપતાની વારી, અમદાવાદ.
૧૯૪૮ના જાનવારીની આખર તારીખ સુધીમાં થનાર આહુકોને મે માસમાં પ્રગટ થનાર ૧૬૦ પાનાનો 'પ્રેમ ધર્મ' નો " ધર્મ પરિષદ ખાસ અંક " શેઠ મોકલાશે.

આર્થ સંસ્કૃતિની મીમાસા કરતું અનુપમ માસિક તરણિ વાર્ષિક મૂલ્ય સ્વદેશમાં છ રૂપીઆ વિદેશમાં ૧૫ શિલીંગ	પ્રાથમિક શાળાઓમાં લજીતા બાળકોના પાર્થિક -જ્ઞાન માટે- બાળકોપયોગી ધર્મ-શિક્ષા ૦-૧૨-૦ ટ ખ ૦-૧-૬	માધ્યમિક-શાળાના બાળકો માટે હંધરસ બધી -પ્રશ્નોત્તરના રૂપમાં- જ્ઞાનામૃત ૦-૫-૬ ટ ખ ૦-૧-૦
ખ્રીસ્તી, યવન, હિન્દુ અને વૈદિક ધર્મની સમાલોચના વૈદિક ધર્મની સાર્વભૌમતા ૦-૬-૦ ટ ખ ૦-૧-૬	વ્યસનોથી યતા આર્થિક સામાજિક અને રાજનૈતિક હાનિનો ઇતિહાસ જણાવતું વ્યસન અર્થાત માદક દ્રવ્ય ૦-૧૪-૦ ટ ખ ૦-૧-૬	સાપ્તાહિક સત્સંગ-અધિ- વેશનમાં ઉપયોગી વૈદિક નિત્ય કર્મવિધિ અર્થાત સ્તવનાંજલિ ૦-૧૨-૦ ટ ખ ૦-૧-૬

મહાગુજરાત પુસ્તક પ્રકાશન મંડળ, -નવસારી.

લાયબ્રરીમાં વસાવવા યોગ્ય નવાં ઉત્તમ પુસ્તકો

ગુણવંતરાય આચાર્ય	સૌરીન્દ્ર બાબુ	ઔદ્યોગિક ગ્રંથો
વતનનો સાદ ૪)	શ્રીમતિ રાય ૩)	કુગરશી ધરમશી સંપદ ૬)
અદ્યાબેલી ૨)	સાહસિકા ૩૧)	સ્વતંત્ર ભારત ૬)
ભગવો નેજો ૩)	પાપાણુ ૩૧)	આપણું ઘર ૫)
ભરમાગના ૩૧)	અસ્વીકાર ૪)	વેપાર અને વાણિજ્ય ૪૧)
વિરાટનો અબ્લો ૩૧)	મુક્તપ ખી ૩૧)	બાળકોનું હિન્દુસ્તાન ૨)
કોણુ શુન્દેગાર ૨)	નારી ૩)	રા. ઉદ્યોગો ૨૧)
કોરી કિતાબ ૨૧)	નિરૂપમા ૩)	સ વાદ ને ઇશ્વર ૩)
નિવેદિતા ૪૧)	ગૃહત્યાગ ૩)	સ્વાધીનતાના પથ ૧)
તર અને નારાયણ ૪૧)	લાલ માટીનો રસ્તો ૩૧)	ઇશન ૧)
પૂર્વજોના પાપે ૩૧)	મમતા (શરદ્દુગાથા) ૩)	સ ના સર્જન પછી ૨૧)
તરંગ ૩૧)	મોહનલાલ યુ. ધામી ૩૧)	ખુલ્લે બચાવનામું ૨૧)
મુઝવતા પ્રશ્નો ૩૧)	રૂપકેશ ૧-૨ ૫૧)	(ગાંધીજી) ૨૧)
ઐતિહાસિક નવલ- કાંતિની ઝાલરી ૩)	ગ્રંથાવલિનાં પુસ્તકો વિજેતા ૨)	સ્વ ને સંરક્ષણ ૨૧)
સેનાપતિ ૪૧)	બહાદુર બેટો ૨)	નવલકથાઓ ૨૧)
ભ્રમ તમાચી (૧) ૪૧)	મધુરજની ૨૧)	નયના ૪)
ભ્રમ તમાચી (૨) (છપાય છે) દેવશંકર મહેતા ૨૧)		ઉરફાહ ૨૧)
‘ઓલિયા બેશી’નાં પેપા અને લી બેગી ૩૧)		અદ્રશ્ય માનવી ૩૧)
હાસ્યરસિક પુસ્તકો] ગામને આપે ૩૧)		રૂપરાણી ૪)
હંસહસાટ ૩૧)	સંહાર ૨૧)	પશ્ચિની ૧૧)
આર્નલ્ડના ઓથ ૪)	ટોલ્સ્ટોય ૨૧)	નવલિકાઓ ૨૧)
ગાડનો ગવારો ૪)	કથાવલિ ૩)	ગિન્ડ ૧૧)
વ્ય ગવિનેદ ૩૧)	સ્રી અને પુરુષ ૨૧)	ન દિતા ૩)
મુખમલકાટ ૪)	પ્રો. ફડકે ૨૧)	નારીપૂજા ૨૧)
‘મસ્તફીર’ ઇન્દ્રધનુ (તૈયાર થાય છે) ૨૧)		ખાટીમીટી બાળવાતો ૧)
હાસ્ય મોતી ૩૧)	દૌલત ૨૧)	ગામધણી ૨૧)

નવયુગ પુસ્તક સંહાર-રાજકોટ.

[પુસ્તકાલય સ. સ. મડળ લિન્ડ-વડોદરા]

સ રકાર, સાહિત્ય અને રાજકારણુ

સચિત્ર સાપ્તાહિક

સપાદક

પ્રા. જગન્નાથ દેસાઈ

એમ. એ.

- * સાહિત્ય, શિક્ષણ અને સંસ્કૃતિ,
  - * રાજકારણ, જીવનપરિચય, પ્રવાસ,
  - * વાર્તા, વિનાદ, કાવ્ય, વિજ્ઞાન,
  - * રૂપેરી મહેશીલ, નારીજ્યોત, બાલકુળ,
  - * સ્વાસ્થ્ય, શક્તિ, અને સૌંદર્ય
- આ ઉપરાંત કચ્છ, કાઠિયાવાડ અને
આંધ્રિકા તથા ઉપનગરના પત્રો અને
વિધવિધ વિષય પર ઉપયોગી ને રસપ્રદ

વાચન પૂર પાડતું

જનતાનું માનીતું સુખપત્ર

છુટકે કિંમત રૂ. આના

વાર્ષિક લવાજમ રૂ. ૭

પરદેશમાં રૂ. ૧૧

વાર્ષિક ગ્રાહકોને

દીપોત્સવી અંક ભેટ

યુગાન્તર કાર્યાલય

(યુગાન્તર લીમીટેડ)

કામા બિહરીંગ, દલાલ સ્ટ્રીટ, કોટ,
ફાત નં. ૩૪૧૬૧ મુબઈ

નવાં પુસ્તકો

રસદર્શન ડૉ. હરિપ્રસાદ મ. દેસાઈ ૨-૧૨

નાના હતા ત્યારે " ૨-૮

પરિહાસ સ્વ પ્રેરિત નવલકથા

જ ત્રિવેદી (એમ. એ.) ૨-૦

શેષ વિવેચના સ્વ પ્રેરિત નવલકથા

જ ત્રિવેદી ૨-૮

અજ્ઞાતા ચુ. વ શાહ ૧-૮

વિસર્જન પલાશ ૨-૮

બહિષ્કાર પલાશ ૩-૦

[પ્રસ્તાવના ડૉ. હરિપ્રસાદ મ. દેસાઈ]

પ્રેમ અને પૂજા

ભા. ૧-૨ દર્શક ૫-૦

વિવાહમંદિર નારાયણબાણુ ૩-૦

ધુવડ બોલ્યું નીરુ દેસાઈ ૨-૪

[૪૨ની લોકકાન્તિને આવેખતી નવલકથા]

ધુજરાણી સ્વ પ્રેમચંદ્ર ૩-૮

[સ્વ. પ્રેમચંદ્રની તદ્દન નવી સામાજિક

નવલકથા]

બ દ્રક અને તેનું શાસ્ત્ર ૧-૧૨

પથિક લે પ્રશાંત ૧-૪

એક પુસ્તકની આત્મકથા

મણિલાલ પ્ર બ્યાસ ૦-૪

તૈયાર થતાં પુસ્તકો

કલાને ચરણે

ડૉ. હરિપ્રસાદ મ. દેસાઈ

સ સારની શ્રેષ્ઠ નવલિકાઓ

ત્યાગ-પત્ર જૈનેન્દ્રકુમાર

— લખો —

આદર્શ પુસ્તક ભંડાર

ભદ્ર અમદાવાદ

તા. ક -અમારે ત્યાંથી શિષ્ટ સાહિત્યનાં તમામ

પુસ્તકો મળશે લાયબ્રેરીઓના ઓર્ડર

પર પૂરતું ખાન આપવામાં આવે છે

બાલવિનોદનું બાલસાહિત્ય

બાલકો માટે સર્વોત્તમ છે.

ભારતભાર ચિત્રોવાળાં, પાંચથી પદર વર્ષના બાલકો માટેનાં
નાચેના પુસ્તકો વિના કેઈ પણ પુસ્તકાલય અધુર છે

“પુસ્તકાલયમાં વધુ વાચકો તો ગામનાં ઉછરતાં બાલકો અને જુવાનો હશે, તેમ જ પ્રૌઢશિક્ષણ પ્રવૃત્તિના પરિણામે નેવાં વાંચતાં શીખેલાં પ્રૌઢો માટેનાં પુસ્તકોનો પણ તમારે વિચાર કરવાનો છે. આ બાબતમાં બાળકો અને પ્રૌઢો સરળતાથી વાંચી શકે એવી નાની સરળ ભાષામાં અને મોટા અક્ષરે જ્ઞાન આપે એવી પુસ્તિકાઓ પ્રગટ થઈ હોય તે લક્ષમાં લેતાં જળે અને એમને માટેનાં પુસ્તકો વસાવવાનું રખે ચૂકતા.

‘પુસ્તકાલય’ ના તત્ત્વીની જુલાઈ ૧૯૪૩ ના અંકમાંની આ સૂચના
ધ્યાનમાં રાખો અને તમારા પુસ્તકાલયમાં બાલવિનોદના પ્રકાશનો વસાવો.
બાલવિનોદના બાબાસેટ [પાંચથી ૭ વર્ષનાં બાળકો માટે] બેથી
પાંચ રંગમાં છપેલાં ૨૫૦ ચિત્રોવાળા ૩ પુસ્તકો અક્ષરમાળા,
શબ્દમાળા, ને અક્ષરોપન મનોહર બોક્સમાં . . . . . રૂ ૧-૪-૦
બાલવિનોદ અથાવલિ [૭ થી સાત વર્ષનાં બાળકો માટે] બે રંગમાં
મોટાં અક્ષરે છપેલાં ૩૦૦ ચિત્રોવાળાં ૧૦ પુસ્તકો સંગોતશાસ્ત્રી,
ચિત્રલેખા, ત્રણ દીકરા ને અધિરી નમ્મરી વગેરે સુદર બોક્સમાં... . રૂ ૪-૦-૦
બાલવિનોદમાલા [સાતથી દસ વર્ષનાં બાળકો માટે] ૧૦૦૦ ચિત્રો ને
૨૨૦૦ પાનના વાંચનવાળાં ૬૩ મનોહર પુસ્તકો ત્રણ સુદર બોક્સમાં. રૂ ૧૭-૮-૦
અશોક બાલપુસ્તકમાલા [દસથી પદર વર્ષનાં બાળકો માટે]
૧૨૦૦ ચિત્રો ને ૪૫૦૦ પાનાના રસિક વાંચનવાળાં ૯૯ વિવિધ
વિષયોની પુસ્તકો ૬૪ સુદર બોક્સમાં .... . રૂ ૩૫-૦-૦
સાહસકથાવલિ . [તેર વર્ષની ઉપરનાં બાળકો માટે] ૪૦૦ પાનના
અત્યંત રસિક વાંચનવાળાં ચાર પુસ્તકો, મનોહર બોક્સમાં .... રૂ ૫-૪-૦

બાલવિનોદ કાર્યાલય : ૧૪૯, પ્રિન્સેસ સ્ટ્રીટ. (મુંબઈ-૨)

તમારે:—

- ૦ બાળકોનું ધડતર,
- ૦ બાળકોના મૂંઝવતા પ્રશ્નો,
- ૦ આરોગ્યની વાતો,
- ૦ આરોગ્યની પ્રશ્નોત્તરી,
- ૦ સત્ય ઘટનાઓ-સામાજિક,
- ૦ સમાજિક ગૂંચોનો ઉકેલ,
- ૦ વ્યવહાર પ્રશ્નોની મમજ,
- ૦ ગામડાની આજની જંડરીઆત ને પ્રશ્નો—

૦ વાર્તાઓ, પ્રેરક ગીતો,
અને ‘આપના ભવિષ્યનો ઉકેલ’
જ્યોતિષની દૃષ્ટિએ જાણવું છે ?
તો ફક્ત રૂ. પુખ્ત બાર માસ સુધી.
ગુજરાતનું સર્વોપયોગી,

સસ્તું માસિક

પ્રતિમા.....વસાવો.

તરી કાન્તિલાલ હ. પરીખ.
[લવાજમ સાથે જ રૂ. બેથી સવા બેનું
સુદર લેટ પુસ્તક આપવામ. આવે છે
લેટ પુસ્તકના રજૂ ૮ થી ચાર આના લુદા

લવાજમ મોકલો—

જીવન સાહિત્ય - મંદિર

૪૧૮, કાલબાદેવી રોડ, મુંબઈ ૨
ગાંધીરોડ, અમદાવાદ.

ગામડાની કોઈ પણ લાયબ્રેરી
આ બે માસિક વિનાની
ન રહે.

બાળકોનું પાતાનું, બાળકોના વિકાસમાં
સૌથી મોટો ફાળો આપતું માસિક

પુષ્પ (બાલકન-જી. બારીનું
મુખપત્ર)

- ૦ સુદર વાર્તાઓ,
- ૦ કુદરતાં કુદરતાં ગાવાં ગમે તેવાં ગીતો
- ૦ પ્રેરણા મળે તેવાં જીવનચરિત્રો
અને પ્રસંગો.
- ૦ વાંચતાં રસ અને જ્ઞાન આપે
તેવા લેખો.
- ૦ ખૂબ ચિત્રો અને ફોટાઓ.

લવાજમ ફક્ત રૂ. ત્રણ.

બાળકોનું સૌથી સસ્તું ને સર્વ પ્રિય
માસિક.

આ પ્રકાશનો પુસ્તકાલયમાં છે કે નહિ તે જોઈ લેશો.

નવલકથાઓ

ડાંગોર અનુ. રમણલાલ સોની

૧ ગોરા ભાગ ૧	૪-૮-૦૦
૨ ગોરા ભાગ ૨	૫-૮-૦૦
૩ ચિત્રમાર સભા	૪-૦-૦૦

સોપાન કૃત

૪ ફૂટેલાં સુવર્ણ પત્રો	૪-૮-૦૦
૫ વનવાસ	૪-૮-૦૦
૬ હી મી ઓગસ્ટ	૪-૮-૦૦
૭ પ્રાયશ્ચિત ભાગ ૧	૩-૮-૦૦
૮ પ્રાયશ્ચિત ભાગ ૨	૩-૮-૦૦
૯ સજીવની	૪-૦-૦૦

સુનીલાલ મહિયા

૧૦ બ્યાજનો વારસ	૪-૪-૦૦
-----------------	--------

રમણલાલ સોની અનુવાદિત

૧૧ વિદ્યાનખાત્ર એચ જી વેલ્સ	૨-૧૨-૦૦
૧૨ મિનાક્ષી	૧-૧૨-૦૦
૧૩ રિસામણી	૨-૪-૦૦

અચ્યુતખાન ખલીલ

૧૪ માનવી	૨-૧-૦૦
----------	--------

પ્રો. ફડકે

૧૫ પ્રવાસી	૪-૦-૦૦
------------	--------

બી કીમખાત્ર

૧૬ ફૂટેલાં સુવર્ણ વીલ	૨-૪-૦૦
-----------------------	--------

પ્રબોધ સન્યાલ અનુ. પ્રો. ચંદ્રકાંત મહેતા

૧૭ પ્રિય બાંધવી	૩-૦-૦૦
-----------------	--------

અનુ. લાલુખહેન મહેતા

૧૮ પાણીના સાથીઓ	૨-૮-૦૦
-----------------	--------

મહલાલ અક્ષલક

૧૯ અધૂરા ફેરા	૨-૪-૦૦
---------------	--------

નવલિકાઓ

ડાંગોર કૃત અનુ. રમણલાલ સોની

૧ વરમાળા	૪-૦-૦૦
૨ મિત્રિબાળા	૪-૪-૦૦
૩ હારથ કૌતુક	૩-૧-૦૦

સોપાન કૃત

૪ અતરની વાતો	૩-૦-૦૦
૫ અખડ જ્યોત	૨-૮-૦૦
૬ વિદ્યા	૨-૮-૦૦
૭ હેલો પ્રયોગ	૩-૦-૦૦

ઉમાશંકર જોષી

૮ અતરાય	૨-૪-૦૦
૧૦ નિશિથ	૩-૦-૦૦
૧૧ પ્રાચીના	૨-૮-૦૦
૧૨ પારકા જીવન	૩-૦-૦૦

પ્રો. ફડકે

૧૩ પ્રો. ફડકેની વાતો	૨-૪-૦૦
----------------------	--------

પ્રશાંત

૧૪ બજાર પાણી	૩-૪-૦૦
--------------	--------

કરસનદાસ માણેક

૧૫ માલિની	૨-૮-૦૦
-----------	--------

કાન્તિલાલ પરીખ

૧૬ માટીના ચૂલા	૧-૧૨-૦૦
----------------	---------

* ફોટો ટપાલ અર્થ જુદું

જીવન સાહિત્ય મંદિર

કાલબાદેવી રોડ, મુબઈ ૨.
ગાંધી રોડ, અમદાવાદ.

અમારી એજન્સીનાં પુસ્તકો

★—————★

જીવન ચરિત્ર

મો ન. અમીન જીવન અને કાર્ય	૨-૮-૦
માલવીયાજી સાથે ત્રીસ દિવસ	૩-૦-૦
ફોટોગ્રાફર કોલમ્બસ	૦-૬-૦
જીવનમંજારણા (શારદા મહેતા)	૨-૮-૦

કાવ્ય સંગ્રહ

પ્રભાત પ્રાર્થનામાળા	૨-૦-૦
રાધાવીણા શ્રી ગ પડયા	૨-૦-૦
કુલવેણી મૂળજીભાઈ શાહ	૧-૪-૦
રઘુરસિયાના રાસ	૦-૬-૦
રામનિકુંજ	૦-૧૨-૦
રાસપદ્ય	૧-૮-૦
રાસકોમુદી	૧-૮-૦
તાનના તેજ	૦-૮-૦
ખાલવીણા	૦-૧૨-૦
સ્મૃતિ નિકુંજ	૦-૮-૦
પૂજારણ	૦-૧૦-૦

નોટક

યુગદર્શન મૂળજીભાઈ શાહ	૧-૪-૦
મંછા જૂત	૦-૮-૦

અ સી. કુમારી યશવંત પડયા	૧-૦-૦
મદન મ દિર	૦-૧૦-૦

વાર્તા-નવલકથા

નિરંજના મૂળજીભાઈ શાહ	૨-૦-૦
ત્રિનેત્ર	૨-૦-૦
ફૂલછાબ ટે હ. શેઠ	૨-૦-૦
ભંતકકથાઓ અદ્રશ કર ભટ્ટ	૦-૧૦-૦
કુમાર વીરસેન ભાગ. ૩	૦-૬-૦
રામસિંહ રાઠોડ	૦-૬-૦

આંકડ ગ્રંથો

ખાલસાહિત્ય સર્વસંઘ હા. ૧-૨	૨-૨-૦
જૂની ગુજરાતી ભાષા	૧-૧૨-૦

ઇતર

આમચિત્રો ઇન્દર પેટલીકર	૨-૮-૦
આખુનો પ્રવાસ મૂ. શાહ	૦-૪-૦

પુસ્તકાલય અમદાવાદ મહારાષ્ટ્રી મહાજી
પાંખી ૧૦ વડાદરા

આવશ્યકતા

‘પુસ્તકાલય’ના ચાંચનારાઓ આર-સસ્તી ક્રિમતે ‘વાલ સા હિત્ય’- રેખાવચાની અમૂલ્ય તક

(૧) કવિ શાહીવાસની ખાલવાતોઃ (પુખ્ત વિજ્ઞા. ચોથા ટાઇપ) ક્રિમત રૂ. ૧૦ આના

(૨) મામનું ધર કેટલે ? (મુદ્ર વિજ્ઞા. ચોથા ટાઇપ) ક્રિમત રૂ. ૧૦ આના

(૩) બેલાડી. ક્રિમત રૂ. ૧૦ આના

(૪) કુમાર કેથાઓ ક્રિમત રૂ. ૧૦ આના

(૫) હુલિમે બાલકોત. ક્રિમત રૂ. ૧૦ આના

(૬) ભદુર્લેખકો-ક્રિમત રૂ. ૧૦ આના

(૭) નવપુત્રાત-ક્રિમત રૂ. ૧૦ આના

(૮) રા' નવપુત્ર-ક્રિમત રૂ. ૧૦ આના

(૯) બીરજલતી લિંગમેય આલે-વાતો. ક્રિમત રૂ. ૧૦ આના

(૧૦) શીલુ યાને વીડીની શોધમાં ક્રિમત રૂ. ૧૦ આના

આ વીસ પુસ્તકોની ઇલક ક્રિમત રૂ. ૩૪-૮-૦-૦ શાહીવાસી તથા વી પી ખર્ચે રૂ. ૩૪-૦-૦-૦ ચોટીસ રૂપિયામાં વિહરવાનસ દેશ પશુ ગામમાં અમારે ખર્ચે થર ભડાં મોકલવામાં આવશે આ સેટના પુસ્તકો પુસ્તકોના સેટ મજાવનારને રૂ. ૩૪-૦-૦-૦ આપીશીએ

(૧૧) છાટલીનો છુલ્લ ક્રિમત રૂ. ૧૦ આના

(૧૨) કેતુભાના ફોકોનાં ચરાકોનાં (પુખ્ત વિજ્ઞા. સાથે) ક્રિમત રૂ. ૧૦ આના

(૧૩) સવા, વી પી ખર્ચે ૭ આના

(૧૪) વ્યતુર સેલવ્ય (પુખ્ત વિજ્ઞા. સાથે) ક્રિમત રૂ. ૧૦ આના

(૧૫) બરજેનું રજુ (પુખ્ત વિજ્ઞા. સાથે) ક્રિમત રૂ. ૧૦ આના

આ વીસ પુસ્તકોના રૂ. ૩-૧૦-૦-૦ વી પી ખર્ચે ૭ આના બુકિંગ (૨૦) આદમ રીયાલ (પુખ્ત વિજ્ઞા. સાથે) ક્રિમત રૂ. ૧-૪-૦-૦ વી પી ખર્ચે ૫ આના

(૧૫) પુરાણની વાતોઃ (પુખ્ત વિજ્ઞા. સાથે) ક્રિમત રૂ. ૧૦ આના

(૧૬) સમર્પકોમદાસ ક્રિ. ૦-૧-૦-૦

(૧૭) વૈભવ વાલુ (ક્રિ. ૦-૧-૦-૦)

(૧૮) રસ કોડિસા. ક્રિ. ૦-૧-૦-૦

(૧૯) પાચલ બાળે ક્રિ. ૦-૧-૦-૦

આ વીસ પુસ્તકોના રૂ. ૩-૧૦-૦-૦ વી પી ખર્ચે ૭ આના બુકિંગ (૨૦) આદમ રીયાલ (પુખ્ત વિજ્ઞા. સાથે) ક્રિમત રૂ. ૧-૪-૦-૦ વી પી ખર્ચે ૫ આના

વી. પી. થી મંગાવવા સારું પુતું જ લખો—**એન. એમ. ઠક્કરની કું.**
 શુકસેલસર્. પબ્લિશર્સ, ૧૪૦, પ્રિન્સેસ સ્ટ્રીટ મુંબઈ ૨.

૭૬૬૫૪૩૨૧

સર્વહિતકર નવલકથાઓ

આ કાલે વીમા કંપનીના સુધાર્થિક ન્યામ જાતો
આકાશ નથી, પણ શ્રી-ગોપીનાથ દેવેની
કૃતિઓ વાંચી તમને ફટલીકે વાર હસુકે
આવશે તેનો મોઝો મોઝો અદા કરો.

પદ્મામીન (ચંદ્રનારાયણ) ૩૫૫

જાળ (. . .) ૪૦

ઈન્દ્રજાળ ૩

શકારી (વિક્રમ) ૨૫૫

સેતુબંધ ૨૫

શરૂ કર્યા પછી પડતી નહિ મુકાય.

રંગતરંગ (છ ભાગ) ૧૦

પાનનાં ખીડાં ૩

અદર્પાત્માનું આત્મચુરાણ ૩

શ્રી સુનીલાલ વ. શાહની
કલામકીર્તિનો નવો જ
સુવર્ણકળશ

એકલવીર

૩૧. ૩-૮-૦૧

ગુનગતાના 'હૈયા' પરથી
પડેલો, ખસેડતી
ધર પરેલીકર ફૂત

તાણાવાણા

૩૧. ૩-૦-૦

સુનીલાલ શાહ ફૂત
લાંચયુગની આંટીઘૂંટીઓની
દૃશ્યવલોચન નવલકથા

વિપક્ષ

૩૧. ૪-૮-૦

જૂજ સિલક છે

કથા કલાપ ૩૫

કથા કલગી ૩૫

કથા હાસ્ય ૩૫

ત્રણે સાથે ૧૦

બકાર પટેલ

ભાગ ૨૧ થી ૨૪

દરેક ભાગનો એક રૂા

ચારે ભાગ (૫)

૨૪ ભાગ ૧૩

કુમારમાળા

ની ફૂત અગીયાર ચોપડી

સિલકે છે નવી આવૃત્તિ

નીકળવાની નથી

૩૧. ૧૪

ચાલો ભજવીએ

નું ગુન્થ તૃત્વ આદ્યુ જાય છે ગારભાગમાથી ફૂત નવ હાલ મળી શકે છે.
આવૃત્તિ નહિ નીકળે બટ લઈ લ્યો.

ગાંડીવ બાળપણવાડિક

રોજ રોજ વધુ લોકપ્રિય બને છે વા લવા રૂા ૭) મોસિક આવૃત્તિ રૂા ૪)

ગાંડીવ સાહિત્ય માન્દર :: સું ર ત

આ અંકમાં

સાહિત્યસંબંધી અવનવું	૪૦૭
પુસ્તકાલયના પગથારથી—	૪૧૩
વિશ્વના સંવત્સરો	૪૧૬
શાળા અને પુસ્તકાલય	૪૧૬
વાચનકળાની નવી દૃષ્ટિ	૪૧૮
ચોંચ એશિયાટિક સોસાયટી	૪૨૩
મહેમાણા પ્રાંતની મહાલ પુ. પરિષદ	૪૨૫
દારીજ મહાલ પુ. પરિષદ	૪૨૫
ચાલુસ્મા મહાલ પુ. પરિષદ	૪૨૮
પુસ્તકાલયે ની તપાસલુધી	૪૩૨
પુસ્તક પરિચય	૪૩૩
નવીન કાંડ	૪૩૮
સા પુ કહીમાં પૂ ગાંધીજીના તૈયમિત્ર	
અનાવરણવિધિ	૪૩૮
પુસ્તકાલય તોષ	૪૪૦
વ રા. પુ મંડળની મહેસત	૪૪૧
સામયિક દેહન	
પુસ્તકોના પ્રગરનો પ્રશ્ન	૪૪૪
સેવાગ્રામની યાત્રાએ	૪૪૫
શુદ્ધ અને સિધ્ધનો સંબંધ	૪૪૭
મૃત્યુજ્ય સોદરિસ	૪૪૮
પુસ્તકાલય ખજાનાની જાહેરાત સંચના ઇ.	૪૫૧

: નામિક લેખકો : .

દેશના રા. ૩-૮-૦૦

પરદેશ રા. ૫-૦-૦૦

હરેક નરેશ રા. ૦-૧-૦૦

: અવરણપદ :

વાયલેબાઈ નારણલાઈ અમીન (બી દામ)

મ.પી. પુ. મ. સ. મંડળ લિ.

: તત્ત્વી :

મણિલાલ પ્રભાશ કર વ્યાસ

બહાર પડી ચૂક્યો છે.

અને

બહાર પડતાં જ અપોચિત ઉચ્ચકાર્થ ગએલો છે. હવે માત્ર થોડાકજ
અ કો હાવાથી ખલાસ થાય તે પહેલાં દસ આનાના સ્ટેમ્પ
મોકલી મંગાવી લ્યો.

પ્રથમ અ ક્રમાં ૫ હાસ્યવાર્તા, ૩ ઉચ્ચતમ દુષ્ટી વાર્તાઓ, ૫૫ હાસ્ય
રસિક દુચ્ચકાર્થો તથા હાસ્ય પ્રસંગો, આપુનું મનોરંજન નામક લેખ
માળામાં ગાંધીજીના હાસ્યરસિક જીવન પ્રસંગો, ગધેડાની આત્મકથા,
રસગુહલા, બાલ મનોરંજન ઉપરાંત ૨૦ સુંદર સુશોભન ચિત્રો ને
વીસ લેખવાળા નવન મનોહર અને મઢીને રાખવા લાયક
ખન્ને બાબુનું ત્રિરંગી કવર ચિત્ર: આ સર્વ માત્ર દસ આના-
માં જ દસ આનાના સ્ટેમ્પ મોકલી નમુનાનો અક ખલાસ
થયા પહેલાં મંગાવી લ્યો. લવાજમ હિંદમાં રૂ. ૬-૧૨-૦,
પરદેશ શીર્ડીંગ ૧૫) (રૂ. ૧૦-૦-૦) મોકલી કાયમી
આહક બનો.

લખો — એન. એમ. ઠક્કરની કું

૧૪૦, પ્રિન્સેસ-સ્ટ્રીટ, મુંબઈ. ૨

આ માસિક આપ સુધાર પ્રિન્સેસ વડોદરામાં શ્રી. વ. મલ્લભાઈ નારાયણાઈ અમીને (ખી. ૩)
પુરતશલ્ય સ. સ. મંડળ દિને મારે જાપી પ્રસિદ્ધ ઠકુ, તા ૨૪-૪-૪૮

આ પુસ્તકો આ પંને ત્યાં છે ?

ગ્રેમરસના મહાસાગર સમો
રાજવી કવિ કલાપી કૃત
સવેદનશીલ

મહાન ગ્રંથ

કલાપીનો કેકારવ

(નવી આવૃત્તિ) -

આ ગ્રંથની ઝોળખ આપવા એટલે
નિત્ય પ્રકાશતા સરજને ઝોળખાવવા
સરખુ છે.

૨૨

જેની ઉપયોગિતા અને ચિરજીવતા
સદાને માટે અકાર્ષ ચુકેલી છે, અનેક
સક્ષરો, વિવેચકો અને રસકવિઓએ
જો રસોન્વાસ માણ્યો છે એ કાવ્યગ્રંથ
તમારો માનીતો સાહિત્યગ્રંથ છે

૨૩

હજી ન વસાવ્યો હોય તે
આજે જ વસાવી દેયો.

૨૪

સુદર સચિત્ર કવર નોટ અને પાકી
બાંધણી સાથે ૮૦૦ પાનના આ
દળદાર ગ્રંથનું મૂલ્ય માત્ર

રૂપિયા સાત

વી થી ટપાલ ખર્ચ અલગ

જીવનચરિત્રોના પુસ્તકોમાં અગ્રસ્થાન
ધરાવતો આદર્શ ચરિત્રગ્રંથ

સ્વ. મોતીભાઈ અમીન

જીવન અને કાર્ય

ગુજરાતના આ મૂક સેવકની પ્રકટ તેમજ ગુપ્ત
સેવાઓ, દરિદ્રો પ્રત્યેની તેમની દયાદાનવૃત્તિ,
તેમજ શિક્ષણપ્રચાર માટેના તેમણે કરેલા
આજીવન અધ્યાગ પ્રયત્નોની સળંગ જીવનગાથા

આશરે સાડીછસો ઉપરાત પૃષ્ઠ,
પાકી બાંધણી છતાં મૂલ્ય માત્ર

અઢી રૂપિયા

શ્રીસમાજના આજન્મ સેવિકા
ગરવી ગુજરાતના આદર્શ સન્નારી
શ્રી. શારદાબહેન મહેતાની
આત્મકથા

જીવન સંભારણાં

એના પૂઠે પૂઠે શ્રી શારદાબહેનની સેવાભાવના,
એમના બાળપણથી લઇને બાળ પર્વતના
સામાજિક સેવાના પ્રયત્નોના ઇતિહાસ અને
અંતિમવર્ણના પ્રચાર માટેની તેમની ધમણ એ
બધું એમની પોતાની કલમે જીવનકથામાં
આલેખાયલું મળશે

ગુજરાતનારીના સમુદયાનંતુ મુરખ આલેખન
સાડીચારસો પૃષ્ઠ, પાકા પૂઠા અને ૨૫
આર્ટવ્હેટ તસ્વીરો સાથે છતાં

મૂલ્ય રૂપિયા અઢી

પુસ્તકાલય અહાયક અહાય મહાનિધિ

પો.બી. ૧૦,

વડોદરા

સારી.

શિષ્ટ અને સંસ્કારી વાચન મેળવવા ગ્રાહક બનાવો

સંદેશ ગ્રંથમાળા : પાંચમી શ્રેણી

પ્રેરક અને પ્રાણવાન સાહિત્ય રચુ કરતી 'સંદેશ પ્રથમાળા' ના

આપ આજે જ ગ્રાહક બનો

માત્ર ૯ રૂપિયામાં ૧૦૦૦ પૃષ્ઠનું શિષ્ટ વાચન (કાઉન ૧૬ પૈજી)

'સંદેશ ગ્રંથમાળા' ની પાંચમી શ્રેણીના ગ્રાહકોને નવ રૂપિયામાં

નીચેના પુસ્તકો જેમ જેમ પ્રગટ થશે તેમ તેમ આપવામાં આવશે

(૧) જવાહર અને હિંદ

(સચિત્ર રાષ્ટ્રીય પ્રકાશન)

કિ. રૂ. ૪-૦-૦ [પૃષ્ઠ ૨૯૬]

શ્રી હુગરશી ધરમશી સપ્ત

(૨) ચંદ બારોટ

(સચિત્ર ઐતિહાસિક નવનકશા)

કિ. રૂ. ૫-૮-૦ [પૃષ્ઠ ૪૩૨]

શ્રી મણુલાલ સાકરલાલ દેસાઈ

(૩) સમતા

(હૃદયરપક્ષી સમાજિક નવનકશા)

—છપાય છે

શ્રી ઉમાકાન્ત

સંદેશ ભક્તિરસ ગ્રંથમાળા : બીજી શ્રેણી

ગુજરાતી સાહિત્યમાં શ્રેષ્ઠ અને સસ્તું ધાર્મિક સાહિત્ય આપતી

આ ગ્રંથમાળા ખુબ જ લોકપ્રિય બની છે

માત્ર ૮ રૂપિયામાં ૧૦૦૦ પૃષ્ઠનું ભક્તિભાવ ભર્યું ધાર્મિક વાચન

(કાઉન ૧૬ પૈજી)

'સંદેશ ભક્તિરસ ગ્રંથમાળા' ની બીજી શ્રેણીના ગ્રાહકોને આઠ રૂપિયામાં નીચેના

ઉત્તમ ધાર્મિક ગ્રંથો-જેમ જેમ પ્રગટ થશે તેમ તેમ આપવામાં આવશે

(૧) ભક્તિ અને સંકીર્તન

(ભક્તિનો મહિમા કહેતો ધાર્મિક ગ્રંથ)

કિ. રૂ. ૩-૪-૦ [પૃષ્ઠ ૨૩૮]

પૂ. સ્વામીશ્રી શિવાનંદ સરસ્વતી

(અનુ. શ્રી ભદ્રચક્ર મહારામ ભટ્ટ)

(૨) દત્ત પરશુરામ

(વેદાન્તનું જ્ઞાન આપતો સન્ન ગ્રંથ)

કિ. રૂ. ૨-૦-૦ [પૃષ્ઠ ૪૦૦]

પૂ. સ્વામીશ્રી કૃષ્ણાત્મજી મહારાજ

(૩) ધર્મ અને રાજ્ય

(ધર્મ અને રાજ્યનું રહસ્ય કહેતો ચિન્તન ગ્રંથ)

—છપાય છે.

પૂ. સ્વામીશ્રી માધવતીર્થજી

(૪) બ્રહ્મચર્યા

(પૂ. ગુરુદેવનાં અધ્યાત્મ અને

અપ્રમિદ પ્રવચનો)

—છપાય છે

પૂ. ગુરુદેવ ટાગોર

(અનુ. શ્રી. જય તીલાલ આચાર્ય)

સંદેશ પ્રકાશન મંદિર

ઘીકાટારોડ પિતળીયાબા બા પાસે,

અમદાવાદ.

સંદેશ બાલસાથી ગ્રંથમાળા : બીજી શ્રેણી

આજની બાલપ્રજની આ માનીતી ગ્રંથમાળાએ ન.ના મોટા
સહુનો આદર મેળવી લીધો છે

માત્ર ૫ રૂપિયામાં જ્ઞાન અને સદાચારનું બાલસાહિત્ય

‘સંદેશ બાલસાથી ગ્રંથમાળા’ની બીજી શ્રેણીના ગ્રાહકોને પાંચ રૂપિયામાં

૨૨૭૫ અને ૨૭૭૫ બાલસાહિત્ય આપવામાં આવશે

સંપાદક શ્રી. જીવરામ બેપી • ચિત્રકાર શ્રી. રવિશંકર પંડિત બી. એ.

[૧] મિયા પુસકી (ભાગ ૨ બે)	પહેલા ભાગ કરતાં વધે એવી વાર્તા છે મિયાનાં અજબ પરકમો છે
(૨) ટીડા સાંઢ	એક ગરીબ અને નમાસા છોકરાની દંગ કરે તેવી વિનોદ અને સાહસભરી કથા.
(૩) થાથા થૈયા	નાનકડી નાટિકાઓ અને ગાળ ગીતોનો સમૃદ્ધ ખુબજ રસભર્યો છે
(૪) ભોજની ચતુર સલા	ચતુરાર્થ અને ભુદ્ધિબળની આ વાર્તા આનંદ આપી મગજ કસે છે.
(૫) પુરાણની વાતો (ભાગ ૨ બે)	જૂની પુરાણી સુંદર વાતો નવીજ ઢબે આલેખાયેલી છે
[૬] લેદી બાલ	વિગાનની આ અજબ વાર્તા હાથમાંથી ચૂકવી પણ નહિ ગમે

દરેક ધરમાં સધરવા જેવું અમૂલ્ય આ બાલસાહિત્ય છે. બાલશુન્દરાતની સેવા કરવાના
હેતુથી જ આવા સરતા લવાજમમાં મોટ ખાધને આ પુસ્તકો આપીએ છીએ પ્રથમ
શુચ્છતા આપેલાં આ ગ્રંથમાળાનાં હવે પુસ્તકો નાનાં મોટાં સૌએ રસથી વાંચ્યાં છે—
બીજી શ્રેણીમાં પણ સચિત્ર પૃષ્ઠા, સજ્જાબધ ચિત્રો, સુદર કાગળ અને બાલશ્રેણીથી
શોભતા લગભગ સાડાછસો પાનના એવા જ છ પુસ્તકો માત્ર પાંચ જ રૂપિયામાં
આપવાનું અમે સાહસ કર્યું છે

તા. ૬ -લવાજમ મોકલતી વખતે બીજી શ્રેણીનું લવાજમ છે એમ લખી જણાવવું.
પહેલી શ્રેણીના પુસ્તકો સિલિકમાં નહિ હોવાથી હવે પ્રથમ શ્રેણીનું લવાજમ સ્વીકારતા
નથી પ્રથમ શ્રેણીના પુસ્તકોમાં જે સિલિકમાં હશે તે છૂટક કિંમતે મળી શકશે.

વિશેષ માહિતી માટે લખો:—

સંદેશ પ્રકાશન મંદિર
સારંગપુર, અમદાવાદ.

ગુર્જર સાહિત્યનો રસ-થાળ :

શ્રી. ગુણવતરાય આચાર્યકૃત

પુત્રજન્મ	૪-૮-૦
દેશદિવાન	૪-૮-૦
સુભાષય દ્ર બોલ	૨-૮-૦
વિરાટ જાગે છે ત્યારે	૨-૦-૦

રાહુલકૃત

વોલ્ગાથી ગંગા	૬-૦-૦
---------------	-------

શ્રી રમણલાલ સોનીકૃત

મેઘધનુષ્ય (અનુવાદ)	૪-૦-૦
લીખો ચોદો	૧-૦-૦

શ્રી. દામુભાઈ શુક્લકૃત

કુવારાજ સારા	૨-૦-૦
--------------	-------

લોકપ્રકાશન ગૃહ

સ્વામી રાવ પૃથ્વીસિંહ	૩-૮-૦
સોવીએટ રશિયા	૩-૦-૦
કલ્પના કલ્પના સંભારણા	૧-૧૨-૦
ઈન્દુ ને રજની	૨-૮-૦
નરેન	૩-૦-૦
સમીધ	૧-૮-૦
અમ્મા (ગોર્કી)	૩-૦-૦
ચામા	૫-૦-૦
શામાટે બધન	૧-૪-૦
શહીદી	૧-૮-૦
રણબ કા	૨-૦-૦

શ્રી. મનુભાઈ બેધાણી કૃત

સુદરીઓનો શણગાર	૪-૦-૦
સોરઠી વિભૂતિઓ	૨-૪-૦
કુમારોની પ્રવાસકથા	૧-૮-૦
કાળિયાર ન બોલ પ્રાણીકથાઓ	૨-૮-૦
જનપદ ૧-૨-૩	૩-૧૨-૦
સોરઠી ચૂરવીરો	૦-૧૨-૦
સોરઠી જવાહીર	૩-૦-૦
શૌર્યનાં તેજ	૧-૮-૦

શ્રી. વા. વી. બેધી કૃત

કળેશના પત્રો	૨-૦-૦
--------------	-------

૨. જ. દલાલ કૃત

અંગાર	૧-૪-૦
ધૂમ્રશિખા	૨-૦-૦
સુવર્ણ	૨-૮-૦
કલ્યાણી	૨-૦-૦

બલહક બ કા દેવડા ૧-૨	૬-૦-૦
પરમાર ધારાવર્ષી દેવ ૧-૨	૧૦-૦-૦
(રાજયોગી)	

વીસમી સદીનો વસંતસેના	૭-૦-૦
બાળવિધવા કલ્યાણી	૩-૦-૦
કચ્છની પાંદળી	૩-૦-૦
ભવ્ય જગત	૧-૪-૦
સમર્પણની કથાઓ (દાગોર)	૦-૧૨-૦

શ્રી. રાધાકૃષ્ણન કૃત

ધર્મોર્થ મીલન	૫-૦-૦
---------------	-------

મહાસમાનો ઇતિહાસમા. ૧-૨-૩૧૧-૮-૦	
--------------------------------	--

ગુર્જર ગ્રંથરત્ન કાર્યાલય : ગાંધી રસ્તો : અમદાવાદ.

ગુજરાતના અગ્રગણ્ય બાલસાહિત્યકાર બાળકેતા જાણીતા ને માનીતા લેખક શ્રી. રમણલાલ સોનીનાં લખેલાં અને ભારત સરકારની ખાસ પરવાનગીથી પ્રકટ કરેલાં

શિશુ સંસ્કારમાળાનાં બાર સચિત્ર પુસ્તકો

(૧) અક્ષલપુરના અક્ષલદાસ	(૭) ચંદુ
(૨) બાઠીયો બતરી લખણો	(૮) પપૂડા
(૩) તક તક તકરડી	(૯) દામલો
(૪) ચીનાઈ ચોટલી	(૧૦) નાથિયો
(૫) ગટુ ગવૈયો	(૧૧) ગાગરમલ
(૬) ભગો પટેલ	(૧૨) મરઘા સિંગ

કુલ જેવા સંકેદ જાડા ટકાઉ કાગળ, લગભગ ૪૦૦ પૃષ્ઠ, પોલિસો ચિત્રો, જાડા કાડના બે રંગી પૃષ્ઠથી સુશોભિત છતા બારે પુસ્તકોના સેટની કીમત

ફક્ત રૂ. ૪-૮-૦ છુટક દરેકના ૭ આના

આ સેટ વસાતી બાળકોને આપવાથી તેમને જ્ઞાન સાથે ગમ્મત આપશે તેમની શુદ્ધિશક્તિને તેજસ્વી બનાવશે

હરિહર પુસ્તકાલય, ટાવર રોડ-સૂરત.

નવા બજેટ માટે ચોગ્ય પુસ્તકો

હાસ્યરસિક		શરદ્વાણી (રમણલાલ સોની)	
આનંદવર	૩-૦-૦	ખાતાસી (" ")	૨-૮-૦
હાસ્યમંઝીલ	૩-૦-૦	સોહાગરાત (" ")	૩-૦-૦
રમુજનો રાજ	૩-૦-૦	વિજયા (શરદવાણી)	૨-૮-૦
કલમચાબૂક	૧-૪-૦	પ્રજ્વલયજ્ઞ	૨-૮-૦
સામાજિક		બહેનો માટે નવા રાસ	
માધવી (ટાગોર)	૨-૦-૦	રાસ મંગળા	૧-૮-૦
પતિપત્નિ (નિરપમાદેવી)	૨-૮-૦	રાસ રજની	૩-૮-૦
મોક્ષદા (" ")	૩-૦-૦	અન્ય પુસ્તકો	
મિલન (નારાયણ બાણુ)	૩-૦-૦	ડિટેકટીવ દેવેન્દ્ર	૩-૮-૦
વારસદાર (" ")	૩-૦-૦	સેદી બાસુસ	૨-૪-૦
પતિમિત્ર (" ")	૧-૨૨-૦	મુકિત (કાન્તિકારી)	૧-૮-૦
કૃષ્ણકાન્તનું વીલ (બંદીગબાણુ)	૩-૦-૦	બહુન પ્રવાસ (સુવેદન)	૩-૦-૦
દુર્ગેશનંદિની (" ")	૩-૦-૦	હાથની ભાષા	૬-૪-૦
પ્રેયસી ભા. ૧-૨	૬-૮-૦	ઘરનો જોશી	૫-૪-૦
જીંદગીના ખેલ	૨-૮-૦	શકિતવર્ધક આસનો	૩-૦-૦
રસીયો જીવ	૩-૮-૦	ટોકીઝ ગાઈડ	૩-૧૨-૦

શ્રી હરિહર પુસ્તકાલય, ટાવર રોડ-સૂરત.

તદન નવાં ગુજરાતી સાહિત્યનાં પુસ્તકો

મોલનાં પાણી

શ્રી ન દક્રમાર પાઠકે લખેલી
નારીત્વની મંગલતા અને
માનવતા આલેખતી નવ-
યુગની પદ્યગતી પ્રજ્વલ-
ભાવનાની પ્રસંગભરપૂર
રંગદર્શી સળગ વાર્તા
મનોહર મુદ્રણ રૂા. ૨-૮-૦

સમરભૂમિ

મથહર મગઠી વાર્તાલેખક
પ્રેા ના સી ફક્કેની
જીવનસંગ્રામમાં ઝૂઝતા
શીખવતી 'દર્દીકૂચ'ના
દિવસોની દિલચસ્પ રાષ્ટ્રીય
નવલકથા ઉચ્ચ કાળજી
દિરંગી જોડે રૂા. ૨-૮-૦

પ્રારબ્ધના પાસા

માનવીની મેલી મુશ્કેલી નહિ
પણ માનીકની મરજી જ
આખરે પ્રવળ પૂર વાર
ચાય છે, એમ સાબીત
કરતી રોમાંચક અને રહસ્ય-
ભરપૂર 'સનસનાટીભરી
સામાજિક વાર્તા' સુદ
જોડઅષ રૂા. ૪-૮-૦

અભિસાર

પ્રા મનસુખલાલ ઝવેરીનાં
પ્રાસાદિક અને પ્રવાહી
કાબ્યોનો તદન નવો સંગ્રહ
ચન્દ્રદૂત સાથે આકર્ષક
રૂપરંગ રૂા. ૩-૮-૦

મેદીનાં પાન

શ્રી અવિનાશ બાસ, કૃત
પ્રેક્ષકોની પ્રશંસા પામેલી
તખ્તા લાયક નવ ગીત-
નટિકાઓ ગીરાંબાઈ,
ભૂખ, પગદાંટા, સોનાતુ
ઝંઝર, રાગલીલા પરીક્ષા,
કાળભૈરવ, ગૈબજીવન,
રૂા. ૨-૮-૦

લલિતનો લલકાર

સ્વ લલિતજીની કામલ
પદાવલી અને અપૂર્વ
ભાવમાધુર્યથી નીતરતાં
સુગંધ ગીતો અને કાબ્યોનો
સંપૂર્ણ દળદાર સંગ્રહ
૭૦૦ પાનાં રૂા. ૮-૦-૦

જેની વર્ષોથી રાહ જોવાતી હતી તે

પ્રાચીન જ્ઞાનભંડારનો વારસો

પ્રવીણ સાગર

ધર્મ, અર્થ, કામ અને મોક્ષ આદિ સકળ રાષ્ટ્રોના સારસ્વ શૃંગાર,
વ્યવહાર, નીતિ, સદાચાર, યેગ વગેરેનો જ્ઞાનસભાર, પ્રવીણ અને
સાગરની અમર પ્રેમકહાણીના સ્વરૂપમાં હૃદયગમ રીતે અદ્ભૂત રજુ થાય છે

સરળ હિન્દી ટીકા સાથે
સંશોધિત નવી આવૃત્તિ

• •
• •

જન નકસો શીક્ષકમાં છે
૧૨૫૦ પાનાં રૂા. ૧૫-૦-૦

પાંજરાપોળ

શ્રી ચન્દ્રવદન મહેતાનું લગ્નમથક સામે લાલ અત્તી ધરતું
હાસ્વ અને કટાક્ષભરપૂર તદન નવું નાટક ૨-૦-૦

કેટલુંક ચિર જીવ સાહિત્ય

સંસ્વતીચંદ્ર ભાગ ૧ લો દસમી આવૃત્તિ ૬-૮
સંસ્વતીચંદ્ર ભાગ ૨ જો નવમી આવૃત્તિ ૩-૦
સંસ્વતીચંદ્ર ભાગ ૩ જો છઠ્ઠી આવૃત્તિ ૩-૦

એન. એમ. ત્રિપાઠી લિ.

જુકસેલસ પબ્લીશર્સ
પ્રિન્સેસ સ્ટ્રીટ, મુંબઈ ૨.

પુસ્તક ૨૪ મ

એપ્રિલ-૧૯૪૮

અંક ૯ મો.

સાહિત્ય સૃષ્ટિનું અવનવું.

સસેકસ પરગણાના હોવ મામનો રહીશ મિ જેન્સ ફેસ્વેલ જેન્સ પુસ્તકો વાંચીને ૧૦૦ ૧૫૦ સુધી જીવ્યો છે તેની ગણતરી પ્રમાણે તે દશ વર્ષનો થયો ત્યારથી તેણે ૧૦,૦૦૦ પુસ્તકો વાંચી નાખ્યાં છે. તે ફિફ્થો તથા રેડિયોથી દૂર જાય છે તે ફક્ત એ વખત સીનેમા જોવા આવે છે અને ફોફક વખતજ રેડિયો સાંભળે છે.

સો વર્ષની હિમરે દુકા દદના મિ જેન્સ સિન્તેર વર્ષથી વધારે ઉમરના દેખાતા નથી. તે જમન તત્ત્વવેત્તા નિરીતો પુસ્તકો વાંચી ગ્રહેલ છે તેને તેની પોતાની ફિલ્સુફી છે જેમકે. —

“મારા લોકોનું રાષ્ટ્ર અને તેટલી ઉડી ફળવણી નથી શેક્સપીયર તથા હિલ્ડેન્સ જેવા મહાન લેખકોને, અપચો થાય ત્યાં સુધી બાળકોના ગળામાં ખોસવામાં આવે છે.

“જે લોકો કવચિત્તજ વાંચે છે તેમનાં મન નબળા હોય છે. તેઓ હાસ્ત્રાસ્પદ અર્થહીન બાબતોમાં ગુન્નવાદ મયા હોય છે તેઓ પાંચ મિનિટ પણ એકબાંધ તર્ક ચક્રતા નથી.”

“થોડાં વર્ષ પહેલાં મેં નોંધ કરવાનું ચર કપું. મારો હેતુ એ હતો કે ન્યારે હું વૃદ્ધ થઈ અને બારે વાંચન કરી ન શકું અને મેં જીવનમાંથી પ્રાપ્ત કરેલ જ્ઞાન બરાબર સમજાવા માગુ ત્યારે આ નોંધો જોઈ જવી હવે જેમ જેમ હું વધારે વાંચુ છું તેમ તેમ મને જણાય છે કે હજી તો ઘણું વાંચવાનું બાકી છે.”

હજી પોતાને જે પુસ્તકો વાંચવાના બાકી છે તેને જોઈમાં જોઈ જીન સો વર્ષ લાગે તેમ હોવાથી તે ચરમા મદવવાનો વિચાર કરે છે આ ચરમા તે ૧૯૨૯ થી વાપરે છે.

નવલકથા લેખક કેમટન મેકેન્ઝી દિન્ના યુદ્ધપત્રો વિષે પુસ્તક લખવાના છે, તેણે એક મુલાકાતમાં રોષ્ટરને જણાવ્યું હતું કે ભેળા કરવામાં આવેલ દસ્તાવેજોના અભ્યાસ પરથી તથા ટયુનિસથી હોમકોંગ સુધીના યુદ્ધમેદાનોની સીધેલ મુલાકાતો પરથી યુદ્ધમાં દિહી લશ્કરે પ્રાપ્ત કરેલ સિદ્ધિ પ્રથ સાપાત્ર હોવાનું જણાયુ હતું.

મેકેન્ઝીના આ પુસ્તકનું નામ ‘ઇન્ડિયન એપિક’ (Indian Epic) રહેશે અને હિંદુ સરકારના આમ ત્રણથી તે લખાય છે

જીન મહિનામાં ઈંગ્લંડ પહોંચતા સુધી મેકેન્ઝી તે પુસ્તક લખવાનું શરૂ કરશે નહિ જરમિયાન તે કેન્યામાં બર્માની લડત સંબંધી દિ દી લશ્કરના ભાગલા પઠવાથી પુસ્તકના લખાણમાં આવરણ કેરકારો કરશે. એથી તે મૂળ ચોળના કરતાં ઠંડા વધારે મોટું થશે. આને અંગે તેને એક વર્ષની તૈયારી તથા ૫૦,૦૦૦ આઈર્લેન્ડી મુસાફરી કરવા પડ્યા છે.

ગાંધીજી સખાધી લંડનમાં પ્રગટ થયેલ પેમ્ફલેટનું ખૂબ સારું વેચાણ થાય છે આ પેમ્ફલેટમાં 'ન્યુસ કોનિટલ' ના મહાત્મા ગાંધી ઉપરના એ અમનેબો પુનર્મુદ્રિત કરવામાં આવ્યા છે ને તેનું એવું ઝડપી વેચાણ થયું છે કે પહેલી આવૃત્તિ સત્તરમીની ગઈ છે.

વર્તમાનપત્રોના વાંચકોની મોટી સંખ્યાના આપદને માન આપીને આ પેમ્ફલેટ પ્રગટ કરવામાં આવ્યું હતું તેમાં પડિત નહેરુએ મહાત્માજીને આપેલ અ જલિ તથા ગાંધીજીના ઉપદેશોનો સમાવેશ કરવામાં આવ્યો છે.

ઈન્ડિયન ટ્રાન્સના પુસ્તકાલયમાંથી ગૂમ થયેલ એક વિરલ પૌર્વાત્ય પુસ્તક ૬૦ વર્ષ પછી તે સર્યાને હાવડું વિશ્વવિદ્યાલય તરફથી મોકલવામાં આવ્યું છે. પુસ્તક ઉપર સર્યાનો સિલ્લો હતો.

અમેરિકાના વિશ્વવિદ્યાલયે પેરિસનાં જીર્ના પુસ્તકો વેચનારને ત્યાંથી ખરીદ કરેલ પુસ્તકોમાં આ પુસ્તક મળી આવ્યું હતું.

વિલિયમ એચ ડોનાલ્ડ યુદ્ધકાલીન કુઓમીટાંગ લાંચ ફરવત ખમી ન શક્યો તેથી તે આંગ કાઇ શેકથી જીટો પડી ગયો હતો. જનરલિસિમોનો કોમ્યુનિસ્ટ પર વિજય થશે તેવી આશા રાખતો ૭ વર્ષ બાદ એ મૃત્યુ પામ્યો આ પ્રખ્યાત ઓરેલિયનની જીવનકથા તાજેતરમાં જ પ્રગટ થઇ છે.

ડોનાલ્ડે ૧૯૪૬માં પોતાની જીવનકથા, 'હોનિયુલુ એડવર્ટીઝમ' ના કટારલેખક અર્લ આર્નલ્ટ સેલને કરી હતી. કેન્સરથી પીડાતા તેણે હવાઈ ટાપુની હસ્પિટાલની પથારીમાં પડ્યા પડ્યા એ લેખાવી હતી પુસ્તકનું નામ 'ડોનાલ્ડ ઓફ યાઇના' છે તેમાં આ ભેદી પુરૂષનું જીવનવૃત્તાંત છે તેણે ૩૭ વર્ષ કુઓમીનટાંગને મદદ કરવામાં તથા સુનપાટ સેન આંગ કાઇ શેક તથા બીજા ઘણાં બીની નેતાઓને સલાહ આપવામાં ગાળ્યા હતા.

બીજા કોમ્યુનિસ્ટોએ જ્યારે જનરલિસિમોનોનું અપહરણ થયું હતું ત્યારે તેમને છોડાવવાના મથકો મોટા ભાગ ડોનાલ્ડ કોમ્યુનિસ્ટ નેતા યુ એન લાઇનને આપતો હશે.

ઈન્ડોનેશિયાની સમાચાર સર્યા 'અ તારા' એ આંતરરાષ્ટ્રીય ખબર મેળવવા માટે રૂટર્સ તથા યુનાઇટેડ પ્રેસ સાથે પ્રાયમિક ગોઠવણો કરી લીધી છે અને લંડન, કેરો, નવી દિલ્હી તથા સિંગાપોરમાં પોતાના ખબરપત્રો આ રાખ્યા છે.

યુદ્ધની શરૂઆતમાં નેધર્લેન્ડના ઇન્ડીઝ સરકારે અ તારા પર પ્રતિબંધ મૂક્યો હતો પણ પાછળથી તે નવેસરથી શરૂ થઈ અને અત્યારે તો તે નરિપબ્દિતકન વર્તમાનપત્રો તથા રેડિયો સ્ટેશનોને ખબર પુરા પાડ નર મુખ્ય એજન્સી છે.

અખિલ ઇન્ડોનેશિયાના વર્તમાનપત્ર મંડળની માસિકી હેઠળ તેનો કાચં પ્રદેશ વિસ્તારવાની યોજનાઓ ચક્ર રહી છે.

અત્યારે ઇન્ડોનેશિયામાં લગભગ ૩૦ દૈનિક છે તેમાં મોટામાં મોટા 'મેડે'કા merdeka (બેરેલિયા) તથા કેડેન્ટાન્હાકાવાટ (kedentanhakawati) છે. તેમનો ફેલાવો અનુક્રમે ૮,૦૦૦ તથા ૬,૦૦૦ નકલોનો છે. વર્તમાનપત્રો પર સરકારી અક્રુચ નથી, તેમજ તેને સરકારી મદદ મળતી નથી પરંતુ ઇન્ડોનેશિયાના પત્રકારો ઉત્સાહી છે અને પત્રકારિત્વની નિશાળે સ્થાપવાની તથા પરદેશ અભ્યાસ માટે જનાગઓને શિખવૃત્તિઓ આપવાની દરખાસ્ત રાખે છે.

દિંદમાં ૧૯૦૬ થી ૧૯૪૭ સુધીમાં થયેલાં કેમી રમખાણો મેમંધી હકીકતોનો વિગતવાર રિપોર્ટ દિ હી સરકાર તૈયાર કરાવી રહેલ છે આ રિપોર્ટ શ્રી. ગોપાલસ્વામી આયંગરને સરક્ષણ સમિતીમાં તેને મદદગાર થક પડવા માટે આપવામાં આરશે.

એક પરદેશ ખાતાના મન્ની જ્યેન મેસેરિકના આપવાન સબધી તાતા મેમોરિયલ હોસ્પિટાલવાળા ડૉ. ફ્રેન્ચર રસદાયક હકીકત કહે છે. એક રાષ્ટ્રના વિધાતા તેના પિતા મહાન ટોમસ મેસેરિકને દિડનઅર્ગ વિશ્વવિદ્યાલયની પી એચ ડી. ની ડીગ્રી 'આપવાત' સબધી નિબધ લખવા માટે આપવામાં આવી હતી.

૧૯૪૭ ના ઉ-નરાઈ માટે જાહેરખબર સંશોધન સંસ્થાએ તાજેતરમાં પુરી કરેલ તપાસ પગથી જણાય છે કે જુલાઈથી ડિસેમ્બર સુધીના વર્તમાનપત્રોની જાહેર ખબર માટે ૭૨,૭૮૯૭૩ ૩ અરચવામાં આવ્યા હતા. આ તપાસમાં રમતગમત, ખેડો તથા વીમા સબધી જાહેરખબર સિવાય બીજા બધા પ્રકારની જાહેરખબરોનો સમાવેશ થતો હતો.

આ તપાસમાં દિ. ૬, પાકીસ્તાન તથા સીલોનના કુલ ૧૩ જાપાનના ૧૨૭ અગ્રગણ્ય પ્રકાશનોની ખર્ચદમી કરવામાં આવી હતી.

વધારેમાં વધારે ખરચ સીંગાપોરની જાહેરખબર માટે રૂ. ૩,૫૦,૦૦૦ નો કરવામાં આવ્યો હતો. સૌ દર્વવર્ધક ચીનને માટે રૂ. ૮૪,૦૦૦ રૂ. હાઉન્ટન પેનો માટે રૂ. ૫૦,૦૦૦ રૂ. તથા રેડીયો માટે રૂ. ૮૫,૦૦૦ રૂ. ખરચવામાં આવ્યા હતા.

જગતના આ જાગમાં વર્તમાનપત્રોમાં આવતી જાહેરખબરના આંકડા તૈયાર કરવાનો આ પહેલો પ્રયત્ન છે.

દક્ષિણ-પૂર્વ એશિયા કમાન્ડના આગલા મર્વેઅચ અધિકારી લોર્ડ હુર્ષ માઉન્ટબેટને જાપાનીઓ સામે મિત્ર તાજેનો આક્રમણ સબધીના આદેશો સબધી છેલ્લી નિષ્ક પૂરી કરી છે. વિખેરી નાખવામાં આવેલ દક્ષિણ-પૂર્વ એશિયાના રતાઈની મદદથી લોર્ડ માઉન્ટબેટન શુદ્ધતો ઇતિહાસ લખી ગયા હતા.

અમેરિકન કટારલેખક તથા અયશ હુષ દિયર અત્યારે ગાંધીજી વિષે પુસ્તક લખી રહેલ છે. પુસ્તકનું નામ 'ધી લાઈફ એન્ડ ટીચીંગ્સ ઓફ ગાંધીજી' (Life and Teachings of Gandhiji) છે.

કાનપુરના સુપ્રસિદ્ધ દાનવીર હાથીજ મહમદ સીરીફીએ ગાંધી પુસ્તકાલય સ્થાપવા માટે રૂ. ૨૫,૦૦૦ નું દાન આપ્યું છે આ પુસ્તકાલયદ્વારા ગાંધીજીના સિદ્ધાંતોનો પ્રચાર કરવામાં આવશે.

મદ્રાસ સરકારે તામિલ, તેલુગુ, કન્નડ તથા મલાયલમ ભાષામાં પ્રગટ થતા શ્રેષ્ઠ પુસ્તકો માટે રૂ. ૨૫૦ થી શરૂ કરીને રૂ. ૫૦૦ સુધીના પારિતોષિકો આપવાની જાહેરાત કરી છે કાવ્ય, વાર્તા, નવલિકા, નાટકો, બાલસાહિત્ય તથા કળાના પુસ્તકોનો આમાં સમાવેશ થાય છે.

દરબંજાના યુવાન લેખકોના મઠળ 'નવરત્ન ગોષ્ઠિ' એ આમંવનતા માટે સાહિત્ય શ્રેષ્ઠિ શરૂ કરવાનું નક્કી કર્યું છે તેમાં દરેક પુસ્તકની કિંમત ફક્ત દશ આનાજ રાખવામાં આવશે કાવ્યના બે પુસ્તકો શ્રી મયુરાનદ ચૌધરી ફૂલ 'કૃષક' તથા શ્રી ચંદ્રનાથ મિશ્ર 'અમર' ફૂલ 'શુભ્યુદી' પ્રગટ થઈ ચુક્યાં છે.

લોહના વિદ્યાપીઠના અધિષ્ઠાતા પંડિત ગિદિનાથ ઝાએ બારથી વધારે પ્રમાણભૂત ગ્રંથો પ્રગટ કર્યા છે. તેમાં સૌથી અગત્યનું પુસ્તક 'વિશ્વભૂષણ' છે તેમાં તેણે નવ રમોની વિદ્યતાપૂર્વક ચણાવટ કરી છે.

નાગપુરના માસિક 'પૂર્ણ' નો જન્યુઆરી અંક નવલિકા અંક તરીકે પ્રગટ કરવામાં આવ્યો હતો તેમાં ત્રણ નવલિકાઓ છતામવાળી હતી મુબબના શ્રી સદાનંદ રંગે, શ્રી માધવ જડિત તથા નાગપુરના શ્રી જયકુમાર જીસારીને અનુક્રમે રૂ. ૨૫, ૧૫, તથા ૧૦ ના છનામે આપવામાં આવ્યાં હતાં.

૧૯૪૬ માં બંગાળમાં બનેલ કચ્છુ ઘટના માટે આશરે ૫૦ પંક્તિઓના શ્રેષ્ઠ પોવાડા માટે નાગપુરના શ્રી ડી એસ પ્રોફેસર હનામની જાહેરાત કરી હતી રૂ. ૫૦ નું પહેલું છનામ જમખડીના શ્રીમતી રમેશવતા ગોપાલ ઘાસિયાસને આપવામાં આવ્યું છે.

પૂનાના સુપ્રસિદ્ધ નવલિકા તથા નવલિકા લેખક તેમ નાટ્યકાર શ્રી એન. વી કુળકર્ણીનું ૫ ચારન વર્ષની ઉંમરે જન્યુઆરીમાં અવસાન થયું છે તે મહારાષ્ટ્ર કુટુંબ-મેળાના સ્થાપક તથા તત્ત્વી હતા આ શ્રેણીમાં તેની કેટલીક શ્રેષ્ઠ નવલિકાઓ 'મનુર', 'સિંધાપ' વગેરે પ્રગટ થઈ હતી તેના નાટકો પૈકી 'માઇ સાહેબ' તથા 'કાન્હો પાત્રા' ને રંગભૂમી પર સફળતા પ્રાપ્ત થઈ હતી.

મગડી સાહિત્ય સંઘે (ગીરગામ, મુંબઈ) પોતાના સ્વ પ્રમુખ પ્રો એ બી જાજેર મહારની રમતિ જાળવવા ચાર ચોળના તેમની પહેલાં મૃત્યુતિથિએ, યુદ્ધશાસ્ત્ર ઉપર શ્રેષ્ઠ પુસ્તક લખનારને રૂ. ૧૦૦૦ નું છનામ આપવાની છે.

તામિલ ભાષાની અભિવૃદ્ધિ કરવા માટે પ્રોત્સાહન આપવાના કેટલાક યત્નો તાજેતરમાં કરવામાં આવ્યા છે તિરુપાન દવ મટે મદ્રાસ સરકારની તામિલ પરીક્ષાઓમાં પહેલાં આવનારને વાર્ષિક એક હજાર રૂપિયા આપવાની જાહેરાત કરીને તેની શરૂઆત કરી, ત્યારબાદ 'કલિક' તથા 'કલક' મજને નવલિકા તથા નવલિકાલેખકને દર વર્ષે દરમિયાન પ્રગટ થયેલ શ્રેષ્ઠ

પુસ્તકોના લેખકોને દરેકને રૂ. ૫૦૦ ના ફેટલાંક મનામો આપવાની વાતાર્યો કંઠ ગામે જાહેરાત કરી કે સાઘ લકા શ્રી. એચ બી. કેશવટયાએ એક લેખમાં ગાંધીગીતાની ખિસ્સાની આવૃત્તિ પ્રગટ કરવાની સૂચના કરી છે તે લખે છે કે હિંદના વડા પ્રધાન, પ્રાંતોના બધા પ્રધાનો તથા દેશી રાજ્યોના શાસકોને મારી નષ્ટ વિનંતિ છે કે ગાંધી ભાષાઓમાં ભગવદ્-ગીતા તથા મહાત્માજીના ઉપદેશોની ખિસ્સામાં રહી શકે તેવી આવૃત્તિઓ બહાર પાડવી તેમાં શ્રી કૃષ્ણ તથા મહાત્માજીના ચિત્રો આપવા તથા દરેક સરકારી નોકરને એક નકલ બેટ આપવી તેથી તેઓ તેના બધા ઉપદેશોને અમલ કરી શકે અને જનતાને દુષ્ટતા, અતિવેર તથા કડવાશથી દૂર રહેવાનું કહી જનતાની પ્રવૃત્તિઓને સત્ય તથા વિશ્વબ્રાતૃભાવને પથે વાળી શકે

હિંદમાં બધી શાળાઓને સૂચના આપવામાં આવી છે કે હિંદની સ્વાતંત્ર્યની ચળવળને લાંબન લગાડે તેવા લેખ કે વાત જે પુસ્તકમાં હોય તેને પાઠ્ય પુસ્તક તરીકે યથાવવા નહિ

વળી હિંદની રાજકીય, સામાજિક તથા વૈજ્ઞાનિક પ્રગતિમાં જે મહાન હિંદીઓએ ફાળો આપ્યો હોય તેમના જીવનચરિત્રોને અભ્યાસક્રમમાં દાખલ કરવાની શાળાઓના અધિકારીઓને વિનંતિ કરવામાં આવી છે આનો હેતુ, કુમળા વિદ્યાર્થીઓના મનમાં રાષ્ટ્ર માટે પ્રેમ તથા રાષ્ટ્રીય આગેવાનો માટે માન ઉત્પન્ન કરવાનો છે

અમેરિકન 'ટુડે ડુ' (ટુડે ચરિતાવલિ) માં ૫,૪૩૦ નવાં જીવનચરિત્રો દાખલ કરવામાં આવ્યાં છે તેમાં મહાત્મા ગાંધી, પંડિત નેહરુ, મિ. ઝીજી, એમ. મોસોટોવ, માર્થલ ટિટો અને હેલ સિલ્વામીના જીવનચરિત્રોનો સમાવેશ થાય છે.

૧૯૨૧ ના અસહકારના સમયમાં મહાત્મા ગાંધીજીએ સ્થાપેલ રાષ્ટ્રીય વિદ્યાપીઠ- કારણ વિદ્યાપીઠ- મહાત્મા ગાંધીજીના જીવન, લખાણો તથા ભાષણોને હિંદમાં ૨૫ ભાગોમાં પ્રગટ કરવાનું નક્કી કર્યું છે આ માળામાં જનતબજમાંથી તેમને આપવામાં આવેલ અંજલીઓનો પણ સમાવેશ કરવામાં આવશે આ માળાનું સચાલન શ્રી કમલાપતિ શાસ્ત્રીની દેખરેખ હેઠળ યશો દરેક પુસ્તક સમિતિ યશે અને એક પુસ્તકમાં તો ફક્ત ચિત્રોજી આપવામાં આવશે દરેક પુસ્તકની કીમત રૂ. દોઢ રાખવામાં આવી છે પરંતુ જે કાચમાં માલક તરીકે નામ નોંધાવશે તેને પુસ્તક ફક્ત એક રૂપિયામાં મળશે

ધર્મકાંડમાં જૂનાં પુસ્તકાલયોમાં તથા જૂનાં પુસ્તકો વેચનારની દુકાનોમાં અણુશોધના સાહિત્યવિષયક અભિનવ પહેલા છે કોઈ આવીને તેમને જગ જહેર કરે ત્યાં સુધી તેઓ ત્યાં પડ્યા રહે છે અથવા તો ગમે તે રીતે અદસ્ય યજ્ઞજય છે

તાજેતરમાં એક આવો દાખલો પ્રકાશમાં આવ્યો છે ઓકસફડના બોડલિયન પુસ્તકાલયે 'પિસિમ્મ ટ્રસ્ટ' ની સહાયથી પ્રખ્યાત અંગ્રેજ તત્ત્વવેત્તા ન્હોન લોકના હસ્તલખાણો તથા પત્રવ્યવહારો મોટા સમૂહ પ્રાપ્ત કર્યો છે સત્તરમી સદીમાં લોકો પોતે તેને ઇસ્કોતરામાં મુક્યો ત્યારથી લગભગ ૩૦૦ વર્ષોથી તે લોડ લવનેસના કુટુંબના ઇસ્કોતરામાં પડ્યો રહેતો

અન્યત્ર, જુની હસ્તપ્રતોની તથા પુસ્તકોની કીમત બેહદ વધી ગઇ છે. લડનની એન્સે-લરી લેનમાં આવેલ હરરાજી વાળા હોગસન્સ માત્ર પુસ્તકોનું જ કામકાજ કરે છે. ત્યાં 'પ્લિનેના' 'નેચર્સ હિસ્ટરી' (કુદરતી ઇતિહાસ) નું ૧૬૦૧ માં ફ્રી લેમન હોલ કે કરેલ બાપતરનું પુસ્તક બેવામાં આવ્યું હતું.

આ પુસ્તક બહુ વિરલ નથી, પણ શેકસ્પીઅરે આ આવૃત્તિનું સરકરણ કરેલ હોઈ તેની ઉપયોગિતા વધી ગય છે,

ઇંગ્લેન્ડમાં જુની વિરલ પુસ્તકો તથા હસ્તપ્રતોના બાવ આગમને ચકાવી દેનાર ટી જે વાઇઝી હતો તેની કારકિર્દી રોમાયક હતી આમ તો તે વેપારી હતો, પણ તેણે 'એરેવી પુસ્તકાલય' નામથી ઓળખાતો પુસ્તકસંગ્રહ કર્યો તેની બે વિશિષ્ટતા હતી. એક તો એ કે વાઇઝી પાસે ઇલિઝાબેથના સમયના નાટકોની ધણી મૂળ પ્રતો સામાન્યતઃ સારી સ્થિતિમાં હતી ઉપરાંત તેની પાસે શેલી, આઇરન, ઓન્ટિસ તથા રિવન્સનના મૂળ પ્રતોના વિરલ સંગ્રહ હતો. કાઇપણ વિદ્વાન માટે તેના પુસ્તકાલયના દ્વાર હમેશ માટે ખુલ્લા હતા પુસ્તકોના મૂળ પૃઠા ન હોય ત્યારે તેને ફક્ત મોરોકોમાં બાધવામાં આવતા હતા.

પોતાના મૃત્યુ સમયે વાઇઝી તેના વસિયાતનામામાં આ સંગ્રહ બ્રિટિશ સંગ્રહસ્થાનને આપતો ગયો તેની કીમત સામાન્યતઃ ૬૦,૦૦૦ પૈડ-૭,૬૮,૬૧૨ રૂપિયા ગણવામાં આવે છે જે તેની હરરાજી કરવામાં આવી હોત તો તેના અઢી લાખ પૌડ ઉપજ્યા હોત. સંગ્રહસ્થાન તેને એટલો કીમતી ગણે છે કે એક જુદા ઓરડામાં તે રાખવામાં આવેલ છે.

જ્ઞાન કીટસે આખું હાથે લખેન સોનેટ 'હેપી ઇઝ ઇંગ્લેન્ડ' (ઇંગ્લેન્ડ સુખી છે) તથા તેના કાવ્યોનું પુસ્તક સોથેપીને ત્યાંથી તાજેતરમાં ૫૦૦ પૌડમાં વેચવામાં આવ્યું હતું.

જગતનું સૌથી કીમતી પુસ્તક અત્યારે જેની એક નકલના એક લાખ પૌડ બેસે છે- તેનું જગતનું પુત્રજ કીમતી પુસ્તક બ્રિટનમાં ૨૫ શિલિંગમાં પ્રગટ થવાનું છે.

તે પુસ્તકનું નામ 'ધી મિન્ટ' (The Mint) છે અને તેના લેખક અરબસ્તાનનો હોરેન્સ છે તેમાં તેણે શાહી હવાઇ દળ સથિના પોતાના અનુભવોનું વર્ણન કરેલ છે અમેરિકન પ્રકાશકોએ કોપી રાખટ મેળવવા માટે બાર વર્ષ પહેલાં તેની દર નકલો છાપી હતી અને તેનું વેચાણ અટકાવવા માટે નોંધપાત્ર કીમત ઠંસવી હતી કેમ ખરીદનાર લખણ નહોતું.

હોરેન્સે ૧૬૪૯ માં તેને સામાન્યતઃ પ્રગટ કરવાની છૂટ આપેલી હોઈ નવી આવૃત્તિ પ્રગટ કરવાની મેળજના ધડાધ રહેલ છે.*

—છાયાલાલ માનસિંગ કામઠાર.

*આમાંની કેટલીક મેધિા ઇન્ડીયન પી ઇ એન પગ્ગી સામાર લીધી છે

પુસ્તકાલયના પગથારેથી

વ્યાયામ પ્રવૃત્તિવિષયક પુસ્તક

વ્યાયામ પ્રવૃત્તિમાં રસ ધરાવનારાઓ માટે ઉપયોગી નીવડે એવું પુસ્તક કાન્દીવલીની ટ્રેધનિંગ ઇન્સ્ટિટ્યુટ ઓફ ફિઝિકલ એજ્યુકેશનના જૂના વિદ્યાર્થીમંડળ તરફથી પ્રગટ થયું છે. પુસ્તકનું નામ 'Our Physical Activities' ('આપણી વ્યાયામ વિષયક પ્રવૃત્તિઓ') લેખક શ્રી વી. કે. પુલકર્ણી છે.

ગાંધીજી વિશે પુસ્તકો

અંગ્રેજીમાં ગાંધી સાહિત્યના સુપ્રસિદ્ધ સંગ્રહક શ્રી આર. કે. પ્રભુ સંપાદિત નવું પુસ્તક 'India of My Dreams' ('મારા સ્વપ્નનું દિંદ') પ્રગટ થયું છે. એમાં ગાંધીજી કેવું દિંદ ઇચ્છતા હતા તે વિશે ગાંધીજીના વિચારો સમ્બંધિત કથા છે. પુસ્તકને આમુખ રાજેન્દ્ર બાબુએ લખ્યો છે. આ અગાઉ શ્રી પ્રભુએ 'ગાંધીજીનું' માનસ આમેદુલ્લા રીને સમન્વિત ગાંધીજીના વિચારો 'The Mind of Mahatma Gandhi' એ નામે અંગ્રેજી કથા હતા.

સુપ્રસિદ્ધ અમેરિકન પત્રકાર શ્રી હર્ષ દિયરે ગાંધીજીની અગત્ય મુલાકાત લઈ એ વિશ્વવંદ ગાંધીજીનું માનસ સમજાવતું ઉપયોગી પુસ્તક 'ગાંધીજી સાથે અકસ્માતીયુ' લખ્યું હતું. એ પછી એ પત્રકારે 'ગાંધી અને સ્ટેઝિન' (આ અંગ્રેજી પુસ્તક દિલ્હીમાં લાખાનર ચંદ બહાર પડ્યું છે) નામનું પુસ્તક લખ્યું છે. હવે ખગર મળે છે કે પૂ. ગાંધીજીના અવસાન પછી હાર્પર બ્રદર્સ નામની પ્રકાશન સંસ્થાએ હર્ષ દિયરને 'ગાંધીજીની કથા જીવન અને ઉપદેશ' નામનું પુસ્તક લખવા સોંપ્યું છે.

પૂ. ગાંધીજીના બંગાળી અતેવાસી અને એમના મંત્રીઓ પૈકીના એક શ્રી. નર્મજનુમાર બોઝે ગાંધીજીના લખાણો ચૂટીને સંગ્રહરૂપે 'Selections from Gandhi' નામે બહાર પાડ્યા છે. નવજીવન પ્રકાશન મંદિરે એ બહાર પાડ્યા છે. તે એ પુસ્તકની પ્રસ્તાવના ગાંધીજીએ પોતે લખી છે.

પૂ. ગાંધીજીની છત્રછાયા નીચેની સંસ્થાઓ

પૂ. બાપુજીની છત્રછાયા નીચે વર્ધામાં બની થયેલી સંસ્થાઓનો પરિચય આપતું એક પુસ્તક 'The Gandhian Institutions of Wardha' (વર્ધાની ગાંધીવાદી સંસ્થાઓ) એ નામનું શ્રી આર. વી. રાવે લખેલું પ્રગટ થયું છે.

ગિરલા કૃત 'બાપુ'

જાણીતા ગાંધીલકત ઉદ્યોગપતિ શ્રી ધનરથ મદાસ ગિરલાનું મૂળ હિંદીમાં લખેલું પૂ. ગાંધીજીનું 'બાપુ' નામનું પૂજ્ય ગાંધીજી પ્રત્યેના ભક્તિરસથી ડહાકાતું, જીવનચરિત્ર ગુજરાતીમાં કયાંતું મ અવતાર પામ્યું છે કન્નડ ભાષાના જાણીતા ગાંધીલકત સાહિત્યકર શ્રી દિવાકર એનું મૂળ હિંદીમાંથી કન્નડમાં ભાષાંતર પ્રગટ કર્યું છે.

ક્રિ

પૂ. ગાંધીજીનું 'ગીતાબોધ' બંગાળીમાં

પૂ. ગાંધીજીએ 'ગીતા' ઉપર જે ગીતાબોધ' નામનું પુસ્તક આપણી ગરવી ગૂજરાતી ભાષામાં લખ્યું છે તેનું મૂળ ગૂજરાતી ઉપરથી અંગાળીમાં ભાષાંતર છે. પ્રફુલ્લચંદ્ર ઘોષે (કમિય કારોનારીના જાણીતા મધ્ય શ્રી કુમારચંદ્ર નામના મ ગાળી અનુવાદકના સહકર્તાથી) કર્યું છે એ અંગાળી ભાષાનરની આલેખના કરતાં પૂ. ગાંધીજીના અંગાળી અતવાસી શ્રી નિર્મળકુમાર બોઝ લખે છે " Language is simple plain & preserves the spirit & intention of the original. (અનુવાદની ભાષા સરળ સ્પષ્ટ છે અને મૂળને ભાવ તેમ જ હેતુ જાળવી રાખે છે.) '

બ્રહ્મદેશની રાજ્યનીતિ

રગૂનતી દાઈકાર્ટના એક શ્રી એન સી સેન, નામના ભૂતપૂર્વ એડવોકેટનું 'A Peep into Burma Politics' નામનું પુસ્તક હમણાંજ પ્રગટ થયું છે એ પુસ્તક આપણા પાઠાથી પ્રાંત-બ્રહ્મદેશની રાજ્યનીતિ પર ઠીક ઠીક પ્રકાશ પાડે છે

એમ એન. રોય

સુપ્રસિદ્ધ-રોયિસ્ટ નેતા, ને રોયિસ્ટ પક્ષના સરચાપક શ્રી એમ એન રોયનું નવું પુસ્તક 'New Humanism' ('નવી માનવતા') એ નામે તાજેતરમાં બહાર પડ્યું છે.

નિદ્ધાદત્તર સ્વ. સુખાનિરત મરિત

શ્રી વિજયાવક્ત્રી પડિનના પતિ સ્વ સુખાનિરત મરિત (એએ ગુજરાતી લતા) એક હિન્દુ દક્ષિણ સંસ્કૃતના વિદ્વાન હતા એમણે કદલજીના પ્રસિદ્ધ પુસ્તક 'ગાંધીજીના અંગ્રેજીમાં ભાષાંતર કરેલું છે તાજેતરમાં, દલિદુલ્લહનું દાનિદાસના 'જગૃસદાર'નું એમણે અંગ્રેજીમાં કરેલું ભાષાંતર પ્રગટ થયું છે શ્રીમતી સરોજિનીદેવીએ 'Situation' એ શીર્ષક હેઠળ આ પુસ્તકની પ્રસ્તાવના લખી છે.

લોકસાહિત્ય

લોકમાનસને શ્રીમતી સરોજિનીદેવીએ, વિદ્યા-માનસ તરીકે ઓળખાવ્યું છે જેમણે આસામના સાહિત્યની રૂપરેખા આપતી ચોપડી અખિલ દિદ લેખક સમ (P. E. N) ન

માટે લખી છે તે આસામના સુપ્રસિદ્ધ સાહિત્યકાર શ્રી. ડૉ. બિરમીકુમાર બુરુઆએ હિંદી સરકાર સમક્ષ લોક-સંસ્કૃતિ (Folk culture) એ એ એક યોજના રજૂ કરી છે આ યોજના અનુસાર લોકસંસ્કૃતિમાં મૌલિક સાહિત્ય રચનાના નામો, પ્રદર્શનો ઇ.એ. નો સમાવેશ થશે શ્રી બુરુઆએ આવી જ એક યોજના ગૌરવિ વિશ્વવિદ્યાલયમાં રજૂ કરી છે

પ્રિન્સિપાલ ગોકાક

ધણા નદિ ગણતા હોય કે આપણા વિસનગર (હિ. ગુ.) મેલેજના પ્રિન્સિપાલ શ્રી વી. કે. ગોકાક કનડના સાગ કરિ અને એ ભાષાના હિતમ વિવેચક છે અખિન હિંદ લેખકસંઘે ભારતીય ભાષાઓના આધુનિક સાહિત્ય વિશે, બનાવસની એકેક વેળાએ જે ભાષણો કર્યા હતાં તેમાં કનડ વિશે પ્રિન્સિપાલ ગોકાક બોલ્યા હતા

અંગ્રેજી સુવાક્યોનું સંસ્કૃતમાં ભાષાંતર

સુપ્રસિદ્ધ અંગ્રેજી વર્તમાનપત્ર 'The Times of India' ના દરરોજ આવતાં The Thought for To-day ('આજના સુચિચારો') એ વિભાગ ધણાનું ધ્યાન ખેંચતો આવેલો છે એ જ સુવાક્યો અંધસ્થ પણ થઈ છે એ જ સુવાક્યોનું સંસ્કૃતમાં ભાષાંતર 'સુકીર્તનાવલિ' એ નામથી વામુદેવ સદાશિવ ભેષી નામના લેખકે કર્યું છે એક વિવેચક 'સુકીર્તનાવલિ' ની આનોચના કરતાં લખે છે કે, આ પ્રકારનો પ્રયત્ન સંસ્કૃતમાં પહેલવહેલો જ નથી પણ પ્રોફે. હાપેલરે ગ્રીક અને જર્મન કાવ્યકૃષ્ટિઓનાં સુદુર ભાષાંતર છેક ૧૯૦૩-૪ માં 'યજ્ઞનશતકમ્' અને 'સુભાષિન માલિકા' અ નામે અત્યારે બંધ પડેલા 'Indian Antiquary' નામના માસિકમાં આપ્યા હતા

તેલુગુ-હિન્દુસ્તાની

ગૂજરાતમાં હિન્દી શીખવા મા' તો ક્યારનાય, વા' થયા, પગરણ મંડાયાં છે, પણ દક્ષિણ ભાગમાં હિન્દીનો પ્રચાર આસાન નથી તેલુગુ ભાષાભાષીઓને હિન્દી શીખવા માટે 'હિંદી પ્રચારક, નરસાર પેટ, નિ. ગન્ટુર,' (Hindi Pracharak, Narsa Pettu Guntur Dt.) તરફથી શ્રી એમ. હનુમન્ટરાવ પિત 'હિન્દુસ્તાની સાંક્રાંશ' નામનું પુસ્તક એક રૂપિયાના મૂલ્યનું પુસ્તક પ્રગટ થયું છે

વિદુષી શ્રીમતી કમલાદેવી ચટ્ટોપાધ્યાય

સમાજવાદી પક્ષના અમણી કાર્યકર્તા અને વિદુષી શ્રીમતી કમલાદેવી ચટ્ટોપાધ્યાયના નામથી ભાગ્યે જ કોઈ હિંદી અગ્રણી હશે હમણા એમના આંતરરાષ્ટ્રિય રાજનીતિ પર સંસ્કૃત લેખો અંગ્રેજી માસિક 'મેડન' રિવ્યૂ' માં, ગાંધીજી એમના એ લેખો અને બીજા લેખોમાંથી ચૂંટણી કરીને એક પુસ્તક શ્રી યુસુફ મહેંજવીએ સંપાદન કર્યું છે પુસ્તકનું નામ આપ્યું છે. 'At the Cross-Roads' ('ત્રિમેરે') આ પુસ્તક શ્રીમતી કમલાદેવીની વિદ્વત્તાની મહત્તા સમજાવામાં ઠીક ઠીક રહેલો આપશે

પલ્લે બક

મહાત્મા અમેરિકન નવલકથાકાર શ્રીમતી પલ્લે બકનો નવો વાર્તાસંગ્રહ 'Far and Near' ('દૂર અને નજીક') પ્રગટ થયો છે એમાં જાપાન, ચીન અને અમેરિકાના

જીવનને સ્પર્શતી વાર્તાઓ મંગલદાયક છે. આ પુસ્તકની આતોચના કર્તા એક વિવેચક લખે છે કે, પક્ષ બંધનો આ વાર્તાસંગ્રહ જેતા શ્રીમતી પર્થ બેઠેલી સફળતાથી ચીની જીવનની વાર્તા લખી શકે છે તેટલી સફળતાથી ઈંગ્લેન્ડ દેશના જીવનની લખી શકતા નથી

જીવન ચરિત્રો

“મહારાષ્ટ્રના જ્યુ તપસ્વીઓ”ના નામે ઓળખાતા શ્રી કાને ગુરજ, શ્રી વા મ જેવી અને શ્રી. આગરકરનાં જીવનચરિત્રોનો સંગ્રહ મરાઠી ભાષામાં ‘સોન તપસ્વો’ એ નામે પ્રગટ થયો છે ૬૦ જેટલા સ્વાતંત્ર્યના શહીદોનાં જીવનચરિત્રોનો સંગ્રહ હિંદીમાં ‘આઝાદી કે પર્વાને’ એ નામે પ્રગટ થયો છે આ પુસ્તકની ભૂમિકા શ્રી પુરયોતમદાસ, ટંકને લખી છે મરાઠીમાં કાલિવીર ૬૩૩૦ દળદાર જીવનચરિત્ર હમણું બહાર પડ્યું હતું આજુ ૪ દળદાર જીવનચરિત્ર ‘સરદાર ભગતસિંહ’નું હિંદીમાં મહાર પડ્યું છે. આ પુસ્તકની ભૂમિકા પણ ‘આઝાદી કે પર્વાને’ની જેમ, શ્રી. પુરયોતમદાસ ટંકને લખી છે

અવસાન નોંધ

હિંદીનાં સુપ્રસિદ્ધ કવિમિત્રો અને લેખિકા શ્રીમતી સુભદ્રાદેવી ચૌહાણનું મોટર-અકસ્માતથી અવસાન થયું છે ‘ચંદ્ર જાંમીવાલી રાનો ચૌ’ વાળું કાન્તિની રાણી લક્ષ્મીબાઈ પર લખેલું એમનું કાવ્ય અતિસેદ્ધિપ્રિય છે.

જે એક આચાર્યપદ યુવાન લેખક અને અનુવાદક શ્રી પીતાગરદાસ રા ભારદવાજનાં અઠાળ અવસાનની નોંધ લેતા ખેદ યાચ છે, શ્રી ભારદવાજ પહેલાં ‘કુમાર’ માં ને પછી ‘ભારતી સાહિત્ય સંઘ લિ.’ માં કાર્ય કરતા હતા સાહિત્ય સૃષ્ટિમાં એમના સલાહચારુ અનુદિત સભારણુ તેઓ મૂકતા ગયા છે, અને તે Alice In Wonder Land નું ‘લીલી, અભયબ દેશમાં’ એ નામથી બહાર પડ્યું છે

— ‘શિવમ્ સુન્દરમ્’

વિશ્વના સંવત્સરો

હાલમાર્હિંદુસ્તાનમાં ચાલતા સવત્સરો નીચે મુજબના મુખ્ય છે

નામ	ચાલુ વર્ષ	નામ	ચાલુ વર્ષ
સંદિ સવત્સર	૧૯૭૨૯૪૯૦૪૭	વિક્રમ	૨૦૦૪
પારસી	૧૮૯૨૧૫	ઈસા	૧૯૪૮
શલિ	૫૦૮૯	શાલીવહન	૧૮૬૯
ચુલિકિર	૪૩૦૭	હિગરી	૧૭૬૭
શ્રુષા	૩૫૨૦	બગાળી	૧૩૫૫
ચૂતાની	૨૭૧૪	ચુ નાનક	૪૭૮
સુદ	૨૪૬૧	દયાનંદ	૧૨૩
વીર	૨૪૭૪		

અન્ય દેશોમાં નીચે મુજબના સંવત્સરો ચાલે છે

ચીન સવત્સર	૯૬૦૦૨૪૮૭	ઈલાહીમ	૩૮૬૮
મિથ્ર	૨૭૬૦૧	૨૫ ટી	૩૬૫૧
ઈરાન	૫૯૫૨	૩૩	૨૭૦૦

શાળા અને પુસ્તકાલય

શાળા અને પુસ્તકાલયનો સંબંધ મન અને શરીરના જેવો છે મન અને શરીર એક-મેકના આધારભૂત છે, તેમ શાળા અને પુસ્તકાલય પણ એકમેકના આધારભૂત ગણી શકાય. જેમ શરીર વગર મન અને મન વગર શરીર હોય ન શકે, તેમ શાળા અને પુસ્તકાલય માટેના સંબંધ કહેવો હોય તો કહી શકાય ખરો.

પુસ્તકાલયથી શાળા સરનાને પોષણ મળે છે મામડાંની શાળાઓમાં પ્રાથમિક શિક્ષણ થતું ખરું વર્ષ ૫ પાસે થવાથી પૂરું થાય છે આ શિક્ષણ ચિરંજીવી હોયું નથી પરંતુ આટલું જ શિક્ષણ લઈ બાળક પુસ્તકાલયપ્રેમી બને તો જરૂર તેનું શિક્ષણ ટકાવે થઈ દીપી બેઠે જેનું શિક્ષણ દીપી બેઠેલું છે તેવું બાળક ભવિષ્યમાં એક નાગરિક તરીકે શાળા પ્રત્યે ઉચ્ચ આદર્શો ધરાવશે, અને શાળા સંસ્થાની રક્ષિત આકૃતિ શીખશે. ઉપરાંત વધુમા ભાવિ પ્રજાને તે સારું શિક્ષણ અપાવશે.

વળી પુસ્તકાલય સ્થાપના માટે પ્રાથમિક શિક્ષણ પૂરું થયા પછી તે જાનને વિસ્તૃત કરવાને કે ટકારી રાખવાને કોઈ સ્વયં કિંવા ઇલાજ હોતાં નથી પરિણામે શાળામાં મેળવેલા શિક્ષણ પૈકી “મૂળ જ્ઞાન” કે “આરામડી” પણ વધે દેરા સંભવ નથી ! અને શિક્ષણનો અર્થ માર્ગો ભય છે જેથી પ્રજાને શાળા તરફ વિમુખતા આવે વળી તે ધારે કે, ભરવાથી શો લાભ થવાનો છે ? આવી બોલી વિચારણાથી શાળાની પ્રગતિ થવાના બદલે દિનપ્રતિદિન પાછળ જ પડતી ભય !

આ વસ્તુ શાળા અને પુસ્તકાલયનો સંબંધ મન અને શરીરના જેવો જણાવે છે. પુસ્તકાલયથી—અન્યાયપર્યો પ્રાપ્તિનતાને લઈ લઈ જાણવાનું મળે છે સામાન્ય શિક્ષણ પામેલો માણસ પણ વર્તમાનપત્રના કે પુસ્તકના સહવાસથી સારું શિક્ષણ લીધેલા જેવો અને જેટલા જ આદર્શો ધરાવી શકે છે તેનામાં નવીન ભાવના જન્મે છે અંત કુણની લામણી સનેજ થાય છે નવા નવા વિચારો ઉપસ્થિત કરી શકે છે તેનામાં કઈક નવું જાણવાની જિજ્ઞાસા જાગે છે. આ બધું જોવાવા મળે પુસ્તકાલયની જરૂરથી આશ લેવી પડે છે.

પુસ્તકાલયથી પ્રજામાં સુસંસ્કર રેડામે પુસ્તકાલય એટલે મોટાઓ માટેનું શિક્ષણગૃહ ગણી શકાય અને તેની અંદરના પુસ્તકો તે ચિત્તચુરુ કહી શકાય ! આ શિક્ષણગૃહમાં અને શિક્ષણગૃહ પાસેજાન મેળવવાથી ઐહિક અને પાશ્વર્થિક સર્વ પ્રકારની શાંતિ મળે છે અને જીવનના માર્ગો મોકળા બની ભય છે જે આટલી શક્તિ ધરાવતો થાય તે આપણી શાળાઓ તરફ ઉચ્ચ દૃષ્ટિથી કેમ ન જોઈ શકે ? અને શાળા તરફ ઉચ્ચ દૃષ્ટિથી જોતાં શીખે તો શાળાની પ્રગતિ કેમ ન સંજવે ? શાળાની પ્રગતિ એટલે સમાજની પ્રગતિ ગણી શકાય ! આટલા સહાયક અને આમંદસ્ક પુસ્તકાલયને શાળા માટે પરસ્પરના દેહ અને પ્રાણ કેમ ન ગણાય ? તેથી કહી શકાય કે શરીરથી મન અને મનથી શરીર રહેતાં છે તેમ શાળાથી પુસ્તકાલય અને પુસ્તકાલયથી શાળા ટોલાં છે.

વાચનકળાની નવી દૃષ્ટિ

અ દરની ભૂખ વગર મિષ્ટા ૧ પછી તદુરસ્તીને લામિકાક થઈ પડે અ દરની મરજ વગરનું વાચન—લેખન કલેશકારીજ થઈ પડે; બહારની ક્ષણિક સળ બાગે એ જુદી વાત છે.
—૧૧ મો શાહ

વર્તમાન જગતનો માનવમનુષ્ય મુખ્યત્વે કરીને વાચકજનતા છે એમ કહીએ તો તેમાં કંઈ ખોટું નહિ ગણાય, કારણ કે માનવસમાજના ઈતિહાસકાળમાં કાંઈ સમયે આજની પેઠે આટલાં મહાં મનુષ્યોએ વાચનને શોજી દેવ રૂઝે ભાગ્યે જ આવરી બતાવી હશે. આજે રોજ કે ૨૪, ગામડિયો કે શહેરી, આસ્તિક કે નાસ્તિક, જૂદાં કે યુવાન, સ્ત્રી કે પુરુષ, યુવક કે કુત્તર એમ સૌ કોઈને દૈનિક વર્તમાનપત્ર એ તો નરી જરૂરિયાત થઈ ચૂકી છે, એ વાતની ભાગ્યે જ કોઈથી ના પાડી શકાશે. વાચનની આ આવડતે એવું તો જોર પકડ્યું છે કે કોઈ આકસ્મિક સંતોગોને લીધે એકાદ દિવસ છાપુ વહેલું મોકું મળે બગર ખિલકલ મળવાજ ન પામે તો તેઓને કોઈ ભયકર પ્રકારની માનસિક અકાળમણીનો અનુભવ થવા પામે છે. આ વાત સૌ કોઈના રોજના અનુભવની છે એટલે તેને દાખનાદલોડથી સામીત કરવાપણું રહેતું નથી. આમ હોવાથી એ વાચન અને તેની કળા એ - શાં વસ્તુ છે તે સમજી લેવા જેવું છે અને તેમ કરવા પૂરતો જ આ સ્વાધ્યાસપ્રવાસ છે.

જીવનમાં જુદાં જુદાં હેતુઓ માટે વાચનકળાનો ઉપયોગ થતો રહ્યો છે એટલે એ હેતુઓને ધ્યાનમાં લઈને આજે થઈ રહ્યા વાચનને અવલોકીએ તો તેને નીચે પ્રમાણે મુખ્ય ત્રણ વિભાગમાં વહેંચી શકાશે

૧ વિચારપ્રાપ્તિ માટે થતું વાચન, ૨ બ્યક્તિગત આનંદની પ્રાપ્તિ માટે થતું વાચન, ૩ સાંભળનારી બ્યક્તિઓ પર પ્રભાવ પાડવા માટે થતું વાચન

આ ત્રણે પ્રકારે જરા મનપૂર્વક અભ્યાસ કરવા જેવા છે

વિચારપ્રાપ્તિ માટેનું વાચન

સામાન્ય રીતે તો વાચન પોતે વિચારપ્રાપ્તિની એક કળા માત્ર છે પગલું જ ભૂમિકા પર રહીને એ વાચનની કિંમત કરવામાં આવે છે તે ભૂમિકાઓના તો અનેક બેદ હોય છે તેનું કારણ સમજવા જેવું છે તત્ત્વજ્ઞાનને લક્ષ્ય એકાદુ માયાદોડિયુ લાગતું પુસ્તક વાંચતી વખતે વાચકને, કોઈ નવલકથા અથવા તો વર્તમાનપત્રના વાચનમાંથી મળતા અનુભવ જેવા અસ્વાદ મળતો નથી, મતલબ કે વિવિધ પ્રકારનાં વાચન વખતે તેને એક જ ભૂમિકાને સ્પર્શ થતો માત્રમ પડે છે ભણકાર મનુષ્ય તો કહે છે કે એ સમયે વાચકનું ચિત્રત જુદી જુદી ભૂમિકાઓને સ્પર્શી રહેતું હોય એવું ભાગ્યે જ માત્રમ પડે છે એ જ વાતને જુગ સ્વરૂપમાં રજુ કરતા ત્રણેસો વર્ષ પહેલાં મુપ્રસિદ્ધ અંગ્રેજિય તક એકને સાચુ જ કહ્યું હતું કે, કેટલાક પુસ્તકોને માત્ર 'ચાખવા' જોઈએ, કેટલાંકને 'અળા જવા' જોઈએ, અને થોડાંકને ખૂન જ 'ચાવી'ને પચાવવા' જોઈએ એ કથન વાંચતી વખતે સાચી વાચક સમજી શકે છે કે એ એકનને વાચકોની જુદી જુદી ભૂમિકાઓના સાચા સળા અનુભવ થવા પામ્યો હશે અને એવી ભૂમિકાઓને સ્પર્શવાના સ્વાનુભવ પરથી જ તેણે ખૂબ વિચારીને એ સાદી વાત લખી હશે તેનું એ કથન

પ્રુથ્વી રીતે સાબીત કરે કે કે વાયનની ક્રિયા પર વિષય તેમજ વસ્તુ એ બેની જ નહિ પણ વાયન પાછળ ડોકિયા કરી રહેતા હેતુની પણ અસર થાય છે એ જ દષ્ટિબિંદુને ધ્યાનમાં ખીને વા મો શાહે વાયક દુનિયા સમક્ષ 'જ્ઞાન જ્ઞાતી' ધરતા માત્રુ જુ કહ્યું છે કે, 'જ્ઞાપાં વાચવાની અને ભાષણો સાંભળવાની ટેવ ધણી બાબતોની વાકેદગીરીરૂપે લાભ કરવા સાથે, એક ગભીર નુકસાન પણ કરે છે જે એ છે કે માણસ બહુધા ઉતાવળે મન બાવનારો બનવા પામે છે અને વધુ ગભીર નુકસાન તો એ છે કે ધણી બાબતો એકી સાથે તેની મર્યાદિત માનસિક શક્તિઓ પર હુકમ કરે છે આવી પડવાથી તે કેમ પણ બાબતમાં 'ઉડો રસ' લેવા જેવી રિચાતમાં રહી શકતા નથી

આનંદપ્રાપ્તિ માટે થતું વાયન

મનુષ્યો જ્યારે 'હળવા' સાહિત્યને નામે ઓળખાવું સાહિત્ય વાચે છે ત્યારે તેમની નેમ એવા વાયનમાંથી બહુપણુ કે દકીકત મેળવવાની ભાગ્યે જ હોય છે, બલકે આનંદપ્રાપ્તિની જ નેમ હોય છે એ સમજી શકાય તેવું છે આ બે પ્રકારની નેમો વચ્ચે કોઈ પ્રકારનો કુદરતી વિરોધ હોતો નથી એ વત સચી છે, છતાં પણ પુસ્તકોમાં રહેલા જ્ઞાનને ખાતર થતા વાચનમાં સધારણુ રીતે તો 'આનંદ' કરતાં 'શ્રમ' જ સમાયેલો હોય છે, એ વસ્તુ બુલી જવાય છે 'રમત વિરૂદ્ધ ગમત' નામના કેળવણી શાસ્ત્રને લગતા સિદ્ધાંતમાં જે ભેદ સમાયેલો છે, એ જ ભેદ આ 'આનંદ' વિરૂદ્ધ 'શ્રમ' ના સિદ્ધાંતમાં રહેલો છે એ છુનાવું ન જોઈએ

વાચન ભણેને અભ્યાસ ખાતર કરવામાં આવતું હોય કે પછી આનંદની પ્રાપ્તિ ખાતર થતું હોય, પરંતુ એ બંને પ્રકારના વાચનમાં મુખ્ય જરૂરિયાત તો રીતસરની સમજણની છે એ સમજણશક્તિ વગર વાચનનું અસ્તિત્વ જ સંભવતું નથી, એ ગોખી લેવા જેવું છે એ સમજણ જેટલી સહેલાઈથી આવતી જણાશે તેટલી જ ઝડપથી વાચનનો સાચો હેતુ ખર આવતો માનમ પડશે

જે પ્રકારની સમજણશક્તિના વિકાસ માટે સધળા મુધરેલા સમાજોમાં ભાષાના પ્રાવીણ્યનું અમુક ધોરણ રાખવામાં આવ્યું હોય છે અને સમાજના પ્રત્યેક સભ્ય એ ધોરણને અપનાવી લે એવું પ્રચ્છવામાં આવે છે પરંતુ સાચી વાત જ એ છે કે આજે એ ધોરણને ધણા મોટા પ્રમાણમાં 'મોણુ' કે 'નીચુ' કરવામાં આવ્યું છે પરિણામ એ આવ્યું છે કે ગભીર ચિંતનને ધ્રેરે તેવાં પુસ્તકોને પણ આમચર્ચા સમજી શકે એવી, અગર ખીજી રીતે કહીએ તો શરીરમાંથી પસાર થતી કોઈપણ વ્યક્તિ સમજી શકે એવી સહેલી ઈજારતમાં લખવામાં આવે એવા પ્રયોગો પાશ્ચાત્ય દેશોમાં ચર્ચ રહ્યા છે આજે એવી સહેલી રીતે સહેલા બનાવાયેલા પુસ્તકોનું પ્રમાણ ઘણું જ અધ્ય છે એ વાત સાચી છે, પરંતુ ભોક્તર્જની એ ખરેખરી જરૂરિયાત છે અને એ જરૂરિયાતને પહેળી વળવાના પ્રયત્નો સાગીયે સભ્ય દુનિયામાં થઈ રહ્યા છે એ પણ એટલું જ સાચું છે વીસ કે પચીસ વર્ષ પહેલાં મુજરતીમાં લખાઈતાં પુસ્તકોની ભાષા તેમજ શૈલી સાથે આજે પ્રગટી રહેલાં પુસ્તકોની ભાષા શૈલીને સરખાવવાનો પ્રયત્ન ઠરવામાં આવે તો એ વાતનું તથ્ય આપોઆપ સમજાઈ જાય એમ છે. તાત્પર્ય એટલું જ કે આજે પ્રગટી રહેલાં પુસ્તકોમાં મોટા જડખાતોડ શબ્દોને માટે સ્થાન જ રહેવા પામ્યું નથી અને એમ હોવાથી એવા શબ્દોને સમજવા માટે મર્યાદા કરવાનું પ્રમાણ અજાઉ કરતાં આજે ઘણું જ ઓછું રહેવા પામ્યું છે.

વાચનની ઉપયોગી પદ્ધતિ

આજે કરવામાં આવતાં વાચનને મોટા ભાગે તે તેમાં સમાવેલી સવળી વિષયોને વાચક સ્પર્શી શકે એટલી હદ સુધીના હિંસાચાળો તેમજ શ્રમઆધ્ય લાભે જ હોય છે, કારણ કે હળવી રીતે અગર તે આજા શ્રમથી થઈ શકે એવાં વાચનની ચરજ આજે સૌ કોઈ કરતું હોય છે. એ વાચનનો પ્રકાર જ એવો છે કે તેમાં ઉપયોગી એવી સવળી વસ્તુને વાચક પકડી પાડવા પ્રયત્ન કરે છે અને તેને નિરુપયોગી જણાતી વસ્તુને તે જતી કરતો હોય એમ દેખાય છે.

વાચનની આ ક્રિયા દેખાય છે તે તદ્દન સીધી-સાદી, પરંતુ એ સહેલાઈથી પ્રાપ્ત થાય એવી વસ્તુ નથી-બદ્ધે ખૂબ જ શ્રમસાધ્ય છે કેરીવાળો દૂધમાથી માખણ માટેની મલાઈ કાઢી લે તે મુશ્કેલી વાચનમાથી વિચારણી સત્ત્વ તારવી લેવું એ કાંઈ સહેલું કામ ન ગણાય વાચન-માથી મિનિઉપયોગી અને ઉપયોગી એવું સવળું પકડી પાડવું-એ બે ક્રિયાઓ દેખાય છે જુદી જુદી, પરંતુ ખરૂં કહીએ તો એકજ ક્રિયાના બે સ્વરૂપ માત્ર છે-વસ્તુત્વ તો તે એક જ ક્રિયા છે. અલગત એ બે ક્રિયાઓથી તદ્દન જુદી પડી જતી એક ત્રીજી ક્રિયા પણ છે. તે ક્રિયા એટલે જેમતેમ વેંકડી પડે તેવી ઉપગ્રહી રીતે કરતું કાજ. આ ક્રિયા તદ્દન નિરુપયોગી છે એમ અનુભવી-ઓતું કહેવું છે એ જ પદ્ધતિઓ અજમાવનારાઓનો સમ્બાધ કાંઈ નાનીસની ખામી એ ક્રિયાને આપણે વધારે સરળ રીતે સમજાવવી હોય તો કહી શકાય કે ‘વાંચી લેવા’ની ક્રિયા અને ‘વાંચી નાખવા’ની ક્રિયા એમાંના ‘વાંચી નેતુ’ અને ‘વાંચી નાખતુ’ એવા ઉપરથી તો એક જ અર્થ સૂચવનારા શબ્દો ખૂબ જ સચક છે એમ અનુભવીઓતું કહેવું છે.

હમણાં હમણાં કે ગરજીકરોએ વાચન કરવાનું મિનિઉપયોગી સવળું ઊડી દેવાની આ ટેવને અપાસની એક પદ્ધતિ તરીકે ઓળખાવવા માંડી છે અને તે ટેવને વિકાસ થવા દેવા સા જોડા ઉત્તરો વગર પણ વાંચી શકાય એવાં પુસ્તકોનો નામનિર્દેશ વાચક વગેરે સમક્ષ કરી રહ્યા છે પરંતુ ફક્ત એ, સવળી વિષયોને સ્પર્શી રહે એવી જૂની પદ્ધતિના વાચનની ટેવવાળા વિદ્યાર્થી એ પદ્ધતિને સાચો મર્મ સમજી શકતા નથી અને તેથી તેઓ આ નવી પદ્ધતિના ઉપયોગી હેતુને પણ સ્પર્શી શકતા નથી અને એ જ કારણને લઈને ખૂબ ઉપયોગી નીવડી ચૂકેલી એ સર્વમાન્ય પદ્ધતિનો તેવો અસ્વીકાર તો કરી શકતા નથી એ વાત બાળુએ રહી પરંતુ તેની પૂરેપૂરી અવગણના કરવાની ફરક તકનો તેઓ ઉપયોગ કરી ગ્રહેતા માણસ પડે છે પરિણામ એ આવું છે કે હાલની આપણી સાજાપાકકાળાઓમાં ઝડપી વાચનની ઉપયોગી કથાને સાચું કહીએ તો ધણી જ વિકૃત પદ્ધતિએ રચી કરવામાં આવે છે અને તેથી વાચનની આત્મને અપનાવવાની યુગનો તેમ જ યુવનીઓને સાચી પ્રેરણા મળતી નેહ એ તે અટકી જતી માણસ પડે છે.

તે ઉપરાંત, વાચનની દુનિયામાં પ્રવર્તી ગ્રંથી કેટલીક મોટી માન્યતાઓને પરિણામે આ દુઃખદાયક સ્થિતિ ઉભી થવા પામી હોય એમ પણ કાંઈ શકાય ખરું. મનન વગરનું વાચન એ વાચન જ ન કહેવાય, એવી બ્રહ્માવનાશી તો ઘણા વાંકે દશે એ લાવનાને માનનાગઓ એવું કસાવવા માગે છે કે વાચન એ તો અતિ જાહીર પ્રકારની ક્રિયા છે અને તે મનન વગર સંભરી શકે જ નહિ; કારણ કે અભ્યાસ અને વાચન તો જાંબીર તેમજ હાડાં

ગોમાં પણ તે પોતે જાણે નહિ તેવી રીતે તેની વિવેકશક્તિ મર્યાદા કરી રહેતી માલુમ પડે છે એ દૃષ્ટિએ આ વિવેકશક્તિનો તો સર્વ રથજે બોલખાતો છે. આંગત લેખક કાલરિજે તેના એક નિબંધમાં સાચું જ કહ્યું છે કે, વરસાદ વરસી રહ્યો હોય ત્યારે કાંઈ પણ નીચે થોડા સમય માટે આશરો લઈ રહેલાં મનુષ્યોમાંથી જાણ વાગત દાગ પોતાની વિવેકશક્તિને વિકાસ સાધ્યો હોય તેવાં માણસો તો હુરતજ પારખી શકાય છે અને ટેળાંમાંનાં સંસ્કારો માણસોને તેમની બોલી અગર વાણી છતાં કરી દે છે એજ રીતે કહી શકાય કે કાંઈ મનુષ્ય કેટલા પ્રમાણમાં સંસ્કારી કે તે સમજવા માટે તે જે પ્રકારને વાચન સેવે છે તે વાચન જ તેના સ્વકરની લૂચિ-નો પરિચય કરાવી દે છે એક સાચો ચિત્તક મોખ જ કહે છે કે ‘તમે શું વાંચો છો તે મને કહો એટલે તમે કેવા મનુષ્ય છો તે હું તમને કહી શકીશ’

આજે તો મોટે ભાગે આનંદપ્રાપ્તિ માટે વાચન થવ જોવાય છે પરંતુ એ વાચન દ્વારા મળતી આનંદ પ્રાપ્તિનાં પણ પ્રકાર હોય છે એ ભૂલવું નથી જોઈતું કાંઈ મનુષ્ય એકાદ પુસ્તકનાં શાંત વચન દ્વારા આનંદની મોજ માણી વે છે અથવા મોટેથી-સંભળાય એવી રીતે-વાંચીને પણ હર્ષનાં આવેગને અનુભવ કરી શકે છે મૂકવાચનમાં તો વિચારોની સુદૃઢતા જ વાચનને આનંદ અપે છે બ્યારે મોટેથી ચતાં વાચનમાં તો આવાજની સુદૃઢતા એ આનંદનાં આવેગમાં ઉમેરો કરે છે ખીલતો સંભળી શકે એવી રીતે ચતાં સાહિત્યના ઉપભોગમાંથી જ ખરેખરા આનંદનો અનુભવ થાય એવાં પણ આ જોગો હોય એ ભૂલી જવા જેવું નથી એ ક્રિયા કરતી વખતે લાગણીઓ સતેજ કરવામાં આવે છે. ત્યારે મધુરાં સંગીતની મોજ જેવા જ અનુભવ થાય છે. ખીજા બાજુએ મૂકવાચનમાં તો સંગીતમય આનંદનો લોપ થાય છે. કારણ કે તેમાં તાલ તેમજ રણકારને નહિ જેવું રચાન મળત પામે છે. વળી શ્રવણયુક્ત વાચન ખીજા રીતે પણ સરસાઈ એ ગવે છે સંભળી શકાય એવી રીતે વાંચન મગજ પર વધુ લાંબા સમય મુઠી ટકે તેવી જાપ પાડી શકે છે. તેમ થવ તું કાનજી રોધવા માટે બહુ દૂર જવાની જરૂર પડે તેમ નથી મૂક વાચન વખતે માત્ર આંખ જ મગજને સંદેશો આપી શકે છે, બ્યારે શ્રવણયુક્ત વાચન વખતે તો આંખ અને કાન સંપર્ક પીને કામ કરે છે અને તેનો પ્રભાવ કંઈ એટલે જ હોય છે, એમ અનુભવીઓ કહે છે

જ્ઞાન અને આનંદશાસ્ત્ર

કેટલાક કહેજે કે વાચનનો હેતુ માત્ર જ્ઞાનપ્રાપ્તિનો હોય ત્યારે વાચન દ્વારા શ્રવણેન્દ્રિયના ઉપયોગથી મળતો આનંદ બહુ ઉપયોગી ન ગણાવેા જોઈએ પણ વાચનશાસ્ત્રના પ્રખર અનુભવીઓ એમાં ભૂલો જ વાત સૂણાવે છે એવાં કેટલાંયે પુસ્તકો હોય છે જેમાં વિચારોનું સૌંદર્ય વિચારાન્દર્ય ના સૌંદર્ય ક્રતા અનેક રીતે ચર્ચાવા હોય છે ઇતિહાસના કે તત્ત્વજ્ઞાનના, ગણિતના કે વિજ્ઞાનનાં પુસ્તકોના વાચનથી ઉપજ કહેલી વાતના સમર્થનમાં જોઈએ તેટલા દૃષ્ટિા મળી રહે તેમ છે એવાં દૃષ્ટાંતો રૂપે રીતે સાબીત કરે છે કે વિચારોમાં માત્ર આનેખનથી જ જાપ પડે છે તે જાપ કરતાં વિચારોમાં આલેખનનાં સૌંદર્યથી વધુ જોરદાર જાપ પડવા પામે છે

છેડાની રીત

અત્યાર સુધી મારું વાચકને જ ખ્યાનમાં લઈને વાચનની વિચારણા કરવામાં આવી છે એટલે વાચક પોતે કેટલી સરસ રીતે સમજી શકે છે અગર મુદ્દલ સમજી શકતો નથી એ જ મુખ્ય

મુળધની જૂનામાં જૂની સાહિત્યસસ્થા

રૉયલ એશિયાટિક સોસાયટી

આ પણ દેશની કેટલીક સારી મનાતી જે સરચાઓ અંગ્રેજોને હાથે સ્થાપિત થઈ છે, તેમાંની એક સરચા મુબઈની રાયલ એશિયાટિક સોસાયટી છે. મુબઈના ટાઉન હોલની અંદર ગભાર વાનાવરણથી ભરેલું એ ત્યાંન ભવ્ય લાગ્યા વિના રહેતું નથી જે અંગ્રેજ ગૃહસ્થે ૧૮૦૪ માં 'લિટરરી સોસાયટી ઓફ મોમ્બે' એ નામે પહેલા સોસાયટીની સ્થાપના કરી હતી તેનું નામ સર જેમ્સ મેકીન્ટોશ દ્વારા એ ગૃહસ્થ તે વખતે મુબઈના રૅકૉર્ડર અને કંપની સરકારનો સનદી નોકર હતો તેને સાહિત્ય પ્રત્યે ખૂબ અનુરાગ હતો તેણે મુબઈના ગવર્નર કઠનના મગલામાં તા. ૨૬ મી નવેમ્બર ૧૮૦૪ ને દિવસે ૧૭ ગૃહસ્થોની એક સલાહ મેનાવી હતી અને ત્યારથી ઉક્ત લિટરરી સોસાયટીનો જન્મ થયો હતો મેકીન્ટોશ તેના પ્રમુખ થયો, ચાર્લ્સ ફ્રાન્સ ખજાનચી થયો અને વાલિયમ ઓરસ્કીન મંત્રી થયો.

સાસાપટીનો પ્રાગલ અયસઅદથી થયો ૨૫-૨-૧૮૦૫ ને ગેજ થોડા પુસ્તકો ખરીદીને
અયસઅદલાખની રચાપના કરવામા આવી હતી એ જ સઅદનો વિસ્તાર વધતા વધતા આજે
એક લાખ અથો એ સોમાપટી પામે કે મુજબ શહેર અને બેટનો આકાકાવાર હિ-૧૫, હિદુરતા-
નુમાના લપાઓ અને બેનીઓનો વ્રુવનાત્મક કાથ, પ્રાચીન સન્કૃત અથોના અગ્રેજી ભાષાતરો
ઈત્યાદિ તૈયાર કરવાની વિવિધ યાજનાગ્યા મકીનોશો સોસાપટી સમક્ષ મૂકી અને પોતાની નોકરી-
। ખચતા સનયતા ઉપયોગ તેણે એ કાર્ય કરવા પાછળ કરવા માંડ્યો તેણે મારી પેઠે કામ
કર્ચું ૧૮૧૧ માં જ્યારે તણ હિદનો કિનારો છેડયો ત્યારે સોસાપટીને તેની ગેરહાજરી એક મોટી
બિશ્વપ લાગવા માડી.

(સમિતી પૃષ્ઠ આધાર)

અર્થાત્ વિષય હોતો પરંતુ એ વાતની બીજી અગત્યની બાજુ પણ છે અને તે એ છે, કે વાચનાર મનુષ્ય પોતાના વાચનના મંદ વડે શ્રોતાવર્ગના મનજ પર કયા પ્રકારે કયા પ્રકારની અસર પાડી શકે જ સૌ કેાઈએ એટલું નો અવલોકન કર્યું હશે કે કેટલાય કેળવણીના મનુષ્ય પોતા માટે સરસ રીતે વાંચી શકતા હોય છે, પરંતુ બીજાઓ પર અસર પાડી શકે નહીં વાચન તેઓ કરી શકતા નથી બીજાની શાળામાં વિરામચિહ્નોની અસુક પ્રકારની સમજણ, ઉચ્ચાગની એકસાધ અને ઠીક ગણી શકાય તેવી ઝડપ એટલી વરનુએ વાચનનું પદ પ્રાપ્ત કરવા માટે બસ જણાય છે, અને તેનીજ તાલીમ અપાય છે, એમ કંઈવામ ન્યૂનોકિત કરવાને પણ લાયક નથી શાળાઓમાં એ પ્રકારના વાચન કરતાં વધુ ઉચ્ચ કોટિના વાચન માટે પ્રગતિ સાધી શકાતી નથી. તેના કાન્ધુમાં પેલી લોકમાન્યતાને જ આગળ ધરી ઠીક થઈ પડે છે કે વાચન એ તો એક પ્રકારની કુદરતી કળા હોય છે અને ધણ જ મનુષ્યોને એ કળાની અક્ષીસ કુદરતી રીતે મળેલી હોય છે, એમ હશે એમ કદાચ આપણે માની લઈએ પણ એટલું બૂબલું ન જોઈએ કે જે કંઈ વચ્ચાતું હોય તેનો અર્થ અસ્પષ્ટ ગહેવા ન પામે એવી છટાથી તેમજ ચોક્કસપૂર્વક વાચન થતું જોઈએ સાગ અક્ષર એ સૌદર્યશાસ્ત્રના ક્ષેત્રનો વિષય લેને ગણાતો હોય, તેમ માટે વાચન એ પણ લાલે વકતવ્યકળાના ક્ષેત્રનો વિષય હોય, પણ એ કાગળને લખને સાર્ગ વાચનની આત્મને આવકારવી કે ઉત્તેજવી ન જોઈએ તેવું કંઈ ન હોતું જોઈએ *

"प्रज्ञाप्रधु"ना अक अकमाया

—त्रिभुवनसाध्वी रत्नसाध्वी हेभाणी

મેક્રીનોટોશિ દિદ છોડતી વખતે સોસાયટીની પ્રગતિ માટે સારી પેઠે ગોઠવણો કરી રાખી હતી, તેથી ૧૮૧૧ થી ૧૮૩૧ સુધીનાં વર્ષોમાં સોસાયટીએ અથસઅઠસ ઉપરાંત ખીબા અનેક કામો હાથ પર લીધાં હતાં. એ કામોમાં આજનુ મુખ્યત્વે મધ્યમિયમ, નેચરલ હિસ્ટરી સોસાયટી, એન્થ્રોપોલોજીકલ સોસાયટી ઇત્યાદિનો સમાવેશ થાય છે. ૧૮૨૩ માં ઓપ્ઝનવેટરી સ્થાપવાનો પ્રયત્ન થયો હતો, ૧૮૩૧ બ્યોગ્રોફિકલ સોસાયટી સ્થાપવામાં આવી હતી. સોસાયટીનું મહત્વનું કામ The Journal of the Royal Asiatic Society નામનું પેતાનું મુખ્યત્વે ૧૮૧૮ માં શરૂ કરવામાં આવ્યું તે હતું. આ કાર્યોમાં મુખ્યત્વે ગવર્નર સર બ્રેન માલ્કમે સારો રસ લીધો હતો, અને મેક્રીનોટોશની ખાતે જાણે લગભગ યશ હતી.

સોસાયટીને માટે કાયમની જગ્યાની હવે જરૂર હતી. ૧૮૩૧ માં મુખ્યત્વે ટાઉન હોલ ખાસીયો ત્યારે સોસાયટીએ તે કામ અંગે રૂ. ૧૦ હજાર આપ્યા અને તેમાં તેને કાયમની બેઠક મળવા પામી.

સોસાયટીની સ્થાપનાને ૨૧ વર્ષ થયાં તે વખતે લંડનમાં રાષ્ટ્રીય એશિયાટિક સોસાયટીની સ્થાપના થઇ મુખ્યત્વે સરકારી જનકસરકાર હતી એટલે તેને ઉક્ત સોસાયટીએ માન્યતા આપી, પરંતુ તે લંડનની સોસાયટીની એક શાખા થવા પામી એટલે 'લિટરરી સોસાયટી ઓફ બોમ્બે' એ નામ બદલાઇને 'રાષ્ટ્રીય એશિયાટિક સોસાયટી, મુખ્ય શાખા' એ નામ ચાલું થયું, અને તેને આંતરરાષ્ટ્રીય પ્રતિષ્ઠા પ્રાપ્ત થઇ. ૧૮૦૪ થી ૧૮૬૫ સુધી એ સરકારમાં યુરોપિયન વિદ્વાનોનું વર્ચસ્વ હતું તેમાં માલ્કલસન, ડો. કાર્ટર, ડો. બર્ડ, ઇસ્ટવીટ, સર ઇ. પેરી વગેરે નામો જણીતા છે. પણ વખત જતાં તેનું પરિણામ એ આવ્યું કે સત્તાની સાથે વિદ્વાનો યોગ થતાં અંગ્રેજોમાં એક સુસ્વચ્છથી Superiority complex ઉત્પન્ન થવા લાગી દિંદના દેશીઓમાં કેાઇ સારા વિદ્વાને ઉત્પન્ન થઈ શકે જ નહિ એવી એક માન્યતા તેઓમાં બંધાવ પામી, અને વખત જતાં દેશીઓને સોસાયટીના સભ્યપદે સ્વીકારવાની અધી કરમાવાઇ. એક ઉદાહરણ આપવા જેવું છે સોસાયટીના પહેલા દિદી સભ્ય માલ્કમેજી અરશેજી હતા, પરંતુ ૧૮૦૪ માં તેમના સભ્યપદને સ્વીકાર થયો તે પૂર્વે કેટલીય વાર તેમની અગ્રણતા નામ જૂર કરવામાં આવી હતી એ ગૃહસ્થ ખૂબ જ પ્રયત્નવાદી હતા. એટલે મડયા જ રહ્યા, તેથી છેવટે તેમને મજૂરી મળી પછી તો દિદી સભ્યો એક પછી એક દાખલ થવા પામ્યાં હાઉં-મડલીક, જગન્નાથ શંકર, કાવસજી જહાગીર, પ્રેમચંદ રાયચંદ, એ બધા દિદી સભ્યો હતા અને તેમાંના કેટલાક સોસાયટીના આશ્રયપાત્રતા પણ થયા હતા. સામાન્યતઃ ૧૮૬૫ સુધીની સોસાયટીનો સમય બદલાવસ્થાનો હતો. એ સમયમાં અનેક કાર્યોનો પ્રારંભ થયો હતો. પરંતુ તેમાં દિદી વિદ્વાનોની કાર્યકુશળતા દેખાઇ આવતી નહોતી. ૧૮૬૫ થી ૧૯૦૦ સુધીના સમયમાં પરિસ્થિતિ ધીમે ધીમે પલટાવા લાગી એમ કહી શકાય. દેશમાં એક મહત્વનું રિયાસતર એ થયું હતું કે ઇસ્ટ ઇન્ડિયા કંપનીનું રાજ્ય પૂરું થયું હતું અને ઇંગ્લાંડના રાજાનું રાજ્ય શરૂ હતું. આથી સનદી તોફાનોના વધુ સમય રાજ્યશરભારના કામમાં જવાથી તેઓનું ધ્યાન સોસાયટી તરફ ઓછું થવા લાગ્યું, એટલે સ્વભાવિક રીતે દિદી વિદ્વાનોને તક મળવા પામી તે નગ અને લોઅરકર્તા કામો એ જ રીતે દીપી નીકળ્યાં, અને સિદ્ધ થયું કે દિદીઓ પણ અંગ્રેજ વિદ્વાનોની બરોમગી કરી શકે તેવા હોય છે. ૧૮૭૩ માં મુખ્યત્વે બ્યોગ્રોફિકલ સોસાયટી આ સરકારમાં બળી ગઈ, પરંતુ સોસાયટીની એ શાખા આગળ વધી શકી નહિ અને વિદ્વાનોનું આકર્ષણ પણ કરી શકી નહિ.

મહેસાણા પ્રાંતની મહાલ પુ. પરિષદો

હારીજ મહાલ પ્રથમ પુ. પરિષદ

(પીપલાણા તા. ૨૧-૩-૪૮)

હારીજ મહાલમાં ગામડાની સંખ્યા ૩૮ છે, તેમાં શાળાઓની સંખ્યા ૮ છે અને એવા ગામોમાં પુસ્તકાલય પણ છે. ગામડા અને શાળાઓની સલાહનું કામ જોતાં હારીજ મહાલ કેળવણીની દૃષ્ટિએ ખૂબજ પાછળ છે એમ જણાઈ આવે છે. આ સ્થિતિમાં પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિ એકને શુ એનો ખ્યાલ તો ત્યાંની જનતાને ક્યાથી હોય ? હારીજ મહાલમાં આજ સુધી એકેય પુ. પરિષદ ભરાઈ નથી તેથી એની પહેલ કરવાનું પીપલાણા શાળાની મુખ્ય શિક્ષક શ્રી ખીમજીભાઈ દી દાકરે ખીડું ઝાંખું પીપલાણા ગામ હારીજથી સાતેક માઇલ દૂર છે પછાત વસ્તીનું ગામડું છે, વસ્તી પણ ઊંચળીયાત નથી. એવા સ્થળમાં પરિષદની ભાવના ઉત્પન્ન કરવી, મહેમાનેને બોલાવી તેમનું સ્વાગત કરવું વગેરે કાંઈ કઠણ છે છતાં બાઈ દાકરે તે કરી ખતાવ્યું.

તા. ૨૧-૩-૪૮ ના રોજ સવારના પરિષદની શરૂઆત યવાની હતી એટલે બહારથી આવનાર મહેમાનો તા. ૨૦ મીના રોજ રાતના હારીજ આવી ગયા હતા. બાઈ દાકરેનો ઉત્સાહ એટલો વધેલો હતો કે, રાતના બાર વાગે પણ પીપલાણાથી થોડેસવાર યઈને ટ્રેનમાં આવનાર મહેમાનોનું સ્વાગત કરવા હારીજ સ્ટેશને આવ્યા હતા. તા. ૨૧ મીના સવારે મહેમાનેને તેડવા માટે ૭-૮ બજા ગાડીઓ આવી પહોંચી આ ગાડીઓમાં બેસી મહેમાનો પીપલાણા સવારે ૧૦ વાગે આવી પહોંચ્યા. હારીજથી પીપલાણા જતી આ બજાગાડીઓનું દરેક જગે કાંઈ બનેઈ હતું. ગામની ભાગીજમાં આ બજાગાડીઓ પ્રવેશતાં સ્વાગતના ટોલ ત્રાસ વાગ્યા અને ગ્રામ જનતામાં આનંદ-આનંદ ઓપાપી રહેતો જણાયો.

(સામેના પૃષ્ઠનું સંપર્ક)

સરથા સ્થિત થયા પછી તેની પ્રત્યેનું આકર્ષણ ઓછું થાય છે, તેવું જ ૧૯૦૦ પછી આજ સુધીની સોસાયટીની સ્થિતિ ઉપરથી માલુમ પડે છે. દેવજા પચાસેક વર્ષમાં એ સોસાયટી ધીમે પગલે આવી રહી છે. ૧૮૦૪ માં ૧૭ સભ્યોથી શરૂ થયેલી સોસાયટીના આજે ૯૪૦ સભ્યો છે તેના અયસંપ્રદ એક લાખ અથોના છે. સોસાયટીએ વિદ્વાનેના સન્માન માટે ૧૯૦૭ માં કેમ્પ-બેલ મેમોરિયલ સુવર્ણચંદ્રક અને ૧૯૩૦ થી પોતાનો 'રોમ્બ' પ્રાચ્યવિદ્યા સંશોધકને આપવાનો રવૈયો ચલાવ્યો છે. સુવર્ણચંદ્રક મેળવનારાઓમાં ડૉ. એરેલ સ્ટેન, ડૉ. ભાદરકર, એ. એ. મેકડોનલ્ડ, ડૉ. જીવજી મોદી, સર જ્યોર્જ ગ્રીન્થર્સન, સર જહાંગીર સરકાર, સર જોન માર્શલ, મ. ગાનાયક, મ. મ. કાળે, દર્પાદિ મુખ્ય છે. ૧૯૪૭ માં સંસ્કૃત વિદ્યાના સંશોધનારે શ્રી પી. વી. કાળેને સુવર્ણચંદ્રક આપવાનું ઠરાવાયું છે.

લગભગ દોઢ સદી સુધી ધીમે પણ અવ્યાહત રીતે આશીને પોતાના કાર્યને આગળ વધારી રહેલી આ સંસ્થા મુજબના એક જૂથનું છે. વેપાર-ઉદ્યોગમાં નિમગ્ન એ નગરીમાં આવી સાહિત્યસરથા પોતાનું જીવન ચલાવે જાય અને દીર્ઘાયુષી બને એ ઓછા આનંદની વાત નથી. સ્વતંત્ર દિવસમાં એ સંસ્થા વધુ કાલશે-કૂલશે એવી આશા સ્વાભાવિક છે.

[' મનોહર ']

ગ મત્રી જ ગોત્રે શાળાનું મહાન આવેનું / એમાં મહેમાનો ઉતારો અપાયો હતો મહેમાનોમાં મુખ્ય મહેસાણા પ્રાંતના ધારાસભ્ય શ્રી. મા. સિંગ પૃથ્વીનાથ, પટેલ પુસ્તકાલય ખાતાના મદદનીશ બેવરચંપક શ્રી ઉમેદભાઈ પટેલ, રાજ્ય પુ પ્રચારક શ્રી વલ્લભભાઈ, મહેસાણા પ્રાંત પુ મડળના મત્રી શ્રી નાનજીભાઈ જે. પટેલ, માણસા મહાલના પુ ના મત્રી શ્રી કર્ણાચર પી બ્યાસ, મહેસાણા મહાલ પુ મ. ના મત્રી શ્રી. શિવજી સાલેજી વાઘેલા, તથા હારીજના વેપારી શ્રી. આશાભાઈ પટેલ મુખ્ય હતા.

પરિષદ માટે ગામની વચમાં નાનો પથ્થર એક મુંદર મંડપ બિંબો કરવામાં આવ્યો હતો અને તેને વાવટા-તોરણો તથા મુદ્દાન દેશબક્તોના કટાચાની મુંદર રીતે શણગારાયો હતો.

પરિષદનું કાર્ય બરાબર ૧૧ વાગે શરૂ થતાં સભા મંડપ આગેવાન ઉપગ્રસ્ત મહેમાનો અને તે ઉપરાંત ઘેરનવાડાના શ્રી કરસનભાઈ તથા શ્રી કરમશીભાઈ તેમજ હારીજ, વાંઘ, ઘોર-તવાડા, પીપલાણા, અને દુનોવડા પુસ્તકાલયના મત્રી ભાઈઓ તથા પીપલાણાથી અને તેની આજુ-બાજુના ગામડાની ગ્રામ જનતાથી સ્ત્રીકાર થઈ ગયો હતો બહેનોની સખ્યા પણ સાત પ્રમાણમાં હાજર હતી.

શરૂમાં " ગીગ્ધાલાવણ " નું આમંત્રિત, બાળાઓએ ગાય બાદ શ્રી દાકરના પુત્રોએ 'મહાનંદ એકજ દે ચિત્તગરી' એ ગીત ગાઈ સભાજનોના મન એકચિત્ત કરી દીધાં હતાં.

તે પછી શ્રી ખીમજીભાઈ દાકરે સૌનું સ્વાગત કરી પરિષદના વરણેયા પ્રમુખ શ્રી વહીયા સાહેબ અનિવાર્ય કારણોને લઈ નહીં આવી શક્યાથી ધારાસભ્ય શ્રી માનસિંગભાઈને પ્રમુખસ્થાન સ્વીકારવાની દરખાસ્ત મૂકતાં, અને તેને હારીજ મહાલ પુ મ ના મત્રી શ્રી હરગોવિંદલાલનું અનુમોદન મળતાં શ્રી માનસિંગભાઈએ પ્રમુખસ્થાન સ્વીકારી સૌના આભાર માન્યો હતો ત્યાર બાદ સ્વાગતપ્રમુખ શ્રી મણિનાથ બીખાભાઈ ખત્રીએ પધારેલા મહેમાનોને મીઠો આવકાર આપી ગામનો ટુક ઇતિહાસ વર્ણવી, ગામની પુસ્તકાલયપ્રવૃત્તિનું ટૂંક બધાનું આચ્છ હવે તે પછી સ્વદેશવાચન થતાં તેમાં ગ પુ મ ના મત્રી શ્રી રામભાઈ કા પટેલ, ગ પુ મ ના સહમત્રી શ્રી ના નં ચોકસી, રાજ્ય પ્રજા મડળના પ્રમુખ શ્રી સુનીભાઈ શાહ તથા ડોહાઈવાળા શ્રી મીમનલાલ દેશાઈ વગેરેના મુખ્ય હતા સ્વદેશવાચન બાદ પ્રમુખશ્રીએ ભાષણ શરૂ કરતાં જણાવ્યું હતું કે.

'ઘર આંગણે ગ ઘા' ની માફક આપણે ત્યાં જે શાળાઓ છે તેનો લાભ આપણા બાળકોને ખાસ લેવડાવવો જોઈએ એકે એક બાળક શાળામાં જવું જોઈએ ને બાળક ગુજરાતી ચાર ચોરણે બણીને પોતાના ધ ધ મા વળગે તે વખતે મેળવેલું જ્ઞાન ભૂલી ન જવાય તે માટે પુસ્તકાલયો છે તમે સૌ કોઈ બાલ્ય હશે છતાં સહી કરતાં પથ્થર ભૂલી ગયા હશે તો વાચતાં તો ક્યાંથી જ આવડે ? શાળામાં મેળવેલા જ્ઞાનને ઉપયોગ પુસ્તકાલય દ્વારા ચોક્કસ ન રાખીએ તો આપણે બધું જ ભૂલી જઈએ, શાળાની રેળવણીથી જ માણસ ધડાય છે એવું નથી નહિ જ્ઞાન મળે, નવી વાતો બાળવા મળે એ માટે પુસ્તકાલયો છે. આપણા ઋષિમુનિઓ, કવિઓ, લેખકોના વિચારો પુસ્તકમાં છપાય છે તે પુસ્તકો દરરોજ સવારમાં શિરામણ માફક વાંચવાની ટેવ

ચાણુરમા મહાલ પુસ્તકાલય પરિષદ સંમેલન

(મીઠી ધારીઅલ તા. ૨૮-૩-૪૮)

ચાણુરમા મહાલમાં ગામડાની મધ્યા ૧૧૩ છે એમાં શાળાવાળા ગામોની સંખ્યા ૫૪ છે એ તમામ ગામોએ પુસ્તકાલયો પણ છે ચાણુરમા મહાલની પુસ્તકાલયપ્રવૃત્તિ આગળ-પડતી છે એવું મહાલ પુ મંડળ પણ નિયમિત અને પદ્ધતસર કાર્ય કર્યું જાય છે દર વર્ષે પુસ્તકાલય પરિષદો ભરવી, વિદ્યાર્થીઓ માટે શિષ્ટ વાચનની પરીક્ષા લેવી, પુસ્તકાલયોનાં ત્રિમાસિક નિવેદનો મંગાવી ખાતા તરફ મોકલી આપવા, પુસ્તકાલયોને મળતી ગ્રામપચા-યતોની મદદ મહાલ કચેરીમાંથી એકસહીએળવી, જે તે પુસ્તકાલયો વતી પુ સ સ મંડળમાં ભરી દેવી, ફરેલી તારીખે વાર્ષિક સભા ભરવી વગેરે કાર્યો મહાલમંડળ તરફથી દર વર્ષે અચૂક થાય છે જ

સામેના પૃષ્ઠનું અનુસંધાન

૬. મહાનનાં જે તે પુસ્તકાલયો ખાતા તરફથી ક્યાં પ્રમાણે દર ત્રણ માસે ત્રિમાસિક નિવેદન ભરીને મહાલ તરફ મોકલાવી આપવા જે તે પુસ્તકાલયોને વિનંતિ કરે છે

૭ આજની પરિષદના પ્રમુખ શ્રી માનસિદ્ધ પૃથ્વીરાજ પટેલે પરિષદને સફળતાપૂર્વક પાર પાડી છે તે બદલ આ પરિષદ તેઓશ્રીનો આભાર માને છે

૮ પરિષદને આમંત્રણ આપી તેને પાઠ પાડવા બદલ પીપલાણુના શિક્ષક બહુઓ અને નાગરિકોએ જે શ્રમ લીધો છે તે બદલ આ પરિષદ પીપલાણુના નાગરિકોનો અને શિક્ષકોનો આભાર માને છે.

પરિષદમાં પધારેલા મહેમાનો સાંજના પાંચ વાગે પીપલાણુથી રાવીદરા કે જ્યાં શ્રી ખીમજીભાઈ દાકરે નિ રગર્થ વૃત્તિથી એક રાત્રિયાળા રાટ કરી છે ત્યાં ગયા હતા. રાત્રિયાળાનું કાર્ક જેમ મહેમાનોએ પોતાનો સંતોષ વ્યક્ત કર્યો હતો અને સરકારી શાળા ઉધડે તો તેના લાલ લેવા સૌ કોઈને જણાવ્યું હતું ત્યાંથી રાતના ૯ વાગે ખોરતવાડાં આવી ત્યાંની મામજ-નતાને પણ પધારેલા મહેમાનોએ સામાજિક રીતરિવાજે ઉપર પ્રેરક વ્યાખ્યાન આપ્યા હતા.

છેવટમાં પ્રમુખશ્રીએ ઉપસહારનું લાપણું કરતાં કોમી મતભેદો દૂર કરી સપથી રહેવાનું અને આજે જે કાંઈ સાબરનું છે તે જીવનમાં ઉતરવાનું જણાવ્યા બાદ ગામોના તથા પધારેલા મહેમાનોના ૧૨૨૫૨ આભાર મનાઈ પરિષદનું કાર્ય જયોદના ત્રણ વાગે પૂર્ણ કરવામાં આવ્યું હતું

આ પ્રમાણે તા ૨૧-૩-૪૮નો આખો દિવસ જાણે 'જ્ઞાનયત્ર' મહાયો હોય એવું જણાઈ આવતું હતું તા ૨૨-૩-૪૮ની સવારના એક વાગે ધારીજ પરત આવી ત્યાંથી સવારના ચારની ટ્રેનમાં જાનવરના સૌ ઉપાસકો પોતપોતાના સ્થળે વિદાયા હતા

ચાણુસ્મા મહાલને પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિઓ આગળ લાવનાર મુખ્ય સૂત્રધારો શ્રી. નાનજીભાઈ જે પટેલ, શ્રી.કરજીભાઈ જે મો વ્યાસ, શ્રી સાકેશ્વરજી વ્યાસ અને શ્રી ચકરભાઈ રા પટેલ છે આ સર્વે શિક્ષકો છે આ શિક્ષકોને સાથ આપનાર મહાલમાં બીજા પણુ કેટલાક શિક્ષકો છે આ સર્વે શિક્ષકોએ મહાલની જનતાના હૃદયમાં પ્રવેશી, તેમના હૃદય જીતી લીધા છે અને તેના પરિણામે જ ત્યાંની પુસ્તકાલયપ્રવૃત્તિ આજે આગળ ધપી રહી છે

ચાણુસ્મા મહાલના મીડી ધારીયન ગામની વસ્તી ૧૧૬૧ છે ત્યાં શાળા છે અને પુસ્તકાલય પણ છે ત્યાંની વસ્તી પણ ઉજ્જવિભાત છે, શાળાના મુખ્ય શિક્ષક શ્રી સરતાનભાઈ પુસ્તકાલયના મંત્રી છે ગ્રાંતિએ રખારી છે, પણ ઉચ્ચ વિચારો અને સેવાની ભાવનાવાળા છે આ ભાઈએ ગ્રામ જનતાના પૂરેપૂરા સહકારથી મહાલ પરિષદ ભગવાનુ આમંત્રણ આપ્યું અને તે પરિષદ તા ૨૮-૩-૪૮ના રોજ ભરાઈ

આ પરિષદના મુખ્ય સૂત્રધારો ત્યાંના નગજીશંકર શ્રી પુનમચંદ દોલચંદ, શ્રી હેમગજ દ્વારકાદાસ પટેલ, શ્રી નારણજી જગન્નાથ દવે શ્રી ઇશ્વરલાલ ગોરધનદાસ ઠક્કર અને મુખ્ય શિક્ષક શ્રી સરતાનભાઈ હતા

પરિષદને માટે ગામની વયમાં એક સુદર મોટો મંડપ તૈયાર કરવામાં આવ્યો હતો અને તે પૂજ્ય મહાત્માજીના જીવનની વિધિવિધિ તસ્વીરો તથા દેશસ્થિત બતાવતા કેટલાક બોર્ડો મહાન નેતાઓ તેમજ તોરણોથી સારો શણગારાયો પણ હતો.

પરિષદ તા ૨૮ મીએ સવારથી ૮ વાગે શરૂ થવાની હોવાથી, પરિષદમાં આવનાર પ્રતિનિધિઓ તથા મહેમાનો તા ૨૭ મીની સાંજે મીડી ધારીયાલ ગામે આવી ગયા હતા મહેમાનોમાં મુખ્યત્વે, આજની પરિષદના પ્રમુખ ચાણુસ્માના જાણીતા સેનાલાલ વકીલ શ્રી અબાલાલ શિ પટેલ, તથા શ્રી સુજભલ વકીલ, શ્રી નેતાલાલ વકીલ, શ્રી. ગેપાળભાઈ વકીલ, શ્રી શાંતિલાલ વકીલ, શ્રી શંકરલાલ ગ પટેલ, ચાણુભા એ. વી રૂઢલા હેડમાસ્ટર શ્રી તુળસીભાઈ, ચાણુસ્મા સુધરાઈના પ્રમુખ શ્રી ભૂરાભાઈ, બાળમદિરના આચાર્ય શ્રી. બાણુભાઈ, પ્રજામંડળ કાર્યકર શ્રી ગુણાઈ, ગ પુ પ્રચારક શ્રી વલ્લભભાઈ મહેમાણા પ્રાંત પુ, મ ના મંત્રી શ્રી નાનજીભાઈ, મહેમાણાના વકીલ શ્રી સુમતરાય તથા તેમના પત્ની, તેમ જ મોદેરાના શ્રી પ્રદલાદજીભાઈ વગેરે હતા

શરૂઆતમાં પ્રાર્થના, ગીત વગેરે પ્રાર્થનાિક વિધિ થયા બાદ, સ્વાગતપ્રમુખ શેઠ શ્રી પુનમચંદ દોલચંદે સોનું સ્વાગત કરી, મીડી ધારીયાલ અને તેની આજુબાજુના પ્રદેશોના ઇતિહાસ વર્ણવી છેવટમાં શાળા અને પુસ્તકાલયની પ્રગતિ દર્શાવી હતી તે બાદ આજની પરિષદના પ્રમુખની વરણી માટે મોદેરાના શ્રી ખેતશીભાઈ તરફથી દરખાસ્ત ચૂકાતા અને ચાણુસ્માના શ્રી ચકરભાઈ રા પટેલ તરફથી તેને અનુમોદન મળતા, ચાણુસ્માના વકીલ શ્રી અબાલાલભાઈએ પ્રમુખશ્રયન રવીકારી પોતાનું જાણેલ કામિયાબી વાચવું શરૂ કરતાં જણાવ્યું હતું કે “ દરેક ઘેર સારા મમાણામાં પુસ્તકો વસાવવાં જોઈએ, પુસ્તકાલયો માટે સારા પુસ્તકોની પસંદગી કરનારની સમિતિ નીમવી જોઈએ સાચા જીવનની મજા માણવી હોય અને સેવાનો અમૃતલાલ લેવો હોય તો ઘેર-ઘેર નાનું આદર્શ પુસ્તકાલય રચ-

વાના કાર્યમાં શ્રીમતોએ ખરા દીલથી લાગી જવું જોઈએ દરેક ઘરમાં પુસ્તકાલય હોવું જોઈએ, દરેક ઘરમાં નાના બાળકે માટે અલગ એક ટેબલ તથા તેનું અલગ બાલ-પુસ્તકાલય પણ હોવું જોઈએ સૌએ માટે પણ ઉપયોગી અને બોધક પુસ્તકોનો મેળવે દરેક ઘરમાં હોવો જોઈએ, ગ્રામ પુસ્તક લયને જ્ઞાનમંદિર બનાવવું જોઈએ, જ્ઞાનના ભંડાર જેવા પુસ્તકોને અમૂલ્ય તથા ઉપયોગી સમજવું અને સમાજનીશુ તો આપણે પણ દરેક ઘરમાંથી નિઃશરતા તથા અભણતાના ગણસેના નાં કરીશું અને આગાદિ દિનેના નવધકારમાં ઉપયોગી કાથો આપી શકીશું જે જે ક્ષેત્રમાં કે વિષયમાં તમારું મન પ્રેરણ કરે તે ક્ષેત્રમાં કે વિષયમાં તમો એકનિષ્ઠ થઈ, તે વિષયના પુસ્તકો પુસ્તકાલયમાંથી મેળવી લો, ખૂબ વાંચો અને વિચારો વગેરે વગેરે કહી છેવટમાં આ જગતમાં જ્ઞાન જેવી બીજી કોઈ પવિત્ર વસ્તુ નથી એ શ્રીકૃષ્ણ ભગવદ્ વચનું ગીતાવચન હમેશા સ્મરણમાં રાખવા જણવી પેતનું વ્યાખ્યાન પૂરું કરું છું ત્યાં બાદ પૂજ્ય શ્રી રવિશંકર મહારાજ, સુનિ શ્રી દર્શનવિજયજી મહારાજ, શ્રી નાણકલાલ નં મોદસી, શ્રી ચીમનલાલ હ અમીન, શ્રી ચાટગચદ પટેલ, શ્રી પુનમચંદ ગહ, શ્રી ગુપ્તે વકીલ વગેરેના આવેલા સંદેશાનું વાચન થયું હતું તે પછી રાજ્ય પુ પ્રચારક શ્રી વલ્લભલાલ પટેલ મહાશય શાળાધિકારી શ્રી ગગામલાલ, શ્રી નુજમલ વકીલ, શ્રી સુમતરાય વકીલ, પ્રાંત પ્ર મ ના મત્રી શ્રી નાનજીભાઈ, બાલ મદિરના આચાર્ય શ્રી બાણુભાઈ, ચાણુસ્મા એ વી રૂઢલના હેડમાસ્ટર શ્રી હોટાલાલ તથા મહુચરાજી એ વી રૂઢલના હેડમાસ્ટર શ્રી વલસીલાલ વગેરેના પ્રાસંગિક વિવેચન થઈ હતા

સાંજના માર વાગે પંચિવતી ફરી બેઠક શરૂ થઈ, ૨૩ આતમાં શ્રી હરજીભાઈ કા મો વ્યાસે મહાશય પુ મડળનું, તા. ૨૧ સરતાનલાલ એ મહી ધારીયલ પુસ્તકાલયનું અને શ્રી ખેતશીલાલ એ અતિહ સિદ્ધ મારિતી સમિતિનું નિવેદન ગળું કરી હતા. તે પછી હાલના કામ હાથ ધરાતા નીચે પ્રમાણેના કાગે પસાર કરવામાં આવ્યા હતા —

પસાર થએલા કાગે

(૧) રાષ્ટ્રપિતા પૂજ્ય બાણુજી કે જેઓએ પોતાનું આખું જીવન એક તપશ્ચર્યારૂપે ગાળી જગત સમસ્તને શાંતિ, સયમ અને અહિંસાના પેતાના જીવનદાર જે સુદર બોધવાકે આપ્યો છે, તથા તે દ્વારા હિંદને પાંચીનતામાંથી રક્ત કરી, સ્વાતંત્ર્યની જે ઉપાના દર્શન કરાવ્યા છે તે ઉપા. પૂરેપૂરી જળકવાનો પ્રસંગ આવે તે પહેલાંજ એઓનું અકાળ અવમાન થતાં જગત આખું ચ આજે દુઃખ અને એકલતા અનુભવે છે તેની આ પરિપદ ભારે હૈયે નોખ લે છે, અને એઓશ્રીનો પવિત્ર આત્મા આપણું સર્વેને કાયમી પ્રેરણા આપે એવી આ પરિપદની હૃદયપૂર્વક ને સતત ભાવના છે ,

—પ્રમુખપ્રધાનના

(૨) વડોદરા રાજ્યના પુસ્તકાલયોમાં વર્તમાનપત્રો, માસિકો, પુસ્તકો, નોટર ખર્ચ વગેરે અભ્યાગની બેઠક મોઘવારીના કાગે નિનિતિદિન ખૂબ વધતો જાય છે અને તેને પહોંચી વળવા પુસ્તકાલયો તે પ્રમાણે બંદો બનાવે છે, પણ પુસ્તકાલયોને અપાતી સરકાર મદદની રકમમાં બિલકુલ વધારો નહિ કર્યો હોવાના કાગે જે તે પુસ્તકાલયનાં બંદો મગણી પ્રમાણે મળી જતા નથી, જેથી આ પરિપદ પુસ્તકાલયોને અપાતી સરકાર મદદની આનંદમાં ખાસ વધારો કરવા શ્રીમત સરકારને આગ્રહપૂર્વક વિનંતિ કરે છે .

(૩) વડોદરા રાજ્ય પુસ્તકાલય મંડળ તરફથી દરેક પ્રાતમા પુસ્તકાલય શિક્ષણવર્ગો લેગાય છે પરંતુ છેલ્લા ત્રણવાગ વર્ષોથી મહેસાણા પ્રાતમા લેગાયો નથી હવે પહેલાના જેવી મુસ્તકેલી ગ્રહીતથી તો ચાલુ સાલે મહેસાણા પ્રાતનો શિક્ષણવર્ગ ભરવા અને તે ચાલુરમા મહાલમાં ભગવા આ પરિપદ રાજ્ય પુસ્તકાલય મંડળને આગ્રહપૂર્વક વિનંતિ કરે છે

(૪) પુસ્તકાલય ખાતા તરફથી છેલ્લા બે વર્ષથી પદર દિવસના જે પુસ્તકાલય શિક્ષણવર્ગ ખોલાય છે તેવો વગ મહેસાણા પ્રાત ખાતે ચાલુરમા મહાલમાં (કે જે પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિમાં સામે રસ ધરાવે છે) કોઇ યોગ્ય સ્થળે એ વેકેશનમા વહેલી તકે ભરવા આ પરિપદ સમેલન આગ્રહભરી વિનંતિ કરે છે.

(૫) વડોદરા રાજ્યના શ્રીમત સરકારે જ્ઞાન પ્રચાર માટે રેડીઓની જે યોજના દાખલ કરી છે, એ યોજનાને આ પરિપદ આવકારે છે એ પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિનું એક અંગ છે, જેથી પુસ્તકાલયો હાગ ગામ જનતાને રેડીઓનો લાભ મળે તેવી યોજના કરવા આ પરિપદ રેડીઓ ખાતાને વિનંતિ કરે છે

(૬) વડોદરા રાજ્યના ગામ પુસ્તકાલયોનાં મકાન બાંધવાની યોજનાનો ખતાએ સ્વીકાર કરેલો છે તદ્દનુસાર આ તાલુકામા છેલ્લા પાંચ વર્ષમાં ઘણા ગામોથી પુસ્તકાલયનાં મકાનો માટે લોકમદદની રકમ લગવામા આવી છે, પરંતુ આજ દિન સુધી એક પણ મકાન બાંધવાની તુજવીજ થઇ આવી નથી તે બદલ આ સભા ખેં જાહેર કરે છે રાજ્યમાં ઘણા તાલુકાઓમાં ગામ પુસ્તકાલયોના મકાનો થયા છે, ન્યારે આ તાલુકામા એક પણ ગામ પુસ્તકાલયનું મકાન નથી તો વિનંતિ કરવાની જે ખાતુ ગામ પુસ્તકાલયોનાં મકાન બાંધવાં શરુ કરે ત્યારે આ તાલુકાને અલ્પિ લાભ મળ્યો નથી, તે ખ્યાનમાં લઇ તેના અગ્રહણને વહેલી તકે સ્વીકાર થાય તેવું આ પરિપદ ધમ્મ છે

(૭) ચાલુરમા મહાલની ગામ પચાસતો તરફથી જે તે પુસ્તકાલયોને મળતી મદદ એકસહ અને એક જ વખતે જે તે પુસ્તકાલયો વતી પુસ્તકાલય ખાતાને મોકલાવી આપવા જે તુજવીજ થી છે તે બદલ ચાલુરમા મહાલ વહીવટદાર થી ઉપલબ્ધ સાહેબને તથા જીલ્લા, રૂપપુર મોદેરા અને મીડી ધારીઆલ ગામોમા પુસ્તકાલયો માટે મકાનની મદદ અંગે જે તે અગ્રેવાન ગૃહસ્થોએ જે મદદ કરી છે તે બદલ તેમનો તથા પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિમાં ન્યારે ત્યારે મદદ રૂપ થવા બદલ મોદેરાના અંગ્રામણ, નાગરિક થી ઉમીઆશકર ઉગ્રેશ્વર રૂરોહિત અને માજી સુન્સદ સા થી ચીમનલાલ દેવરા કર પચોલીનો આ પરિપદ આભાર માને છે,

—પ્રમુખસ્થાનેથી

(૮) દર સાલે ઉત્તમ ઉપયોગી પુસ્તકોની પસંદગી કરી તેની યાદી બહાર પાડવા ને તે પુસ્તકો ગામે ગામ પુસ્તકાલયોમા વસાવવાની જા-મણ કરવા માટે આ પરિપદ નીચેના બાંધઓની સમિતિ નીમે છે

(૧) પ્રમુખશ્રી, (૨) ગ ચાલુરમા મહાલ શાળાધિકારી સા (૩) મત્રી, (૪) શ્રી.

સુરજમલભાઈ વધીવ (૫, શ્રી જોરાવાલભાઈ, (૬) રુકુનના હેડમાસ્તર સા)

(૬) શ્રી ખેનશીભાઈ ગદવી

આ સમિતિને જરૂર પડે વધુ સભ્યો ઉમેરવાની સત્તા આપવામાં આવે છે

—પ્રમુખસ્થાનેથી

(૯) પ્રમુખ સાહેબે જે શ્રમ લઇ આ પરિપદને સફળ રીતે પાર પાડી છે, તે બદલ પરિપદ તેમનો આભાર માને છે

(૧૦) મીડી ધારીયાલ ગામે આ ધર્મિયને આમંત્રી તેને પાર પાડવામાં ગામ જનતા અને શિક્ષકોએ જે મહેનત ઉઠાવી છે તે અદ્વ પરીષદ તેમનો આભાર માને છે

છેનટમાં પ્રમુખશ્રીનું ઉપસહારનું ભાષણ યર્ષ, પ્રમુખ તથા આમજનેનો આભાર મનાઈ પરીષદનું કાર્ય પૂરું કરવામાં આવ્યું હતું.

ગતના સુદર મનોજ જન કાર્યક્રમ રાખવામાં આવ્યો હતો તેમાં શ્રી મોહનદાસ ગદવી, શ્રી ખેતશીલાધ, અંધ કવિ વગેરે આસ હતા

આ ધર્મિયને પાર પાડવામાં મીડી ધારીયાલના શેઠ શ્રી પુન્યવદે તંયા તેમના બીજા સહકાર્યકરોએ સારો શ્રમ અને અર્થ ઉઠાવ્યો હતો શેઠશ્રીએ તો પુસ્તકાલયનું મકાન બાંધવા માટે રૂ. ૨૦૦૦૦ ની દેણગી પણ આપી છે

આ પ્રમુખે શેઠશ્રી તથા શ્રી. નારણલાલ જગજાથ દેવે મન્ય પુ મકાનના આજીવન મન્ય પણ બન્યા હતા

આ રીતે મીડી ધારીયાલ ગામે હરાયલો ચાણુરમાં મહાલનો જ્ઞાનમેળો ખરેખર રખૂત સરસ ઉજવાયો. મીડી ધારીયાલની આમજનતામાં મીડી મધુર સ્વાગત અને પ્રમુખશ્રીના વક્તવ્યને, મહેમાનો પ્રતિનિધિઓ કોઈ રીતે બૂલી શકે તેમ નથી

તા. ૨૯ મીની સવારેથી મીડી ધારીયાલ ગામની આમજનતામાં આવેલ દિવસ ગદી જ્ઞાતમેલ થયેલા મહેમાનો-પ્રતિનિધિઓ, આમજનતાના હૃદયમાંથી બારે દેવે “મહેમાનો પુન પધારજો” ના ભાવભર્યા મુજબ વચ્ચે (વખુદા પડી, મી કોઈએ પોતપોતાના સ્થળે પહોંચવાને પ્રસ્થાન કર્યું હતું

વહલજલા મૂમ પટેલ

૧૬ રા. પુ પ્રચારક.

પુસ્તકાલયોની તપાસણી

પચાસદાર તેમજ માનદ પ્રચારકોએ ત્રીજેનાં સ્થળોની મુલાકાત લઈને ત્યાંની પુસ્તકાલય વા વાચનાલય સંસ્થાઓની તપાસણી કરી છે અને દરેકની તથા પુસ્તક ગોઠવણોની અવ્યવસ્થા દૂર કરી વર્ગીકરણ અને વાંચનપ્રચારનો કામગીરી બંજવી છે -

(૧) વડોદરા પ્રાંત પ્રચારક રા છગનભાઈ મધુરભાઈ પટેલ-માહે માર્યામા-વડોદરા મહાલના-(૧) કામાપુરા (૨) કાજલપુર (૩) કોલીપુરા (૪) સગા (૫) શ્વાદ (૬) (૭) સમસાનાદ (૮) મેધાકુર્ષ (૯) સમસપુરા (૧૦) પાતળેજી (૧૧) તવવપુરા (૧૨) ધનિવાની (૧૩) સુદગપુરા (૧૪) જણુઆ (૧૫) વડસર (૧૬) કલ્પવી (૧૭) બીલ (૧૮) ચાપડ (૧૯) અલીપુરા (૨૦) માલેજા (૨૧) ઉડેરા (૨૨) વડાપા

પાદરા મહાલના --(૨૩) મેવાદ (૨૪) વીરપુરા (૨૫) દુસેપુરા કામગીરી લિ ૨૨ પુ રૂ.૩૨ વાંચવા આપ્યાં ૩૦૮

(૨) દહેગામ મહાલ માનદ પ્રચારક રા પ્રદીપાદ અ. વ્યાસ માહે બનેવારી દેશુઆરીમા -(૧) પટખાપુરા (૨) સલાટપુરા (૩) નાના જલુદગા

તપાસણી દરમ્યાન પ્રચારક ભાઈઓએ જે જે આમીઓ દર્શાવી દોષ તે વેળાસર સુધારી સેવા તથા જે જે સચના-સમજુત આપી દોષ તેનો યોગ્ય અમલ તાકિદ કરી નાખવા જે તે મંત્રી ભાઈઓને જલ્દીમજુ કરવામાં આવે છે.

ના નાં શિક્ષકો,

રૂઢમત્રી.

૧૬ રા. પુ મકાન

૧ કૈલાસપતિ હંસ મહોદેવ-મૂળ બંગાળીમા લેખિકા શ્રી હેમલતા રૌય, અનુવાદક ધી. રમણીક અ. મહેતા, પ્રકાશક સરવુ સાહિત્ય કાર્યાલય, ભદ્ર, અમદાવાદ, કાઉન કદનાં પૃષ્ઠ ૨૮૮, બોર્ડરની પાકું પૃષ્ઠ, મૂલ્ય રૂ ૨-૮-૦

અધ્યાત્મનિરાસુ અભ્યાસીઓ પોતાની અધ્યાત્મનિરાસા તૃપ્ત કરવા માટે સત મહાત્માઓનો સમાગમ શોધે-સેવે છે. એવા એક સત અવધૂત સમા શ્રીહ સદેવજી મહારાજ, ઉપ-શુકત કદાના નિરાસુઓથી ભાગ્યેજ અપરિચિત હશે. એ મહાત્માનું જીવનકથન મૂળમ ગાળીમાં લખાયેલુ તે અનુવાદરૂપે આ પુસ્તકમાં આપવામા આવ્યું છે. બાબાજીનો ઉપદેશ દષ્ટાંતાત્મક હોષ થોતાઓને સરજ સુખ થાય તેવા છે અધ્યાત્મમગ્નતાના ઉપાસકોને આ મહાપુરુષના જીવન અને તેમનો ઉપદેશ ઉપલબ્ધ કરવામા આ પુસ્તક ઠીક ઉપયોગી નીવડે તેવું છે નિરાસુ પાત્રકો માટે એ વમાવી લેવાય

૨ પંચીકરણ-અનુવાદક શ્રી જયકૃષ્ણ બાસ; પ્રકાશક ઉપર પ્રમાણે કાઉન કદનાં પૃષ્ઠ ૨૪૮, સાદુ સચ્ચ પૃષ્ઠ, મૂલ્ય રૂ ૨-૦-૦

‘પંચીકરણ’ એ વૈદાતમાર્ગોના અભ્યાસનો એક ઉપયોગી ગ્રંથ છે. યોગમાર્ગનું અનુસરણ કરનાર માટે આ પુસ્તક એક સારા ભોમિયાની ચરજ સારે છે, પરંતુ આપુ પુસ્તક સમજવા માટે મુરુમ જરૂરી છે

આપણા શરીર કષા કષા તત્ત્વોનું બનેલું છે, અને આત્માનો શરીર સાથે શુ સબધ છે તેનું તાર્કિક દષ્ટિએ આમાં નિરૂપણ છે શરીરવિગ્ન જાણવા માગનાર તેમજ તેના જીવ-ચેતન સાથેના સબધ-સમન્વય જાણવા ઇચ્છનાર નિરાસુઓને તે ઠીક માર્ગદર્શક નીવડે તેવા છે. અધ્યાત્મચિંતન અને આત્મનિરીક્ષણમા આ પુસ્તક ઠીક સદાવરૂપ થઈ પડશે

૩ ગીતા વાર્તાલાપ-લાગ ૧ થી ૫-પ્રયોજક મુનિશ્રી ભાગદારજી, પ્રકાશક: શ્રી રામચંદ્ર એમ દેસાઈ, નવસારી ટેમી અઠથેજી કદના પૃષ્ઠ પહેવાના ૫૬૬, મૂલ્ય રૂ ૩-૦-૦; ભાગ બીજાનાં પૃષ્ઠ ૨૭૨, મૂલ્ય રૂ ૧-૮-૦, ત્રીજાનાં પૃષ્ઠ ૨૬૦, મૂલ્ય રૂ ૧-૧૨-૦, ચોથાનાં પૃષ્ઠ ૩૨૮, મૂલ્ય ૧-૧૨-૦ અને પાંચમાનાં પૃષ્ઠ ૩૦૮, મૂલ્ય રૂ ૧-૧૨-૦.

ઉપજ્ઞા પ્રકારની જેમ આ પાંચ ભાગનો મહાયથ પણ અધ્યાત્મમગ્નપિપાસુઓ માટે શ્રીમદ્ભગવદ્ ગીતા પરના એક મહાન ભાષ્યરૂપ હોઈને એમાં ગીતામાં સંબોધાયેલા ઉપદેશોની વિસ્તૃત સમીક્ષા આપવામા આવી છે એમા આપેલ વિસ્તૃત ટિપ્પણો અને સમજૂતો હરકોઈ જ્ઞાનપિપાસુને ગીતારૂપી મહાન જ્ઞાનાર્ણવ-મદાસાગરનો સચોટ ખ્યાલ આપે છે નિશ્ચિતપૂર્વક શ્રીમદ્ ભગવદ્ગીતાના પઠન-પાઠન અધ્યયન માટે આ ગ્રંથ જરૂર ઉપયોગી નીવડશે ખાસ પ્રચારર્થે એનું અલ્પ મૂલ્ય રખાયેલુ હોઈને આ પાચેય ગ્રંથો પુસ્તકાલયમાં આવતા જ્ઞાનાર્થીઓ માટે મુખે વસાવી લેવાય.

૪ ભક્ત સૂરદાસના પદો—સપાદક પ મગવેલ ઉદ્ધવજી શાસ્ત્રી, પ્રકાશક ઉપર પ્રમાણે, પૃષ્ઠ ૮૦, સાદું સચિત્ર પૃષ્ઠ, મૂલ્ય ૦-૪-૦

વૈષ્ણવ ભક્ત કવિ સૂરદાસના પદો—ભજનો આજે વૈષ્ણવ સતોને જિહ્વાએ હોય છે અને જ્યારે તે સાજ-સંગીત સાથે ગવાતા હોય ત્યારે અતિ આહવાદક લાગે છે અને તેના મધુર રસ સાભળનાર કણોને રમતગમોળ બનાવી મૂકે છે એવાં સુગેય પદ પદો આ નાની પુસ્તિકામાં સમૃદ્ધવામાં આવ્યાં છે એમને પાંચ વિભાગોમાં—આખ્યાનાત્મક, ઉપદેશાત્મક, પ્રાર્થનાત્મક, વિરહાત્મક તેમજ દુષ્ટકૃત પદોમાં સંકલિત કરી ગોઠવેલાં છે સંગતપ્રિય ભજનના દીઓને આ નાની સંગ્રહો સમૃદ્ધ જરૂર ગમશે

૫ ભર્તૃહરિનીતિ શતક—અનુવાદક શ્રી શાન્તિલાલ ઠાકર, એમ એ પ્રકાશક ઉપર પ્રમાણે પૃષ્ઠ ૮૦, સાદું સચિત્ર પૃષ્ઠ, મૂલ્ય ૦-૩-૦

વિરાગી ગજપિં ભર્તૃહરિએ રચેલાં શતકો પૈકીનું આ નીતિશતક મનુષ્યને નીતિને 'માર્ગે' પ્રેરે તેવું હોઇને સમૃદ્ધ સંકલિતના એક વિશિષ્ટ અનંકાર તરીકે એ પૂરવાર થઈ ચૂકું છે. એ નીતિશતક અઢી મૂળ શ્લોકો અઢી ૧૨૦ કરાવેલ છે મૂળ સંસ્કૃત એના ભાષા-લાલિત્ય અને અનુવાદ એ ન સુગમતાપ્રેરક હોઇને પુસ્તકાલયોમાં એ સુખે વસાવી શકે

૬ ભોત ઉપર મનન—કર્તા શ્રી શિરોઝ કવસજી દાવર, પ્રકાશક મુમરાત વિદ્યા સભા, અમદાવાદ. કેમી આકેષેલ કંઠના પૃષ્ઠ ૩૭૬, સાદું પૃષ્ઠ, મૂલ્ય રૂ. ૪-૦-૦

પ્રા દાવરે આ પુસ્તકમાં, ભોતથી કરનારાઓને ભાટેનું એક સચુ ચત્ર રજૂ કર્યું છે માણસ ભોતથી ઠરે છે, પરંતુ મેન આવવાથી કરવાનું કંઈ નથી, એમ લેખકે આ પુસ્તકમાં પ્રતિપાદિત કર્યું છે મરણને લગતા જુદા જુદા લેખકોએ, જુદા જુદા ધર્મશાસ્ત્રો અને ઇતર ગ્રંથોમાં અત્યાદ સુધીમાં જે મતલબે રજૂ કરેલા છે તેમાંના ઉપયોગી એવા અવતરણો પણ લેખકે આ પુસ્તકમાં રજૂ કરી માણસને મરણથી લય ન પામવાનું—અજપદાન આપ્યું છે, એમ કહીએ તો તે અતિશયોક્તિ નહિ લેખાય.

મરણ અને મરણોત્તર સ્થિતિ વિશે પણ લેખકે ઠીક પ્રકાશ આ પુસ્તકમાં આપ્યો છે ફરેક પુસ્તકાલય આ પુસ્તક વસાવે અને મગ્નિસાનના આ મથનો પ્રચાર કરે

૭ કલ્પને ચરણે—લેખક શ્રી ડો હરિપ્રસાદ દેસાઈ, પ્રકાશક આદર્શ પુસ્તક કાઢાર, અમદાવાદ કાઉન કંઠના પૃષ્ઠ ૮૦૪, કરર જેટલસહિન પાકું પૃષ્ઠ, મૂલ્ય રૂ. ૪-૮-૦

ડો હરિપ્રસાદ દેસાઈ આપણા સંકલિતના તેમ જ કલાના એક અગ્રણ વિવેચક છે. તેઓશ્રીએ કલાદર્શનને લગતાં સર્જનાં વિવેચનોનું અઢી નિરૂપણ છે ભાગ્યીમ કલા અને ચિત્ર, જાપાન, ઇરાન વગેરે દેશોના કલાવિધાનનું ઇલાનાત્મક અને સમન્વયદર્શી નિરૂપણ આ પુસ્તકમાં આપ્યું છે કલાપ્રેમીઓ અને કલાનિરીક્ષકોને આ કલાવિવેચનમય જરૂર ગમશે

એમાં આપેલી આદર્શોના પણ એ કલાદર્શન સમજવામાં સદાચરૂપી નીરડે તેવી છે

૮ ઉન્મત્ત ગગા—(ઠટાક્ષકો) લેખક અને પ્રકાશક શ્રી દેવકૃષ્ણ પીતાંબર જોષી અને પીતાંબર નારાયણ જોષી, ૫૩૫ ચોક, સિદ્ધેશ કાઉન કંઠના પૃષ્ઠ ૧૨૦, બોડનું પાકું પૃષ્ઠ. મૂલ્ય રૂ. ૨-૦-૦

શ્રી જ્યેષ્ઠી એક અગ્રહા કટાક્ષ કાવ્યકાર છે વર્તમાન પ્રસંગેને ઉઠાવી લઈ તેને હળવા રૂપમાં રજુ કરવાની કટાક્ષકળા શ્રી જ્યેષ્ઠી ધરાવે છે આ અગ્રહા તેઓશ્રીએ રચેલ “કટાક્ષ કાવ્યો” ઠીક આવકાર પામ્યું હતું અને એમનાં એ કાવ્યોનું ખાસ વાચન અમદાવાદની ગુજરાત સાહિત્ય સભાએ ગોઠવેલું હતું એવાજ કટાક્ષકર્તા કાવ્યોને તેઓશ્રીએ રચેને આ બીજો સંગ્રહ છે એમાં વર્તમાન પરિસ્થિતિને અનુવક્ષીને લખેલાં વિવિધ વિષયનાં ૫૫ કટાક્ષકાવ્યો આપ્યા છે ઉપરાંત સ્વ પીતાબર રચિત ૧૬ કાવ્યો પણ એમાં સંગ્રહાયા છે હળવા મર્મપ્રેરક એવાં આ કાવ્યો વર્તમાન પરિસ્થિતિ પર ઠીકઠીક પ્રકાશ ફેંકી જાય છે.

૮ ગીતાધર્મ—પ્રથમાવસ્થ ઉપનિષદ-૧-૮, રચયિતા સ્વામીશ્રી વિદ્યાનંદ મહારાજ, પ્રકાશક ગીતાધર્મ કાર્યાલય, સાક્ષી વિનયક, કાશી રાયલ આઈપેજ પૂર્વ પૃથ્વી પાઠશાળા, પાટણ બોર્ડ પટ્ટીનું પૂર્વ, મૂલ્ય રૂ ૫-૦-૦

સ્વામીશ્રી વિદ્યાનંદના સદુપદેશોના પ્રચારાર્થે આલતા “ગીતાધર્મ” માસિકનો આ વાર્ષિક અંક છે એમાં અષ્ટાદશ ઉપનિષદો પૈકીના ઈશ, કેન, કંઠ, પ્રજ્ઞ, મુદ્ગલ, તૈત્તિરીય અને ઐતરેય, એ આઠ ઉપનિષદોનાં શ્રી વિદ્યાનંદ મહારાજ દ્વારા ઉપદેશાયેલ વિવરણ આ અંકમાં પ્રચિત રસમાં આવેલ છે, લક્ષ્યજિજ્ઞાસુઓ અને અધ્યાત્મચાતેત્રીઓને આ અંક જરૂર ગણશે સ્વા વિદ્યાનંદની વાણીનો આ અંક દ્વારા ઘેર બેઠાં લાભ સુગમ કરેનો છે.

મ મ વ્યાસ

૧૦ ભારતીય રસશાસ્ત્ર—લેખક-પ્રકાશક વૈદ્યરાજ બાપાલાલ ગરબડાસ-હસિટ-વાળા, મુ. સુગત કાઉન કંદનાં પૃથ્વી ૬૭૪, મૂલ્ય રૂ ૮-૦-૦

રસશાસ્ત્રના અંગે ગુજરાતી સિવાય બીજી ભાષામાં પણ જાણ્યા છે, પરંતુ અત્યાર સુધીમાં ગુજરાતી ભાષામાં આવેલ એકેય ગ્રંથ જાણીતા નથી અને જાણીતા હોય તો આ કદાચ પહેલોજ હશે.

રા રા વૈદ્યરાજ બાપાલાલભાઈ ગુજરાતનાં વૈદ્યોમાં એક અગ્રગણ્ય અને આધુર્વેદના સાચા પ્રેમી તેમજ સુપ્રતિષ્ઠિત વૈદ્ય છે તેઓ વનસ્પતિશાસ્ત્રના પ્રખર અભ્યાસી હોઈને તેમણે વનસ્પતિ માટે નિષ્કટ આદર્શના પૂર્વાર્ધ, ઉત્તરાર્ધ બે ગ્રંથો ગુજરાતી ભાષામાં ધણી સારા લખ્યા છે. તે સિવાય પણ આધુર્વેદના બીજા ગ્રંથો લખ્યા છે તેમાં વળી આ ભારતીય રસશાસ્ત્ર નામનો ગ્રંથ ગુજરાતી ભાષામાં લખીને ગુજરાતનાં વૈદ્યો અને આધુર્વેદના અભ્યાસીઓને તેનાથી એક સારી ખેટ પૂરી પાડી છે. આ ગ્રંથ આધુર્વેદના વિદ્યાર્થીઓ માટે પાઠ્ય પુસ્તક તરીકે ખાસ ઉપયોગી થઈ પડે તેવા છે.

અંક તૈયાર કરવામાં વૈદ્યરાજે ધણી રસમયોનો આધાર લીધે છે, હવે તેમાં પોતાનો અનુભવ પણ ઘડાંબે છે ગ્રંથમાં રસો, ઉપરસો, ધાતુ, ઉપધાતુ, રત્નો, ઉપરત્નો દરેકનું શોધન મારણ ધણી જ સહેનાઈમાં સમજી શકાય તેવી સરળ ભાષામાં લખ્યું છે.

અને રસોપરસોની માત્રા ભેદોની વિધિ પણ ચોક્કસ લખી છે, જેથી ઉપયોગ કરનારને ધણી જ સરળતા થાય એમ છે. વળી સ્થાવર જન્મ વિશે ઉપવિધોનાં ઉપયોગ પણ સારી રીતે થઈ શકે તેવી રીતે પોતાનો સ્પષ્ટ રીતે અનુભવ રજૂ કર્યો છે એકંદર રીતે ગ્રંથ અત્યંત ઉપયોગી થયો છે. વૈદ્યમાર્ગનાં તે સારો આવકાર પામશે.

વૈદ્ય ચંદ્રલાલ લ. પંડ્યા.

૧૧ ખાદી વિદ્યા પ્રવેશિકા-પ્રકાશક નવજીવન કાર્યાલય, કિ મત રૂ. ૧-૪-૦ ગુજરાતી ભાષામાં ખાદીશાસ્ત્ર વિષેનું આ પુસ્તક ઉત્તમ છે. ખાદીશાસ્ત્રના નિષ્ણાતોના અનુભવમાથી પ્રગટ થયેલ આ પુસ્તક છે. એમાં કપાસથી માંડી વણાટ સુધીની વિગતવાર માહિતી ભેગી કરવામાં આવી છે. મનુષ્યમાનને એ વસ્તુની મુખ્ય જરૂરીયાત છે- અનાજ અને કાપડ. ખેતી માટે તો ઘણું વિચારવું બાકી પડ્યું છે. પરાપૂર્વથી આવેલ રીત પ્રમાણે દહજી ખેતી નાદે જતી મુશ્કેલી ઉભી થઈ નથી કાપડ માટે દરેક વ્યક્તિ સ્વાવધમાં ચર્ચા કરે છે. દિલ્હીનાં માંડે એ કલાખથી વધુ વસ્તિ-વાળાં શહેરો આળસેક છે. બાકીની બધી વસ્તી ગામડામાં છે. ગામડામાં જ કાપડ સરળતાથી કેવી રીતે પેદા કરી શકાય એ માટેના માર્ગદર્શન ૩૫ આ પુસ્તક ધણું ઉપયોગી છે.

૧૨ યંત્રો સામે બળવો-અનુવાદક શ્રી ચંદ્રશંકર પ્રા શુક્લ, પ્રકાશક-નવજીવન કાર્યાલય, અમદાવાદ કિ મત રૂ. ૦-૧૦-૦.

સન ૧૯૩૩ માં ઈંગ્લેન્ડમાં જુદી જુદી જગાએ આપેલાં આચાર્ય એલ. પી. નેક્સનનાં આ વ્યાખ્યાનો છે. એકની એક 'ક્યા ફરીફરીને થતી હોય તે યંત્ર યંત્ર સૌને ઉપયોગી છે. એ મનુષ્યનું સેવક મંદી શેઠ અને ત્યારે તેની યામે બળવો ઉઠાવવાની મનુષ્યમાનની ફરજ છે. જેટલો પાક લણવાને વીસ માણસની જરૂર પડે તેટલો પાક એક માણસ યંત્રના મદદથી લણી શકે છે. બાકી શાનદા ત્રેલા માણસો માટેની ભેકારીનો ઉકેલ કેવી રીતે લાવવો? શાંતિથી વિચાર કરી નેહ્યુ તો જણાવે, કે યંત્રોએ આપણને હોડા અને કહોળા પાણીમાં ઉતાર્યા છે. આ વિચારોની ઊણવટ આ પુસ્તકમાં કરેલી છે. આ પુસ્તક સાથે શ્રી. નરદગિનાઇનું નવજીવન કાર્યાલય તરફથી પ્રગટ થયેલ 'યંત્રની મર્યાદા' પુસ્તક જરૂર વાંચી જવા જેવું છે.

—વિનાયક

પાતાળકુવો-લેખક શ્રી ઇશ્વર પેટલીકર, પ્રાપ્તિસ્થાન નવસર્જન કાર્યાલય, મોગા આંકડિયા, શાંકિયાવાડ, ૧ લી આવૃત્તિ ૧૯૪૭, કાઉન ૧૬ પેજ પૃષ્ઠ ૨૪૬, પૃષ્ઠ કાડ' બોર્ડ-પટ્ટીનું, કિ' રૂ. ૩-૦-૦

શ્રી ઇશ્વર પેટલીકરની કનમ રોચક રસવાનીઓ પીરસવા માટે હવે તો ૫ કાષ ચૂકી છે એવી જ એક રોચક વાનગી આ 'પાતાળકુવો' ની છે. એમાં લેખકે માધો દરબાર નામના એક પાટણવાડિયા બહાગવટિયાનો પરાક્રમગાથા રમમથ સેલિમા ગૂંથી છે સ્વર્ગ જીવન ગુણગતો માધો એક લુચ્ચા લહેબુદાર લુહાણુના કવખતના તમાશાથી ઉરકેગાઝ જઈને તેનું ખૂન કરી બેસે છે. પશ્ચિમમાં એણે મણવા પારેનું પ્રણયજીવનનું સ્વપ્ન ઉડી જવાથી તે પ્રથમ ચોગ અને પછી બહારવટિયાઓની ટોળીનો ભેરુ બને છે, અને થોડા જ વખતમાં બહારવટિયા ટોળીનો સરદાર બની માધો દરબારને નામે ઓળખાવા લાગે છે. માધો મહાગવટિયો છતાં એનાં આચરણ અને નેક રેક એક સારા દરબારને બાજે તેવા છતાં પોતાના સૌજન્ય અને મંકટ-ગ્રન્થોને સહય કરવાની તત્પરતાથી તે લોકપ્રિય પણ અનવા પામ્યો હતો અને તેથીસતે તે સ્થિતિ, ગાયકવાડી તથા નવાબી વગેરે રાજસભાઓને વર્ગી લગી દક્ષણ ચક્રો દત્તો. છતાં આખરે પોતાના સ્વદાસ અને સામગીનેનું મહેનગ કરવા ખાનગું તે હાથે કરીને પડગાઇ નામ છે અને એ રીતે એની જીવનલીલા ૫૦ પાંચે પડે છે.

પ્રસંગોની ગૂંથણી અને લખાણની શૈલિ એવી સુદર છે કે એકી પૃષ્ઠાંકીએ ૫૩૦ કરીનેજ પુસ્તક હેઠે મુકાશે. પુસ્તક વસાવવા જેવું.

૧૪ વામા—અનુવાદક શ્રી ગમનાગવલ્લુ વિ ચાંક તથા નગીનદાસ ના પરિખ, પ્રાપ્તિસ્થાન ભારતી સાહિત્ય સંઘ લિ મુબમ અને અમદાવાદ ખીજી આવૃત્તિ ૧૯૪૭, કાઉન ૧૬ પેજ ૫૫૬ ૧૯૨, પૂઠુ કાડ ૩૦૬ પટીનું, કિમત ૨-૮-૦

આ પ્રકાશન લેખકોની “સુબન અને ખીજી વાતો” નામક કૃતિની ખીજી આવૃત્તિ છે એમા ‘ઉંઘે ઘેરાયા’ ની વાત કમી થઈ છે, જ્યારે ખીજી ૪ નવી વાતો સામેલ કરાઈ છે એક ૬૦ ૧૧ વાતો આ પ્રકાશનમા હોઈ તેમાથી ૪ કેન્દ્ર, ૨ ગરિયન, અને એક જમન એક છતા-લિયન એકપોલીશ અને ૬ ગરિયન ભાષાઓમાથી અનુવાદિત થયેલી છે. પગદેશી વાર્તાઓનો રમ ચાખવા માગનાર્ગ વાચકોને લખ્યપ્રતિષ્ઠ લેખકોનો કલમે અનુવાદિત થયેલી શિષ્ટ સામગ્રી આ પ્રકાશનથી મળી રહેશે.

—ના ન

૧૫ ચદ્ર—લેખક શ્રી. હોદુમાઈ સુધાર, પ્રકાશકનું તારક મંડળ, ચરોતર એજમુકેશન સોસાયટી, આણંદ, કાઉન સોળપેજ ૫૫૬ ૧૪૪, પૂઠુ કાડ ૩૦૬ પટીનું કપડાની પટીનું તથા ઉપર જેકેટવાળું, કિમત ૩-૮-૦

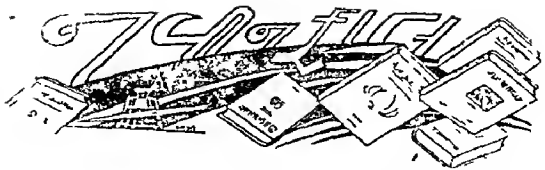
તારક મંડળ, આણંદ તરફથી ખગોળને લગતા પુસ્તકો, તારાના નકશા તથા ‘આકાશ ગંગા’ નામનું માસિક પ્રસિદ્ધ થાય છે. આ મંડળે જ આ પુસ્તક પણ પ્રસિદ્ધ કર્યું છે. મંડળના સભ્યોને તે એમ ને એમ ખીજીને શ ૩-૦-૦ નો કિમતે આપવામાં આવે છે. આ પુસ્તકમા ચદ્રને લગતી સવિસ્તાર માહિતી આપી છે. મગળ, ગુરુ, શનિ, વગેરે મળથી માહિતી પણ આમા આપેલી છે. આ બધી માહિતી સમગ્રવર્તી સખ્યાનક વિત્રો પણ આ પુસ્તકમા છે. આપણી ભાષામા ખગોળવિજ્ઞાનને, લગતા પુસ્તકો ઘણા થોડા છે એમા આ મંડળના પુસ્તકો સારો ઉમેરો કરે છે. આ પુસ્તક પણ આવો એક સારો ઉમેરો છે. આ જાતના સાહિત્યને પ્રયાગ વધારે થવાની જરૂર છે. આપણા સમાજમા વૈજ્ઞાનિક જ્ઞાનને અભાવે કોષાલકલિપત બાળપણે ઘણી પ્રચલિત છે. આથી આ જાતના પુસ્તકોને વધારે ઉત્તેજન મળે તે ઇચ્છ છે. આ પુસ્તકના કાગળ તથા છપાઈ સગ્ગ છે. કર્યા પુસ્તકાલયો તેમ જ મોટા ગ્રામપુસ્તકાલયોને આ પુસ્તક ખરીદવા અમારી ભલામણ છે.

—શ સો પટેલ

ખાસ સુધારો

આ અઠના ૫૪ ૪૨૭ ની ઉદ્દેશી લીટીમા “અનુસંધાન સામેના ૫૪ પર” એમ છપાયું છે તેને બદલે “૫૪ ૪૨૮ પર” એમ સુધારીને વાચવા વિનંતિ છે.

—ત ત્રા

- ૧ ધર્મેન્દ્ર મિલન (નવી આજ્ઞા) મૂળનેખક શ્રી ગણાધૃષ્ટાન, અનુવાદક શ્રી. ચંદ્રકર શુક્લ, પ્રકાશક: ગૂર્જર ગ્રંથાલય કાર્યાલય, અમદાવાદ મૂલ્ય રૂ ૫-૦-૦
- ૨ તર્પણ-લેખક શ્રી. મણુલાલ સાગરલાલ દેસાઈ પ્રકાશક: સાધના પ્રકાશન મંદિર-ખલાત મૂલ્ય રૂ ૧-૦-૦
- ૩ કળાનો કબજો-લેખક: શ્રી બાલકૃષ્ણ જોષી, પ્રકાશક નિશ્ચિત કાર્યાલય, ડેળાપીઠ સુરત મૂલ્ય રૂ ૦-૩-૦
- ૪ સમૂળી કાન્તિ-લેખક શ્રી કિશોરલાલ ધ મયસ્વાળા, પ્રકાશક નવજીવન પ્રકાશન મંદિર, અમદાવાદ, મૂલ્ય રૂ ૧-૮-૦
- ૫ મહાવીર સ્વામી ને આચાર્ય મોક્ષદાસ શ્રી ગોપાલદાસ જીવાભાઈ પટેલ, પ્રકાશક: જ્ઞાન સાહિત્ય પ્રકાશન સમિતિ, અમદાવાદ મૂલ્ય રૂ ૧-૧૨-૦
- ૬ ભારતીય રસચત્ર-લેખક અને પ્રકાશક: શ્રી બાપાલાલ ગ વૈદ્ય, ગોપીપુરા, સુરત મૂલ્ય રૂ ૦-૮-૦
- ૭ આત્મગુજન-લેખક કિરમત કુરેશી. પ્રકાશક સરસ્વતી પ્રકાશન મંદિર, દાણાપીઠ, ભાર-નગર મૂલ્ય રૂ ૮-૮-૦
- ૮ દીવજી-લેખક શ્રી રસલભાઈ ન વહોરા, પ્રકાશક ચરોતર એન્સાયક્લોપીડીયા સોસાયટી, આણંદ, મૂલ્ય રૂ ૦-૧૦-૦
- ૯ ચંદ્ર-લેખક શ્રી છોટુભાઈ સુયાર, પ્રકાશક ઉપર પ્રમાણે મૂલ્ય રૂ ૨-૮-૦
- ૧૦ કૃતસૌધા-મૂળનેખક. ગાનુચંદ ન દો પાઠ્યાય અનુવાદક શ્રી ગમણલાલ સોની, પ્રકાશક: વોરા એન્ડ કંપની લિ રાઉન્ડ નિહિંગ, મુંગપુર મૂલ્ય રૂ ૩-૦-૦
- ૧૦ કર્મચોગી રાજેશ્વર-(નવી આજ્ઞા) લેખક: શ્રી સુનીલાલ વર્ધમાન શાહ, પ્રકાશક ગાંધીવ સાહિત્ય મંદિર, હવાડિયા ચક્રવે, સુરત મૂલ્ય રૂ ૧. ૪-૮-૦

શિષ્ટવાચનની પરીક્ષા — શિષ્ટવાચનની ૨૬ મી પરીક્ષા માટે ઠરેલું “શ્રી. ચોતી-લાઈ અમીનનું છવનચરિત્ર” નું પુસ્તક ગ્રેગ્ર માહિતીઓ, ભરપૂર હોષ તેના બહોળા પ્રચાર થાય એમ ખાસ ઇચ્છામાં આવે છે એટલે મજબૂર પરીક્ષાનો લાભ બહોળા સંખ્યામાં લેવાય એટલા માટે પરીક્ષાનો તારીખ ૨૫ મી એપ્રિલને બદલે ૨૦ મી જુન મુખી લખાવાઈ છે આશા રાખવામાં આવે છે કે શિષ્ટવાચનના લાભ સમજનાર વાચક જનતા તેમ જ માધ્યમિક શાળાના વિદ્યાર્થીવર્ગ આ વકનો લાભ જરૂર હિસાબે પરીક્ષાને કામે પુસ્તકની નકલો જેમને જોઈતી હશે તેમને તે રૂ. ૨-૦-૦ ને બદલે રૂ. ૧-૮-૦ ની કિંમતે પુ. સ. સ. મંડળમાંથી મળી શકે એવી યોજના રખાઈ છે.

પ્રમાણપત્રની પરીક્ષા. — હજી તક છે. ઉમેદવારી મેળાવો અને તમારા અભ્યાસ કરવા માંડો.

પુસ્તકાલયોને મદદ

ધારીસલા તા. દહેગામ. — નગન પ્રસંગે જાનો આવેથી તેમના તરફથી સાર્વજનિક પુસ્તકાલયને રૂ. ૧૧ શેક શ્રી. પુછલાલ શુભાખચંદ તરફથી અને રૂ. ૩ લાકરોડાની શેક શ્રી. કેશવલાલ ગ્રેમચંદ તરફથી

ટીટોદણ (તા. વિજાપુર) ને રૂ. ૧૫૫ જોગજના શ્રી. ભોમીલાલ સોમનાથ તરફથી

વડોદરા રાજ્ય પુસ્તકાલય મંડળ

જાહેરાત નં. ૪ સને ૧૯૪૭-૪૮

વિષય

ગ્રામ પુસ્તકાલયોના અથપાલે અને મંત્રીઓ માટે પ્રાંતવાર શિક્ષણવર્ગો

ગ્રામ પુસ્તકાલયોનું કામ કરનારા મંત્રીઓ તથા અથપાલો માટે પ્રાંતવાર તાલીમવર્ગો બરવાની યોજના વડોદરા રાજ્ય પુ. મંડળે વર્ષો થયા અમલમાં મૂકી છે. વિશ્વયુદ્ધ અંગે ઉપસ્થિત થયેલી મેલધારી અને માપનથી વગેરેની હાડમારીને કારણે છેલ્લા ચારેક વર્ષ મોડુંક રહેલી એ પ્રવૃત્તિ, માપનથી હવે નીકળી જવાથી, ચાલુ સાલથી પુનઃ શરૂ થાય છે.

ચલુ સન ૧૯૪૭-૪૮ ની સાલે વડોદરા અને નવસારી પ્રાંતો માટે એ વર્ગો નીચેની વિગતે ભરવાનું કરાવ્યું છે —

પ્રાંત	તારીખ:	સ્થળ
૧ વડોદરા	૨૩-૨૪-૨૫ એપ્રિલ	પોષ્યા તા. સાવલી
૨ નવસારી	૧-૨-૩ મે	અનાવલ તા. સાવલી

આ વર્ગો અંગે થતો બધો જ ભોજનખર્ચ રાજ્ય પુસ્તકાલય મંડળ ભોગવી લેશે અને પ્રાંતના હરકાષ્ટ પુસ્તકાલયના મંત્રી વા અથપાલ ઉમેદવારને થતો મુસાફરી ખર્ચ જે તે પુસ્ત-

કાલપના બજેટમાં પાડી શકાય તેવી યોજના ગહેશે. આ શિક્ષણવર્ગો ચલાવવા માટે મળતી પુસ્તકાલય મંડળના સહમંત્રી, તથા રાજ્ય અને પ્રાંત પુસ્તકાલય પ્રધાનકે ઉપરાંત પુસ્તકાલય ખાતાના અધિકારી સાહેબ હાજર રહેશે.

શિક્ષણવર્ગોનું કામ ત્રણે દિવસ સવારના છા થી ૧૦૧ તથા બપોરે ૨૧ થી ૫૧ એમ બે કડકે ચાલશે વચ્ચે વખત ભોજન, આરામ, વાર્તાલાપ તથા મતગમન વગેરે માટે રહેશે. ગરે ૮૧ થી ૧૦ સુધીના વખતમાં શક્ય હશે તો મનરંજનના કાર્યક્રમ રાખવામાં આવશે કે પછી ઉપયોગી છતાં આનંદજનક વાર્તાલાપ ચાલશે ત્રીજે દિવસે સવારના ભાગમાં શકનિવારણનું કાર્ય અને સંજના ભાગમાં નજીકમાં બેવા બજાવા જેવું કોઈ સ્થળ હશે તો તેની મુલાકાતે જવાનું ગોઠવાશે.

પુસ્તકાલયોના મંત્રી વા અથવા જે હાથ હશે તેમને વર્ગમાં પ્રથમ પસંદગી આપવામાં આવશે બીજા ભાષાઓ પણ પોતાને ખર્ચે આવવાની શરતે અંજ કરી શકશે અને જગો હશે તો તે મજુર રખાશે બહેનો પણ લાલ લાઈ શકશે અંદરે ૨૫ ઉમેદવારો આ સાલ લેવાની યોજના છે શિક્ષક હશે તેમની કામગીરી ગણાય એ માટે હાજરીના દાખલા આપવામાં આવશે.

સાવધી મહાવના પુસ્તકાલયોના મંત્રી વા અથવા કોઈ યોગ્યના વર્ગનો અને મદદવા મહાલના પુસ્તકાલયના મંત્રી વા અથવા કોઈ અનાવડના વર્ગનો લાલ અવરસ લે એમ કમ્પ વામાં આવે છે જે તે પ્રાંત ખાતે નવીન ઉધડેલા વા ઉધડવાના પુસ્તકાલયનું કામ કરનાર મંત્રી વા અથવા લેને તો આ વર્ગનો લાલ લેવાની ખાસ ભલામણ કરવામાં આવે છે.

વર્ગમાં અવનાર ઉમેદવારોએ પધારી, જળપાત્ર વગેરે અંગત જરૂરી સામાન ઉપરાંત ધુ. ખાતાના વટહુકમ-સૂચનાઓના એકીકરણ, વર્ગીકરણ પદ્ધતિનું પુસ્તક, પેતપોતાના પુસ્તકાલયનું જનરલ રજિસ્ટર ઉપરાંત વિષયવારી, નામવારી પત્રકો તૈયાર હોય તો તે, તેમજ સ્વ. રા. બ. ગોવિંદભાઈ દેસાઈકૃત 'લરમા રમવાની રમતો' એટલું સાથે લેતા આવડુ.

જે તે મહાલના વર્ગનો લાલ લેવાની વ્યક્તિગત સૂચના જે તે મહાલની સરચાએના મંત્રી તરફ મોકલી આપવામાં આવી છે તે સુખ્ય જે તે સરચાનું કામ કરનાર અથવા અન્ય મંત્રી અને અથવા લેની જવાબદારી એક જ વ્યક્તિની હોય ત્યાં મંત્રી જે તે મહાલના વર્ગનો લાલ લેવાનું નક્કી કરી વર્ગના સ્થળે જરૂર આવી પહેંચે વર્ગનું કામ કરેલા પ્રથમ દિવસના સવારથી જ શરુ થવાનું હોવાથી આવેના ઉમેદવારો આગલી રાત્રે જ વર્ગના સ્થળે હાજર થઈ બધા એ ખાસ ઈચ્છવાળે છે.

ના ન ચોકસી

સહમંત્રી, વ. રા. પુ. મંડળ

૫. ગાંધીજીના તૈલચિત્રનો અનાવરણવિધિ

કડી સાર્વજનિક પુસ્તકાલય—કડીમાં પૂ. ગાંધીજીના તૈલચિત્રનો અનાવરણવિધિ સમારભ મુખર્જીરાગ શેઠશ્રી અનાલાલ લ ઝવેરીના પ્રમુખસ્થાને ગણતા ૩-૬-૪૮ ના રોજ યોજવામાં આવ્યો હતો

શરૂઆતમાં સરથાના પ્રમુખ શ્રી દિનકર ચ જોષી વડીલે સરથા વિષે બે શબ્દ કહી તૈલ ચિત્રનો અનાવરણવિધિ કરવા શેઠશ્રીને વિનંતિ કરી હતી અને શેઠશ્રીએ તૈલચિત્રનું અનાવરણ કર્યું હતું

પછી કાર્યની શરૂઆત થતા સરથાના પ્રમુખ શ્રી રામલાલ કે ઘડવાળાએ બોલતાં સરથાના કાર્યની દુકો ખ્યાલ આપ્યો હતો અને જણાવ્યું હતું કે, કડીમાં હવે મહિલા પુસ્તકાલયની, માગપુસ્તકાલય વગેરેની જરૂર જણાય છે આ જગતને સંતોષવા આર્થિક મદદ કરી આ પ્રવૃત્તિ વેગવંત અનાવવા વિનંતિ કરી હતી. સરથાની દિનપ્રતિદિન પ્રગતિનો ખ્યાલ સરથાના કાર્ય અને આંકડાથી સમજાવ્યો હતો રાષ્ટ્રપિતા પૂ. ગાંધીના સ્મારક માટે ટાઉન હાલ બાંધવા સરથાએ વિચાર્યું છે અને એ માટે અલગ નિમાયેલ ગાંધી સ્મારક સમિતિને વિનંતિ કરવામાં આવી છે

બાદ શ્રી ડાહ્યાભાઈ વડીને ટૂંક પછી સુદર રીતીમાં પૂ. ગાંધીના કેટલાક પ્રસંગોનું રસપાન કરાવ્યું હતું બાદ શ્રી. પુરુષોત્તમદાસ વડીને બોલતાં જણાવ્યું હતું, કે પૂ. ગાંધીને ગોખલાદેવ બનાવી પૂજવામાં તેમના સિદ્ધાંતોને ભૂલી ન જવાય તે બાબત પર ભાર મૂક્યો હતો પછી શ્રી સીતારામ શર્માએ આવે પ્રસંગપ્રાપ્ત થતા બદલ સંતોષ વ્યક્ત કરતાં જણાવ્યું હતું કે કડીમાં જે કેટલાક વર્ષથી ફાટૂટનો રોગ લાગુ પડ્યો છે અને તેને લઈને કડીની પ્રવૃત્તિઓ નજીકથી થતી જાય છે તેને માટે ફરી પાછા એક ચંદ્ર કડીના ગૌરવવંતા નામને દીપવચ બનવું કરવા સૂચન કર્યું હતું ચાર અને ચાર આંકને બદલે ચાર ગુણના ચાર સોગ થાય તેમ એક થવા, કડીમાં આવી પ્રવૃત્તિઓ વિકાસવા કાંઈ સક્રિય પગલા ભરવા દિશાસૂચન કર્યું હતું. શ્રી પુરુષોત્તમદાસે કડીમાંથી જ જવાહર, વલ્લભભાઈ જેવા વીર નરો પાકે તેવી અભિલેષા વ્યક્ત કરી હતી

અતર્માં, શેઠશ્રીએ બોલતાં જણાવ્યું હતું કે જ્યારે બહારના દેશો પૂ. ગાંધીજીનું નામ અને કાર્ય જણાવ અધીરા બને છે તો આપણે તેમના સિદ્ધાંતો જીવનમાં વણી દેશને ગૌરવવંતા કેમ ન કરીએ તેમના અમેરિકા છ સ્થળના આ સંબંધેના ટૂંકા અનુભવો જણાવ્યા હતા

પછી શેઠશ્રીએ સરથાના કાર્યથી સંતોષ વ્યક્ત કરી શા ૧૦૦૧ એક હજાર એકઠી ઉદાર દેણગી કરી હતી, જે માટે શ્રી ડાહ્યાભાઈએ શેઠશ્રીનો આભાર માન્યો હતો.

છેવટે દારતોરા યથ સમારભ પૂરો થયો હતો આ તૈલચિત્ર સર્વ વિદ્યાલય હાઇસ્કૂલ—કડીના ચિત્રશિક્ષક શ્રી તિલાલ આમીએ તૈયાર કર્યું હતું. તેમના આ સુદર કાગળી કદર કરવામાં આવી હતી

સરથાના મંત્રી શ્રી રણજીડલાલ ના પરીખ, શ્રી જીવજીલાલ ના ખમાર અને લક્ષ્મણ શ્રી, રસિકલાલ મૂ. આચાર્ય સરથાને આર્થિક અનાવવા બનવું કરે છે તે બધાને નજરે રાખવું હતું, અને છેલ્લાં બે વર્ષમાં સરથાએ કરેલી પ્રગતિની મુક્ત કંઈ પ્રથમ યથ રહી હતી

વિલંબ માટે ક્ષમા પ્રાર્થના

“પુસ્તકાલય” માસિકનો આ એપ્રિલ અંક કોષ્ટ વખત નહિ થયેલો તેટલો મોટો પ્રસિદ્ધ થાય છે તે માટે અમે એના ગ્રાહક-વાચકવર્ગની ક્ષમા પ્રાર્થાએ છીએ.

નવા પ્રેસમાં માસિકનું છાપકામ ફેરવાયાને આજે ત્રણ-ચાર માસ થયા છે અને એ આખા સમય દરમિયાન પ્રેસની અવ્યવસ્થાને કારણે અમે જે નવા નવા અનુભવો અનુભવી ગયા છીએ તેવા અને તેટલા પાછલા વર્ગો દરમિયાન ભાગ્યે જ અનુભવવા પડ્યા હશે એ બધા અનુભવો વર્ણવવાનું આ સ્થળ નથી એ બાબત સરેરાશ અને હાથગર વચ્ચેની છે, એટલે અહીં તે ઉદ્દેશ માત્ર અમે ઉપર્યુક્ત કારણે અંક મોટો પ્રસિદ્ધ કરાય છે તેની ક્ષમા પ્રાર્થનાનો જ છે.

આ અંકનું છાપકામ, જે દિવસે એ પ્રસિદ્ધ થાય છે તેજ દિવસે શરૂ કરવામાં આવ્યું હોઈને પ્રેસમાલિકની પુસ્તકાલય પ્રત્યેની કંઈક અવગૃહાણા અમારે ભોજ બનવું પડ્યું છે અને તેથી જ બન્યુઆરી, ફેબ્રુઆરી આ કોના કરતા અસાધારણ વિલંબે આ અંક પ્રકટ કરી શકાયો છે.

આ બાબત અમે પ્રેમના સચાલક સાથે પતાવી લેઈશું, એટલે પછી અમને આશા છે કે, હવે પછીના અંકો આટલા મોડા પ્રસિદ્ધ થવા વખત નહિ જ આવે.

અતે ફરીવાર મોડા થવા માટે અમે વાચક-ગ્રાહકોની ક્ષમા પ્રાર્થાએ છીએ. મતિ

શિષ્ટ વાચન પરીક્ષા

પાદરા મહાત્મ પુસ્તકાલય મંડળ તરફ વિદ્યાર્થીઓની શિષ્ટ વાચન પરીક્ષા તા. ૨૫-૧-૪૮ ના રોજ લેવામાં આવી હતી. ૧૫ સરંચાઓમાંથી ૩૭૮ વિદ્યાર્થીઓ અને ૫૭ વિદ્યાર્થીનીઓએ એ પરીક્ષાનો લાભ લીધો હતો. તે પૈકી ૩૩૯ વિદ્યાર્થીઓ અને ૫૫ વિદ્યાર્થીનીઓ ઉત્તીર્ણ થયા હતા.

મહાત્મ પુસ્તકાલયોના મંત્રીઓનું મ મેલન

૨૨-૧-૪૮ મહાત્મ પુસ્તકાલયોના મંત્રીઓનું એક સંમેલન તા. ૨૫-૪-૪૮ ને રોજ બપોરના બાર વાગે કરજી મહાત્મ વહીવટદાર સા ના પ્રમુખપદે યોજાયું છે.

વ. રા. પુ. મંડળ દ્વારા

શિક્ષણ વર્ગો—આપ સારે લગનના પડોદગ તથા નવસારી પ્રતિ આપના પુસ્તકાલય શિક્ષણવર્ગો સભાથી જાહેરાત નં. ૪ આજી અક્ષમાં અન્યત્ર પ્રસિદ્ધ થયેલ છે. તે તમને લાગતાવળગતાઓનું ખ્યાલ ખેંચવામાં આવે છે.

સેવાગ્રામની યાત્રાએ

સેવાગ્રામમાં પહેલી જ વાર જનારની દૃષ્ટિએ કેટલીક નવીન વાતોના દેખાઈ આવશે અને પૂ. બાપુજીના સામિપ્યમાં જે ચોરા સમય દોષ ગણી ગયાઓ હશે તેો તેણે તે અનુભવી પણ હશે.

આદર્શ ઝુંપડીઓ

પૂ. બાપુજીની ઝુંપડી અને સેવાગ્રામની ઈશ્વર ઝુંપડીઓ માટીની ગાળી હોવા છતાં ત્યાં ચોમાસામાં બીજા ઝુંપડીઓની માફક ભેજનો વિશેષ ત્રાસ પડતો નથી, કેમકે ત્યાંની ઝુંપડીઓની બાંધણી જાણીતા બાંધકામથી અલગીના પાદર્શની ચટાઈઓ લગાડેલી છે. આ ચટાઈઓ મૈત્રીકાંચડ જેવી ઉપસોની ફરી છે. ઉભણી ઉંચી ન હોય તેવાં સમિટના ઘરોને સુધ્ધાં ચોમાસામાં ઘૂટ ઘોટ ઘૂટ સુધી ભેજ લાગે છે, પરંતુ અચૂરનીમાં પદાર્થોની બીંતોનું ખૂબ રક્ષણ થાય છે.

પીનેકા પાની

અહીં એક ઝુંપડીમાં ‘પીનેકા પાની’ એવું પાટિનું લગાડેલું નળરે પડે છે. માટીનાં જે મોટાં વાસણોમાં ઇંક જીને ઠંડુ કરેલું ફાણું રાખવામાં આવેલું હોય છે. વિશિષ્ટતા એ હોય છે કે આ માટીનાં વાસણોના નીચેના ભાગને નળની ટોટી બેસાડેલી દેખાય છે. આમ ન હોય તો ફાણી મધ્યે આવેલા કે દોઢિનાળી લોટી ઢાકેલું ઉપાડીને અદર નાખતી પડે. અહીં તો ટોટી ફેરવતાં જ ફાણી મળે છે. કિંમતના પ્રચલનમાં આ ટોટીઓ અતિશય ઉપયોગી છે.

(સામેના પૃષ્ઠ પર અનુસંધાન)

‘કબીરજીની તમારી વાતે તો અમારા પડળ ઉઘડી ગયા છે!’ બીજા બાંધકામકરોના મંડળા. મેં તે દમઘા પ્રૌદ્યશક્તિથી માટે, માટી તેજમ ગતી ‘ચોથી ચોપડી’ માંથી એક બે ત્રણ ઉપાડી લીધેલી. એમાં કબીરજીની પણ એક વાત છે. એ વાત જાણીં અસરકારક રીતે એટલે આ લોકોને જે કાર્મ આવવાનું છે એની બધા માંડિતી મારી સાચી હતી એટલે આત્મસંતોષ થયો. ત્યાં તો એ ભાષણોને મારા મૌનનો અર્થ હકામમાં લેતાં બોધને મારે તગતજ મારા વિચારદેરાને અટકાવી વાતને નવો વર્ગક આપવાની તૈયારી કરવી પડી વખત હોત તો આવવાસનો બધો જનસ પ્રદેસ જોઈ કાંટવમ્મિ મળી ઈજા હતી, પણ અત્યારે તો એ અશક્ય હતું.

એમાંથી ફક્ત આટલું જ યામ છે. અહીં સમજાવતો કેટલું માર નથી બીજા દરેક પ્રક્રિયત રીતે જે સમજે છે. તે સમૂહમાં કહેવાની કે આવરવાની હિમ્મત તો જ કરે બોધક પણ પીઠમળ મળતું રહે. આના તો અંતેક વિચારો ત્યાં આવી ગયા. આપણો સરકાર નિરક્ષરતાને નાબુદ કરવાનો પ્રયત્ન કરવા માગે છે. એને આ કામ કેટલું અગત્યનું છે એ હવે તરીકે રીતે કહેવાની ખાસ જરૂર જ ન હોય. પણ મને લાગે છે કે ખાસ ગજબીય નુકસાન થઈ હોય તો, સઘળા પ્રકારના ‘ઇઝમ’ ‘અધીઝમથી માંડીને કોમ્યુનીઝમ’ સુધી નિરક્ષરતા નાબુદ કરવાના પ્રયત્નમાં તો એકમત થઈ ન શકે ? એ પણ એક પ્રકારની દેશ સેવા જ છે ! હા, એટલું મર કે સામાન્ય જ્ઞાનપ્રચાર કરતાં કોઈ પોતાનું ‘ઇઝમ’ ફેલાવવાનો પ્રયત્ન ન કરે તો જ આ કામ જીતે.

—ધૂમકેતુ

બાપુજીનાં ઉશીકાં

ચરખા પર સુતર કાંતતાં તૂટેલા ધાગા ફેંકી ન દેતાં પૂ. મહાત્માજી તે એકી કરી રાખતા હતા અને આવા ધાગામાંથી બનાવેલાં પેઝાં ઉતાડા વાપરતા હતા કંરકસર સદજ શક્ય હોય છતાં અનેક વાર અઝણપણે અને આગસને લીગે આપણે કંરકસર કરતા નથી મહાત્માજી આ વિષયમાં અત્યંત દક્ષ હતા. પોતાની પર આવેલા પત્રોનાં પગમીડિયાં ફેડીને તેમની પાછળની ફેરી જગા પર તેઓ જમતને હલાવી મુકનારા પોતાના વખો લખતા અને દાંચણા કંતા, એ સર્વવિદિત એ જ

ફૂલબાગ

ખાલી શોભા કરતાં ઉપયોગિતા તરફ બાપુજી નિરોધ લક્ષ આપતા તેમના બાગમાં સુરેખ ગુલાબનાં ફૂલો ચતાં, પશુ એજ પર, ફૂલદાનમાં કે વાળમાં ખાસવા માટે તેમનો ઉપયોગ ત્યાં કદી થયેલો નથી તેમનો ગુલકંદ કરવામાં આવે બરો, નહિ તર ઇતર ફૂલો ઝાડ પર જ હશે માત્ર પૂ. કરતુરખા કદી કદી દેવપૂજ માટે ફૂલ તોડતાં

આશ્રમમાંનું અન્ન

આશ્રમમાં અન્ન કેવળ બાફેલું અને અમિશ્ર એવું તૈયાર કરાય છે અન્નમાં કૃત્રિમ સ્વાદ નિર્માણ કંવાચી જીભનો સંપર્ક પાળી શકાતો નથી અને માણસ પ્રમાણ કરતાં વધારે ખાઈ છે તે જ પ્રમાણે કૃત્રિમ સ્વાદ કરેલું અન્ન પચવામાં પણ હારે હોય છે ત્યાં શાકભાજી બાફેલી હોય છે તેમાં મરચું, મીઠું, મસાલા મુદત નખતા નથી દાળ સીઝવવામાં આવે છે, પરંતુ તેમાં હળદર નથી નાખવામાં આવતી કોઈ પણ પદાર્થ તળવાનું આશ્રમમાં વળ્યું છે, સવાર બપોર અને સાંજ, એ સિવાય છતર વેળાએ ખાવાનું નહિ એવો આશ્રમનો નિયમ છે.

આહારવિષયક પ્રયોગો

પૂ. બાપુજીને આહાર વિષે લુદા લુદા પ્રયોગો કરી જોવાની જણે ઘેલછા જ હતી અને એ પ્રયોગો પ્રથમ તે પોતા પગ જ કરી જોતા બાપુજી હમેશાં કહેતા કે 'ચરીર પરમેશ્વર પ્રયોગો કરવા માટે જ આપેલું છે' પહેલાં એક વાર ડો. દલ્સોને મુકામ સેવાશ્રમમાં હોય તે વખતે તેમની સૂચના પ્રમાણે લીલાં મરચાં અને નાગ વેનના બે પાન જમતી વખતે જ પીરસવામાં આવતાં હતાં તેજ પ્રમાણે ધાન્યના પ્રમાણમાં એવડું શાક પીરસવામાં આવડું હતું અન્ન અમિશ્ર જ ખાવું પડતું તેમજ પ્રત્યેક પદાર્થ થોડા થોડા અતરે ખાવો એવી પ્રથા ડો. દાસે પાડી હતી, એટલે કે એક વેળા માત્ર રોટલી ખાવો, પછી ફક્ત દાળ જ પીચી-એ પ્રમાણે કાદા-સસણ ઉતેજક હોઈ હામિક વૃત્તિના લોક તે ખાવું નિષિદ્ધ માને છે પરંતુ પૂ. બાપુજીએ સ્વાનુભવ પરથી એ બેઉનો ઉપયોગ ખૂબ પ્રમાણમાં ચરૂ કર્યો હતો. ચિવાગામાં તાલ આજરનો ખૂબ મોટા પ્રમાણમાં ઉપયોગ કરવામાં આવે છે આજરનું શાક અથવા ચીરે, પણ કરી ચકાય છે. નાના બાળકોને ચવાણા તરીકે એ જ વહે ચવામાં આવે છે.

સામયિક ઇહન

પુસ્તકોના પ્રચારનો પ્રશ્ન

આપણે ત્યાં કોઈ પુસ્તકવિકેતાએ પોતાના અનુભવોની નોંધ કરી હોય તેણે ખ્યાનમાં નથી. એવી નોંધ પોને રસિક તો થઈ પડે, પણ અહિંપરના પ્રમુખીય સંસ્કૃતિની એ એક પ્રકારની પારાણીયી થઈ ગઈ એક જમાનો એવો હતો જ્યારે દેવતાડાકર કૃત 'નીનમ-માણેક' ની બોલ-બાલા હતી વળી એક જમાનો એવો આવ્યો, જ્યારે 'ગરુડમાં ગીતા'ની સેંકડો નકલો ઉપડી ગઈ આવી રીતે વાચન એ પણ જાણે બે અંગત જરૂરિયાત કરતાં ફેશનની વસ્તુ તરીકે આપણી પ્રગતિએ આજ દિવસ સુધી સ્વીકાર્યા લીધી હોય તેમ જણાય છે અને એક જરૂરિયાત તરીકે સ્વીકારનારે વર્ગ ધર્મો જ એણે નીકળે એ સ્વાભાવિક કે ત્યારે બીજી તરફ વિદ્યાળ જનસમુદાયને પહેલિયા માટે, પુસ્તકોને આપણે શા રીતે સોમપ્રિય કરવા એ પ્રશ્ન પણ ધણો અટપટો ને વાદવિવાદ ભરેલો છે. બે કે દો જેવા વિદ્વાન સરતી લોકપ્રિયતાને એક રીતે અપ-રસનો ફેલ લેવા ગયે છે એ પણ એટલું તો કહ્યું કરશે જ કે સાહિત્ય ભલે અધિકારી જનો માટે હોય, પણ એ અધિકારનું ખેડાણ પણ સાદિય વિના બીજી કોઈ રીતે થઈ શકે તેમ નથી ત્યારે એવું પ્રાથમિક ખેડાણ કરનું સાહિત્ય કયું ? મા, બૂ, પા, બા, એ તો નહિ જ ? એટલે એણે સાહિત્ય રચવાની પણ કોઈના અતરની તમજા જાગે એને આપણે સસ્તી લોકપ્રિયતા કહીને શીટકામાં જ કરીએ એ વસ્તુ બરાબર નથી જણાતી હા, એમાં અપરસ ફેલાવનારાઓને પણ અપનાવી લેવા એમ કોઈ કહેતું જ નથી પણ અત્યંત કિંમત શેલીમાં નવીન કાવ્યપ્રકાર લેજે આપણે જે વસ્તુઓ પ્રગટ કરીએ એ જ સાહિત્ય, એ દર્શિ વધી સક્રિય જણાય છે એમથી તો પરસ્પર પ્રથંસા વડે ઉત્પન્ન કરેલી મતભેદી ભ્રમભ્રમમાં અટવાયા જેણે યામ !

આજનો વાદવિવાદ કોઈ પણ નિર્ણય પશ્ચિમ લાવી ચક્રો નથી, અને લાવી શકે નહિ અધિકારી જનો માટે જ સાહિત્ય-એમ કહેતાં તો ધણું જ લખાણ, ખુદ ગાંધીજીનું પણ, સાહિત્યમાંથી બાતલ થઈ જાય આ વાત કોણ માન્ય કરશે ? બીજી તરફ સત્યને પણ આગળીઓ ઉભી કરીને નિર્ણય કરવાની વસ્તુઓ લેજે ગણવા પણ કોણ તૈયાર થશે ?

આ વસ્તુસ્થિતિનો અત એક જ રીતે આવી શકે -

સઘળું મહાકાલને ચરણે સોંપી દો, એ નિર્ણય કરી દેશે

દરમ્યાન જેને જરૂરિયાત જણાય તે જરૂરિયાત લેજે ભલે સર્જન કરે જેને સસ્તી લોક-પ્રિયતા આકર્ષે એ ભલે એમ કરે, જેને કિંમતતાનો મોહ હોય એ ભલે કિંમત યાય જે કોઈ પોતાની જાતને બેવશ નહિ હોય એ એક કે બીજી રીતે પણ આકર્ષક રહેશે જ અને જે જાતને જ બેવશ હશે-એને માટે કોઈ સ્થાન નહિ હોય એ પણ ચોક્કસ આ એક જ વસ્તુ અત્યારે માર્ગદર્શક જણાય છે

મને બ્યારે એક પ્રકારે કહ્યું કે, હિંદી સહિત્યની વિદ્યગદ્યાના પ્રમાણમાં એનું ઉદાહરણ નથી, ત્યારે એક વસ્તુનો વિચાર આવ્યો. હિંદી પ્રચારને અતિ પ્રધાનપણે અપનાવી લેવાનો આમદ ને માણ્યો ગમે કે એવની શુદ્ધ શુદ્ધિ માટે સ્વદેશ સંઘા સમ. ને ભાષાને હિંદી પ્રચલિત કરવી છે તે તો હિંદ પ્રચલિત છે જ નહીં બ્યારે એનું સાહિત્ય, બંગાળી, મગદી સુમત્રાવીને દિશાને પણ બહુ મુલ્યવાન ન હોય, એમાં પ્રચલિત કરવાપણું બહુ જોણું મહેતુ. તો પછી કેવળ ભાષા સાર આ આમદ શા માટે ? ને કાનચલકિ બધા વડે આપણે રાજકીય અને આર્થિક વ્યવહારો ચલાવવા છે, તે ભાષા તે સોદા નિવ્યવ્યવહારમાથીજ થીએ છે, પાઠ્યપુસ્તકોને આમદ એ તે કેવળ એવા લોગોના અઘડ છે, જેમને સંસ્કૃતમય ને ઉર્દુમય હિંદી દારા વિવેચનના ગ્રંથ માણસ કરતો છે ! એ વિદ્વદ્ભોજ ચર્ચા આપણ માટે તો અત્યારે અર્થહીન જેવી જ છે !

બાપી તો જેમને હિંદીને હિંદવ્યાપ્ત કરવાનો રમ છે, એમને તો ખબર દોની જેમએ કે ને સાધનો ઉપર એમનો અંકુશ પણ નથી, સ્વતે ને સધતોમાં એમને મતાગમ પણ નથી, એ સિનેમા, નાટ્યો, રંગભૂમિ ભાષાને એક છેડેથી બીજે છેડે ફેલાવી ગય છે, ફેલાવી ગય છે એટલું જ બસ નથી, એ જ લોકમાન્યને પણ પડી ગય છે અને છતાં દલ એમના તરફ દોહની દૃષ્ટિ જેમએ તેની રીતે પડી નથી. એમને ધ્રુવએ ધ્રુવ પ્રકારની શુદ્ધિ વિશે આમદ કર્યો ? હા, સદાશ એક જોડું ગમે કે ને ધ્રુવ ધ્રુવ વખત એના પ્રધાનો સિનેમા નાટક જેમને સમજના રિના મહાન વિવેચની જાહેરાત કરે છે એટલું જ ! માત્ર દસ રૂપરોડીની જગ્યા બેસવ મળી માટે ? ખરી વાત તો એમ છે કે આપણને આપણા ઉપરના કામનો લેણ પણ ખ્યાલ દેત અને એની વિદ્યભાતા વિશેની જરા પણ કલ્પના હોત, તે આપણી આખી પ્રજાલિકા જુદા જ પ્રકારની હોત. આ દામ એટલે સામાજિક, રાજકીય, આર્થિક, સંસ્કૃતિક ગમે તે પ્રકારનું કામ એમ મજબૂતું છે. એક જ ઉદાહરણ આપું હમણાં દુ માથુંદરોડથી બે અઢી માર્ગ દૂર આવેલા સડોગામે ગયો હતો ત્યાં એક કામ માટે આવવાના તો સ્વિચક મહારાજ હતા, પણ છેક છેલ્લી પડીએ એ આવી સકયા નહિ એટલે કાર્યદરોએ મને પકડયો ! ત્યાં મહારાજને જોવા આવુર એટલે દીક દીક સખ્યામાં મેંજો જામ્યો હતો.

ત્યાર પછી તો સભ્ય સઘ મઠ જે વેળુ ને આવડયા તે કલા. અને મહારેવના મંત્રિમાં હતાંજો હતો ત્યાં સૌ આવ્યા.

પણ આસપાસના ગામડેથી ને ખેડુભાઈએ આવેલા એમણે પોતા ત્યાં આખા મામતે આ વેળુ સંજ્ઞાવવાનો મતમાં નિધર કર્યો એમણે ઝોડેથી સ્થાનિક કાર્યકર્તાને પકડ્યા જ્યોરે જ્યોરે નિરાંતે સૌ પડ્યા હતા ને ઉપલે માંજે પતરાનું જાપક હતું, એટલે નીચેની ઝોડરીમાં થાંજું ક્યું હતું. ત્યાં તો 'કવિરાજ' ના સંબોધનથી દુ લાડી ઉઠ્યો. આઠી પદ કેલ સ્થાનિક કવિરાજ આવ્યા છે કે શું ? એ વિચાર કરું છું ત્યાં તો પેલા કાર્યએ મને જ કહ્યું 'કવિરાજ ! આ ભાઈએ તમને આજ જવા નહિ કે કાલે દુ પોતે તમને રહેઠને મકરા આવીશ પણ જાજ રાતે તો પહોંચા ગામડાંએમાં રહ્યા કરવાની છે !' સજાવા કમિયું ધૂમકેડુ હતું મંબોધન સૌ જૂની મેલા. એટલે એમને ને સદાજ લાગ્યું, કવિરાજ એ જ એમણે હરી ખ્યુ હતું. એટલે આ કવિરાજ નામ ખડુ જ હતું એ મને હવે ખબર પડી.

(અનુસંધાન સામેના ૪૪ ૫૨)

ગુરુ અને શિષ્યનો સંબંધ

૧ જે ગુરૂના અંતરમાંથી બાળપણની નિર્દોષ મરતી ઝોસરી ગમ્મ હોય છે, તે બાળકોની જવાબદારી હેવાને અયોગ્ય બને છે ગુરુ-શિષ્ય વચ્ચે કેવળ સામીપ્ય નહિ, પરંતુ સાચુજ્ઞ અને સાદર્ય હોવાં જોઈએ, નહિ તો આદાન પ્રદાનનો આતંકિય યોગ નમે નહિ જે જન્મથી જ શિક્ષક હોય છે તેનો અંદરનો આદિબાળસ્વભાવ બીજા બાળકોની હાકલ સાંભળતાં આપમેળે વ્યક્ત થાય છે

૨ જેઓ ધૈર્યવાન હોય છે તેઓ જ સાચા શિક્ષક થવાને લાયક છે જેમનામાં બાળકો પ્રત્યે સ્વાભાવિક સ્નેહ હોય છે, તેઓ જ સાચા ધૈર્યવાન ગણાય શિક્ષકની દૃષ્ટિથી જોતાં એક મોટી મુશ્કેલી એ છે, કે જેમની સાથે પોતાનું પાનું પડ્યું હોય છે તેઓ શક્તિની દૃષ્ટિથી તેમના સમોવડિયા હોતા નથી સહેજસાજ નજીવા કારણથી કે કોઈ કાર્પનિક અટકળથી તેમને સતાવવાં, તેમનું અપમાન કરવું, તેમને શિક્ષા કરવી, એ તરતજ શમ્મ બની જાય છે દુર્બળ પરબતિને શાસન કરવાનું જ જેમનું કાર્ન યથ પડ્યું હોય છે તેઓ જેવી રીતે પોતાથી અજાણ્યપણે જોતજોતામાં અન્યાય તરફ લપસી જાય છે, તેવી રીતે અહીં પણ બને છે જેમનામાં ક્ષમા આપવાની સહજ યોગ્યતા હોતી નથી તેઓ અશક્ત તરફ ઝેરવત્તું કરવાથી ગભરાય તો ધ્રુવ, પણ ઉલટા આતંક માને છે ! બાળકો તો નિર્દોષ બાવે દુર્બળ બનીને માને જોજે બેસે છે આથી તેમનું ગદ્ય કરવાનો મુખ્ય ઉપાય માતાના હૃદયમાં રહેલો અપાર સ્નેહ છે આમ જતાં અસહિષ્ણુતા અને શક્તિનું અભિમાન સ્નેહને વટાવીને પણ બાળકો પર અન્યાય, અત્યાચાર વર્તવે છે એનાં પ્રમાણુ જ્યાં જુઓ ત્યાં મળી આવશે બાળકોને કંઈક કે ભારે દડ દેવાનાં દૃષ્ટાંત જ્યાં જ્યાં જણાય, ત્યાં ત્યાં ધણે ભાગે મૂળમાં શિક્ષકો જ જવાબદાર છે પોતે સ્વભાવથી દુર્બળ મનવળા હેવાને કારણે તેઓ કઠોરતા દ્વારા પોતાનું કર્તવ્ય સરળ કરવા માગે છે

૩ બને રાષ્ટ્રતત્ત્વમાં કે શિક્ષણતત્ત્વમાં, કઠોર શાસનનીતિ જ શાસન કરવાની અયોગ્યતાનું પ્રમાણ છે. જ્યાં ક્ષમા ક્ષીણ થાય છે ત્યાં શક્તિની પણ ક્ષીણતા જ જણાય છે

૪ કોઈનું ભલું કરવાના માત્ર મનસુઆથી જ કંઈ ભલું કરી શકાતું નથી ભલું કરવાનો પણ અધિકાર જોઈએ છે જે મોટા હાથ છે તે નાનાનું ખુરું સહેજાઈથી કરી શકે છે, પરંતુ નાનાનું ભલું કરવા માટે કેવળ મોટાં યત્ન બસ નથી, નાના યત્ન પડે છે, નાનાના બરોબરિય યત્ન પડે છે માનવ કોઈ પણ દિવસ કોઈપણ સાચુ હિત શિક્ષાર્પે મઠણ કરતો નથી, ઝણૂંરપે પણ નહિ, કેવળ હક્ક તરીકે જ મઠણ કરી શકે છે

(સામેના પૃષ્ઠનું અનુસંધાન)

ત્રણ મોસળી બરાબર એક આમળુ

ત્રણ મોસળી બરાબર એક આમળુ એ સેવાશ્રમ આશ્રમનું સમીકરણ બનેલું છે ત્રણ મોસળીઓનો ગુણ એક આમળામાં બરાબર છે આશ્રમમાં જગ્યા પછી મુખશુદ્ધિ માટે એક તાળું આમળુ આશ્રમમાં મળતું આમળું એટલે કાચુ આમળુ, આ આશ્રમમાં ભેસના દૂધ કરતાં ગાયના દૂધનો વપરાશ વધારે છે માત્ર પૂ બાપુજી બકરીના દૂધનું અથવા એ દૂધના જમ્મદા થોનું સેવન કરતા આજે બાપુજી દેહરૂપે નથી, તેમની રચિત જ રહી છે, અને તે યાવચ્ચદ્ થિવાકરો દેહરૂ

(તા ૨૧-૩-૪૮ના “ પ્રજાપથ ” માંથી)

મૃત્યુંજય સોક્રેટિસ

[જયવના આધ્યાત્મિક સહીદોની હારમાળામાં ગાંધીજીનું અલિધન એક અપૂર્વ ભાવના જની અંશ છે. એવા સહીદોમાં સોક્રેટિસનું નામ પણ મોખરે છે. સત્યના પ્રચારને માટે એમનો કોઈ સમજૂ કેસ ચાલે છે. તેઓ પોતાના સત્યને વળગી રહે છે અને એમને લોકમતથી જે દંધ મોતને ભેટવાની સજા થાય છે ગાંધીજીના પ્રસન્નતા પણ એવું જ છે. ફક્ત એક અંતર છે અને તે એ કે સોક્રેટિસ અને ઇસુના વધમાં ત્યાંની મોટા ભાગની જનતા પોતાનો મત આપીને એમને દેહાંતરૂંની દિશા આપે છે, ત્યાં ગાંધીજીના કિસ્સામાં વિપુલ બહુમતિ એ કૃત્યને ઈશકાર મણે છે અને જે દુમતો થયો તે એ રીતે તો એક પુરું કાવતરું છે. છતાં સોક્રેટિસે એ હેતુ લેવાના પ્રસંગે બળવેલી યાતિ અને રબ્દ કરેલી વિચારસરણી વાપરેલી વિચારસરણી અને એમના વાક્યોને મળતી દોઈ અહીં દુકામાં આપીએ છીએ. ડૉ. હરિપ્રસાદ યાદવીના એક અભ્યાસપૂર્ણ સવાદમાંથી આ વસ્તુ કુંઠાવીને અહીં આપવામાં આવી છે]

સ્થળ—હારાગ્રાર

સમય—રાતના ત્રણ [કિટો સોક્રેટિસનો ધનિક મિત્ર છે]

કિટો સોક્રેટિસ, મારી એક વિનંતિ માનશો ?

સોક્રેટિસ કિટો, તને ક્યાં ખબર નથી કે સત્ય સિવાય હું કોઈનું માનવો નથી ! તું તારે કહે સત્યને અનુકૂળ છો તો માનીય

કિટો મારી એક જ વિનંતિ છે સોક્રેટિસ, તમે અહીંથી નાશો ન છો ? બહાર બહુ તૈયાર છે

સો પણ અંદર ક્યાં બહુ તૈયાર છે ? મને સમજતીય ખરો કે સા માટે નાસી છટવું ?

કિ અહીંના લોકોને તમારો કદર નથી બીજેજરો તો ત્યાં તમે સુખી થશો યેસીતીમાં મારા મિત્રો રહે છે ત્યાં તમને કોઈ નહિ પગલે

સો કિટો, હવે મારી વાત સંભળ, જીવનમાત્ર અચૂંદ્ય છે ?

કિ ના, સારું જીવન

સો વાર તો કહે, આપણે પટેલાં ચી વાતો કરતા હતા? આપણાં કંઈ ખૂંડે ન થાય, ખૂંડ સમયે ખૂંડ ન થાય ખરું કે નહિ ? તો પછી મારાથી વતનના કામવાનું ઉલ્લસન થાય ? કિટો, મને ધ્રુવરો અંગેય પાળવા દે, દોરે ત્યાં જવા દે.

મીબસ, સિમિથસ, સાલજો તમે, ખરા તત્ત્વજ્ઞાનીને મૃત્યુ સમયે આનંદ થાય છે. કાંથી તે તમને સમજતું ? તમે માનો છો કે મૃત્યુ જેવી ચીજ તો છે.

સીમિથસ ખરેખર.

સો ને મૃત્યુ એટલે શું ? આગમથી દેહ છો ? ખરેખર ને ?

મી હા

સો તો આત્માને દેહના બંધનમાં રહેવાનું મન થાય કે એમાંથી છટવાનું ?

સી છટવાનું.

સો: તો પછી ખરો તત્ત્વજ્ઞાની શ્રુત્યથી ખુશ થાય કે નાખુશ ?

સી ખુશ

સીખ્સ. તો પછી આત્મહત્યા કરીને છુટવા કરે એનું પમણું જોવાજાણી મણાય ખરું ?

સો: એવ તને સમજાવું. આત્મા દેહના બંધનમાં છે. અર્થાત્ કેદીથી પોતાની મગજ મુજબ છટકી જવાય ખરું ?

સીખ્સ ના એ જોશનો સત્તા છે.

સો: બરાબર તો, આ આત્માય ઈશ્વરની સત્તામાં છે એના ફરમાન વના આત્માથી કાવે તેમ બંધનમાંથી છટકી ન જવાય, સમજાય ?

સી: હા.

સો: હવે કહો, આત્માને વઢાણુ થુ ? જીવનનો મોહ કે નિર્મોહ ?

ખંને નિર્મોહ.

સો: તો હવે તમે સમજી ચકશે કે મને જીવનનો મોહ ક્યાંથી હોય ? જીવનનો નિર્મોહ એજ દરેક તત્ત્વજ્ઞાનીનું ધ્યેય છે, છતાં તે જીવનથીય ડરતો નથી જીવન દ્વારા એ સત્ય ઊપાસે છે, અને એ સત્ય દ્વારા પરમ ગતિ પામે છે

મિત્રો ! સત્યના ઉપાસકને જીવનનો મોહ નથી શ્રુત્યનો ભય નથી એને મન જીવન એ ઝોટા લહાવો છે અને શ્રુત્ય એથી ય મોટો લહાવો છે

જસ મિત્રો આ મારા ચિંતનનું ઘન છે મારા જીવનનો સહ છે મારા શ્રુત્યનો મર્મ છે.

મને હવે ઈશ્વરનો સાદ સંભળાય છે આત્મા પ્રસન્ન થઈ તેની પાસે જવા તૈયાર છે તમે સદૃ વહેલા મોડા ચાલ્યા જશે મારે દરે એર પીવાનો વખત ચરો.

પણુ તે વહેલાં હું સ્નાન કરી લઉં તો સ્વર, પછી મારા અખે સ્નાન ઠાવવું ન પડે.

કિ: પણ તમારે અમને ઠક ઠહેવાનું છે, સોક્રેટિસ ! જમે તમને દાદીએ કે થુ કરીએ ?

સો: મને ? પણ તમે ગધા મને પકડી રાખી ચકશે ખરા ? (હાનો યાવ છે.) ક્રિટો હજી સોક્રેટિસને ઓળખતો નથી મે હમણાં જ સમજાવ્યું કે હું તો એર પીને દેવસેઠ સિધાવીય. અહીં તો પડી રહેશે મારું યજ. દેહને તો હું છોડી જવા માયું છું મારા ગયા પછી એનું જમે તે કરો, બાલો કે દાટો, મારે મન સરખું છે

[સોક્રેટિસની પત્ની ખડવાનું ટિશીન લઈ દાખલ થાય છે]

સો: તુ ભલે આવી, પણ આ જખું શું લાવી છે તુ ?

અનિયમી-તમારે લાક્ષ્મી બધી વાનગીઓ લાવી છું હવે કાલે તમને પીરસાવાનું છે દાંડ ?

સો: ના આ દેહને તું નહિ પીરસી શકે, પણ અનિયમી ! હું દેહ નથી, હું તો દેહથી છૂટવાની લેવારીમાં છું. જેને છોડી જવો છે તેને ક્યાં સુધી પટાવવાનો ?

અનિયમી: તમે કેવા છો, સોક્રેટિસ ? તમને હોઝારનીય ક્યાં પડી છે ? એમનેય ના આપવા દીધાં અદર !

મો' છોકરાની મને કળગી નથી એવું નથી મને તેમને લાડ લડાવવાનો મોહ નથી મેં તને એમની જ વાત કરવા અદ્ય બોલાવી છે હું એમને શું કહું ? એ તો બિચારા કદાચ રડી પડે સનિયપ્પી, છોકરાંએને જાણી જતાવળે. મારી પામે ધનની દેવત નથી, જ્ઞાનની દેવત છે. એમને તું બજાવળે કે તારા પિતા દેહ કરતાં આત્માને ચાહતા જિંદગી કરતાં સત્યને ચાહતા હતા બસ, તું જીવે ત્યાંસુધી તારી દરજ બગવળે.

સનિયપ્પી સોક્રેટિસ, કદાચ તમે મહાન જો, ને હું તમને સમજી શકી નથી
સો મારા મિત્રોમાંથીયે કોણ મને સમજી શક્યો છે, એ તો કોણ જાણે. સનિયપ્પી !
મારી છેલ્લી વાત સમજ તારા પનિતું જીવન સત્યમય માનતી હો તો તેની પૂર્ણાવૃત્તિ પર આંસુ ન સારતી.

સનિયપ્પી તમારી ઘણી આજ્ઞા નથી માની, આ આજ્ઞા માનવા મધીરા
(પગે પડે છે)
સો તો, સનિયપ્પી, તું હવે ઘેર જ બાજકોનેય ઘેર લખ જ હું હવે જોલરની રાહ જોઉં
છું જ, શાંતિયા જ.

(સનિયપ્પી ધીરે બારે પગલે જાય છે),

સો ફિટો, જ તપાસ કર. કટોરો તૈયાર કરવા દે
ફિટો સોક્રેટિસ, હજી શી ઉતાવળ છે ? બધા તો છેક સાંજ પડવા દે છે
સો એમને મન મોકુ છુટવામાં લાભ છે, પણ જન્મ થયેલું આ જીવન લ બાવીને મને
શો લાભ ? જા ફિટો, તું મેં કહ્યું તેમ કરી આવ.

(ફિટો જાય છે થોડી વારમા જલ્લાદને લઈ પાછો ફરે છે જલ્લાદ પાસેથી
સોક્રેટિસ કટોરો લઈ લે છે અને તરત જ હસતે ચહેરે ગડગડાટ પી જાય છે તેને પીતો જોઈ
બધાના હોશ ઉડી જાય છે ફિટો આસુ ખાળી ચકતો નથી)

સોક્રેટિસ આ શી રડાગડી લાખ ! આપુ ન બને એટલા માટે તો સ્ત્રીને મેં વહેલી
રવાના કરી. મનુષ્યનું મનુષ્ય તદ્દન શાંતિયો થતું જોઈએ, તમે શાંત રહેો, પ્રમદ ન બને.

(બધા હોલિલા પડે છે સોક્રેટિસના દેહમાં કાંઈ લીવચાલ થાય છે અને તે છતાં થઈ
જાય છે, ફિટો એની પાસે જઈને તેની આંખો અને મોં બધ કરે છે બધાં મગમગા થઈને તેને
છેલ્લા પ્રણામ કરે છે)

ફિટો સોક્રેટિસ, જે જીવી જાણે છે તે મરીયે જાણે છે ધન્ય છે તેને. મારા જેવા
ધનંજય ધણા દરી, તારા જેવા મૃત્યુજય તો વિરલ છે

["વિશ્વવાત્સલ્ય" માંથી]

જાહેરાત અક ૧૨/૧૯૪૭-૪૮

વિષય

પુસ્તકાલયના મકાનની લોકમઠ્ઠના બ્યાજ બાબત
સાર્વજનિક પુસ્તકાલયોનાં મકાન માટે ગલ્પમાનાં જુદાં જુદાં ગામેથી જેમણે પુસ્તકાલય
ખાતા તરફ લોકમઠ્ઠ મોકલ્યો છે, તેનું ખાતામાં જમા થવા તારીખથી અને ૧૯૪૭ ના જુલાઈ
માસ આખર સુધીનું નીચે પ્રમાણે ૧ ટકા સેવેનું બ્યાજ ગણવામાં આવેલું હોય જેમની તેમની
જાણ માટે તે પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવે છે

અનુ અક	ગામનું નામ તથા તાલુકો	માટે જુલાઈ ૧૯૪૭ આખર સુધી બ્યાજની રકમ રૂપીઆ
૧	આમલી નવસારી	૧૧-૧૧-૦૦
૨	મસંક ટસોલ	૨૧-૮-૦૦
૩	ઉજા (મદિયા) સિદ્ધપુર	૮૦-૫-૦૦
૪	કુરાલ પાદરા	૩૫-૫-૦૦
૫	કેરોડા સિદ્ધપુર	૩૦-૧૪-૦૦
૬	કામરોલ વડોડીઆ	૩૦-૩-૦૦
૭	કમાળા વિસનગર	૨૫-૦-૦૦
૮	કામગી સિદ્ધપુર	૩૧-૫-૦૦
૯	કાળીસા ભાદરજ	૧૮-૨-૦૦
૧૦	ખરોડ વિભપુર	૨૪-૧૧-૦૦
૧૧	ગુન્ન વિભપુર	૩૧-૧-૦૦
૧૨	ચોરદા કરજજી	૫૨-૫-૦૦
૧૩	ખાણી વડોદરા	૩-૬-૦૦
૧૪	હીઆરડા મહેસાણા	૨૭-૦-૦૦
૧૫	હાલ દહેગામ	૮૦-૪-૦૦
૧૬	જોરીકુવા ભાદરજ	૪૩-૮-૦૦
૧૭	જગરાલ પાટજી	૩૦-૧૨-૦૦
૧૮	જગુદજી મહેસાણા	૧૩૦-૦-૦૦
૧૯	કુંડાવ સિદ્ધપુર	૫૦-૨-૦૦
૨૦	કોડા ડોડા	૨૮-૮-૦૦
૨૧	કલાસા પાદરા	૨૬-૪-૦૦
૨૨	ડોડીવાડા ચાણરમા	૨૦-૦-૦૦
૨૩	કાલણ વિભપુર	૧૨-૮-૦૦
૨૪	કુડી પલસાણા	૩૦-૧૩-૦૦

૨૫	દિવેર	દિનોર	૪૩- ૪-૦
૨૬	દયરથ	વડોદરા	૪૪- ૮-૦
૨૭	દેવુપ	વિસનગર	૨૮- ૮-૦
૨૮	દાસજ	મિદપુર	૨૫-૧૩-૦
૨૯	દદિઆળ	વિસનગર	૫-૧૪-૦
૩૦	ધાવટ	કરગણ	૨૦- ૮-૦
૩૧	પીપળી	બાદરણ	૪૮-૧૨-૦
૩૨	પલીઆક	કલોલ	૪૪- ૨-૦
૩૩	રેટલાદ (મદિલા)		૧૩૦- ૯-૦
૩૪	પુદગામ	વિસનગર	૧૧- ૮-૦
૩૫	પાસરસીંગા	દામનગર	૨૮- ૦-૦
૩૬	પુષરા	વિભાપુર	૩૬-૧૦-૦
૩૭	પીપળોલ	કાંઠાણ	૩૧- ૮-૦
૩૮	પલાસર	ચાણુરમા	૧૧- ૩-૦
૩૯	બાદિલુવાડા	"	૩૬- ૮-૦
૪૦	ભોડેલી	સુસંગ	૨૨-૧૪-૦
૪૧	મંજુસર	સાવલી	૬૫- ૮-૦
૪૨	માલોસણ	વિભાપુર	૧૧- ૦-૦
૪૩	મોદેરા	ચાણુરમા	૧૮- ૮-૦
૪૪	મરોલી	નક્કરી	૧૬- ૪-૦
૪૫	મુળપુર	પાદરા	૨૯- ૦-૦
૪૬	મોરક	રેટલાદ	૨૪-૧૦-૦
૪૭	મોટા આંકડીઆ	અમરેલી	૨૦- ૪-૦
૪૮	મલાતજ	: રેટલાદ	૧૯- ૮-૦
૪૯	મજોડી	દહેમામ	૧૬- ૧-૦
૫૦	મોટી દાઉ	મહેસાણા	૫- ૦-૦
૫૧	મીડી ધત્તીજલ	ચાણુરમા	૦- ૩-૦
૫૨	રણપુર	કરગણ	૨૭- ૫-૦
૫૩	કપપુર	ચાણુરમા	૫- ૦-૦
૫૪	વેગાર	કરગણ	૦- ૦-૦
૫૫	વિભાપુર (મદિલા)		૧૨-૧૪-૦
૫૬	વાર	દામરેજ	૨૮-૧૯-૦
૫૭	વાલમ (મદિલા)	વિમનગર	૨૬- ૮-૦
૫૮	વસાઈ	વિભાપુર	૩- ૧-૦
૫૯	બાસનાસણા	બાવરમુળા	૦- ૨-૦
૬૦	ચામપુરા	દામરેજ	૫૦- ૨-૦
૬૧	સિદપુર (મદિલા)		૮૮- ૫-૦

૧૯૪૮

અનુક્રમ અંક

સૂચના અંક ૧૩ સને ૧૯૪૭-૪૮

નામનું નામ તથા તાલુકો

[૪૫૩

માહે જુલાઈ ૧૯૪૭

આખર રકમ

૬૨	સોળા	કેલોડ	૩૬-૧૨-૦
૬૩	સુદ-ણા	પેટલાદ	૩૬-૩-૦
૬૪	સોજીયા	પેટલાદ	૬૬-૧૩-૦
૬૫	સામેના	મહેસાણા	૨૮-૧૦-૦
૬૬	સેળકુવા	પાદરા	૩૧-૧૨-૦
૬૭	સીમળી	કરજીયુ	૨૧-૨-૦
૬૮	સુદરપુર	વિમળપુર	૨૧-૧-૦
૬૯	સરસીયા	ધારી	૨૦-૧૫-૦
૭૦	સુદીચા	ખેરાપુર	૧૬-૭-૦
૭૧	સરદારપુર	વિમળપુર	૧૭-૨-૦
૭૨	સંભવા	પેટલાદ	૩૦-૪-૦

કુલ એકંદર ૨૨૫૭-૧૨-૦

ઉ. મો. પેટલ

મદદનીશ બંધારણક

પુસ્તકાલય ખાતુ

સાર્વજનિક પુસ્તકાલય શાખા

પટોદરા તા ૩-૪-૪૮

સૂચના નં. ૧૩ સને ૧૯૪૭-૪૮

વિષય

કરના પુસ્તકાલયોને કેટલીક મહત્વની સૂચનાઓ.

રાજ્યના કરના પુસ્તકાલયોની દરેક તપાસણી કરતાં જણાય છે કે તેઓ વર્તમાન-જત્રો, સામયિકો વી પી. થી અગર મનીઓડરથી મંગાવે છે તેમજ પુસ્તક ખરીદી પણ પુસ્તકાલય ખાતામાં મંજૂર કરાવ્યા સિવાય કેટલેક સ્થળે ખરીદાય છે.

ઉપરની પરિસ્થિતિ સરનાના, સ ચાલકો દીધે દિગ્દિશી જુએ તો સંસ્થાને હાનિકારક છે - પુસ્તકાલય સહાયક સહકારી મંડળોએ પુસ્તકાલયોને મદદ કરનારી સરના છે. ત્રીસ વર્ષથી ચાલતી આવતી સરના રાજ્યના તમામ સાર્વજનિક પુસ્તકાલયોને મદદ કરવા તમાર છે, છતાં કરનાના મંચપાળકે મત્રી ભાષ્યોની ગેરસમજને લીધે પુસ્તકો પરભાષા ખરીદવાનું કે વર્તમાન પત્રો મનીઓડર કે વી પી. થી ખરીદવાનું સ્વીકારી અર્થમાં વધારો થાય છે અને પુસ્તકોમાં સારી રીતે ખરીદી થઈ શકતી નથી ગટે વિનિર્મિત કરવામાં આવે છે કે જુલાઈ આખર સુધીમાં માદીઓ તૈયાર કરવી જોઈએ આ ઉપરાંત કોષ સરનાને નવીન પુસ્તકો મંગાવવા હોય તો માદી તૈયાર કરવાનું કામ અથપાળોએ ચૂકવુ જોઈએ નહિ કોષ જોઈક સરના ખાનગી વિકેતા પાસે પુસ્તક લેવા જશે કે તમારી પાસે તે આવે તે પ્રસન્ને લોકોની જરૂરીયાત તેમ જ સંસ્થાના દિત

તરીકે ઉચ્ચ કોટીનાં પુસ્તકો વસાવવાની ભાવના કેટલીક વખત જતી કરવાના પ્રયત્નો ઉભા થયાં છે સ્વાભાવિક છે માટે પુસ્તકોની યાદી તૈયાર કરી ખાતામાં મહુર કરાવીને ટેન્ડર દ્વારા ખરીદવાં. અગર પુસ્તકાલય સહ ચક્ર મહાકારી મંડળમાંથી ખરીદવાં એ ફગ્ગર અદા કરાશે એમ આશા ગળીતી છીએ

ત્રિમાસી નિવેદનો નિયમિત ખાતામાં મોકલવાં જોઈએ. અદ્યતન જોગસ્ટની ૩૦ મી સુધીમાં ખાતામાં બીનચુક મોકલવું જ જોઈએ

મદિલા કે બાળવિભાગને પુરતી મદદ અને સલાહ આપી કામ નિયમિત કરવું જોઈએ ત્યાં રવત જ મદિલા કે બાળવિભાગ નથી ત્યાં સ્ત્રીઓ અને બાળકો માટે સ્થળની અનુકૂળતા પ્રમાણે પુસ્તકો આપ-ને કરવા માટે બે દિવસો ખાસ નિયત કરવા જોઈએ.

દરતરની વ્યવસ્થા તેમજ પુસ્તક ગોઠવણી અને જીર્ણ પુસ્તકો કમી કરવાનું કામ પણ વ્યવસ્થિત કરવા આગ્રહ કરવામાં આવે છે.

ઉ. મો. પટેલ

મદદ વ્યવસ્થાપક.

મધ્યવર્તી પુસ્તકાલય

સાવંજનિક પુસ્તકાલય શાખા

ચંડોદરા, તા ૫-૪-૪૮

સૂચના અક ૧૪ સને ૧૯૪૭-૪૮

વિષય

કરુણા પુસ્તકાલયોના બીજા છમાસિક બીલ બાબત

રજીસ્ટ્રાર કરુણા પુસ્તકાલયોને નિભાવ માટે પંચાયત મદદ આપવામાં આવે છે. પરંતુ આ મદદ પુસ્તકાલયો તરફથી અર્ચનું બીજું છમાસિક બીલ આપ્યા સિવાય આપી શકાય નહીં. અને તે માટે ઉપરાષ્ટ્રીઓ કરવી પડે છે. આ પ્રમાણે ત બને તે તરફ મત્રી બાઈઓનું લક્ષ્ય બે ચવામાં આવે છે

ચાલુ સાલે જેમનાં બીલ ગોડામાં ગોડા મેં ૧૯૪૮ના રેલ્લા અકવાડીઆ સુધીમાં નહિ આવે તેમને પંચાયત મદદ મળી શકશે નહીં સદર સૂચનાની નોંધ લેઈ જેમણે તેમણે પોતાનાં બીલ કરાવેલી મુદતમાં મોકલવા તજવીજ કરવાતી છે તા ૫-૪-૪૮

ઉ મો પટેલ

મદદ વ્યવસ્થાપક

આ અંકમાં

સાહિત્યસૃષ્ટિનું અવનવનું	૪૫૫
વ્યનાત્મક કાર્યક્રમ અને પુસ્તકાલયપ્રવૃત્તિ	૪૫૮
પુસ્તકાલયના પગથારેથી—	૪૬૫
બિ પુસ્તકાલયોની મુલાકાત લે છે	
ડો રંગનાથન	૪૬૮
ટોરોયની પુત્રી પોતાના પિતાનું	
હૃદયનિયંત્રિત વર્ણન છે	૮૬૮
પુસ્તક પરિચય	૪૭૧
નવીન શૈલ	૮૭૫
મુખ્યમંત્રીય તોષ	૮૭૮
સામયિક દોહન	
નવી વાન	૮૮૭
આરેથી ઝડપ કરો	૪૮૮
સ્વપ્રદેશનું નિર્દિષ્ટ	૮૯૦
ગોપાલકૃષ્ણ ગોખલેત્રો વાંચો	૮૯૫
રાજ્ય જ્ઞાનની સમગ્ર	૪૯૭
પુસ્તકાલય ખાતાની સરનામું	૫૦૧

૨ વાપિક લવાજમ

દેશમાં રૂ ૩-૮-૦

પરદેશ રૂ ૫-૦-૦

હરકે નકલ રૂ ૦-૬-૦

વ્યવસ્થાપક

વાઘજીભાઈ નારણભાઈ અમીન (જ્ઞી દોઝ)

મની પુ અ સ મડળ લિ રોડેરા.

ત ની

મણિલાલ પ્રભાશ કર વ્યામ

‘અખંડ આનંદ’

તંત્રી શ્રી. સો પા ન

ગુજરાતનું એકેય કુટુંબ, એકેય પુસ્તકાલય, એકેય
વ્યક્તિ ‘અખંડ આનંદ’ ના વાચનથી વચિત ન રહે.

મહાગુજરાતના અગ્રગણ્ય સાહિત્યકારો, લોકસેવકો ને ‘ધાર્મિક’ પુરોહિતો પ્રથમથીજ
સહકાર મેળવી ચૂકેલા ‘અખંડ આનંદ’ ના અર્કો આપે જોવા ?

ગુજરાતની આમજનતાએ તો આ માસિકને પોતાનું જ કરી અપનાવી લીધું છે
સાથોસાથ વિદ્વાનોએ પણ એને સત્કાર્યું છે. વ્યક્તિઓની સાથોસાથ સંસ્થાઓએ પણ એની
પ્રશંસા કરી છે. વર્તમાનપત્રો તથા માસિકોએ એને હર્ષથી આવકાર્યું છે એની આહવંશ્યા
અતિ વિશાળ છે ગુજરાતના હજારો કુટુંબોમાં એણે સ્થાન મેળવી લીધું છે ત્રીજો પુરોહિત
ને બાળકો સમાન રસથી એનાં સંસ્કારો ઝીંકે છે.

છેલ્લો માર્ચ મહિનાનો અંક ‘મહાત્મા ગાંધી સ્મૃતિ અંક’ રૂપે પ્રસિદ્ધ થઈ ચૂક્યો
છે મહાત્માજીના પારસમણિથી ધન્ય બનેલી અનેક વ્યક્તિઓના પ્રેરક પ્રસંગો એમાં આપ્યા
છે જગતભરના મહાન ધર્મસંસ્થાપકોનાં રેખાંકનો, ઉપદેશો, રાજપુરુષો તેમ જ ગુજરાતના
સુપ્રસિદ્ધ કવિઓની અંજલિઓ અનેક તસ્વીરો વગેરે અંકની સમૃદ્ધિ છે ‘સમૃતિઅંક’ માર્ચે
સાચવી રાખવા જેવો બન્યો છે.

‘અખંડ આનંદ’ ના પાછલા ચાર અંકો મળતા નથી,
પાશ્વર્ય “મહાત્મા ગાંધી સ્મૃતિ અંક” ની બહુ જ ઓછી નકલો
છે નવા આહકો માર્ચ મહિનાથી અત્યારે નોંધાય છે
‘સ્મૃતિ અંક’ ખલાસ થયે એમીલથી આહક નોંધવામાં આવશે

વાર્ષિક લવાજમ રૂ. ૬-૮-૦

છુટક રૂ. ૧-૦-૦

સસ્તું સાહિત્ય વર્ધક કાર્યાલય

ભદ્ર, અમદાવાદ : કાલબાદેવી રોડ, મુખ્ય ૨.

આ પુસ્તકો આ પંને ત્યાં છે ?

પ્રેમરસના મહાસાગર સમો
રાજવી કવિ કલાપી કૃત
સવેદનશીલ

મહાન ગ્રન્થ

કલાપીનો કેકારવ

(નવી આવૃત્તિ)

આ ગ્રંથની ઓળખ આપવી એટલે
નિત્ય પ્રકાશતા સરગને ઓળખાવવા
સરખુ છે

૫૫

જેની ઉપમેગિતા અને ચિહ્નિત્વતા
સદાને માટે અકાષ્ઠ ચૂકી છે, અનેક
સક્ષરો, વિવેચકો અને રસકવિઓએ
જેનો રસોદ્ધાસ માણ્યો છે એ કાવ્યગ્રંથ
તમારો મનીષા સાહિત્યગ્રંથ છે

૫૬

હજી ન વસાવ્યો હોય તો
આજે જ વસાવી લ્યો.

૫૭

સુદર સચિત્ર કવર જેટલે અને પાકી
બાંધણી સાથે ૮૦૦ પાનાના આ

દળદાર ગ્રંથનું મૂલ્ય માત્ર

રૂપિયા સાત

વી પી ટપાલ ખર્ચ અલગ

જીવનચરિત્રોના પુસ્તકોમાં અગ્રસ્થાન
ધરાવતો આદર્શ ચરિત્રગ્રંથ

સ્વ. મોતીભાઈ અમીન

જીવન અને કાર્ય

ગુજરાતના આ મૂક મેવકની પ્રકટ તેમજ ગુપ્ત
સેવાઓ, દરિદ્રો પ્રત્યેની તેમની દયાદાનવૃત્તિ,
તેમજ શિક્ષણપ્રચાર માટેના તેમણે કરેલા
આજીવન અધ્યાગ પ્રયત્નોની સળગ જીવનગાથા

આશરે સાડીછસો ઉપરાંત પૃષ્ઠ,
પાકી બાંધણી છતાં મૂલ્ય માત્ર

અઢી રૂપિયા

શ્રીસમાજના આગ્રમ સેવિકા
ગરવી ગુજરાતના આદર્શ સત્તારી
શ્રી. શારદાબહેન મહેતાની
આત્મકથા

જીવન સંભારણાં

એના પૂઠે પૂઠે શ્રી આદ્યા બહેનની સેવાભાવના
એમના બાળપણથી લઇને આજ પર્વતના
સામાજિક સેવાના પ્રયત્નોનો પ્રતિદાસ અને
શ્રીજીવણીના પ્રચાર માટેની તેમની ધગશ એ
બધું એમની પોતાની કલમે જીવનકથામાં
આલેખાયલું મળશે

ગુજરાતના સમુદાયનાં સુરેખ આલેખન
સાડીચારસો પૃષ્ઠ, પાકી પૂઠા અને રૂપ
આટલેટ તસ્વીરો સાથે છતાં

મૂલ્ય રૂપિયા અઢી

પુસ્તકાલય મહાથક મહારી મહાપિ
પો.બો. ૧૦, વડોદરા

‘અખંડ આનંદ’

તં ત્રી. શ્રી. સો પા ન

ગુજરાતનું એકેય કુટુંબ, એકેય પુસ્તકાલય, એકેય વ્યક્ત ‘અખંડ આનંદ’ ના વાચનથી વચિત ન રહે.

મહાગુજરાતના અગ્રગણ્ય સાહિત્યકારો, લોકસેવકો ને ધાર્મિક પુરુષોનો પ્રથમથીજ સહકાર મેળવી ચૂકેલા ‘અખંડ આનંદ’ના અર્કો આપે જોયા ?

ગુજરાતની આમજનતાએ તો આ માસિકને પોતાનું જ કરી અપનાવી લીધું છે સાથોસાથ વિદ્યાર્થીઓએ પણ એને સત્કાર્યું છે વ્યક્તિઓની સાથોસાથ સંસ્થાઓએ પણ એની પ્રશંસા કરી છે વર્તમાનપત્રો તથા માસિકોએ એને હર્ષથી આવકાર્યું છે એની આહકમંજ્યા અતિ વિશાળ છે ગુજરાતના હજારો કુટુંબોમાં એણે સ્થાન મેળવી લીધું છે સ્ત્રીઓ પુરુષો ને બાળકો સમાન રસથી એનાં સંસ્કારો ગ્રીએ છે.

છેલ્લો માર્ચ મહિનાનો અંક ‘મહાત્મા ગાંધી સ્મૃતિ અંક’ રૂપે પ્રસિદ્ધ થઈ ચૂક્યો છે મહાત્માજીના પારસમણિયા ધન્ય બનેલી અનેક વ્યક્તિઓના પ્રેરક પ્રસંગો એમાં આપ્યાં છે જગતભરના મહાન ધર્મસંસ્થાપકોના રેખાંકનો, ઉપદેશો, રાજપુરુષો તેમ જ ગુજરાતના સુપ્રસિદ્ધ કવિઓની અજલિઓ અનેક તરવીરો વગેરે અઠની સમૃદ્ધિ છે ‘સમૃતિઅંક’ અથરપે સાચવી રાખવા જેવો બન્યો છે

‘અખંડ આનંદ’ના પાછલા ચાર અંકો મળતા નથી, પાંચમા ‘મહાત્મા ગાંધી સ્મૃતિ અંક’ ની બહુ જ ઓછી તકલી છે તથા આહલો માર્ચ મહિનાથી અત્યારે નોંધાય છે ‘સ્મૃતિઅંક’ ખજાસ થયે એપ્રિલથી આહક નોંધવામા આવશે.

વાર્ષિક લવાજમ રૂ. ૬-૮-૦

છુટક રૂ. ૧-૦-૦

સસ્તું સાહિત્ય વર્ધક કાર્યાલય

ભદ્ર, અમદાવાદ : કાલબાદેવી રોડ, મુળધ ૨.

પુસ્તકાલયના પ્રાણસમા પ્રકાશનો

નવનીતા ઇંદ્ર	વસાવડા	૨-૧૨	જીવનસાથી	ડું. સ પટ	૨-૧૨
લગ્નપ્રેમ	અંબાલાલ શાહ	૩-૧૨	સેં રંગણી	વિનોદ ભટ્ટ	૨-૮
લોકકાલિ	ચંદ્રભાઈ	૪-૦	કુદન	બ કિમ બાબુ	૩-૮
ક્રાંતિનાં પરિબળો	"	૫-૦	શ્રીદેવી	"	૩-૮
રેલું અને બીજી વાતો	૨ મહેતા	૩-૦	કલાની સહચરી	સો બાવસાર	૨-૮
સુવાસિની	પ્રબોધ મહેતા	૩-૦	શ્રામીજમ	રામરાય મુનશી	૩-૮
માતાનું ઝણુ	જ મહેતા	૫-૦	ઇશ્વરનું ખૂન	દિવ્યાનંદ	૨-૧૨
ભગવાન ચાણક્ય	મં દેસાઈ	૨-૮	પ્રીતમની પ્યાસ	"	૧-૮
આશીર્વાદ	સેવક લોજગજ	૨-૦	ચોગી કેણુ ?	"	૧-૮
રજની	ચિગંતન ૨ જોષી	૪-૦	કલ્યાણને માગે	૨ દલાલ	૨-૦
આધુનિક સાવિત્રી	૨ જોષી	૩-૦	સ્વાધ્યાય	ડો હરિપ્રસાદ	૧-૮
'પણ ને દાવાનળ	ચંદ્રભાઈ	૪-૦	એકાકી	નર્મદાશંકર	૧-૪
ભૂકંપ નવાળા	રા અમીન	૪-૦	આનંદાલ	પુરુષોત્તમ પારેખ	૧-૮
સોહાગણુ	૨ જૌનમ	૪-૦	રાસરજના	જ રા. વોરા	૧-૮
ક્રાંતિનાંદ	દિવ્યાનંદ	૩-૦	આનંદખત્રીસી	જહુરાય ખ	૧-૮
રાજા વિશળદેવ	૫ ત્રિપાઠી	૪-૦	આશા	મકનજી પરમાર	૧-૮
નિશિગધા	સત્યમ	૨-૮	બાળકો માટે		
પ્રેમજી ન્યોત	મુરલી ઠાકુર	૨-૧૨	ચોખવટથી વાત કરજો	દિ ઠાકોર	૨-૮
ત્રણ હૈયા	કૃ. શાહ	૨-૧૨	મુરબી	ડો શિ ત્રિવેની	૦-૮
રૂપા	"	૨-૧૨	દર્દીવડા	હિ. મથક	૦-૬
ત્રણ પાખડી	નીરુ દેસાઈ	૩-૦	ધરતીનો બાળમેળો	ઈ ભટ	૦-૬
પ્રયાણુ	ઇંદ્ર વસાવડા	૩-૦	બોલિયો મત	દિ. ઠાકોર	૦-૪
ચંદા	"	૩-૮	ગામડા ને સ્વરાજ	ઇંદુલાલ યાસિક	૦-૪
રાજલક્ષ્મી	પ્ર બ્રહ્મભટ્ટ	૪-૦	ચુદ્ધ અને ગામડા	રામરાય મુનશી	૦-૪

નવચેતન સાહિત્ય મંદિર ૨૪૫૬ : અમદાવાદ
ભદ્ર;

તદન નવાં ગુજરાતી સાહિત્યનાં પુસ્તકો

મોલનાં પાણી

શ્રી ન દક્રમાર પાઠકે લખેલી
નારીત્વની મંગલતા અને
માનવતા આલેખતી નવ-
યુગની પદ્યકાવ્ય પ્રણય-
ભાવનાની પ્રસંગભરપૂર
રંગદર્શી સળંગ વાર્તા
મનોહર મુદ્રણ રૂ. ૨-૮-૦

સમરભૂમિ

મથુર મરાઠી વાર્તાલેખક
પ્રો. ના. સી. ફડકેની
જીવનસામગ્રી ઝૂંઝૂટાં
શીખવતી દાંડીકૃત્યના
દિવસોની દિલચસ્પ રાષ્ટ્રીય
નવલકથા હિંદી કાગળ
દિગ્ગજી બેકેટ રૂ. ૨-૮-૦

પ્રારબ્ધના પાસા

માનવીની મેલી મુરોદો નહિ
પણ માલીકની મરજી જ
આખરે પ્રખળ પૂરવાર
યાય છે, એમ સાબીત
કરતી રોમાન્સ અને રહસ્ય-
ભરપૂર સનસનાટીભરી
સામાજિક વાર્તા સુદર
ગ્રેટઅપ રૂ. ૪-૮-૦

અભિસાર

પ્રા. મન સુખલાલ ઝવેરીનાં
પ્રાસાદિક અને પ્રવાહી
કાવ્યોનો તદન નવો સમઢ
ચન્દ્રદ્રવ સાથે આકર્ષક
રૂપરંગ રૂ. ૩-૮-૦

મેદીનાં પાન

શ્રી અવિનાશ બાસ રૂત
પ્રેક્ષકોની પ્રયસા પામેલી
તપ્તા લાયક નવ ગીત-
નટિકાઓ મીરાબાઈ,
ભૂખ, પરાકાષ્ટા, સોનાલુ
ઝંઝર, રાગલીલા પરીક્ષા,
કાળકોરવ, લેખજીવજન,
રૂ. ૨-૮-૦

લલિતનો લલકાર

સ્વ. લલિતજીની કામલ
પદાવલી અને અપૂર્વ
લાવભાષુર્પથી નીતરતા
સુગેય ગીતો અને કાવ્યોનો
સપૂર્ણ દળદાર સમઢ
૭૦૦ પાનાં રૂ. ૮-૦-૦

જેની વર્ણોથી રાહ જોવાતી હતી તે

પ્રાચીન જ્ઞાનભંડારનો વારસો

પ્રવીણ સાગર

ધર્મ, અર્થ, કામ અને મોક્ષ આદિ સકળ શાસ્ત્રોના સારરૂપ શૃંગાર,
બ્યવહાર, નીતિ, સદાચાર, યોગ વગેરેનો જ્ઞાનસભાર, પ્રવીણ અને
સાગરની અમર પ્રેમકલાણીના સ્વરૂપમાં હૃદય ગમ રીતે અહીં રજુ થાય છે.

સરળ હિન્દી ટીંકા સાથે
સ શોધિત નવી આવૃત્તિ

જુજ નકસો શીલીકમાં છે
૧૨૫૦ પાનાં રૂ. ૧૫-૦-૦

પાંજરાપોળ

શ્રી ચન્દ્રવદન મહેતાનું લમસરથા સામે લાલ બત્તી ધરતું
હાસ્ય અને કટાક્ષભરપૂર તદન નવું નાટક ૨-૦-૦

કેટલુંક ચિરંજીવ સાહિત્ય

સ સ્વતીચંદ્ર ભાગ ૧ લો દસમી આવૃત્તિ ૪-૮
સ સ્વતીચંદ્ર ભાગ ૨ જે નવમી આવૃત્તિ ૩-૦
સ સ્વતીચંદ્ર ભાગ ૩ જે છઠી આવૃત્તિ ૩-૦

એન. એમ. ત્રિપાઠી લિ.

જુકસેલસ પબ્લીશર્સ
પ્રિન્સેસ રોડ, સુબર્બ ૨.

ગુજરાતના અમંગલ્ય બાલસાહિત્યકાર બાળકેના જાણીતા ને માનીતા લેખક શ્રી. રમણલાલ સોનીનાં લખેલાં અને ભારત સરકારની ખાસ પરવાનગીથી પ્રકટ કરેલાં

શિશુ સંસ્કારમાળાનાં બાર સચિત્ર પુસ્તકો

(૧) અક્ષલપુરના અક્ષલદ્વાર	(૭) ચંદુ
(૨) બાંદીયો બતરી લખણો	(૮) પપૂડા-
(૩) તક તક તકરડી	(૯) દામડો
(૪) ચીનાઈ ચોટલી	(૧૦) નાથિયો
(૫) ગટ્ટ ગવૈયો	(૧૧) ગાગરમલ
(૬) ભગો ખેલ	(૧૨) મરઘાસિંગ

દૂધ જેવા સફેદ બડા ટકાઉ કાગળ, લગભગ ૪૦૦ પૃષ્ઠ, પોણોસે ચિત્રો, બડા કાડેના એ ૨ગી પૂઠાથી સુશોભિત છતાં બારે પુસ્તકોના સેટની કીમત

ફક્ત રૂા. ૪-૮-૦ છુટકે દરેકના ૭ આનાં

આ સેટ વસાવી બાળકેને આપવાથી તેમને જ્ઞાન સાથે ગમ્મત આપશે તેમની બુદ્ધિશક્તિને તેજસ્વી બનાવશે

હરિહર પુસ્તકાલય, ટાવર રોડ-સૂરત.

નવા બજેટ માટે ચોગ્ય પુસ્તકો

હાસ્યરસિક	શરદ્વાણી (રમણલાલ સોની)	૨-૦-૦
આત દધર	આતારો (" ")	૨-૮-૦
હાસ્યમંઝીલ	સોહાગરાત (" ")	૩-૦-૦
રમુજનો રાજ	વિજયા (શરદ્વાણી)	૨-૮-૦
કલમચાબૂક	પ્રજ્ઞયપણ	૨-૮-૦
સામાજિક	બહેનો માટે નવા રાસ	
માધવી (ટાગોર)	રાસ મ ગળા	૧-૮-૦
પતિપત્નિ (નિરૂપમાદેવી)	રાસ રમની	૩-૮-૦
મોક્ષલ (")	અન્ય પુસ્તકો	
મિત્રન (નારાયણ બાણુ)	ડિટેકટીવ દેવેન્દ્ર	૩-૮-૦
પારસદાર (" ")	લેદી જાસુસ	૨-૪-૦
પતિમ દિર (" ")	મુકિત (કાન્તિકારી)	૧-૮-૦
કુલ્લકાન્તાનુ વીલ (બંદ્રીમબાણુ)	બહુન પ્રવાસ (જુલેવન)	૩-૦-૦
દુગે શનદિની (" ")	હાથની ભ પા	૬-૪-૦
પ્રેયસી ભા. ૧-૨	ઘરનો જોશી	૫-૪-૦
છઠ્ઠીના ખેલ	શક્તિવર્ધક આસનો	૩-૦-૦
રસીયો જીવ	ટોકીઝ ગાઈડ	૩-૧૨-૦

શ્રી હરિહર પુસ્તકાલય, ટાવર રોડ-સૂરત.

બાલવિનોદનું બાલસાહિત્ય

બાલકો માટે સર્વોત્તમ છે.

બાલોભાર ચિત્રોવાળાં, પાંચથી ૫૬૨ વર્ષનાં બાલકો માટેનાં
નાચેનાં પુસ્તકો વિના કોઈ પણ પુસ્તકાલય અધૂરું છે

“પુસ્તકાલયમાં વધુ વાચકો તો ગામનાં ઉછરતાં બાલકો અને
જુવાનો હશે, તેમ જ પ્રૌઢશિક્ષણ પ્રવૃત્તિના પરિણામે નવાં વાંચતાં
શીખેલાં પ્રૌઢો માટેનાં પુસ્તકોનો પણ તમારે વિચાર કરવાનો છે. આ
બાબતમાં બાળકો અને પ્રૌઢો સરળતાથી વાંચી શકે એવી નાની સરળ
ભાષામાં અને મોટા અક્ષરે જ્ઞાન આપે એવી પુસ્તિકાઓ પ્રગટ થઈ
હોય તે લક્ષમાં લેતાં જજો અને એમને માટેનાં પુસ્તકો વસાવવાનું
રખે ચૂકતા.

‘પુસ્તકાલય’ ના તત્ત્વીની જુલાઈ ૧૯૪૩ ના અંકમાંની આ સૂચના
ધ્યાનમાં રાખો અને તમારા પુસ્તકાલયમાં બાલવિનોદનાં પ્રકાશનો વસાવો.

બાલવિનોદના બાળમેટ [૫ થી ૭ વર્ષનાં બાળકો માટે] બેથી
પાંચ રૂબાં ૭૫૯૧ ચિત્રોવાળા ૩ પુસ્તકો અક્ષરમાળા,
શબ્દમાળા, તે અંકલેખન મનોહર બોક્સમાં .. .. રૂ. ૧-૪-૦

બાલવિનોદ અથાવલિ [૭ થી સાત વર્ષનાં બાળકો માટે] બે રૂબાં
મોટા અક્ષરે ૭૫૯૧ ચિત્રોવાળા ૧૦ પુસ્તકો સ ગોતરાઓ,
ચિત્રલેખા, તથા દીકરા તે અંકલેખન નગરી વગેરે સુદર બોક્સમાં.....રૂ. ૪-૦-૦

સાહસિકથાવલિ [સાતથી દસ વર્ષનાં બાળકો માટે] ૧૨૦૦ ચિત્રો તે
૨૨૦૦ પાનાના વાંચનવાળા ૬૩ મનોહર પુસ્તકો તથા સુદર બોક્સમાં . રૂ. ૧૭-૮-૦

અશોક બાલપુસ્તકમાલા [દસથી ૫૬૨ વર્ષનાં બાળકો માટે]
૧૨૦૦ ચિત્રો તે ૪૫૦૦ પાનાના રસિક વાંચનવાળા ૯૯ વિવિધ
વિષયોનાં પુસ્તકો દશ સુદર બોક્સમાં .. .. રૂ. ૩૫-૦-૦

સાહસિકથાવલિ [તેર વર્ષની ઉપરનાં બાળકો માટે] ૪૦૦ પાનાના
અત્યંત રસિક વાંચનવાળા આર પુસ્તકો, મનોહર બોક્સમાં ..... રૂ. ૫-૪-૦

બાલવિનોદ કાર્યાલય : ૧૪૯, પ્રિન્સેસ સ્ટ્રીટ, (મુંબઈ-૨)

પુસ્તક ૨૪ મું

મે-૧૯૪૮

અંક ૧૦ મો

સાહિત્ય સૃષ્ટિનું અવનવું

થોડા સમય પહેલાં એક જ વિષય પર દિ દી તથા ઉર્દૂમાં બે પુસ્તિકાઓ પ્રગટ થઇ છે તેમનાં નામ પણ ખૂબ સામ્ય ધરાવે છે શ્રી, અમૃતલાલ નાગરના પુસ્તકનું નામ 'આદમી નહિ, નહિ' છે શ્રી કૃષ્ણચંદ્રના પુસ્તકનું નામ 'હમ વહરી હે' (આપણે જંગલી છીએ) છે તાજેતરના આંતરજાતીય ખૂનામરડીમાં પ્રદર્શિત થયેલ "માણસાઇનો અભાવ" બન્નેનો મુખ્ય વિષય છે

શ્રી અમૃતલાલ નાગરે બંગાળના દુકાળ વિષે દિ દીમાં એક ફક્કડ નવલકથા 'મહાકાલ' લખી છે

ઉપર નિર્દિષ્ટ કરેલ પુસ્તકોમાં, 'સોક્રેટીસ' પૃથ્વી પર પાછો આવે છે અને તે દિ દીમાં જે જે જુએ છે તેની લેખક નોંધ કરે છે સળગતા પાક, નિર્દોષોની કેતલ, ઘરો સળગાવી મૂકવા, મરિજક તથા મંદિરોને બ્રષ્ટ કરવા, એ બધા વચ્ચે એકથ અને માણસાઇ માટે ચત્ત કરતો રડયેન ખડ્યો કોઇ મનુષ્ય મળી આવે છે સાદી દિ દી ભાષામાં લખાયેલ આ પુસ્તિકાનું દિ દીની દરેક ભાષામાં ભાષાંતર કરાવી તેનો બહોળો પ્રચાર થવાની જરૂર છે લેખકે પુસ્તક પર પોતાના હક્ક સ્વાધીન નાખ્યા નથી

શ્રી કૃષ્ણચંદ્રનું રચાન ઉર્દૂ નવલિકાલેખક તરીકે અજોડ છે તેમના પુસ્તકમાં પોતાના જાતિભાઈઓ પ્રત્યેના મનુષ્યના પશુતાલ્પના વર્તન સામે વિરોધ છે. તેનું પુસ્તક 'લાલ બાધ' મુખપત્રના યુગના અભ્યાસરૂપે છે અને 'અધે' ૫ જાળની રક્તાભર્યા વેરને ખુલ્લું પાડે છે.

યુનાઇટેડ પ્રેસ ઓફ ઇન્ડિયાને લડનમાં રહેલા ન્યુઝીલેન્ડના આધારભૂત સાધનો દ્વારા ખમર મળે છે કે ન્યુઝીલેન્ડમાં ૫ ડિગ્રી જવાહરલાલ નહેરુના પુસ્તકોની માગ દિનપ્રતિદિન વધતી જાય છે ત્યાં તેમની 'આત્મકથા' નું સારામાં સાડુ વેચાણ થાય છે તથા તેમનાં બીજા બે પુસ્તકો 'ગિરમિસક ઓફ વહડ' હિસ્ટરી' તથા 'ડિસ્કવરી ઓફ ઇન્ડિયા' નું વેચાણ સતત વધ્યાજ કરે છે

મુખર્ષી યુનિવર્સિટીએ મરાઠી ભાષામાં બહાર પાડેલ શ્રેષ્ઠ પુસ્તક માટેનું રાવળદાસ દાદાબા પંડુરમ તરખડકર પારિતોષિક, શ્રી એ કે પ્રિયોકરને 'ડી પી તરખડકરના જીવન-ચરિત્ર' માટે આપ્યું છે શ્રી પ્રિયોકરને આ પારિતોષિક બીજી વખત મળે છે ૧૯૩૫માં તેને 'નવ-દમયંતિ સ્વયંવર' નામના પુસ્તક માટે પહેલી વાર આ પારિતોષિક આપવામાં આવ્યું હતું.

ટાડિકક પ્રજાસત્તાકના લેખક મિત્રો દુર્મુન એકેને હિંદ વિષેના કેટલાક કાવ્યો માટે સ્ટેલિન પારિતોષિક આપવામાં આવ્યું છે દિલ્હીમાં વિદ્વાન પરિપદમાં હાજરી આપતી વખતે હિંદની તેના પર કેવી છાપ પડી છે તેનું આ કાવ્યોમાં વર્ણન છે. આમાના અતિ પ્રસિદ્ધ કાવ્ય 'ઇન્ડિયન બેલડ' (હિંદનું કથાગીત) અસ્પૃશ્યોને અર્પણ કરવામાં આવેલ છે બીજા કાવ્ય 'ધૂમસંઘેયો પશ્ચિમના માણસોને ' માં ટાડિકક કવિ હિંદ તથા તેના લોકોને લૂટનાર સંસ્થાન-વાસીઓની ઝાટકણી ઢાંઢે છે.

કવિસમ્રાટ શેકરપીઅરના જન્મસ્થાન સ્ટ્રેટફોર્ડ-ઓન-એવનમાં ૫ દરમી એપ્રિલે મેગો-રીઅલ થીએટરમાં ઉત્સવ ઉજવવાની તૈયારીઓ પૂરજોશમાં કરવામાં આવી હતી આ ઉત્સવમાં તેના નાટકો સજ્જવામાં આવેલા તે જોવા માટે મધ્ય વર્ષની માફક આ વર્ષે પણ દુનિયાના બધા ભાગોમાંથી લોકો ત્યાં આવ્યા હતા. હજુ ઉત્સવનાં પહેલાં તેર અંકવાદિમાં માટેનું ખૂબી'ગ પ્રુદ્ધુ થયું છે. પહેલાજ મહિનામાં ૧૦,૦૦૦ પૌંડની ૫૦,૦૦૦ ટિકિટો વેચાઈ ગઈ છે

આ વર્ષની વિશિષ્ટતામાં 'કિંગ જર્જન' માં તથા 'હેરમેટ' માં પ્રસિદ્ધ સિટિય એક્ટર રોબર્ટ હેપનેન પાઠ લેવાનો છે.

મફત ગ્રાહક પુસ્તકાલયો અમેરિકન જીવનનો અગ્રગણ્ય ભાગ છે યુનાઇટેડ સ્ટેટસમાં આનાં ૭,૫૦૦ થી વધારે પુસ્તકાલયો છે તથા તેમાં ૧૩૧૦ લાખ પુસ્તકો છે. ૧૯૪૭ માં પુસ્તકોનો ફેલાવો ૪૫૬૦ લાખનો હતો.

* શ્રીમતી ચ દ્રાહિરણુ સોલેકસને તેના નવલિકામય 'આદમખોરે' માટે હિંદી સાહિત્યનું રૂ. ૫૦૦/ નું પારિતોષિક આપવામાં આવ્યું છે. હિંદી સી લેખિકાઓ માટેનું આ એક જ પારિતોષિક છે.

* 'નવા હિંદુસ્તાન' માં શ્રી દેવીદયાલ ચર્ણવેદી એક લેખ લખીને પ્રસિદ્ધિ માટે મોકલેલા લેખો પ્રત્યે હિંદનાં સામયિકોના તત્ત્રીઓના મોટા ભાગની ઉપેક્ષાજનિની ફરિયાદ કરે છે તેની ફરિયાદ એ છે કે (આ ફરિયાદમાં તે ઘણાં લેખકોનો સૂર વ્યક્ત કરે છે કે) લેખોની પહેલ્ય ભાગ્યે જ સ્વીકારવામાં આવે છે ન્યારે લેખ પ્રગટ થાય છે ત્યારે તે લેખની જાણેલ નકલ સામાન્યતઃ મોકલાતી નથી. પુરસ્કાર પણ અનેક વખત યાદ આપ્યા બાદ જ મોકલવામાં આવે છે પત્રવ્યવહારમાં તત્ત્રીઓની સમ્યક્તાના અભાવની પણ તે ફરિયાદ કરે છે

* શ્રી દ પ્રેસ, અલ્હાબાદ તરફથી પ્રગટ થતા હિંદી સામયિક “લેખક” નું પુનઃ પ્રકાશન શરૂ થયું છે લેખનકળા વિશે પ્રગટ થતું આ એક જ સામયિક છે તેના ત્રીજી ભારતીય છે. અને લલાચર શ્રી. ગુ. છે તેમાં ‘હિંદી લેખક સંઘના હેતુઓ તથા આદર્શો’ આપવામાં આવ્યા છે (૧) આધુનિક હિંદી સાહિત્યના પિકાસનો દોરવણી કરવી (૨) લેખકોના હક્કોનું રક્ષણ કરવું (૩) લેખકો વચ્ચે પરસ્પર સહકાર વધારવો (૪) હિંદી સાહિત્ય માટે કાર્યક્રમ નક્કી કરવો

* ૫૨ વર્ષની ઉંમરે જાન્યુઆરીમાં ત્રિદેહ થયેલ ચિપલૂનના શ્રી વી. એલ. ભાવેનાં બે ખાસ પુસ્તકો ‘કલમી આંખિ’ (નવલિકા સંગ્રહ) તથા ‘મુચકદ હરી’ છે તે ‘આનંદ’ના તખલ્લુસ હેઠળ ધર્ણા માસિકામાં ઠાળે છપાવાતા હતા

* અખિલ પાકીસ્તાન મુસ્લીમ લીગ “અખિલ હિંદ મુસ્લીમ લીગની લડતનો ૧૯૦૬ થી ૧૯૪૮ સુધીનો ઇતિહાસ” બહાર પાડવાની પ્રાથમિક તૈયારીઓ કરી રહેલ છે

લડનની પ્રકાશન પેટી જોહન મરે ચાલુ મહિનામાં લોડ્સ હાઉસે જોર્જ બેન્ડરટ ફ્રી ‘મારા હિંદના વર્ષો’ (My Indian Years) પ્રગટ કરનાર છે તેમાં ૧૯૧૦ થી ૧૯૧૬ સુધીના વાહસરોપના અમલના વર્ષો આવશે હિંદના ઇતિહાસના અગત્યના બનાવો છે ચહેનશાહનો દિલ્લી દરબાર, દિલ્લીની રાજધાની તરીકે બદલી તથા ત્યાં નવા શહેરની શરૂઆત, મોર્લી-મીન્ટો સુધારાનો અમલ, મહાસલાનો વધતો જતો પ્રભાવ અને રાષ્ટ્રીય ભાવના, યુરોપના મુદ્દામાં હિંદ પહેલી વાર સ્વયંપ્રાય તે પ્રથમ વિશ્વયુદ્ધની શરૂઆતનાં વર્ષો, મેસોપોટેમિયાની લડત તથા તકરારનો વિષય યદ્યપિ કેટલુંક પતન

આં પતનને અંગે મેસોપોટેમિયા કમિશનની નીમણૂક યદ્યપિ તેમાં બીજાઓ સાથે લોડ્સ હાઉસે જતી પછી સખત ટીકા કરવામાં આવી હતી

લોડ્સ હાઉસે જતાં આગલા પુસ્તક ‘ઓલ્ડ ડિપ્લોમસી’ (Old Diplomacy) માંથી આ હિંદ સંબધી વિભાગ પડતો મૂકવામાં આવ્યો હતો, કેમકે તેમાં તેના જીવનનો જુદો તબક્કોજ આવતો હતો અને તે લખાણ જુદા પુસ્તકરૂપે પ્રગટ કરવાનું યોગ્ય લાગ્યું હતું

જે ભાષણો તથા લખાણોમાં ગાંધીજીએ હાલેખ આવે તેવાં પડિત નહેરુનાં ભાષણોનો કિંમતી સંગ્રહ ન્યુયોર્કમાં “ગાંધીજી વિશે નહેરુ” શીર્ષક પ્રગટ થવાનો છે

આ પુસ્તક લડનમાં પછું પ્રગટ થવાનો સંભવ છે અને હિંદમાં તે કલકત્તાના સિએટ પ્રેસ તરફથી પ્રગટ થશે. આ પુસ્તકની બધી આવક મહાત્મા ગાંધી સ્મારક ફંડમાં આપવામાં આવશે

—છાટાલાલ માનસિંગ કામદાર

* નિઝાનીવાળી નેણિ ઇન્ડિયન પી. ઇ. એન. પરથી સાબાર ઉદ્ભવ.

રચનાત્મક કાર્યક્રમ અને

પુસ્તકાલયપ્રવૃત્તિ

રાષ્ટ્રીય મહાસભાની અદિતસામક લડતની શરૂઆતથી હિંદની આઝાદીના સ્વાતંત્ર્ય દિવસ સુધીમાં ગાંધીના ધડતર માટે આર્થિક ભૂમિમા અનેક પ્રવૃત્તિઓ શરૂ થઈ ચૂકી છે અને તે વેગવંતી પણ બની રહી છે. બામક વર્ષના મધ્યકાળનું સરવાલુ કાઢતાં સહેજે જણાઈ આવે તેમ છે કે જે ભૂમિમાં અનેક સુપુત્રોનાં જીવન ધડાયાં છે તેના રાષ્ટ્રવિધાનમાં સાચા જીવનને ધડનાર કેળવણીના બીજરૂપ પુસ્તકાલયપ્રવૃત્તિ આવશ્યક એવો વિકાસ પામેલી જણાતી નથી.

દુનિયામાં કેળવણીના વિકાસમાં પુસ્તકાલયપ્રવૃત્તિએ દિલ બહારના દેશોમાં જે ઉન્નતિ પ્રાપ્ત કરી ધડતર માટે સાધી છે તેનાથી ઓછા અંશે પણ હિંદમાં આ પ્રવૃત્તિને વિદ્યસવાનુ રચાવ હજી નષ્ટ થયું નથી. તો પછી હિંદની પ્રજાના જીવનધડતર માટે કયાં કારણો નડતરૂપ છે તે સદજ તપાસી જોવાનું અત્રે હજી જણાય છે.

પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિમાં પછાતપણું

સ્વાભાવિક છે કે બહારના દેશોમાં જેમ તે તે દેશની પ્રજાનું પીઠબળ કાર્યોજી ઉત્પત્તિ-કારક પ્રવૃત્તિમાં જેટલું સહકારયુક્ત જણાયું છે તેટલું હિંદમાં જણાઈ આવ્યું નથી. કાંઈપણ પ્રવૃત્તિ પરદેશમાં જેમ કાવદાનું સ્વરૂપ સત્વરે પકડે છે, તેમ હિંદમાં થતું જોઈએ તેટલા પ્રમાણમાં થયેલું જણાતું નથી, અને કાંઈપણ પ્રવૃત્તિને પમલગ બનાવવા માટે તત્પર રહેનાર કાર્યક્રમનું નિષ્ક્રાંત સ્વયંસેવકો આ બધું દેશની ઉન્નતિ બીજાઓને દર્શાવતરૂપે કેવી રીતે થઈ પડે એ હેતુ-થીજ દેશની સેવામાં આગળ ધરાય છે અને તેનાજ પરિણામે અત્યારે આપણે જોઈ શકીએ છીએ કે હિંદ કદાચ ધડતર દેશો કેળવણીની બાબતમાં શ્રેયસ્વિત છે, એના મૂળ બીજરૂપે તેઓએ પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિને જ પ્રથમ આધારભૂત ગણેલી છે જે આધારે તે તે દિશાઓમાં તેઓએ પ્રગતિ-કારક વિકાસ સાધ્યો છે અને આજ સુધી એટલાજ પૂર્વજોશ પ્રૌદશિકજનના પાયાને પણ મજબૂત કરી રહ્યા છે તેમજ “ બહેલું” શુભાય નહિ ” એ હેતુને બર લાવી ચકયા છે.

હિંદમાં આવી યોજનાના અનુકરણરૂપે આજથી પચાસ વર્ષ અગાઉ આ વસ્તુ સ્વીકારવાનું સમજાયું હતું અને પરિણામે પરદેશોનાં મુખ્ય શહેરમાં ત્યાંના ગ્રામવિસ્તારોને રિક્તસાવવાનું ખેડ જેટલે અંશે તે તે દેશોમાં માપ્ય થયેલું જણાય છે તેટલું હિંદમાં ગ્રામવિસ્તાર માટે શહેરો તરફથી થયેલું જણાયું નથી. આ બાબતનો ખ્યાલ તો હવે બહાર પડી ચૂકેલી યુનાઇટેડ સ્ટેટ્સના પ્રચાર ખાતા તરફથી હિંદમાં જનતાને દેખાડવામાં આવેલી કેળવણીવિષયક અને પુસ્તકાલય-પ્રવૃત્તિવિષયક દિશાઓ ઉપરથી પણ મહેજે આવી શકે તેમ છે.

હિંદમાં પ્રવૃત્તિની શરૂઆત.

ત્યાંનાં સાધનો, આર્થિક સદકાર એક વખતનાં આપણાં ધર્મસ્થાનો, મઠો, વિદ્યારો, વિદ્યા-પાઠો, ધર્મચાર્યો અને પ્રયાગો જે પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિનાં ઉદ્ભવસ્થાનો હતાં તે સમયના વહેજની સાથે બદલાતા પરદેશી પ્રજાના સાર્વભૌમતર દેશ તજાઈ આવેલી અનેક પ્રવૃત્તિઓ પૈકી જેન-

વણીવિષયક પ્રવૃત્તિ ફક્ત મિથનરીઓના હસ્તકજ માત્ર ન રહેતાં પરંતુ એકતા જેટલાક હિંદુ છે અખિન્દ હિંદુ પુસ્તકાલય મહાગની સ્થાપના પછી જેટલાક અતરારો પુસ્તકો મેળવવામાં જણાતા હતા, તે પણ પરસ્પર લેવડદેવડને લગતા અતારા અગાઉ ચેરી પરિવેશમાં પસાર થયેલાં કરાવેલા આધારે દૂર થયા જણાયા છે એટલે શહેરમાં-વિશ્વવિદ્યાલયો, વિદ્યાપીઠો અને માધ્યમિક શાળાઓમાં સાર્વજનિક પુસ્તકાલયો સ્થાપ્યા હોઈ તે દ્વારા મળેલા લાભ ઠીક ઠીક પ્રમાણમાં લેવાય છે. શહેરમાં હવે પ્રાતિય પુસ્તકાલય મહાગ પછુ આ બાબતે ઠીક ઠીક કાર્ય કરી રહ્યા હોઈ અત્યાર અગાઉ જણાયેલી ઉણપ ધીરે ધીરે દૂર થતી જાય છે, પરંતુ હવે પ્રશ્ન રહે છે ગામડાઓને અને તમા પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિના વિકાસ માટેનો એટલે રાષ્ટ્રીય-કરણની દષ્ટિએ એ માટે આપણે હવે શું કરવું આવશ્યક છે તે સહજ વિચારી શકીએ. પાંધારણ રીતે હવે તો જણવામાં આવ્યું હશે કે જ્યારથી પ્રધાન મહાગએ પ્રાતેનો વહીવટ પેતાના હસ્તક કર્યો ત્યારથી અવનવા ફેરફારો અન્ય ક્ષેત્રોના થવા લાગ્યા, તેજ પ્રમાણે પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિમાં પણ બન્યું પ્રૌઢશિક્ષણની પ્રવૃત્તિ હાથ ધરાઈ, અને ત્યારથી પુસ્તકાલય ક્ષેત્રના ઉજ્જવલ ભવિષ્યની પરિસ્થિતિ ઉદ્ભવી.

પ્રધાનમંડળોને સમજણ કે પ્રજાના જીવનની સંસ્કૃતિ જાળવી રાખવાના સાધનરૂપ પુસ્તકાલય એક આવશ્યક જરૂરિયાત હોઈ તેમના જીવનધર્મોનો આધાર તેના ઉપર છે, એટલે તેઓએ નાની મોટી મદદો એ પ્રવૃત્તિને વિકસાવવા માટે મંજૂર કરી સાથે સાથે એ વિષયના નિષ્ણાતોને એ કાર્ય સોંપવા નિર્ણય કર્યો આજે દરેક પ્રાંતમાં વતેઓએ અરો પણ કેળવણીનું પ્રમાણ વધારવા પુસ્તકાલયો સ્થાપવાનું કાર્ય હાથ ધરાયું છે અને હવે તો જ્યારે તમામ રાજ્યાકરણાર હિંદુને પોતાના પ્રજાકીય નેતાઓના હસ્તક મળ્યો એટલે તો પૂજ્ય મહાત્માજીની આગેવાનીની પ્રથમ આવશ્યકતા અંગે હિંદુના તમામ ગામડાઓને પુસ્તકાલયો તથા વાચનલાયકો લાભ સત્વરે કેમ મળે એ પ્રશ્ન પ્રથમ દર્શનીય હોઈ હસ્તગત કરવો જ રહ્યો વડોદરા રાજ્યે પોતાની હકુમતના દરેક દરેક ગામડાઓમાં “શાળા ત્યા પુસ્તકાલયો” એ સિદ્ધાંતને અમલમાં લાવવા જેમ પ્રયત્નો કર્યા છે, તેમ ઇતર દેશી ગળ્યો પણ જેને પોતપોતાના સરહદના દરેક શાળાયુક્ત ગામોમાં નાના મોટા સ્વરૂપે ગ્રાનપરઓ ઉધારી નાખવા નિર્ણય કરે તો જણાઈ આવેલી નિરક્ષરતાનું પ્રમાણ એકદમ ઘટવું જણાય. આ કાર્ય હવે જ્યારે આપણા દેશોના વહીવટ આપણા હસ્તક થતો જાય છે ત્યારે જેટલું વિશ્વે એ કાર્ય થાય તેટલેજ સત્વરે થશે જોઈતા યોગ દ્વારા જીવનવિકાસ અવશયાય

આપણે વધારે વિકાસ કરીએ.

આજે તો આપણી પાસે અનેક યોજનાઓ મૂત્ત સ્વરૂપે ઇચ્છી રહી છે સાથેસાથ અનેક દૂરગે રાષ્ટ્રધનના ભંડોળ રૂપે પણ પડ્યા છે, જેમાંથી એક યા બીજા સ્વરૂપે ઉન્નતિકારક કાર્યો હાથ ધરાયા છે સ્વ. પૂજ્ય કરતુરજી સ્મારકમાંથી જેવી રીતે સરચાઓ નળી રહી છે, તેવીજ રીતે ઇતર સ્મારકોમાંથી પણ પુસ્તકાલયો અને વાચનલયો ઉદ્ભવે અને નભાવી શકાય તેમ થવું જરૂરી ગણાયે મદ્રાસ, બંગાળ, બિહાર, અને પંજાબ આ પ્રાંતોમાં થયેલી પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિના વિકાસને ધ્યાનમાં લેતાં મહાગજીરાત પાસે હજી એવા વિકાસ માટે વધુ અપેક્ષા રાખવી સલાવનીય છે ખાસ કરીને સૌરાષ્ટ્રમાં તો આ પ્રશ્ન સત્વરે જ હાથ ધરવો યોગ્ય ગણાય આમ

છતા મહાશયજીતમાં પણ વડો-ગ ગળ્યને એ દિશામાં પ્રગતિસાધક અને આદર્શ તરીકે ગણીએ તો પણ હલુ જેમ મહાગદ્દમાં, મધ્યપ્રાંતમાં તેવી આશા સેવાતી નથી છે કે આ વિજ્ઞાનયુગમાં આવા વા સદારોએ જનકલ્યાણની ભાવના સાથે જ્ઞાનપરખોના સાચા લોકસેવકો બનીને જ રહેવું રહ્યું અને તે સાથે 'ન હિ જ્ઞાતેન સદૃશ પવિત્રમિદં વિદ્યતે' એ મહામૂલ્યવાન જ્ઞાનમંત્રના સાચા ઉપાસક તરીકે નિવડવું જ રહ્યું, આજનો યુગ જ્ઞાનને ઝંખે છે, જે ઉપર સમગ્ર વિશ્વની સાંસ્કૃતિક ઉન્નતિનો આધાર છે આપણા હિંદમાં વિશ્વવિદ્યાલય, વિદ્યાપીઠો અને ઔદ્યોગિક શિક્ષણની શાળાઓની સંખ્યા પણ ઘણી ઓછી છે, તેજ પ્રમાણે પુસ્તકાલયોની સંખ્યા પણ ઘણી ઓછી છે તેનાથી મહત્ત્વ સાર્વજનિક પુસ્તકાલયોની અને વાંચનાલયોની સંખ્યા તો ઓછી પણ ઓછી છે અને જે જે સાર્વજનિક તથા ઇતર પુસ્તકાલયો આપણા હિંદમાં છે, તે પરદેશોના પુસ્તકાલયોની માફક દરેક રીતે સમૃદ્ધ સાહિત્યયુક્ત ન હોય જોઈએ તેટલા પ્રમાણથી જનસમાજની જ્ઞાન-પિપાસા તૃપ્ત કરી શકે તેવા નથી જણાતાં. જેઓથી હવે તો નામદાર હિંદ મરકારે પણ આમ પુનર્જનનાના અંગભૂત મહત્ત્વ પુસ્તકાલયો અને વાંચનાલયો ઠેર ઠેર ઉધાડી નિભાવવા બનવું જરૂર જ રહ્યું.

આપણા મુખ્ય ઇલાકામાં એ સંજ્ઞાથી તપાસ કરતાં અમેને જણાયું છે કે બંગાળ હત્યાદિ પ્રતિ દેશમાં આ દિશામાં આપણી ટકાવારી ઓછી આવે છે, જે બાદ અમે નામદાર મુખ્ય સરકારને આ માટે એક નમ્ર વિનંતિ કરેલી, કે હાલ તુરંત જેટલા પુસ્તકાલયો આ ઇલાકામાં છે તેમાંનાં ઘણાંખરાં તો લવાજમો અથવા શાળાથી નક્કી હોઈ તેઓ હવે સરકારી મદદની સારી રીતે અપેક્ષા માગે છે, જે માટે નામદાર સરકારે ધૃતિ કરવું યોગ્ય થશે પરંતુ ઉપર રહ્યું તેમ આપણી સરકારને હવે આ ઉપરાંત અનેક ચોજનાઓ તરફ પણ દીર્ઘદૃષ્ટિથી જોવાનું રહ્યું છે, જેથી એટલું તો જણવા મળ્યું છે કે જ્યાં મહત્ત્વ પુસ્તકાલયો સાર્વજનિક ઉપયોગ માટે વ્યવસ્થિત રીતે નક્કી હોય અને જ્યાં રેફરેન્સ વાચન માટે વધુ લાભ સેવાનો હોય ત્યાં ત્યાં હાલ પૂરતું તો મુબઈમાં અગાઉ થયેલી લાયબ્રેરી કમિટિની ચોજનાને માન્ય રાખીને હાલ તો એકજ સ્થળે, એવા એકજ પુસ્તકાલયને મદદ આપવા કરાવ્યું છે અસ્તુ એટલે હવે પછી મામડાઓમાં પણ આ વસ્તુ જ્યારે મૂર્ત રૂપ લેશે ત્યારે તે તે પ્રતિ અને તાલુકાઓ પોતપોતાના પ્રાંત અને તાલુકા મંડળો માગેલા મામડાઓને યથાવિધતા કરતા પુસ્તકાલયોની ચોજનાના અમલદારે પુસ્તક વાંચનના લાભ અપાવી સમય જતાં "શાળા ત્યાં પુસ્તકાલય" એ સિદ્ધાંતને સાચા સ્વરૂપે આગળ ધરશે, જે દરમ્યાન લોકોની મદદ ઉપરાંત સરકાર મદદ પણ ઠીક ઠીક પ્રમાણમાં મળતી હશે પુસ્તકાલયોને આ પ્રમાણે ધીરે ધીરે પોતાનાં મકાનો થઈ જશે, અને આપણે ઇચ્છીએ છીએ તેમ સારાપે હિંદમાં અને આસપાસની મુબઈ ઇલાકામાં આમડે આમડે પુસ્તકાલયો અને વાંચનાલયો સ્થપાઈ એ પ્રતિ ખૂબ આપક બની રહેશે.

આમ થાય ત્યારેજેવું જ્ઞાનયુગ "સાર્વજનિક પુસ્તકાલય આમજનતાનું સાચું વિશ્વ-વિદ્યાલય" ("The public Library is a people's University") સાચી રીતે ઉપ-યોગી થયેલું જણાય અને ત્યારેજેવું જ્ઞાનયુગ રૂપીયૂત થયેલું સ્વીકારી શકીએ કારણ, આજના યુગમાં જ્ઞાન-શક્તિ એ આવરણ બન્યું હોય સાર્વજનિક પુસ્તકાલય એ જ્ઞાનમંદિરનું સ્થાન-કેન્દ્ર છે એ "The public Library is a power-house of learning" આ સંલગ્ન થઈના પ્રમાણે ત્યારેજેવું નિરૂપતારૂપ અંધકાર સારૂણ જાતમાથી દૂર થશે, અને એ

વાસીઓએ સ્વદેશીય રીતે પોતાના દેશમાં પણ લાવેલા અને ઉછેરીને તેનો વિકાસ કરવા નિર્ણય કર્યો. આ રીતે હિંદમાં પરદેશીઓને આમ ત્રણ મળ્યા જેમણે કમિશનો મારફત ગિવોટ ઉપરિચિત કર્યા અને હિંદમાં કેળવણીના વિકાસરૂપ પ્રશ્નો હાથ ધરાયા એ જ રીતે પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિને વિકસાવવા માટે પણ યશુ પરિણામે કે શ્રીમત વડોદરાનરેશે અમેરિકામાં પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિના નિષ્ણાત મિ. બ્રોડનને પોતાના રાજ્યમાં બોલાવ્યા એજ રીતે છત્તર રાજ્યોમાં પણ બનવા માંડ્યું. હિંદમાં બ્રિટિશ સરકારનું કેળવણી ખાતુ ઉદ્બળનું અને એને અનુભવે જણાયું કે હિંદના હજારો ગામડાઓમાં પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિના વિકાસની રાષ્ટ્રીયકરણની યોજનારૂપે જરૂર હતી ઉપરાંત સહકાર વડે બ્રિટિશ સરકારના પ્રદેશોમાં જેમ પુસ્તકાલયો અને વાચનલાયો સ્થાપાયાં તેમ દેશી રાજ્યોએ પણ વત્તાઓના અંશે આ કાર્ય હાથ ધર્યું હતું અને આ પ્રમાણે જ્ઞાનપરબોની શરુઆત થઇ

આમ આશરે બસો વર્ષના અગ્રેજી અમલ બાદ હિંદમાં પુસ્તકાલયપ્રવૃત્તિ શરૂ થઇ અને તેના ધડતર માટે અખિલ હિંદ પુસ્તકાલય મંડળ સ્થપાયેલ હોઈ આજે જ્ઞાનપરબો મારફત અનેકને લાભ મળતો થયો છે. આટલું યથા હતાં જે બાબતો પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિના વિકાસમાં નડતર રૂપ જણાયાં છે તે સહજ રીતે જાણી શકાય તેમ છે અને એ કારણોથી જીવનધડતર માટે જરૂરી પુસ્તકાલયપ્રવૃત્તિનું સાધન બોધ્યું તેટલા પ્રમાણમાં વસાવી શકાયું ન હોવાથી જરૂરી એવા કેટલો વિકાસ અટકી પડે છે તે જણાઈ આવ્યું છે પુસ્તકાલયપ્રવૃત્તિની ભૂતકાળની પરિચિતિની આટલી ઝાંખી કરી લીધા બાદ આપણે હવે પુસ્તકાલયપ્રવૃત્તિની વર્તમાન પરિચિતિ પર આધારી મહાગુજરાતમાં આ પ્રવૃત્તિને વિકસાવવાની વધુ આવશ્યકતા ઉઠી જ છે. ખેતીપ્રધાન દેશમાં પ્રજાને ઉપયોગી થઇ પડે તેવાં વાંચનવૃદ્ધિનાં સાધનો સરકારે પ્રજાના સહકારથી પણ પુરા પાડવા બોધ્યું

મુંબઈ સરકારનો સ્તુત્ય પ્રયાસ

જ્ઞાન હતી વાત એ છે કે જેમ બીજી પ્રાંતોમાં તેમ મુંબઈ ઇલાકામાં પણ પુસ્તકાલયપ્રવૃત્તિના કાર્યને મુંબઈ સરકારના માનવતા મુખ્ય પ્રધાન શ્રી બાગા સાહેબ ખેરના દુરદેશી વહીવટી અમલમાં ઠીક ઠીક વેગ અને પ્રોત્સાહન મળતાં રહ્યાં છે અને સાથે સાથે આ સ મંડમાં ઉદ્દેશ્ય કરવો છઇ જણાય છે, કે પોતે કેળવણી ખાતાનાં પણ પ્રધાન હોઈ કેળવણીનાં ક્ષેત્રમાં તેઓની અમુક સેવાઓ ઉપયોગી અને માર્ગદર્શક થઇ પડી હોઈ અત્યાર અચાઉ નેજાનો જનકમ્યાણની બાવનાએ પોષતા આવ્યા છે તેમ ભવિષ્યમાં પણ આપવો ચાલુ રાખશે જ આજે તો પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિને મુંબઈ ઇલાકામાં મજબૂત બનાવવા જે પ્રયત્નો ગતિમાન થઇ ચુક્યા છે તેની સંજ્ઞાતરૂપે બાબાવાર મધ્યવર્તી પુસ્તકાલયો મળ્યા જેથી પુના, અમદાવાદ, અને ધારવાડમાં ત્રણ કેન્દ્રોમાં પુસ્તકાલયપ્રવૃત્તિનું કાર્ય ચર થયું છે અને ત્રણેના કેન્દ્રરૂપે મુંબઈમાં મુખ્ય મથકવર્તી પુસ્તકાલયની પણ સ્થાપના થઈ ચુકી છે. વળી હવે જણવા મળે છે તેમ આખા ઇલાકામાં બાળ-પુસ્તકાલયો માટેની યોજના પણ હવે તો મુંબઈ સરકાર પાસે રજુ થવા પામી છે, પણ સમયાનુસાર સંજોગવશાત્ સંજ્ઞાતા પામે એજ ઇચ્છિયું રહ્યું

ઇલાકાનાં વિધિવિધ પુસ્તકાલય મંડળો

આ ઉપરાંત મુંબઈ ઇલાકામાં મુંબઈ પુસ્તકાલય મંડળ, ગુજરાત પુસ્તકાલય મંડળ, મહારાષ્ટ્ર પુસ્તકાલય મંડળ પણ સ્થપાઈ કાર્ય કરી રહ્યાં છે તે જ રીતે વડોદરામાં વડોદરા

ગભ્ય પુસ્તકાલય મહાન પદ્ય સાથે કાર્ય કરી રહેલ છે એટલે હવે ઇલાકાના દરેક ગામે “શાળા ત્યાં પુસ્તકાલય” એ સિદ્ધાંતનો અમલ કરવાની આશા વ્યક્ત થઇ છે. હિદમા હવે ઉપસ્થિત થયેલાં આવા પુસ્તકાલય મંડળો મારફત ચાલતા મંડળોની પુસ્તકાલયપ્રવૃત્તિ અંગેનો ઇતિહાસ અખિત હિદ પુસ્તકાલય મહાન તરફથી નિમાયેલી ઉપસમિતિ દ્વારા એકત્ર કરાતો ગય છે

પ્રજ્ઞનો સહકાર પણ જરૂરી

અને એક વસ્તુનો નિર્દેશ કરવો અસ્થાને નહિ લાગે પ્રાતિક સરાકરો પાસે અનેક યોજનાઓ છે અને તેમાં દેશમાં આર્થિક ભા હોય પણ એટલાજ પ્રમાણમાં ઉભા છે એટલે કેવળ સરકાર પર આર્થિક રકમની સહાય માટે આપણે અવલબન રાખવું હિતાવદ નહિ ગણાય આમજનતાએ પણ એ માટે સક્રિય રાખી આપવોજ રહ્યો, નહિ તો જે રીતે જેટલા આપણે પુસ્તકાલયપ્રવૃત્તિને વિકસેલી બેવા ઇચ્છીએ છીએ તે રીતે તેટલી વિકસિત બેવાને માટે ધાર્યા કરતાં ઘણો વધુ સમય લાગશે એક વખત સરકાર મદદ અને લોકમદદના ધોગણો નક્કી થઇ જતાં રચાવી દેડો ઉભા કરી લઇને આખું કાર્ય ત્ર નવેસર પુસ્તકાલયો અને વાંચનાલયો ઉપડવાની સાથે, વ્યવસ્થિત રહેવું જોઇએ આ માટે વડોદરા રાજ્યની પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિમાં ગ્રામ પુસ્તકાલયો માટે જે ધોરણ નક્કી કરવામાં આવ્યું છે અને જે આદર્શ જળવાયો છે તેવા ધોરણે અને સ્વરૂપે આ નવું કાર્ય હાથ ધરવું હિતાવદ થઇ પડશે

હિદમા પુસ્તકાલયપ્રવૃત્તિના નિર્માતાઓ વડોદરાનરેશ કે શ્રીમત સરકાર સર સયાજીરાવ ગાયકવાડ મહારાજાને નામનિર્દેશ પ્રથમ કરવો યોગ્ય ગણાશે એમણે રાજ્યમાં નિષ્ણાતોત્ત આવી જ્ઞાનવાડીઓના વિકાસાર્થે નિયોજન કર્યું, જેમાં અમેરિકાના ગ્રંથાધિક્ષ શ્રી મોર્ડન, તેમજ શ્રી કુડાલકર, શ્રી. ન્યુટનમોહન દસ, શ્રી મોતીભાઈ અમીન-આ સ્વર્ગસ્થોએ રાજ્યમાં તેમના મેવાકાળ દરમિયાન, નવા સ્વરૂપે સિચન કર્યું, બાદ રાજ્યના પુસ્તકાલય ખાતાના જૂત-પૂર્વ વ્યવસ્થાપક શ્રી વાકનીસ જેઓ વડોદરા સરકારના સેક્રેટરી હતા તેમને એ પ્રવૃત્તિના વધુ વિકાસાર્થે સોંપીને ગયાં એજ રીતે હિદમા બીજા પ્રતિા અને પ્રદેશોમાં પણ પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિના પીઠ પુરોએ અને ચાલકોએ હિદમાં જ્ઞાનવાડીઓ તેમની પાછળ ચાલી આવતા પુસ્તકાલયજગતને પેઢી વંશજોને સાચવી સજાળી લોકોપયોગી બનાવવા વારસારૂપે આગળ ધરી છે

વર્તમાન પરિસ્થિતિ

પરદેશી અમલ દ્વારા જે બધું નવા સ્વરૂપે જણાય છે તેથી આપણા દેશને અનેક સાધનેથી તૈયાર થવાની તક મળી આજ તો નાનામાં નાની સોપથી માંડી જેમ વહાણો બનાવવાના સાધનો સુધી બન્યું તેમ ગદી કાગળોના કચગના નવા સ્વરૂપથી માંડીને કાગળની મિલો પ્રિન્ટિંગ પ્રેસો અને પુસ્તકો બાંધવા બનાવવા સુધીના પ્રચલિત ઉદ્યોગો હાથ ધરાયા પશિષ્ટામે માહિત્ય ગુગમાં જણાતી ખોટાનું સાધન મળી જતાં રજવણીના વિકાસ થવા માંડ્યો, અને પુસ્તકાલયોની આવરણતા જણાઈ આજે તો આ રીતે હિદમાં સારી સંખ્યામાં પુસ્તકાલયો સ્થપાઈ ચૂક્યાં છે, જેમના લાભ આમજનતા આબાલટદ એક યા બીજી રીતે સુએથી લઈ શકે

અધિકાર દૂર થતાં, અત્યારે જે અનિષ્ટ તરતો હાતકરૂંપે કામ કરી ગયા છે, તે બધુ થશે ખરી એવું જોતાં તે આવાં અનિષ્ટ તરતોની ઉત્પત્તિ એ જાનવી અભાર જ સૂચવે છે. આપણી પાસે એવું અસરકારક સાહિત્યવાચન ન રહ્યું, એવી જાનવરોએ ન ગ્રહી અને જે હતી તેમાથી પૂરતું અને યોગ્ય જ્ઞાન-પાન પણ ન મળ્યું હોત અને તેથી જ જન્મત પરના આજના બેલાતા આ તાડવટલો-સંહાર તરતો-જોવા મળે છે. એટલે મોડે મોડે પણ આપણા હિન્દમા આપણી સગર દ્વારા આપણા સમગ્ર સર્વસામાન્ય પ્રજાદર્શન મટે જ્ઞાન-પ્રકાશ પૂર્ણ જ્યોતિષમય બની લોકભોગ્ય અને જોની આશા હવે ગાખવી ઘટે. આશા છે કે મુળમ સરકારને આ દિશામાં પ્રયત્નો સહકાર પણ આવા શુભ કાર્યો માટે-જ્ઞાનવાડીઓનાં વિકાસાર્થે મળી રહેશે પ્રગલ્ભ પ્રગલ્ભનું હાતર પ્રતિદિઓની પ્રેરણાએ થી પ્રાપ્ત કરવું જ ગણું.

પ્રચારનાં બીજા સાધનો

આવા પ્રચારકાર્ય માટે રેડીઓ, વર્તમાનપત્રો, લાઉડસ્પીકરો, મિત્રમગ્નફો, નાટ્યમગ્નફો, રેલ્વે કાર્યક્રમો, સાહિત્યવિષયક દિવસો, રેડીયો છત્પાદિ સાધનો ઠીક ઠીક ઉપયોગી નીવડી શકે છે એ રીતે જેમ છતર કક્ષાકામાં થયો હશે અને થતો હશે તેમ આવા જ્ઞાનપ્રચાર માટે આવાં આદ્ય સાધનો પણ અત્યારે ઉપયોગમાં લેવાય તેવા પ્રબંધ થવો ઘટે. આવી જ રીતે પ્રોડ શિશુઓ અને પુસ્તકાલયપ્રવૃત્તિને ઠીક ઠીક સમન્વય સધારી, અને જરૂરી એવું પ્રાનીય સ્વભાષાપુરુષ સરખ સાહિત્ય આમજન્યતાને મળતું થશે-જ્ઞાનવૃદ્ધિ થતી ગશે એ જ રીતે બાળકો માટે, સ્ત્રીઓ માટે, અધિકારીઓ માટે પણ ઇલાહીદાં પુસ્તકાલયો ઉપસ્થિત કરવાની આવશ્યકતા ખી જ. અરે, અપણે ખરી રીતે વિચારીયું તે સમજાવી કે આપણે આપણી દોષિપદનોઆ સાધનો માટે તેમજ જેનોમા કેદીઓની નૈતિક મુધાન્યા માટે જેદંએ તેટલું અથો જોઇએ તેવું વાચન પૂર પાડવા યોગ્ય વ્યવસ્થા કરી શક્યા છીએ ?

પુસ્તકાલયની યોજનાઓ

એ જ પ્રમાણે ફક્ત પુસ્તકાલયોની યોજના People's, Mobile Library પિપલ એસાસન લાયબ્રેરી, Library On wheels લાયબ્રેરી એન ંડીલ્સ એટને કે વાહનો માગફત પુસ્તકપ્રચાર વિષયક યોજનાઓ જેમ છતર દેશોમાં પ્રચલિત છે તેવી યોજનાઓ સરખાનમાં નાના પથા પર પણ હા કરવી હવે કષ્ટ જણાય છે. આપણી સગર આવી આવશ્યક જાનવિજ્ઞાત માટે વિચારી ખરી કે ? આરા પ્રતો અત્યાર અનાઉ લરાયેડી અખિલ હિંદ પુસ્તકાલય-પત્રિવદમાં શા માટે ચર્ચાના નથી જણાતા ? હવે તો આ બામતો પણ એક વા બીજા સ્વરૂપે અખિલ હિંદ પુસ્તકાલય પરિષદો પેઢીમાં રજુ થવી ઘટે, જેના નિર્ણયો અમલમાં લાવવા અખિલ હિંદ પુસ્તકાલય મંડળ અને પ્રાંત પુસ્તકાલય મંડળ દ્વારા યોગ્ય પગનાં લેવાનું હિતાવદ મળ્યો આ ઉપગત આના વિકાસાર્થે પગેઓમાં છે તેમ પબ્લીક લાયબ્રેરી એક્ટ લાખલ કરવાનું પણ અસ્થાને નહિ મળ્યાય, જે પુસ્તકાલયપ્રવૃત્તિમાં ઠીક ઠીક ચદ રૂપ થઇ પડશે.

પરિષદો, પ્રદર્શનો વગેરે યોજો.

પુસ્તકાલય પરિષદો, પ્રદર્શનો, પુસ્તકાલયચાત્ર અને પુસ્તકાલયપ્રવૃત્તિવિષયક રામચિંતો આના પ્રચાર અને વિકાસ માટે તદ્વિષયક જ્ઞાન આપનાર સભાપાપુરુષ ધર્મા જોજા પુસ્તકો લખાતાં છે; અને સામયિક તો ફક્ત મજુનોમાત્ર નહુ ચા જ ચાન હોવાનું જાણનાં

છે એટલે આથી તો સ્પષ્ટ જણાઈ આવે છે કે ઇતર દેશોની સરખામણીમાં આ દિશામાં આપણી પ્રકાશન અને પ્રચાર પ્રવૃત્તિ ઘણીજ ઓછી છે આપણી સરકારનું અને અન્ય પુસ્તકાલય મંડળોનું, તેમજ પ્રકાશન સંસ્થાઓનું આ વસ્તુ તરફ ખાસ લક્ષ્ય ખેંચવાનું અને ઉચિત માનુ છું.

હજી આપણા પુસ્તકાલયો પામે જો પુસ્તકાલયવિષયક ઔદ્યોગિકરણની દૃષ્ટિએ તપામીશું તો જણાશે કે ઇતર દેશોમાં છે તેવાં હેલ્થી ઢમનાં પુસ્તકાલયને ઉપયોગી સાધનો નથી. જેથી એ શાસ્ત્ર અંગેનું જ્ઞાનસ્પાદન એટલું ઓછું જ મળી રહે છે, જેના અભાવે દેશનું દ્રવ્ય વત્તા ઓછા પ્રમાણમાં પરદેશ જતું ચાલુ રહેતુંકે એમાં પુસ્તકાલયના શાસ્ત્રીય પ્રયોધો માડીને પુસ્તકાલયોમાં જોડતા નાનામાં નાના સાધનો ઉપર ફેટલેક રચે છે તો આધાર રાખવામાં આવ્યો હોવાનું દિદના ફેટલાક અગત્યના પુસ્તકાલયોની લીધેલી મુલાકાતમાં જોવા મળ્યું છે આવું આવું જરૂરી સાહિત્યનું ઉત્પાદન આપણા દેશમાં જે તે રિલાયમાં થવું ચાલુ રહે તો આર્થિક દૃષ્ટિએ પણ “આપણું ધન આપણા દેશ માટે” એ અર્થશાસ્ત્રનો સિદ્ધાંત પણ કંઈક અંશે સાચો કરી ઉપયોગી નિવડે આમ ઔદ્યોગિકરણની દૃષ્ટિએ પણ પુસ્તકાલયવિષયક સાધનો વધારી રાષ્ટ્રીયકરણની યોજનાનુસાર “દેશનું સાહિત્યધન દેશના બધુઓ માટે” સાનુકૂળ બની રહે એ જ હવે તો આપણે અપેક્ષા રાખવી યોગ્ય ગણાશે આ અને આવાં બીજાં પ્રચાર કાર્યો, હાથ ધરાતાં યુબઈ ઇલાકામાં આ પ્રવૃત્તિને અનેક પ્રકારે સહાયશૂન નિવડશે *

* વડોદરા રેડાંઓના સોજનપચી

—દિ'મતલાલ ઠા બચાવ

કેટલાક લેખકોની ખુબીઓ-ખાસિયતો

- ૧ મહાકવિ સોડં બાવરન લખવા બેસતા પહેલાં વિચારો લાવવા માટે મીઠાનું થોડું પાણી પી લેતા હતા અને તેનાથી એમને અતઢદ પ્રેરણા મળતી.
- ૨ અગ્રેજ સાહિત્યકાર ડાયડન કંઈપણ લખવાનો આરંભ કરતો ત્યારે શું લખવું અને શું ન લખવું તે માટે તે પોતાના હાકતરની સલાહ લેવા દવાખાને દોડી જતો. હવે.
- ૩ વિખ્યાત નાટ્યકાર બેર્ન જેન્સન સભામાં કે જાહેર ભાષણમાં મૂગો બની જતો, પણ ઘેર આવીને તે આખું ભાષણ આબેહુલ આખું ને આખું લખી નાખતો હતો.
- ૪ અગ્રેજ કવિ અને લેખક ગોલ્ડરિમ્મ લખવામાં બહાદુર પણ બોલવામાં ખૂબ ખીકશું અને નમાસો હતો તેનું બોલવું કાઈ સાંભળતું નહિ, પણ કાળો સર્વ કોષ વાંચતાં
- ૫ વિક્રાન જેસેફ રોડીજરને દૂધ બાવતું જ ન હતું આમાં દૂધ રેહવાથી તેને સખન વમન થતું. તે કહેતો, “મને જે દૂધને બદલે એવો પાસો આપશો તોફ” આન દયો ગટગટાવી જાય
- ૬ ડોન કેડાટ અને રોકસ્પીઅર એક જ દિવસ, એક જ સમય સન ૧૬૧૬ની એપ્રિલ માસની ૨૩મી તારીખે મૃત્યુ પામ્યા હતા આથી રોકસ્પીઅરની કીર્તિ સાથે જોહન કેડાટની કીર્તિ પણ અમર થઈ છે

૭ કવિ લીઅન ત્રિપટસન વાચનને લાગી જોખીન કવિ હતા. ‘વર્જીલ નામનેા મંચ એવે એટલી બધી વાર વાંચો હતો કે તે આખો મંચ પાનાના નજર સદિત તેને ચાક થઈ ગયો હતો અને આખું પુસ્તક એ મોટે બોલી શકતો હતો એ મરણપચારીએ હતો ત્યારે પણ તેની પાસેથી આજ રીતે નીકળ્યો હતો.

પરજન કાલયના પુગથારેથી

જિ દગાની પર અસર પહોંચાડતાં પુસ્તકો

અમેરિકાથી આપણા 'કુમાર' માસિકના રૂપરંગનું 'Coronet' નામનું માસિક પ્રસિદ્ધ થાય છે એ માસિકનો ફેલાવો રૂપ લાખ પ્રતનો છે આ માસિક ને જીવનનો એમની કાર-કીર્દિમાં સફળતાને વર્ષા છે તેવા ૩૦૦ જીવનનો પર કર્યા ઉત્તમ પુસ્તકોએ અસર કરી હતી એ બાબત લખી જણાવવા વિનંતિ કરી હતી ને ઉત્તમ પુસ્તકોની માદી આવા મેંકડો જીવનનોએ મોઝલી તેના ઉપરથી આ માસિકના સપાદકોએ સૌથી ઐષ્ટ પુસ્તકોની એક માદી તારવી કાઢી છે. તેમાંના કેટલાકના નામ આ નીચે આપ્યા છે —

પુસ્તકનું નામ

લેખક

૧ આપખણ

૨ હાઉ કુ વિન ફ્રેન્ડઝ એન્ડ ઇન્ફલુએન્સ પીપલ
(મિત્રો કેમ મેળવવા અને લોકોપર લાગવમ
કેમ વધારવી ?

ડેલ કાર્નેગી

૩ Life of Abraham Lincoln
(અબ્રાહામ લિન્કનનું જીવનચરિત્ર)

Ida

૪ Think & Grow Rich
વિચારો અને ઉત્તમ થાવ ,

નેપોલિયન હિલ

૫ Essays (નિબંધો)

ઇમ્પર્સન

૬ Dissenting opinions of justice Homes

(Vanguard Press)

૭ Selections from the work of
George Santyan

Irwin Edman

૮ Connecticut Yankee

Withur Lucius cross

જી

હિન્દમાં અંગ્રેજ કેળવણીના સૂત્રધારો

હિન્દમાં અંગ્રેજ કેળવણીના આઠ સૂત્રધારો-ડૃ, હેર, એલિસ્ટન, મનરો, ગ્રાન્ટ, થોમ્પસન, રામ રામમોહન રૌય અને સર સેપ્ડ અદમદખાનનું જીવન અને કાર્ય આલેખતુ પુસ્તક Biographical Studies in Modern Indian Education' ('આધુનિક ભારતીય શિક્ષણનો જીવનચરિત્રાદમક અભ્યાસ') તાજેતરમાં પ્રકટ થયુ છે એના લેખક શ્રી એચ વી હેમ્પટન હિન્દના સરકારી કેળવણી ખાતામાં એક સભ્ય હતા અને હાલ તેઓ મુળર્જની સેક્રેટરી ટ્રેનિંગ કોલેજના પ્રિન્સિપાલ અને કેળવણીના પ્રાધ્યાપક છે. હિન્દમાં કેળવણીના ક્ષેત્રમાં રસ ધરાવનારાઓને આ પુસ્તક અવશ્ય ઉપયોગી નીવડે તેવું છે

જી

‘ હિંદની સુવાસ ’

હિંદની સુવાસ—હિંદના મંદિરો, સંસ્કૃતિ, તેમજ રીતનિવાસની સુવાસ લઈ રહેલ નામના એક ફ્રેન્ચ લેખક સૂચીને વખાણી તેનું એક પુસ્તક ફ્રેન્ચમાં લખ્યું છે. ફ્રેન્ચ લેખક લખ રેવેલે જીને-વાથી માંડીને મુબઇ સુધીની પોતાની મુસાફરીની રોજનીશ લખી હતી તે એમાંથી આ પુસ્તકનું સર્જન થયું છે. દક્ષિણ હિન્દનાં તીર્થધામોએ-જોમટેશ્વર, સોમનાથપુરમ્, ચિદમ્બરમ્ વગેરે-નેખક પર ખૂબ અસર કરી છે. તે દક્ષિણ હિંદનાં વિશાળ તીર્થમંદિરોમાં માનવીના આત્માને આધ્યાત્મિક શાંતિ આપવાની જે શક્તિ છે તેનો લેખક ભક્તિભાવભરે ઉલ્લેખ કર્યો છે. મૂળ ફ્રેન્ચ પુસ્તક ઉપરથી અંગ્રેજી અનુવાદ, ‘The Fragrance of India’ ‘હિંદની સુવાસ’ એ નામે તાજેતરમાં પ્રગટ થયો છે.

ડૉ. પદ્માભિ સીતારામૈયા

દક્ષિણના સુપ્રસિદ્ધ નેતા શ્રી ડૉ. પદ્માભિ સીતારામૈયા અંગ્રેજીના એક અગ્રણી લેખક પણ છે. અંગ્રેજીમાં એમણે લખેલાં ‘History of Indian National Congress’ ભાગ ૧-૨ તેમની ‘Feathets & Stones’ ખૂબ લોકપ્રિય છે. તાજેતરમાં એમનું એક નવું પુસ્તક ‘Some Fundamentals of Indian Problems’ (હિંદી પ્રશ્નોના કેટલાક મૂળ તરવે) પ્રગટ થયું છે.

‘ પ્રાચીન સમાજ ’

‘ પ્રાચીન સમાજ ’ (Ancient Society) પર જુહનનિમંથ સરખું એ જ નામે એક પુસ્તક શ્રી હુમ હેન્ડ મોરગન લિખિત પ્રગટ થયું છે. લેખકનું પાચસો થોતેર વર્ષનું આ પુસ્તક એક અભ્યાસપ્રત્યૂર ગ્રંથ છે. મૂળ અંગ્રેજી પુસ્તકમાંથી ગરિયન ભાષામાં પણ તેનું ભાષાંતર થયું છે. આ અંગ્રેજી પુસ્તકની પ્રથમ આવૃત્તિ તાજેતરમાં કલકત્તાથી પ્રગટ થઈ છે.

એ. એન. વાઈટહેડ

શ્રી એ. એન. (આર્થર નોર્થ) વાઈટ હેડનું નામ વૈજ્ઞાનિક દિલ્લસૂકે તરીકે વિખ્યાત છે. એના નિબંધોનું નવું પુસ્તક ‘Essays in Science & Philosophy’ (વિજ્ઞાન અને દિલ્લસૂકી વિશે નિબંધો) એ નામે તાજેતરમાં પ્રગટ થયું છે. આ નિબંધોમાં માત્ર વૈજ્ઞાનિક કે દિલ્લસૂકીવિષયક નિબંધોનો જ સમાવેશ થતો નથી, પણ કેળવણીવિષયક અને અગત્ય મંદિર-રજોનો પણ સમાવેશ થાય છે.

લોકકથા

ચાલ્સ' પેરટ નામનો એક મહાન ફ્રેન્ચ વિજ્ઞાન જ્ઞાનના ગળા હુક ૧૪માના ગળ્ય-અમલ દરમ્યાન ઘર્ષ ગયો. એના અનુક્રમાં એ રાજ્યનો સોથી મોટો બુદ્ધિશાળી માણસ, મહાન વખા અને કવિ ગણાતો ગળ્યના વતી રાજ્યની વિજ્ઞાન સભા બોધવવાનું ગ્રામ પણ એને જ

મળતુ બહુ મોટી ઉંમરે તે રાજ્યની તોફારીમાથી નિવૃત્ત થયો અને પછી નિવૃત્તજીવન ગળવા એ આશ્વ પ્રદેશમાં જતો રહ્યો. આમવામીઓની વચ્ચે વર્ણિતે આમવાસીઓની વાતો એ રસપૂર્વક સાંભળતો, અને હૈવામાંથી સી-રી બોલાતી લોકભાષામાં એને સાહિત્યનો સાચો સર સંભળાતો. પણ પણ વિદ્વાનો એનું આલોકભાષા પરતેનું સાચુ સાહિત્યક માનસ સમજી શક્યા નહિ અને ‘પેરેટનું તો ખસી ગયું છે, ‘પેરેટની સાંકે છુદ્ધ નાકી છે’ એવું એનું એના વિશે ધારવા લાગ્યા. પણ આ દરમ્યાન વિદ્વાન ચાર્લ્સ ‘પેરેટ સાહિત્યનો સાચો આનંદ લૂંટી રહ્યો હતો, અને સાચા સાહિત્યનો મંત્રદ કરી રહ્યો હતો, એનો એ કાળે કાળે ખચર હતો? એ ક્રાન્સની લોક-કથાઓ લોકો પાસેથી સાંભળી એનો સંગ્રહ કરતો હતો. જ્યારે પેરેટ પોતે પણ લોકકથા-સંગ્રહના કાર્યથી શરૂઆતો હતો, કારણ, એ વેળાના વિદ્વાનો લોકકથાને-લોકભાષાને સાહિત્ય જ ગણતા નહોતા. એક વાર પેરેટનો મિત્ર એના આ ‘સાંકે છુદ્ધ નાકેલા’ મિત્રને મળવા ગયો ત્યારે પેરેટ બધ બારણે લોકકથા લખી રહ્યો હતો મિત્રે બાતણું ‘અખડાચું’ કે તરત જ ધડકતા હૈયે પેરેટ એ લોકકથા કબાટના આનંદમાં ઉડે બોમી દીધેલી !

રહે છે કે પેરેટનું અત્યારે કેાઇ કાર્ગ અમર નથી રહ્યું, માત્ર અમર રહ્યો છે એનો આ લોકકથાઓનો સંગ્રહ ક્રાન્સની એક લોકકથાઓ સિ-ડેલા ‘બ્લુબર્ડ’ અને ‘પુસં ઇન બૂટલ’ નો આશીર્વાદ આ પેરેટને લીધેજ હલુ પણ એની વાચકજનતા લપ્ત ગઈ છે.

• કાશ્મીરનો કડીબધ ઇતિહાસ

૧૯૬૭ ક્રિત ‘રાજતરંગિણી’ એ કાશ્મીરના પ્રાચીન ઇતિહાસનો થોડાક કાળનો પદ્ધતિ-પુગ સરનો ઐતિહાસિક ગ્રંથ છે હિન્દના ઐતિહાસિક ગ્રંથોમાં એ આવગ્રંથ છે હતા કાશ્મીરનો પ્રાચીન કાળથી તે અત્યાર સુધીનો કડીબધ ઇતિહાસ આનેખવાના સ્તુતિપાત્ર પ્રજાતસમુ એક પુસ્તક ‘Kashmir Past and Present’ ભાગ ૧-૨ (કાશ્મીર ભૂતકાળનું અને આજનું) તાજેતરમાં પ્રગટ થયું છે શ્રી આચાર્ય નામના લેખકે એ લખ્યું છે

રશિયન ચિત્રકાર રોગિક

રશિયન ચિત્રકાર સ્વ રોગિક વિશે આ કટારોમાં અગ્રહ આવી ગયું છે તાજેતરમાં એનો નવો ગ્રંથ ‘Himalayas : Abode of Light’ (પ્રભાસધામ દિમાલય) એ નામે પ્રગટ થયો છે

નિસર્ગશાસ્ત્રી ‘ઈહા’

સુપ્રસિદ્ધ પુરોષીયન (હિન્દમાં વસવાટ કરીને રહેલા) નિસર્ગશાસ્ત્રી Eha (ઈહા) (ઇ એચ એઈટકન) નો ‘The Common Birds of India’ (હિન્દના સામાન્ય પક્ષિઓ) નામનો પ્રગટ થયો છે

દેશી રજવાડાં

દેશી રજવાડાંઓ અત્યારે જ્યારે આયમવા માંડ્યા છે ત્યારે તેના બીતરમાં ડોકિયું કરતી એક રાજદારી નવલકથા અને તેય તે એક દાસી (Princely Maid) ના હાથે લખાયેલી તાજે-તરમાં અંગ્રેજીમાં પ્રગટ થયે છે, એ નવલકથા નામ છે 'Inside Princely India (દેશી રજવાડાંની બીતરમાં)

૦

વધામણાં

આપણે ત્યાં મૌલિક વૈજ્ઞાનિક વાર્તાઓ લખનાર મળ્યા ગઈયા જ લેખકો છે તેમાં 'કુમાર' માં અવાગનવાર જેમની વૈજ્ઞાનિક સત્યો પર નિર્માણ થયેલી કલ્પનાકથાઓ આવે છે તે શ્રી કાલીદાસ જ્ઞાનકવિ દ્વારા લખે છે શ્રી કાલિદાસ જ્ઞાનકવિ અમદાવાદની એક માધ્યમિક શાળામાં ગણિતશાસ્ત્રના શિક્ષક છે. શ્રી જ્ઞાનકવિ મૌલિક વૈજ્ઞાનિક વાર્તાઓનો પ્રથમ સમૂહ 'અદરશ રાત્રી' નામે પ્રગટ થયો છે આ પુસ્તકની પ્રસ્તાવનારૂપે યુવાન સાહિત્યકાર શ્રી અશોક હર્ષે વૈજ્ઞાનિક વાર્તાઓનો સંક્ષિપ્ત ઇતિહાસ નિરૂપ્યો છે.

—શિવમ્ સુવરમ્—

બ્રિટિશ પુસ્તકાલયોની મુલાકાતે ઉપડે છે ડૉ. રંગનાથન

બ્રિટનની કાઉન્સિલે ડૉ. એસ. આર. રંગનાથન, ડિ. લિટ., એમ. એ., એલ. ટી., એફ. એલ. એ. ને આ વર્ષે બે ત્રણ મહિના માટે પોતાના મહેમાન તરીકે બ્રિટનનો પ્રવાસ કરવાનું આમંત્રણ આપ્યું છે તદ્દનુસાર તેઓ મે મહિનાની, આખરમાં બ્રિટન જવા ઉપડશે અને સાથે સાથે કાન્સ અને નેધરલેન્ડ્સની પણ મુલાકાત લેશે.

ઇંગ્લેન્ડમાં ડૉ. રંગનાથન મોટાં મોટાં અને અગત્યનાં પુસ્તકાલયોની મુલાકાત લેશે અને તે દ્વારા તેઓ રા. દ્વીપ અને પેરગણીઓની ગમ્યસ્થ પુસ્તકાલયોની યોજનાઓનો ત્યાંકેવી રીતે અમલ કરવામાં આવે છે તેનો અભ્યાસ કરશે તેઓ સાથી રાષ્ટ્ર સંસ્થાની આર્થિક અને સામાજિક સમિતિના આશ્રયે સપ્ટેમ્બર મહિનામાં માન્ચેસ્ટરમાં ચર કરવામાં આવતી ઉનાળાના સમય દરમિયાનની નિયામકમાં શિક્ષણ પણ આપશે.

(ડૉ. રંગનાથનનો પરિચયલેખ અમો " પુસ્તકાલય " માં આ અગાઉ આપી ગયા છે તેઓશ્રીની આ આગામી વિધિષ્ટ પ્રવૃત્તિને અમે સફળતા પૂંઝીએ છીએ.

—તંત્રી)

ટોલ્સ્ટોયની પુત્રી પોતાના પિતાનું જીવનચરિત્ર લખે છે.

રોમના મધ્ય ભાગમાં આવેલા ત્રણ માળના મકાનના પુસ્તકાલયી ભરતક એક મોટા ઓરડામાં ૬૦ વર્ષની લાગતી પણ ૮૪ વર્ષની ઉંમરની એક નાની ધોળા વાળવાળી સ્ત્રી દરરોજ સવારે બે ઠલાક ટાઇપરાઇટર પર બેસે છે તે રશિયાના નવલકથાકાર લિયોનિડાલિવિચ ટોલ્સ્ટોયની પુત્રી કાઉન્ટેસ રેશિયાના છે. કાઉન્ટેસ તેના પિતાનું જીવનચરિત્ર લખવામાં રોકાયેલ છે.

ઇ. સ. ૧૯૩૦ થી આ પ્રવૃત્તિશીલ વૃદ્ધ સ્ત્રી રોમમાં રહે છે આમ છતાં તેને પોતાના દેશમાંથી દેશનિકાત કરવામાં આવેલ નથી, પણ તેણે પાસપોર્ટ લખતે રશિયાનો ત્યાગ કર્યો છે. 'નર્મદે' જરૂર પડે ત્યારે રશિયાનો એલથી તેના પાસપોર્ટને નવો કરી દે છે તેને કદ પ્રશ્નો પૂછવામાં આવતા નથી.

સોવિયેટોને કાઉન્ટેસ સાથે અગર તેના પ્રસિદ્ધ કુટુંબ સાથે કદ વિખવાદ નથી આત્યારે કાઉન્ટ ટોલ્સ્ટોય રાષ્ટ્રવીર ગણાય છે. રશિયાનાને ઘણા મોર્સોવિક આગેવાનો સાથે મૈત્રીભર્યો મંબંધ હતો અને તે હજુ સોવિયેટ રશિયાના મંબ્યાબંધ મુખ્ય અધિકારીઓ સાથે ખતબ્યવહાર ચલાવી રહેલ છે તેના ભાઈ સજોનિ મોસ્કોમાં રહેવાનું પસંદ છે તેની બેન એલેક્સ સાન્ડા યુનાઇટેડ સ્ટેટ્સમાં છે અને રેશિયાના રોમમાં છે.

ટોલ્સ્ટોયના મહાન નામ પ્રત્યે માન દર્શાવવા સોવિયેટ એલથી કોર્સીનેવ દર મહિને પોતાનો સ્ટારમાંથી બે બાળાઓને કાઉન્ટેસ પાસે મોકલે છે આ બે બાળાઓ પુસ્તકો, સામયિકો, વર્તમાનપત્રો, ટપાલ તથા રશિયામાંથી મળત બોટા પોતાની સાથે લઇ જાય છે કાઉન્ટેસ પોતાના મહેમાનોને રશિયન પદ્ધતિની આ પીચા માટે રોકે છે અને તેઓ આનંદથી વાતચિત કરે છે, પોતાની માતૃભાષામાં વાત કરવાની તેને આ એક જ તક મળે છે.

૮૪ વર્ષની ઉંમરે રેશિયાનાને વાતો કરવાનું ગમે છે અને વર્તમાન ખનાવોમાં તે ખૂબ રસ લઇ રહેલ છે. પરંતુ તેના પ્રિય વિષય, તેના પિતા વિષેની વાતચિત છે ન્યારે તે લિયોનિડાલિવિચના નામનો નિર્દેશ કરે છે ત્યારે તેના ચહેરા ઝગી ઉઠે છે. તે કહે છે કે તેના વિષે મને જેટલું યાદ છે તે બધું હું લખુ છું અને તેમના 'સ્મરણો' તરીકે પ્રગટ કરવાની દૃષ્ટિથી નોંધ કરી રાખુ છું. જો હું જીવતી રહીશ તો બધાને સ્પર્શ કરીને પ્રગટ કરીશ, નહિતર મારી દીકરીની હમ્મજા તે કાર્ય ચાલુ રાખવાની દરો તો તે તેનો ઉપયોગ કરશે.

- નોંધે કરવાની મારી રીત મારા પિતાના જેવી જ છે. તે કાળજીના કટકો કાપવામાં ન મૂકતાં કાળજીના મોટા જોખમાં મૂકતા હતા પોતાના પિતા વતીથી પોતે તથા તેની માતા પ્રૂકા કેવી રીતે વચિત્તા તેનું તેને સ્મરણ છે આ કાર્યમાં ટોલ્સ્ટોયને રસ નહોતો એક વાર ફ્રેંચ 'વોર એન્ડ પીસ' ના પ્રૂક વચિત્તા હતી અને મારી માતાના હાથમાં ટાઇપ કરેલ નકલ હતી. ત્યારે મારા પિતાના પ્રથમ સહ એક મિત્ર આવી પ્લહ્યા અને ત્યાં બેસીને સાંભળવા લાગ્યા.

તેણે પૂછ્યું 'તું શું વચિ છે? વાચન સારું છે?' મેં કહ્યું 'હા, તે શું છે તે તમે જાણો છો? અમારા મિત્રને મારા પિતાનાં પુસ્તકોનાં કેટલાંય પાનાં મોટે હતાં, તે પોતાનું આશ્ચર્ય

દમાથી શક્યા નહિ તેમજો ગુરુસામેજે ખૂબ પાડીને કહ્યું. પણ લિથોનિદોલેવિય, આ તો હવે થઈ ગયું! તમે જ 'વોલ એન્ડ પીસ' લખ્યું છે. અને તે તમને વાદ નથી !

મારા પિતા હમી પડ્યા તેમજો ખબા દવાન્યા અને અમને આશ્વ માં મૂકીને ચાલતા ચલા પોતાના પિતા અને પોતાના પત્ની પ્રિન્સ સોફીટીન વિષે તે પ્રમદ ન થયેલી વાત કહે છે માગ પિતા મહુ હોશિયાર મિનધંધાદામી ચમાર હતા, પોતાના મિત્રો માટે તે હાથે ખનાવેલા પગરખા પસદ કરતા મારા પતિનાં માગણીથી તેજો મારા પતિ માટે એક જોડ તૈયાર કરી હતી મારા પતિએ તેનો રરીકર કર્યો અને બજાર લાવે તેનો કિંમત આપી માગ પિતાની તે પ્રસિદ્ધ નવલકથા પછી પુસ્તકાલયની અમરાઈ પર મૂકીને પગરખાં પર ચીદમો તથા પદરમો નજર નાખ્યો.

અમેરિકન એલચી ખાતાથી તથા વાયા વેનેટોની મોટી હોટલની નજીક બોર્ધિસ ગાર્ડન્સ પાસે ચાર ઓગડાવાળા ખડમા કાફિન્સ રેસિયાના સાદાઈથી રહે છે તેને ત્યાં પોતાના પિતાનાં કેશોનુ મુ પ્રજ્ઞુ પુસ્તકાલય છે થોડા અવગણે તથા તેનાં ઘણાં સમજો છે તેને એકાદ પુસ્તક લઈને પુસ્તકના આગના ભગમાં શીલા ઇટાલિક અક્ષરમાં લખેલ દલીકત બતાવવનું ગમે છે તેનો અર્થ એ છે કે 'અધા દેશોમાં લખવા લખાવવાની રૂઢ છે.'

પોતાના સુવાવસ્થા પ્રદર્શક દેખાવ માટે તે બહુ ઓછા છે તેને મળવા આવનારાઓની હાજીએ તેજ વસ્તુ પ્રથમ આવે છે તે યાકાદાગને તેજ કાગળ મળે છે તે કહે છે કે 'તમે લોકો નિજીવ ચમ ખાઓ છે; હું ખાતી નથી. તમાગ પેટમાં એક કંધસ્તાન ખડું થાય છે-મેહાં મરધા તથા કુછરોનું' કંધસ્તાન બને છે.'

આખમાં અમમગ સહિત તે આ કહે છે.

—છોટાલાલ માનસિંગ કામદાર

નિજાનની કરામત

વેદાનિઝાના અદાજ મુજબ, ર,૦૦૦,૦૦,૦૦૦ (બે આઝબ) વર્ગો પૂર્વે જે પૃથ્વી પર આપજો વગીએ છીએ તે ધગવમતા પગથંના સમુચ્ચ જેરી હતી સર્વથી છૂટી પડીને તેના દલી મહાવેમથી પગિકમળ કરતા કરતા, કાએ કરીને તેજો ગોગાકાર ધારજી કર્યો બીજા ફેટલાક દશેજે વગસો બાદ પૃથ્વી ઉપ ઉપચી દલી પડી ને તેની સપાટી પર સખત પડ બમાયુ આ પડ પ્રમાળમા ધણુ આણુ હતુ. એટલે પેટાજનો ભાગ જેમ અચુક કડા પડતો ગયો તેમ આ પડ સંક્રાચાર લાગ્યુ, સંક્રાચની કિયાના પગિબાએ પૃથ્વીની સપાટી પર ખાંભો, કુમરો ને પર્વત-માગાઓના તેમજ મહામાગરો સમુદ્રો, સરોવરો અને નદી-નાગાઓની સર્જન થર્ષા, જે કે પૃથ્વી પર પાળીની પપગામળી તે ત્યાં પછી ધણા કામે થઈ

પૃથ્વી દલી પડવાનું બીજુ પરિણામ જાતજાતના ઝેમોના મદાન જર્યાઓના ઉદભવમા આવ્યું ધગધગતી વગગોમા પૃથ્વી કકાઈ મઠ ને આભોડવાનુ સર્જન થયું વગાગના આ જર્યાઓ એટલા લો યદ દના કે, સર્જનું કિબુ પજુ પૃથ્વી પર પહોચી ન સો પજુ કાએ કરીને વગલો દલી પડી ને તેનુ નાદામાં ઉપાનગ થયુ

૧ સમજા સૂચિ ગુજરાત—લેખક- શ્રી ગોકુલદાસ દ્વા રાયચુરા, પ્રકાશક : પુસ્તકાલય સહાયક સહકારી મંડળ લિમિટેડ કાઉન કદના પૃષ્ઠ ૨૭-૫૨, સચિત દિગ્ગી કવર જેકેટ સહિત પાકું પૂઠું, મૂલ્ય રૂ. ૨-૦-૦

ગુજરાતની આદિવાસી જાતિઓમાં સૌથી વીરત્વભર્યું ખમીર કે એ કામોમાંથી એન્ધ-ભન્તી થાય અને તેમને યોગ્ય હરકરી તાલીમ આપવામાં આવે તો ગમે તેવા સમજા હરકર સામે પશુ તે દરકર જીની શકે તેવી બળશાળી મનો ગુજરાતમાં વસે છે તેમને માત્ર તાલીમ આપી તેમને લડાયક જુસ્સો ફેળવી તેમનામાં દેશસંગદાયની ભાવના ઊભરવાની જરૂર છે

આવી ગુજરાત-કાઠિયાવાડમાં વસતી આફ્રિકામાં કામો જેવી કે આહીર, મેઠ વખારી, કાઠી, હાટી, વામેઠ, ભૈયા, પાટણવાડિયા, ખારવા, કોળી અને ખાંડ સરખા વીર જાતિઓનાં તેમની આમિષતા અને ખુબીઓ વધુવતા રેખાચિત્રો લેખકે તેમની રસમય સૈલિએ આ પુસ્તકમાં આપ્યાં છે એ જાતિઓમાંની કેટલીકમાં, ધર કરી ભયેલા દુરુષોને દૂર કરી તેમનામાં જાન્ય-ભિમાન ફેળવી તેમને યોગ્ય તાલીમ આપવામાં આવે તો ગુજરાત જમિની અન્નેડ સેવા તેઓ ખખવી શકે એ નિવિવાદ છે

લેખકે પોતાના સંશોધનવ્યવસાય દરમિયાન સાધેલા તે તે કામોના સપકમાંથી મેળવેલાં આ ઉદાહરણ રેખાચિત્રો આપણને આપ્યા છે

આ કામો પ્રત્યે આપણા યોગસેવકો અને સહકારી તત્ત્વાલોકોનું હક્ક દાગવામાં આવે તો તેઓ જનતાના તેમજ સહકારના જનતા એક વિચિત્ર અગ સરખા સહાયક નીવડી શકે

આ રેખાચિત્રોમાં વિશેષતઃ કાઠિયાવાડની જાતિઓનાં રેખાચિત્રો વિશેષ છે, બ્યારે તથા ગુજરાતનાં મળ્યાં મંડિયાં જ અપાયાં છે છતાં આપણે લેખક પાસેથી તથા ગુજરાતની આવી અન્ય જાતિઓના વિશેષ રેખાચિત્રોની અપેક્ષા ગળીશુ તો તે અસ્થાને નહિ લેખાય

પુસ્તકમાં આપેલી જે તે કામનાં સરીર સૌષ્ઠ્ય દાખવતી આઠ આઠ પેટો તે તે જાતિઓની ભવ્યતાને ખ્યાલ આપી જાય છે

સ્વ મોતીભાઈ અમીન રમારક અચમાળના આદ્યોને તો એ અવરમ મળશે જ. ન્યાં ન્યાં આ પુસ્તક ન હોય ત્યાં અવસ્થ વસાવી લેવાય

૨ જૂનાગઢની લોકકાંત—લેખક- શ્રી રણભાઈ કોઠારી, પ્રકાશક : વૈરા એન્ડ કંપની લિમિટેડ શર્ડ, કાલનાદેવી, મુંબઈ ૨ કાઉન આઠ પેટ કદના પૃષ્ઠ ૬૪, ઉપરાંત સખ્યાર્થ આઠ પેટો અને નકશા સહિત સચિત કવર પૂઠું, મૂલ્ય રૂ. ૩-૦-૦

જૂનાગઢના નવાબના પાકીસ્તાન પ્રતિના પ્રયાણ અને તે પછી ત્યાંની આગ્રહી સરકારની સ્થાપનાથી ત્યાં થયેલી બેઠી કોર્ટનું ગઢવી આયોજન આ પુસ્તકમાં લેખ આપ્યું છે જે તે વખતે વર્તમાનપત્રોના પૃષ્ઠો પર આદા ગયેલા હોવાથી, આપણી વાચકશક્તિ આ કાન્તિનો ઇતિહાસ વાચતી હતી પણ એ વર્તમાનપત્રોનાં પૃષ્ઠો ક્ષણભંજી હોઈને એ ઇતિહાસ નોંધવત અને એ સ્વાભાવિક છે આથી એ ઐતિહાસિક કાન્તિનો ઇતિહાસ પુસ્તકકારે અમરપણે સચવાઈ ગયો એ હેતુથી લેખકે આ પુસ્તકનું સંકલન કર્યું છે પુસ્તકના અંતકાગમાં આપેલી પ્રામ-ગિક પ્રેરક તરિવંશ ઇતિહાસનું હમદર્શન કરાવી ગયું છે લેખકે આ દિશામાં કરેલા પ્રયાસ સ્વતંત્ર હોઈને ભવિષ્યના ઇતિહાસકારને તે ઠીક ઠીક રામગ્રી આપી જશે પુસ્તકાલયોમાં સુખે વસાવાય

૩ પુનઃદર્શન—લેખક . શ્રી રતેદરિમ, પ્રકાશક આગ આગ ગેઠની કાં, પ્રિન્સેમ સ્ટ્રોટ મુબાઈ નં ૨ ડેમી આઈ પેથ કદના પૃષ્ઠ ૨૦૦+૮, સચિત્ર પાક પૃષ્ઠ, મૂલ્ય રૂ ૩-૦-૦

શ્રી ત્રીજીલાલ દેસાઈ રતેદરિમ નાગથી કાવ્યો લખનાર હવે તમને આપણા સાહિત્ય-સંકીર્ણ લાભેજન અગાત દશે શ્રી રતેદરિમ એક રતેદરિમ ગીતલેખક હોઈને એમને આત્મચર-ચરિત્રો કાવ્યગ્રંથક 'અર્થ' નામથી આ અગાઉ પ્રગટ થઈ ચુક્યો છે એમને આ બીજા કાવ્ય સંગ્રહ છે પહેલો કાવ્યસંગ્રહ ૧૯૨૮ માં છપાવે તરૂં થયો હતો તેણે ૧૯૩૫ માં પ્રસિદ્ધ થયો અને આ સંગ્રહ ૧૯૪૨ માં શરૂ થઈ '૪૮ માં પ્રસિદ્ધ થયો, એ એ અત્યંત વિવિધ અને લેખક પોને સંતોષપૂર્વક સ્વીકારી લે છે

આ મંદ્રમાં એમનાં રચેલા ૧૦૮ કાવ્યો સોનેટો મુક્તકો મળીને સંગ્રહાય છે કવિની અંતઃવીજ્ઞાના નાદ સાસળવા અને પરસાહિત્યની વાનગીઓ પણ તેમની કાવ્યપ્રતિભામાં ત્રીજલા કાવ્ય સંક્રોતે આ ગ્રંથ વસાવી લેવા અમરી ભનામણ છે

૪ શ્રી વિશ્વવંશ વિશ્વાચરનાકર—અનાર શ્રી વિશ્વવંશ, પ્રકાશક શ્રી. ઉપેન્દ્ર ભગવત્સારક પ્રવૃત્તિ પ્રવર્તક શ્રેયસ્માધો, દારેનીમાર, વડોદરા ડેમી આઈ પેથ પૃષ્ઠ ૧૭૨ સાદું બોર્ડનું પુસ્તક મૂલ્ય રૂ ૨-૧૨-૦

શ્રી શ્રેયસ્માધક બોધકારી વર્ગે તમને પ્રસિદ્ધ થયું સાહિત્ય એ ઉચ્ચ કોર્ટનું સાહિત્ય હતું એના સર્જક અનન્ય મહાનુભાવિઓ હતા તેમાં થયું આમનુષ્ટિહાસાયેલ પ્રેરિત શ્રી હોમલાલ માર્ત્તરના તે મમયે 'મદાહાન' માં પ્રસિદ્ધ થતા લેખો તે અત્યારે જનસમાજમાં ખૂબ જ વગાતા અને એનું પ્રેરણાપન અનેકોએ કરેલું તેઓશ્રી "વિશ્વવંશ" નામથી લખતા તેમણે હોમલાલ ચિંહવ ગણી શકાય તેવા-અપારે વાચો ત્યારે કંઈક નવીન જ લાગે તેવા-દેટલાક લેખો આ પુસ્તકમાં સંગ્રહાય છે

ઉચ્ચ કોર્ટનું આ વર્ગનું સાહિત્ય આજે પણ એ જનતામાં પ્રચાર પામે તો તે ઉપર રહ નીવડે એ નિર્નિવાહ છે દારણ, એ અતરના અભ્યાસપૂર્વક લખાયેલી વાણી હતી

અને ઇચ્છીએ છીએ, આ વર્ગના સંચાલકો આજે નટ રમ રહેલા એ સાહિત્યને પુન-નિર્ધન કરી જનતાને તે સુલભ કરે.

નવાં સામયિકો

૧ સત્સદેશ-ત્રી શ્રી. નરહાય ચુનીનાથ બોડીવાળા, સદેશ સિ અમદાવાદ. વાર્ષિક લવા-
જમ રૂ ૫-૪-૦

આપણા સાહિત્યમાં હમણા હમણાં નિવસ ઉઠે છે અને એકાદ નવું સામયિક પ્રકટ થવાનાં
સામાચાર્ય આપણને મળે છે એ સુન્દર સાહિત્યની પ્રગતિનું શુભ ચિહ્ન છે કે ચોમાસાની ઋતુમાં
બિગી નીકળતા અળસિયાં સરખા નીવડે તે તો તેમના નીવડે વખાણ, બાકી દરેક અક્ષર,
પ્રથમ અંકો જોતાં તો તેઓ લલિત્યમાં સાગ નીવડવાની આશા આપી જાય છે

તાજેતરમાં જ, અમદાવાદના સદેશ સિ. તરફથી “ સત્સદેશ ” નામનું માસિક ગદ્ય
શામનવર્મીના દિવસથી પ્રકટ થવા માંડ્યું છે સાગસો ઉપરાંત પૃષ્ઠ સખ્યા ધરાવતા એ પ્રથમ
અક્ષરમાં ત્રણ ‘વિનાગ ગખતમાં આગા છે અને તે તે વિષયને લગતા વાચન મનન ચોગર
ગણાય તેના કેટલાક સાગ લેખો એમાં અપાયા છે એનું મેંપાદક મહાશય પત્રકાત્વને પોતાનો
નિષેધ કરી લેનાર વ્યક્તિઓનું અનેક હોષને તેમની રાક્ષસી હેઠળ એ સારી આશા આપી જાય
તેમ લાગે છે

કોષપણ માપદાયિકતા મિવાચના ધર્મચિંતનને લગતા લેખો આપનાર આ માસિકને
અમે આવકારીએ છીએ અને સંપાદકોને તેમની આ મજલમાં મરજતા ઈચ્છીએ છીએ છે

ગ્રેમધર્મ-ત્રી શ્રી શાન્તિલાલ દીનાનાથ મહેતા, સાગ ગુરુ, ખડાયનાની વાડી, અમદાવાદ
“ સત્સદેશ ” ની મારફતે ધર્મસમન્વયના સદેશપ્રયાગનું ક્યેય લખેને પ્રસિદ્ધ
થતા માટે આ માસિક પણ ધાર્મિક તત્વજ્ઞાનવિષયક લેખોની વિચારપ્રચુર સામગ્રી લખેને
છેલા માત્ર માસથી પ્રકટ થવા માંડ્યો છે હમણાજ તેના મે માસનો અંક અમદાવાદમાં થોડાક
માસ અગાઉ મળી ગયેથી ધર્મ પરિપદ અંગે જુદા જુદા ધર્મના આગેવાન ધર્માચાર્યો અને
તત્ત્વવિવેચકોએ આપેલાં વાગ્યાનો અને તદ્દ ગેના હેવાનોથી ભરપૂર હોષને ઠીક ઠીક વિચાર-
પ્રધાન સામગ્રી રજુ કરે છે પરિપદ સમાજ પ્રગ્ને લેવાયેની તસ્વીરોની આટ ધ્યેષ્ટ પણ એમાં
આપવામાં આવી છે

હિન્દી તત્ત્વજ્ઞાન પ્રચાર સમિતિએ સર્વ ધર્મસમન્વયના પ્રચારાર્થે પ્રાગ્નેનું આ તેનું
મુખપત્ર ધર્મજિજ્ઞાસુ જનતાને મળી જાય તેનું છે તેનું વાર્ષિક લવાજમ રૂ ૬-૪-૦ છે

૩ દક્ષિણા-ત્રી શ્રી મુન્દરમ, પ્રકાશક અરવિંદ કાર્યાલય, પાંડીચેરી. વાર્ષિક
લવાજમ રૂ ૫- ૦

આ સામયિક આપણા અનેક સામયિકોમાં વિશિષ્ટ જ્ઞાન પાડી જાય છે શ્રી અગ્નિદ સાહિ-
ત્યના અગ્રામીઓને ઉપયોગી એવી ચિંતનસામગ્રીયુક્ત લેખોની સમૃદ્ધિ સાથે આ અંકો પ્રકટ
થાય છે એમાં આવતા લેખો જિજ્ઞાસુ વાચકોએ મનન કરવા યોગ્ય હોષને વિચારપ્રધાન
સાહિત્ય આપી જાય છે તેમાં પણ અનિર્વિદ ઉપદેશાદ્ય અને ઈતર સામગ્રી ખાસ વાચનીય હોય
છે એના ત્રી શ્રી મુન્દરમ આપણા સાહિત્યમંડળના એક તેજસ્વી સિતારા હોષને એના દરક
અક્ષરો એમની સાહિત્યપ્રતિભા હરકોઈ વાગ્યને આકર્ષે તેવી હોય છે

નવજીવન પ્રકાશન મંદિર-અમદાવાદ તરફથી

- ૧ દિલ્હી હાયરી-લેખક શ્રી મોહનદાસ કરમચંદ ગાંધી, મૂલ્ય રૂ ૩-૦-૦
૨ સમૂળી કાન્તિ-લેખક શ્રી કિશો લાલ ધનરામલાલ મથરવાળા, મૂલ્ય રૂ ૧-૮
૩ યત્ર સામે બધાવો-અનુવાદક શ્રી ચંદ્રશંકર પ્રાણશંકર શુક્લ, મૂલ્ય ૦-૧૦-૦

આર. આર. શેઠની ક પત્રી-મુખર્ષી તરફથી

- ૪ અપસરા વાગ ડાન્સ-લેખક શ્રી રમણલાલ વસંતનાથ દેસાઈ, મૂલ્ય રૂ ૫-૦
૫ પનઘટ-લેખક શ્રી શેઠરશ્મિ, મૂલ્ય રૂ ૩-૦-૦

ગુજરાત ગ્રંથ રત્ન કાર્યાલય-અમદાવાદનાં પુસ્તકો

- ૬ કીર્તિકથાઓ-લેખક શ્રી ઉમિયાચંદ દાકર, મૂલ્ય ૦-૫-૦
૭ બુલબુલ-લેખક શ્રી દુર્લભજી ભાગેશ્વરી, મૂલ્ય ૦-૫-૦
૮ સ્વપ્નદ્રષ્ટા-લેખક શ્રી કનૈયાલાલ માણેલાલ મુનશી, મૂલ્ય રૂ ૫-૦-૦
૯ વિજ્ઞાનની વાતો-લેખક શ્રી નવલકાન્ત બાવસાર, મૂલ્ય રૂ ૦-૧૨-૦

સંદેશ પ્રકાશન મંદિર-અમદાવાદનાં પુસ્તકો

- ૧૦ ગંગાસપ્તી-લેખક શ્રી પ્રાણલાલ કા મુનશી, મૂલ્ય રૂ ૫-૮-૦
અન્ય પ્રકાશકો તરફનાં પુસ્તકો
૧૧ પ્રલોભન-સંપાદક શ્રી શિવમ સુદગમ, પાણિરયાન-નવસર્જન કોષાલ
આકાશી, આકાશવાણી, મૂલ્ય રૂ. ૩-૦-૦
૧૨ સુવાસિની-લેખક પ્રો પ્રબોધ મહેતા, પ્રકાશક નવચેતન સાહિત્ય
અમદાવાદ મૂલ્ય રૂ ૩-૦-૦
૧૩ મનુસાહ્ય-અનુવાદક શ્રી જ્યોતિ દલાલ, પ્રાપ્તિસ્થાન ભારતી સાહિત્ય
અમદાવાદ મૂલ્ય રૂ ૧-૧૨-૦
૧૪ જૂનાગઢની લોકકાન્તિ-લેખક શ્રી રતુભાઈ મહારી, પ્રકાશક વૈરા એન્ડ
સર્ન્સ મુખર્ષી, મૂલ્ય રૂ ૩-૦-૦
૧૫ શ્રી વિશ્વવંશ વિચારરત્નાકર-રચનાર શ્રી વિશ્વવંશ, પ્રસિદ્ધ
છેત્ર ભગવત્સાગર પ્રવૃત્તિ પ્રવર્તક ગ્રંથસ્થાપકો, કારેલીબાગ, વડોદરા
૧૬ બસરી-લેખક શ્રી કવિ મનુભાઈ ર. રાવ, પ્રકાશક, લેખક પોતે,
રૂ. ૧-૪-૦

જાપાઠ સદાષ્ઠ અતિ સુંદર હોઇને સરસ આકર્ષક છે દરેક પુસ્તકાલય એનું આ સમ જા્ય એ હિન્દી શોખી છે

૪ મનોરંજન-ત્રી મુદ્રક અને પ્રકાશક શ્રી નંદલાલ મોહનલાલ કક્કર, એન એ કક્કર એન્ડ કું પ્રિન્સેસ સ્ટ્રીટ. મુંબઈ-૨. વાર્ષિક લવાજમ રૂ ૭-૮-૦

આપણે ત્યાં હાસ્યરસપ્રેરક સામયિકો નહિવત છે એવા હાસ્યરસ ત્મક માસિક તરીકે કદ આ માસિક સૌ પ્રથમ હશે કેવળ હાસ્યરસને સમર્પણ થયેલ આ માસિક આપણે ત્યાં એક હશે ઇંગ્લેન્ડ અમેરિકાના માત્ર આ જ વિષયને અનુવક્ષીને પ્રકટ થતાં સામયિકો સખ્યાન ઘ હો છે, ત્યારે આપણે ત્યાં હજી હવે એ દિશામાં શ્રીયલેક્સ શરૂ થાય છે. એ દિશાનો પ્રથમ પ્રયાગ અવરુપ આવકારપાત્ર છે એના પ્રથમ અકમા હળવા હાસ્યથી માંડીને અદ્દહાસ્ય સુધીના લેખો ક કિડાઓ અપાયાં હોઇને ઠીક વાચન-પ્રેરક અક તેયાર થયો છે કેટલીક ઉલ્લેખો છતાં પ્રથમ હા સામયિક તરીકે અમે એને આવકારીએ છીએ અને ઉત્તરોત્તર આ સામયિક એની દિશાગ વિશિષ્ટતા પ્રાપ્ત કરે એમ હૃદયથી ઇચ્છીએ પૃષ્ઠસખ્યા અને કદ વગેરે બોતાં લવાજમ, સ છે કે, વધુ આકર હાશે

૫ જયશુભવાન (સાપ્તાહિક)— ત્રી શ્રી મહેન્દ્ર શાંતિલાલ શૈલ, ખટાઉવ મુંબઈ ન ૪ વાર્ષિક લવાજમ રૂ ૫-૦-૦

આપણા અગ્રગણ્ય કલાકાર શ્રી રવિશંકર રાવળ, પ્રેા સી એન વકીલ શ્રી હરવ ત્રિવેદી અને શ્રી વિનાયક પડ્યાના સપાદકીય સહકારથી શરૂ થયેલું આ સાપ્તાહિક આ હળવા સાહિત્યના પ્રચારક પત્રોની હરોળમાં ઉજી રહેવા બદલે ભવિષ્યમાં અગ્રચાન છે એક માસ થયાં પ્રગટ થવા માંડ્યું છે એમાં સાહિત્ય સંગીત અને કલાના વિષયોથી વર્તમાન રાજકારણીય પ્રશ્નોની છણાવટ હળવે હાથે કરવામાં આવતી હોઇને સર્વસા વાચકવર્ગને પશુ ગમી જાય તેલું આ સામયિક જણાય છે. એના હેતુના ચાર અંકો ભેત હળવા સાહિત્ય સામયિકોની અગ્રહરોળમાં જમ ક્ષેત્રરે એ નિશ્ચય છે

કિતાબ—ત્રી શ્રી નિસાર અહમદ, પ્રકાશક ડી એમ ઈસાભાઈ, બેગમપુરા, ઇ હાઉસ, સુરત. વાર્ષિક લવાજમ રૂ. ૫-૦-૦

મઝલપ્રિય મિત્રો અને મુશાવરાની મહેરીલોના અગ્રસગ ગણાતા ઉપયુક્ત તંત્રીરે “ કિતાબ ” માસિક પ્રગટ કરવા માંડ્યું છે એમાં કાવ્યગાન, નાટિકા, વાર્તા વગેરે સાહિત્યસામગ્રી પીરસાય છે. ખાસ કરીને મુશાવરાપ્રેમી વાચકોને એ ખૂબ રોચક યર્થ પા

૧૭ ખજરી-લેખક શ્રી ધૈર્યચંદ્ર જુદ, પ્રકાશક શ્રી સાહિત્ય ભંડાર, લારી (શહી-
વાવાડ) મૂલ્ય રૂ ૨-૦-૦

૧૮ કુંડલકાં-ચતુર્થાશ્રી પ્રચ્છન્ન, પ્રકાશક ઉપર પ્રમાણે, મૂલ્ય રૂ ૧-૦-૦

૧૯ ગાડીવધર ગીતા-ભાગ ૧ થી ૩-લેખક શ્રી જમિયતગમ આચાર્ય, શ્રી પ્રજ્ઞાતલ
પ્રચારક મંડળ, રામસ્વામી ગાડી ખાતા, કર્ગચી, મૂલ્ય વાર્ષિક લગભગ રૂ ૪-૦-૦

૨૦ નવરાટ્ટમમં વિધાન યાને વિદ્યધર્મ-ભા. ૧-લેખક શ્રી જમિયતગમ આચાર્ય,
પ્રકાશક ઉપર પ્રમાણે, મૂલ્ય વાર્ષિક ઉપર પ્રમાણે

૨૧ રામસાગરમાળા-લેખક પ્રકાશક મૂલ્ય ઉપર પ્રમાણે

૨૨ સિમકની તસ્વીરે (હિંદી) લેખક શ્રી ગિરિનરાજર જોષી “ મધુપ ”, પ્રકાશક
આવાજ પબ્લીશર્સ, હમામ સ્ટ્રીટ ફોર્ટ, મુંબઈ મૂલ્ય રૂ ૧-૧૨-૦

૨૩ અકસ્માતમા તાત્કાલિક ઉપાય-લેખક અને પ્રકાશક શ્રી રઘુનાથ ગગારામ દદમ,
બ્રાહ્મણ સલા પાછળ, દાડીયા બજાર, વડોદરા. મૂલ્ય રૂ ૧-૨-૦

૨૪ પખીના મેળો-લેખક અને પ્રકાશક શ્રી મુળજીભાઈ પી શાહ, વડોદરા મૂલ્ય
રૂ ૧-૮-૦

૨૫ રાસલીલા લેખક પ્રકાશક ઉપર પ્રમાણે મૂલ્ય રૂ ૧-૦-૦

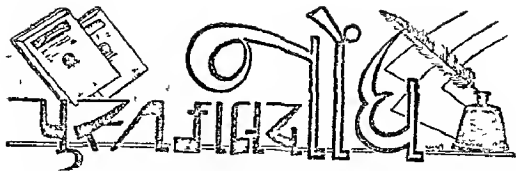
પ્રાથમિક શિક્ષણ-લેખક અને પ્રકાશક શ્રી. સોમાભાઈ કિ. પટેલ, મુ અધ્યાપ
મૂલ્ય રૂ ૧-૮-૦

(અનુસંધાન પાન ૪૭૭)

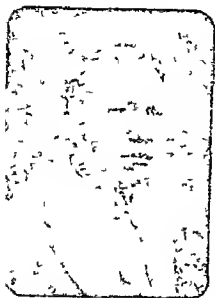
સા. પુ. વ્યાસવત્સણા (તા આત-મુળા) ને ૧૧ કામરાના શ્રી અંબાલાલ મગનલાલ
ત્રિવેદી તરફથી; ૩ ૫) શ્રી કાલીનાથ હરજીવનરામ તરફથી રૂ ૫) ચોક્કસી એનજલન
હોટલાલાલ રતનપુવાળા તરફથી. રૂ ૬૧) શ્રી અંબાલાલ મગનલાલ તરફથી

કરજીલું મહાલ પૂ ના મત્રી અધ્યાપકોનું એક મ મેલન તા ૨૫-૪-૪૮ ના રોજ
કરજીલું મહાલે મળ્યું હતું તેમાં (૧) મેન્ટરવાર પુસ્તકાલયેની પ્રશ્નિતી પુનર્પટના કરવા થો
સ-કાને ભલામણ કરીને (૨) અધ્યાપકને મધ્યવર્તી પુસ્તકાલયના પ્રમાણમાં પુસ્તકો મળવા
આગતનો (૩) પુસ્તકાલય પ્રશ્નિત પાછળ વધુ અર્થ કરવા સરકારને ભલામણનો, (૪) પુસ્તકાલય
પ્રશ્નિતના વધતા જતા વિકાસ પ્રમાણે સંક્રામ દ વધારવાની વિનંતિ કરીને, (૫) સરકારના
પ્રકાશન ખાતા તરફથી પ્રમિદ થતી પ્રકાશન પત્રિકાઓ આગા પત્રિકાની માફક પુસ્તકાલયેના
મત્રીઓ તરફ મોકલવાનો વહીવટ ગણવા પ્રકાશન અમલ કરીને વિનંતિ કરીને-અ પ્રમાણે
કરજીલું પસાગ થયા હતા.

પરદેશ ગમન કરતા પુસ્તકાલય કાર્યક્રિતાને માનપત્ર

શ્રી મૂળચ દલાઈ લ પટેલ.

ગમે પણ શ્રી મૂળચ દલાઈને અભિનંદન અર્પી મદન સફળ હિંદીએ છીએ અને વિદેશી પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિને લગતી કષ્ટક વિશેષતાઓ તેઓ પોતાના પ્રવાસ દરમિયાન મેળવે અને તેનો લાભ આપણને પણ આપે એમ હજીવા તેમને તેમના આ પ્રવાસમા મદનતા હિંદીએ છીએ

નોંધી લેશો.

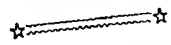
પુસ્તકોનાં પારસો ખાધવાનું સાહિત્ય જેવું કે ક્રિતાન તથા સુતળી વગેરેના જાવ લગભગ ચારગણા વધી જવાથી મડળમાથી રેલવેમાર્ગે વાના થતાં પારસો ઉપર સેકેડે સવા બે ટકા લેખે પેકિંગ અર્થે લેવાનું મડળના વ્યવસ્થાપક મડળે કુળગ્ય છે સલાસદ તેમ જ ખીન સમાસદ સરયા તથા વ્યક્તિઓ પાસેથી ઉપરના મારણે પેકિંગ અર્થે દરેથી લેવાય છે

પુસ્તકાલયોને મદદ

શા. પુ. ટીટોદહ (તા વિજાપુર ખે ૩ ૫) જાડિલના પટેલ મદતદાન ગોપાળનામ નગરથી, ૧૦) દેવંદ (તા. કડી) ના શ્રી લિખાવાવ ધનાભાઈ તરફથી

(૪ નુસ ધાન ધૃષ્ટ ૪૭૬ ઉપર લુઓ)

અમારી એજન્સીનાં પુસ્તકો

જીવન ચરિત્ર

- સો ન. અમીન જીવન અને કાર્ય ૨-૮-૦
માલવીયાજી સાથે ત્રીસ દિવસ ૩-૦-૦
ક્રીસ્ટોફર કોલમ્બસ " ૦-૬-૦
જીવનસંબારણા (શારદા મહેતા) ૨-૮-૦

કાવ્ય સંગ્રહ

- પ્રભાત પ્રાર્થનામાળા ૨-૦-૦
રાજૂવીણા શ્રી. મ પડયા ૨-૦-૦
કુલવેણી મૂળજીભાઈ શાહ ૧-૪-૦
રણુર્સંયાના રાસ " ૦-૬-૦
રાસનિકુંજ " ૦-૧૨-૦
રાસપદ્ય " ૧-૮-૦
રાસકોમુદી " ૦-૮-૦
તારાના તેજ " ૦-૧૨-૦
માલવીણા " ૦-૮-૦
સ્મૃતિ નિકુંજ " ૦-૧૦-૦
પૂજારણ

નાટક

- યુગદર્શન મૂળજીભાઈ શાહ ૧-૪-૦
મ છા જૂત " ૦-૮-૦

અ સો. કુમારી યશવંત પડયા ૧-૦-૦
મહન મ દિર " ૦-૧૦-૦

વાર્તા-નવલકથા

- નિરજના મૂળજીભાઈ શાહ ૨-૦-૦
ત્રિનેત્ર " ૨-૦-૦
કુલછાબ કે હ. શેઠ ૨-૦-૦
જાતકકથાઓ ચ દ્રશ્યકર ભટ્ટ ૦-૧૦-૦
કુમાર વીરસેન ભાગ ૪ " ૦-૬-૦
રામસિંહ રાઠોડ " ૦-૬-૦

આકર ગ્રંથો

- બાલસાહિત્ય સર્વસ ગ્રહ ભા. ૧-૨ ૨-૨-૦
જૂની ગુજરાતી ભાષા ૧-૧૨-૦

ધૃતર

- આમચિત્રા ધૃતર પેટલીકર ૨-૮-૦
આણુનો પ્રવાસ મૂ શાહ ૦-૪-૦

સામયિક દોહન

નવી વાત

નાની સરખી કચેરાઈમાં મહારાજશ્રી કપડાં ધોઈ રહ્યા હતા બાળુ પર થોડા ખેડૂતો બેસી અનાજનો પ્રશ્ન ચર્ચા રહ્યા હતા હુય પાસે જ હતો. એકાએક મહારાજ બોલી ઊઠ્યા 'બાર કરતાં દસ વધુ અને દસ કરતાં આઠ વધુ ! આતુ તો કપાચ નથી લાવ્યા. અરે, પહેલી ચોપડીમાં લાલુતા નિશાળિયાને જમને પૂછો, તેય તમને હમી કાઢશે.

કપડામાંથી મેલ કાઢતાં તેમણે ફરીથી કહ્યું 'અનીતિથી મળેલા બાર કરતાં દસ વધુ અને નીતિથી મળેલા આઠ વધુ" પછી તો એ કપડાં ધોવા લાગ્યા હું મારી એરડીમાં ગયો અને ખુરશી પર બેઠો. આખી મીચી મારી સામે 'ઓન' આવ્યા એક બે નહિ પચીસ, પચાસ, સો કાળા બગર આવ્યા, માત્ર કપડાનાં જ નહિ લાકડાનાં, લોખંડનાં, બધાનાં મને થયું આખું જગત જ આતુ છે કે શું ? આ તો 'લૂટે તેનું ધન'નો જમાનો લાગે છે બધા જ લૂટે છે આ બિચારો ખેડૂત ! એને વર્ષો પછી આજે લૂંટ કરવાની તક મળી ત્યારે એ શા માટે ન લૂટે ? શા માટે એ લીલી નોટો ન બુએ ?

અને લાખ ! વાત પણ સાચી છે ધન અને નીતિને સબધ જ શો ? પૈસા પર કાંઈ ઓછું લખાય છે કે આ પૈસામાં આટલી અનીતિ છે અને આટલી નીતિ છે ? અરે લાખ ! નીતિથી મેળવેલા પૈસાથી કાંઈ પા વાર કાપડ વધુ મળવાનું છે ? જેટલું અનીતિથી મેળવેલા પૈસાથી મળશે એટલું જ કાપડ નીતિથી મેળવેલા ધનથી તો પછી નીતિબીતિની પચાત આ માટે ? અને આ સાધુનેય બે નીતિ જ થીખતવી હોય, તો જય સહેરમાં ને શીખવે પેલા વેપારી-ઓને, મિત્રમાલિકેને, અમલદારોને અમને એકલાને જ શા માટે ?

હું વિચારમાં હતો ત્યાં સતબ્રાતજીએ શરૂ કર્યું 'આપણી ચારે બાજુએ અનીતિ ચાલી રહી છે, આજ કાલે છે, વેપારીઓનાં દિલ તો રીઠાં થઈ ગયાં છે પણ એ તો સમાજ-રૂપી છોકરાં બગડેલા પાંદડાં જેવાં છે સડીને ખરી પડશે તો તેથી કાંઈ જાણું જવાનું નથી પણ ખેડૂત તો મૂગ છે, જગતનો તાત છે. એ નીતિ ચૂકે તે કેમ ચાને ? તમારે હમેશાં કુદરતની સાથે રહેવાનું છે સહેજ પણ ખોટું ચાચ તો તમને કંચે છે થોડા દિવસ પરની વાત છે એક ખેડૂત આવ્યો કહે, "મહારાજ, મેં પાચસો મથુડાંગર પરદહમાં મોકલી. મને થયું, ઠીક

રૂપિયા મળી ગયા પછી થોડા દિવસ થયા ત્યાં મારે ૮૦૦ નો બળદ મરી ગયો ” બીજા બેડૂને કહ્યું, “ મે કાળા બજારમાં જોખા વેચ્યા તો છોકરો માંદો પડ્યો, બધું જ ગયું. ” બેડૂતોના દિલ હજી અનીતિથી રંગાઈ ગયા નથી. તેમને કુદરતની સામે તાકીને જ ઇવવાનું છે તેથી તે બંનેએ કહ્યું, “ અમારાં પાપનો બદલો મળી ગયો ” વેપારી આવું નહિ વિચારે ખોટ જશે તો તે વધુ કમાઈ લેવાનો પામો નાખશે એટલે જ અમે તમારી માસે નીતિની આશા રાખીએ છીએ. બાંધેલે બાવે અનાજ આપણુ તમને પોષાણ ન હવું સરકાર આપણી હતી પણ તે બાવે અનાજ લેવું એ અધર્મ હતો. રવિશંકર મહારાજે અને મે તમારા વતી અવાજ કાઢ્યો ગાંધીજીના પ્રયત્ને અ કુશ ગયો. એટલે જ હવે તમને કહેવાનું મન થાય છે અનીતિના પ્રવાહમાં તથાતા જગતમાં એક તમારી જ આશા છે. જે તમે સગૃહિત થઈ નીતિ પર આલવાનું નક્કી કરશો તો તમારા નૈતિક બળની અસર આખા જગત પર થશે. ”

મેલ નીકળી ગયો કપડાં લોવાઈ રહ્યાં તે બાઈ ઉઠ્યા હું મારી ઝોરડીમા ગયો મને થયું આ પૈસાએ તો આપણા દિલને સીલ લગાવી દીધી છે, આપણી ભુક્તિને બંધ કરી નાખી છે શું દુનિયામાં અર્થ સિવાય બીજું કંઈ છે જ નહિ ? શું મનુષ્યના બધા સબો અર્થને કાટલે જ તોલાય છે ? આપણી દુનિયાને તો જરા જીવો ! બધાજ લૂટારા, અને જ્યાં બધા જ લૂટારા હોય ત્યાં લૂટયા વગર કોણ રહે ! શાક લેવા જવ, શાકવાળો ચારને બદલે છ આના પડાવી લેવા આહે છે, કાપડવાળો રૂ ૨૦ ને બદલે ૩૦ રૂપિયા પડાવી લેવા અને લોખંડવાળાને ૪૦ ના ૫૦ શ. જોઈએ છે. લૂટ, લૂટ ને લૂટ ! અને છતાં ય તેમાં માઝા ! પણ કેવી દયાજનક સ્થિતિ ! જે લોખંડમાં લૂટે છે તે શાકમાં, કાપડમાં, લાકડામાં લુટાયા જ છે આ આપણો વેપાર !

ઉપરનું આકાશાત્મ આપણું મો ફેરવવા માગે છે લૂટારાઓની નહિ પણ દાનાઓની દુનિયા રચવાનો એને ઉમંગ છે અને એ તો ત્યારે જ બને કે જ્યારે આપણે સમજીએ, કે નીતિ-અનીતિ નોટોનાં કાગળોનાં પર લખાતી નથી પણ દિલમાં તો લખાય છે અ તરમાં અનુભવાય છે એ અનુભવને આપણે સમિજતા થઈએ, અને દરેક કાણે દૂ લૂટ નહીં પણ સામાને માટે માત્ર બધું હોમી દઉં એવી ભાવના દિલમાં જગાવીએ વસ્તુ આપતાં પહેલાં લેનારને એ પોષારો કે નહિ એમ વિચારવું ચાહે, અને એક એવો અગાજ વેપાર કરીએ કે જ્યાં બધા જ દિલ ખોલી દેવાને બેઠાં હોય, ત્યાં લૂટાય જ કોણ ? આ છે પ્રશીષનિપદનો સમાજવાદ

આ આપણું વિશ્વ ઈશ્વરમય છે તુ કાંઈની વસ્તુનો લોભ મા કરીશ જમતની વસ્તુએને ત્યાગીને ભોગવ

ઈશ્વર એ આપણો સમાજ, ને સમાજને અર્થે ત્યજીને ભોગવવાનો એમાં છે આદેશ
(“ વિશ્વવાત્સલ્યમાયી ”)

—નવલભાઈ

આસ્તેથી ઝડપ કરો.

‘અરે ! આ મજૂરો પૈસા વધુ લે તેનું હું ખ નથી, પણ તેમણે કામ તો કરવું જોઈએ ને ’ એક ખેડૂને આજે સવારે કહ્યું, ‘ પહેલાં તો દાડિયાં વહેથી સવારે ઊઠી કામે લાગી જતાં અને સાંજ પડે ઘઉંના વાડોના ઢગલો પાડી દેતાં આખો દિવસ રમતાં રમતાં કામ કરતાં આજ તો એથી ઊંઘડું જ ! સૂરજ વાસ આભે ચડે ત્યાં ચા-આ પીને હળવેથી બહાર નીકળે અને કામ પણ ખારએક વાગ્યા સુધી જ કરે ચારમણા પૈસા આપતાં કામ ચોથા ભાગનું જ થાય ’

એક મિલમ લોક મળ્યા ‘અરે ભાઈ ! તમે મજૂરોની રોજી માટે લડો છો, પણ જવા દો ને વાત જ આ અમારી મિલમાં પહેલાં જ્યારે મોઢવારી નહોતી મળતી ત્યારે વાઈડિંગ ખાતામાં મજૂરો ૧૭-૧૮ રૂા નું કામ કરતાં હવે તો માંડ ૭ સાત રૂપિયાનું કામ થાય છે. ભાવનગરમાં તો આક ચાર રૂપિયા સુધી આવી ગયો ’

પૈસા આપણા ઓળખીતા સ્ટેશન માસ્ટરને મળ્યો. તેજ બગડતા હતા, ‘એ જ ગાડી છે, એ જ એન્જીન છે, એ જ મજૂરો છે, ઓછા નહિ, પણ ઊલટા પાંચ વખા હશે પહેલાં આ જ સ્ટેશન પર હું સાત ગુઝડ ટ્રેકન ખાતી કરાવતો હતો, આજ માંડ ત્રણ ખાલી થાય છે. રેલ્વેય, શું કરે ? ’

મેં પૂછ્યું. ‘ એમ શા માટે ? ’

Hasten Slow-આસ્તેથી ઝડપ કરો એ આજનું મજૂરમૂલ છે. લડાઈમાં સરકારે ખૂબ માણસરોડ્યાં દર્તા હવે લડાઈ પૂરી થઈ છે એટલે ઓછાં માણસની જરૂર પડે અને મજૂર છૂટા કરવામાં આવે એટલા માટે તેમણે આ નવું સત્ર અપનાવ્યું છે. હમેશાં તમારાં ટેળક લરેલાં ને લરેલાં દેખાય એવી રીતે કામ કરો

ખાણુ પર ખેડેલા એક મૂક સેવક બોલી ઊઠ્યા, ‘ ભાઈ ! આ તો મણું બચકર કહેવાય મને થાય છે, તમારા શહેરના મજૂરોને તો આ કાઈએ શીખવ્યું હશે, પણ ગામડામાં મજૂરોને આવું કાણુ લણાવવા ગયું હતું ! આ તો આપણા દેશને લાગુ પડતો ભયંકર રોગ છે આનાથી તો મને ડર છે કે જતે દિવસે આપણે આપણા હાથની કુચળતા ગુમાવી બેસીશું જો આમ ચાલે તો આપણા રાષ્ટ્રની કેટલી મૂડી વેડફાઈ જાય ? ’

હું જેઠમા હોને ત્યાં મારે દવાખાનામાં જવાનું થયું સવારમાં એક યુરોપિયન નર્સ આવી મારી સાથેના ફરદી બોલી ઊઠ્યા ફકેડી આવી ! મને થયું આ શું ? મેં આજુબાજુ જોયું પેલી યુરોપિયન નર્સ જોતજોતામાં હસતી વાતો કરતી ખબર પૂછતી એક પછી એક બધે ખાટલે ફરી વળી શી ચપળતા ! એકઢી ચાર જણનું કામ કરી નાખતી એને હું તો જોઈ જ રહ્યો

આપણે ત્યાં પણ પહેલાં કેટલાક માણસને લોડો સાત સમોલિયો કહેતા આ ઉપમા તો બળદ જુદી જુદી જાતની સાત સમોલે-હળની, ઘાણીની, કોશની, એક્કાની વગેરે-જોડાતો આમ જે બળદ સાતે સમોલે કામ આપે તે બહુ ઉત્તમ ગણાતો અને સાત સમોલિયો કહેવાતો પણ આજે તો એથી ઊંઘડું જ થતું જાય છે. આખના દાકતરને કાનનું ન આવડે અને કાનના દાકતર દાંતનું ના જાણે અને તોય સ્પેરયાહિરટ કહેવાય ! ’

(સાંધણુ સામેના પૃથ્થપર)

સ્વપ્ન દ્રષ્ટાનું સિદ્ધિ પર્વ

૧૯૧૧માં 'ગુજરાતની અસ્મિતા' અને 'ગુજરાત એક અવિલાસ્ય' એ મત સાહિત્ય દ્વારા વ્યક્ત કરવાનું, ૧૯૨૩માં ગુજરાતના એક સાંસ્કૃતિક વ્યક્તિ તરીકે દર્શન કરવાનું અને આજે જ્યારે એ સ્વર્ના સિદ્ધિ ચર્ચા થાય છે-લગભગ ચાલુ જવા આવ્યા છે-ત્યારે આ પ્રમુખ-રથાનેથી આદિવચન ઉચ્ચારવાનું અને એણે સદ્ભાવ્ય આપ્યું જે ધ્રુવર પ્રત્યે મારી એક પ્રાર્થના હોય તો એ કે એ સિદ્ધિ જલદી થઇ જાય

ભારતના ઘડતરમાં ફાળો

૧૯૦૭માં ગુજરાતને મુખ્ય સામ્રાજ્યોનું કબજાસ્તાન Grave of vanished Empires ની ઉપમા મેં આપી હતી. ચાલીસ વર્ષે આજે ગુજરાતને હ એક ઉગતી વિશ્વશક્તિના ગણેશ-દ્વારા Main gate of a rising world power ની ઉપમા આપી શકું આ ચાલીસ વર્ષ-માં ગુજરાતીઓએ દેશને ધણું સમૃદ્ધ કર્યો ને એ ક્ષેત્ર સમૃદ્ધિની લદાણ કરી એમણે ધણું ક્ષેત્ર ખેડ્યો ને નવા વિજયો મેળવ્યા ધણી સેવા કરી અને ધણું ત્યાગ પણ કર્યો વિદ્વાનો રાજવીઓ ને મુસ્લિમીઓ, વ્યાપારીઓ ને સામાન્ય વર્ગીઓએ કાંઈ કાંઈ ક્રાંતિઓ સારી અને ભાગતના અવ-નવીન ઘડતરમાં મોટો ફાળો આપ્યો

કૃષ્ણચંદ્રની કૌમુદી ઉજવો.

પણ મારા ચાલીસ વર્ષ પાછળ શા માટે જોઉં ? સો વર્ષ પગ નર્મદે 'ગરવી ગુજરાત' ગાયુ ને દયાનંદે ગણ્યુ મર્મને પાયો નાખ્યો પૂજ્ય બાપુ ગુજરાતીઓને અધ્યક્ષરમાંથી પ્રકાશમાં લઇ આવ્યા. ગાંધીજી તો રાષ્ટ્રના, સમસ્ત વિશ્વના ને સનાતન કાલના પણ આપણા પહેલા કવિએ તો ગુજરાતના 'કૃષ્ણચંદ્રની કૌમુદી ઉજવો' કહ્યો આજે તો એ ગાંધીજીના ગૌરવે ગરવો પણ છે એ ઉજ્જવળતા અને ગૌરવ આપણું ભાવિ ધરશે એ વડે જ આપણે નવવિધાનનો ભાગ ઉપા-ડવામાં મદદ કરી શક્યું

(સામેના પૃથ્વું અનુસંધાન)

આજે તો દુનિયામાં આર્થિક દરિદ્રતા આવી ગઈ છે. એવે સમયે આપણી આવી દૃષ્ટિ ખરેખર આત્મહત્યા જેવી જ ગણાય આજે કામના એક કલાકના આંતરરાષ્ટ્રીય એકમ કરતાં ૪ અમેરિકાનો આંક વધુ છે, જ્યારે આપણો એ આંક ૦.૦૭ છે જો જગતમાં આજે ટકવું હોય તો આપણે આપણો એ આંક વધારવો જોઈએ આજે આપણને એ તક મળી છે જગતમાં જે જે દેશો આગળ આવ્યા છે તેમને આ આંક વધારી ગાંધીય ઉત્પાદન વધારવું જ પડ્યું છે અમેરિકામાં એક કલાકમાં જેટલું ઉત્પાદન મળે તેના ચૌદમા ભાગનું ઉત્પાદન આપણને મળે છે અને આ અંતર વધતું જ જાય છે જો આપણે ટકવું હોય તો કાયદેસરના મેળવવી જ પડશે

યોગની એક વ્યાખ્યા કર્મમાં કુશળતા છે જે કામ એક માણસ કલાકે કરી શકે તે જ કામ જો બીજો માણસ તેટલી જ સારી રીતે ના કરી શકે તો કુશળ ગણાય. આજે તો આપણે દિવસે દિવસે આપણું હાથ મન અને શુદ્ધિની કુશળતા હણી રહ્યા છીએ યોગબદ્ધ થઇ રહ્યા છીએ *

પ્રવાસી—

ચારે તરફ શૂન્યતા

ગાંધીજી આજે નથી એ મારાથી કલ્પાતુ નથી મેં એમને એક વાર સૂર્યનારાયણ સાથે સરખાવેલા. જ્યાં એમનાં કિરણો પડે ત્યાં કળદ્રવતા સાપડે એ ગયા, આપણા હૈયા હજી ગડે છે ચારે તરફ શૂન્યતા ભામે છે, છતાં એક આશ્વાસન આપણે લઈ રાષ્ટ્રીએ સૂર્યાભિય હરત યયુ ખરે, તેના પ્રેરણાતેજથી કાણે કાણે નવપલ્લવો પુટયા જાય છે ને જવે એ ગયા-રાષ્ટ્રવિધાયક, સમ્રાટ પયમ બર ને ચોગી એ તો ઋષિમુનિઓના સઘમા જઈ લાવ્યા ને જગતમા કોઈએ નહિ કલ્પેના એવા ભવ્ય અવમાનના ધણી થઈ ગયા, સાથે આપણને અવિગત સામર્થ્યનો વાગસો આપી ગયા

ગડતુ હૃદય તો છાતુ ગખતુ જ ગણુ એ વાગસાતુ ગણુ એ અભિવૃદ્ધિ એ જ હવે આપણુ કર્તવ્ય થઈ પડયું છે ભાગત સ્વતંત્ર યયુ આપણા પ્રશ્નો ને દષ્ટિ બ ને પલટાઈ ગયા પરિસ્થિતિ ને નવા ધ્યેયો નવા નિર્ણયોની અગત્ય દર્શાવી ગહે છે

આપણે સદભાષ્યે ગુજરાતની મહત્તાના અર્વાચીન અવતાર સદાર ગુજરાતને અને ભારતને ઘડી રહ્યા છે ગાંધીજીની મહત્તા જગન્નહર છે, એ તો કર્તવ્ય અને વાણીજ્યનેના રવામી હતા થોડાક જ સંગઠનની મહત્તાનું માપ કાઢી શકે છે, કાળુ કે એ તો નેપોલિયનના સૂત્રમા માને છે “ શબ્દો જવા દો-કાણીથી જ જવાબ દો ” સિદ્ધગજ જયસિંહે ગત્રોથી ગુજરાત એક કથું, પરશુરામે, અશોકે, સમુદ્રગુપ્તે ને અકબરે રાજ્યબળે ભાગતને એક કથું સદારે તો એ પ્રવૃત્તિઓ આદરી

સરદારનું અગ્રસ્થાન

૫ દરમી એ ગરટે ભાગતના ૫૭૨ ટુકડા હતા, આજે ત્રણ ચાર અપવાદો સિવાય ભા ત એક ક્ષેત્ર ગયુ છે ત્રણ મહિના પહેલાં ગુજરાતીઓના ૨૫૦ ટુકડા હતા, આજે માત્ર ચાર જ ગણા છે આ એકતા રાજ્યબળે નથી ગ્યાઈ, માત્ર મુત્સદ્દીગીરીથી બની છે આજે ભારતવાસીઓના હૃદયમા એમનું સ્થાન છે અને સુગૃહિતતાની મૂર્તિરૂપે ભારતના ગણવિધાયકોના કીર્તિમંદિરમા એ તો અગ્રસ્થાને બિરાજે છે

પણ હું તો પ્રાણલુન્નવાને લોલિયો ખરો ? હું ગરપુર, વામદા, ને ગ્રામ્યુઆ રાજસ્થાનમા ગયા એમા ગુજરાતીઓને અન્યાય થયો માત્ર છું સિરોહી પણ ગુજરાત સિવાય બીજા સમૂહમા જાય એ પણ અસ્વાભાવિક છે, એ ન રતુ જોઈએ, ઉદયપુરની બદારના ભોલના પ્રદેશો મહાગુજરાતની બદાર ગહે એ પણ ખોટું આણુ ગુજરાતનો ઉત્તમ સ્તંભ. ન દુગખાર પૂર્વદાર, વસઈ દક્ષિણદાર, આપણે ગુજરાતીઓ મુખઈ પ્રાતમા ફેરફાર માગતા નથી આપણે તેર માત્ર એટલું જ ઇચ્છીએ છીએ કે ગુજરાતીઓ બધા એક પ્રાન્તના રાજ્યવર્તુલમા આવી જવા જોઈએ

નવીન ભારતમાં ગુજરાત

આપણી એકતા હવે બ્રિટિશ લશ્કર પર અવલંબની નથી-એ તો ભાગતના સ્વાતંત્ર્ય પર ટકી રહી છે, એટલે એ જ દષ્ટિએ આપણે વિચાર કરવો ગણો નવીન ભારતમા ગુજરાતનું સ્થાન સીમાપ્રાતનું છે હવે બ્રિટિશ જહાજો આપણુ રક્ષણ નથી કરતા, સિંધ ભાગતમા નથી સૌગંધ્ર, કચ્છ, રાધનપુર, મારવાડ, અરે નાનકડા સૂઈ ગામે આતંગગ્રામીય સીમાનું જોખમભયું

ગૌરવ પ્રાપ્ત કયુ છે પાંચ આતરરાષ્ટ્રીય બદલે મહાગુજરાતમાં છે થોડા વખતમાં વાયુમાનનાં મોટા મથકો આપણે ત્યાં ઉભા થશે આ નવી જવાબદારી, નવા સામુદાયિક પરાક્રમે માગી રહી છે તમે શું કરશો ? " શું શા પૈસા આ ? " તમારો ઉદ્ધાર નહિ થાય એ ચોક્કસ સમજાવે

માનસ બદલવું ધટે

પહેલું પરાક્રમ તો આપણે સામુદાયિક માનસ બદલવાનું ધટે છે માત્ર પૈસા બનાવે મોજ-શોખ કંઈ વ્યાપાર ઉદ્યોગ વધાર્યે હવે નહિ આવે આપણે સૈનિક બનવું જોઈએ ભારતીય સૈનિકના, નૌકાદળના, વાયુ બળના આ કામ જરા અઘરું છે, કારણ કે આપણને ગાદી પર બેસી ચોપડા લખવા ગમે, કાર્પાઈઝ નાં જઈ કાગળ લખવા રૂચે કે પ્લાટલામાં સૂઈ નવલકથાઓ વાંચવામાં રસ પડે પણ હવે વિરાટ સામર્ય વિના ભારતનો ઉદ્ધાર નથી, અને યુદ્ધવિષયક તત્પરતા વિના ગુજરાતનો મોક્ષ નથી

ગુજરાતનું સરકારને એકતાના પ્રશ્ન સાથે ગુજરાતના માર્ગ વ્યવહાર-CommunaCations ને મેટા પ્રશ્ન જોડાયેલો છે ગુજરાતના રસ્તાઓ ને રેલવેઓ ઐતિહાસિક અકસ્માતથી ઓ જુદા જુદા ગળ્યોની સપાટ પ્રમાણે બંધાય છે હવે આપણે મુબઈથી આણં ને મારવાડ અને દાહોદથી કુડચા, રાજકોટ જૂનાગઢ ને ઓખા સુધી ધોરી રસ્તા અને પહોળા માપની આગ-ગાડીઓની જરૂર છે. અર્થાત્તીન જગતમાં ધોરી રસ્તાઓ, રેલવેઓ, વાયુમાર્ગો જેવા ગળ્યમાર્ગો તો સમુદ્રિક ધોરી નહોતે. એમાંથી જીવનનો પ્રવાહ સમગ્ર પ્રદેશ, શરીરની શક્તિ અને સમૃદ્ધિ આપે છે ભવિષ્યનું માર્ગવિધાન એ સમસ્ત ગુજરાતની એકતાની દૃષ્ટિએ થવું જોઈએ

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ

ખીજે એક પ્રશ્ન ગુજરાતની વિદ્યાપીઠો છે ૧૯૪૨ થી તો મેં એને માફ એક પ્રિય ખોય બન્યું છે ગુજરાત વિશ્વવિદ્યાલય સમિતિ ૧૯૨૭નું વરોદગ યુનિવર્સિટી અને ગાયકવાડ સરકારે નીમેલી વરોદગ યુનિવર્સિટી સમિતિ બંધાવી સાથે મારો સબંધ રહ્યો છે આણંદનું કૃષિગોવિદ્યામંડળ અને કૃષિવિદ્યા કેએજ અને તિરુવા વિશ્વકર્મા વિદ્યાલય સાથે પણ હું સંકળાયેલો છું ત્યાં પણ સંચાલકો વિદ્યાર્થીઓ સ્વપ્નો સેવે છે જ્યારે ગુજરાતનું રાજકીય ચિત્ર દિને દિને બદલાઈ ગયું છે, જ્યારે આખરો નક્કો નજર સામે આપરો તથા ત્યારે જ્યાં અનેક પ્રયત્નો આપણે મધ્યે બેસા મળી કેન્દ્રિત કરવા જોઈએ અને સ્થળને માટે સરદારશ્રીનું માર્ગદર્શન મેળવવું જોઈએ

આપણે તો જગતિખ્યાત વિશ્વવિદ્યાલય સ્થાપનાનું છે, દી ગ્રીનું ધર નથી જોઈતું. અંતે વખતે મુબઈ સરકારે વિશ્વવિદ્યાલયની તૈયારી કરવી જોઈએ મહાગાંધી વિદ્યાપીઠ માટે ઝપાટાબેઠ તૈયારીઓ-સ્થળની, મકાનની, આર્થિક વ્યવસ્થાની-આલે છે ગુજરાતને માટે એ આટલો વિચલ કેમ મેવે છે ?

ત્રીજે પ્રશ્ન આપણા ગુજરાતની લૌગીચિક સમૃદ્ધિનો આપણેનો સમુદ્ધતીરવામીઓ છીએ અને ગુજરાત-પુગળો અનુપરેશ નદીઓના મુખોનો પ્રદેશ છે, પણ માથે સાથે દરિયો વળે વળે આપણી જમીન ખાતો ગળ્ય છે ને ગજપૂતાનાનું રણ વળે વળે ગુજરાતમાં આક્રમણ કરવું ગળ્ય

છે ભરચના અંગેના ગામમાં ન્યા રાગ દાદના સમૂહ ખેતરો હતા ત્યાં આજે વાવેતર અવરે યથ પડયુ છે સરસ્વતીમાં ન્યા હોડીઓ ફરતી ત્યાં આજે પગની આગળી લી નય એટલુ પણ પાણી નથી આ પ્રશ્નો પર તો આપણે હલુ વિચાર પણ નથી કર્યો

બ્રિટિશ રાજ્યની પ્રણાલિ હતી કે ગુજરાતમાં જલપોષણ-Irrigation ની વ્યવસ્થા બને ત્યાં સુધી નહિ કરી, કાલેજ વાચ્યુ કે આજ સરકારે એ પ્રણાલિકાનો ભગ કરી જલપોષણ યોજના અમલમાં મૂકવાનો નિશ્ચય કર્યો છે આ પ્રશ્નો પૂરે પૂરો ઉકેલ અવરે છે, એ હું કબૂલ કરે છું પણ આ પ્રશ્ન જ પૂરવાર કરે છે કે ગુજરાતીઓનું એકીકરણ ઘણુ જરૂરનું છે

કૃષિગોનીધા

કૃષિગોવિદ્યાના વિકાસ વિશે વધારે કહેવાની જરૂર નથી પણ આણંદની કૃષિગોવિદ્યા મેં યોગ્ય ત્યારે મને પણ ખ્યાલ ન હતો કે આવી સ રચા કેટલી ફાયદાકારક નીવડશે આજે એ સ રચા ના થાણા સુગત અને અમદાવાદમાં છે જે ગાયકવાડ સરકાર અને રાષ્ટ્રની સન્કાર પૂરતો સહકાર આપે તો એ સ રચા ગોવર્ધનના કાર્યમાં ગુજરાતના દરેક વિભાગમાં વિકાસ સ ધી શકે

આ સ રચા કાચે મારો સખ ધ છે તેથી હું આમ નથી કહેતો, પણ અર્વાચીન જમાનામાં નાની છૂટી છવાઈ સ રચાથી કેટલેક સધાય એમ નથી, જેમ મોટી યાય તેમ તે વધારે પ્રખરિષ્ઠા-તો ગખી શકે, સ શોધનમાં વધારે પૈસા ખર્ચી શકે અને વધારે વૈજ્ઞાનિક વિકાસનો લાભ આપી શકે માફ ચાલે તો હું દરેક છત્વામાં એક ગો-ર્ધનકેન્દ્ર સ્થાપુ અને અમારી સ રચાદ્વારા ગોકુલો Herds of cattle ની અભિવૃદ્ધિ પ્રસાદ પણ ' વે દિન કહ સે કે મિ યાકે પાઉ મે જુતિયા'!

શારીરિક સ પત્તિ

આરીય અગત્યનો સવાલ તો આપણાં શારીરિક સ પત્તિનો છે આપણા યુવક યુવતી-ઓએ ઘણી દિશામાં પ્રગતિ કરી છે, પણ એમના શારીરિક વિકાસ પર હજી આપણે ધ્યાન આપ્યું નથી, આપણા આહાર પર આપણે ધ્યાન આપ્યું નથી આપણી સ્ત્રીઓની નિર્બળ થતી જનનશક્તિનો આપણે વિચાર કર્યો નથી

મુળધર્મો એક પ્રખ્યાત જનનાલયના સ ચાલકે એક વાર મને કહ્યું હતું કે બધી કોમની સ્ત્રીઓ કરતા ગુજરાતી સ્ત્રીઓ જનન જેવો સામાન્ય નૈસર્ગિક અને અનિવાર્ય કાર્યમાં ઘણી જ અસફળ નીવડે છે વધારે પ્રમાણમાં મરે છે અથવા નિર્બલ ગહે છે એનું કારણ માં આપણે કે ગુજરાતી સ્ત્રીઓ કસરત ઓછી કરે છે ને દૂધ ઘી ઓછા ખાય છે એમને ટાપડીપ માટે પૈસા સાચવી રાખવા છે અને જાડા થઈ જવાની બીક લાગે છે ! આ મનક નથી ન-નસત્ય છે આપણી સ્ત્રીઓના શરીર ન સુધરે તો આપણો વેલો ફીણ યથ જવાનો આ વિષયમાં દેશી દબ્બના અને અંગ્રેજ દબ્બના આપણા વૈદ્યોનો લોકમત કેળવો તો જ પ્રગતિ યાય

“ ગુજરાત એક અને અવિભાજ્ય ”ની માળા મેં જખી છે, હવે સાથે એક, અવિ-ભાજ્ય અને અભેદ બને, એ મ ત્રનો જખ આપણે જખવો રહ્યો ગુજરાતની ‘ અભેદતા ’ માત્ર માળા જખે આવે; એમ નથી ગુજરાતી મુસ્લમીઓ અને ચિન્તકો ભેગા મળી પ્રગતિની યોજના અમલમાં આણે ત્યારે બને એના કેટલાક કોયડા તો મેં ગણાવ્યા ઘણા બીજા ગણાવી શકે પણ એનો

હિંદમાં અળવળ, પોતાના કાર્યમાં ઓતપ્રોત થઈ જવાની તેમની આ શક્તિનું આપણને સારું દિગ્દર્શન કરાવે છે અને તેમની આ શક્તિને લીધે જ મેં ઘણી વેળા કહ્યું છે કે, તેમનાં કાર્યોમાં આપણે છુપાઈ રહેલી ધર્મવૃત્તિને જોઈ શકતા હતા. '

‘આ મહાન પુરુષનો સેવામંત્ર પ્રાઢ હતો, તેની કિંમત તેઓ કેટલી મમજતા હતા તે બતાવવા સાથે એ પણ બતાવ્યું કે જ્યાં એકનિષ્ઠાથી અને સંકલ્પને જ વળગીને કાર્ય કરવામાં આવે છે ત્યાં હિંમાલયના જેવડી લાગતી અડચણો પણ અપાટીથી દૂર કરી શકાય છે. ’

‘આ જમાનામાં રાજ્યધારી સંન્યસીજ સંન્યાસને દીવાલી ચકવાના છે બીજા પ્રાય જગતું સંન્યસનારા જ હશે શુદ્ધ ધર્મમાર્ગે જનારા કોઈપણ ભારતવાસી રાજ્યકાણી કાર્યોમાં ભાગ લીધા વિના ભાગ્યે જ ગદી શકે, એટલે બીજા રૂપમાં હોતા શુદ્ધ ધર્મમાર્ગી લોકસેવાનો અગતીય કાર્યો વિના રહી જ શકતા નથી રાજ્યતંત્રની જાળમાં આપણે બધા એટલે બધે દરજ્જે સુચરાય યલા છીએ કે રાજ્યતંત્રમાં પડ્યા વિના લોકસેવા સંભવિત નથી જે ખેડૂતો અમલના વખતમાં રાજ્યાધિકારી કાણ છે તેને વિષે અજ્ઞાન ગ્રહેવા છતાં પોતાનું સરળ જીવન નિર્ભયપણે ચુલ્લી શકતા હતા, તેઓની એવી નિરાળી સ્થિતિ હવે ગદી નથી આવે સમયે તેમનું ધર્મચરણ રાજ્ય-મંદરણી સ્થિતિને અવલખીને હોવાનું જોઈએ. આ મહત્વનો સ્વીકાર આપણા સાધુઓ, ઝડપિઓ, મુનિઓ, મૌલવીઓ, પાઠરીઓ કરે તો સ્થળે સ્થળે હિંદ સેવક સમાજ હોય, અને ધર્મવૃત્તિ હિંદુસ્થાનમાં એવું વ્યાપક સ્વરૂપ પકડે કે જેથી રાજ્યતંત્ર જે અળખામણ થઈ પડ્યું છે તે શુદ્ધ થાય, હિંદુસ્થાન જે ધાર્મિક સામ્રાજ્ય ભોગવતું હતું એમ આપણે જાણીએ છીએ તે સામ્રાજ્ય તે પાણું ભોગવે, હિંદનાં બધાં એક દાણમાં તૂટે અને એક પ્રાચીન દરિયે પોતાની અમર વાણીમાં વર્ણવેલી સ્થિતિ ઉત્પન્ન થાય. લોખંડનો ઉપયોગ તરવાર બનાવવામાં નહિ, પણ હજી બનાવવામાં થયો, અને સિંહની સાથે ઘેરા મિત્રલાવે વિચરશે. એવી સ્થિતિ ઉત્પન્ન કરનારી પ્રવૃત્તિ ગોખડેજના જીવનનો મત્ર હતો, એજ તેમનો સંદેશ છે.

—શ્રી. કૃષ્ણદાસ ચિતલિયા

છપાય છે.

સત્પુર પ્રસિદ્ધ થશે.

ગુજરાતના જાણીતા ગ્રામસેવકનું

શ્રી. બળલભાઈ રચિત

ગ્રામજનતાની ગીતા સમો એક જ ગ્રંથ

ભીનપત્રો દ્વારા લોકશિક્ષણ

નવી આવૃત્તિ : જરૂરી સંશોધન સાહિત
તમારા ઓર્ડર આજે જ નોંધાવવા લખો —

પુસ્તકાલય સહાયક સહકારી મંડળ લિ.

પો. બો ૧૦, રાવપુરા-વડોદરા.

સાચા જ્ઞાનની સમજ

હું એક ગામડામાં ગયો હતો ત્યાં દિવસે બેરોજો બહાર આવી શકતાં ન હતા રાત્રે તેઓ મારી પાસે આવ્યાં ગાંધીજીના અવધાનથી તેઓને દુઃખ થયું હતું, પણ ગાંધીજી કોણ હતા અને શું હતા તેની તેઓને ખબર ન હતી તેઓએ મને પ્રશ્ન પૂછ્યો 'ગાંધીજીની ગાદીએ કોણ એકું ?' તેઓમાં ગાંધીજી તરફ ખૂબ જ ભક્તિભાવ હતો, પણ સાચી હકીકતથી તેઓ અજાત હતાં

સ્વરાજ મળ્યું છે, આપણા જ માથુસો તેનું સચાલન કરી રહ્યાં છે, પણ સામાન્ય જનતાને તે રાજદારી વિચારોની ખબર નથી તેઓ ફક્ત અમલ કરવાનું તે જાણે છે, એટલે સાચું સ્વરાજ વ્યાપક થયું નથી એકબીજા સાથે સમભાવથી રહેતા શીખવું તે સાચી કેળવણી કું જ્યારે જેવાં હતાં ત્યારે મારા સાથીઓ ન તો આવડતા કે બીજા મુશ્કેલીઓ નડતી ત્યારે અમે જેવાના સુપ્રિન્ટેન્ડન્ટને તે વિશે વાત કરતા. ત્યારે તે અમને 'ચૂપ' રહેવાનો હુકમ કરતા અને કહેતા કે બીજાને માટે બોલવાનો તમને અધિકાર નથી સ્વરાજ્યમાં દરેક વ્યક્તિને પોતાના વિચારો દર્શાવવાનો અધિકાર છે

૧૫ મી ઓગસ્ટે જે સ્વરાજ આપણને પ્રાપ્ત થયું તેને માટે પૂ. ગાંધીજીએ નીચ વર્ષથી જહેમત ઉઠાવી હતી તેઓ ગામેગામ ફર્યાં હતા અને લોકોમાં સાચી જાગૃતિ લાવવા પ્રયત્ન કર્યાં હતા. તો પણ હજી મુશી આપણે પૂરેપૂરા ગાંધીજીને સમજી શક્યા નથી ગાંધીજીનાં દર્શન કરવામાં અને તેમની જગ્યા બોનવામાં લોકોએ જે શક્તિ ખર્ચી છે તેમાંની થોડી શક્તિ પણ તેમને સમજવા પાછળ અને તેમનો સંદેશ ગ્રીહવા પાછળ ખર્ચી નથી

૧૫ મી ઓગસ્ટને દિવસે ગામેગામ સભાઓ યોજવામાં આવી હતી, સમાર ભો ગાંધીવામાં આવ્યા હતા અને બધાના ગળાં બેસી ગયા હતાં, પણ કોઇને સાચું સ્વરાજ શું તેની ખબર ન હતી આપણો રાષ્ટ્રધ્વજ કે જેને માટે કેટલીએ અમૂલ્ય બલિદાનો અપાયા છે તેની સાચી સમજ કોઇને ન હતી, તેથી લોકોએ, પેરેસ્પેક્ટનાં કાપડના, મિલના કાપડના તેમ જ સાચા રંગો પણ હાથ્યા વગરના ખેત્રે ધર ઉપર તેમ જ દુકાનો ઉપર ફરકાવ્યા હતા એવી બીક કે રજીને તેઓ પાછળ રહી જાય અથવા તેઓનું કેકકે ઝોણું કહેવાય

વિદ્યાર્થીઓ જેઓ પોતાને કેળવાયેલા માને છે તેમની પાસે પણ સાચી સમજણ નથી તેઓ છાપાઓમાંથી વિચારો લે છે, અને તેની ઉપર ચર્ચાઓ કરે છે જવાબદારલાદનો આ મત છે અને સગ રાશીનો આ મત છે, તેમ છાપાઓમાંની વાચાને તે ઉપર ચર્ચા કરે છે, પણ સ્વતંત્ર રીતે વિચારેયો એક પણ વિચાર તેઓની પાસે નથી. તેઓની પાસે સાચી દૃષ્ટિ જ નથી તેને માટે કેળવણી બદલવી જોઈએ કેળવણીનો અર્થ જ્ઞાન, અને જે સ્વતંત્ર રીતે વિચાર કરવાની સાચી દૃષ્ટિ આપે તે જ જ્ઞાન

બાળક જન્મે છે ત્યારથી દરેક માથુસ તેનામાં ખૂબજ જ્ઞાન ભરી દેવાની ઉતાવળ કરે છે. તેનો સ્વતંત્ર વિકાસ વિચારવાને બદલે તેનામાં બહારથી ખૂબજ જ્ઞાન રેડવામાં આવે છે તેને

લીધે અપયો થાય છે, જ્ઞાન વિકૃત થાય છે અને અકાળે મળેલું જ્ઞાન લયનું નુકસાન કરે છે આ કાચી કેરી ખાના જેવું છે અમે નાના હતા ત્યારે કાચી કેરી ઝાડ ઉપરથી તોડના અને તેને પાકી કેરી જેવી બનાવવા બારણોની સંખ્યામાં લીસતા અને પછી તેને ખાતા અને પાકી કરીને ખાધાનો આનંદ માણતા આ રીતે કાચી કેરી ખાવા જેવી આ કેળવણી છે

બહારથી કોઈએ ઉપગમેલું જ્ઞાન નકામું છે, જોખેના જ્ઞાનથી તત્કાલિક સારું પરિણામ આવે છે, પણ તે મ્થાથી અસર મૂકી શકતું નથી હું જોખામડળ ગયો હતો ત્યાં રાજ્ય તરફથી ફરમાન મળેલું હવામાં આવ્યું હતું કે જે ફૂવા બે દાવશે અને જો તેમાં પાણી નિકળશે તો ગળય તરફથી તેને અમુક રૂપિયા મદદ મળશે હવે ફૂવા બે મલતના હોય છે એક એવા કે જેને ચૂવા ઉપર આધાર રાખવો પડે અને બીજા એવા કે જેમાં પાતાળમાંથી પાણી આવતું હોય પણ આ લોહા તો બહારથી પાણી લાવીને યોડે મુધી બોલેલા ફૂવામાં રેડતા અને બતાવતા કે ફૂવામાંથી પાણી નીકળ્યું છે ને આક્રિષ્ટ પણ તે સાચું છે તેમ મજૂર રાખતો 'કાગણ' કે તેને પણ તેમાંથી લાય મળતી બહારની કેળવણી આના જેવી છે તે બહારથી રેડેલા પાણીની જેમ થોડો વખત દેખાય છે અને પછી અદૃશ્ય થઈ જાય છે, એ સાચી કેળવણી નથી, આપણે તો પાતાળફૂવા બેઠાએ છે એટલે હેંચાઉકલત લાવી શકે તેવી કેળવણી બેઠામ છે, બહારથી રેડેલું જ્ઞાન નહિ, પણ અંતરમાંથી સ્ફુરેલું જ્ઞાન બેઠાએ છે

- હજારો આપણે ત્યાં છથી બાર ટકાએ જ આ કેળવણી લીધી છે, નહિ તો આપણે નીચ યદ જાત બીજા આપણા નેવું ટકા લોહા તો હેંચાઉકલતથી જ કામ કરે છે તે જ સાચી કેળવણી છે

દાદા શબ્દ ત્યારે જેમાં હું બાળા બેરેકમાં હતો ત્યારે વિદ્યાર્થીઓએ મને સ બે ધેયો, મને વિદ્યાર્થીઓ તરફ લાવ હો તે લીધે તેઓ માની પામે આવતા અને વાતો કરતા તેઓએ મને 'મહારાજ' કરતા 'દાદા' શબ્દથી સંબોધવું વધારે પસંદ હતું ત્યાં પણ અદર અદર કેલુ કેટલું લેણેયો છે અને કોણે કેટલી ડિઝીઓ મેળવી છે તેની વાતો ચાલતી અને જે વિદ્યાર્થીઓએ યો ગી ડિઝી મેળવી હતી કે એણે ભણ્યા હતા તેઓ નાનમ સમજતા અને તે મેળવવા ઇચ્છા તેમ જ પ્રયત્ન કરતા હતા આ સાચી કેળવણી નહિ, પણ કેળવણી માટેનો ખોટો મોહ છે.

મંધીજી જેને બુનિયાદી તાલીમ કહે છે તે જ સાચી કેળવણી છે જી ન જીવવાની કળા તેનું નામ 'ગી' જીવમાં કયા ગુણો વિકસવા બેઠાએ અને કઈ સુદેવો પડવી બેઠાએ તેને માટે જે સાચું સમજ આવે તે કેળવણી કેળવતું એટલે દેવ હોવી આરો વસ્તુએ ક વાને મટેની આપણે જે પાડવી બેઠાએ જેમ જમતી વખતે જમણો હાથ જ અપને અગળ લાવીએ બીએ, તેમ સાચી વસ્તુ કરવાની આપણે દેવ પાડવી બેઠાએ સમૂદમાં કેમ બેમનું, કેમ ચાલનું, કેમ જમનું, સુખદુખની વખતે કેમ ગહેવું એની સાચી મન-જ એ જ સાચી કેળવણી આ જાતની જે હેંચાઉકલત આપે તે સાચી કેળવણી, ઇન્દ્રિયોની કેળવણી એટલે જે ઇન્દ્રિયો ઉપર સંયમ શીખવે તે જ, ગમે તેટલી બૂખ લાગે પણ બે બેગર અપચ્ચ હોય તો ન ખાતું એ જે શીખવે તેનું નામ ઇન્દ્રિયોની કેળવણી

ગાંધીજીની યુનિયાદી તાલીમ ઘણા ઓછા લોકો સમજે છે ખુ વર્ષા આશ્રમના મુખ્ય કાર્યકર્તાને તેની સમજ નથી તે જ્યારે તેના અહેવાલો અને ખીજ વિગતો પ્રગટ કરતા ત્યારે ગાંધીજી કહેતા કે તે કંઈ સાચી યુનિયાદી તાલીમ નથી સાચી યુનિયાદી તાલીમ તો ગર્ભધાનથી માંડીને અન્યેષ્ટિર્મસકાર સુધી વ્યાપક હોય છે

સુદેવ વધતી જાય તેનું નામ જ્ઞાન સાચું જ્ઞાન અદરેયો નીકળતું જોઈએ

આ જ્ઞાનનું સાચું જ્ઞાન આપવાની જે ભૂમિકા તૈયાર કરે તેનું નામ કેળવણી. સાચા જ્ઞાનની લઘાણો યધી જોઈએ અને તે આચારમાં મૂકી શકાય તેવું હોવું જોઈએ મારો ભત્રીજો એમ એમ સી યંચેલો છે તેણે એક પ્રયોગ કર્યો તેનું તેણે મારી પાસે આધાર, કલાક સુધી વર્ણન કર્યું, પણ તેમાંથી હું કંઈ સમજી શક્યો નહિ ધગમા ભાઈ, બહેન, મા, બાપ, આસ-પાસના પાડોશીઓ પણ તે સમજી શકતા હોવાં જોઈએ, ત્યારે સાચા જ્ઞાનની લઘાણી યધ કહેવાય

બધાને ખીજને પ્રશ્નો પૂછવાની બહુ જ ટેવ હોય છે પૂછનારે પોતે તે પ્રશ્નનો સાચો વિચાર કર્યો હોતો નથી ધૂન આવી માટે પૂછી નાખ્યો તેવું હોય છે તેથી તેના ઉત્તરમાંથી પણ તે કાયદો મેળવી શકતો નથી પ્રશ્નો પોતાને પૂછવા જોઈએ તેનો જવાબ અતરમારી મેળવવા પ્રયત્ન કરવો જોઈએ આવી જ્ઞાનના પોતાને પૂછાએલા પ્રશ્નોની આતરિક લઘાઈ તેનું નામ કેળવણી આવી જ્ઞાનનો વિચારેલા પ્રશ્નથી જો જવાબ ન જડે તો કોઈ મહાપુરૂષ ૫ સેધો મળેલો ઉત્તર ખૂબ જ ઉપયોગી થશે

સ્વરાજ્યની સમજણ એ લે દરેક વ્યક્તિએ કરવાના કાર્યોની કમબહતા અત્યારે મોટા ભાગના બેકુતોને અને ગામડાના બીજા માણસોને સ્વરાજ્ય ની સાચી સમજણ નથી આ સ્વરાજ્ય અમલિટનું સ્વ રાજ્ય નથી. ગાંધીજી કહેતા કે જે એક દિવસે મારે મેળવેલું સ્વરાજ્ય છે તેમ બનશે અથવા મારે કે અમુક વ્યક્તિઓનું સ્વરાજ્ય છે તેમ બનશે ત્યારે તે રાજસોનું, રાજ્ય કહેવાશે, સે 'નું રાજ્ય નહિ કાયદાએ સમાજમાં વ્યસ્થા સ્થાપવા માટે દોષ છે કાયદાઓ ચતાની સાથે તેનો ભંગ કરવાનું શરૂ કરવું તે યોગ્ય નથી, પણ કાયદો કરવાની સામાજિક જ રિયાત જીભી થવાની સાથે જ કાયદો અમલમાં અવ્યો હોય કે ન હોય પણ તેનું પાનન શરૂ થઈ જવું જોઈએ બધાં સમજી જાય તો કાયદાની જરૂર નથી સ્વરાજ્ય અને સ્વરાજ્યની વ્યાખ્યા સમજી શકાય તો જ કાયદા ઓછા કરી શકાય

હરિજનોનાં મંદિરપ્રવેશ વખતે મારા એક વકીલમિત્ર મને મળ્યા હતા તેમણે મને કહ્યું કે જે પહેલેથી મને મળ્યા હોત તો બધું મીઠું થઈ જત કારણ તેમણે જ મંદિરપ્રવેશ ન કરવા દેવાની સમજ આપી હતી જી આઈ, પી રેવેન્શ મે કાગળે ને અભાવે ટીકટ મળતી ન હતી તેથી ગાર્ડ એક કાગળ પર મુસાફરો નામોની યાદી કરોને એ કાગળ આપતા ત્યારે એક વિદ્યાર્થી જે મારી બાલુમાં બેઠા હતા તેમણે કહ્યું કે, આ ઠીક થયું, આમાં પૈસા દીધા - અર મહેલાઈથી છટકી જઈ શકાશે તેને છટકવાનો જ વિચાર અભ્યે, કારણ કે તેણે ખોટી કેળવણી લીધી હતી. ખરૂં જોતા તેને મારાથી છટકાય જ કેમ એ વિચર આવવો જોઈએ જે ગાર્ડ બૂલી ગયા હોય તો સામેથી જઈને પૈસા આપવા જોઈએ. સહાયગની કેળવણી તેજ સાચી કેળવણી અને તેજ સ્વરાજ્ય ટંકાવી શકશે તેવી કેળવણી માટે સહાયગની ટેવની જરૂર છે ટેવ એ જ મુખ્ય જરૂરી વસ્તુ છે મને એક વિદ્યાર્થી કહેતા હતા કે ભૂત જેવું કંઈ

છે નહિ તેમ હું જાણું છું, છતાં તેની બીક લાગે છે તેણે તેનાથી ન બીવાની ટેવ પાડવી જોઈએ આટલા મહાન હોવા છતાં ગાંધીજીને સર્પની બીક લાગતી હતી અને તેને માટે તેઓ વારંવાર કાળજી લેવાનું કહેતા હું તો બધા ત્યાં દૂર છું તેથી મને તેની બીક રહી નથી. જો અધારામાં ફરવાની ટેવ પાડીએ તો અધારાની બીક જતી રહે છે

ધણા એમ કહે છે કે ગાંધીજી બેરિસ્ટર થયેલા હતા માટે આટલા મહાન હતા, પણ બેરિસ્ટર થઈને આવ્યા ત્યારે તેમને જમાઉધારની પણ ખબર પડતી ન હતી તેમણે તો જામત રહીને સુટેવો પાડવાનો પ્રયત્ન કર્યો તેથી આટલા મહાન થઈ શક્યા જાવનગરના સદ્ગત હીતાન પદ્મજી, રામકૃષ્ણ પરમહંસ, દયાનંદ સરસ્વતી વગેરે બહુ જાણેલા ન હતા, પણ તેઓ, અંતરમાં સુટેવો માટે જામત રહેતા હતા તેથીજ તેઓ મહાન થઈ શક્યા સામાન્ય માણસોની જેમ ગાંધીજી પામે પણ તેન ઢોળાઈ ગયું, દૂધ ઢોળાઈ ગયું વગેરે નજીવા પ્રશ્નોની વાતો થતી એજ વખતે દેશના મહાન નેતાઓ પણ પોતાની મૂંઝવણો લઈને આવતા એ બધાને સહેજ પણ કોઈ વગર તાત્કાલિક ઉકેલ ગાંધીજી આપી શકતા તે સુટેવને લીધેજ !

પાનાં કેળવણી એટલે હૃદયને પૂછીને વિચાર કરવો ને અંદરથી બોલેલું જ્ઞાન તેજ સાચું જ્ઞાન છે જે 'હિચિન્દ્ર' નાટક જેવા પછી ગાંધીજીમાં સત્ય માટેનો આટલો ઊંડો પ્રેમ ઊપજ્યો હતો તેજ નાનકે જીવને સામાન્ય માણસો એવો ધડો લે છે, કે સત્ય પાળવું જોઈએ નહિ કારણ કે તેનાથી તો ખૂબજ દુઃખ સહન કરવું પડે છે આ જનની દૃષ્ટિ તે સાચા જ્ઞાનને આભાવે જ સંભવે અત્યારની વર્ગકેળવણી જેલ જેવી છે, વિદ્યાર્થીઓને એક ઓરડામાં પૂરવામાં આવે છે અને શિક્ષક સોડી લઈને બેસે રહે છે તે એમ જોવા કે કુદરતી વિકાસ કરી શકે તેવા કોઈ વિચાર તેના મગજમાં ઘૂમી ન જાય !

કેળવણીકારો અને વિદ્યાર્થીઓને મારૂં સૂચન છે કે, આ જાતની ખોટી કેળવણી એકદમ દૂર કરે અને અંદર બોળવાની ટેવ પડે તેવી સાચી કેળવણીનો પ્રચાર કરે

—શ્રી. રવિશંકર મહારાજ

(તા. ૨૫-૨-૧૯૮૧ ના રોજ શ્રી રવિશંકર મહારાજે જાવનગરની ઘરઘાળમાં કરેલા પ્રવચન પરથી)

સુખી જીવનનો સન્માર્ગ

તમે સુખી છો કે નહિ તેનો વિચાર કરવા માટે સમય ફાજલ પાડવા સિવાય તમને અમરું દોષ તેજ કામ કરવામાં તમે સતત મગ્ન ન રહો એ જ તમારું જીવન સુખી બનાવવાનો માર્ગ છે.

મને હરી નવરાયને વખત મળ્યા નથી હું મારા આખા જીવન દરમિયાન સખત કામગીરી એટલે જોવા મળ્યાંયો રહી હું કે હું મોટા માણસ થવાનો છું એવો વિચાર કરવાનો મને સમય ન મળ્યો નથી પોતે મહાન થવા સંભવે છે એની વાત જે કુવાન તમારી ખાસે કરે છે તે પોતાના જીવનમાં સાચે જ કાઢ કરી શકે છે

જ્યારે હું ફિરોઝ અવસ્થામાં હતો ત્યારે મને ચાલિયો થવાની ઇચ્છા થઈ આવતી લેખક થવાની મને હરી ઇચ્છા થઈ ન હતી, કારણ કે હું જન્મથી જ લેખક છું

પોતે મહાન કલાકાર અથવા અભિનેતા થવા ઇચ્છે છે એવું મને ધણા યુવકો અને યુવતીઓ જણાવે છે જે તે શાંકારાજીમાં પડવા ઇચ્છે છે એમ પણ દેલવાક યુવકો મને જણાવે છે, તેમની એ મદદિચ્છા કદાચ સફળ ન પણ થાય પણ તમે તેમને એવા થવા અટકાવો તમારા પુત્રને કોઈ પણ ક્ષણમાં જી નાનીયોડી દુકાન થવાવવાનું અથવા શેર ખર્ચવામાં દલાઈ કરવાનું કદો તમારી પુત્રી રમતોમાં ઉતરવામાં થવા ઇચ્છતી દોષ તો તેને પણ તેમ કરતાં અટકાવો, અને તેને કોઈ દુકાનદાર સાથે જોડી જવાડું કદો

આવતા માસની કાર્યદિશા

૧ તમેજી વર્ગીકરણ ન કર્યું હોય તો રમજી દરમ્યાન તે કરી નાખવા તમજીજ કરશે. આ કામ માટે પુસ્તકાલય વર્ગમાં તાલીમ પામેલા શિક્ષક ભાઈઓ પોતાની આનુભાવના ગામંડાના તાલીમ પામ્યા મિવાયના અયપાલોને પણ મદદ કરશે એવી આશા છે

૨ વર્ગીકરણ કરતી વખતે આ પ્રમાણે અવશ્ય કરજો —

(૧) પુસ્તકનો પીઠે નીચેથી જે આગળ છોડી પટ્ટો ચોડવી (૨) પુસ્તકના પૂઠાની અદરની બાજુએ પુસ્તકાલયના નામ છાપેલા પત્તા ચોડવા (૩) પુસ્તકના છેવટના પૃષ્ઠની પાછલી બાજુએ પુસ્તક આખ્યાની તારીખ જણાવવું પત્તુ ચોડવું (૪) પુસ્તકના મુખપૃષ્ઠની પાછલી બાજુએ પુસ્તક ખરીદાની તારીખ, માસ, સન નાખવો તથા કિંમત લખવી તેમ જ પુસ્તકનો રજીસ્ટર નંબર તથા વર્ગીકરણનો આકાર અને સજ્ઞા લખવી. (૫) પુસ્તકના ૧૧, ૧૧૧, ૨૧૧, ૩૧૧ એ પૃષ્ઠો પર શિક્ષકો મારી પુસ્તકનો રજીસ્ટર નંબર તથા વર્ગ લખવો વગેરે જે કંઈ બાકી હોય તો તે પણ પૂર્ણ કરવું

૩ જૂથ મહામા ત્રિમાહી નિવેદનો મોકલવા ચૂક્યો નહિ

૪ જુલૃધ આખર સુધીમાં માગણી પ્રમાણેના મળી શકે તેટલા બધા પુસ્તકો મોકલવાની તમજીજ પુસ્તકાલય સહાયક સહકારી મહાજ કરશે જ માટે આ બાબતમાં પત્રવ્યવહાર કરી વિનાકારણ ખર્ચ કરશે નહિ

૫ જે પુસ્તકાલયોએ ચાલુ વર્ષના અદાનમાં મજૂર કરાયેલી રકમના પુસ્તકોની યાદી બાકી હોય તેમણે અમારા તરફ તુરત મોકલવી. જુન સુધીમાં યાદીઓ નહિ આવશે તો અત્રેની પસંદગીના પુસ્તકો મોકલવામાં આવશે

૬ પુસ્તકોની મેળવણી કરો અને કમી કરવા પાત્ર પુસ્તકોની યાદી અવશ્ય મોકલો

વડોદરા,
તા ૬-૫-૪૮ }

ઉ. મે. પટેલ
અ અવસ્થાપક

મધ્યવર્તી પુસ્તકાલય

સાવંજનિક પુસ્તકાલય શાખા

વડોદરા, તા ૭-૫-૪૮

જાહેરાત અંક ૧૩/૧૯૪૭-૪૮

વિષય

પુસ્તકોની ભલામણ

જ્યાં નાણાંની સવડ હોય ત્યાં નીચેના પુસ્તકો તથા સામયિકો પુસ્તકાલયોમાં
વસાવવા પુસ્તકાલયોનાં મનોએને અમારી ભલામણ છે.

પુસ્તકનું નામ	પ્રકાશક	કિંમત
૧ સંગીતા	સોમપ્રસાદ એ વ્યાસ	૦-૧૨-૦
૨ કુંવારાજી સારા	ગૂર્જર ઇન્ડિયન કલ્યાણ-અમદાવાદ	૨-૦-૦
૩ એ. બાપુજી ખાસા	જીવન સાવિત્રી મંદિર-અમદાવાદ	૦-૬-૦
૪ પ્રેમ પદ	નવજીવન પ્રકાશન મંદિર-અમદાવાદ	૦-૪-૦
૫ કાનન કલ્યાણ	એમ. સી. કોહારી-વડોદરા	૨-૪-૦
૬ પ્રાચીન શિક્ષણ	સોમાભાઈ કિશોરભાઈ પટેલ-પુણા	૧-૮-૦
૭ દિલ્લી ઝામરી	નવજીવન પ્રકાશન મંદિર-અમદાવાદ	૩-૦-૦
૮ શેષ વિવેચનો	આદર્શ પુસ્તક ભંડાર-અમદાવાદ	૨-૧-૦
૯ પરિહાસ	"	૨-૮-૦
૧૦ અચાતા	"	૧-૮-૦
૧૧ યુવક બોલપુ	"	૨-૪-૦
૧૨ વૃજરાણી	"	૩-૮-૦
૧૩ રસદર્શન	"	૨-૧૨-૦
૧૪ બહિષ્કાર	"	૩-૦-૦
૧૫ વિવાદમંદિર	"	૩-૦-૦
૧૬ Constructive Programme	નવજીવન પ્ર મંદિર-અમદાવાદ	૦-૬-૦

સમાયિકો

૧ રાત્રી(દિંદી)	એડિટર "રાત્રી" કલકત્તા	૩. ૫૭ વાર્ષિક ભાજન
૨ મહિલા જગત	મનુભાઈ દ્વે-ત્રી	૩. ૫૭ વાર્ષિક ભવાજન ઉ. મો. પટેલ. અ. અ. સ્થાપક.

લાયબ્રેરીમાં વસાવવા યોગ્ય નવાં ઉત્તમ પુસ્તકો

ગુણવંતરાય આચાર્ય	સૌરીન્દ્ર બાબુ	ઔદ્યોગિક ગ્રંથો
વતનનો સાદ	૪) શ્રીમતિ રાય	૩) ડુગરશી ધરમશી સ પટ
અહાબેલી	૨) સાહસિકા	૩૥ સ્વતંત્ર ભારત ૧)
ભગવો નેભો	૩) પાપાણુ	૩૥ આપણું ધર ૫)
ભસ્માગતા	૩૥ અસ્વીકાર	૪) વેપાર અને વાણિજ્ય ૪૧
વિરાટનો અખો	૩૥ મુક્તપત્રી	૩૥ બાળકોનું હિન્દુસ્તાન ૨)
કોણુ ગુન્હેગાર	૨) નારી	૩) રા. ઉદ્યોગો ૨૥
કોરી કિતાબ	૨૥ નિરૂપમા	૩) સ્વ વાદ ને ઇશ્વર ૩)
નિવેદિતા	૪૥ ગૃહસ્થાગ	૩) સ્વાધીનતાના પથ ૧)
નર અને નારાયણ	૪૥ લાલ માટીનો રસ્તો	૩૥ ઇરાન ૧)
પૂર્વજોના પાપે	૩૥ મમતા (શરદ્દેવબાબુ)	૩) સ ના સર્જન પછી ૨૧
તરંગ	૩૥ મોહનલાલ યુગ ધામી	છુલ્લ દ બચાવનામું
સુ ધ્રુવતા પ્રશ્નો	૩૥ રૂપકેશ ૧-૨	૫૥ (ગાંધીજી) ૨૥
ઐતિહાસિક નવલ-	કાંતિની બાલરી	૩) સ્વ ને સ રક્ષણ
ગ્રંથાવલિનાં પુસ્તકો	વિજેતા	૨) એ પર ઔદ્યોગ ૨૥
સેનાપતિ	૪૥ બહાદુર બેટો	૨) નવલકથાઓ
નમ તમાચી (૧)	૪૥ મધુરજની	૨૥ નયના ૪)
નમ તમાચી (૨) (છપાય છે)	દેવશંકર મહેતા	ઉરદાહ ૨૥
‘ઓલિયા જોશી’નાં	પેપા અને લી જોળી	૩૥ અદૃશ્ય માનવી ૩૥
હાસ્યરસિક પુસ્તકો]	ગામને ઝાપે	૩૥ રૂપરાણી ૪)
હસહસાટ	૩૥ સ હાર	૨૥ પંડિતી ૧૧
આન દત્તા ઝોધ	૪) ટોલ્સ્ટોય	નવલિકાઓ
ગાડોનો ગવારો	૪) કથાવલિ	૩) બિન્દુ ૧૥
વ્યંગવિનોદ	૩૥ સી અને પુરૂષ	૨૥ ન દિતા ૩)
સુખમલકાટ	૪) ટ્રો. ફુડે	નારીપૂજા ૨૥
‘મસ્તકંધીર’	ઇન્દ્રધનુ (તૈયાગ થાય છે)	ખાટીમીઠી બાળવાંતો ૧)
હાસ્ય મોતી	૩૥ દોલત	ગામધણી ૨૥

નવયુગ પુસ્તક લેન્ડાર-રાજકોટ.

[પુસ્તકાલય સ. સ. મડળ સિન્-વડોદરા]

ક થા ન ડો

બાળકો અને અક્ષરજ્ઞાન લેતા પ્રાદેશી રસ
અને પ્રેરણા આપે એવા સચિત્ર પુસ્તકોનો સમુદ

કાવ્યકિશોરી લે પૂબલાલ

બાલર જના : જયમનજેન પાઠકજી મુક્તિના રાસ : જ્યોત્સના જેન શુકલ

હોશે હોશે બાળકો વાંચે, શુંજે ને ગાતાં ગાતા મોઢે ચઢી જાય એવા રાસ
ગીત, નૃત્ય, અભિનય ગીતોના રમકડાં જેવા સર્વાંગસુદર બાલકાવ્ય સંગ્રહો
દરેકની કિંમત ૦-૮-૦ —દોઢ રૂપીયા મોકલી આપો સટજ મગાવી લો.

ફોરમ

[લ ૧ થી ૧૨]

આજે તો બાળકોને આ
પુસ્તકોની ખાસ જરૂર છે
પાકાં કિ. ૫-૦-૦
કાચા કિ. ૪-૮-૦

પુરાણનાં
પાત્રોમાંથી

શ્રીકૃષ્ણ
હવેનિષદોની વાતો
એજ માત્ર અત્યારે મળે છે
બંનેની કિ. ૧-૦-૦

વર્તમાન યુગના
વિધાયકો

આજના યુગનું વિધાન
કરનાર નરવીરોના સંપૂર્ણ
સચિત્ર જીવન ચરિત્રો
કિ. રૂ. ૧-૮-૦

આશા—આ અનોખી નવલની જૂજ નકલો રહી છે ૧-૪-૦

દુર્ગારામ મહેતાજી—સજવવા જેવો નાટ્ય સંગ્રહ ગણતરીબધ છે ૧-૮-૦

વહેમી—પ્રો. પાઠકજીનું નવું જ હાસ્યપ્રેરક કથાનક ૦-૮-૦

: લેખક :

યુગાન્તર કાર્યાલય, ગોપીપુરા, સુરત.

લાય રી નો શાણુ ગાર

શ્રીશક્તિ ગ્રંથમાળા

(દરેકનું પોસ્ટેજ અલગ સમજવું)

સદ ૧ લો

સદ ૧ લો		ભરત ગુણ	૧) ન હિદ સ્વગળ	૦૧૧	
વધ્યા	૦૮	ચોવાંમીનું ચક્કર	૦૮૧૧	નારીબોધક	૦૮
કાકી	૦૧૦૧	આખો સદ ૩૧ ૧૪)	માસિકે ધર્મ	૦, ૮	
કાયદામા જોનું સ્થાન	૦૧૦૧	સદ ૪ થો	નવા સાધિયા	૦) ૮	
અર્ધાંગના	૦૮	રઝિયા	૦૧૦૧	વીર તારા (બે ભાગ)	૩૮
વ્યવસ્થાની વાતો	૦૧	ગૃહવિવેક અને બીજી વાતો	૦૧	ગારમાના ગીતો	૦) ૮
બાપણા	૦૮૧૧	અખીના પત્રો	૦૧૧	આખો સદ ૩૧ ૬૧	
દલવાભાટ	૦૮૧૧	રતવનું શાસ્ત્ર	૦૧૦૧	સદ ૭ મો	
નવી	૦૮	સ્ત્રીહૃદય	૦ ૧ ૧	મેડમ કેમીડા	૧) ૮
મા	૦૮	માતૃપ્રેમ અને બીજી વાતો	૦૮	સામાજિક વાતો ભા ૨	૦
જવાના પત્રો	૦૧	પારસી લક્ષ્મીગીતો અને	ગુણિયલ ગૃહિણી	૦) ૮	
આખો સદ ૩૧ ૪)		ગળ્યા	૦૧	સ્ત્રીસ્વાત્ત્વ	૦
સા ૨ જો		લોહીગત	૪૧	દક્ષિણી રાધણુકળા	૦૧૦૧) ૮
પતિની પસંદગી	૦૮	વહેગી	૦૧૦૧	સતી જસમા	૦૧ ૦૫
લીલીની આત્મકથા	૦૧૦૧	આરોગ્ય અને સુખ	૦૧	સસારદર્શન	૦૧
દોષ	૦૧	આખો સદ ૩૧	૭૧	ભૂમિમાતાનુઆન દમક	૨૧
પાગસી વાનીઓ	૦૧	સદ ૫ મો		બાળવિધવા	૦) ૮
વિધવા	૦૮૧૧	સામાજિક વાતો	૦૮૧૧	સાચા સહોદર	૨૧
કોને પરણું ?	૧૧૧	રમુજી વાતો	૦૮	આખો સદ ૩૧	૭
સુધડતા અને સુંદરતા	૦૧	ભલી બાળી	૦) ૮	સદ ૮ મો	
હાસ્યકુવારો	૦૧	પતિ પ્રભુ છે	૦) ૮	થેપડા અથવા	
ભૂતના ભડકા	૨૧	માદગી અને માવજત	૦૮	એકે પર બીજી	૦૧૦૧
વિષવૃક્ષ	૨૧	વાતવું વતેસર	૦) ૮	સુકનના	૦) ૮
આખો સદ ૩૧	૮૮	ધરોખ	૦) ૮	વીરાગના નીલાદેવી	૦) ૮
સદ ૩ જો		રેણુનિસતીઓ	૦૮	રાસનન્દિની	
હાસ્યકલાપ	૨૧	એ	૧) ૦૧	પ્રતિમાનો રવય વર ૧૧૧	૦૧
દોષ ચોધરાણી	૨૧	રાણુકદેવી	૧) ૮	વિમાની ગીતાબાધ	૦) ૮
વીર રોઝા	૧૧	આખો સદ ૩૧	૪૧	ઝાસીની ગણી	૦) ૮
હાસ્યઝરણી	૨૧	સદ ૬ કો		હાસ્યાકુર	૦૧૧
“જરા મ્હા મૂકજો”	૧૧	શિવાજીની બા	૦૧૧	હાસ્યામૃત	૦૧
પેશાવરથી મોરકો	૨૧	સાસુની શિખામણ	૦) ૮	પુત્રીપ્રેમ	૦
જીવનપલટો	૦૮	કાયદાનું અજ્ઞાન	૦) ૮	આખો સદ ૩૧, ૫)	
સુખી ધર	૦૧૦૧				

૮૦ પુસ્તકોનો સદ રૂ. ૫૭) માં

ત્રિશક્તિ કાર્યાલય, નવલ-ચોક, કેળાંપીઠ, સુરત

આ પ્રકાશનો પુસ્તકાલયમાં છે કે નહિ તે જોઈ લેશો.

નવલકથાઓ

કાગેર અનુ°	રમણલાલ સોની	
૧ ગોરા ભાગ ૧	૪-૮-૦	
૨ ગોરા ભાગ ૨	૪-૮-૦	
૩ ચિરકુમાર મલા	૪-૦-૦	
સોપાન કૃત		
૪ ફૂલો સુવણ પાત્રો	૪-૮-૦	
૫ વનવાસ	૪-૮-૦	
૬ ૯ મી ઝોગળ	૪-૮-૦	
૭ પ્રાયશ્ચિત્ત ભાગ ૧	૩-૮-૦	
૮ પ્રાયશ્ચિત્ત ભાગ ૨	૩-૮-૦	
૯ સજીવની	૪-૦-૦	

ચુનીલાલ મડિયા

૧૦ બ્યાજને વારસ દામ	૪-૪-૦	
રમણલાલ સોની અનુવાદિત		
૧૧ વિદ્યાનિધિ એચ જી વેલ્સ	૨-૧૨-૦	
૧૨ મિનાક્ષી	૧-૧૨-૦	
૧૩ ગિસામણી	૨-૪-૦	

અચ્યુતભાન ખલીલ

૧૪ માનવી	૨-૪-૦	
----------	-------	--

પ્રો. ફડકે

૧૫ પ્રવાસી	૪-૦-૦	
------------	-------	--

બીમખાણુ

૧૬ કૃષ્ણલાલનું વીલ	૨-૪-૦	
--------------------	-------	--

પ્રબોધ સંન્યાસ અનુ°: પ્રો. ચ દ્રક્ષાંત મહેતા

૧૭ પ્રિય બાંધવી	૩-૦-૦	
-----------------	-------	--

અનુ° લાલુભહેન મહેતા

૧૮ પાણીના સાપીઆ	૨-૮-૦	
-----------------	-------	--

પ્રહલાદ બ્રહ્મસદૃષ્ટ

૧૯ અધૂરા ફેરા	૨-૪-૦	
---------------	-------	--

નવલિકાઓ

કાગેર કૃત અનુ°	રમણલાલ સોની	
૧ વરમાળા	૪-૮-૦	
૨ ગિરિમાળા	૪-૪-૦	
૩ હાર્ય કોતુક	૩-૪-૦	

સોપાન કૃત

૪ અ તરની વાતો	૪-૦-૦	
૫ અ તરની વાતો	૨-૮-૦	
૬ અખડ ન્યોત	૨-૮-૦	
૭ વિદાય	૨-૮-૦	
૮ છેલ્લો પ્રયોગ	૩-૦-૦	

ઉમાશંકર જોષી

૯ અ તરમ	૨-૪-૦	
૧૦ નિશિથ	૩-૮-૦	
૧૧ પ્રાચીના	૨-૮-૦	
૧૨ પારમ જીવન	૩-૦-૦	

પ્રો. ફડકે

૧૩ પ્રો. ફડકેની વાતો	૨-૪-૦	
----------------------	-------	--

પ્રશાંત

૧૪ બળતાં પાણી	૩-૪-૦	
---------------	-------	--

કરસનદાસ માણેક

૧૫ માલિની	૨-૮-૦	
-----------	-------	--

કાન્તિલાલ પરીખ

૧૬ મટીના ચૂલા	૧-૧૨-૦	
---------------	--------	--

* ફડકેનું દપાલ ખર્ચ જુદું

જીવન સાહિત્ય મંદિર

કાલખાદેવી રોડ, સુબર્બ ૨.
ગાંધી રોડ, અમદાવાદ.

તમારે:—

- ૦ બાળકોનું ઘડતર,
- ૦ બાળકોના મૂંઝવતા પ્રશ્નો,
- ૦ આરોગ્યની વાતો,
- ૦ આરોગ્યની પ્રશ્નોત્તરી,
- ૦ સત્ય ઘટનાઓ
- ૦ સામાજિક ગૂંચોનો ઉકેલ,
- ૦ વ્યવહાર પ્રશ્નોની સમજ,
- ૦ ગામડાની આજની જરૂરીયાત ને પ્રશ્નો—

૦ વાર્તાઓ, પ્રેરક ગીતો,
અને 'આપના લવિષ્યનો ઉકેલ'
ન્યોતિપની દૃષ્ટિએ જાણવું છે?
તો ફક્ત રૂ. પુમાં બાર માસ સુધી
ગુજરાતનું સર્વોપયોગી

સસ્તુ માસિક

પ્રતિમા.....વસાવો.

તત્ત્વી : કાન્તિલાલ હં. પરીખ.
[લવાજમ સાથે જ રૂ. બેથી સવાળેનું
સુદર લેટ પુસ્તક આપવામ. આવે છે
લેટ પુસ્તકના રૂ. ૮ થી ચાર આના જુદા

લવાજમ મોકલો—

જીવન સાહિત્ય મંદિર

૪૧૮, કાલ્યાણેવી રોડ, મુંબઈ ૨
ગાંધીરોડ, અમદાવાદ.

ગામડાની કોઈ પણ લાયબ્રેરી
આ બે માસિક વિતાની
ન રહે.

પુખ્ત (બાલકન-જી બારીનું
મુખપત્ર)

બાળકોનું પોતાનું, બાળકોના વિકાસમાં
સૌથી મોટા ફાળો આપતું માસિક

- ૦ સુદર વાર્તાઓ,
- ૦ કુદતાં કુદતાં ગાવાં ગમે તેવાં ગીતો
- ૦ પ્રેરણા મળે તેવાં જીવનચરિત્રો
અને પ્રસંગો.
- ૦ વાંચતાં રસ અને જ્ઞાન આપે
તેવા લેખો.
- ૦ ખૂબ ચિત્રો અને ફોટોઓ.
લવાજમ ફક્ત રૂ. ત્રણ.

બાળકોનું સૌથી સસ્તુ ને સર્વ પ્રિય
માસિક.

ગુજરાતી ભાષામાં સભારાસ્ટ્ર

લેખક કાકા સાહેબ ન વી-ગાડગીલ

(પ્રેક્ષિય ત્રિ દી પ્રધાનમ ડળના વિદ્યુત, આથ અને ગ્રહર આધકામ ખાતાના પ્રધાન)

ભાષાંતરકર્તા-અનંત ગોવિંદ ભાગવત.

ખી એ એલ એન ખી, વકીલ, વડોદરા

પુસ્તકમાં સભાઓના કાયદાઓ, સામાન્ય સભાથી ઘાટ સભા સુધીના નિયમો અને ચાલી આવતી પરપરાનો રસેક ઇતિહાસ, તેને અંગેના પ્રખ્યાતી સમજૂતી, પ્રમુખની, મલાના નિયત્રકોની, પોલીસતંત્રની અને સભાચાલકોની સત્તાઓ, હકક, જવાબદારીઓ વગેરેની સવિસ્તર ચર્ચા ક વામાં આવી છે. સભાસ્થાન, સભાનિયત્રકો, વકતાઓ, પ્રમુખપદ, દરાવને ટેકો અગર સુધારાની રજુઆત, સભામાં ધાંધલ અંગે પ્રમુખ અને પોલીસનુ વલણ, સભામોકુષી, સભા ધરખાસ્ત કરવી, ફોરમ, અસાધારણ સંજોગોમાં સભાનુ નિયત્રણ-વગેરે અંગે આધારભૂત હકિકતો વિસ્તારપૂર્વક ચર્ચા-વામાં આવી છે.

સામાજિક તથા રાજકીય સ્થાઓને અને દેશના પ્રત્યેક નાગરિકને પોતાના હકકો, હિતો અને જવાબદારીનુ સંપૂર્ણ જ્ઞાન કરાવતું આ પુસ્તક જનતાને જરૂર ઉપયોગી અને રસદાયક થઈ પડશે.

અભિપ્રાયો

ગણેશ વામુદેવ માવલદર-લિટી પાઠશાળાના પ્રમુખ ડિલ્હી — જવાબદારી અને કાનુની રીતરીવાજો, મારાઓ વગેરેનુ જ્ઞાન લોકચાલીના ગુજરાતીમાં આવરશક છે નિશ્ચયોતો મારે લખાયેલ અથવા વિવેચન વાસ્તવિક હોય છે અને તેથી ભાષા પણ વિચિત્ર પ્રકારની હોય છે, શ્રી કાકા સાહેબનો અંથ સામાન્ય જનો મારે લખાયેલો છે નિષ્પન્ન પ્રતિષ્ઠાદન દરકોઈ સમજી શકે એવી સરળ શૈલીમાં છે રાજ્ય ન રાજના અનુસંગી અરપર હોવાથી વાચનારને કઠણો આવતો નથી વ્યવહારૂ સૂચનાઓ અને માર્ગ-દર્શન મળે છે.

અ અ સુધાલકર, દિવાન વડોદરા રાજ્ય-સ્વાતંત્ર્યપ્રાપ્તિ પછી સભાચાલનું જ્ઞાન જનતાને વધારે આવરશક બન્યું છે. મી ભાગવત વકીને વૈપરીકત અથવા ગુજરાતીમાં ભાષાંતર કરી આવા અથવા મી મોટી લખાણ પૂરી પાડી છે અનુવાદ સુદર અને સરળ હોઈ શ્રી ભાગવતને ધન્યવાદ ધરે છે આશા છે કે ગુજરાતી વાચકો આ પુસ્તકને વધાવી લેશે.

છેલ્લે સુતરીઆ-નાયબ દિવાન વડોદરા રાજ્ય-હાલના જમાનામાં સભા, સમીતી, મીટીંગ કમીટી ધારાસભા વગેરેના તમામના કામકાજમાં યાજની જરૂર પડે છે આશા અવધાસીઓને પણ આ પુસ્તક મળી જરૂર પડે છે નામદર ગાડગીલે પોતાના પુસ્તકમાં સભાને લગતા તમામ કામકાજનુ વિવેચન સધું વિવેચન કયું છે અને તેનો આ ગુજરાતીમાં અનુવાદ છે આ પુસ્તક દરેક અવધાસીએ વાચવા જેવું છે.

રાજ્યમિત્ર આર એન માને પાટીલ સી આઇ ઇદિવાન રાજકોટ —

હાલના જમાનામાં આ અથ અત્યંત ઉપયોગી અને માર્ગદર્શક હોવાથી ગુજરાતી વાચકો તેને વધાવી લેશે એમાં બીલકલ સંદેહ નથી.

પાકુ પુકું કિ રૂ ૬-૮ ટપાલ અર્થ ૧૨ આના.

પ્રકાશક : ચ દ્રકાન્ત ચીમનલાલ વોરા લુહસેલ્સ એન્ડ પબ્લીશર્સ • અમદાવાદ.

૭ તા. ૧ ફેબ્રુઆરી ૪૮ ના રોજ પ્રાસદ ચુકયું છે. ૭

સ્વ. ચોતીભાઈ ન. અમીન સ્મારક ગ્રંથમાળાનું નવું પુસ્તક

જે સાક્ષર સર્વત્ર પંકાય છે તે શ્રી. રાયચુરાભિજિત

સખળ ભૂમિ ગુજરાત

માલોમ ગુજરાતનાં માનવખાળનાં રક્તમય રેખાચિત્રો

એમાંથી ગુજરાતમાં વસતી પેટલીક સખળ કોગોના જીવનવર્ણનો મળી આવશે

— સુંદર અને મનોરમ રૂપરંગ અને આકર્ષક ઉઠાવ છતાં —

મૂલ્ય રૂપિયા બે

પુસ્તકાલય સ. સ. મંડળ લિ., પા. બો. ૧૦

રાષ્ટ્ર વીણા. લેખક ગજેન્દ્ર પડ્યા.

આમુખ લેખક શ્રી. રમણલાલ વ. દેસાઈ “રાષ્ટ્રવીણા” નો પાંચો વર્તમાન હિન્દી રાષ્ટ્રવાદ છે એટલે વીરશોભનવૃત્તિ વીરરસ-એમાં વ્યાપક હોય જ. આદિથી અત સુધી આ કાવ્ય સંગ્રહમાં દેશ-દાઝ વીરપુજન રાષ્ટ્રગૌરવની તમત્રા એક અગર બીજે સ્વરૂપે સ્થાઈ રહે છે.

“મરજીવો તુ થૈને સોની

આગે હુબી જીવી જી

નાવ હકારે જી નાવ હકારે જી”

આવાં તો અનેક કાવ્યો છે આભેજ મંગાવો

લખો

પુસ્તકાલય સ. સ. મંડળ લિ. વડોદરા

સંસ્કાર, સાહિત્ય અને રાજકારણનું

સચિત્ર સાપ્તાહિક

સંપાદક

પ્રો. જગન્નાથ દેસાઈ

એમ. એ

- * સાહિત્ય, શિક્ષણ અને સંસ્કૃતિ,
- * રાજકારણ, જીવન પરિચય, પ્રવાસ,
- * વાર્તા, વિદ્યા, કાવ્ય, વિજ્ઞાન,
- * ફેરેરી મહેયીય, નારીઓત, બાલકુંજ,
- * સ્વાસ્થ્ય, રાકિત, અને સૌંદર્ય

આ ઉપરાંત કચ્છ, કાઠિયાવાડ અને
આફ્રિકા તથા ઉપનગરના પત્રો અને
વિધવિધ વિષય પર ઉપયોગી ને રમપ્રદ

વાચન પૂરે પાડતું

જનતાનું માનીતું સુખપત્ર

છુટકે કિંમત ર આના

વાર્ષિક લવાજમ રૂા ૭

પરદેશમાં રૂા ૧૧

વાર્ષિક આ હ કા ન

દીપોત્સવી અંક ભેટ

યુગાન્તર કાર્યાલય

(યુગાન્તર લીમીટેડ)

કામા ગિલ્ડીંગ, દલાલ સ્ટ્રીટ, ડોટ,
કોન નં. ૩૧૧૬૧ મુંબઈ

નવાં પુસ્તકો

૨૦૨૪

કલાને ચરણે ડો. હરિપ્રસાદ મ દેસાઈ	૪-૮
રસદર્શન	૨-૧૨
નાના હતા ત્યારે	૨-૮
પરિહાસ સ્વ. નવલરામ જ ત્રિવેદી	૨-૮
શેષ વિવેચનો	૨-૦
ધ્રુવક ધોલુ	નાનુ દેસાઈ ૨-૪
બહિષ્કાર	પદ્માશ ૩-૦
પ્રલોભન	શિવમ્ સુંદરમ્ ૩-૦
વિચારમંદિર સ્વ નારાયણભાણુ	૩-૦
પ્રવાસી ભા. ૧-૨ ના શી ફકકે	૪-૮
વૃજરાણી	સ્વ પ્રેમચંદ ૩-૮
અજ્ઞાતા	સુ વ શાહ ૧-૮
પ્રેમ અને પૂજા દર્શક	૫-૦
ભા. ૧-૨	

હવે પછી

અજ્ઞાત બ્રહ્માં કાલિદાસ બદવ
ગિરુ વિચારુ ગ્વીન્નાથ કાકુર
પાગલ બલીલ નિખાન
વિદોહી આત્મા

આદર્શ પુસ્તક ભંડાર

રાયખડ રોડ, અમદાવાદ

આ અંકમાં

સાહિત્ય સંધિનું અવનવું	૫૦૩
આગનું પગશાંતિ	૫૦૫
પુસ્તકાલયના પગથારેથી	૫૦૬
પુસ્તકાલયોએ પ્રગટાવેલી જ્ઞાનમરિતા	૫૦૮
ગુજરાતી સાહિત્ય પર ગાંધીજીની અમર	૫૧૦
૬ તા પુસ્તકાલયના કાચ	૫૧૧
અમદાવાદને આગિયો પંખરેથી પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિ	૫૧૩
એક પુસ્તકને ખાતર—	૫૧૫
આપણા બાલસાહિત્યના પ્રશ્નો	૫૧૭
પુસ્તક પગિય	૫૧૮
નવીન કાલ	૫૨૨
પુસ્તકાલય ગોધ	૫૨૪

સામયિકે હોલું

નવ આસનની મુગાચિ	૫૨૭
જ્યા મળીનું લા।	૫૨૮
એકાતન તે અ. બ તેવ અવીવ	૫૩૦
એકિકોના 'દેશમા	૫૩૧
પાણીનો વાપર અને બગાડ	૫૩૫
પ્રા. ૫મી પાળી છવન છે	૫૩૬
આપણો વા.મે.	૫૩૮
પ્રકૃતિના લાડાં માર્યા	૫૩૯

ગાંધી નસજમ

દેશમાં રૂ. ૩-૮-૦

૫૦દેશ રૂ. ૫-૦-૦

પુસ્તક નકલ રૂ. ૦-૬-૦

• વ્યવસ્થાપક •

વાઘજીભાઈ નારણભાઈ અમીન (બી કોમ)
ગત્રી પુ સ. સ. મડળ હિ વડોદરા.

તત્રી

મહિલાલ પ્રભાશંકર વ્યાસ

જા, બાપા અને બાળક સાથે જેસી
વાંચી મહે તેડુ નવુ માસિક

મનોરંજનને મળેલો સત્કાર

“મનોરંજનને મળતા-વાચતા આનંદ
મો, વરણ અંદરની ખુશ સરસ છે. અભિનંદન
— શ્રી કનુભાઈ દેમાઈ

“મનોરંજન અને વિરોધન હાથને
ચોળાનો ખાસ વિષય બનવળું આ માસિક
એપ્રિલથી શરૂ થયું છે પ્રથમ અંકમાં ટાગોરના
લેખથી માંડીને ગદ્યકવિ આત્મકથા સુધીના કિત્ત
કિત્ત લેખકોના લેખો આપવામાં આવેલ છે”

— પ્રગતિશીલ સાપ્તાહિક

“મનોરંજન ગુજરાતી સાહિત્યમાં દળવું
રૂપે આ પહેલું માસિક છે દારવરસ અને
મનોરંજન પીરસુ અત્યારે તો આ એકલુજ
ઠે, આ બચુકલા માસિકને આપણે અપનાવ-
વું જ રહ્યું”

— મુબઈ મહાચાર સાપ્તાહિક

મનોરંજનનું વાર્ષિક લગભગ દિદમાં
રૂ. ૧-૧૨-૦૦ પરદેસ ફીલ્ડીંગ ૧૫) છટકે બેક
૮-૧૦-૦૦ આના લગભગ જરૂરનું સ્થળ

નવાં જ બહાર પડેલાં પ્રકાશનો

વાગદત્તા ભાગ ૧-૨ સાથે

કિંમત રૂ. ૪-૧૨-૦૦ વી. પી. ૮ આના

શ્રી. પ્રભ વનદેવી સરસ્વતીની સ્મૃતિ નવી
નવલકથા જે સ્વયં મહે વાચ કરતી પરંતુ પતિ-
પ્રેમથી વસિત એવી કોઠભરી સુધીલ વાચન
નારીના કુટુંબપ્રેમ અને આત્મવિશ્વાસના
નિરવાર્ય ત્યાગની અપૂર્વ કથા

પ્રિયમિનક્ષ કિંમત રૂ. ૨-૮-૦૦
વી પી. ૬ આના.

આર્પનારીના ઉચ્ચતમ સરકારો હાન
વિષયગામી અને કુટુંબે ચડેલા પતિને પ્રેમ અને
સ્નેહથી છતતી એક બચનારીના મંસાલગર
ની ઉચ્ચતમ નારીકથા

પ્રેમ-પરખ કિંમત રૂ. ૨-૧૨-૦૦
વી પી ૬ આના ‘પરખ’ નામની સુવિખ્યાત
દિદી નવલકથાનો ગુજરાતી સુદ અનુવાદ

ડીટેક્ટીવ કુમારશુપ્ત : કિંમત રૂ. ૦-૦-૦૦
સળગ ડિટેક્ટીવ નવલકથા વી પી ૦-૬-૦૦

જનારદન જામુનનાં જામરપરાક્રમે
રૂ. ૨-૦-૦૦ વી. પી ૬ આના
તમારી નક્ક માટે અલાસ થાય તે પહેલાં
લેખો—

એન. એમ. ઠક્કરની કું.

જુકસેલ્સ : પાસીગલ્સ ૧૪૦, પ્રિન્સેસ સ્ટ્રીટ, મુમ્બઈ ૦

આ પુસ્તકો આ પને ત્યાં છે?

ત્રેમરમના મહાસાગર સમો
રાજવી કવિ કલાપી કૃત
સવેદનશીલ

મહાન ગ્રન્થ

કલાપીનો કેકારવ

(નવી આવૃત્તિ)

આ ગ્રંથની ઓળખ આપવા એટલે
નિત્ય પ્રકાશતા સુગમને ઓળખાવવા
સરખું છે.

❧

જેની ઉપયોગિતા અને શિજીવતા
મદાને માટે અકાર્ષ્ય થયેલી છે, અનેક
સંકેશો, વિવેચનો અને રસકવિઓએ
જેનો મ્હોટવાસ માવેલો છે એ કાવ્યપ્રય
તમારો માનીતો સાહિત્યપ્રય છે

❧

હજી ન વસાવ્યો હોય તો
આજે જ વસાવી દ્યો.

❧

સુદર અચિત્ર કવર નેકેટ અને પાકી
બાધણી સાથે ૮૦૦ પાનના આ
દળદાગ્ર ગ્રંથનું મૂલ્ય માત્ર

રૂપિયા સાત

વી પી ટપાલ ખર્ચ અલગ

જીવનચરિત્રોના પુસ્તકોમાં અગ્રસ્થાન
ધરાવતો આદર્શ ચરિત્રગ્રંથ

સ્વ. મોતીભાઈ અમીન

જીવન અને કાર્ય

ગુજરાતના આ મુક સેવકની પ્રકટ તેમજ ગુપ્ત
સેવાઓ, દંકો પ્રત્યેની તેમની દયાદાનવૃત્તિ,
તેમજ શિશુપ્રયત્ન માટેના તેમણે કરેલા
આજીવન અધ્યાગ પ્રયત્નોની સળગ જીવનગાથા
આશરે સાડીછસો ઉપરાત પૃષ્ઠ,
પાકી બાધણી છતા મૂલ્ય માત્ર

અઢી રૂપિયા

શ્રીસમાજના આગ્રમ સેવિકા
ગરવી ગુજરાતના આદર્શ સન્નારી
શ્રી શારદાબહેન મહેતાની
આત્મકથા

જીવન સંભારણાં

એના પૃષ્ઠે પૃષ્ઠે શ્રી શારદાબહેનની સેવાભાવના
એમના બાળપણથી લઈને બાળ પર્વ તના
આમાર્ગિક સેવાના પ્રયત્નોનો ઇતિહાસ અને
આજીવનવણીના પ્રયાગ માટેની તેમની ધગશ એ
બહુ એમની પેતાની કલમે જીવનકથામાં
આલેખાવલું મળશે

ગુજરાતનારીના સમુદાયનું સુરેખ આલેખન
સાડીઆરસો પૃષ્ઠ, પાકા પૃષ્ઠા અને રપ
આર્ટવેલેટ તસ્વીરો સાથે છતા

મૂલ્ય રૂપિયા અઢી

પુસ્તકાલય મહાશયક મહારી મંડળ લિ.

પો.બો. ૧૦,

વડોદરા.

અગ્રગણ સાહિત્યકારો, કવિઓ, લોકસેવકો, અને ધર્મીય પુરોહિતા સંપૂર્ણ સહકારથી વતન
 હોયો, વાર્તાઓ, કાવ્યો, નાટકો, જીવનચરિત્રો, તેમ જ ધર્મકથાઓથી ભરપૂર સાહિત્ય
 પીરસતું ગુજરાતની આમજનવાની ચાહના પામેલું અને ગુજરાતી ભાષાનું
 સર્વત્ર ઉત્તા સમૃદ્ધ એક અને અનોડ સામયિક

‘અ ખંડ આ નંદ’

ત્રી . સોપાન

ગુજરાતના હજારો કુટુંબોમાં આખાલવૃદ્ધને એકધારે
 વિશિષ્ટ વાચન પીરસી કમ્ય સ સ્કારો રેડી રહેલ છે
 વરમે દિવસે ફાળાના કઠનાં લગલગ ૧૬૦૦ પાનાનું
 વિવિધ સામગ્રીથી ભરપૂર વાચન આપવામાં આવે છે
 લેવાજમ : દેશમાં રૂ. ૬-૮-૦, છુટક ૧-૦-૦;
 પરદેશમાં રૂ. ૧૦-૦-૦ અથવા શિલિંગ ૧૫
 માય મામ મુઘીના તમામ અ કો ખલાસ થયા
 હોવાથી એપ્રિલ માસથી આઠક થઇ રાકારો

નવાં પ્રકાશનો

નળાખ્યાન.-અઢાકત્રિ પ્રેમાનંદ કૃત, મોટા અક્ષરોમાં	૧૩૬	૧-૦	૦-૩
સતની વાતો. ધર્મિક, નીતિ કલ્યાદિ વિષયો મમજવતું			
દૃષ્ટિ માયેનું ઉચ્છા પુસ્તક	૨૬૪	૧-૮	૦-૪
પચીકરણ.-મુમુતુઓના આત્મમોધ માટેનું દૃષ્ટાંતો-ટીકા			
માયેનું સર્વોત્તમ પુસ્તક	૨૬૪	૨-૦	૦-૪
માંદગીનાં કારણ -આધુનિક પદ્ધતિએ મમજણ આપતી પુસ્તિકા	૯૬	૦-૬	૦-૧
પાકગાસ્ત્ર.-સ્વાદિષ્ટ અને ગુણકારી વાનીઓ બનાવવાની રીતો			
દર્શાવતું પુસ્તક	૨૬૪	૨-૮	૦-૪
ખેતીનાં મૂળ તરવો -ભા ૧ ભા (જમીન, પાણી ને જોખર)	૧૧૬	૧-૦	૦-૨
” ” -ભા ૨ ભા (ખેડ, ખાતર, ને ખીજ)	૧૧૨	૧-૦	૦-૨
” ” -ભા ૩ ભા (કીટક, ગેમ ને વશ)	૧૬૮	૧-૮	૦-૩

● વિશેષ માહિતી માટે સૂચિપત્ર મગાવો ●

સર્વતું સાહિત્ય વર્ધક કાર્યાલય

ટે. ભદ્ર, પો. બો ન ૫૧, અમદાવાદ કાવ્યમાટેની રોડ-મુખ્યાર્ધ ૨

ગુજરાતના અમગણ્ય બાલસાહિત્યકાર બાળકોના બાણીના ને માનીતા લેખક શ્રી. રમણલાલ સોનોનાં લખેલાં અને ભારત સરકારની ખાસ પરવાનગીથી પ્રકટ કરેલાં

શિશુ સંસ્કારમાળાનાં બાર સચિત્ર પુસ્તકો

(૧) અક્ષતપુરના અક્ષલદાસ	(૭) ચંદુ
(૨) બાહીયો બતરી લખણો	(૮) પપૃડા
(૩) તક તક તકરડી	(૯) દામસો
(૪) ચીનાઈ ચોટલી	(૧૦) નાથિયો
(૫) ગઠુ ગવૈયો	(૧૧) ગાગરમલ
(૬) ભગો પટેલ	(૧૨) મરઘાસિંગ

દૂધ જેવા સફેદ બડા ટકાઉ કાગળ, લગભગ ૪૦૦ પૃષ્ઠ, પોણોસો ચિત્રો, બડા કાડના બે રંગી પૂકાથી સુશોભિત છતાં બારે પુસ્તકોના સેટની કીમત

ફક્ત રૂા. ૪-૮-૦ છુટકે દરેકનાં ૭ આના

આ સેટ વસાવી બાળકોને આપવાથી તેમને જ્ઞાન સાથે ગમ્મત આપશે, તેમની બુદ્ધિચક્તિને તેજસ્વી બનાવશે

હરિહર પુસ્તકાલય, ટાવર રોડ-સુરત.

નવા બજેટ માટે ચોગ્ય પુસ્તકો

હાસ્યરસિક		શરદ્દનાણી (રમણલાલ સોનો)	
આનંદઘર	૩-૦-૦	ખાતાસો (" ")	૨-૮-૦
હાસ્યમહીલ	૩-૦-૦	મોહાગરાત (" ")	૩-૦-૦
રમુજનો રાજા	૩-૦-૦	વિજયા (શરદ્દનાણી)	૨-૮-૦
કલમચાખૂંક	૧-૪-૦	પ્રજ્વલયજ્ઞ	૨-૮-૦
સામાજિક		બહેનો માટે નવા રાસ	
માધવી (ટાગોર)	૨-૦-૦	રાસ મગળા	૧-૮-૦
પતિપત્નિ (નિરપમાદેવી)	૨-૮-૦	રાસ રજની	૩-૮-૦
મોક્ષદા (" ")	૩-૦-૦	અન્ય પુસ્તકો	
મિલન (નારાયણ બાણુ)	૩-૦-૦	ડિટેકટીવ દેવેન્દ્ર	૩-૮-૦
વારસદાર (" ")	૩-૦-૦	ભેદી બસુસ	૨-૪-૦
પતિમંદિર (" ")	૧-૨-૦	મુકિત (કાન્તિકારી)	૧-૮-૦
કૃષ્ણકાન્તનુ વીલ (બાપીમબાણુ)	૩-૦-૦	બહુન પ્રવાસ (જુલેવન)	૩-૦-૦
દુર્ગેશનદિની (" ")	૩-૦-૦	હાથની ભાષા	૬-૪-૦
ત્રિયસી ભા. ૧-૨	૬-૮-૦	ઘરનો ભેશી	૫-૪-૦
જીદગીના બેલ	૨-૮-૦	શકિતવર્ધક આસનો	૩-૦-૦
રસીયો જીવ	૩-૮-૦	ટોફીઝ ગાઈડ	૩-૧૨-૦

શ્રી હરિહર પુસ્તકાલય, ટાવર રોડ-સુરત.

શિષ્ટ અને સંસ્કારી વાચન મેળવવા ગ્રાહક બનાવો સંદેશ ગ્રંથ માળા : પાંચમી શ્રેણી

પ્રાણવાન સાહિત્ય રજુ કરતી 'સંદેશ મથમાળા' ના આપ આજે જ ગ્રાહક બનો

માત્ર ૯ રૂપિયામાં ૧૦૦૦ પૃષ્ઠનું શિષ્ટ વાચન (કાઉન ૧૬ પેજ)
'સંદેશ મથમાળા' ની પાંચમી શ્રેણીના ગ્રાહકોને નવ રૂપિયામાં નીચેના પુસ્તકો જેમ જેમ પ્રગટ થશે તેમ તેમ આપવામાં આવશે

(૧) જવાહર અને હિંદ

(સચિત્ર નાટ્યીય પ્રકાશન)

કિં. રૂ. ૪-૦-૦ [પૃષ્ઠ ૨૯૬]

શ્રી કુંગરશી ધરમશી સંપદ

(૨) ચંદ બારેટ

(સચિત્ર ઐતિહાસિક નવલકથા)

કિં. રૂ. ૫-૮-૦ [પૃષ્ઠ ૪૩૨]

શ્રી મણુલાલ સાકરલાલ દેસાઈ

(૩) સમતા

(હૃદયસ્પર્શી સામાજિક નવલકથા)

બહાર પડી ચૂકી છે

શ્રી ઉમાકાન્ત

સંદેશ ભક્તિરસ ગ્રંથમાળા : બીજી શ્રેણી

ગુજરાતી સાહિત્યમાં શ્રેષ્ઠ અને સસ્તું ધાર્મિક સાહિત્ય આપતી આ મથમાળા ખુબ જ લોકપ્રિય બની છે

માત્ર ૮ રૂપિયામાં ૧૦૦૦ પૃષ્ઠનું ભક્તિભાવ ભર્યું ધાર્મિક વાચન (કાઉન ૧૬ પેજ)

'સંદેશ ભક્તિરસ મથમાળા' ની બીજી શ્રેણીના ગ્રાહકોને આઠ રૂપિયામાં નીચેના ઉત્તમ ધાર્મિક ગ્રંથો જેમ જેમ પ્રગટ થશે તેમ તેમ આપવામાં આવશે

(૧) ભક્તિ અને સંકીર્તન

(ભક્તિનો મહિમા કહેતો ધાર્મિક ગ્રંથ)

કિં. રૂ. ૩-૪-૦ [પૃષ્ઠ ૨૩૮]

પૂ. સ્વામીશ્રી શિવાનંદ સરસ્વતી

(અનુ. શ્રી ભદ્રાદેવ મહારામ ભટ્ટ)

(૨) દત્ત પરશુરામ

(વેદાન્તનું ગાન આપતો સ્વરૂપ ગ્રંથ)

કિં. રૂ. ૨-૦-૦ [પૃષ્ઠ ૪૦૦]

પૂ. સ્વામીશ્રી કૃષ્ણભગવાન મહારાજ

(૩) ધર્મ અને રાજ્ય

(ધર્મ અને ગભરુ ગૃહસ્થ કહેતો ચિન્તન ગ્રંથ)

—છપાય છે

પૂ. સ્વામીશ્રી માધવતીર્થજી

(૪) બ્રહ્મચર્યા

(પૂ. ગુરુદેવના અધ્યાત્મ અને અપ્રતિદ્ધ પ્રવચનો)

—છપાય છે.

પૂ. ગુરુદેવ રાગેશ

(અનુ. શ્રી. જ્યોતીરામ આચાર્ય)

સંદેશ પ્રકાશન મંદિર

ધીકારાદોડ, પિતળીયા બજાર પાસે,
અમદાવાદ.

સંદેશ બાલસાથી ગ્રંથમાળા : બીજી શ્રેણી

આજની બાલપ્રજની આ માનીતી ગ્રંથમાળાએ નાના મોટાં મહુનો આદર મેળવી લીધો છે.

માત્ર ૫ રૂપિયામાં જ્ઞાન અને સદાચારનું બાલસાહિત્ય

‘સંદેશ બાલસાથી ગ્રંથમાળા’ની બીજી શ્રેણીના ‘ગ્રાહકોને પાત્ર રૂપિયામાં રસજયું અને રંગલયું બાલસાહિત્ય આપવામાં આવશે

મેપાદક શ્રી. જીવરામ બેધી નિયંત્રક શ્રી. રવિશંકર પડિત બી એ

[૧] મિયાં પુસકી (ભાગ ૨ નો) પહેલા ભાગ કરતાં થોડે એવી વાર્તા છે મિયાંનાં અજમ પરાક્રમે છે

(૨) ટીડો સાંઢ એક મરીમ અને નમાશા છોકરાની દગ કરે તેવી વિનોદ અને ઘડસભરી કથા

(૩) થાથા થૈયા નાનકડી નાટિકાઓ અને રમણ ગીતોનો સમગ્ર ખુબજ સભરો છે

(૪) ભોજની ચતુર સભા ચતુરાઈ અને ભુદ્ધિબળની આ વાર્તા અનંદ આપી મનજ દસે છે

(૫) પુરાણની વાતો (ભાગ ૨નો) જૂની પુરાણી સુદર વાતો નવીજ કહે આને બાધી છે

[૬] ભેદી બાલ વિજ્ઞાનની આ અજબ વાર્તા હાથમાંથી મૂકવી પણ નહિ થશે

દરેક ધર્મમાં સંસ્કારનાં અમૂલ્ય આ બાલસાહિત્ય છે. બાલશુભચારની સેવા કરવાના હેતુથી જ આવા સરતા લવાજમમાં ખોટ ખાઈને આ પુસ્તકો આપીએ છીએ પ્રથમ ગુરુમાં આપેલા આ ગ્રંથમાળાના છએ પુસ્તકો નાનાં મોટાં સૌએ રસથી વાંચ્યાં છે— બીજી શ્રેણીમાં પણ સચિત્ર પૂઠા, સખ્યાબધ ચિત્રો, સુદર પ્રગળ અને બાધણીથી શોભતા લગભગ સાઠાછસો પાનના એવા જ છ પુસ્તકો માત્ર પાત્ર ૫ રૂપિયામાં આપવાનું અને સાહસ કર્યું છે

તા. ૬ -લવાજમ મોકલવી વખતે બીજી શ્રેણીનું લવાજમ છે એમ લખી જણાવવું.

પહેલી શ્રેણીના પુસ્તકો સિલિકમાં નહિ હોવાથી હવે પ્રથમ શ્રેણીનું લવાજમ સ્વીકારતા નથી પ્રથમ શ્રેણીનાં પુસ્તકોમાં જે સિલિકમાં હશે તે છૂટક કિંમતે મળી શકશે.

(વિશેષ માહિતી માટે લખો.—

સંદેશ પ્રકાશન મંદિર

પિત્તળીઆ બજાર પાસે, ધીકાંડા રોડ—અમદાવાદ.

પુસ્તકાલયના પ્રાણસમાં પ્રકાશનો

નવનીતા	ઈંદ્ર વસાવડા	૨-૧૨	જીવનસાથી	કુ. સ પટ	૨-૧૨
લગ્નપ્રેમ	અ બાલાલ શાહ	૩-૧૨	સોરગણા	વનોદ ભટ્ટ	૨-૮
લોકક્રાંતિ	ચ દ્રભાઈ	૪-૦	કુદન	બ ક્ષિત્ર બાબુ	૩-૮
ક્રાંતિના પરિબળો	"	૫ ૦	શ્રીદેવી	"	૩-૮
રેણું અને ખીજ વાતો	૨ મહેતા	૩-૦	કલાની સહયત્રી	સો ભાવસાર	૨-૮
સુવાસિની	પ્રબોધ મહેતા	૩-૦	આમીઝમ	રામરાય મુનશી	૩-૮
માતાનું ઋણ	જ મહેતા	૫-૦	ઇશ્વરનું ખૂન	દિવ્યાનંદ	૨-૧૨
ભાગવર્તા ચાણક્ય	મ' દેસાઈ	૨-૮	પ્રીતમની પ્યામ	"	૧-૮
અદાશીવ	મેવકે સોજરાજ	૨-૦	યોગી કોણ ?	"	૧-૮
રજની	ચિરતન ૨ ભેપી	૪-૦	કલ્યાણને માર્ગે	૨ દલાલ	૨-૦
આધુનિક સાવિત્રી	૨ ભેપી	૩-૦	સ્નાધ્યાય	ડો હરિપ્રસાદ	૧-૮
'૫૭ નો દાવાનળ	ચ દ્રભાઈ	૪-૦	એકાકી	નર્મદાશંકર	૧-૪
લખૂડતી જવાણ	રા અમીન	૪-૦	આજકાલ	પુરુષોત્તમ પારેખ	૧-૮
સોહાગણ	૨ જૌનમ	૪-૦	રાસર જના	જ રા. વોરા	૧-૮
ક્રાંતિનાદ	દિવ્યાનંદ	૩-૦	અનંદબત્રીસી	જહુરાય ખ.	૧-૮
રાજા વિશળદેવ	ધ. ત્રિપાઠી	૪-૦	આગા	મકનજી પરમાર	૧-૮
નિશિગધા	સત્યમ્	૨-૮	<u>બાળકો માટે</u>		
પ્રેમજી જ્યોત	મુરલી ઠાકુર	૨-૧૨	ચોખવટથી વાત કરજો	દિ ઠાકોર	૨-૮
ત્રણ હુયા	કૃ શાહ	૨-૧૨	મુરલી	ડો શિ ત્રિવેદી	૦-૮
રૂપા	"	૨-૧૨	દહીંચડા	હિ. મધંક	૦-૬
ત્રણ પાખડી	નીરુ દેસાઈ	૩-૦	ધરતીનો બાળમેળો	ઇ ભટ	૦-૬
પ્રયાણ	ઈંદ્ર વસાવડા	૩-૦	ખેલિયો મત	દિ ઠાકોર	૦-૪
અ દા	" ૬, ૩-૮		ગામડા ને સ્વરાજ	ઇંદુલાલ યાજ્ઞિક	૦-૪
રાજલક્ષ્મી	પ્ર દ્રભાઈ	૪-૦	યુદ્ધ અને ગામડા	રામરાય મુનશી	૦-૪

નવચેતન સાહિત્ય મંદિર ૨૪૫૬ : અમદાવાદ
ભદ્ર;

તદ્વન નવાં ગુજરાતી સાહિત્યનાં પુતકો

મોલનાં પાણી

શ્રી નંદકુમાર પાંકજી લખેલી
નારીતરની મગલતા અને
માનવતા આલેખતી નવ-
યુગની પદ્યગતી પ્રણય-
ભાવનાની પ્રસંગભરપૂર
ગદ્યસીં સળંગ વાર્તા
મનોહર મુદ્રણુ ડા. ૨-૮-૦

સમરભૂમિ

મથૂર મગડી વાર્તાચેષ્ઠક
ગ્રા ના સી ફકેની
જીવનસામગ્રી ઝૂંઝૂટી
શીખવતી દારીદ્ર્યના
દિવસોની દિલચસ્પ રાષ્ટ્રીય
નવલકથા હયા કાગળ
દિગ્રી બેકેટ ડા. ૨-૮-૦

પ્રારબ્ધના પાસા

માનવીની મેની મુશ્કેલી નહિ
પણ માનીકની મરજી જ
આખરે પ્રણય પૂરવા
થાય લે, એમ સાબીત
કરતી રોમાન્સ અને ગદ્ય-
ભરપૂર સત્યનાદીભરી
સામાજિક વાર્તા મુદ્ર
ગેટઅપ ડા. ૪-૮-૦

અભિસાર

ગ્રા મનમુખદાન જવેરીનાં
પ્રાસાદિક અને પ્રવાહી
કાવ્યોનો તદ્વન નવો સમ્રાટ
અન્દ્રજીત સાથે આકર્ષક
કથન ડા. ૩-૮-૦

મેઢીનાં પાન

શ્રી અવિનાશ બાસ કૃત
પ્રેક્ષકોની પ્રસસા પામેલી
તખ્તા લાયક નવ ગીત-
નાટિકાઓ મીરાંબાઈ,
જૂખ, પરાક્રષ્ટા, સોનાવું
ઝાઝર, રાગલીલા, પગીલા,
કાળભેરવ, વૈષ્ણવ જન,
ડા. ૨-૮-૦

લલિતનો લલકાર

સ્વ દયિતજીની કામલ
પદાવલી અને અપૂર્વ
ભાવઆધુર્યથી નીતરતા
મુગ્ધ ગીતો અને કાવ્યોનો
સ પૂર્ણ દળદાર સમ્રાટ
૭૦૦ પાના ડા. ૮-૦-૦

જેની વર્ણોથી રાહ જોવાતી હતી તે

આચીન જ્ઞાનભંડારનો વારસો

પ્રવીણ સાગર

ધર્મ, અર્થ, કામ અને મોક્ષ આદિ સકળ શાસ્ત્રોના સારરૂપ શૃંગાર,
વ્યવહાર, નીતિ, સહચાર, યોગ વગેરેનો ગાનસભાગ, પ્રવીણ અને
સાગરની અમર પ્રેમકલાણીના સ્વરૂપમાં હૃદયગમ રીતે અહીં રજુ થાય છે

સગળ હિન્દી ટીકા સાથે
સ શોધિત નવી આવૃત્તિ

• •
• •

૬૦૦ નકલો શીલીકર્માં છે
૧૨૫૦ પાના ડા. ૧૫-૦-૦

પાંજરાપોળ

શ્રી ચન્દ્રવદન મહેતાનું લમસ રથ સામે લાલ બતી ધરતું
હાસ્ય અને કટાક્ષભરપૂર તદ્વન નવું નાટક ૨-૦-૦

કેટલુંક ચિરંજીવ સાહિત્ય

મરુત્વતીચંદ્ર ભાગ ૧ લો દસમી આવૃત્તિ ૪-૮
સરસ્વતીચંદ્ર ભાગ ૨ જે નવમી આવૃત્તિ ૩-૦
સરસ્વતીચંદ્ર ભાગ ૩ જે છઠી આવૃત્તિ ૩-૦

એન. એમ. ત્રિપાઠી લિ.

શુક્લેશ્વર પબ્લીશર્સ
પ્રિન્સેસ સ્ટ્રીટ, મુંબઈ ૨.

બાલવિનોદનું બાલસાહિત્ય

બાલકો માટે સર્વોત્તમ છે.

બારેભાર ચિત્રોવાળાં, પાંચથી ૫૬૨ વર્ષનાં બાલકો માટેના
નીચેનાં પુસ્તકો વિના કોઈ પણ પુસ્તકાલય અધૂરું છે

“પુસ્તકાલયમાં વધુ વાચકો તો ગામનાં ઉછરતાં બાલકો અને
જુવાનો હશે, તેમ જ પ્રૌઢશિક્ષણ પ્રવૃત્તિના પરિણામે નવાં વાંચતાં
શીખેલાં પ્રૌઢો માટેનાં પુસ્તકોનો પણ તમારે વિચાર કરવાનો છે. આ
બાબતમાં બાળકો અને પ્રૌઢો સરળતાથી વાંચી શકે એવી નાની સરળ
ભાષામાં અને મોટા અક્ષરે જ્ઞાન આપે એવી પુસ્તિકાઓ પ્રગટ થઈ
હોય તે લક્ષમાં લેતા જલ્દી અને એમને માટેનાં પુસ્તકો વસાવવાનું
રખે ચૂકતા.”

‘પુસ્તકાલય’ ના ત્રીની જુલાઈ ૧૯૮૩ ના અંકમાંની આ સૂચના
ધ્યાનમાં રાખો અને તમારા પુસ્તકાલયમાં બાલવિનોદના પ્રક.શનો વસાવો.

- બાલવિનોદના બાબાસેટ - [પાંચથી ૭ વર્ષનાં બાળકો માટે] બે થી
પાંચ ગમા છાપેલાં ૨૫૦ ચિત્રોવાળાં ૩ પુસ્તકો અક્ષરમાળા,
ચંદ્રમાળા, ને અકલેખન મનોહર બોક્સમાં ... .. રૂ. ૧-૪-૦૦
- બાલવિનોદ અથાવલિ [૭ થી સાત વર્ષનાં બાળકો માટે] બે ૨ ગમા
મોટા અક્ષરે છાપેલાં ૩૦૦ ચિત્રોવાળાં ૧૦ પુસ્તકો સ ગોતરાઓ,
ચિત્રલેખા, ગ્રંથ દીકરા ને અધેરી નગરી વગેરે સુદર બોક્સમાં રૂ. ૪-૦૦
- બાલવિનોદમાલા [સાતથી દસ વર્ષના બાળકો માટે] ૧૦૦૦ ચિત્રો ને
૨૨૦૦ પાનાના વાંચનવાળાં ૬૩ મનોહર પુસ્તકો ગ્રંથ સુદર બોક્સમાં રૂ. ૧૭-૮-૦૦
- અશોક બાલપુસ્તકમાલા [પંચથી ૫૬૨ વર્ષના બાળકો માટે]
૧૨૦૦ ચિત્રો ને ૪૫૦૦ પાનાના રસિક વાંચનવાળાં ૯૯ વિવિધ
રિપોર્ટો પુસ્તકો દર સુદર બોક્સમાં .. રૂ. ૩૫-૦-૦૦
- સાહસકથાવલિ [તેર વર્ષની ઉપરના બાળકો માટે] ૪૦૦ પાનાના
અત્યંત રસિક વાંચનવાળાં ચાર પુસ્તકો, મનોહર બોક્સમાં રૂ. ૫-૪-૦૦

બાલવિનોદ કાર્યાલય : ૧૪૯, પ્રિન્સેસ સ્ટ્રીટ : (મુંબઈ-૨)

અમસ્ત ગુજરાત અને મુખ્યત્વે વડોદરા રાજ્યની પુસ્તકાલયપ્રવૃત્તિનું એક મુખપત્ર

પુસ્તક ૨૪ મુ

જુન-૧૯૪૮

અંક ૧૧ મો

સાહિત્યસૃષ્ટિનું અવનવું

મહાત્મા ગાંધીજીની આત્મકથા “સત્યના પ્રયોગો” વાંચી ગૃનના ‘પબ્લીક અફેર્સ પ્રેસ’ તરફથી પુનર્મુદ્રિત થવાની છે તે માટે નવી દિલ્હીના નવજીવન ટ્રસ્ટ સાથે ગોઠવણો થઈ ચૂકી છે. યુનાઇટેડ સ્ટેટ્સના હિદી ખબર ખાતાના ડિરેક્ટર મિ. ફેડ ડી. મેનોએ આ વાટાઘાટો ચલાવી હતી.

પુસ્તકના જોકેટ પર અગ્રાનું ચિત્ર આવશે. મુખપૃષ્ઠ પર ગાંધીજીની વપરાયેલી વસ્તુઓ, બોજનનાં પાત્રો, ચ પલની જોડ, એક પુરિતકા તથા ચશ્માનું ચિત્ર આવશે.

જેમ જેમ ગોઠવણ થતી જશે, તેમ તેમ આ પ્રેસ ગાંધીજીનાં બીજાં પુસ્તકો પણ પ્રગટ કરનાર છે.

હિંદ તથા ફ્રેન્ચ મૈત્રીની વૃદ્ધિ કરવાના આશયથી મુખપ્રમાં એક નવું સાપ્તાહિક ‘The Courrier des Indes’ નામથી શરૂ થયું છે.

તેના પહેલાં અંકમાં ‘સત્યના પ્રયોગો’ પર રચાયેલા મહાત્મા ગાંધીજીની જીવનરેખા, ગાંધીજીના સિદ્ધાંતો તથા યુરોપનાં વત્માનપત્રોએ તેમને અર્પેલ અનુકરણો પ્રગટ થઈ છે તેનું વાર્ષિક લવાજમ રૂ. ૧૫૫ છે તથા એક એમ્બર્સ, એક લેખન, મુખપ્ર ૧ થી તે પ્રગટ થાય છે.

*કલકત્તા વિશ્વવિદ્યાલય તરફથી ત્રણ વર્ષના ગ્રાજામાં પ્રગટ થયેલ શ્રેષ્ઠ નવલકથા માટે અપાત્ર શરતચક્ર સમારક પારિતોષિક શ્રી તારાસંકર બેનરજીને આપવામાં આવ્યું છે. તેમના પુસ્તક ‘હ સુલી બાંકર ઉપકથા’ માટે આ પારિતોષિક આપવામાં આવ્યું છે આ પારિતોષિક પહેલી જ વાર અપાયું છે.

*ધારવાડની મનોહર ગ્રંથમાલાએ પ્રકાશનની શતાબ્દી ઉજવવાની યોજના કરી હતી તેમાં એક કાર્યક્રમ સાહિત્ય હરીકાષ્ઠનો હતો. તે માટે સખ્યાબધ છનામોની જાહેરાત કરવામાં આવી હતી તેને સારો આવકાર મળ્યો હતો પરંતુ એક પણ લેખ પ્રથમ છનામને પાત્ર નીવડે તેવો નહોતો નવલકથા, નાટક, નવલિકા, એકાંકીનાટક, જીવનચરિત્રો તથા કાવ્યો માટે છ જુદાં જુદાં છનામો જાહેર કરવામાં આવ્યાં હતાં એક જ લેખકને આ બધા છનામો મળ્યા હતાં. આ લેખક બનારસ હિંદુ વિશ્વવિદ્યાલયના શ્રી કે. અશ્વત્થનારાયણ રાવ છે. શ્રી રાવને મળેલ માન વિરલ છે.

*એડોરની શ્રી એનાબસેવર નાટક મંડળીએ સાહિત્યવિષયક પારિતોષિકની જાહેરાત કરી છે. મંડળીએ કન્નડ રંગભૂમિની શતાબ્દી તેમ જ પોતાનો હીરક મહોત્સવ ઉજવવાનું નક્કી કર્યું છે. કન્નડ ભાષામાં લખાયેલ મોલિત નાટકની હરિકાષ્ઠનો આ કાર્યક્રમમાં સમાવેશ થાય છે. આ સભ્યમાં રૂ. ૧૦૦૦ ની કિંમતના ત્રણ પારિતોષિકો આપવાનું નક્કી કરવામાં આવ્યું છે.

*ગોવાના પ્રખ્યાત ઇતિહાસવેત્તા અને હિંદના મધ્યકાલીન ઇતિહાસનું સંશોધક શ્રી પી. એસ. પિસુલેઈ કરને બંગાળની રાયલ એશિયાટિક સોસાયટીએ પહેલી જ વાર રૂ. ૪૮૦ ની કિંમતનો 'સર જહુનાથ સગર સુવર્ણચંદ્રક' અર્પણ કર્યો છે.

*શ્રી એસ. એમ. બાપટને પોતાના કાવ્યસમૂહ 'પુલકે અશ્રુ' માટે ગ્વાલિયર રાજ્ય તરફથી રૂ. ૧૨૫, સાંગલી રાજ્ય તરફથી રૂ. ૧૦૦ તથા પુનાની ફક્ષિણ પ્રાદ્ય કમિટી તરફથી રૂ. ૫૦ આપવામાં આવ્યા છે.

*મુંબઈ વિશ્વવિદ્યાલય તરફથી મરાઠી સાહિત્યના એક પુસ્તક માટે દર વર્ષે અપાતું દાદોઆ પાંડુરંગ તરખડકર પારિતોષિક આઠ વર્ષે શ્રી એ. કે. પ્રિયોદકરને તેમના પુસ્તક તરખડકરએ આત્મચરિત્ર વા ચરિત્ર માટે આપવામાં આવ્યું છે. આ પુસ્તકમાં ૨૫ રાવજહાદુર ડી પી તરખડકરનું આત્મચરિત્ર તથા ચરિત્ર આપવામાં આવેલ છે. શ્રી. પ્રિયોદકર માટે આ માન અપ્રતિગણ્ય, કેમકે આ પારિતોષિક તેમને બીજી વખત મળ્યું છે. પહેલું પારિતોષિક શરૂઆતના વર્ષ ૧૯૭૬ માં મળ્યું હતું.

*શ્રી એચ. એસ. સુબ્રમનિયમ આચરે તામિલ ભાષામાં શ્રીમતી વિજયાન્દમી પડિતના જીવનચરિત્ર વિશે અતિ ઉપયોગી પુસ્તક પ્રગટ કર્યું છે.

સિંગાપોરની ચાગી એરેકની એક હુપડીમાં એક એરેરેલિયન યુદ્ધકેદી અમલદારે ૧૫ મહિના સુધી એક રહેઠાં એક પુસ્તકના ૧૪૦,૦૦૦ શબ્દો લખ્યા છે.

ચી ન આપણો પડોશી દેશ છે ગરીબ છે, છતાં પોતે કેવા ઉચ્ચ આદર્શો ધરાવે છે એ ત્યાંની એક સર્વવ્યાપી કહે-વત ઉપરથી સમજાઈ શકશે

“એક વર્ષ માટે વાવતા હો તો અનાજ વાવે, દશ વર્ષ માટે રોપતા હો તો વૃક્ષ રોપો, સો વર્ષ માટે રોપતા હો તો મનુષ્ય રોપો.”

ન્યારે જાપાનીઝોએ દસ્તાવેજો માટે કેમ ની ઝડતી લીધી ત્યારે ગ્રીનરે પુસ્તકને લોકો પોટલીના તળિયામાં સતાડી દીધું હતું

ગ્રીનર આ પુસ્તકને વ્યતિક્રમની આત્મકથા કહે છે બાવિસ મધી કઈ નક્કી ન હોવાથી યુદ્ધકેદીઓ હમેશા જૂતકાળનો જ વિચાર કરતા અને તેથી ધનુ માણસો આત્મકથા લખવા માંડ્યા

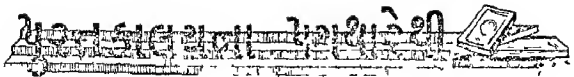

—હોમરલાલ માનસિંગ કામદાર

આજનું પત્રકારત્વ

છાપણીએ સામાન્યપણે સત્યને તેવે મૂકીને ચાલવાનું જે ખોટું ધોરણ અપભ્રંશ કરવા માડ્યું છે તેથી ગાંધીજીને પારવગળું દુ ખ યત્ન હતું જનાવી કાઢીને આપવામાં આવતા સમાચારો તરફ તેમને તિરસ્કાર હતો નજીવી જાતોને વધારેપડતું મહત્ત્વ આપવામાં આવતું અને તેમના પગ ધણી વાર ભાર દેવાતો તેના તરફ તેમને ખૂબ અણુતમે હતો. સમાચારો ‘ઝંકપી લાવવાની’ રીતરસમે અપભ્રંશ કરવાની હદ સુધી પત્રકાર નામથી ઓળખાવા લાયક ગણાય એવા માણસો કેમ જાતરી જતાં હશે, એ તેમને કદી સમજાતું નહિ તેમનો સ્પષ્ટ અભિપ્રાય હતો કે, જે સમાચાર પ્રસિદ્ધ કરવાના ન હોય તે છાપાવાળાના હાથમાં ગમે તે રસ્તે આવી પડે તોયે, અધિકારી માણસો પાસેથી ન મળે ત્યાં સુધી તેમની પ્રસિદ્ધિ અટકાવવાનો છાપાવાળાનો ધર્મ છે. મને તેઓ ધણી વાર કહેતા કે, જે છાપુ કે સામયિક જાહેરખબર છાપી તેમાંથી કમાણી કર્યા વિના નથી કે છત્રી ન શકે તે વાંચવા જેવું હોતું નથી છાપામાં જેટલું વાંચવાનું ને વાંચવા જેવું લખાણ આવે તે જ તેમને ઉપયોગી ને વજન આપવા જેવું લાગતું ને બીજા કશાની તેમને મન કશી કિંમત નહોતી. શુભ અથવા અશુભ કરવાની છાપણીની શક્તિ કેવી છે તે આખત પરત્વેઓ હમેશા વધારેમાં વધારે ભાર મૂકતા

—શ્રી. અમૃતકોર

નર્મદાની ખીણના આદિવાસીઓ વિષેનો અભ્યાસનીય ગ્રંથ

ગુજરાતના આદિવાસીઓમાં નર્મદાની ઉપતી ખીણના 'પરધાન' લોકોની પણ ગણતરી થાય છે. પરધાન લોકો વાર્તાઓ કહેવાનો, ગાવા બજાવવાનો, મનોરંજનના ખેલો બજાવવાનો ધંધો કરે છે જે સ્થાન મધ્ય દિ હર્મા ગોન્ડ લોકોનું છે, તે જ સ્થાન ગુજરાતમાં આ પરધાન લોકોનું છે. પરધાન જાતિ ગોન્ડ જાતિને ઘણી રીતે મળતી આવે છે ગોન્ડ લોકો વિશે એ જાતિમાં કાર્ય-કરતા શ્રી વેરિયર એલ્વિને ખૂબ લખ્યું છે પરધાન લોકો ઉપર શ્રી. શામરાવ દિવલેએ 'The Pardhans of the Upper Narbada Valley' નામનું પુસ્તક લખ્યું છે શ્રી શામરાવ દિવલે આ પુસ્તક લખવાને મોગ્ય અધિકારી છે કેમકે એમણે પરધાન લોકોની વચ્ચે વસીને એ લોકોની સુધારણાથી લાગલાગાટ તેર વગસ કાર્ય કર્યું છે. 'પરધાન' આદિવાસીઓના કાર્યકર્તા તરીકે એમનું નામ જણીતું છે પુસ્તક નીચેના આઠ પ્રકરણોમાં વહેલી નાખવામાં આવ્યું છે પરધાન લોકોની જાતીય વ્યવસ્થા, પરધાન ઘરમાં પરધાનનો વ્યવસાય, પરધાન ઉપર શક ને પશ્ચાત્તર તરીકે, પરધાન કવિ અને પ્રેમી તરીકે, પરધાનજીવન અને મૃત્યુ વિશેના ખ્યાલો, પરધાન અને એનું કુટુંબ

પુસ્તકની પ્રસ્તાવના ગોન્ડ આદિવાસીઓ સાથે જોતજોત થયેલા શ્રી વેરિયર એલ્વિને લખી છે.

આદિવાસીઓ વિશે માહિતી ધરાવનારાઓને આ પુસ્તક ઉપયોગી નીવડશે. આ વિષયમાં ગુજરાતીમાં માત્ર શ્રી વણીકરનું પચમહાલના ભાંયો નું જે પુસ્તક છે એ નોંધવું જોઈએ આદિવાસીઓનો અભ્યાસ અતિ આવશ્યક છે કારણ કે આપણે આખો આ ભારતભૂમિના માલિકો હતા વિખ્યાત ઇથિયોસોફિકલ નેતા શ્રી સી જિનરાવદામ હમણાં અમદાવાદ આવ્યા ત્યારે તેમણે કહ્યું હતું 'હું' જ્યારે જ્યારે આદિવાસીઓને જોઉં છું ત્યારે અનાયાસે પણ મારે મસ્તક તેમને નમે છે, મરણ, એ જ આ દેશના મૂળ માલિકો છે આપણે આખોએ એમને મેદાનોમાંથી હાંધી કાઢી દુગરાઓમાંથી દેશવટો દઈએમને અનાયાસ કર્યો છે આખોના આ અનાયાસનું ફલ શું થયું જ નહીં તેમના પ્રત્યે ભક્તિભાવ સેવુ છું 'The Pardhans of the upper Narbada Valley પુસ્તકની કિંમત રૂપિયા સાડાખાં છે ને એક્સર્સર્ડ યુનિવર્સિટી પ્રેસે એ પ્રગટ કર્યું છે

ઝોરિસાન કોરાપુત જિલ્લાની જયપુર પર્વતમાળામાં નિવાસ કરી રહેલી આદિવાસી કામ વિશેનું અભ્યાસનીય પુસ્તક સર્વન્ટસ ઓફ ઇન્ડિયા સોસાયટી-ભારતસેવક સમાજના સભ્ય શ્રી લક્ષ્મીનારાયણ શાહએ લખ્યું છે

શ્રી. ક. મા. મુનશી

શ્રી ક મા મુનશીનું અંગ્રેજીમાં સક્ષિપ્ત જીવનચરિત્ર (એમના જીવનસંદેશ સાથે) 'Munshi The Man & his Message' નામથી તાજેતરમાં પ્રગટ થયું છે આ પુસ્તક

પાઠગ ડૉ. શ્રી કૃષ્ણલાલ શ્રીધરાણી, ડૉ. ડી. પી. મુકરજી અને શ્રી બી. પી. ભટ્ટના પરિશ્રમ છે. શ્રી. મુનશી વિશે ગુજરાતીમાં એમણે પોતે લખેલી આત્મકથા (અડધે રસ્તે, સોધા ચઢણ ભાગ ૧-૨) છે જ.

લિન યુ ટાંગ

સુપ્રસિદ્ધ ચીની સાહિત્યકાર લિન યુ ટાંગનું નવું પુસ્તક તાજેતરમાં પ્રગટ થયું છે એનું નામ છે “ The wisdom of China & India ” (ચીન અને હિંદની પ્રજા) પુસ્તકની કિંમત રૂપિયા સોળ છે.

હિંદુ ધર્મ અને અસ્પૃશ્યતા

હિંદુધર્મ અને અસ્પૃશ્યતા (Hinduism & Untouchability) નામનું એક અંગ્રેજી પુસ્તક તાજેતરમાં હિંદુ મહાસભાના સુપ્રસિદ્ધ નેતા શ્રી ડૉ. રવામાપ્રસાદ મુકરજીના આમુખ સાથે પ્રસિદ્ધ થયું છે. કલકત્તાની ‘ હિંદુ મોધન ઓફિસ ’ તરફથી એ પ્રગટ થયું છે, ને રામકૃષ્ણ મિશનના સ્વામી શ્રી સુદરાનદેએ લખ્યું છે. અસ્પૃશ્યતાને હિંદુ ધર્મશાસ્ત્રમાયો કંઈજ આધાર મળે નથી, એ હકીકતને આ પુસ્તક પ્રતિપાદિત કરે છે.

સરહદ અને પઠાણો

સરહદના ગાંધી ખાન અબ્દુલ ગફારખાન સુપુત્ર ખાન ગનીખાને પઠાણો ઉપર એક પુસ્તક અંગ્રેજીમાં લખીને પ્રસિદ્ધ કર્યું છે. ખાન ગની ખાન, એમના પિતાની જેમ, રાષ્ટ્રવાદી પઠાણ બિરાદર છે. સુપ્રસિદ્ધ અંગ્રેજી મચિત્ર સાપ્તાહિક “ India ” ના તા. ૩-૪-૪૮ ના અંકમાં ‘ પાકીસ્તાન ’ વિશેના એમના મતોએ બહુ રસમય છે. જે પુસ્તક એમણે એમના જાતિલાઘવો વિશે લખ્યું છે તેનું નામ ‘ Pathans ’ (પઠાણો) છે. સરહદ પ્રાંત વિશે માહિતી આપતું બીજું એક પુસ્તક પણ પ્રસિદ્ધ થયું છે. શ્રી મહમદ યુનસેએ લખ્યું છે, પુસ્તકની પ્રસ્તાવના આપણા વડા પ્રધાન પ. જવાહરલાલે લખી છે, ને પુસ્તકની ભૂમિકા સરહદના ગાંધીએ લખી છે. એ પુસ્તકનું નામ છે ‘ Frontier Speaks ’ (સરહદ બોલે છે.)

સાહિત્યકાર શ્રી. મનુ સૂએદાર

‘ સસ્તુ સાહિત્ય વર્ધક કાર્યાલય ’ ના હાલના ટ્રસ્ટી મડળના પ્રમુખ શ્રી મનુ સૂએદાર અર્થશાસ્ત્રના નિષ્ણાત તરીકે જાણીતા છે. ઉપરાંત, સાહિત્યના પણ તેઓ સાગ્ર ભોક્તા અને દર્તા છે. એમણે ‘ જ્ઞાનેશ્વરી ગીતા ’ ને ગ્રૂજ મરાઠીમાંથી અંગ્રેજી અનુવાદ ‘ Gita Explained ’ એ નામે કરેલો છે. ‘ ગીતા એક્પ્લેઈન્ડ ’ અંગ્રેજીમાં ઠીકઠીકે લોકપ્રિય નીવડ્યું છે. ને અત્યારે એ અનુવાદની ત્રીજી આવૃત્તિ આવે છે.

અમેરિકા જતા વિદ્યાર્થીઓને ઉપયોગી

વધુ અભ્યાસાર્થી અમેરિકા જતા વિદ્યાર્થીઓને ઉપયોગી અને માર્ગદર્શક નીવડે એવું પુસ્તક તાજેતરમાં પ્રગટ થયું છે. પુસ્તકનું નામ છે ‘ Indians going to America, ’ ને ડૉ. જી. એસ. કૃષ્ણપા અને ડૉ. જે. કુમારગપ્પાએ આ પુસ્તકમાં આપેલી માહિતી એકત્ર કરી છે.

બોમેશયદ્ર બેનરજી

ગાંધીય મહાસભાના પ્રથમ પ્રમુખ સ્વ. શ્રી બોમેશયદ્ર બેનરજીનું જીવનચરિત્ર એમની પુત્રી કે સાધના બેનરજીનું લખેલું અંગ્રેજીમાં પ્રગટ થયું છે. સ્વ. બોમેશયદ્ર બેનરજી કલકત્તાની વર્નિષ્ટ અદાલત (હાઈકોર્ટ) માં વકીલાત કરતા હતા. તે એ વકીલાતથી જીત થઈ ગાંધીય મહાસભાની સ્થાપનાનું કામ એમણે સમય અને નાણાના ભોજો કર્યું હતું. પૂ. ગોખલેજીએ એમના વિશે કહ્યું, ' બોમેશયદ્ર દિલ્લી સરકાર માં વડા પ્રધાનના પદે નિ સંશય હોત ' કે. કાલિદાસ નાગે જાસક પાનના આ નાનકડા જીવનચરિત્રની પ્રસ્તાવના લખી છે.

ખલીલ જિજ્ઞાસ

અરબી અને અંગ્રેજી ભાષાના અતિરિખ્યાત ફિલ્સફ લેખક ખલીલ જિજ્ઞાસ ની સઘળી કૃતિઓનું ભાષાતર પ્રગટ કરવાની તૈયારી અમદાવાદની એક પ્રકાશન સંસ્થાએ કરવા માંડી છે. આ જિજ્ઞાસની કૃતિઓ ગૂંજગાતીમાં ઉતારવાનો મમય હવે પાકી ગયો છે.

“ શિવમ્ સુદરમ્ ”

કોને શું ભેટ આપશો ?

તમારા દુરમનોને તમે સારામાં સારી ભેટ શું આપી શકો ? માફી !

તમારા વિરોધીને ? સહિષ્ણુતા !

તમારા મિત્રને ? તમારું હૃદય !

તમારા બાળકને ? તમારા બાળક સમક્ષ તમારો એવો દાખલો બેસાડો જેમાંથી એ પેતાનું જીવન પડી શકે !

તમારા પિતાને ? માન !

તમારી માતાને ? તમારું આરિત્ર્ય એવું ઉમદા ખનાવો જેથી તમારી માતા ખુશ થાય કે મને આવો રૂઝો પુત્ર મળ્યો છે !

અને તમારી ભત્રીજાને તમે શું ભેટ આપશો ? બધાજ મનુષ્યો પ્રત્યે પ્રેમ અને સહભાવ !

પુસ્તકાલયોએ પ્રગટાવેલી જ્ઞાનસરિતા

આકડા બોલે છે :

અમેરિકામાં ૭૫૦૦ જેટલા પુસ્તકાલયો
ખોલવામાં આવ્યા હતા ૧૯૪૬ માં આ
પુસ્તકાલયો ૧ ૧૩ ૧૦૦૦,૦૦૦ પુસ્તકો
સુધી પહોંચી હતી આપણે દેશ હવે
આશ્ચર્ય થયો છે ગ્રંથો ગ્રંથો જ્ઞાનભંડાર
પ્રગલ્ભા અમેરિકાના આ પ્રયાત્નને તરત
અનુસરવું પડશે

આપણે ત્યાં હિંદમાં નિઃશ્વરતાનું પ્રમાણ
બીજા દેશના પ્રમાણમાં ઘણું વધુ છે વર્ષથી
કાગેરે નિઃશ્વરતાનિવારણને ચોતાના બેથેમાં
એક બનાવ્યું છે તેમ છતાં લોકોની આજ્ઞા,
કાર્યકર્તાઓની ખોટ, સરકારી મદદનો અભાવ
અને ઉત્પાદનની ઓછાઈને લીધે આ કાર્યમાં
આપણે ત્યાં ખાસ પ્રગતિ થઈ શકી નથી

પરંતુ અમેરિકામાં નિઃશ્વરતા નિવારણ માટે સરકાર તરફથી આવતી પ્રવૃત્તિ અને લોકોનો
ઉત્સાહ ધ્યાન ખેંચે તેવો છે જેનો દૃષ્ટાન્ત તમને બાલુમારનું થયેલા આકાશ્યો પૃથ્વી
આવશે નિઃશ્વરતા નિવારણ માટે અમેરિકાની 'ફરતા પુસ્તકાલયો'ની પ્રવૃત્તિ જેવી પદ્ધતિનું
આપણી સરકાર અનુકરણ કરે તો વિદ્યોદય જ વર્ષોમાં નિઃશ્વરતાને સારા પ્રમાણમાં ઘટાડી શકે

અમેરિકામાં સરકાર તરફથી જ શહેરોમાં તેમ જ ગામડાઓમાં ઠેરઠેર પુસ્તકાલયો
ખોલવામાં આવ્યા છે, જેમાં લોકો નાના કે મોટાના ભેદ વિના કે એક પણ પાઇ આપે ના વિના
પુસ્તકો વાપવા લાઇ જઇ શકે છે વિધવિધ પ્રકારના આજ્ઞાદિયથી મારીને ગંભીર સાહિત્ય
સુધીનું બધા જ પ્રકારનું સાહિત્ય આ પુસ્તકાલયોમાંથી મળે છે

અમેરિકામાં આ પ્રકારના ૭૫૦ પુસ્તકાલયો ખોલવામાં આવ્યા છે ૧૯૪૬ માં આ
પુસ્તકાલયોમાં ૧૩૧૦૦૦૦૦૦ પુસ્તકો ગણવામાં આવતા હતા, અને તેમાં હજુ વધારો થઇ
ગયો છે ૧૯૪૭ માં તેની સંખ્યા વધીને ૩૫૬૦૦૦૦૦૦ ના આકાશ્ય સુધી પહોંચી હતી

માત્ર શહેરોમાં જ નહિ, પરંતુ ગામડાઓમાં પણ આ પ્રકારના પુસ્તકાલયો ખોલવામાં
આવે છે જેને માટે ત્યાંની ધાર્મિકતા ખાસ ધ્યાને રાખી કરીને મોટી રકમની મંજૂરી આપે છે

માત્ર પુસ્તકાલયો જ નહિ પરંતુ કિંમો, ચિત્રો, દર્શનો દ્વારા પણ અમેરિકામાં નિઃ
શ્વરતા દૂર કરવાનું કાર્ય નિર્જાત્યી ચાલી રહ્યું છે, ગમે તે પ્રકારના પ્રદર્શનો ભરાય તેમ
નિઃશ્વરતાને લગતો ખાસ વિભાગ સરકાર તરફથી સુઝાય છે

ઉપરાંત દૂર દૂરના સ્થળોમાં ને નાનકડા ગામડાઓમાં 'ફરતા પુસ્તકાલયો'ની ગારીઓ
દ્વારા તેઓ અભણ લોકોને પુસ્તકો, છાપાઓ અને સામયિકો પહોંચાડે છે લોકોને કરી શી
આપવાની હોતી નથી અને તેઓ અદરે અદર બદલી પણ કરી શકે છે ત્યાંની શાળાઓ
કલમો, ખાસ યોજેની તેમજ નિઃશ્વરતા નિવારણ માટે બનાવેલા દુકાન ચલચિત્રો દ્વારા સરકારના
ફળવણી ખાતા તરફથી અશ્વજાનનો પ્રચાર થઇ રહ્યો છે

અમેરિકામાં નિઃશ્વરતા નિવારણ માટે લેવાતા પગલાઓ અનુકરણીય છે સ્વતંત્રતા
આપ્યા પછી પણ આપણે ત્યાં નિઃશ્વરતા નિવારણ માટે જોઇએ તેવો પ્રયાગ કે કાર્ય નજરે
ચડતાં નથી ગણિયાનો દાખવો પણ આ બાબતમાં નોંધવા જેવો છે ત્યાં લોકોનું રાજ્ય આવ્યા
પછી તુરંત જ નેરશોગથી અશ્વજાનના પ્રચાર વડે અભણ લોકોની સંખ્યા ૮૫ ટકા હતી તેમાંથી
આજે માંડ ૫ થી ૧૦ ટકા રહી હશે હિંદમાં આ અમેરિકન પદ્ધતિ અનુસાર પગલાઓ લેવાય,
લોકો માટે મફત પુસ્તકાલય મોટા પ્રમાણમાં ખોલાય તો જ નિઃશ્વરતા જલદીથી દૂર થઇ શકે

ગુજરાતી સાહિત્ય પર ગાંધીજીની અસર

સાધા અને સાહિત્ય ઉપર ગાંધીજીની અસર ગુજરાતીમાં મહુ ઊડી રીતે પ્રતિબંધિત થયું છે. ઇ.સ. ૧૯૧૫ માં સત્યાગ્રહાચરણની આપના, આસ્તાદિક પત્ર તરીકે 'નવજન' નું પ્રકાશન અને ઇ.સ. ૧૯૨૧ માં ગુજરાત વિદ્યાપીઠની સ્થપના એ બધા 'નવગુજરાત' ના વિશ્વવર્મા આગળપડતા મીમાન્સા છે.

'નવજન' કે જેનો ફેલાવો (૨૫ વર્ષ પહેલા એક સાપ્તાહિક માટે જોઈએ તો) આલીસ હજાર નકલ જેટલી મોટી હદે પહોંચ્યો હતો તથા ગાંધીજીના જ શબ્દો ટાકીએ તે, ગાંધીજીના જીવનની "કેટલીક સૌથી ભારે અગત્યની બાબતોનો નિષેધ" આવતો હતો, તેણે ગુજરાતી જીવન અને સાહિત્ય ઉપર ઊડી અસર પડેઆડી હતી.

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ, કે જેણે પોતાની તરફ કેટલાય સાક્ષરો અને વિદ્વાનોને ખેંચ્યા હતા તેણે પુનરુત્થાન પામેલા ગુજરાત ઉપર ગાંધીજીની અસરને વધુ વ્યાપક બનાવી, તથા ગુજરાતી ભાષા અને સાહિત્યને નવી દિશા આપી.

ગુજરાતી ભાષાનાં ગાંધીજીના પોતાના લખાણોમાં પણ તેમના જીવનના સાક્ષર અને સમય સ્પષ્ટપણે પ્રતિબિંબિત થયેલા આપણે જોઈ શકીએ છીએ તેમની ભાષાની સાદાઈ સમજાવવા પૂર્વક કહેવા પ્રયત્નનું પરિણામ પણ છે. માનવ વ્યક્તિત્વના મૂળ ઘટકોની આંતરિક સમજ હોવાને લીધે મુખ્યત્વે આમજનતાના બની રહેલા ગાંધીજી લોકો સમજી શકે તેવી ભાષામાં બોલવાની અગત્ય સમજતા હતા તેથી તે ગુજરાતી) ભાષાને ભારે આશ્ચર્યકારક નરક શબ્દોના આડબરમાંથી છેડવીને તેની જગાએ સાદી પણ કેટલાયગણી વધુ પ્રાણુભરી ભાષા બની કાઢવાને કામે લાગી ગયા એ ભાષા લોકોની જાણ ઉપર રમતી હોવાને કારણે લોકોના હૃદયમાં સોજારી ઊતરી જતી તેની સાદાઈ બાદબચ્ચ જેવી હોવા છતાં તે ઉપનિષદોની ભવ્યતાને સ્પર્શતી હતી એ ભાષા આધુનિક ગુજરાતી પદ્ય માટે ધોરણરૂપ બની ગઈ છે. આના અનુસંધાનમાં આપણે ગુજરાતી જોડણી નિર્મિત કરતો પ્રમાણુજૂત કોશ રચવામાં ગાંધીજીએ લીધેલો ભાગ ભૂલી જઈ શકીએ નહિ. તે કોશ એટલે 'વિદ્યાપીઠના જોડણીકોશ'.

ગાંધીજી ગુજરાતીમાં લખે અંગ્રેજીમાં લખે, કે હિંદુસ્તાનીમાં બોલે, તેપણ તેમનો મુખ્ય હેતુ, પોતાના મતભવને સ્પષ્ટપણે, સ્વાભાવિક રીતે, હાર્દિકતાથી અને બીજાઓ સમજી શકે તે રીતે રચી કરવાનો જ હતો. તેથી કરીને જો કે તેમણે ભાષાને માત્ર તેની ઉપયોગિતાને કારણે સ્વીકારી છે, તેમણે તેની ઉપયોગિતા ઉપરાંત સુદૃઢતા પણ સાધી છે. આમ જો તેમના હૃદયમાં માતા પુરે હોઈ આવતું, અને તેમના હાથ વડે અમલમાં મુકાવું અને એ જ મહત્ત્વ અને સમાચાર ભરતો.

૧) એમ અને તેથી જ તે મહત્ત્વ કહેવાયા પણ છે.

ફરતાં પુસ્તકાલયના ફાયદા.

હિંદની પ્રજાને અતિ મોટો સમૃદ્ધ અક્ષરજ્ઞાનથી વચિત રહેલો છે એટલે પુસ્તકાલય શુ તે જાણવાનો જ તેની શક્તિ નથી, તે પછી ગામડાઓમાં જ્ઞાનની પરબો માડનારા પુસ્તકાલયની તે વાત જ શી કરવી ? પણ હિંદ હવે આજાદ થયું છે એટલે તેણે અક્ષરજ્ઞાનને પ્રખર ઉકેલને જ પડશે અને અક્ષરજ્ઞાન પામે ની ગામડાની જગતાની જ્ઞાનભૂખ સતોષરાત્રા ઉપાયો પણ ચેત્તવ્ય પડશે એ ધરી હજી કે ઘડક દૂર છે પરંતુ ન્યારે પણ એ ધડી આવી પડે એ ત્યારે અમેરિકામાં છે એવા ફરતાં પુસ્તકાલયો ઘણા મોટા પ્રમાણમાં હિંદુસ્તાનને ગામડે ગામડે ધૂમી વળવાં લોકોએ એ નિર્ધિવાદ છે

પુસ્તક એસસાગસાગર તરવાની દીવાદાંડી છે, એમ એક વિખ્યાત આશ્વ સાહિત્યકારે કહ્યું છે

અમેરિકાના લુગીઆના નામના એક નાનકડા ગામડામાં એક ખેડૂત-૬ પત્ની વખતે હતા. પતિ આખોપ ૧૬ વસ ખેતરમાં કામ કરીને રાત્રે જર્મી પરવારી દારૂના પોદામાં આલ્થો જતો, અને મોડી રાત્રે ઘેર પાછો ફરતો

આવા દારૂડિયા પતિના બેકાળજીભર્યા અને ગેરવાજબી વર્તનથી ત્રાસી બીકે પત્નીએ પતિ પાસેના છુટાઢેડા દેવાને મનમુખો કર્યો અને પતિની ગેરહાજરી ફરતાં જીવનની એકલતા વધુ સતાવતી હતી.

પણ ત્યાં તો એક દિવસ પુસ્તકાલયી ભણેલી એક મોટી મોટર ગાડી એ ગામમાં અવી પડેલી અમેરિકન કેપ્રિમ તરફના અમેરિકાના ગ્રામજનોને પુસ્તકોના લાજ આપવા ખાતર અમેરિકી સરકાર તરફથી ફરતાં પુસ્તકાલયો મોટી મોટી મોટર ગાડીઓમાં ગામડે ગામડે ફેરવાયા આવે છે

જીવનની એકલતાથી ત્રામી ઉઠેલી ખેડૂતપત્નીએ પુસ્તકોને સહારો લીધો. કે ટાંબેની ખેડૂતપત્નીને લાગ્યું કે પુસ્તક વાંચવાથી તે સંજીવના અને રાત્રિના એકલ ઠલાકો સારી રીતે વિતાવી શકશે એક બે દિવસના અખતર પછીથી એ સ્ત્રીને જણાયું કે મોટેથી પુસ્તકનું વાચન કરવાથી એકલતા બિલકુલ જ જણાતી નથી એક રાત્રે દારૂના પોદામાંથી પરવારી પતિ વહેનો ઘેર આવ્યો પોતાની પત્નીને મોટેથી કે ઘડક બોલતી એણે સંજીવના જમને જોયું તો પત્ની એક રસિક પુસ્તક વાચતી હતી પતિને પણ એ રસિક પુસ્તકમાં રસ પડ્યો, અને પતિએ બીજે દિવસથી દારૂને પોટે જવાનું છોડી દીધું અને સંજીવનો તથા વાળુ પછોનો સમય સહવાચનમાં આનંદથી ગાળવા માંડ્યો.

આ રીતની પોતાની સુખદ કથની એ ખેડૂત સ્ત્રીએ અમેરિકાના ફરતાં પુસ્તકાલયના એક સયાસકને સંજીવની હતી.

એવી જ રીતે આલ્યાયાના એક ખેડૂને એક દિવસ ફરતા પુસ્તકાલયના સચાલક પાસે પાણી વહી જતી જળવાહિનીઓના જોડાણની અપૂર્વ માહિતી આપતા પુસ્તકની માગણી કરી હતી.

એ પ્રમાણે પુસ્તક આણી આપતા ખેડૂને વાઘી વાઘીને સઘળા સામગ્રી અને માહિતી મેળવી લીધી.

ફરતું પુસ્તકાલય આલ્યાયામાં ફરી વાર આબુ ત્યારે એ ખેડૂને જળ વહી જતી જળવાહિનીઓ એ પુસ્તકાલયના સચાલકને મતાવી અને એણે તેમને આભાર માન્યો.

વધુ તપાસને અંતે એ ખેડૂતને એમ પણ જણાવવામાં આબુ કે, નકામા વહી જતા પાણીથી મદદી ન થવા પામે તે માટે તો ભૂગર્ભ ગટની યોજનાઓ પણ પુસ્તકોમાં હોય છે.

સમજવાતો જ્ઞાનનો મહિમા

અને એવી મદદીથી બચવા માટે ખેડૂતે ગટગાધણીની સામગ્રી અને માહિતી પૂરી પાડતા પુસ્તકની માગણી કરી અને ભૂગર્ભ ગટ નાખીને ગર્દકી પણ એ ખેડૂને ટાળા દીધી.

અમેરિકાલકરમાં આવા ફરતા પુસ્તકાલયો દૂર દૂર ગામડામાં ફરે છે અને અમેરિકા આમજનોને પુસ્તકોનો અને જ્ઞાનનો મહિમા સમજાવે છે.

એવી મોટરચાડીઓ માનડાઓના કાઢવ અને બરફ પણ ખુદે છે. પણ એ જાતની હેંગનજતી કોમળા બાદ એ પુસ્તકાલયોના માણસો જ્યારે એમને જોતાં આમજનોના હસતા નિહાળે છે ત્યારે એમને પડતી મુશ્કેલી જોતાં પણ એઓ ખૂસી જાય છે.

ફરતા પુસ્તકાલયોના સચાલકો તરફથી એવા વધુ ને વધુ પુસ્તકાલયોની મોટરચાડીઓ ઉપયોગમાં લાવવાની માગણીઓ અમેરિકા કોંગ્રેસ સમક્ષ યાદ રહેલી છે.

વડોદરા રાજ્યના ફરતા પુસ્તકાલયો પણ પેટીઓમાં પુસ્તકો લઇને ગામડે ગામડે ફરી વળે છે અને દિ દિ મુનિયતમાં હવે એ દિવસો પૂર ઝડપે આવી રહ્યા છે.

“ જો તમે અને હું નહીં સત્ય અને કેવળ સત્ય જ પાચ મિનિટ સુધી કહીશું તો આપણા સઘળા મિત્રો આપણને છોડી જશે, જો દર મિનિટ સુધી તો આપણને દેશમાંથી હાડી કાઢવામાં આવશે, જો ૫૬ મિનિટ સુધી, તો આપણને ફાંસીએ ચડાવશે ”

—અસિલ જિબ્રાન

અમદાવાદને આંગણે પાંગરેલી પુસ્તકાલય-વૃત્તિ

શ્રી લાઠશંકર નાનાલાલ સોલીમીદર અમદાવાદ મ્યુનિસિપાલિટીના પ્રમુખ હતા ત્યારે ૧૯૧૫ની સાલ દરમિયાન ૫ ડિસેમ્બરની રોજના નાકે અવેલી લાયબ્રેરીની શરૂઆત તેમણે દાન આપી કરવાની હતી આ લાયબ્રેરી ૧૫ થી ૪૦ કીમતી કાચદાના અંગ્રેજી અને સંસ્કૃત સાહિત્યના પુસ્તકો છે. દાતા શ્રી લાઠશંકરની શરત પ્રમાણે આ વાચનલયમાંથી પુસ્તકો બહાર લઈ જવાતા નથી, પણ ત્યાં જ એસીને વાચવા પડે છે એથી એનો ઉપયોગ મર્યાદિત રહે છે મ્યુનિસિપાલિટી સમિતિએ એક ઠરાવ કરીને એ અંગેના કાયદામાં ફેરફાર કરવાની વિનંતિ કરી છે

દાદાભાઈ લાયબ્રેરી

આજ વર્ષે દરમિયાન શરૂ થયેલી બીજી લાયબ્રેરી તે પાનખર નાકે આવેલી દાદાભાઈ લાયબ્રેરી છે. હાલ ૧ મહાનમાં તે ૧૯૩૦ પછી આવી તેનું મહાન બાધી આપવા માટે શ્રી હંસરાજ પ્રાગજીના પત્ની તરફથી રૂ. ૧૫-૨૦ હજાર મળ્યા હતા મ્યુ એ એટલી બીજી રકમ ઉમેરીને હાલનું મહાન બાધ્યું.

દાદાભાઈ લાયબ્રેરી સ્વદેશી મિત્રમંડળ ચલાવતું અને એમાં નવા વિચારના ગળદારી પુસ્તકો એકઠાં કરવામાં આવ્યા હતા ખાન કરીને શ્રી બાલુરાવ જીવજીલાલ દેસાઈ, અને ડૉ. ચંદુભાઈ તે વખતે વિલાયત હતા ત્યાંથી તેમણે જે ઉદ્દામ પ્રકારનાં ગળદારી પુસ્તકો હિંદમાં અપાયાં હતા તે મોકલી આપ્યા યુગનેના માનને બદલવામાં દાદાભાઈ વાચનલયમાં આ પુસ્તકોએ મહત્વનો ભાગ લેજોયો હતો આ વાચનલયમાં શ્રી અન્વિદ ધોળનું સાહિત્ય, ગદી આનું લોકગમ્યનનું સાહિત્ય, ઇટાલીના મેઝીની અને જેરીઆર્ડી, રાજકીય એનો ઇતિહાસ, જર્મનીના શેલે જેવા કવિઓ જેમણે પ્રભને રાષ્ટ્રધર્મની દીક્ષા આપી હતી તેવા પુસ્તકો જન્યાર્થ આપતા અને અભ્યાસપુર્ણ રચી યુવાનો આ પુસ્તકોનો અભ્યાસ કરતા

મહાત્મા ગાંધીજીને પણ ૧૯૧૫ના સાલમાં આ લાયબ્રેરી ખતમી ત્યારે એમણે પૂર્ણ સંતોષ વ્યક્ત કર્યો હતો અને રાજ્યદ્ર સાહિત્યના તમામ પુસ્તકો આ લાયબ્રેરીમાં ભેટ કરાયા હતા ૧૯૨૦-૨૨ માંજ આ લાયબ્રેરીને મ્યુ ને સોંપી દેવાનો નિર્ણય લેવાયો હતો, પણ ફેબ્રુઆરી ૧૯૨૨ માં મ્યુ ના કાર્યમાં આવી ત્યારે લાયબ્રેરીને ફેડ, ફાઇલ, પુસ્તક મ્યુનિસિપાલિટી એજન્સીને તે બધું આપી દીધું અને એમને હસ્તેજ હંસરાજ પ્રાગજી દેસાઈ અને વાચનલયની ઉદ્દાનવિધિ કરવામાં આવી

મ્યુ ને હસ્તક ચાલતી ત્રીજી લાયબ્રેરી ૫ ચલાઈની જોળ પામે અવેલી સ્વ રાજ્યદાદાજી ઉત્તમલાલ ગિરધરલાલ ત્રિવેદીની લાયબ્રેરી છે અને રાહપુરમાં બીજી લાયબ્રેરી શ્રી વાચનલય એ નામે ચાલે છે

મધ્યસ્થ લાયબ્રેરી

મ્યુ ની હાલનો ઓફિસો બધા છે ત્યાં મ્યુ તરફથી એક મધ્યસ્થ લાયબ્રેરી ચલાવાય છે શ્રી હંદ સાહેબ મવલ કર પ્રમુખ હતા ત્યારથી આ લાયબ્રેરીને ખીડાવ માં આપી છે આ લાયબ્રેરીમાં બજારો, કાવ્યા, ધારાસભા, મ્યુ અંગેનું વિજ્ઞાન, વૈદક, તત્ત્વજ્ઞાન, જીવનચરિત્ર વગેરે

અંગેના પુસ્તકો આવેલા છે, આ લાયબ્રેરીને વધુ સારું કરવાના પ્રયાસો ચાલુ જ છે

મ્યુ હુતકની સૌથી મહત્ત્વ લાયબ્રેરી તો શ્રી. માર્કેટલાલ જેઠાલાલ પુસ્તકાલય છે ચાગ હમર જેટલા માણસો ત્યાંથી પુસ્તકો લઈ જાય છે અને ૪૦૦ જેટલા માણસો રોજ ત્યાં જઈને વાંચે છે વડોદરાની મેટ્રલ લાયબ્રેરી કરતાં આ પુસ્તકાલયમાં પુસ્તકોની સંખ્યા વિશેષ છે આજે આ પુસ્તકાલયના પુસ્તકોની સંખ્યા ૩૫ ૦૦ થી પણ વધુ છે આ લાયબ્રેરીમાં દર વર્ષે ૫૬૦ હમરનાં નવા પુસ્તકો ખરીદાય છે વહીવટી અને બીજી ખર્ચ ૪૦ હમર જેટલું છે

મ્યુ તરફથી શહેરનાં બારેક જેટલા લાયબ્રેરીયોને ગ્રાંટ પણ અપાય છે

પુસ્તકાલય મંડળની પ્રવૃત્તિ

૨૧ મોતીલાલ અમીન જે લાયબ્રેરી સાહિત્યના જનક હતા અને જેમના પ્રતાપે વડોદરામાં લાયબ્રેરીની હિલચાલ શરૂ થઈ હતી. તેમની પ્રેરણાથી અમદાવાદે પણ ૧૯૫૧ની સાલમાં ગુજરાત પુસ્તકાલય મંડળ કોટેડું સ્વ. દિરાલાલ ત્રિભોવનદાસ પારેખ તેમના બહુ મ્હાસ લેતા પહેલી પરિષદ સ્વ શ્રી મનુભાઈ નદરા કર દિવાનના પ્રમુખપદે મળી હતી, બ્યારે બીજી પરિષદ ૧૯૩૬માં ૨૧ શ્રી આનંદરા કર દ્રુવના પ્રમુખપદે આણંદમાં મળી હતી

ત્યાર પછી અમદાવાદ પુસ્તકાલય સંમેલન યોજવામાં આવ્યું અને પહેલી પરિષદ શ્રી સગલાદેવી આલાલ સારાલાઈના પ્રમુખપદે ૧૯૪૧માં મળી હતી ચાગ વધુ થયાં ૧૯૪૫માં બીજી પરિષદ અમદાવાદ મ્યુનિસિપાલિટીના પ્રમુખ શ્રી મંચિલાલ ચતુરભાઈના પ્રમુખપદે મળી હતી. આ પરિષદ બે દિવસના તમાચા જેવી નહોતી, પણ એના દ્વારા રચનાત્મક કાર્ય થવા પામ્યું હતું.

પહેલી પરિષદે કરેલા કરાવને આ લર્માં મૂકવા અમદાવાદ પુસ્તકાલય મંડળે પ્રયાસ કર્યા અને પરિણામે શહેરમાં કેટલેક રચણે નવા લાયબ્રેરીયો મોલંવવામાં તે સફળ થઈ હતી, જેના પ્રયાસોને પરિણામે અમદાવાદમાં પુસ્તકાલયપ્રવૃત્તિ ઠીક આગળ વધી

બીજા લાયબ્રેરીયો

મ્યુ તરફથી તૈયાર કરવામાં આવેલું ફરતુ પુસ્તકાલય તો ૧૯૪૫ માં અમદાવાદ પુસ્તકાલય પરિષદે કરેલા કરાવતું સીધું પરિણામ છે. આ પુસ્તકાલય પાછળ રૂ.૫૦૦૦ ખર્ચા છે

અમદાવાદમાં પુસ્તકાલયપ્રવૃત્તિ વધુ વ્યાપક અને એ માટે મ્યુ એ એક પુસ્તકાલય કમિટિ તીમેરી છે. કોઈ પણ શહેર ઉદ્યોગ વ્યાપારગ્રામી, ધનપ્રેમી તિરી અમર બનતું નથી પણ ખરૂં અમરત્વ નગરજનોના જ્ઞાન, આરોગ્ય અને સેવાલાવણી પ્રકટ થાય છે. નવી લોકશાહીની જે પ્રવૃત્તિ થઈ ગઈ છે એમાં એક એક જીવનને જ્ઞાન જરૂરી રહેશે લોક સેનાની હતી, પણ તે યાત્રાધામ ન મળતા યાત્રાધામ તે બની પચવટી તેમ લાવિષ્યતું અમદાવાદ ધન, ધાન્ય, આરોગ્ય સંપત્તિ સાથે સસ્કૃતિનું કેન્દ્ર પણ બને અને પ્રજાજનો સ્વધર્મ નિષ્ઠ થાય એ મનોકામના આ કરતાં પુસ્તકાલયની યોજનાને અમલી બનાવવા પાછળ રહેલી છે *

* તા ૬-૬-૪૮ ના રોજ અમદાવાદ મ્યુ તરફથી કરેલા પુસ્તકાલયની મોટરગાડીના રૂઢાઈનપ્રસંગે પ્રસંગે તેવા કરાવાયેલા લેવાઈ

એક પુસ્તકને ખાતર—

‘ કાર્ડ આદેય છે કે ? ’

‘ કાણ ? ’

‘ એ તો હું ’

‘ હું કાણ ? ’

‘ અધ્યાદમ સિંકડન ’

‘ આટલી રાતે ? અથવા છેકરા, તને અત્યારે ભગવાદમાં અહીં સુધી આવતાં બીજું પશુ ન લાગી ? ’

‘ બીજું કેવી ? સાંજબુદ કે કાર્ડ કાઢા પાસે ‘ વોશિંગ્ટનનું ચરિત્ર ’ છે બજારમાં એ ચોપડી વેચાની મળતી નથી છેલ્લી એક જ નકલ આપની પાસે છે તે માનવા આવ્યો છું. ’

‘ ચોપડી ! માગી તે અપાતી હશે ? માગી ચોપડી આપનાર અને વાચીને ચોપડી પાછી વાળનાર બંને મૂખ છે, તેમાંથી તું અનુભવે છે તને આ એકની એક ચોપડી થી રીતે આવું ? ’

‘ હું એને અરાબ લાગવીશ ’

‘ અને નહિ લાગવે તો ? ’

‘ આપને ઘટે તે કહ્યો ’

મહાપરણે કાર્ડે ચોપડી આપી રાતું મળતું પૂરું અને સુદર છપાઇ, બાત ભાતનાં ચિત્રો આ બધું ભેટાં જ અધ્યાદમ તો ગડિ થેલો થઇ ગયો

વગસતા વગસાદમાં એ ઘેર પહોંચ્યો દહાડે તાવ આવી ગયો હતો, છતાં વાંચવાની મગ્ન આગળ એને તાવને યાદ ન જણાયો

પિતાએ એને સમજાવ્યા આગ્રહ કર્યો, ‘ આ સમજી જાઉં ’ કહી વાત પતાવીને આગળ વાંચવા માંડ્યું

એએક કલાક વીતી ગયા ગતના યાદ સાડાચાર થયા પિતાએ ડાંગા ફાડીને ધમકાવ્યો :
‘ હજી સૂતો નથી ? સમજી જા ! ’

અધ્યાદમ પિતાના હુકમને માન આપીને સમજાયો ચોપડી બારી ઉપર મૂકી આખી મળી ન મળી ત્યાં તો વરસાદનું એક ઝાપડું આવ્યું. ચોપડી ભીજી ગઇ. ઉતાવળે લેવા જતાં એ જમીન ઉપર પડી ગઇ, એનાં પાનાં ઠાંલે ખરડાયાં, કેટલાંકિ આધાપાછા થયાં.

અધ્યાદમનું લોહી ઊડી ગયું એ નિરાશ ચહેરે કાર્ડ સાહેબને ત્યાં પહોંચ્યો જઇને નમ્રતાપૂર્વક બધી વાત સમજાવી. આ કાર્ડ એમ સહેજમાં માની જાય એવા નહોતા

એમણે તો અધ્યાદમને ધમકાવ્યો અને ચોપડીના પૈસા અધ્યાદમ પાસે નહોતા એથી એને ત્રણ દહાડા સુધી કાર્ડના ખેતરમાં અખત મળ્યો કરવી પડી.

ત્રીજે દિવસે એ હસતો હસતો ઘેર આવ્યો બહેનને પેલી ચોપડી બતાવીને એ બોલ્યો :
‘ જો બહેન, આ ચોપડી આપણી થઇ ગઇ ’

‘ પણ અત્યાર સુધી તમે દવા કયા ? ’

‘ કાર્ડ સાહેબને ત્યાં મળ્યું. ’

આ અધ્યાદમ લિંકન પાછળથી અમેરિકાનો પ્રમુખ થયો *

—રસૂલભાઈ ન, વહોરા.

* તાલેવરમાં ચરિત્ર એન્ડ્ર્યુકેન સોસાયટી થી પ્રસિદ્ધ થયેલ “ રીવાઝ માયી ”

આજની જરૂર

શ્રી કંથાસવાસી પુણ્યસ્થાન મહારાજ સાહેબ સયાજીરાવ ગોળપિતાએ 'મારી પ્રજા' એ સૂત્રને પૂર્ણ કરવા ફરજિયાત જેળવણીને સાવજનિક પુસ્તકાલયની યોજના કરીને રાષ્ટ્રના નૂતન ધડતરમાં વડોદરા રાજ્યે સૌથી મોખરે ગ્લાનું બહુમાન મેળવ્યું છે, જે લાલચી પ્રજામાં જાગૃતિને સમજાવવામાં આવેલી દેખાય છે, તે મેળવેલા શિક્ષણનું ફળ છે. પુસ્તકાલયો વગર જ્ઞાનનો ફેલાવો અશક્ય છે, તેથી જ તેને શારદા મંદિર કહેવામાં આવે છે, ને દરેકની તે જીવનપાઠશાળા છે. જનસમૂહના ઉદારની આ અગ્રેષ્ઠ ચાવી ગાંધીજીમાં દરેક ઠેકાણે લાગુ થઈ ગઈ છે. અતરનો આરામ, દુઃખીનું આશ્વાસન, બંકોતોનું આરોગ્યને જીવનની સાક્ષ્યતા માટે પુસ્તકાલય એ સરકારિક મંદિર છે ને સર્વ ઠેકાણેથી મળેલા ડહાપણનો અખૂટ ખજાનો છે. પુસ્તકાલયનો ઉદ્દેશ જનસમૂહનું સુખ પ્રાપ્ત કરવાનો છે. પુસ્તકોના જ્ઞાનથી ત્રિકાલદર્શી બનીશો તો યવાય છે. પ્રજાને સાચો જ્યોતિષ, વહાવચો, આજે તો પુસ્તકોજ છે, કે જેના અખૂટ જ્ઞાને રાષ્ટ્ર સ્વતંત્રતાને પથે આવી ગયો છે. દેહને પોષવા માટે દવા-પાણી ને ખોરાક મુખ્ય છે, તેમ આત્માને ઉચ્ચ મર્જે લઈ જવા માટે પ્રજાની જરૂર છે. "શ્રીમદેવો છુટા હાથે પુસ્તકાલયને મદદ કરે. ધનનો સંદ્રવ્યથ કરવો એ મદદ પુણ્ય છે."

જિજ્ઞાસા એ માનવજીવનનો અંશ છે, દરેક માનવાને નવું જાણવા મળે છે તે જોઈ પુસ્તકો ને વર્તમાનપત્રો પૂરી પાડે છે, માટેજ તેમને પારસમણિ કહેવામાં આવે છે. પૂર્ણ જ્ઞાની બનીને જ્ઞાન દેવાનું ન બની શકે, પરંતુ મહાન જ્ઞાનાઓના ઉપદેશવચનોરૂપ ઉમદા પુસ્તકો તો ત્રીજામાં ત્રીજા પણ એક વખત તો જરૂર આપી શકે. આ સત્ય વહેણ સમજાય તેટલોજ ઉદય નજીક છે. હાલમાં દુનિયા પર તોપો વા શરૂનું રાજ ચાલતું નથી, પણ સહવિચારોનું ચાલે છે, તે આજે આપણા પ્રાણીયારા રાષ્ટ્રનેતાઓએ સિદ્ધ કર્યું છે. વાચન એ વિચારો આપે છે, વિચારથી જ્ઞાન થાય છે, જ્ઞાનપ્રચાર એ પણ સેવાધર્મ છે. બધા જ્ઞાનોમાં જિજ્ઞાસુને જ્ઞાનદાન કૃપ છે ને તેથી કાયમ માટે તેને પ્રજાચક્ષુ મળે છે. જીવનના અનુભવોથી જે જ્ઞાન મેળવી શકાય તેટલું જ મારા પુસ્તકોમાંથી ટૂંકમાં મળે છે. સોડીનો માર, શુક્લાના કઠોર વચન હજી વગર ને બદલા વગર શિક્ષણ આપનાર પુસ્તકો ને પુસ્તક-શાળાઓ આજે ધનપતિઓની સંપત્તિ કઈજા હિસાબમાં નથી એકાદ સન્ત મળતાં કંઈક પ્રસાદી મેળવી હજ્યાણુ સાધીએ તેમ પુસ્તકાલયના શ્રીસરસ્વતી મંદિરમાંથી અનેક પઠાગતી પ્રસાદી મેળવવાના હાલ આપણા શ્રીમત મહારાજ સાહેબ શ્રીપ્રતાપ સિંહરાવ સા પ્રજાના કલ્યાણની લાવનાથી ઉદાર મદદ આપીને રહે છે. ભાવી પ્રજાના જીવન-ધડતર માટે પુસ્તકાલયો એ આજની જરૂર છે ને વર્તમાનમાં એવું વાંચો કે, ભવિષ્ય અદ્વિશ્વત થઈને જાયે !!!

—શ્રી. ભોઈદાસ મોહનલાલ પડ્યા.

આપણા બાલસાહિત્યના પ્રશ્નો

નોએનું અમને પ્રસિદ્ધ અર્થે મળ્યું છે —

એક વિદ્વાન અને કેળવણીખાતાના અનુભવી શૃદ્ધસ્થનો કામળ મારા ઉપર આ-ઓ કે તેમના નાએનું લખાણ ઉતાયું છે —

“ માત્રમાસિકોના નબધર્મા મારો જે મત છે તેતમને દુકામાં જણાવુ છું આપણી જાન-મા સડોનો એક મોટો ભાગે એવો નવામાં આવે છે કે બાળકો ખુશ ખુશ થઈ જાય તેની વાતોઆ માત્ર દ્વારા પીગમતી. આના વાચનથી કદાચ બાળકોની રસવૃત્તિ પોષાતી હશે, પણ તેમના જ્ઞાનમાં ભાગ્યે જ કંઈ વધારો થતો હશે આ જાનનનો દુર્લભ સમયથી અનુભવરી રહ્યો છું મારા માળકો જાનમાસિકો ખૂબ રસથી વાંચે છે, પણ તેથી તેમના જ્ઞાનમાં શો વધારો થાય છે, એ જાનતનો વિચાર કરું છું ત્યારે નિરાશ થવું પડે છે

એટલે મને લાગે છે કે આપણું માલમાસિકોએ હવે પોતાનો દૃષ્ટિકોણ કમક અરી બદલવો જોઈએ બાળકોની રસવૃત્તિ પોષવા ઉપરાંત તેમના જ્ઞાનમાં થોડો વધારો થાય તેવી દૃષ્ટિએ રાખવી પડશે ”

આ જાનત ‘બાલસખા’ ને કેટલી લાગુ પડે છે તે અહીં નથી કહેવું ‘બાલસખા’ લેખક આશા રાખે છે એ જ ક્ષેત્રે ચાલે છે કેટલું સારું કામ થઈ ચક્રુ છે તે બીજો સવાલ છે મુજરાતના માસિકોની નબળાઈ અને રોગીશ દૃષ્ટિબિંદુ અંદર, બાળકોને ખૂબ નુકસાન કરી રહ્યું છે મારો તો નિષ્પ છે કે ગ્રાહકસખા ઓછી હોય તો બને, ‘બાલસખા’ બધું કરવું પડે તેનો થે વાધો નહિ, પરંતુ બાળકો વખાણવા મડી પડે ને ગ્રાહકસખા વધે એ માટે બાળકોને ગમે તેવું જ વાચન આપવા બેમી ન જવું વાર્તાઓ જ આપવા મંડીએ ને શેકુ સહિત્યસરકાર અસંસ્કારની ચિંતા કર્યાં સિવાય રહ્યું કરીએ તો બાળકોની પસંદગી મેળવવાનું અધર નથી. આમ થતા ગ્રાહકસખા પણ વધે, બાળકોને વાર્તાઓ અને છે પણ મુજરાતમાં તો એ રોગ જેવું થઈ પડ્યું છે એ રોગ ત્યાં લાગે ઉપરવો કે નહિ તે સૌને પોતાનો સવાલ છે ‘બાલસખા’ એવો લાભ ન ઉઠાવવામાં મક્કમ છે

ખરામી કરવામાં ભાગ લેજવનાર બીજી વસ્તુ છે બાલસાહિત્યમાં થે દુષ્ટ વેપારવૃત્તિ આને કારણે બાલસાહિત્યની જવાબદારી તરફ ભય કરીને અગ્નિ મીચી દેવામાં આવે છે. વાતો મજાની થાય છે, પણ કાર્યો જોઈએ તો અફસોસ થાય છે અને કારણે બાળકોનું વાચન ને મોટેરાઓની પસંદગી કુમાર્જે વળ્યાં છે વાર્તાઓ સિવાયનું વાચનનું બાળકોને ગમતું નથી ને બાળકોની પસંદગી ન હોય ને ખરીદનાર ખરીદે શાના ? વળી ખરીદવાનું જેના હાથમાં હોય તેને લલચાવનાર બીજી વસ્તુ કેટલુંક હોય કે આ બધું મોટાના વાચન માટે કદાચ ચલાતો થેવાય, પણ બાળકોના વાચન માટે ન જ હોવું જોઈએ દેશના ભાવિ સાથેની આ રમત ભય કર પરિણામો લાવનારી છે, પણ એની પડી છે કેને ? સરકાર અને સંસ્થાઓના સત્તાધારીઓ લાગવગમાં તણાના હોય અને પ્રજા પાનાની સખા ઉપરથી માંખ કદતી હોય ત્યાં કહેવાનું કેને ? આ બધી વસ્તુઓએ બાલમાસિકો ઉપર ભારે અસર કરી છે ને ગાળકોનું અદિન થઈ રહ્યું છે પડી

બાલમાસિકા માટે ઊંચી આચાર્યો ગણવી તે સારું હશે, પણ વ્યવહાર તો નથી જ. આ સડાને લીધે પરદેશીની હરિકાષ્ઠમાં ઊંચુ રહે તેવું એક પણ બાલમાસિક ગુજરાત મેળવી શકે તેમ નથી જાણવા તરીકે વડોદરા રાજ્યની પુસ્તકાલયો લખ્યે આ સંખ્યા એટલી મોટી છે કે તે ધારે તે માસિકની સ્થિતિ પલટાવી શકે * અહીં શું જોવાય છે ? અમુક પત્રની સેકડોની સંખ્યા સામે આગળની વેદાથી ગણાય તેટલી સંખ્યા હોય છે આ ભેદ શાને ? ખાતું જવાબદાર હોય કે પસંદગી કરનાર ખાતું જવાબદાર ન હોય તો પસંદગી કરનારને ચોખ્ખા માર્ગે જાણવા બધું કા-વાની ફરજ છે ખાતું જવાબદાર હોય તો તેણે નોંધવું જોઈએ કે તેની નીતિ સમસ્ત ગુજરાતી બાલસાહિત્યને ગુંગળાવી બાળકોને ને દેશને નુકરાન કરનારી છે. પૈસાની વ્યવસ્થા કરવા સથે બાળકો અને સાહિત્યના ઉત્કર્ષ તરફ જોવાનું તેનું કર્તવ્ય છે.

ગ્રાહકસંખ્યા બાલમાસિકા ઉપર આ રીતે અસર કરે છે તે જોયા પછી બીજી બાજુ નજર નાખવી જોઈએ છે બાલસાહિત્યના લેખકો ગુજરાતમાં ઓછા છે મહેનત કરવી પડે તેવું લખવા કરતા સહેલાઈથી લખી ન આવે તેવું લખવાની વૃત્તિ વધારે દેખાય છે અને સારું લખનારા થોડા તે કેટલું લખે ? બાલમાસિકાનું પોત નબળું હોવાનું મોટું કારણ છે લેખકોને મહેનતનો બહોળો મજા તો સુધારો થવા થોડોક સંભવ ખરો, પણ ન્યાં ખર્ચો ઉઠાવવાનો વાંધો હોય ત્યાં લેખકોનું મહેનતાણુ કલા અને એવી બીજી અર્થાળ બાજતો માટે સાહસ ધાપ શી રીતે ? અને કલાને નામે રંગોના લપેટાથી ભ્રમવવાનો સહેલો માર્ગ તો ખુલ્લો છે. ગુજરાત આ માર્ગે વળ્યું છે પૈસા ઉપર જે પ્રવૃત્તિ જમી છે તેમાં ભોગ પણ કેટલો અને કર્ષા મુખી, અપાય ?

ઉપર પ્રમાણેના દુષ્કર્મથી ઉત્પન્ન થતા માસિકોનાં વાંચનાર બાળકોને પણ કહેવાનું છે પણ તે આવતા અ કે ન હાલ તો ઉપરની તેમને એાછી સમગ્રય તેવી વાતો સમજવા અને તેટલો પ્રયત્ન કરે

—હિ મનલાલ ચુ. શાહ

* લેખકે આવે આણેપ કરતાં પહેલા વડોદરા રાજ્યની પુસ્તકાલય ન્યવસ્થાન જાન મેળવવું જરૂરી વસ્તુ પુસ્તકાલય ખાતું કોઈ પણ સામયિક ખરીદતું નથી કે ખરીદવા ફરજ પાડતું નથી હરેક સામયિક ખરીદવાનું જે તે પુસ્તકાલયોની પસંદગીનો પ્રશ્ન છે એમાં ખાતું આડે આવતું નથી, એ લેખક નોંધી લે અને પુસ્તકાલયો જે પણ સામયિક પસંદ કરે તે સામયિક જે તે પુસ્તકાલયને પણ પાઠવાનું તેણે લખાજમ ભરવાનું કામ પુસ્તકાલય સ સ મડળનું છે એટલે પુસ્તકાલયોની પસંદગીમાં ખાતું કે મડળ આડે આવતું નથી

—ત ની

+ આ ચર્ચામાં અમે ઊતરવા હમ્મતવા નથી અત્ય સામયિકોને આ પ્રશ્ન પર ચર્ચા કરવાની તક આપવા પુરવું અમે આ લખાણને અને સ્થાન આપ્યું છે.

—ત ની

૧ ગારાસણી-લેખક શ્રી પ્રાણલાલ ઠા. મુનશી, પ્રકાશક સદૈય પ્રકાશન મંદિર, સાર ગ-પુર, અમદાવાદ. કાલિન કદનાં પૃષ્ઠ ૪૨૮+૧૬, સચિત્ર કવર જેટલ સહિત પાકું પૂઠું, મૂલ્ય રૂ. ૫-૮-૦

આ નવલકથાને ગજસ્થાની નવલકથા કહેવા સાથે સાથે એ સામાજિક નવલકથા પણ છે. લેખકે, રાજમહેસોના અતરભાગમાં વાચકને ડોકિયું કરાવ્યું છે. નવલકથાની નામિકા એક તેજસ્વી રાજપૂતાણી હોઇને અવગે માર્ગે જતા પોતાના પતિની સાન કેવી જેબભરી રીતે ટેકાણે લાવે છે તે લેખકે પોતાની રસભરી કલમે આલેખ્યું છે. આ નવલકથાની નામિકા તરીકે લેખકે માનખાને લેખી છે, તેના પરથી પુસ્તકનું નામાભિધાન કયું છે, છતાં વારે વારે દેખા દેતો મુત્સદ્દી દીવાન કેદડ વખતો વખત એવું કુનેહભર્યું કામ કરી જાય છે જે વાચક પાસે વાદવા-હનાપોષાકો ઉચ્ચારાવે છે, તેથી તેને પણ વાર્તાનાયક લેખી શકાય છે ઉપરાંત, રાજસ્થાનોમા પેશ્વિટીકલ ખાતાના શિરસ્તેદારો કેવા ખલાઈયો કામ લેતા તેના પણ ચિત્રણ લેખકે આપ્યો છે. એક દરે આ નવલકથા રસભરી હોવા ઉપરાંત, રાજસ્થાની કાવાદાવા, ત્યાંના રાજમહેસોની રાજખટ ટો વગેરે લેખકે આબેહુજ બ્યકત કયું છે.

લેખકની ઝમકભરી કલમ નવલકથાને એકીમેકે આ વાર્તા પૂરી કરવા આકર્ષે તેવી છે નવલકથાના રસિયાઓને એ જરૂર ગમશે.

૨ દિલ્હી ડાયરી-લેખક શ્રી મોહનદાસ કરમચંદ ગાંધી, પ્રકાશક નવજીવન પ્રકાશન મંદિર, ગાંધી ગરો, અમદાવાદ. કાલિન કદનાં પૃષ્ઠ ૪૬૮+૨૪, કવર જેટલ સહિત પાકું પૂઠું, મૂલ્ય રૂ. ૩-૦-૦

મહાત્માજી, તેઓશ્રીના છેલ્લા દિવસો દરમિયાન દિલ્હીમાં ગ્રહેલા. તે દરમિયાન તેઓશ્રીએ નિત્યપ્રાર્થનામાં તા. ૧૦-૬-૪૭ થી ૩૦-૧-૪૮ સુધીમાં આપેલાં પ્રવચનોનો આ સમઢ છે આ પ્રાર્થના પછીનાં પ્રવચનોએ આપણી જનતા પર ભારે ઉપકારો કરેલા છે તેમાં પણ કેટલાંક પ્રવચનો તો ચિરંજીવ હોઇને જ્યારે પણ વાંચીએ ત્યારે તૂતપ્રેરણા જન્માવે તેવા છે.

આ પ્રવચનોએ કેમિસ સરકાર અને તેના વિરોધીઓનાં પણ અતઃ પર ભારે અસર કરી છે. અને તેના મુપગિણાઓ પણ આવેલા છે આવા ચિરંજીવ સાહિત્યનો જેટલો પણ પ્રચાર કરી શકાય તેટલો ઓછો છે. ત્રણ રૂપિયાની કિંમતમાં લગભગ પાંચમો જેટલા પૃથોનું આવું નક્કર સાહિત્ય અમૂલ્યજ લેખાય ગાંધીજી લિખિત અન્ય દરેક સાહિત્ય જેમ પ્રત્યેક પુસ્તકાલયમા હોવું જ જોઈએ તેમ આ અમૂલ્ય સમઢ પણ અવરણ સમઢાવો જોઇએ. નાનું મોટું દરેક પુસ્તકાલય એ વસાવી લે જ.

૪ જ્ઞાનગોષ્ઠિ-લેખક : શ્રી ધૂમકેતુ, પ્રકાશક ભારતી સાહિત્ય સંઘ લિ. ગાંધી રોડ, અમદાવાદ કાઉન કદના પૃષ્ઠ ૮૦, સચિત્ર સાદુ પૂઠું, મુદ્રણ શ. ૧-૦-૦

“ઉર્મિ-નવગચના” માં આવી ગયેલા આ નાના નાના વાર્તાપ્રમગોને લેખકે અહીં પ્રેરક રીતે રજૂ કર્યા છે. શ્રી ધૂમકેતુની વાર્તા : જ્યુઝ્ઝવાની વિશિષ્ટ રૈલિ આ દરેક વાર્તાપ્રસંગમાં તરી આવે છે. વાર્તાઓ નાની છતાં બેધક અને પ્રેરક છે, તેમાં પણ બાળકો અને નવનૃ વાચતાં શીખેલા પ્રૌઢો પણ આસાનીથી ક્રમિક વાચન મેળવી શકે તેવી વિશિષ્ટતા ધરાવતી હોઈને આખાલ્લવદ્દ હરદાષ વાચને એ વાચક આકર્ષે તેની છે. આપણે ઇચ્છીએ શ્રી ધૂમકેતુ આપણને આવી ક્રમિક વાર્તાઓ વખતોવખત આપતા રહે. નવા વાચતાં શીખેલાં પ્રૌઢો અને બાળકો માટે દરેક પુસ્તકાલયમાં એ અવરજવનની લેણી

૫ રાસક્ષીલા-લેખક અને પ્રકાશક શ્રી મૂળજીભાઈ પી શાહ, કાઉન કદના પૃષ્ઠ ૬૦, સાદુ પૂઠું, મુદ્રણ શ. ૧-૪-૦

શ્રી મૂળજીભાઈ શાહ આપણા સાહિત્યના રાસકવિઓમાં અગ્રરથાન ધરાવનાર કવિ છે. અત્યાર અમાઉ એઓના એલા સાનેક રાસસમ્રો પ્રસિદ્ધ થઈ ચૂક્યા છે. તેમાં આ એક વધુ ઉમેરણ છે.

આ સમ્રોમાં આપેલા ૪૬ ગસકાવ્યોમાં શ્રી મૂળજીભાઈની કવિતાભાવના અને રસ-માધુર્ય વાંચનાર-સાંભળનારને હલકભરી રહે તે ગવાતાં હોય ત્યારે ડોલાવા મૂકે છે. વિવિધ વિષય પર આકર્ષક શૈલીમાં લખેલા આ રાસો ગુર્જર સુભારના કંઠે ગવાતા સાંભળવા એ પણ એક રસ-દહાણ છે. આ રાસસમ્રો બહુનોમાં વધુ પ્રચાર પામે એમ ઇચ્છીએ છીએ.

૬ ડૉ. મધુરિકા-લેખક શ્રી કનૈયાલાલ મુનશીએ વર્ષો અગાઉ સાગર ટ્રેકીઝના સિનારો માટે લખેલું આ વરણ આ પુસ્તકમાં સફળ નાટકરૂપે રજૂ કરાયું છે. ભણીજણીને દાકતરી વ્યવસાય સ્વીકારનાર એક સ્ત્રીદાકતર ડૉ. મધુરિકા સચે બેરિસ્ટર નરેન્દ્ર લગ્ન કરે છે. પરંતુ એને લગ્નસુખનો દહાવો કેમેય મળતો નથી અને આખરે આના પાનિહિત જીવનથી એ ઠંડાજે છે. વચ્ચે ડૉ. મધુરિકા પાછળ થેલો બનેલો ડૉ. નીનાની બાલિકા એને સુખદાતા નીવડે છે અને અવા નવર એ બાલિકાને ઘેર નરેન્દ્ર લગ્ન છે આચી ડૉ. મધુરિકા છોડાઈ પડે છે, કાજીયો જામે છે ને આખરે ઘટસ્ફોટ થતાં પચ્ચરને આપેલા વચન બધનેને તેઓ ફગાવે છે અને સાચાં સુખી બને છે. લેખકે, આ નાટકમાં, સુધરેલાં લખોપર-સગવડિવા લગ્નોપર-કીક કીક કટાક્ષ પ્રહારો કર્યો છે. એકી બેકો વાચી નાખવું ગમે તેવું રસાળ હોઈને પ્રસંગોપાત ભજવી શકાય તેવું પણ છે.

૭ કથાનકો-લેખક શ્રી શારદાપ્રસાદ વર્મા, પ્રકાશક યુગાન્તર કાર્યાલય, ગોપીપુગ, સુરત કાઉન કદના પૃષ્ઠ ૮૨, સચિત્ર સાદુ પૂઠું, મુદ્રણ શ. ૧-૦-૦

‘કોરમ’ ની લહરિઓના લેખનથી બહુતા શ્રી શારદાપ્રસાદ વર્માએ, સ્વામી શ્રી. વિવેકાનંદનાં વ્યાખ્યાનોના આધારે આપેલા આ કથાનકો-ગાથાવલ્લ અને મહાભારતમાંના બોધક

પ્રસંગો પરથી જાણ્યો એ લાવામાં તૈયાર કર્યા છે પ્રાથમિક શાળાના બાળકોને એ ઇતર વાચન માટે કામ લાગે તેવા ફોનને લખા સરળ અને રસાળ છે પ્રૌઢશિક્ષણ પ્રવૃત્તિ દ્વારા નવા વાંચતા શીખેલા પ્રૌઢોને પણ એ વાંચવા મુગ્ધ થાય તેવા છે સ્થળે સ્થળે આપેલાં ચિત્રો એની ઉપયોગિતામાં વધારો કરે છે 'મહાભારત-રામાયણના આ કથાપ્રસંગો ઉપયુક્ત વર્ગને વાચનોપયોગી થાય તેવા છે ઉપરાંત, સ્વામી વિવેકાનંદજી પ્રારંભમાં આપેલું સંક્ષિપ્ત જીવન ચરિત્ર પણ એટલું જ પ્રેરક છે

પુસ્તકાલયોમાં આવતાં બાળકો અને નવા વાંચતાં શીખેલા પ્રૌઢોને માટે એ પુસ્તકાલયોમાં જરૂર વસાવી લેવાય અને તેનો બહેજો પ્રચાર પણ કરાવાય ઉપરાંત, શાળાઓમાં ઇતર વાચનના પુસ્તક તરીકે પણ એનો ઉપયોગ થઈ શકશે

૮ દિવડા-લેખક શ્રી રસુલભાઈ નવહોરા, પ્રકાશક ચરોતર એજ્યુકેશન સોસાયટી, આર્થર્ફ કાર્બન કદનાં પૃષ્ઠ ૬૦, સચિત્ર સાદુ પૃષ્ઠ, મૂલ્ય રૂ ૦-૧૮-૦

આપણે ત્યાં વર્તમાન અને જૂતકાળમાં અનેક બનાવો બની ગયા હોય છે પરંતુ તેમાંથી સાર લેવા જેવા કેટલાક આશો-દૃષ્ટિ મળી આવે છે એવા ઐતિહાસિક તેમ જ ઇતર પ્રસંગો-માંથી વાણી કાઢીને લેખકે ૩૬ દૃષ્ટાંતો પોતાની શૈલીએ આ સંગ્રહમાં સંગ્રહ્યાં છે દૃષ્ટાંતો સાર-બ્રાજ હોઈને કિશોર વાચકોમાં પ્રચારપાત્ર છે. પુસ્તકાન્યમાં આવતાં બાળકો માટે એ મુજબ વસાવી લેવાય

સ સાર અને ધર્મ—લેખક કિશોરતાવ મશરવાળા, પ્રકાશક 'નવજીવન પ્રકાશન મંદિર, અમદાવાદ. કિંમત રૂ ૨-૦-૦

આ પુસ્તક ત્રણ ખંડમાં વહેંચાયેલું હોઈને તેમાં તેનીસ લેખો છે તે પૈકી સાત લેખો તથા શ્રી નાયજી ની પૂર્તિવાળા લેખો પહેલી વાંચન પ્રતિષ્ઠા થાય છે બાકીના જુદા જુદા પ્રસંગો ગ્રંથક થયેલા છે વીખરાયેલાં પણ પાણીદાર મોતી પરીવેલી આ માળા પ્રાન્નવલ છે

પુસ્તક વાંચતાં ખ્યાલ આવે છે કે કિશોરલાલભાઈ એક ક્રાંતિકાર છે મોટા પણ વિચાર પોતાની જીવિ અને અનુભવની કમેટીએ કર્યા સિવાય સ્વીકારવા તેઓ તૈયાર નથી હોતા પોતે એવા નિર્ણય ઉપર આવ્યા છે કે, 'જમતમાં આવે જે ધર્મો કે સપ્રદયો ચાલુ છે તે પૈકી એક પણ આપણો ઉદ્ધાર કરી શકે એમ નથી'

“એક રાજ્યે બીજા રાજ્યની દિકરી માટે માથું મોકલ્યું દી રીના બાપે તેની વશાવળી પૂછી રાજ્યે કહેવડાડ્યું. ‘હું મારા ખંડમાંથી ઉત્પન્ન થયો છું મારે ખંડ મારો આદિપુરુષ છે! નવધર્મની સ્થાપના આ પ્રમાણે થય

બ્રહ્માનંદ ભગવાનમાંથી જન્મ ‘જગમે જતા હો દિનકા’ સામેના પ્રતિકારનું સરખું ધર ના આદોલનમાં જેલમાં ગયેલા તે વખતે રામપુર જેલમાં રચેલું કટાક્ષગીત ખૂબ મુદર છે

કયા કહોજ સાધો જગમે જતા હો દિનકા,

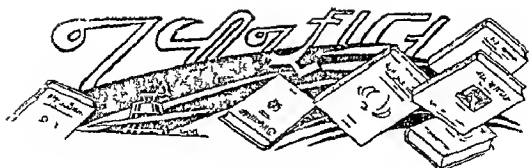
મલત ખયાલ ન બાધો જગમે જીવન દો દિનકા

તન લુપ્તજીવી જમ ચિરજીવી અવિનાશી જીવનકા

જગમે કયાલયમે તન હો સાધન કેવલ જીવનકા — કથો

તાજેતરમાં નવજીવન કાર્યાલય તરફથી બહાર પડેલ સમૂળી ક્રાંતિની જેમ આ પુસ્તક વાંચવાથી સમજાય છે કે મનુષ્યના દરેક કાર્ય સમાજજીવનની જવાબદારી લેવામાં રાખીને થવા જોઈએ.

—વિનાયક

ગુજરાત ગ્રંથરત્ન કાર્યાલય-અમદાવાદનાં પુસ્તકો

- ૧ વિક્રમદિત્ય હેમુ-(બીજી આવૃત્તિ) લેખક શ્રી જયભિખ્ખુ, મૂલ્ય રૂ. ૫-૦-૦
- ૨ ડૉ. મધુરિકા-લેખક શ્રી. રત્નલાલ મણેલાલ મુનશી, મૂલ્ય રૂ. ૧-૪-૦
- ૩ હુષ પારથર-લેખક, ડૉ. ડા. નરસિંહ મૂળજીભાઈ શાહ, મૂલ્ય રૂ. ૨-૦-૦
- ૪ અતરનાં અજવાળાં-(ત્રીજી અવૃત્તિ) લેખક : રવ. શ્રી જહાલાલ જી ચૌધરી, મૂલ્ય રૂ. ૦-૧૨-૦
- ૫ હીરા-મોતી-લેખક સપાદક શ્રી. રમણલાલ નાનાલાલ શાહ, મૂલ્ય રૂ. ૦-૮-૦
- ૬ રઝળતો રાજહાસ-લેખક. ઉપર પ્રમાણે, મૂલ્ય રૂ. ૦-૮-૦

નવજીવન પ્રકાશન મંદિર-અમદાવાદ તરફથી

- ૭ સસાર અને ધર્મ-લેખક શ્રી કિશોરલાલ ધનરામલાલ મશરવાળા, મૂલ્ય રૂ. ૨-૦-૦
- ૮ ખેડૂતની લોકપોથી-સપાદકો શ્રી. વિહંગદાસ મ ક્રાદારી અને શ્રી ... .. ; મૂલ્ય રૂ. ૨-૫-૦

ભારતી સાહિત્ય સંઘ-અમદાવાદનાં પુસ્તકો

- ૯ કલિયુગ-ભાગ ૧-૨ લેખક શ્રી ઈશ્વર પેટલીકર, મૂલ્ય રૂ. ત્રણ દરેક ભાગના
- ૧૦ મેઘાળા-લેખક શ્રી. ધૂમકેતુ, મૂલ્ય રૂ. ૩-૦-૦
- ૧૧ અલકાર પ્રવેશિકા-લેખક શ્રી ડાહરરાય ર. મોકડ, મૂલ્ય રૂ. ૦-૮-૦
- ૧૨ ઈલાકાવ્યો-(બીજી આવૃત્તિ) લેખક શ્રી ચન્દ્રવદન ચિમનલાલ મહેતા, મૂલ્ય રૂ. ૨-૮-૦
- ૧૩ મહાન વૈજ્ઞાનિકો-(ખડે બીજો) લેખકો - ડા. સુરેશ શેઠના, ડા. નરસિંહ મ. શાહ, મૂલ્ય રૂ. ૧-૦-૦

- ૧૪ જ્ઞાનગોષ્ઠિ-લેખક શ્રી ધૂમકેતુ, મૂલ્ય રૂ. ૧-૦-૦

સંદેશ પ્રકાશન મંદિર-અમદાવાદનાં તરફના પુસ્તકો

- ૧૫ સમતા-લેખક શ્રી. ઉમાકાન્ત, મૂલ્ય રૂ. ૫-૪-૦
- ૧૬ ગરાસણી-લેખક શ્રી પ્રાણલાલ ડા. મુનશી, મૂલ્ય રૂ. ૫-૮-૦

૧૭ જમદત્ત અને ત્રિયા કુસકી-લેખક શ્રી જીરારામ જોષી, મૂલ્ય રૂ. ૧-૮-૦

૧૮ રંગચૂડકી- (આરબ) ચિત્રકાર શ્રી નરસિંહ ત્રિવેદી, મૂલ્ય રૂ. ૩-૦-૦

એન. એમ. કંકરની કુ-મુખ્ય તરફનાં પુસ્તકો

૧૯ વાગદત્તા-લેખિકા • શ્રી પ્રભાવતીદેવી સરસ્વતી, મૂલ્ય રૂ. ૪-૧૨-૦

૨૦ પ્રિયમિત્ર-લેખિકા ઉપર પ્રભાષે મૂલ્ય રૂ. ૨-૮-૦

અરોતર એનયુકેશન સોસાયટી-આણંદ તરફથી

૨૨ કિશોર ચરિત્રમાળા-ગુચ્છ ચોથું (૧) ગુરુ નાનક, (૨) મહાવીર પ્રભુ, (૩) અયો-જરચુષ્ટ, (૪) હજારત મહમદ પયગમર, (૫) લગ્નવાન સુદ, (૬) ધસુ ગિરત, ગુચ્છ પાંચ - (૭) સદગ્નનદ સ્વામી, (૮) કબીર માર્ગેષ (૯) સત ક્રાન્તિસ, (૧૦) સત રાનેશ્વર, (૧૧) સ્વામી રામતીર્થ, (૧૨) રામકૃષ્ણ પરમહંસ, દરેક ગુચ્છનું મૂલ્ય રૂ. ૧-૮-૦

૨૨ વિંધ્યમહાલ-મહાભારતકે (પ્રથમ ખંડ) મ પાદક શ્રી મગનભાઈ દેસાઈ, પ્રકાશક ભક્તિ-માર્ગ કાર્યાલય, આણંદ મૂલ્ય રૂ. ૫-૪-૦

નવચેતન સાહિત્ય મંદિર-અમદાવાદ તરફનાં પુસ્તકો

૨૩ લોકકાન્તિ-લેખક શ્રી ચંદ્રભાઈ ડા ભટ્ટ, મૂલ્ય રૂ. ૪-૮-૦

૨૪ લક્ષ્મી-લેખક શ્રી અણ્ણાલાલ નૃ સાહ, મૂલ્ય રૂ. ૩-૧૨-૦

૨૫ નવનીતા-લેખક : શ્રી ધ્રુવ વસાવડા, મૂલ્ય રૂ. ૨-૧૨-૦

અન્ય પ્રકાશકો તરફનાં પુસ્તકો

૨૬ જૈન દર્શન ગીતાદર્શન-લેખક • શ્રી સત્યાલ, પ્રકાશક મહાવીર સાહિત્ય પ્રકાશન મંદિર, હડીભાઈની વાડી, અમદાવાદ મૂલ્ય રૂ. ૩-૦-૦

૨૭ કથાનકો-લેખક શ્રી શારદાપ્રસાદ ચર્મા, પ્રકાશક યુગાન્તર કાર્યાલય, ગોપીપુગ, સુરત મૂલ્ય રૂ. ૧-૮-૦

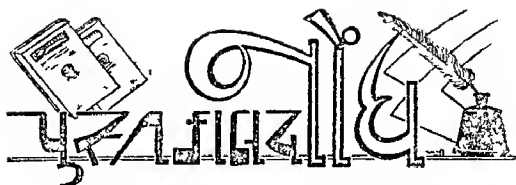
૨૮ ભૂલ ભુલાવે-લેખક શ્રી ચંદ્રસિંહજી કૃત્તેહમિજી પગમાર, કે જરી સ્ટેટ, ૫ અમદાવાદ, મૂલ્ય રૂ. ૧-૮-૦ (સંધાન પાન ૫૨૫)

એરાળ, ૫૭ દરજી મલ્લિકાલ ગાયક સિદ્ધપુર, ૫૭ વહોરા આનંદ પુ જ આણંદમા, ૫૭ ૫૧ ધર્મા-ભાઈ એમચંદ, ૫૭ દવે વિનાયકરાવ અમૃતલાલ, ૬૭ પરમાર ભાણુભાઈ ઉકાભાઈ, ૫૭ જોશી જય તિલાલ પ્રદેશજી, ૫૭ ડે. હનિભાઈ મ પટેલ, ૫૭ દવે પ્રવીણતકર ખુશાચીરામ તરફથી

સા. પુ. સરસવણી (તા પાદગ, ને ૨૫ વસંતના પા રણછોડભાઈ બેચરાભાઈ, ૫૭ સળવાના પા રાવજીભાઈ મોતીભાઈ

સા. પુ લાલાવર્ધર (તા) ને ૧૦૭ રચાનિક મુખી શ્રી, જુરારાભાઈ લિખા-ભાઈ તરફથી.

અ. મ. સા. પુ. બચાર (તા કરજી) ને ૫૭ જગનભાઈ હીરાભાઈ ગમેઠા, ૫૭ અમીરભાઈ ખુશાલભાઈ, ૧૦૭ ગ બીરસંગ બીજીભાઈ, ૭૭ જસલા મોહનસંગ, ૧૫૭ કવેરભાઈ લલુભાઈ, ૧૫૭ મોરારાભાઈ હરિભાઈ, ૭૭ શિવલાલ વિદ્યેશ્વર અમદાવાદ, ૫૭ દાંડખા અમી-રખા તરફથી.

દહેગામ મહાલના મંત્રી-અથપાલોનું સમેલન

તા ૪-૬-૪૮ સવારે ૯-૩૦ વાગે દહેગામ સ યુ થા ના મહામ્માં મે ગ રા મહે-
સાથા પ્રાત વ્યાયામ પ્રવર્તક શ્રી શાંતલાલ જ ભટ્ટ સા ના પ્રમુખપદે મંત્રી સંમેલન ૦૭મુ હઇ-
તેમા આ પુ ના મંત્રી ભાષ્યો તેમજ મે. પ્રા પચાસતના સભ્ય શ્રી જીવાભાઈ ગો પટેલ અને
બીજા પુસ્તક પ્રેમીશિક્ષક ભાષ્યો મળી ૨૦ ઇસમોએ દાબરી આપી હતી શરૂઆતમાં મદેશ
વાચન થઇ મંત્રી તંદુથી નિવેદન ગળુ થયુ સહમંત્રી રા પ્રદાદગાય વ્યાસ તરફથી પુસ્તકાલય-
પ્રવૃત્તિને ચેતનમાં લાવી વાચનપ્રચાર વધાતવા સળધી પ્રાસંગિક પ્રવચન થયા બાદ પ્રમુખશ્રી
તંદુથી પર્વણીદિન ઉજવવા, ગ્રામ્ય વાચક મંડળ રચાપી ગ્રામજનો સાથે સપર્ક સાધી
આ પ્રવૃત્તિઓ પ્રવર્તતી અચાનતા દૂર કરી જીવનને સાથ મેળવી બાળકોમાં વાચન અંગેની
હરિશ્ચંદ્રો યોજા ઉત્સાહ કેળવી વાચક પ્રચાર ચલાવવા, તેમજ પુસ્તકાલયમાં પુસ્તકોની પસંદગી
ગ્રામજનોની માગજીને અનુલક્ષી કરવા તેમજ લેવાતી શિ વા ની પરીક્ષાઓનો લાભ લેવા લેવા-
વવા સળધી અલભ્ય વક્તવ્યથી માર્ગદર્શન થયુ તે પછી પ્રશ્ન, ચર્ચા, ચર્ચા સમાધાન મંત્રી
તંદુથી ચતા આ વા મંડળની રૂપરે મા સમાજની પુ સે સધી યોજના િચારા. છેવટે
આભાર દર્શન થઇ સમેલન વિસર્જન થયુ

પુસ્તકાલયોને મદદ

સા. પુ. ધારીસાણા (તા દહેગામ) ને ૨૫ વસોડાના શાહ હિરાલાલ નગીનદાસ,
૨૫ શા હગગચદ સાંકળચદ ૨૫ શા સુનીલાલ જયચદ, ૧૫ ધડકજીના શા દેશવનાથ રાય-
ચદ ૧૫ તાજપુના શા હચદ હકમચદ તંદુથી

સા. પુ. વાલમ (તા વીમનગર) ને ૧૧-૪-૦ પા જેમચદ પુગશીનમ વાલમ, ૧૧-૪-૦
પા વહાલજીભાઈ મહેચર સડેર, ૧૧-૪-૦ પા ત્રિકુશાઈ કાશીદાસ સડેર, ૧૧-૪-૦ પા
જેમચદ ઝવેરદાસ આણુદ, ૧૫ શાહ કાલાલાલ જૂધરદાસ બોકરવાડા, ૧૫ પા ગોવિંદભાઈ
અમુનખ ભાન્ડુ, ૫ પા કાશીદાસ વિઠલ સડેર, ૫ રા નરવરલાલ વૃજલાલ વિસનગર, ૫
દેવે અમુનલાલ જગન્નાથ વાલમ, ૫ રામજીભાઈ રેવા મણુદ, ૫ પાણુજીભાઈ કાનજી, મણુદ
૫ ફજી શંકર કેવળ ધીણોજ, ૫ દરજી મદત હીરા કચરાવી, ૫ દરજી મણિલાલ આણુરમા,
૫ દરજી દેવકરજી ગુણોક કાળળી, ૫ દરજી વરતા ત્રીકમ, કાળળી, ૫ દરજી આતમારામ-

આ જે જ વ સા વો

લક્ષિત અને જ્ઞાનનો રસ રેલવતુ કાન્યસાહિત્ય
ગાનાર તથા સારલજનાર બન્નેને લક્ષિતરસમા
તરબોળ કવી રે એવી પ્રેમ પ્રાર્થનાઓનો સંગ્રહ
* વડોદરા રાજ્યની શાળાઓ તથા પુસ્તકાલયો માટે મંજુ *

નિત્ય પ્રાર્થના

આજના આધીયુગમાં પ્રાર્થનાનું રહસ્ય ઓછું કોઈને સમજાવતું પડે એમ છે.
મનુષ્યજીવનની સાથેકતા માટે પ્રાર્થનાને જીવનના નિત્યક્રમમાં દાખલ કરી
પૂજ્ય બાપુજીના આદેશનું પાલન કરવા માટે આપના પુસ્તક સંગ્રહમાં
“નિત્યપ્રાર્થના” વસાવી આજથી જ પ્રાર્થના કરતા થઈ જાવો.
પાન ૨૫ + ૨૪ છતા કિંમત રૂ. ૨ ૦-૦

અમા તથા ધીરાની ફેડીના ગુજરાત કાઠીઆવાડના સુપ્રસિદ્ધ જ્ઞાની સત શ્રી નિરા-
તાના સચુલ તથા નિર્જુલ લક્ષિતા કાવ્યોનો સંગ્રહ આજે ૨૦૦ વર્ષ
પછી પણ જેની માગ એકસરખી ચાલુજ છે તમારા પુસ્તકાલયમાં
ખ હોય તો આજે જ વસાવો

શ્રી નિરાંત કાવ્ય

પાન ૨૧૫ + ૪૦, છતા કિંમત રૂ. ૧-૦-૦

— મળવાનું ઠેકાણું —

પુસ્તકાલય સહાયક સહકારી મંડળ,

લિ. પો. બો. ૧૦, રાવપુરા, વડોદરા.

મધ્યવર્તી પુસ્તકાલય

સાર્વજનિક પુસ્તકાલય શાખા

વડોદરા, તા. ૫-૬-૪૮

જાહેરાત નં. ૧૧/૪૭-૪૮

વિષય

લલામણનાં પુસ્તકો અને માસિકોની યાદી

પુસ્તકનું નામ	પ્રકાશક અથવા લેખક	કિંમત	શેરો
૧ પ્રેમપગ્ન	એન. એમ ઠક્કરની કું. મુલ્ય -	૨-૧૨-૦	
૨ વાગદત્તા	" "	૪-૧૨-૦	
૩ વસંત દળામણી	જગદીશ્વર દત્ત દત્ત મહેતા આશુરમા	૦-૮-૦	
૪ શ્રી વિશ્વવંશ વિચાર ચીમનલાલ રાધેશ્વર ત્રીવેદી-વડોદરા		૨-૧૨-૦	
રત્નકંઠ			
કિશોર ચરિત્ર માળા ગુરુ ૪			
૫ રામકૃષ્ણ પરહંસ	ચરિત્ર એલ્યુકેશન સોસાયટી આણંદ આખા ગુરુની કિંમત ૧-૮-૦		
૬ સ્વામી રામતીર્થ			
૭ સત જ્ઞાનેશ્વર			
૮ સત ક્રાન્તીસ			
૯ કમ્પીર સાહેબ			
૧૦ સહજાનંદ સ્વામી	કિશોર ચરિત્ર માળા ગુરુ ૫ મુ		
૧૧ ભગવાન શુદ્ધ	" "	આખા ગુરુની કિંમત ૧-૮-૦	
૧૨ ઇંદુ પ્રિયત			
૧૩ મહામદ પયગંબર			
૧૪ મહાવીર પ્રભુ			
૧૫ ગુરૂ નાનક			
૧૬ અપો જરથુષ્ટ્ર			
૧૭ વિશ્વલ્યોતિ	મગધદાસ જ. ગોરધનનાસ-મુલ્ય	૧-૮-૦	
૧૮ સલાચાત્ર	ચંદ્રાન્ત ચીમનલાલ વોરા-અમદાવાદ	૬-૫-૦	
૧૯ મનોજન (માસિક) એન. એમ ઠક્કરની કું. મુલ્ય		૬-૧૨-૦	
૨૦ કિતાબ (") વ્યવસ્થાપક, કિતાબ, એન.મુરારી છબ્રાવાસ		૫-૦-૦	
દાઉસ, સુરત			
૨૧ નવા જગત (હિન્દી) વ્યવસ્થાપક, નવાજગત હિન્દીસાપ્તાહિક		૬-૦-૦	
(સાપ્તાહિક)			

વડોદરા }
તા ૪-૬-૪૮ }

ઉ. મો પટેલ
અ. વ્યવસ્થાપક

સામયિક દોહન

તંત્રસંચાલનની સૂત્રાવલિ

જો કે રાજતંત્ર ચલાવવા માટે કુનેહ નેમ્રએ, અને લડાઈઓ ચલાવવા માટે વ્યૂહગચના જોઈએ છતાં આદર્શ તો માનવને એ હોવો ઘટે કે, ગજતંત્ર ચલાવનારાઓએ ઓછામાં ઓછી ડખલ કરીને ગજતંત્ર ચલાવતા શીખવું જોઈએ

મહારાજ્યો ત્યારે જ નબે છે, ત્યારે આવી કોઈ ડખલ એ ઊભી કરતાં નથી આ મે શી રીતે જાણ્યું એમ તમે પૂછો છો ?

એની આ સૂત્રાવલિ છે
ત્યારે ગભ્યમાં વણી નિયમાવલિઓ અને ધણા ખાસ ધારાઓ હોય છે, ત્યારે લોકો વધારે ને વધારે દીન અને દીન બને છે

જેમ કાયદાના રાસો વધારે તીક્ષ્ણ, તેમ કાયદાની વધારે ગેરવ્યવસ્થા
જેમ લલિતકથાના નામનો લોકોને વધારે હગમચરકો, તેમ નિરૂપધોગી યરતુઓનો વધારે હઠારો
જેમ જેમ વધારે કાયદા ઊભા થાય તેમ તેમ વધારે ચોરરસ્તા શોધાતા જાય; એટલા માટે પ્રાસ પુરોગો તો કહે છે કે, જેમ સૂર્ય તપે તેમ સુગન્ધે, લોકકથ્યાણુ માટે દરથી તપવું ઘટે એના નિત્યજીવનમાં ડોકિયું કરી ડખલ કરનાર સરકાર ચોર હાકુની ટોળી ગણાય અને વળી રાજ્ય ત્યારે ઓછું ડખલ કરનારું અને થોડું ધુસણિયું થાય છે, ત્યારે એ પોતાની પ્રજાને ગજ કરતાં શોખવાડી રહે છે

ત્યારે ગભ્ય અવિવેકી બને છે, ત્યારે લોકો અશાત ને ટીકાખોગ થાય છે

દુ ખના સાગર ઉપર, સુખની એક લહરી ચાલી જાય તો પણ બસ થઈ રહે છે

સુખના સાગર ઉપર, નીચે દુખ તો છે ને છે જ, એટલે ગભ્ય એ હમેશા ગમરાજ્ય થઈ રહેશે એમ તો કોણ કહી શકે ?

પણ રાજ્યો, જો પોતાનો કંકો જ ખરો કરવા માટે ગજ કરે, તો એમાંથી વહેલે મોઝે એ કુનેહ ને હગ્યાજી શીખે અને પોતાની પહેનાના સઠ રાજકર્તાઓનો પેઢે એ પણ બોલવા માંડે કે 'લોકકથ્યાણુ માટે' અને ખરી રીતે એ ચાલુ હોય પોતાની પોષકાક્રવા માટે માણુજ જાત, રાજ-દારીઓની આ કુનેહ્યાજીથી બિચારો હમેશા અસ રહી છે, એટલા માટે ત્યારે પેલા ઇંદ્રિ માજીવીઓ ને લાકડાનો કટકો આપ્યો ત્યારે એણે બીજે રાજ માગ્યો વધારે બળવાન પછી બગલો આવ્યો ! માણુસજાત બિચારો રાજદારી વિષયમાં આમ આધેલ બહેગ જેમ કુટાય છે !

એટલા માટે રાજ્ય તો એ છે, કે જે નિયમિત ને વ્યવસ્થિત છે, પણ તુમારી લીલમાં

પડેલું નથી

એ આદર્શવાદી છે, પણ સરતા સૂત્રો બોલવું નથી

એ પ્રમાણિક સીધું છે, પણ પ્રજાને લોગરૂપ થઈ પડે તેના અત્યાચારી પોતે પણ

નભાવી લે, એટલું બધું નહિ

એ પ્રકાશમાન છે, પણ બીજાને આજ નાખે એવું લાલકાલયું પ્રોપેગેન્ડીસ્ટ નહિ, ધૂમકેતુ

ઉંચામા ઉંચા પ્રકારની બુદ્ધિ, શક્તિ અને સયમ વિના, કેવળ ગંધીજીનું નામ લેવાથી રામરાજ્ય સ્થપાઈ જશે, એવી જાતનું ભય કંઈ માનસરોગી મૂર્તિપૂજક વાતાવરણ હવામા દેખાય છે, ત્યારે મનમાં ને મનમાં એક પ્રશ્ન ઉઠે છે, વર્ષો સુધી ચીનના આતંત્રચિહ્નનો અગ્નિ શમી શક્યો નથી એવા મર્ધભય કંઈ અગ્નિ તરફ તો આ અભાગી દેશ ઘસડાતો નહિ હોય ! મર્ધકાન સુધી જે ડાહ્યા જણાતા હતા તે કેવળ સોંધા સરો જ કા બોલ્યા કરે ? અનં છતાં જેમ કાપડ ને મિલ-માલિકો વિષેની અનેક સાચીખોટી કુશકાઓ લોકહૃદયમાં ઘડ કરી ગઈ છે તેમ આ ખુદરાજત તના સંચાલકો વિષે પણ આવી સાચી ખોટી કુશકાઓ લોકજીભે દેમ જલો થયા કરે છે ? લોકો શું નાલાયક છે ? તો સ્વરજપ્રાપ્તિ માટે શું આવા નાલાયક લોકો લડતા હતા ? ટીકાખોગ બનવા નવગર છે ? કે અન્યને અશાસ્ત્ર પકડતા ઉતાવળા ને ઘેના બન્યા છે ? છેલ્લું ?

આપણા આ નષ્ટને ઘડનારા મહાપુરુષનું મૃત્યુ પણ આપણને સયમોરહેવા નહિ પ્રેરે ? આપણો ગાંધી એક એવા મહામથનકાળમાં છે, કે જે વખતે ઉતાવળે બોલેલો એક શબ્દ કે ઉતાવળે કરેલો એક કાયદો, એને વિપત્તિમાં ધકેલી દઈ શકે તેમ છે

જેમને હંમેશાં ગાંધીનું દિન હોય-એ તમ મ કે ઇ સંધિ દાગ ફરી વાતને અને વાતાવરણને વિચારવાની તક લેજો કે લોકમાનસ સંપર્ક સાધવાનો પ્રયત્ન કરજો કે પછી આપણા દિવસો ભરાઈ ચૂક્યાનો અટલ ભાવિયેષ કાંઈ મહાન વિપ્લવની ભૂમિકા તૈયાર કરી જીલો હશે ? નજા ને (“ ભગ્નિ અને નવરમતા ” ના જીવ ૪૮ ના અંક માંથી)

જવાબદારીનું ભાન

હાલના જમાનામાં ખાળકો અને યુવક યુવતી, નોકરચાકર, કારકુનો, અમલદારો અને અધિકારીઓ, શિક્ષકો અને પ્રોફેસર્સ, વિદ્યાર્થીઓ વગેરે દરેકને ગાંઠે એક સામાન્ય ફરીઆદ એ છે કે એમને પોતાની જવાબદારીનું ભાન હોતું નથી

એક દરે આપણી પ્રજાના ચાગિરમાં એક સર્વસામાન્ય દોષ એ જોવામાં આવે છે કે તેમને પોતાની ફરજનું ભાન બહુ ઓછું હોય છે જે કામ મોપવામાં આવે તે નાનું મોટું, ગમતું અણગમતું, ઉલ્લાસનું કે માન ક ટાળાભરેલા પૈત્રગનું હોય, પરંતુ તે પ્રમાણિકપણે અને વફાદારીથી, પોતાની સ્વ શારીરિક અને માનસિક શક્તિ અર્પાને પાગ ઉતારતું એ દરેકાઈની ફરજ છે, એવી મનોવૃત્તિ ભા-ચેજ જોવામાં આવે છે પશ્ચિમી દરેક જાતના કામ માટે દેખરેખ ગંખનારા ઉપર નિરીક્ષણ કરનારા અને તેમના ઉપર વળી તકેદારી ગંખનારા એક ઇનસ્પેક્ટરો અને સુપરવાઇઝરોની પરપગ રોકવાની જરૂર આપણા દેશમાં અધાજ આતાઓમાં, ધ ધોરજગારમાં, ઉછોગોમાં અને શાળા-પાઠશાળાઓમાં પડે છે આથી અર્થ ઘણું ચાય છે અને કાર્યક્ષમતા વડે છે પશ્ચિમના દેશોમાં મોટે ભાગે માણસો પોતાને સોંપેલું કાર્ય ફરજની ઉચ્ચ ભાવનાથી પ્રમાણિકપણે પાગ પાડે છે ત્યાં ઇન્સ્પેક્ટરોની જગા પ્રમાણમાં ઓછી પડે છે આ જાતનો ગુણુ સંદા-ઓથી ચાલી આવતી પેઢી દર પેઢીની ટેવ અને રૂઢ યજ ગચ્છેલી મનોવૃત્તિને લીધે એ પ્રજાઓના સ્વભાવમાં જડાઈ ગયેલો છે ફરજની ઉચ્ચ ભાવના જીવનના અનેક પ્રસંગોમાં જતાવળાના દૃષ્ટાંતો આપણે પશ્ચિમની પ્રજાના ઔપચર્યોના સંબંધમાં વાંચ્યા છે, સાંભળ્યાં છે અને અનુભવ્યા છે પોતાની ફરજ બજાવતા મૃત્યુ આવે તો તે પણ વેડી લેવાની શિસ્તની તાલીમ એ પ્રજામાં માત્ર લરકરના સિગ્નલ પૂરતી જ જોવામાં નથી આવતી, પરંતુ ખીજ અનેક ધધા નોકરી મેવાકાર્થો

ઉદ્યોગો અને કારખાનાના કામમાં પોલીસ દળોમાં, ખાનગી ધનના નોકરોમાં વગેરેમાં જોવામાં આવે છે.

અગ્રેષ્ઠ પ્રજા પામેથી જે ધણા ઉચ્ચ ગુણો આપણે સીખવા જોઈતા હતા તે આપણે સીખવાનું ચૂક્યા છીએ. કન્ટ્રીની ઉચ્ચ ભાવના અને પોતાની જવાબદારીનું જ્ઞાન એ આ જાતના ઉચ્ચ ગુણો છે અને તે સીખવાનું આપણે ચૂક્યા છીએ.

જવાબદારીનું જ્ઞાન ભણતર કે શિક્ષણથી આપણું નથી લભેતો. સીખેલા માણસો પોતાને સોંપેલું કામ વેઠતરીકે માનવેતા કરે, ચૂકાએલા વિશ્વાસને ધાત ન થાય એવી કાળજી ગળી ને કામ પાઠ પાડે છે એવું ધણી વાર બને છે.

અત્યારે કોઈ પણ ઓફિસ કે દુકાન, કચેરી કે કારખાનાના ઉપરીઓનો પૂછો તો જવાબ મળશે કે નોકરો પગાર વધારે માગે છે. કદીકદી જુદાશક્તિ બતાવે છે. કામમાં તેમને સમજણ પડી જાય છે. આવડત પણ આરી હોય છે, પરંતુ એમને સોંપેલું કામ કાળજીપૂર્વક જવાબદારીના સંપૂર્ણ જ્ઞાનથી એ પાઠ પાડે જ એવી ખાતરી હજારે એક માણસ માટે પણ આપી શકાતી નથી.

આમનું શું કારણ છે તેનો વિચાર કરવાની જરૂર છે અને કા જી શોધી કઠાય તો આગિચની આ મોટી ખામી ફરકવાના ઉપાય વિચારવાની જરૂર છે. મને લાગે છે કે અત્યાગના જમાનામાં માણસ માણસ વચ્ચેના વ્યવહારમાં મોટા માનનીની હદયની લાગણી *Humanity* *and* *sympathy* એક દરે બોમી થઈ ગઈ છે. બો કોઈ જાણે કે દરેક કોન્ટ્રેક્ટની દૃષ્ટિથી કામ કરે છે. અગીઆગથી માડા પાથ કે છ વાગ્યા સુધીનું કામ આપવામાં જાણે કે દરેક કોન્ટ્રેક્ટ માં લીધો હોય એવી ભાવનાથી કામ થાય છે. આ માટે કામ છે, મારા ઉપર વિશ્વાસ રાખીને અને દૂર મોકલ મથી તે પાઠ ઉતારીને એવી પદ્ધતિ મને કામ મોપવામાં આવ્યું છે, માટે મારે એ વિશ્વાસને પાત્ર બનવું જોઈએ. એવી નૈતિક મોગણતિ કામ કરનાગમાં જોવામાં આવતી નથી. ધનના નોકરો મોડીને સરકારી સેક્રેટરીઓટના સેક્રેટરી મુખી, અને મિનના સચાશાહિતન પૂગનાગથી મિલના જેનેજર સુધી બધાજ પોતાના કામની વેઠ ઉતારે છે અને તેમ જતા ફરીઆદ એવી કર્યા કરે છે કે તેમના કામની કદર થતી નથી. પોતાને જે કામ મોપવામાં આવ્યું તે પોતાનું જ કામ છે. બીજાનું નથી, એ કામ હમ નહામીથી કરાની પોતાની ફરજ છે. એ કામ માટે પાઠ પાડવાથી જે લાભ થાય કે જોગા અગર કીર્તિ વધે તે પોતાને મળ્યા બરાબર છે, એવી લાગણી જરૂર જ જવને જોવામાં આવે છે. જોકે અને નોકરો, જેનેજર અને ક્લાક, સેક્રેટરી અને ટાઈપીસ્ટ વચ્ચે માત્ર કોન્ટ્રેક્ટનો કે જરૂર બન્ન જોવો સંબંધ નથી, પણ જુદામાન મનુષ્યોનો સંબંધ છે. એક બીજાના હૃદયનો સંબંધ છે. એની લાગણી ઉત્પન્ન થાય તો જ જવાબદારીનું જ્ઞાન ઉત્પન્ન થઈ શકે. એવું જ્ઞાન ઉત્પન્ન થયા માટે માણસાધનો ગુણ-માનવી હૃદયની નિકટતાની લાગણી-બન્ને પર વચ્ચે ઉત્પન્ન થવાની જરૂર છે.

જવાબદારીનું જ્ઞાન યા માટે બીજા એક આ રચના તે પોતાને સોંપેલા કામમાં રસ ઉત્પન્ન કરવાની છે. રસ ઉત્પન્ન કર્યા માટે એ કામ પ્રત્યે પ્રથમ મમત્વ ઉત્પન્ન થવાની જરૂર છે. બેનકેનો કારકુન કે સરકારી કચેરીનો કારકુન ચન્નવત્ પોતાનું કામ કર્યું જાય એની આટીટ્ટી (અનુસંધાન પૂર્વક નીચે)

અઘતન ને અજબ : તેલઅવીવ .

નવા સ્થપાએલા યદુદી રાજ્યનું પાટનગર તેલ અવીવ હમણાં હમણાં દુનિયાના અખબારોને મથાળે ચડ્યું છે

તેલઅવીવ અજબ શહેર છે પેતેસ્તાઇનનું એ સૌથી મોટામાં મોટું નગર યદુદીઓએ બાઇબલની આરાનો અવગણના કરીને રેતી ઉપર બાંધ્યું છે માત્ર યદુદીઓનો વસતિવાળું એક માત્ર નગર દુનિયામાં તેલઅવીવ જ છે

શૂન્યમાંથી સર્જન

આજે જે સ્થળે તેલઅવીવની સુવ્યવસ્થિત, અમકતી નગરીનું જીવન ધૂમકી રહ્યું છે તે સિવાય ત્યાં કંઈ જ ન હતું. બંધાના આગળ નગરની ઉત્તરે, બૂમખવા કિનારા પર રેતીના ચડતા ઊતરતા ઢગલાઓ ત્યાં હતા ૧૯૧૧માં એ સ્થળે માત્ર સાકરપાંચમે માનવીનું નાનકડું ગામકું હતું આજે તેલઅવીવની વસતિ સવાળે લાખ જેટલી છે. પ્રાચીન જેરુસલેમ કરતાં હોઢગણી છે.

અનેક આપત્તિઓ

તેલઅવીવ અજબ રોતે બધાયું છે દેશ દેશથી આવેલા, બિન્ન બિન્ન બાપાઓ બોલતા યદુદીઓએ તે બાંધ્યું છે એને બધાનું અટકાવવા માટે અનેક પ્રયત્નો થયેલા બધા અને હાઇ-કાના બંદરોમાં સ્થાપિત હાલ ધરાવતા લોકોએ આ નવા બંદરના સર્જન આડે ઓછી આપત્તિઓ ઊભી નથી કરી શારીરિક હિ સાનેા સામનો કરીને યદુદીઓએ ઊંડી શ્રદ્ધા અને લામણીવી આ શહેર બાંધ્યું છે

અઘતન અને આકર્ષક

તેલઅવીવ એકદમ અઘતન છે એ શહેરમાં જતાં એમ ન લાગે કે તમે કોઈ આગળ નગરમાં આવ્યા છો છેલ્લામાં છેલ્લી સગવડોવાળું એ શહેર યુરોપ કે અમેરિકાના અર્વાચીન શહેર જેવું લાગે છે. કોન્ક્રીટના વિશાળ ગ્રસ્તાઓની બંને પડએ સદર ટુકોની હારો, અઘતન ઢબનાં નિવાસ-સ્થાનો, સુદર બગીચો, કારખાનાં, ચીએટરો, પુસ્તકાલયો, ટ્રામો અને મજેના સાગરકિનારાવાળું એ શહેર અઘતનતાનો નમૂનો છે.

તેલઅવીવના બાધનારાઓએ યુરોપીય ઢબે કામ કર્યું છે અને ખૂબ દુર દેશી વાપરી છે. આ નગર દરેક અર્થમાં અને દરેક દષ્ટિએ તદ્દન વૃત્તન જ હોય તેમ કંઠવા તેમજ પ્રયત્ન કર્યો છે.

ઉત્તરોત્તર વિકાસ

૧૯૨૧ સુધી તો તેલઅવીવ બંધાનું નાનું પડ હતું. એ વખતે એની વસતિ ત્રણ હજાર ને આસપાસ માનવીની, આગસો તે ચોવીસ ધરની, હતી ૧૯૨૬ માં એ વસતિ બે કરોડ હજારની થઈ ૧૯૩૧ સુધીમાં એ આકેડો છે તાળાસ હજાર પહોંચી અને આજે તો તેલઅવીવની વસતિ સવાળે લાખે પહોંચી છે.

એરિક્મોના - પ્રદેશમાં

આ વિજ્ઞાનના યુગમાં હવે સામે જ કોષ પ્રજા તદ્દન જ ગલી અવસ્થામાં રહેતી હશે, એમ માની શકાય અલગત, હિંદમાં જ કેટલાક આદિવાસી લોકો હજુ પણ પ્રાથમિક અવસ્થામાં રહે છે. એમની રહેણી કેળીની પદ્ધતિ જોતા તેઓને અસ્ સ્કારી કહેવા પ્રેરાય, એટલું જ નહિ પણ આ લોકોથી વધારે જંગલી જાત જંગલમાં નહિ હોય એવો અભિપ્રાય વ્યક્ત કરતાં પણ અચકાએ નહિ જો કે આવો અભિપ્રાય જાહેર કરતી વેળાએ તરત જ “ઉત્તર ધ્રુવના પ્રદેશના એસ્કીમો” લોકો યાદ આવ્યા વગર રહે નહિ

સાહસ કોણ ખેડે ?

ઉત્તર ધ્રુવના એસ્કીમો કેમ રહે છે તે વિષે કોઈ વાર છૂટક છૂટક અહેવાલો બહાર આવ્યા છે પ્રથમ તો એ બરફથી ઢંકા મુલકમાં કોઈ જમ થકતુ નથી જવા જતાં એવા કટુ અનુભવ થાય છે કે શરીરવાર જવાતુ કોઈ નામ પણ લે નહિ આજ સુધીમાં ઓછામાં ઓછા પ્રવાસીઓએ, આ પ્રદેશ ખુલ્યો છે. ચોક્કસ મર્યાદાથી આગળ જતાં ગાત્રો ગળી જાય એવા બરફના ઢંકા હવામાનમાં પ્રવેશ કરવા કોણ તૈયાર થાય ? તેમ જતાં થોડા થોડા વર્ષના અંતરે કોઈ ને કોઈ સાહસવીર જોખમ ખેડવા નીકળી પડે છે.

ઉત્તર ધ્રુવના પ્રદેશ એટલેો વિશાળ છે, કે આજસુધીમાં મુસ રૂઝ લેખાતી પ્રજાના જે પ્રતિનિધિઓ આ હીમાચાર સુધી પહોંચ્યા છે, તેઓ પણ પૂરતો પ્રદેશ જોઈ શક્યા નથી સંસ્કૃત પ્રજાના ઓળવણી સ પર્કમાં આવેલા “ એરિક્મો ” ના પ્રદેશ સુધી જઈને તેઓ અટકી ગયા છે ઉત્તર ધ્રુવના પ્રદેશ એટલેો વિશાળ છે કે, વર્ષો પયન્ત પર્ષટન કરવા જતા એ પ્રદેશનું નિરીક્ષણ કરી શકાય નહિ.

યુવાનનો અનુભવ :

થોડા સમય પહેલાં એક સાહસિક યુવાન આ હિમાચારનો પ્રવાસ કરી આવ્યો છે એ એ યુવાન ઉત્તર ધ્રુવના પ્રદેશમાં ઉડી મુખે પહોંચી ગયેલો આજ સુધીમાં ફક્ત ૪૪ એ ઓર-અમેરિકનો ત્યાં સુધી જઈ શક્યા છે

એ યુવાને આલેખેલા અનુભવોમાંથી એસ્કીમો પ્રજાની કેટલીક વિચિત્રતા જાણવા મળે છે.

તંબુઓ એ જ ઘર

આ લોકોમાં કોઈ શાસક નથી આ લોકો તંબુઓમાં, અથવા ખડકમાં કોરી કાઢેલી ગુફાઓમાં રહે છે તંબુઓ એક પ્રકારના પશુના ચર્મ દ્વારા તૈયાર કરવામાં આવે છે

મજાથી એમનો મુખ્ય ખોરાક છે જંગલમાં બધી પ્રજાઓમાં ઓછામાં ઓછા વિચાર કરતી જાત હોય તો તે એ છે. એ બહુ ઓછું ખોળે છે શિકાર કરવા જતુ એ એનું મુખ્ય કાવ હોય છે. સ્ત્રીઓ પણ તેમાં સહકાર આપે છે.

સામાજિક બધા જેવું કંઈ આ લોકોને હોતુ નથી પત્નીની અદલાબદલીને વિના પછી ત્યાં પ્રચલિત છે. ગાંધી એક પ્રકારના દોષા જેવું પહેરીને ફરવાથી સમગ્રતઃ કે આ પુરુષ અથવા અને એક બીજા સાથે બનતું નથી એટલે એ લોકો લાંબી ચર્ચા કર્યા વગર એક બીજાની મન-તિથી આગલા લગ્ન એક ક્ષણમા રદ કરી લે છે અને નવાં દંપતી મની જાય કે એક વ્યક્તિની પત્ની બીજા સાથે ચાલી જાય તેથી તેને જગ્યાએ અપમાન જેવું લાગતુ નથી એમની સ્ત્રીઓ જગલી તો કે, પણ પુરુષ કરતાં વધારે અચુક છે તેમ નથી, પતિની આના માન્ય રાખવાની ફરજ એ સમજે છે તેમ છતાં એક ક્ષણમા પતિનો ત્યાગ કરી પણ તે સ્વતંત્ર છે

ત્યારે કહી પડે છે ત્યારે મહિનાઓ સુધી ચાલે તેટલો મજાનો જરૂરો એકઠો કરી રાખે છે દલા લાખ એ મહાપદ્મ જેટલા પ્રદેશમાં કેટલાક લોકો ગહેના દગે તેની કદવન કરી ઠ ? ફક્ત છ દગર ! તમે મઈસીના માઈલ ચાલ્યાજ નજી, એક પણ માણસના દર્શન નહિ ચાપ પગીમ પચસ માઈલનો પચ દાખા પછી એકાદ કુટુંબનું કુપકુ જેવા મળે

આ તોડો તેના રક્ષણ માટે શિકારી કૂતરાને ઉપયોગ કરે છે કેમ અનુભવા પડેને અથવા કેમ માણસને લેતા જ તેના જાન લરકરન એ છોડી મૂકે છે એ લશ્કર સામે વિજય મેળવનાર જી એરિસમેને મળી સહભાગી બની શકે છે

શ્રમશીલ લોકો

જગતની બધી પ્રજાઓમાં વધારેમા વધારે કષ્ટમય જિંદગી જીવતા લોકો હોય તો તે આ એરિકમે લોકો જ છે એમની બફરીઆત થોડી વધારે છે ખોરાકનો એટલો ભોગો જરૂરો હજમ કરી જાય છે કે બીજા લોકોને એ દિવસો મુંડી ચાને

વગી આ પ્રજામા રજન માટે કાંઈ પદ્ધતિ ખાની હોય તેમ જણાતું નથી

અજ્ઞાન છતાં સુખી !

એમના અર્થતંત્રના ખ્યાલો પણ અજબ હોય છે તેથી વધારે માન્ય ત મણાય ત તો તેઓ સમજ્યા નથી હા, ફક્ત પોતાની ચીજોનો વધારે ઉપયોગ થાય તો એ રાજી રાજી ચર્ચ જાય છે એની પામે સધરેલી નથી હોય કે છરી હોય અને બીજો માનવી તેનો ઉપયોગ કરે ત્યારે એ તેની મતને ધન્ય માને છે એ તો તેના મિત્રામાં ગરત ગહે છે એને ફિકર એક જ હોય છે ખોરાક મેળવવો તેની જ એ ચિંતા કરે છે જગતની લડાઈઓ અથવા ખુનખાર યુદ્ધની તેઓને ખબર પણ ક્યાંથી પડે ! તેઓ જાણતા પણ નથી કે સ્વાર્થલાનસના શુભામ બનીને એ સુમરૂત કદચડાવતા લોકો એકબીજાની જિંદગીનો અત લવન અચખતા નથી

ચાનો શોખ

દમન દમખાંચ તો થોડો પ્રચાર ત્યા થયો છે ઉત્તમુવ પાસેના પ્રદેશમાંથી એ લોકો આવી થોડી ચીજો વર્ષ જતા ગીખ્યા છે તેના બદલામાં એમના શીત પ્રદેશના પશુઓના સર્મ તેઓ આપી જાય છે અથવા મજીઓનો વિનિમય કરે છે.

ચર્ચારે ખડતલ એવી આ પ્રજાને જ્યારે આપણુ જગન કંઈ રીતે રહે છે તેમ જણાવે ત્યારે કદાચ આપણે જેમને જગલી દરીએ છીએ એ લોકો આપણોજ કહેશે કે, અરે ! જ નથી

કોણ ? તમે કે ખમે ? સ્વાર્થ તથા સત્તા ખાતર જગતની ચાતુર્યને અસલ ચાતુર્યનો ભોમ બનાવી દેનારાઓને સરકારી મહેરકારના શરમાના નથી । આવો અને જુઓ, અમારે ત્યાં છે આવા કલહ કે અદર અદરના કવડા ? પ્રભુમહી સ્પષ્ટિમા અમે સપથી રહીએ છીએ ત્યારે સસ્કૃત હોવાનો દાવો કરતા લોકો શો જવાન આપમે ?

(‘ ૫ દેમાતરમ ’) માથી

(અનુમેધાન પૃષ્ઠ ૫૨૮ તુ)

સમજવાનો કે એને વધુ કાર્યક્રમ અને વ્યવસ્થિત તથા કુશળતાસૂચક બનાવવા માટે તેનો જીડો અભ્યાસ કરવાની ઇચ્છા કો નહિ તો તેને કદો તેમજ રસ ઉત્પન્ન થઈ શકશે નહિ અત્યારે દરેક ખાતાના ઉપરીની એ સામાન્ય ફરીઆદ છે કે નવા ભણેલા અને કેળવણી મણાતા કાર્યકરોમાં થી ભાગ્યે જ કોઈને પોતાના કામનો કાળજીપૂર્વક અભ્યાસ કરવાની ઇચ્છા થયેલી જોવામા આવે છે નવું નવું જાણવાની ઇનેતરી તો કામનામા જોવામા આવતીજ નથી એવું એક પણ કાર્ય નથી કે જેમા ગ્રંથપૂર્વક ધ્યાન અપવામા આવે તો તેમા વિશેષ ગુણતા, ઓછો થ્રમ, વિરોધ સકાષ અને સુધડતા, બપવહારમા આનંદાગ માણુમેનો વિશેષ સતોષ આનંદ ન ઉત્પન્ન હશે શકાય માથે નાખેલું કામ કરવાનું તો છેજ, ગમે ત્યારે પણ તે કામ તેને પોતાને જ પૂર કરવાનું છે તો પછી તે સાગે રોતે ગ્રંથપૂર્વક અને કાળજીથી કરવામા શો વાગો નડે છે, તે સમજવું મુશ્કેલ છે

જવાબદારીનું જ્ઞાન ન હોવાનું ત્રીજું એક કારણ મોજમજાહ સહેન થોડામા થોડા થ્રમ તે વધારેમા વધારે પેમા મેળવવાની અમ શુકતા અરે એ તેની વૃત્તિ એ પણ મણી શકાય મોજમજન આનંદ, ઉદ્વાસ, વિશ્રામ વગેરે ભોજવવાની ઇચ્છા સ્વાભાવિક છે અને સર્વને તે ભોગવવાનો હક છે પરંતુ જીવન એટલા જ માટે નથી જીવન કર્તવ્ય કરવા માટે છે એ કર્તવ્ય ભોગવવા ન લાગે માટે આનંદ, ઉદ્વાસ અને મોજમજાહને તેમા અવકાશ છે, એટલે પ્રથમ કામ અને કામના નહવામા વિશ્રામ, આનંદ અને ઉદ્વાસ એવી મનોવૃત્તિ કેળવવી જોઈએ

શાળાએ મા વિદ્યાર્થીઓને જવાબદારીના કામ સોંપી, તે જવાબદારી તેઓ બગાડર પાગ પાડે એવી તકેદારી ગળીને જીવનના કાર્યમા જવાનનારીમા જ્ઞાનની કેળવણી આપો શકાય-આપવો જોઈએ-એમ મને લાગે છે એટલે બીજા અનેક કાર્યો સાથે આ કેન્દ્ર પણ શાળાસ ચાલકોને માથે અવેલી છે

ગ. ગો. ધુ.

(તા ૨૬-૫-૪૮ તા “ જ્યોતિષ ૨ ” માથી)

પ્રારભનો ઇતિહાસ

૧૯૦૮માં જાણી નગરનાં સાથે યદુદી કુટુંબોએ, એ શહેરના મોટા ભાગની યદુદીની વાસિની બીજી કથાએ જવા નિમ્મલ કર્યો જે જગ્યાએ માત્ર રેલીના દબાવાની નિર્જનતા સિવાય બીજું ન હતું, જ્યાં સમ આજ માટે ધાતુનું વૃક્ષ કે છોડનું પાંદડું નહોતું, ત્યાં એમણે પોતાનું નવું ગામ રચાવવા માંડ્યું એ કાર્યમાં દોઢવણી આપનાર માણસ મીર ડીઝેનગોશ્વર દત્તે.

અદ્યત્ત શ્રદ્ધા

તેજસ્વીવ હીંજુ ભાષનો સખ્ત કે એનો અર્થ “વર્મતનો પર્વત” થાય છે. એમ કહેવાય છે કે મીર ડીઝેનગોશ્વરે માં તો પર્વતોને પણ ટપી તપ એવી અદ્યત્ત, અચ્ચત્ત મજા હતી બીજા માણસને તો ભાગી નામે એવી આપત્તિઓ સામે ઝુગીને એણે તેજસ્વીવને ઊભું કર્યું

વિશ્વયુદ્ધ પછી

પહેલા વિશ્વયુદ્ધ પછી યદુદીએ સામેના યુરોપમાં પડેલા નાશને કારણે તેજસ્વીવમાં યદુદીઓની વસતિ વધવા લાગી. દુનિયાભરના યદુદીઓ આ યદુદી નગરના વિકાસ માટે નાજી મે કલવા સાથેના ઉદાહરણ તરીકે લેકેશાપરના યદુદીઓએ એક સામાના અર્થ માટે પૈસા મોકલ્યા હતા.

વધુ વિકાસ

જાકાના આરંભે માથે વધતી જતી તકગરને લીધે યદુદીઓ પોતાના ઉદ્યોગો લઈને તેજસ્વીવમાં આવી ગયા યુરોપના લિલ્લ લિલ્લ દેગોમાંથી આવેલા યદુદીઓએ નિજ નિર્મળા દુન્યરનો એમાં ફાળો આપ્યો. પગિલાએ તેજસ્વીવ વિકસ્યું, ધીકતું બન્યું. ઇન્જિનિયર, પેલેસ્ટ્રાઈન અને અગમરતાનને છટો, સિમેન્ટ, કાપડ, ચામડું, મિલ્ટાન અને મુરખો પુરા પાડવા જેટલો એનો ઉદ્યોગ વિગ્મી ન્હો

ધાર્મિક તહેવાર

તેજસ્વીવમાં યદુદી ધર્મની આજ્ઞા પ્રમાણે ૮૦ અકવારિયે, પુરાણી રીતે સપ્તયુગી અગ્નિને પાળવામાં આવે છે. શુક્રવારે સુષીરતની એક કલાક અગ્નિકે, શહેરમાં બપૂતવ વાગે છે અને મી પોતપોતાનાં કામ બંધ કરી દે છે શહેરની સકળ પ્રજાતિ ધંબી તપ છે અને યદુદી ધર્મના મંદિરોમાં જઈ જુઓની બીડ તપે છે

ઇતિહાસનો ઉત્તર

તેજસ્વીવ એએ મો દક્ષ યદુદી છે જગીયી માડીર તે નગરપતિ યુધીનાં ચો સ્થાન યદુદીએ જ સંભાળે છે યદુદીઓનું આ નવું નગર યદુદી રાજ્યના પાટનગર તરીકે યુલરો-કાલોયે કે અરત પામશે તેનો ઉત્તર તો બાવિ જ આપી ચકરી.

(“યદુદીવરમ્” માથી)

પાણીના વાપર અને બગાડ

સારી રીતે જીવવા આપણે બધાએ બે વસ્તુ શીખવી રહી પાણી પૂરતું વાપરવું અને જરૂર વગર પાણી વાપરી તેનો બગાડ કરવો નહિ. આમાંનાં પહેલી વાન ધણી સમજશે, પરંતુ બીજી વાત એટલી જ કીમતી હોઈ સમજવી જોઈએ.

આપણા આરોગ્ય માટે, શરીર, વસ્ત્ર, ઘર, શેરી કે ગામડાની સુધકતા માટે પાણીની ખૂબ જરૂર છે. તેની સાથે એ યાદ રાખવું જોઈએ કે, એ પાણી માફકસર ઉપયોગ અને વપગરેલા પાણીના નિકાલની યોગ્ય વ્યવસ્થા, એ બેને આધારે આપણુ ગામ સ્વર્ગ અથવા નરક બની રહેશે એટલે ગ મને શુ બનાવવું તે આપણા જ હાથની વાત છે

સુધકતામાં રહેવા માટે માથુસને માયા દીઠ નીચે મુજબ પાણીની જરૂર પડે

પીણી તથા પીવાનાં	૩૫ શેર
રાંધવામાં	૭૫ "
નાંદવામાં	૫૦ "
એકવાડ ઇંડ	૩૦ "
કપડાં ધોવામાં	૩૦ "
પરચૂરણ	૫૦ "

પાણેલાં જાનવર, ગાય, બે સ, ઘોડાં, ગધેડાં, અને શેરીનાં કૂતરાં સુદ્ધાં ગામમાં વસે છે તેમની જરૂરિયાત નીચે પ્રમાણે અંકાય છે

ઘોડા	૧૩૦ શેર	બે સ	૧૧૦ શેર
ગાય	૧૧૦ "	ગધેડું	૧૧૦ "

શિયાળા કરતાં ઉનાળામાં પાણી વિશેષ વપરાય. પીવામાં ફેટણું પાણી જોઈએ તે શરીરના વજન ઉપર પણ આધાર રાખે છે.

ગામડામાં જ્યાં દૂરથી પાણી લાવવાનું હોય અથવા તે જાડા કૂવામાંથી ખેંચવાનું હોય ત્યાં પાણીનો વપરાય એટલો યાદ સેડાઈ ઠરકસરથી પાણી વાપરે. યદેર કે જ્યાં પાણીના નળની સગવડ હોય ત્યાં પાણી વિશેષ છુટથી વપરાય

ઉજાગિયાત કેમકા અને ખાસ કરીને બ્રાહ્મણનાં ઘરમાં પાણીની સરેરાશ વાપર વિશેષ અને ઈતર વર્ણોમાં એટલો જોવામાં આવે છે.

યદેરમાં જાહેર બાગમગીયા તેમજ ધરઅગિણાના બાગ માટે, રસ્તા ઉપર છાંટવા માટે, અકસ્માત આગના પ્રયત્નોએ વિશેષ પાણીની જરૂર પડે એ બધું ગણતાં યદેરમાં માયા દીઠ પાણીનો વપરાય સવામણુ જેટલો વધારે જિતરે. યદેરને પાણી પૂરું પાડવું હોય તો એકંદરે માયા દીઠ સરેરાશ ૫૫ મણુ પાણીની જોગવાઈ કરવી પડે.

યદેરમાં પાણીનો વપરાય વધારે યાદ એ સમજાય, યદેર પણ જોઈએ પણ તે ઉપરાંત યદેરમાં પાણીનો બગાડ પણ વિશેષ યાદ છે બગાડ થવાનાં કારણો નીચે મુજબ ગણાવી શકાય

૧ મોટા નળના સાધા નળના હોઈ પાણી વહી જતુ હોય

૨ ઘેર ઘેર નળ ટપકતા હોય, એટલે નળ બધ હોવા છતાં પાણી વહી જતુ હોય

૩. પાણી બધ થરાતા સમયે નળ નીચે ડાન હોય ડાન લગાયા પહેલાં જ પાણી બધ થાય, અને વાપરનાર ડાન ઊંચકી દે, પણ તે નળ બધ કરે નહિ ફરી પાણી આવવાના સમયે ઉવાડા નળમાંથી પાણી વહાં જાય પાણી નકામુ વહે છે એમ જાણવા છતાં તે બધ કરવાની આજ્ઞા નળ નીચે ડાન ભરવા મૂકી ખીજા કામે વળગતુ અને એ કામ પૂરુ થાય ત્યારે જ નળ ની ખબર કે ઢવી ત્યાં મુધીમાં ડાન ભરાઈ ગઈ હોય અને દસ ડાન જેટલુ પાણી નકામુ વહી ગયું હોય નળ ઉધારો હોય અને ઘરને તાણું માસી માણસ બહાર જાય એ આવે ત્યાં મુધી નાનું પાણી નકામું વહી જાય

૪. પાણીની ગમે ત્યારે જરૂર પડશે એમ માની લોકો બધાં જ વાસણો પાણીથી ભરી ગાળે, ફરી નજે પાણી આવે ત્યારે વાસી પાણી ઢોળી તાણુ પાણી ફરી ભરે ત્યાં ચોવીસે કલાક નળમાંથી પાણી આવતું હોય ત્યારે આવુ ન બને

‘પાણીનો આ બધો બગાડ અટકાવવો જોઈએ નહતું’ પાણી ન બગડે તેની દરેક કાળજી મળવી જોઈએ પાણીનો આવો બગાડ અટકાવવાના ઉપાય હોય છે ખરા, પરંતુ કેટલુ પાણી વપરાયું તેનુ માપ કેખાડનારાં મિટર ગોઠવી, લીઝળીનુ ખિત આવે છે તેમ મહિને દહાડે વપરાયેલા પાણી ઉપર બિલ આવે આ ઉપાય અજમાવવામાં આવે તો પાણીનો બગાડ થતો અટકે પરંતુ પૈસાને લોકો કેટલાક લોકો શરીરવચ્ચતાની ચિંતા ન કરે એવુ પણ બને, અમુક પાણી વાપરવાની છૂટ મૂકી તેથી વધારે વપરાતા પાણી ઉપર ઠરતું બિલ મોકલવાનુ પણ બની શકે પરંતુ મ્યુનિસિપલિટી આવા ઉપાય લે તે કરતા પાણી વાપરનારાં જ પોતાની જવાન-દારી સમજે તો કેવુ સારુ !

(‘સિદ્ધાંત અને સાહિત્ય’ માંથી)

—બ સીલાલ ગાધી

પ્રાણ પછી પાણી જીવન છે.

(ચિત્ર વાપરમાં આવતી અનેક પ્રાથમિક આખતોનુ વિજ્ઞાન મગજવા જેવુ છે તેથી સામાન્ય ગરજ શૈક્ષિકા તે વિજ્ઞાનની વિધિવિધ શાખાઓને નજરમાં રાખીને ચર્ચા એવી મામણીના જવાબમાં શ્રી બ સીલાલે ‘પાણી’ પદાર્થ લઈને એ વાત શરૂ કરી છે, આજકાલ તથા તાલત ભણેલા પ્રોફેસર આ રમખાંડને ઉપયોગી નીવડશે)

લાખો વરસ પહેલાં માણસ જ ગલી દશામાં નહેતો તે શિકાર કરી કાચુ માંસ ખાતો અને ગધીને ખાવાની તેની પાસે આવડત નહેતી કાડની છાલ કે ચામડાનાં વસ્ત્ર તે પહેરતો, તે વસ્ત્ર ધોવાની ગરજ નહેતી નહતુ ધોવુ, રંધિવુ કે ખેતી એમાંનુ દરુ નહેતુ સરાઈના ચવાત જ નહેતો એવા જ ગલી જીવનમાં પીવા પૂરતા ચાર ખોળા પાણીથી માણસને આવડત

કમે કમે માણસ નવુ શીખતો ચાંપેા દરેક નડી વાટે તેને પાણીની જરૂર પડી આવતે તો માણસ કેટલું પાણી વાપરે છે, ચોખ્ખુ પાણી કયાથી મેળવે છે, તેને કેવી રીતે તે સંધરે છે, જદા પાણીનો નિકાલ કેવી રીતે કરે છે, તે ઉપરથી જ તેની સંસ્કૃતિનુ માપ મળી રહે

દાતણ ક્યું, મોદુ ઘોવા પાણી નોંધશે, નાદવા પણીની ડોન નોંધશે વાસણ ઘોવા, ચોઠડી ઘોવા એ બધું પાણી વગર નહિ બને. કપડાં ઘોવા પણ પાણી નોંધશે, અનાજ પકવવા પાણી નોંધશે. ધાસચારો પણ પાણી વગર નહિ થાય દોઝને પાવા પાણી નોંધશે પર બાધવું છે માટી ચૂનો કે સિમેન્ટ ગમે તે વાપરે પણ પાણીની જરૂર પડવાની જ ઈટ કે નળિયાં પણ પાણી વગર નહિ પડાય વનસ્પતિ, અનાજ કે બેની એ તમામ માટે પાણીની જરૂર છે વરાળ-ય ત્રો, પાણીથી ચાવતાં પ્રેસ, જાતજાનનાં કે રખાનાં અને નાના મોટા ઉલોગો, એ સર્વ પાણી ઉપર જ નભે છે. સારૂ મીઠું પણી મળે ત્યાં જામ વસે, ચહેર વસે, અને ધંધા ઉદ્યોગ પણ ત્યાં જ જામે આપણા દેશ તેમ જ પરદેશનાં મોટાં મોટાં શહેરો નદીકિનારે જ વસેલાં છે. પાણીના ગુણે કરીને જ આપણે નદીને 'સોઠમાતા' ગણીએ છીએ. આપણે ત્યાં તો નદીમાત્ર પવિત્ર છે-પતિતપાવની છે

જીવમાત્રની ઉત્પત્તિ પાણીમાં જ થાય છે માતાના મર્જામાં બાળાનું ચરીર પાણીમાં જ બંધાય છે અને પાણી દ્વારા પોષણ મેળવે છે. માણસ, પશુપંખીમાત્રના ચરીરમાં અનેક કોષો હોય છે તે બધા કોષોને પોષણ લોહી દ્વારા મળે છે પણ તે લોહીમાં પાણી ન હોય તો ? લોહી જળ અને પરિણામે મોત નીપજે

કોલેરા જેવા રોગોમા ઝાઝા ઉત્તરી વાટે ચરીરમા પાણી ખૂબ નીકળી જાય છે તેથી લોહી બરાબર ફરી શકતું નથી અને હાથ પગ ચૂંચાય છે. દાકતરો મીઠા પાણીની પિચકારો આપી લોહી ફરવું રાખે છે કેટલાક જીવ હવા વગર જીવી શકે છે ખરા, પણ પાણી વગર તે જીવી શકતા નથી પાણીમાં રહેનાર કેટલાક એકકોશી જીવ પાણી સુકાઈ જતાં મૃત અવસ્થામાં પડ્યા રહે છે. ચોમાસું આવતાં ફરી પાણી મળે ત્યારે તે સજીવજે છે અને જીવન માણે છે, જીવન જીવવા તો તેમને પણ પાણીની જરૂર પડે જ છે.

જીવમાત્ર-વનસ્પતિ સુદ્ધાને પાણી વગર તો નહિ જ ચાલે

—જાંસીલાલ ગાધી

આ પણી વાર સો

હમરો વર્ષોની હતિદાસની સ્મરણભૂમિ ચિતોડમાં હું એક વાર ગયો હતો. એક તરફ ગુર્જગધીય કુમારપાણે ચણાવેલું શિવમંદિર ગુળગતની જાહોજલાલીની સાક્ષી પૂરતું, ખીજ તરફ કે બાગણાએ રચેલો કીર્તિસ્તંભ હજારે સિસોદિયાઓનો ગર્વ મૂર્તિમાન કરતો હતો. ત્યાંની નીકળી દર વર્ષે હમરો મોદ્દઓએ કેસરિયા કરી પ્રાણ આપ્યા હતા ત્યાં હમરો વીરાગતાઓ શિયળને સાચવના અગ્નિને વરી હતી ત્યાં વીરતા હતી, અડગતા હતી, દેશદાઝ અને સ્વાતંત્ર્ય-પ્રેમ હતા—અવનિ પર કોઈ રથને પણ નહોતા એવા—કેન્દ્રસ્થ !

આ હતાઆઓનાં સ્મરણોમાં ખિજ હું મારી જાતને પૂછવા લાગ્યો કે એવું આ દેશમાં શું હતું—એવો કયો શાપ આપણે શિવ હતો કે જેથી આટલી વીરતા છતાં, આપણે પરાધીન થઈ પડ્યા ! હિદુપત પાદશાહીનો કેમ અરત થયો ?

એનો જવાબ આઓ, સ્પષ્ટ અને સચોટ હિંદીઓ પાસે બહુ હતું, પણ સામુદાયિક વ્યવસ્થા—ચક્રિત નહોતી એક એક હિંદીવાન એક એક પરદેશીથી ચક્રિયાર્થો છે, પણ પચાસ હિંદીવાનોનો સઘ એ પરદેશીઓના સઘ આગળ નિસ્તેજ બને છે. આપણા સામુદાયમાં ‘એક તન મન પ્રાણ’ પ્રગટતો જ નથી ચિતોડની કર્ણ કચની વાગે, મરાઠા સામ્રાજ્યના આતંકલહો છુઓ, પંચ વર્ષના સત્યાગ્રહ પર નજર કરો, ઓરેટ્રેલિયનો સાથેની મેચ સભારો, આપણી જાહેર સ્વચ્છતાઓની દારકર્દિ તપાસો—સામુદાયિક વ્યવસ્થાનો અભાવ જ આપણી બધી વિષ-તિઓના મૂળમાં જડશે આપણુ બહુ કામ વધીડિયા (હીટી) ચાલે, ગમે તેમ, અવ્યવસ્થિત, અનેકાંત, વર્ણવર્ણના ભેદ, પ્રાંતપ્રાંતના ભેદ, ગમેગમના ભેદ, શેરીએ શેરીના બેઠાં પ્રતાપી મોટી સેનાના કૈનિક થયા ‘કરતા નાનકડી નિર્વીર્ય’ દુકડીના નાયક થવાની આપણી સિધ્ધા ! હમરો વર્ષોની શુભામગીરીનો આ વારસો છે. એવુંજ નામ શુભામી મનેદાશ.

—શ્રી. કનૈયાલાલ મુનશી

(“ પ્રસાર ” ના એક એક માધો)

પ્રતિષ્ઠા, મોટાઈ હોય ત્યાં મહત્તા નથી ‘મોટાઈ’ એ ‘મહત્તા’ નું સુવર્ણ નથી, માત્ર આણ-માર્ગ પ્રસંગે પર ચઢાવેલો મોતેરી દોશ કે મોટાઈ હોય ત્યાં મહત્તા હવચિત જડે. મહત્તા હોય ત્યાં મોટાઈ બણી વાર નથી જોવામાં આવતી મહત્તા પ્રાપ્ત કરવાના તમે પ્રયાત કરી ચકો, મોટાઈ મેલે કે નહિ એ કોણુ ટકી શકે ?

એ મોટાઈમાં, વિજયમાં મુખ પણ નથી ને જીવનસાક્ષ્ય પણ નથી મોટાઈ પ્રાપ્ત કરવાના પ્રવર્તો તમે ભલે કરો—મહત્તરકક્ષા એ માનવતાનું લક્ષણ છે; પણ તેની સિદ્ધિ કોઈના હાથમાં નથી. મહત્તા વિનાની, મુખ વિનાની મોટાઈ દીપકનો પ્રકાશ છે તે આત્માને આકર્ષે જ પરી, તેમ તેને આજીવે ભરમ પણ કરી શકે. તે જ પ્રમાણે પૈસાપ્રાપ્તિનો આધાર પણ શુદ્ધ પર નથી, સરકાર પર નથી, મહત્તા પર નથી—માત્ર આજુબાર્ષ પ્રસંગે પર છે. ઘણા મહાનો નિર્ધન છે, ઘણાએ ધનિકોને ધન કેમ મળ્યું તે સમજાવ્યું નથી ધન મનુષ્યને મહાન નથી મનાતી શકતું, આદર્શ હોય તે જ મહાન છે—પછી તેને લક્ષ્મી વરી હોય કે નહિ.

પ્રકૃતિનાં લાડકવાયાં

એ તો જ ગલી રાની પગુઓ છે, એનો તાશ કરો, એમ કહીને પશુ-પક્ષીજગતનો સ હાર કરવા નીકળેલા શિકારીઓની મજબા નાની નથી શિકાર એ શોધનો સૂચક ચોખ છે માનવીને ખડતલ બનાવતા વ્યાયામનો એક પ્રકાર લેખાતો હશે એથી યે આગળ વધીને વિચારીએ તો તિરદાજના નિબળાત બનવા માગતા સાદરુવીરોની તાલીમનું એ સ્વરૂપ છે પરંતુ માર્યા શિકારો કેટલીક મર્યાદાઓ બાળ મતા નથી એ શોખીન આદમીઓના નાન-કડા વગેરે તો શિકારને લગતા કેટલાક નિયમો રચ્યા છે, પણ એ થોડા સમયુ લોકોને બાદ કે તા બાકીના લોકો એક વાત મમએ છે કે વાઘ, શિંહ હરણ પક્ષી જે કંઈ હડફેટ ચડ્યું તે બધા પર હોડી દો ગોળા, કરો બાકા બપર બાડ હા જેટલા સપડાય તેટલા બોજા આ તો થયું ફૂરતાનું, નિબુરતાનું ચોકખું પ્રદર્શન આપણે ગુલામ હતા ત્યારે અમેજોએ આ સૃષ્ટિનું રક્ષણ કરવા અસંખ્ય પ્રયાસો કર્યા છે આજાદ હિંદની રાષ્ટ્રીય સરકાર આ અનયિત્રિત સ હાર અટકાવવા પ્રયાસ કરશે" નહિતર એક દશકામાં બળતા પ્તીક સરીખાં પિંહ વાઘ, શૂફતાના નસુના જેવાં હરણાઓ ભેવા નહિ મળે પક્ષીઓના મધુર રવ કણ્ઠગોચર નહિ થાય અને "સુના અમારા શિંહના ધામ" એમ કહીને પશ્ચાત્તાપ કરવાનો સમય આવશે

છે-ના પોણામો વર્ષમાં દિલ્હીમાં માનવવપ્રતિ જેમ વધતી ગઇ, જેમ જ મનો કપાતા ગયા અને જેમ આપણે "સુવર્ણતા" ગયા, તેમ વનસ્પતિ અને પ્રાણીસૃષ્ટિનો વધુ ને વધુ પ્રમાણમાં લોપ થઇ રહ્યો છે. એમ તો છેલ્લાં ત્રણે વર્ષમાં આપણે જે જગત સંપત્તિ અને પ્રાણીસંપત્તિ ગુમાવી છે તેનો તમને ખ્યાલ આવે તો તમને દુખદ આશ્ચર્ય થશે નિધુ અને ગંગા જમનાના પ્રદેશમાં એક વખત ગેડા અને ખાવામદમાં હાથી મુકત પિઠાર કરતા, પણ આજે તો આસામ અને નેપાળમાં પણ તેમને ગોધવા પડે છે. હિંદમાં સિંહની બ્યાપક વસાત હતી, પણ આજે તે સોગંજના એક ખૂણે ગીરના ગણી સકાય એટલા જ સિંહ રહી ગયા છે એ દિલ્લ સરકારની પ્રેરણા નીચે સિંહને ત્યા રક્ષણ ન મળ્યું હોત નો દિલ્હીમાંથી તેની હયાતી નબૂદ થઇ ગઇ

હાથીનો દાખલો લઇએ. જ ગલો કપાયા પછી હાથી ક્યા રહે? એક વખત દિલ્હીમાં 'સેન્ટ્રલ ડાયરેક્ટર ઓફ ફોરેસ્ટ રીસર્ચ' આજે તો બુદ્ધ હુત્તર અને મર્થોરિટ એના રહ્યાં છે જ્યાં એ પ્રાણી જગતી અવસ્થામાં મળી આવે છે

ચિતાનું નિકંદન

પણુ ફૂર શુ કામ જરુ? કાઠિયાવાડની જ વાત કરો ને! આજે તો કાઠિયાવાડ વેરાન પ્રદેશ છે, પરંતુ ગઈસદીના પાછના ભાગમાં તમે બને તેને જ મદ પ્રદેશ ન કહો પણ તેની કાપા બીડથી દ કાયલી રહેતી બીડ એન્લે હરણની કીડાબૂમિ, અને હરણ પાછળ દીપડા અને ચિતા તો હોય જ ને? કાઠિયાવાડના કુ અરોમાં હજુ પણ દીપડા તો બચી ગયા છે પણ કાઠિયાવાડમાંથી ચિતાનું નિકંદન નીકળી ગયું છે

કાઠિયાવાડમાં ચિતાના અસ્તિત્વ વિશેની છેતની નોંધ ૪ સ ૧૮૮૪માં રૂપાનુ જણાવે છે આજે જામનગર, લાવનગરના મહાગજઓના સમકસ્યનમાં તો હજુ પણ દુનિયાનું સૌથી

ઝડપી જનવર છે પણ કુદરતમાંથી તો તેનો હોપ યથા ગયો કે માત્ર શકિયાવાડમાંથી જ નહિ આખા દિદમાંથી આ ઉમદા અને સુખ પ્રાણીનો સ્વભાવ સદા નાશ થઈ ગયો છે. થોડા જ દિવસો પહેલાં મુબઈ નેચરલ હિસ્ટરી સોસાયટીના જનરલ મંત્રી શ્રી સતીશચંદ્રીએ મને કહ્યું કે, એક શિકારગોખાને એક સાવે ત્રણ ચિત્તાનો શિકાર કરી નાખ્યો છે

ત્યારે દિદમાં જ ગલી અવરથામાં ચિત્તા મોખાન ની મળતા ત્યારે એક સાથે ત્રણ ચિત્તા નજરે પડે તે એક અપૂર્વ અકસ્માત ગણાય. સભવ છે, કે આ ગૃહસ્થે કદાચ દિદનાનના છેલ્લા ચિત્તાને હણી નાખ્યા હશે

મુંબઈમાં વાઘ વસતા હતા !

મુંબઈના ટાપુઓનો દાખલો આપુ કેટલાંક વાઘ રીપડા ગલી થકે એવા જ મદ અને કુગર મુંબઈનો સાક્ષી ટાપુ ધરાવે છે અને આજે ત્યાં મુંબઈમાં માણસને રહેવા જગ્યા નથી મળતી ત્યાં ગર્ભ સદીમાં વાઘ ગહેતા પણ ખરા. આજે વાઘ નથી. અને વાઘ જેમના ઉપર નભે એવાં વન્ય પ્રાણીઓ નથી માત્ર વરિયાં ખદખતા આ ટાપુઓ પર એવાં પ્રાણીઓ હવે ન રહે એ સ્વાભાવિક છે, પણ માણસ સાથે હળી જનારો મોટા પણ મુંબઈના ટાપુઓ પર નથી, કારણ કે થીજે ત્યારે મેરના માનવીઓ પ્રેમ મને કે ત્યારે મુંબઈમાં માનવી મોતને લોહી ચીપી ખઈ ગયા છે । પરિણામે મુંબઈ ટાપુઓની વનશ્રીને શોભે એવું એ મુદર પ્રાણી અઢી સાવ અદરશ યથા ગયું છે

જાતોની દૃષ્ટિએ બહુ નહિ તો વસતીની દૃષ્ટિએ દિદમાં પ્રાણીસૃષ્ટિને ધણો હોપ થયો છે શકિયાવાડમાં ઉપના યગના રજવાડાં માણસો અને નીચલા યગના કુદરો વાઘગીઓ ભટકતા લોકોના હાથે પ્રાણીસૃષ્ટિનો ખૂબ નાશ થયો છે કેટલાક પશુપક્ષીઓ તો ગોખાં નથી મળતા કુદરતના આ મુદર ચણગાને નાશ કરવાથી કેઈ કાયદો નથી, પણ તુડાસાન તો ધણું છે

દિદમાં વસીને જે અંગ્રેજોએ પ્રાણીસૃષ્ટિના સંરક્ષન, અભ્યાસ અને સંગ્રહણ ઉમદા કામ કર્યું છે તેમાં પ્રખ્યાત અને શિકારી સેફ કનિંગ એ કમલુ બટન એક છે જ મોસામાં નિવૃત્ત જીવન ગાળતા એ વિદ્વાન આપણા પ્રાણીઓ માટે જે પ્રેમ અને રક્ષણ માટે જે ચિત્તા સેવે છે. તેટલી જો દિદીએને પણ હોપ તો ? એ મુદર સૃષ્ટિનો આટલો નાશ ન થાય શ્રી બટન દમણ દિદની નષ્ટ થતી પ્રાણીસૃષ્ટિના રક્ષણ માટે મુંબઈ નેચરલ હિસ્ટરી સોસાયટી દ્વારા કુમેશ ઉડાવી છે અને તે સ્થામાં સરકાર અને પ્રજા સમગ્ર જની સહીવ પ્રતિ આદરે તે મટે મનનીય માર્ગદર્શન કરાવતી પુસ્તક પ્રગટ કરી છે આ ઉમદા કામને પ્રસિદ્ધિ આપવા મોસાપટીએ સૌનો સદર માગ્યો છે

કાળીધારને રક્ષણ આપો

દિદમાંથી સદા નાશ પામેલા પ્રાણીઓમાં શ્રી બટન નાના એ સિંગી ગેડને ત્રણવેલા છે મુદર વનમાં આ ગેડ ગહેતા એ વાતને કઈ કાઝી વાં નથી થયા આસામમાં તે એ અદરશ યથા ગયો છે

તમે કહેજો' ગુજરાતને ને ગેંડાને શું મળેલું ? ખરું, ગુજરાતીઓ કદાચ ચોક્કસ ગેંડાના શિકાર કરવા જવાના છે? પણ આપણે આપણા કાળીયાગની જ વાત કરીએ ગુજરાત-કાઠિયાવાડના એ સુદર હરણને બેધને આત્મ કંરે, પણ એના ત્યાદિષ્ટ માંસની લનસાથી લાડચાઈ માણુએ એના શિકારમાં એટલા બધા લાગ્યા છે કે અજે જાં તેને ખરેખર રક્ષણ મળતું હોય ત્યાં કાળિયારને શોધવા જન થોડા પડે તે જ દર્શન દુર્લભ છે એજ હાલ ઊંકારના યજ્ઞ રહ્યા છે હિંદના ધણા ખરા લાગમાથી જમથી બેસતા પછે નાશ થઈ ગયો છે

સો થી વધારે નાશ ખાઈ પ્રાણીઓનો થાય છે કુંજ, કુલંગ, બતકો, તેતર, બતક, લાવરી, હંસ, મેર, સસલા, હરણ, સારસ, અને અન્ય ખાઈ પશુપક્ષીઓ અને માછલાનો અવિચારી અને કૂરરીતે નાશ થઈ રહ્યો છે આ સિવાય શોખ ખાતર ગમે તે પ્રાણીઓનો શિકાર હાગ નાશ થઈ રહ્યો છે.

કાયદા દ્વારા રક્ષણ

મુ મધ નેચરલ હિસ્ટરી સોસાયટીના સતત પ્રયત્નોના પરિણામે મુખર્ષ સરકારે પ્રાણીઓના રક્ષણ માટે કાયદા કર્યાં છે અને મુખર્ષ પ્રાણીની રિયાસતોએ તેનું પાંત્રિક અનુકરણ કર્યું છે પરંતુ કાયદા કરવા એ એક વાત છે અને તેનો અમલ કરવો એ જુદી વાત છે બે કાયદાનો અમલ થાય તો શિકાર માટે બાજબી ક્ષેત્ર રહે અને જોતાં પ્રાણીઓને રક્ષણ પણ મળે

સમાજના ઉપદ્રા સરના માણસોના હાથે મદત્ત થયે અને નીચલા ચગના માણુમ ના ભોગે જે શિકાર થાય છે તે બહુધા અવિચારી કૃત્ય છે પ્રાણીઓ પ્રગતી કાળમાં કાયદો શિકારની મનાઈ કરમાયે છે, પરંતુ કાયદો તો કાળજી ઉપર રહે છે પ્રાણીસૃષ્ટિમાં સનત અને બચ્યા ઉઠેરની માતાઓની કતલ થાય તેનાથી વધુ કદુમ બીજું શું હોઈ શકે ?

વિનશની અણી પર આવી ગયેલા જે પ્રાણીઓની નાગવલિ શ્રી બટને રજુ કરી છે, તેમાં ઘેરડ (બસ્ટાર્ડ) આપણું ધ્યાન ખેંચે છે ગુજરાત-કાઠિયાવાડમાં હવે ઘેરડ લાગ્યેજ દેખાય છે. મારા મનવા પ્રમાણે લીખ (ફોર્બીડ) ના પણ એ જ હાલ છે

સુદર પીંછાનો મોહ

પક્ષીઓનાં સુદર પીંછાં માટે લોકો તેમનો શિકાર કરતા અને પીંછાનો મોહ જ્યારે માઝા મૂકી ગયો ત્યારે, નરકારને તેના પર પ્રતિબંધ મૂકવો પડ્યો મજેનહારે ન્યારે સૃષ્ટિ ત્યાં ત્યારે, વત્રમાં જેમ દરેક ચક્ર, ધરી અને ચાકીતું અનિવાર્ય સ્થાન છે તેમ દરેક પશુપક્ષી, મત્સ્ય, કીટ, પતંગ અને અન્ય જીવનું સ્થાન મુકનર કર્યું છે તમે પત્રમાંથી એક ચક્ર કહી નાખો એટલે કારખાતું ખોરવાઈ જશે એ પ્રમાણે તમે પ્રાણિમાંથી જીવની એક જાતનો નાશ કરો એટલે પ્રકૃતિના આખા તંત્ર પર તેની ખત્રામ અસર થશે સમસ્ત પ્રકૃતિ મનુષ્યના હિત માટે છે અને પ્રકૃતિને નુકસાન થાય એ માણુસને નુકસાન છે

ધારો કે તમે દેશમાંથી મધમાખ અને પતંગીઓનો નાશ કર્યો હજારો જાતની વનસ્પતિ મધમાખ અને પતંગીઓ દ્વારા ફળે છે તે ફળતી અટકી જશે ફળ, ફૂલ, અનાજ અને અન્ય ખાઈ વનસ્પતિ ને ફળ નહીં તો માણુસને જ નુકસાન છે ને ? હાથી અને મિંદથી માંડીને કીકી જેવા જીવ દેખાતાં પ્રાણીઓને કુદરતે પોતાપોતાનું કર્તવ્ય મોપ્યું છે તેમની સૃષ્ટિની સમગ્રતા જાળવવી બેધએ

અંગ્રેજોના ગુણ ગ્રહણ કરો.

શ્રી બટીને પોતાની પુસ્તિકામાં કેટલાંક મનનીય સૂચનો કર્યાં છે એકૂનોને પાઠના રક્ષણ માટે અપાતી બદ્ધો મોઢા વડાઇ જાણ ત્યારે પાછી લઇ સેવામાં આવે, કાચામાં અને તેના અમ-લની કાર્યપદ્ધતિમાં અસરકારક મુદ્દાગ કાચામાં આવે, પ્રાણીઓના રક્ષણ માટે જમીનનું ચોચ વગીકરણ કરી તે પ્રમાણે ત્યાં નિયંત્રણ કરવામાં આવે, શિકાર માટે અપાતી પગવાનાનું અને શિકારનું અગત્યર નિયંત્રણ કરવામાં આવે, પ્રાણીજીવનના ક્ષણ માટે મહત્તો સ્થાપવામાં આવે, અને લોકમત અગત્ય કરીને દેશવવામાં આવે તો સર્જનદાગની સૃષ્ટિના વિનાશ અટકાવી શકાય આજે જ્યારે સમસ્ત દેશ ઉત્ક્રાન્તિમાંથી પસાર થઇ જો છે, જ્યારે દિલ્લી સુગત બદનાઇ ગદી છે, જ્યારે અલગ અલગ ગદેના જૂના તંત્રો અને તેમના સૂત્રધારો અદરશ યજ્ઞ ગદા છે અને સજ-કિત અનેવા પ્રતોશોમાં નવાં તંત્ર રચાઇ રહ્યા છે, અને નવા સૂત્રધારો જવાબદારી સંભાળી રહ્યા છે, ત્યારે આ નવી વ્યવસ્થામાં દિલ્લી પ્રાણીસ પતિને ચોચ રક્ષણ મળવું જોઇએ તંત્રવાદ-કોએ આ કાર્યની મદદતા અને ગંભીરતા પિછાનવી જોઇએ, તેઓએ ગસ સેતા થયું જોઇએ અમેએ ગયા પછી એમના ગુણ આપણે ગ્રહણ કરવા જોઇએ.

શ્રી બટી આ નાનકડી પણ ખૂબ જ ઉપયોગી પુસ્તિકા લખીને અને મુજબ નેચરલ હિસ્ટરી સોસાયટીએ તે કૃત્યેય ઉપાડી લઇને દિલ્લી ઉત્તમ સેવા કરી છે

આપણે આપણા રાજકી જીવનવ્યવહારમાં રચનાપદ્ધતિ ગદીને આપણી આસપાસની પ્રાણીસૃષ્ટિને પણ જુદી જગ્યાએ છીએ ત્યાં દૂર દૂરના જંગલો અને પહાડોમાં વસતિ પ્રાણીસૃષ્ટિના રક્ષણ અને કલ્યાણની કામના તો કયાથી જાગે ? પણ આપણે જુદી જુદી ન જોઇએ કે માનવી તો મહાન સૃષ્ટિનો એક અવ્ય ભાગ છે તે પોતાની સુધિના બળે એ સૃષ્ટિ પગ રાસન કરે છે પણ રાસન કરનાર ગંજકતોના શિરે તેના શ્વેચ અને સરક્ષણની જવાબદારી પણ રહે છે આપણે એ સૃષ્ટિમાં વધુ ગસ ધનવતા યશું ત્યારે જ આપણને એ સત્તુ લાન ધરી બોગમે નેચરલ હિસ્ટરી સોસાયટી અને મુન્ડરાત પ્રકૃતિ મહત્ત (અમદાવાદ) જેવી સંસ્થાઓએ પ્રગતે આ વિષ-યમાં ગસ સેતી કરવાના મુંઢ પ્રયાસ કર્યા છે દિલ્લી છોડી જતા અમેએ પણ દિલ્લી પ્રાણીસૃષ્ટિ માટે આટલી ધમકા ધરાવે એ ઉમદા ગુણ આપણામાં પણ હોવો જોઇએ +

+ “ પ્રવાસી ” ના એક અક માધો

જીવંત ધર્મભારના

મારા નીતિવિચારથી અથવા મારા આત્મચિકાસથી કંઈ પણ વિરદ વસ્તુ હિંદુ ધર્મમાં મે જોઇ હોત તો મે એનો ત્યાગ કર્યો હોત પણ પરીક્ષા કરવાથી લાગ્યું છે કે મારી જાણના બધા ધર્મોમાં હિંદુ ધર્મ સૌથી વધુ સદિશ્ય છે એના અન્યાયોએને માનવા જ પડે એવા સિદ્ધાન્તોની જગદી હિંદુ ધર્મમુક્ત છે. આ મને બદ્ધ જમે છે, કારણ તેથી હિંદુધર્મને આત્મોત્તરિનો વિચારમાં વિચાર અવકાશ રહે છે હિંદુ ધર્મ સામ્રાટો નહો તેને લીધે હિંદુઓ ખીન બધા ધર્મોને માન આપી શકે છે, અટલ જ નહિ પણ ખીન ધર્મોમાં મારુ હોય તે ગ્રહણ કરી શકે છે

લાયબ્રેરીમાં વસાવવા યોગ્ય નવાં ઉત્તમ પુસ્તકો

ગુણવંતરાય આચાર્ય	સૌરીન્દ્ર બાણુ	ઔદ્યોગિક ત્રયો
વતનનો સાદ	૪) શ્રીમતિ રાય	૩) હુગરશી ધરમશી સપટે
અદ્યાબેલી	૨) સાહમિકા	૩૫) સ્વતંત્ર ભારત ૬)
ભગવો નેલો	૩) પાષાણ	૩૫) આપણું ઘર ૫૫)
ભસ્માગના	૩૫) અસ્વીકાર	૪) વેપાર અને વાણિજ્ય ૪૫)
વિરાટનો અખેલો	૩૫) મુક્તપત્રી	૩૫) બાળકોતુ હિન્દુસ્તાન ૨)
કોણ ગુન્હેગાર	૨) નારી	૩) રા. ઉદ્યોગો ૨૫)
કેરી કિતાબ	૨૫) નિરૂપમા	૩) સુ વાદ ને ધર્મ ૩)
નિવેન્તિ	૪૫) ગૃહસ્થાશ્રમ	૩) સ્વાધીનતાના પથ ૧)
નર અને નારાયણ	૪૫) લાલ માટીનો રસ્તો	૩૫) ઇશાન ૧)
પૂર્વજોના પાપે	૩૫) મમતા (શરદ્બાણુ)	૩) સ ના સન્ન પછી ૨૫)
તરંગ	૩૫) મોહનલાલ યુ. ધામી	૩) બુલદ બચાવનાયું
સુબવતા પ્રશ્નો	૩૫) રૂપકોશ ૧-૨	(ગાંધીજી) ૨૫)
ઐતિહાસિક નવલ-	કાંતિની ઝાલરી	૩) સ્વ. ને સંરક્ષણ
પ્રથાવલિનાં પુસ્તકો	વિજેતા	૨) એ. પર આધાર ૨૫)
સેનાપતિ	૪૫) બહાદુર બેટો	૨) નવલકથાઓ
જામ તમાચી (૧)	૪૫) મધુરજની	૨૫) નયના ૪)
જામ તમાચી (૨) છપાય છે	દેવશાકર મહેતા	૩૫) ઉરદાહ ૨૫)
'ઓલિયા જોશી'નાં	ચેપા અને લી જોળી	૩૫) અદ્ય માનવી ૩૫)
હાસ્યરસિક પુસ્તકો]	ગામને આપે	૩૫) રૂપરાણી ૪)
હસહસાટ	૩૫) સહાર	૨૫) પદ્મિની ૧)
આનંદના ઓષ	૪) ટોલ્સ્ટોય	નવલિકાઓ
ગાંડાનો ગવારો	૪) કથાવલિ	૩) ગિન્ડ ૧૫)
વ્ય ગવિનોદ	૩૫) સ્ત્રી અને પુરુષ	૨૫) ન હિતા ૩)
મુખમલકાટ	૪) પ્રો. ફડકે	નારીપૂજા ૨૫)
'મસ્તફીર'	ધન્વધતુ (તૈયાર થાય છે)	ખાટીમીઠી બાળવાતો ૧)
હાસ્ય મોતી	૩૫) કોલત	ગામધણી ૨૫)

નવયુગ પુસ્તક ભંડાર-રાજકોટ.

[પુસ્તકાલય સ. સ. મડળ લિમ્-વડોદરા]

કથા ન કો

ખાળદો અને અક્ષરજ્ઞાન લેતા પ્રોડોને
રમ અને પ્રેરણા આપે એવા
મથિત્ર પુસ્તકો

આર્યસંસ્કૃતિ અને દેશના ગૌરવની સ્થા-
પના કરતા, આર્ય દ્રષ્ટાઓની કથાઓ,
સરલ શાયક ને પ્રેરક શૈલીમાં
રજુ થાય છે.

સચિત્ર દ્વિગી પૃષ્ઠા ૮૦ ઉપર પાન
દરેકની કિં. રૂ. ૧-૦-૦

- ૧ રામકૃષ્ણ પરમહંસની રૂપક કથાઓ
૨ સ્વા. વિવેકાનંદની રામચણ્ડ મહા-
ભારતની વાતો
૩ સ્વા. રામતીર્થની રસિક પ્રાણવાન
કથાઓ
૪ સ્વા. શિવાનંદની પ્રેરક દશાવતારકથાઓ

અદૃશ્ય શત્રુ

વિજ્ઞાનની દેશને જરૂર છે ત્યારે, વિજ્ઞાનની વિરાગ્ધાય દર્શાવતી, વિજ્ઞાન વિશ્વના
કથાઓ અને વિનાશ કેટલા કરી શકે તેની વિવિધ રગભરી કહાણી કિં. રૂ. ૩-૮-૦

વર્તમાન યુગના વિધાયકો

લે. શારદાપ્રસાદ વર્મા

આજના યુગના વિધાન કરનાર વૈજ્ઞાનિકો-કયૂરી, પાસ્ટ્યુર, વગેરે નરવીરાના
સંપૂર્ણ મથિત્ર જીવન ચરિત્રો. કિં. રૂ. ૧-૮-૦

આંખ સુધારવાના કુદરતી ઉપાય લે. ડા. આર. એસ. અમ્રવાલ.

આ ચોપડીમાં દર્શાવેલ કુદરતી ઉપાયો પ્રમાણે આખના અનેક રોગો
ખોતાની ઇત્તિપતાલમાં સારા કર્યા અને કરે છે. હરદોષ તે ઉપાયો કરી શકે એ રીતે
ઠાકેતર અમ્રવાલે આપ્યા છે (સચિત્ર) રૂ. ૦-૮-૦

લ. એ. -

યુગાન્તર કાર્યાલય, ગોપીપુરા, સુરત.

લાય બ્રેશના શાળુ ગાર

શ્રીશક્તિ ગ્રંથમાળા

(દરેકનું પોસ્ટેજ અલગ સમજવું)

સટ ૧ લો

વધ્યા	૦૮	ભરત ગુંથણ	૧) =	હિદ સ્વરાજ	૦૧૧
કાકી	૦૧૦૧	ચોયામીતું ચક્કર	૦૮૧	નારીબાપક	૦૮૮
શમદામા સ્ત્રીનું સ્થાન	૦૧૦૧	આખો સટ રા	૧૪)	માસિક ધર્મ	૦) =
અર્ધાંગના	૦૮	સટ ૪ થો	૦૧૦૧	નના માથિયા	૦) =
ગૃહવ્યવસ્થાની વાતો	૦૧૦	રઝિયા બેગમ	૦૧૦૧	વીગ તારા (બે ભાગ)	૩૮
ખાનણા	૦૮૧	ગૃહવિવેક અને બીજી વાતો	૦૧૦	ગામના ગીતો	૦) =
અધિદાન	૦૮૧	સખીના પત્રો	૦૧૦૧	આખો સટ રા	૬)
ભનાટવી	૦૮	રતવનુ શાસ્ત્ર	૦૧૦૧	સટ ૭ મો	૧) =
નવી મા	૦૮	સ્ત્રીહૃદય	૦૮	મેડમ ડેમીડા	૦૧૦
બચાનો પત્રો	૦૧૦	માતૃપ્રેમ અને બીજી વાતો	૦૮	સામાજિક વાતો ભા ૨	૦) =
આખો સટ રા	૪)	પારમી લગ્નગીતો અને	૦૧૦	ગુણિયત ગૃહિણી	૦) =
સટ ૨ જો	૦૮	ગરબા	૪૧	સ્ત્રીસ્વાત્ત્વ	૦) =
પતિની પમંદગી	૦૮	લોહીની ધમાગત	૦૧૦૧	દિલ્હી રાધાકૃષ્ણ	૦૧૦૧
લીલીની આભકથા	૦૧૦૧	વહેમી	૦૧૦	સતી જસમા	૦૧૦
દોષ	૦૧૦	આરોગ્ય અને સુખ	૦૧૦	સ સારદર્શન	૦૧૦
પામી વાનીઓ	૦૧૦	આખો સટ રા	૦૧૦	ભૂમિભાતાન આન દમક	૨૧
વિધવા	૦૮૧	સટ ૫ મો	૦૮૧	બાળવિધવા	૦) =
કોને પગલું ?	૧૧૦	સામાજિક વાતો	૦૮૧	સાચા મહોદર	૨૧
સુધકતા અને સુ રતા	૦૧૦	રમુજી વાતો	૦) =	આખો સટ રા	૭
હારથપુવારો	૦૧૦	લ્લી ભાભી	૦) =	સટ ૮ મો	
જૂત ના ભડકા	૨૧	પતિ પ્રભુ છે	૦) =	ચેપડા અથવા	૦૧૦૧
વિપત્તિ	૨૧	માદગી અને માનજત	૦) =	એકે પર બીજી	૦) =
આખો સટ રા	૬૮	વાતવું વતેસર	૦) =	સુકન્યા	૦) =
સટ ૩ જો	૨૧	ધરણીનો શોખ	૦) =	વીગના નીવાદેવી	૦) =
હારથકલાપ	૨૧	પામી સતીઓ	૧) =	ગસનદંની	૦૧૦
દેવી ચોધગણી	૧૧	એકાદવી	૧) =	પ્રતિભાતે સ્વયં વર	૧૧૦
વીર રોજા	૨૧	રાણકેદવી	૪૧	વિમાની ગીતાઆધ	૦) =
હાસ્યગ્રણા	૨૧	આખો સટ રા	૧૧૦	ગામીની રાણી	૦) =
“જગ મહા મૂકને”	૧૧	સટ ૬ કો	૧૧૦	હાસ્યાકર	૦૧૦
પેશાવર્થી મોરકો	૨૧	શિવાજીની બા	૦) =	હાસ્યામૃત	૦૧૦
જીવનપથો	૦૮	સાસુની શિખામણ	૦) =	પુત્રીપ્રેમ	૦૧
સુખી ધર	૦૧૦૧	કલ્પદનું અજ્ઞાન	૦) =	આખો સટ રા	૫)

૮૦ પુસ્તકોનો સટ રા. ૫૭) માં

ત્રિશક્તિ કાર્યાલય, નવલ ચોક, કેળાં પીઠ, સુરત

આ પ્રકાશનો પુસ્તકાલયમાં છે કે નહિ તે જોઈ લેશો.

નવલકથાઓ

ટાગોર અનુ. રમણલાલ સોની

૧ ગોરા ભાગ ૧	૪-૮-૦
૨ ગોરા : ભાગ ૨	૫-૮-૦
૩ ચિરકુમાર મહા	૪-૦-૦

સોપાન કૃત

૪ ફૂટેલાં સુવર્ણ પાત્રો	૪-૮-૦
૫ વનવાસ	૪-૮-૦
૬ હી મી ઓગષ્ટ	૪-૮-૦
૭ પ્રાપચિત ભાગ ૧	૩-૮-૦
૮ પ્રાપચિત ભાગ ૨	૩-૮-૦
૯ સંજીવની	૪-૦-૦

ચુનીલાલ મહિષા

૧૦ બાળને વારસદાર	૪-૪-૦
------------------	-------

રમણલાલ સોની અનુવાદિત

૧૧ વિજ્ઞાનબાણુ એચ જી વેલ્સ	૨-૧૨-૦
૧૨ મિનાક્ષી	૧-૧૨-૦
૧૩ રિસામણી	૨-૪-૦

અમુખખાન ખલીલ

૧૪ માનવી	૨-૪-૦
----------	-------

પ્રો. ફડકે

૧૫ પ્રવાસી	૪-૦-૦
------------	-------

બાંકીમખાણુ

૧૬ કૃષ્ણકન્તનું વીલ	૨-૪-૦
---------------------	-------

પ્રોફેસર સન્યાલ અનુ. : પ્રો. ચ. દ્રક્ષાંત મહેતા

૧૭ પ્રિય બાધિવી	૩-૦-૦
-----------------	-------

અનુ. લાલુબહેન મહેતા

૧૮ પાણીના સાથીઆ	૨-૮-૦
-----------------	-------

પ્રહલાદ બ્રહ્મભટ્ટ

૧૯ અધૂરા ફેરા	૨-૪-૦
---------------	-------

નવલિકાઓ

ટાગોર કૃત અનુ. રમણલાલ સોની

૧ વરમાળા	૪-૮-૦
૨ ગિરિયાળા	૪-૪-૦
૩ હાસ્યકોતુક	૩-૦-૦

સોપાન કૃત

૪ અ તરની વાતો	૮-૦-૦
૫ લગ્ન એક સમયના	૨-૮-૦
૬ અખડ જ્યોત	૨-૮-૦
૭ વિદાય	૨-૮-૦
૮ છેલ્લો પ્રયોગ	૪-૦-૦

ઉમાશંકર જોષી

૯ અતરાપ	૨-૪-૦
---------	-------

૧૦ નિશ્ચય	૩-૦-૦
-----------	-------

૧૧ પ્રાચીના	૨-૮-૦
-------------	-------

૧૨ પારમ જલ્પ	૩-૦-૦
--------------	-------

પ્રો. ફડકે

૧૩ પ્રો. ફડકેની વાતો	૨-૪-૦
----------------------	-------

પ્રશાંત

૧૪ વળતાં પાણી	૩-૪-૦
---------------	-------

કરસનદાસ માણેક

૧૫ માલિની	૨-૮-૦
-----------	-------

કાન્તિલાલ પરીખ

૧૬ માટીના ચૂલા	૧-૧૨-૦
----------------	--------

* દરેકનું ટપાલ ખર્ચ જુદું

જીવન સાહિત્ય મંદિર

કાલખાદેવી રોડ, મુબઈ ૨.

ગાંધી રોડ, અમદાવાદ.

તમારે:—

- ૦ બાળકોનું ઘડતર,
- ૦ બાળકોના મૂલવતા પ્રશ્નો,
- ૦ આરોગ્યની વાતો,
- ૦ આરોગ્યની પ્રશ્નોત્તરી,
- ૦ સત્ય ઘટનાઓ
- ૦ સામાજિક ગૂંચોનો ઉકેલ,
- ૦ વ્યવહાર પ્રશ્નોની સમજ,
- ૦ ગામડાની આજની જરૂરીઆતના પ્રશ્નો—

ગામડાનો કોઈ પણ લાયઝેરી
આ બે માસિક વિનાની
ન રહે.

૦ વાર્તાઓ, પ્રેરક ગીતો,
અને ‘આપના લવિષ્યનો ઉકેલ’
ન્યોતિપની દૃષ્ટિએ જાણવું છે?
તો ફક્ત રૂ. ૫૫માં બાર માસ સુધી
ગુજરાતનું સર્વોપયોગી

સસ્તું માસિક

પ્રતિમા.....વસાવો.

ત્રી : કાન્તિલાલ હ. પરીખ.
[લવાજમ સાથે જ રૂ. બેથી સવાબેનું
સુદર લેટ પુસ્તક આપવામા આવે છે
લેટ પુસ્તકના રૂ. ૨ થી ચાર આના જુદા

લવાજમ મોકલો—

જીવન સાહિત્ય મંદિર

૪૧૮, કાલબાદેવી રોડ, મુંબઈ ૨
ગાંધીરોડ, અમદાવાદ.

પુષ્પ (બાલકન-જી બારીનું
મુખપત્ર)

બાળકોનું પેતાનું, બાળકોના વિકાસમાં
ગાંધી મોરો ફાળો આપતું માસિક

- ૦ સુદર વાર્તાઓ,
- ૦ કુદતાં કુદતાં ગાવાંગમે તેવાં ગીતો.
- ૦ પ્રેરણા મળે તેવાં જીવનચરિત્રો
અને પ્રસંગો.
- ૦ વાંચતાં રસ અને જ્ઞાન આપે
તેવા લેખો.
- ૦ ખૂબ ચિત્રો અને ફોટાઓ.
લવાજમ ફક્ત રૂ. ત્રણ.

બાળકોનું સૌથી સસ્તું ને સર્વપ્રિય
માસિક.

ગુજરાતી ભાષામાં સભારાત્ર

લેખક કાંકા સાહેબ ન વી ગાડગીલ

(લોકપ્રિય હિ હી પ્રધાનમ કળના વિદ્યુત, ખાણ અને જાહેર બાંધકામ ખાતાના પ્રધાન)
ભાષાંતરકર્તા-અનંત ગોવિંદ ભાગવત.

બી એ એલ એન બી, વકીલ, વડોદરા

પુસ્તકમાં સભાઓના કાયદાઓ, સામાયિક સભાથી ઘાટ સુધીના મુદ્દાઓ અને ચાલી આવતી પર પરાનો રસિક ઇતિહાસ, તેને અંગેના પ્રમુખોની સમજૂતી, પ્રમુખની, સભાના નિમંત્રકોની, ચોક્કસત વતની અને સભાચાલકોની સત્તાઓ, હક્ક, જવાબદારીઓ વગેરેની સવિસ્તર ચર્ચા ક વામાં આવી છે સભાસ્થાન, મહાનિયત્રો, વકનાઓ, પ્રમુખપદ, દરબને ટેકો અગર મુધારાની રજુઆત, સભામાં ધાધલ અંગે પ્રમુખ અને ચોક્કસત વલણ, સભામોકુશી, સભા બરખાસ્ત કરવી, ફોરમ, અસાધારણ સભાઓમાં સભાનું નિયંત્રણ-વગેરે અંગે આધારભૂત હકિકતો વિસ્તારપૂર્વક ચર્ચા-વામાં આવી છે

સામાજિક તથા રાજકીય સંસ્થાઓને અને દેશના પ્રત્યેક નાગરિકને યોગ્યતા હકકો, હિતો અને જવાબદારીનું સંપૂર્ણ જ્ઞાન કરાવતું આ પુસ્તક જનતાને જરૂર ઉપયોગી અને રસદાયક થઈ પડશે.

અભિપ્રાયો

ગણેશ વાસુદેવ ભાવનગર-દિન્દી પાસે-મિન્ડના પ્રમુખ દિલ્હી-અધ્યક્ષ અને કાનુની રીતરિવાજ, ધારાઓ વગેરેનું જ્ઞાન લોકચાલીના યુગમાં આવશ્યક છે નિમ્ણોક્ત મટિ લખાયેલ ગ્રંથમાં વિવેચન તાત્ત્વિક હોય છે અને તેથી ભાષા પણ વિશિષ્ટ પ્રકારની હોય એ શ્રી કાંકા સાહેબનો મત સામાન્ય જનો માટે લખાયેલો છે વિષયનું પ્રતિપાદન દરકોઈ સમજી શકે એવી સરળ રીતીમાં છે રાજ્ય ભારતના અનુભવથી ભરપૂર હોવાથી વાચનારને કદાચો આનંદો નથી બચવાર સૂચનાઓ અને માર્ગ-દર્શન મળે છે

મ અ મુધાલકર દિવાન વડોદરા રાજ્ય-સ્વાયત્ત્ય પ્રતિ સભાચાલકનું જ્ઞાન જનતાને વધારે આવશ્યક બન્યું છે બી ભાગવત વકીલે કથરોક્ત મંત્રનું ગુજરાતીમાં ભાષાંતર કરી આપ્યું છે મેટી કણ્ઠ પૂરી પાડી છે અનુવાદ સુદર અને સરળ હોઈ શ્રી ભાગવતને ધન્યવાદ થઈ છે, આશા છે કે ગુજરાતી વાચકો આ પુસ્તકને વધારી લેશે

છે અ મુતરીયા-નાયબ દિવાન વડોદરા રાજ્ય-દાલના જમાનામાં સભા, સમીતી, મીટીંગ કમીટી ધારાસભા પચાયતો તમામના કામકાજમાં આ રાજ્યની જરૂર પડે છે સારા અભ્યસી માને પણ આ પુસ્તકની મહત્તી જરૂર રહે છે નામદર ગાડગીલે યોગ્યતા પુસ્તકમાં સભાને લગતા તમામ કામકાજનું વિદ્વત્તા સમુદ્ધિ વિવેચન કર્યું છે અને તેનો આ ગુજરાતીમાં અનુવાદ છે આ પુસ્તક દરેક અભ્યાસીએ વાંચવા જેવું છે

રાજ્યમિત્ર જરૂર એસ માને પાટીલ સી આઈ ઇ દિવાન રાજકોટ —
દાલના જમાનામાં આ ગ્રંથ અત્યંત ઉપયોગી અને માર્ગદર્શક હોવાથી ગુજરાતી વાચકો તેને વધારી લેશે એમાં બીલકુલ સંદેહ નથી

પાકું પૂકું કિ રૂ ૯ ટપાલ ખર્ચ ૧૨ આના
પ્રકાશક અરુણાંત ચીમનલાલ વોરા જુલેસવર્સ એન્ડ પબ્લીશર્સ અમદાવાદ.

તા. ૧ ફેબ્રુઆરી '૪૮ના રોજ પ્રસિદ્ધ થઈ ચુક્યું છે. ૦

૨૨. મોતીભાઈ ન. અમીન સ્મારક ગ્રંથમાળાનું નવું પુસ્તક

જે સાક્ષર સર્વત્ર પકાય છે તે શ્રી. રાયચુરા લિખિત

સખળ ભૂમિ ગુજરાત

માલોમ ગુજરાતનાં શૈલ્યવાન માનવખાળનાં રસમય રેખાચિત્રો
એમાંથી ગુજરાતમાં વસતી કેટલીક સખળ કોમોના જીવનવર્ણનો મળી આવશે

— સુદર અને મનોરમ રૂપરંગ અને આકર્ષક ઉદાવ છતાં —
મુલ્ય રૂપિયા બે

પુસ્તકાલય સ. સ. મંડળ લિ., પો. બો. ૧૦ વડોદરા.

શ્રી અરવિંદના જીવનદર્શનનું અનુશીલન કરતું ત્રૈમાસિક

દક્ષિણ

દક્ષિણાવન્તો અમૃત મંગલે ।

ત્રી—મુદ્રમ્

શ્રી અ.વિંદના કાલને નજીવા સમજવા માટે આજે લોકોમાં ઉત્સુકતા વધવા લાગી છે
એ ઉત્સુકતાના જવાબરૂપે 'દક્ષિણ' નો જન્મ થયો છે તે એક વર્ષ પૂરે કરી
બીજા વર્ષમાં પ્રવેશે છે

શ્રી અરવિંદ પામે જીવનનું એક ખાસ દર્શન છે. 'અમે એમ દાગ મનુષ્યના વિકાસની
પ્રક્રિયામાં એક ક્રાંતિકારી પદ્ધતિ લેવા માગીએ છીએ મનુષ્યે એક વિશાળ અને જ્ઞાનપૂર્ણ
ચેતના મેળવવાની છે એ ચેતનામાંથી એક દિવ્ય માનવજાતિ ઊભી થશે ' શ્રી અરવિંદનો
આ જાવનાના લગ્ય મંદિરમાં વાચકોને લઈ જવાનો અમરો આ નમ્ર પ્રયાસ છે

વાર્ષિક લવાજમ રૂપિયા પાંચ, પરદેશમાં સાઠા પાંચ શિલિંગ,
છૂટક અઠ, દોઢ રૂપિયા

— નવાં પ્રકાશનો :—

શ્રી અરવિંદ	૦-૬-૦	એ આર રત્નો-જયોતિ ઝાંખી	૦-૧૨-૦
.. અરવિંદના પત્રો	૦-૧૦-૦	સદ્ગુણો	૦-૪-૦
ઉત્તરપારા વ્યાખ્યાન	૦-૧૦-૦		

પત્રવ્યવહાર તથા લવાજમ મોકલવાનું સરનામું

દક્ષિણા કાર્યાલય, શ્રી અરવિંદ આશ્રમ, પોંડિચેરી, Pondicherry

સંસ્કાર, સાહિત્ય અને રાજકારણનું

સચિત્ર સાપ્તાહિક

સપાદક

ગ્રા. જગન્નાથ દેસાઈ
એમ. એ.

- * સાહિત્ય, શિક્ષણ અને સમૃત્તિ,
- * રાજકારણ, જીવનપરિચય, પ્રવાસ,
- * વાર્તા, વિનોદ, કાવ્ય, વિજ્ઞાન,
- * રૂપેરી મહેરીસ, નારીબોધ, બાલકુળ,
- * સ્વાસ્થ્ય, શક્તિ, અને મૈદિય

આ ઉપરાંત કચ્છ, કાઠિયાવાડ અને
આફ્રિકા તથા ઉપનગરના પત્રો અને
વિધવિધ વિષય પર ઉપયોગી ને રસપ્રદ

વાચન પૂરૂ ખાડતુ

જનતાનું માનીતુ સુખપત્ર

છુટક કિંમત રૂ. ૨ આના

વાર્ષિક લવાજમ રૂ. ૭

પરદેશમાં રૂ. ૧૧

વાર્ષિક ગ્રાહકોને

દીપોત્સવી અંક ભેટ

યુગાન્તર કાર્યાલય

(યુગાન્તર લીમીટેડ)

કાગા ખિલ્દીંગ, દલાલ સ્ટ્રીટ, કોટ,
ફોન નં. ૩૪૧૬૧ સુખઈ

નવાં પુસ્તકો

૨૦૭૫

અદૃશ્ય ગત્યુ કાલિદાસ બદવ	૩-૮
કલાને ચરણે ડા. હરિપ્રસાદ ત્રિવેદી	૪-૮
રસદર્શન	૨-૧૨
નાના હતા ત્યાં	૨-૮
પરિહાસ સ્વ. નવલરામ જ ત્રિવેદી	૨-૮
શેષ વિવેચના	૨-૦
ધ્રુવડ બોલ્યુ નીતુ દેસાઈ	૨-૪
બહિષ્કાર પલાશ	૩-૦
પ્રલોભન શિવમ સુદરમ	૩-૦
વિવાહમંદિર સ્વ. નારાયણભાણુ	૩-૦
પ્રવામી ભો. ૧-૨ ના ગી. દુડકે	૪-૮
વૃજરાણી સ્વ. પ્રેમચંદ્ર	૩-૮
અજ્ઞાતા સુ. વ. શાહ	૧-૮
પ્રેમ અને પૂજા ભા. ૧-૨ દર્શક	૫-૦
શિક્ષણસાધના આચાર્ય સિતિ	
મોહન સેન	૧-૧૨

∞∞

હવે પછી

શિશુ લિલા સ્વીન્ડનાથ ઠાકુર
પાગલ ખલીલ નિખાન
વિદ્રોહી આત્મા

આદર્શ પુસ્તક ભંડાર

રાયખડ રોડ, -અમદાવાદ

આ અંકમાં

સાહિત્યસંપ્રદાનું અવનંતુ	૫૪૪
પુસ્તકાલયના પગથારથી	૫૪૭
આ પ્રશ્નના જવાબ આપો	૫૪૯
પુસ્તક અને પુસ્તકાલય	૫૫૧
પુસ્તકાલયને મદદ (એક સવાલ)	૫૫૫
પુસ્તકપત્રિકા	૫૫૯
નવીન શાલ	૫૬૪
પુસ્તકાલય નોંધ	૫૬૫
સન ૧૯૪૭-૪૮ ના પુસ્તકાલય-વિદ્યાર્થીઓ	૫૬૭
પુસ્તકાલયોની તપાસણી	૫૬૮
વ ગ પુ મ ડાળી જાહેરાત ન ૫	૫૬૯
" " " ન ૬	૫૭૦
વ પ્રાંત પુ " " ન ૭	૫૭૧
પુસ્તકાલય ખાતાની સૂચના, જાહેરાત છ	૫૭૨

સામયિક દોહન

તમારૂં ધર	૫૭૫
ધાર્મિક ક્રાંતિનો પ્રશ્ન	૫૭૭
ગમે સીતાનો ત્યાગ કેમ કર્યો?	૫૮૦
શક્તિનું ખીજ	૫૮૧
જીવન અને ધર્મ	૫૮૨
આધુનિક અવન	૫૮૪
વિનોદના ભાવે	૫૮૫

વાર્ષિક લવાજમ

દેશમાં રૂ. ૩-૮-૦

પ્રદેશ રૂ. ૫-૦-૦

જાહેર નકલ રૂ. ૦-૧-૦

૨ વ્યવસ્થાપક :

ધનુભાઈ નારણભાઈ અમીન (બી. ઈ.એસ.)

• તત્ત્વી :

મણિલાલ પ્રભાકર બ્યાસ

બા, બાપા અને બાળક સાથે બેસી
વાંચી ગઈ તેણી નવું માસિક

મનોરંજનને મળેલો સંસ્કાર

“મનોરંજનને મળતાં-વાચતાં આનંદ
થયો, વસ્તુ અદરની ખુબ સરસ છે અભિનંદન
—શ્રી કનુભાઈ દેમાઈ

“મનોરંજન અને વિશેષન દારમને
ચોતાનો ખાસ વિષય બનાવવું આ માસિક
એપ્રિલથી શરૂ થયું છે પ્રથમ અઠવા ટાળોના
લેખથી માંડીને ગણેશની આત્મકથા સુધીના વિવિધ
ભિન્ન લેખોના લેખો આપવામાં આવેલ છે”

—પ્રજાપતિ સાપ્તાહિક

“મનોરંજન ગુજરાતી સાહિત્યમાં હળવું
એવું આ પહેલું માસિક છે દારમ સ અને
મનોરંજન પી સવું અત્યારે ના આ એકલુંજ
છે, આ બચકલા માસિકને આપણે અપનાવ-
વું જોઈ”

—સુબર્ષ સમાચાર સાપ્તાહિક

મનોરંજનનું વાર્ષિક લગાજમ હિદમાં
રૂ. ૧-૧૨-૦૦ પદેશ શીલી ગ (૧૫) છટક અને
૦-૧૦-૦૦ આના લગાજમ બં વનું સ્થળ

નવાં જ બહાર પડેલાં પ્રકાશનો

વાગદત્તા : ભાગ ૧-૨ સાથે

કિંમત રૂ. ૪-૧૨-૦૦ વી પી ૮ આના

શ્રી પ્રભુ વર્ણદેવી સરસ્વતીની સ્મૃતિ નવી
નવલકથા જે શ્રવણ ગ્રંથે વાસ કરતી પદ્મ પતિ-
પ્રેમથી વચિત એવી કાકાભરી સુચીલ વાગ્દત્તા
નારીના કુટુંબપ્રેમ અને આત્મવિચારના
નિરવાર્થ ત્યાગની અપૂર્વ કથા

પ્રિયમિલન કિંમત રૂ. ૨-૮-૦૦
વી પી. ૬ આના.

આર્યનારીના ઉચ્ચતમ સંસ્કારો દ્વારા
વિષયગામી અને કુવે ચોલા પતિને પ્રેમ અને
અંતરથી છૂટતી એક બચનારીના સ સારાચાર
ની ઉચ્ચતમ નારીકથા

પ્રેમ-પરખ કિંમત રૂ. ૨-૧૨-૦૦
વી પી. ૬ આના 'પરખ' નામની સુવિખ્યાત
હિદી નવલકથાનો ગુજરાતી સુદર અનુવાદ

હિટ્કેટીવ કુમારગુપ્ત : કિંમત રૂ. ૨-૦-૦૦
સળગ હિટ્કેટીવ નવલકથા વી પી ૦-૬-૦૦

જનાર્દન ગ્રંથસંગ્રહ જગજીવ પરાક્રમે
રૂ. ૨-૦-૦૦ વી પી ૬ આના
તમારી નકલ મારે ખતાસ થાય તે પહેલાં
લખો —

એન. એમ. ઠક્કરની કું.

પુસ્તકલેક્સ

પ્રમીલીગર્લ

૧૪૮, પ્રિન્સેસ સ્ટ્રીટ, મુંબઈ ૨

પુસ્તક રૂ ૪ મુ

છુટ-૧૯૪૮

અંક ૧૨ મો

સાહિત્યસૃષ્ટિનું અવનવનું

સર્વજનપ્રેમ શસ્ત્રગદિત અનેક જર્મની હવે મહાત્મા ગાંધીજીના અદ્વિસાના સિંદૂરો

આજથી લગભગ ૨૦૦ વર્ષો પહેલાં

જામની લાહોજલાલી અને વૈભવ અગાધ હતા તે સમયે જામના ખાદશાહો તરફથી એક દૈનિક શોપાનિયુ શરૂ કરવામાં આવ્યું. આ પત્રનું નામ "એકઠા હયુઆના" હતું તે વખતે છાપકામની શોધ થઈ નહોતી તેથી આ પત્ર હસ્તલિખિત હતું અને તેમાં શહેરની દરેક તવાનૂની પ્રસિદ્ધ થતી, તે અત્યંત લોકપ્રિય થઈ પડેલું આ દુનિયાનું પ્રથમ પત્રમાનવનું હતું !

પ્રત્યે જણનું નય છે

ગાંધીજીના જીવનકાળના અંબોસ આટે જર્મનીના ગામડામાં ગાંધી મંડળો રચાતા નય છે

જર્મનીમાં રહેતા દિ દીઓના કહેવા મુજબ દિ દે જર્મનીમાં સર્વતિક તથા ધ ધાદારી મિશનો મોકલવાની આ યોગ્ય તક છે

કાશી વિદ્યાપીઠ તરફથી ગાંધીજીના ભાવણે લખાણો તથા ઉપદેશોની 'ગાંધી શ્રેણી'નું પ્રથમ પુસ્તક તા ૨૧ મે એ પ્રગટ થતાં પહેલાં જ તેની ૭૦૦૦ નકલો વેચાઈ જતાં તતજ તેની બીજી આવૃત્તિ છપાવા માડી છે

લેનિએઝમાં ઝારના શિયાળાના ભૂતપૂર્વ નિવાસસ્થાનમાં સોવિયેટ રશિયનો કિંમતી જવાહિરોના બનાવેલા મોટા નકશો પ્રદર્શન માટે મુકવામાં આવ્યો છે

વીજગીના ૧૭,૦૦૦ દીપકોના પ્રકાશથી ઝળઝળિત બનેલા આ નકશો માણેક હાગ શહેરો બતાવે છે, તે ચક્રચક્રિત તારાથી રિખૂપિત થયેલા છે મુનિયનના પ્રમસતાકના રાજધાનીનાં શહેરો માણેકથી બતાવાયાં છે

મૂળ નકશો દશ વર્ષ પહેલાં બનાવવામાં આવ્યો હતો ૧૯૪૦ પછી જે પ્રદેશો સોવિયેટ રશિયા સાથે મળી ગયા છે તે બતારવા માટે નકશામાં અવગતન સુધારા કરવામાં આવ્યા છે

પ્રસિદ્ધ પુસ્તકો હિંદી ભાષાંતરો બધાને સહેલાઈથી મળી શકે તે ખાતર રતલામમાં એક કંપની બની કરવાની યોજના ચર્ચ રહી છે ભાષાતર માટેના પુસ્તકોની યોગ્ય પસંદગી થાય તેમ આપણે ઇચ્છીએ.

૧૪ નવેમ્બર ૧૯૪૮ ના રોજ માન પડિત જવાહરલાલ નહેરુની સાક્ષી વર્ષગાંઠ આવે છે, તે ઉજવવાને અત્યારથી તૈયારીઓ થવા માંડી છે. તે પ્રસંગે તેમને યોગ્ય ભેટ અથવા માટે કમિટીઓની સ્થાપના ચર્ચ છે

પડિત નહેરુ સુવર્ણ મહોત્સવ ઋતુમાં આપણા પ્રધાનના જીવન અને કાર્ય વિશે લેખો આવશે લેખકોમાં જગતભરના નામાંકિત લેખકો, વૈજ્ઞાનિકો તથા -પત્રકારોનો સમાવેશ થશે તેમાં સંખ્યાબંધ ફોટા આવશે આ ગ્રંથના તનો શ્રી. સોહનલાલ કિવેદી બિહારીના છે

આજુ વર્ષે કલકત્તા વિશ્વવિદ્યાલયે બે જાણીતા ગદ્યલેખિકા -શ્રીમતી સીતાદેવી તથા સીતાદેવી બહુમાન ઋણુ છે શ્રીમતી સીતાદેવીને ૧૯૪૮નું લીલા પારિતોષિક મળ્યું છે તથા શ્રીમતી સીતાદેવીને ૧૯૪૭નો સુવન મોહિની ચંદ્રક મળ્યો છે આ બંને લેખિકા 'મેઘનંદિણી' તથા 'પ્રવાસી' ના સ્થાપક તન્ત્રી સ્વ ગમાનદ એટરજીની પુત્રીઓ થાય છે. એમના ઘણાખૂણા પુસ્તકોનો ગુજરાતી અનુવાદ શ્રી ગમણીકલાલ દલાસે આપણને અપેલ છે.

જે લીલાદેવીના નામથી પારિતોષિક તથા વિશ્વવિદ્યાલયમાં લાપણો અપાય છે તે કવિ-ચિત્રી હતા તેમનું પુસ્તક 'કિસલ્ય' એક વખત બહુ પ્રસિદ્ધ હતું તેની સ્મૃતિ જળવી રાખવા માટે તેમના પિતા શ્રી રમેશ્વરનાથ ટાગોરે વિશ્વવિદ્યાલયને દાન આપી પારિતોષિક તથા લાપણો આપવાની ગોઠવણ કરી પારિતોષિક ફક્ત સ્ત્રીઓ માટે જ છે લાપણો માટે પણ ડોઝ વાર સ્ત્રીની પસંદગી કરવામાં આવે છે શ્રીમતી અનુરૂપાદેવીની પસંદગી પહેલવહેની યદ્ય હતી

પૂનાના 'પ્રસાદ' ના સ્થાપક તથા તન્ત્રી શ્રી. વાય જી નેશીએ શરૂ કરેલ નવલિકા હરિકાષ્ઠિ પરિણામ થોડી રાહ જોવાની બહાર પાડ્યું છે મદારાષ્ટ્રભરમાંથી આવેલ ૨૦૦ નવલિકામાંથી પસંદ કરેલ ૪૦ વાર્તાઓ લેખકના નામ આપ્યા સિવાય ૧૯૪૭ના દીવાળીના ખાસ અકર્માં પ્રગટ કરવામાં આવી હતી, અને તેમાંથી ત્રણ વાર્તાઓની જાહેર મતથી પસંદગી કરવામાં આવી હતી સુબળના શ્રી અમ્બુત અર્વેને ૩ ૫૦૦)નું પહેલું પારિતોષિક આપવામાં આવ્યું છે. પૂનાના શ્રી વી. એમ. સિને તથા કોહલાપુરના શ્રી. રણજિત દેસાઈને અનુક્રમે રૂ. ૨૫૦) તથા રૂ. ૧૫૦) આપવામાં આવ્યા છે. આ હરિકાષ્ઠિ ચાતુ વર્ષે પણ ચાલુ રાખવામાં આવી છે.

સુ મધના સુપ્રસિદ્ધ મગદી માસિક 'વસતે' દિન્દી શ્રી વિદ્યાપીઠના સ્થાપક ડી. કે. કર્વેની નેતૃત્વે વર્ષગાંઠને અગે એપ્રિલ અંક 'મહર્ષિ' કહે ખાસ અંક' તરીકે કાઢ્યો છે. પુષ્કળ ચિત્રેવાળા આ ખાસ અંકમાં મિત્રો તથા પ્રશસ્તોના મહર્ષિના જીવન તથા કાર્ય વિશે લેખો આપેલા છે.

સાગરી ગાજ્યના ગજકવિ શ્રી 'સાધુદાસ' (શ્રી જી જી મનુમદાર) ૬૫ વર્ષની ઉંમરે અવસાન પામ્યા છે. શ્રી સાધુદાસ જૂની પેઢીના કવિ તથા ગદ્યનેખક હતા તેમના પ્રવાસોના ખેલાંના કાવ્યો 'રણવિહાર' અને 'વનવિહાર' તથા 'મરહીયી સગવત' ના બે ભાગ વિશિષ્ટ નિર્દેશ માગી લે છે. તેમણે મરાઠાના હતિદાસ સ અ ધી કેટલીક નવલકથાઓ લખી છે.

લોડ પેથિક લોરેન્સ, શ્રી એચ એચ પોલક તથા શ્રી એચ એન બ્રેઈલ્સફ્ડ સંયુક્તપણે ગાંધીજી વિશે પુસ્તક લખી ગયા છે.

લોડ પેથિક લોરેન્સ ગાંધીજીના જીવનના છેલ્લા આઠ વર્ષ સુધી લખવાના છે. પોલક દક્ષિણ આફ્રિકાના વર્ગો સ અ ધી લખ્યો શ્રી. બ્રેઈલ્સફ્ડ વચગાળાના સમય સુધી લખ્યો. હકીકતની સત્યતા માટે લેખકોએ શ્રી દેવદાસ ગાંધીનો સ પક્ષ સાધ્યો છે.

ટેનેમીમાં એમ્પ્રિસ ખાનેના એક વનમાનપત્રમાં ચોકશેટ કંઈકની નોંધેરખેરમાં ચોકેટ કેટની સુગધ નાખવામાં આવી હતી ત્યાં પડીના અંકમાં એક મોટા રોરની પ્રુલોની નોંધેરખેરમાં માટે દરેક પાનને સુગધી પતારવામાં આવ્યું હતું.

ભવિષ્યમાં કોઈ સાહ્યિક પત્રકાર જુદા જુદા પ્રકારની અસર ઉત્પન્ન કરવા માટે અમલો લેખોમાં જુદી જુદી સુગધ વાપરે તો નવાઈ નહિ.

દક્ષિણ પ્રુવની શોધના લેખક મિ ચેરી ગરાડે શેકસ્પીઅરના ચાર નાટકોની હસ્તપ્રત માટે ૭,૧૦૦ પોંડ આપીને મધા ખરીદનારાએ ને હકાવી દીધા છે. કેનિયા કોલોનીના ન્યેરીના જુમિ ને ૩ મહુ ક ફેરિંગિ આ નાજો હોજમનને ત્યાં વેચવા માટે નોંધણી હતાં મિ ફેરિંગિ આ નકેનો એટેમનનોપર્મ જલેન્ડના રવ. હાવર્ડ પીઝ પાસેથી વારસામાં મળી હતી.

૧૯૪૭નાં સાહિત્ય માટેના નોબેલ પારિતોષિકના વિજેતા આ દ્રેજન્ટી માતાએ તે દગ વર્ષની ઉંમરનો થયો ત્યાં સુધી અગાઉથી ચત્ર જાણીતી નીચે કડક છત્રીમધ ખમીગ પહેરવાની ફજ પાડી હતી તેથી તે ચોદ વર્ષની ઉંમરે ક્રાંતિકારી થયો અને અત્યાગ સુધી તે ક્રાંતિકારી રહેલ છે.

૫૦૦ થી વધારે દિલ્હી સુગધને રસાયણવેત્તાઓએ જુદી પાડીને પહેલી જ વખત 'સુગધ ડિરેક્ટરી' માં તેની યાદી આપવામાં આવી છે. આ ઉદ્યોગના ઉપયોગ માટે તેનું સત્વર પ્રકાશન કરવામાં આવશે.

અકબર અલ્લાહાબાદી લેખક તથા કવિ હતા. લેખકની આર્થિક સ્થિતિથી તે સારી રીતે પગિચિત હતા. પચાસ વર્ષ પહેલાં તેણે લખ્યું હતું કે

જુતા ડાસને બનાયા મેંને એક મઝમૂન લિખા

મુલક મે મઝમૂન નહિ દેવા એર જુતા ચલ ગયા

ડાસને જોડા બનાવ્યો અને મે લેખ લખ્યો

આખા દેશમાં લેખ ફાઇએ વાગ્યો નહિ પણ જોડાનો મુકત ઉપયોગ થયો

અત્યારે લેખકની પગિચિતિ જગપણ સુધરી હોય તેમ જણાવું નથી અત્યારે પણ મોઝી કવિ અથવા સાહિત્યકાર કરતાં વધારે કમાણી કરે છે

હમણાં જ એક લેખક મને મળ્યા હતા. આઠ વર્ષની મહેનત પછી તૈયાર કરેલ નવલિકા' કાળો તથા નાટિકાનો ૩૦૦ પાનાનો સંગ્રહ રૂ. ૧૫૦ માં વેચવાને તૈયાર છે પ્રકાશક રકમ ઘટાડવાના ઇરાદાથી હજુ વારાધારો ચલાવે છે આખા ઉત્તરદિલ્હી પ્રખ્યાત થયેલ કવિને એક ફિલ્મમાં 'એકસ્ત્રા' તરીકે કામ કરીને ૫૦ રૂ. કમાવવા પડ્યા હતા ૮ ફિલ્મો ડિરેક્ટર તો તેને આટલો પગાર આપીને તેના પર ઉપકાર કરતો હોય તથા સાહિત્યનો અંશપદાતા હોય તેમ માનતો હતો

ખીખ એક જગવિખ્યાત લેખકની નવલિકાઓ દિલ્હી અર્ધા ડઝન ભાષા ઉપગત અંગ્રેજી, જર્મન તથા ચીની ભાષામાં અનુવાદિત થઈ છે ધરનો માલિક તેની પાસે ધર ખાલી ન જાય તે ખાતર પ્રકાશક પાસેથી બસો રૂપિયા લેવા ખાતર એક મહિનાથી ઓછા સમયમાં તેને દસ નવલિકાઓ લખી નાખવી પડી હતી.

એક પ્રસિદ્ધ ગુજરાતી લેખકે વીસેક નવલકથાઓ લખી છે આધુનિક ગુજરાતના તે પ્રતિભાશાળી લેખક ગણાય છે. ફરકે શિક્ષિત ગુજરાતી તેના પ્રત્યે માનની દૃષ્ટિએ જુએ છે તેને એક ગુજરાતી વર્તમાનપત્રના દીવાળીના ખાસ અકમાં પાંચ પાનાની નવલિકા લખવા માટે પાંચ રૂપિયા મળ્યાં હતાં.

આ પરથી અન્યર કુચેશીની વાત યાદ આવે છે તે ઇચ્છુક ગયા પહેલાં અંગ્રેજીમાં નવ લિકાં લખતા હતા તેણે મદ્રાસના એક માસિકને અંગ્રેજીમાં નવલિકા મોકલી જવામમાં સ્વીકારવાની પ્રશ્નમતિયો પત્ર મળ્યો તેમાં તરીએ તેની વાર્તાને એજોવ તથા મોઘામની એજ વાર્તા સાથે સગખામણી કરી હતી પ્રગટ થયા પછી પુરસ્કાર તરત મોકલવાનું તેમાં જણાવવામાં આવ્યું હતું અનવગના ખિરસામાં એક ગાદ પણ નહોતી પણ તેનું અહમ તો વાલ્ળામ્નુ વિહાર કરવા ગયું ફાઈપણ વાર્તાના સ્વીકારનો પત્ર આવે કે સુરતાક નહી તે પૈમાં ઉછીના લેતા હતા. બહુ મ કૃચિત દૃષ્ટિઓ જોતાં તેને લાગ્યું કે આટલા લખાણ ક્યાં છે તો ઓછામાં ઓછા પચીસ રૂપિયા તો મળશે જ તેથી તેણે પદર રૂપિયાનું ઠગ્ગ કયું જે અંકગાડીઆ પછી માસિકનો અક બહાર પડતાં અનવગની વાર્તા અગ્રયારને હતી તેમાં નહોં કરવામાં અવ્યુ હતું કે મજેની બધી વાર્તાઓમાં આ વાર્તાને શ્રેષ્ઠ ગણવામાં આવી છે લેખકની આશાએ ઉચ્ચ હિરુન કયું અને તેણે ખીખ દસ રૂપિયા ઉછીના લીધા થોડા દિવસ રહીને જે રૂપિયા ચોદ આનાનો મ. ઓ. આવ્યો જે આના મનીઓર્ડર કમિશનના કાપી લેવામાં આવ્યા હતા ! !

છોટાલાલ માનસિંગ દામદાર

મુક્તકાલયના પુસ્તકાલયેથી

ત્રાવણકોર રાજ્યની આર્થિક તપાસ

માતર તાલુકાની આર્થિક તપાસ નામનું નમૂનાના ગામડાઓની આર્થિક ભૂમિકાનું વાર્તાવિક પૃથક્કરણ કરતું એક પુસ્તક આપણા ગૂજરાતી સાહિત્યમાં છે એવું જ ખીજું પુસ્તક જાણીના ગ્રામ્યેવક ને 'ભીતપત્રે દાગ લોકશિક્ષણ' ના સેષક શ્રી અમલસાધ મહેતાનું લખેલું 'મારું ગામડું' નામનું આપણા સાહિત્યમાં છે ગોખવેલના ભારતસેવક સમાજે (સર્વન્ટસ ઓફ ઇન્ડિયા સોસાયટી) ત્રાવણકોર રાજ્યની આર્થિક તપાસ ૧૯૪૩-૪૪માં નિષ્ણતાને દ્વારે ગુદ્ધ એવી ભારનાથી કરાવેલી એના ફળરૂપે અગ્રેજીમાં ઉપયોગી માહિતી પીગસતા એ પુસ્તકો પ્રસિદ્ધ થયા છે (૧) Food Famine & Nutrition Diseases in Travancore ('ત્રાવણકોરમાં અનાજ દુકાળ અને પોષ્ટિકતાના અભાવે નીપજતા રોગો') અને (૨) The Exodus from Travancore to Malabar Jungles ('ત્રાવણકોરમાંથી મલબારના જંગલો તરફ પ્રવાસ') આ બે પુસ્તકો ૧૯૪૩-૪૪ની સાવના હિદમા પ્રવર્તેલી આર્થિક સ્થિતિનું સચોટ વ્યાખ્યાન આપે છે વિશ્વયુદ્ધની મોઢાતર પહેલાં પણ પોપણના અભાવથી અહીં જનતા પીડાતી હતી, વિશ્વયુદ્ધે આ પીડામાં વધારો કર્યો છે જનતા આર્થિક સંકટ મણુ અને ખાદ્યશક્તિના સરળ જ્ઞાનના અભાવને લઈને તાવ, સંમ્રહણી, મરડો વગેરે દરદેહો અહીં પીડાતી નજરે પડે છે. આખું જ.વર્ણન અકલ્પનીય ગરીબી, દાડમારીઓથી અને સરકારના શિથિલ તંત્રથી પીડાતી જનતાનું ચિત્ર રજૂ કરે છે

પૂ. ગાંધીજીના બંગીય અતેવાસી થી નિર્મલકુમાર બોઝ આ પુસ્તકને અવલોકી લખે છે. 'We believe that the publication of a report of the kind we have been reviewing a long way to prepare a favourable social conscience.' (અમે માનીએ છીએ કે આવા પ્રકારના રિપોર્ટોનું પ્રકાશન સાનુકૂળ સામાજિક ભાન કેળવવામાં ચોક્કસ મદદરૂપ થઈ શકે છે)

નેતાજી

નેતાજી સુભાષચંદ્ર બોઝ વિશે અગ્રેજીમાં ઘણા ગ્રંથો પ્રગટ થયા છે તેમાં જાણીતા બંગાળી ગાયક અને લેખક શ્રી દીવીપકુમાર ગાખનું 'Sudhash knew' જ્ઞાન બેચે એવું પુસ્તક છે આપણા ગૂજરાતી સાહિત્યકાર સોપાને વખેલા 'અયો દિલ્હી' (નેતાજીનું જીવન અને કાર્ય) પણ અગ્રેજીમાં પ્રગટ થઈ ચૂક્યું છે નેતાજી વિરોધા અગ્રેજી પુસ્તકોમાં તાજેતરમાં એક નિશિષ્ટ પુસ્તકનો ઉમેરો થયો છે એ પુસ્તકનું નામ છે 'નેતાજી' નેતાજીનું સપાદન હિદ્દા સુપ્રસિદ્ધ વિદ્વાન ને હિદ્દા માસિક 'વિશ્વાત્ ભારત'ના એક વંશના અપાદક થી. ગમ્મ હિદ્દા શર્માએ કર્યું છે આટું પેપર ઉપર છાપેલા આ પુસ્તકનું મુલ્ય રૂપિયા વીસ છે, ને એમા હિદ્દા ગાંધીજી સુદ્ધા અથવા જ અમલુઓના સુભાષચંદ્ર વિશેના લેખોનો સમાવેશ થયો છે સુભાષ

બાલુએ પોતાની આત્મકથા પણ લખી હતી, પણ હિંદુસ્તાનમાં એ પુસ્તક પર પ્રવેશ થી હતી હવે એ પુસ્તક 'An Indian pilgrim Autobiography of Subhas Chandra' એ નામે પ્રગટ થયું છે.

મહામદ પેગબર સાહેબનાં સુવચનો

વિવિધ વિષય ઉપર મહામદ પેગબર સાહેબના સુવચનો, વિષયવાર ગોઠવીને, શ્રી મહામદ અમીન નામના એક એરિસ્ટરે એક પ્રગટ કર્યાં છે. આ જ લેખકે અગાઉ મહામ પેગબર સાહેબના જીવન અને ઉપદેશ પર એ પુસ્તકો લખીને ઇસ્લામ ધર્મની સારી સેવા બજાવી હતી.

આધુનિક વિશ્વ પર ગાંધીજીની અસર

‘આધુનિક વિશ્વ પર ગાંધીજીની અસર’ની સંમીક્ષા કરતું એક પુસ્તક શાંતિનિકેતનના પ્રાધ્યાપક ડૉ. અમીય ચક્રવર્તીએ લખ્યું છે. પુસ્તકને અતે લેખક પર પૂ. ગાંધીજીએ લખેલા એક પત્રનો ભાગ આપવામાં આવ્યો છે. પુસ્તકનું નામ છે ‘Mahatma Gandhi & the Modern world’.

ગાંધીજી અને ઠંઠાચિત્રકાર

પૂ. ગાંધીજીનું જીવનચરિત્ર ઠંઠા ચિત્રો (કાર્ટૂનો)માં આવેલું પુસ્તક પ્રગટ થયું છે. એનું નામ છે ‘In Search of Truth’ (‘સત્યની શોધમાં’) અને પી. સી. લાહિરી નામના ઠંઠાચિત્રકારે (કાર્ટૂનિસ્ટ) એ તૈયાર કર્યું છે.

શ્રી. હેન્ડ્રી પોલાક

ગાંધીજીના દિનિકસ આશ્રમના સાથીદાર શ્રી પોલાક (શ્રી એચ એસ પોલાક) ને ગાંધીજીના એ કાળના ગંભીરો આનંદનો લેખ ‘Early Memories of Mahatma Gandhi’ ‘Hindustan Review’ માં પ્રગટ થયો હતો. એ જ લેખનું પુનઃ પ્રકટનું અંગ્રેજી માપ્તાહિક ‘Bombay Chronicle weekly’ તા. ૧૮-૪-૪૮ ના અંકમાં થયું છે.

ડોરોથી હેગ

ડોરોથી હેગ પોતાના નવમાઇએ મમક્ષા હિન્દી નૅશનલ વકીલાત કનાર અંગ્રેજ છે. ગાંધીજીને ‘કિનટ ઇન્ડિયા’ (‘ચલ્યા બાર’) નો ઠરાવનો અર્થ મમજવતું એડેસો, એ તાળીસ પાનાનું પુસ્તક એમણે લખ્યું છે. ‘India a Plea for Understanding’ (‘હિંદ એને સમજવા માટે વકીલાત’) નામના એ અંગ્રેજી પુસ્તકમાં અંગ્રેજ ‘હરિજન’ માંના પૂ. ગાંધીજીના લખાણોમાંથી મંખ્યાબધ ઉતારાઓ લેખિકાએ ટાંક્યા છે. શ્રી ડોરોથી હેગે પૂ. ગાંધીજી વિશે બીજી પણ આઝત્રીમ પાનાની ચોપડીલખ્યાં છે. એનું નામ છે ‘The Moral Challenge of Gandhi’ [‘ગાંધીજીને નૅતિક પડકાર’] ગાંધીજીએ હિંસામાં ગયતી દુનિયાને અહિંસાનો જે સંદેશ આપ્યો છે તેની આમાં મીક્ષા કરવામાં આવી છે.

—શિવમ્ સુદરમ્

આ પ્રશ્નોના જવાબ આપો.

ખેડા જિલ્લા શાળા મંડળ તરફથી અધ્યાપિત (અનટ્રેન્ડ) પ્રાથમિક શિક્ષકોની સામાન્ય જ્ઞાનને લગતી પરીક્ષા તા. ૩-૬-૪૮ ના રોજ લેવાયેલી તેમાં પુછાયેલા પ્રશ્નો આપણા પ્રાથમિક શાળાના અને મોડલશિક્ષણ પ્રવૃત્તિમાં ટામ કરનારાઓને ઉપયોગી થઈ પડે તેવા હોવાથી આ નીચે આપ્યા છે.

આને પણ આપણાં મહાત્મ મંડળે તરફથી લેવાતિ શિષ્ટ વાચન પરીક્ષાના એક પ્રકાર તરીકે લેખી શકાય.

—ત ની

વિભાગ ૧ બો-૮૫ ગુણ

૧ “આપણું હિંદુસ્તાન” ને આધારે દુનિવાના પાંચમા ભાગ સમા દિદ દેશનું વર્ણન કરો. ૧૫

અગર તો

ભાઈમીનું મસાનીએ ૫ ત્રોલોગ અને મામોલોગ વિષે કઈ જાતની ચર્ચા કરી છે અને એમાં છેવટે એ શા તારણ ઉપર આપ્યા છે એનું વર્ણન કરો.

ખરી કેળવણી વિષે શ્રી રવિચંદ્ર મહારાજના વિચારો. ૧૫

અગર તો

પચાસ વર્ષ પહેલાંના ગામડાની આજના ગામડા સાથે સરખામણી કરી નીચે જણાવેલા વિષયમાંથી કોઈપણ બેના જવાબ દસ દસ પંક્તિઓમાં આપો. ૧૫

(૧) ‘મારું ગામડું’ ના લેખક માસરા ગામમાં કયા હેતુથી ગયા હતા અને ત્યાં એમને શા અનુભવ રયો ?

(૨) ગામડામાં ચતી લલાઈ વિધેતો લેખકનો ખ્યાલ રજૂ કરે

(૩) ‘ગામડાના ધરમરાળ’ વિષે તમે શું માનો છો ?

અગર તો

નીચેના ગણમાંથી કોઈ પણ બેના જવાબ આપો

(૧) હાલમાં દિલ્લા ગામડાની ચૂસની કાઢણો ગણાવે તથા એના નિવારણના ઉપાય બતાવે.

(૨) બસાચિઠ્ઠી શું છે ? અને સમાજમાં એનું સ્થાન કેટલું હોવું જોઈએ એ જણાવે.

(૩) બાળકો શાગામા હોશ હેશિતિયમિત હાજરી અથવા તે માટે તમે શા શા પગલાં લેશો તે જણાવે.

વિભાગ ૨ બો-૫૦ ગુણ

૪ બી તપત્રેની ઉપયોગીતા થતા એ દ્વાગ તથા લોહશિક્ષણને ખ્યાલ આપો. ૧૫

અગર તો

નીચે જણાવેલા વિશેષોમાંથી કોઈ પણ એકને આધારે સ્ત્રી તપુવ માટેનું લખાણ તૈયાર કરો
અથવા પછીનો મહિમા વગમની સ્ત્રીના કં આપણી બાપા શુદ્ધિ

અગર તે

આપણા આનુ ઉત્સવોમાં અને લગ્ન પ્રથામાં કઈ જાતના ફેરફાર કરવા જરૂરી
છે એ વિશે એક નિબંધ લખો

૫ નીચેના ત્રણમાંથી કોઈ પણ એકનો જવાબ આપો ૧૫

૧ હિંદના ગામડાને ઉકરડા સાથે કોણે સગળાવ્યા છે ? અને એ કથનમાં ફેરફાર
તથ્ય છે તે સમજવો

૨ ગ્રામ સંસ્થા માટે કયા કયા સ્થળો અને મુદ્દાઓ નજર સામે
રાખવા જોઈએ ?

૩ 'જગતના તાત' સમા જેઠતની હાનતનું ગાનીજીએ કઈ જાતનું વર્ણન
આપ્યું છે તે જણાવો

૬ જ (૧) સૌરાષ્ટ્ર સરકાર ક્યારે અને કઈ રીતે લાખી થઈ ? ૧૦

(૨) હિંદી સંધના ગવર્નર જનરલ કોણ છે અને હવે પછી કોણ
આવનાર છે ?

(૩) ગાંધીજીના જીવનના મુખ્ય સિદ્ધાંતો કયા કયા હતા ?

(૪) ખેડા જિલ્લા લોકલ બોર્ડના પ્રમુખ તથા ખેડા જિલ્લા શાળા મંડળના ચેરમેનના
નામો જણાવો

(૫) જવરામદાસ દોશનગમ, રાજેન્દ્ર બાણુ કનૈયાનાથ મુન્શી, સન્યુઅમ
ચેટ્ટી, બાળ મ માધવ જેલ, તથા ત્રિજીવનદેવી મંડીના નામ નામે
એમના હાનના પેઠાઓ વળી જણાવો

૭ (૧) એક એકર = કેટલા ચુકા થાય ? ૧૦

(૨) સમઠિ બાણુ ત્રિકાણનો એક ખુચો ૮૦૦ તો હોય તો બીજા બે ખુચા
ફેરવી ડીઝીના હશે ?

(૩) નીચેના બનાવો સામે સાલ અને સાલ સામે ઐતિહાસિક બનાવનાં
નામ નોંધો

૧૮૫૭ —

એંગ્લો ૧૮૪૭ —

જાતેવારી ૧૮૪૮ —

— લાખીનું યુદ્ધ.

— હિંદી મહાસભાની સ્થાપના

(૪) સ્વતંત્ર હિંદુ બંધારણ ઘડનારી સભાનું નામ લખો અગર
તો રજાકાર કોણ છે તે બે વાક્યોમાં સમજાવો

(૫) તાજમહાલ કોણે બંધાવ્યો ?

(૬) અષ્ટ પ્રધાન મંડળની સ્થાપના કોણે કરી ?

પુસ્તક અને પુસ્તકાલય

These pursuits (studies in books) are the sustenance of youth, the delight of old age, in prosperity an ornament, in adversity a refuge and solace, at home they give us pleasure, out of doors they are not in our way, with us they spend the night, sajourm in foreign parts, and live in the country
—Cicero

મીમેગે જેવો પશ્ચિમનો એક પ્રખ્યાત વિચારક ઉપર્યુક્ત માત્ર મહત્તર લીટીઓમાં પુસ્તક ના અભ્યાસનું તાત્પર્ય અત્યંત ઝીણવટથી અને યથાર્થ રીતે સમજાવી દે છે. પુસ્તકના વાચન માટે ખૂબખૂબ ખોલાયુ છે, વિચાર યુ છે અને કેટલેક અંશે તે પ્રચાર પણ પામ્યું છે.

આપણા ગુજરાતી સાહિત્યમાં પ્રગતિ જેમ પ્રચૂર બનીતી ગઈ, જેમ જેમ જીવનને ધડતર દેનાર સાહિત્ય સર્જાતું થયું, જેમ જેમ જીવવાને પ્રેરણા આપે એવા સાહિત્યનો ઉત્કર્ષ થવા લાગ્યો, તેમ તેમ આ પછે ત્યાં પણ વાચનની ખૂબ વધવા લાગી આપણે પગ તરફ દેશ ખરેખર સાહિત્યમાં પણ પરત જ છે એને વિચાર કરવાને અને સ્વતંત્રતાને રાહિ પ્રેરે એવા વાચનની આજે રોડ રોડ આવશ્યકતા છે. જીવનમાં એક પણ સાચો મિત્ર ન મળે, એક પણ સાચો માર્ગદર્શક ન જડે, અરે એક પણ એવો શખ્સ આ ધરતી ઉપરથી ન જડે કે જે તમારા હૃદયમાં આત્માને કષ્ટિ આપવાસનનું પાન કરાવી શકે તો કશી પણ ચિંતા વિના એક આદર્શ પુસ્તકાલયમાં તમારા શ્રમભર્યા અનેક કલાકારી જેજ કલાક-માત્ર ખર્ચ-કાજ પડે તે જાનપરચમાં જઈ તમારી તૃપ્તિ છીપાવે ત્યાંથી જોજો જોજો આત્માનું આત્માનું પ્રાપ્ત કરે, ત્યાં ક્યાંકને ખૂણે પડેના પ્રખર વિચારોમાંથી એકાદ એક-અરે માત્ર એકને-તમારો સાચો મિત્ર બનાવે તમારા આત્માને જે કોઈ પણ સંતોષ આપી શકે, તમારા જીવતા જીવને કોઈપણ સાચી મત્રથી રાત કરી વડે તો તે ફક્ત એક સુદૃઢ પુસ્તક છે.

દુ ખ કે સુખમાં, ધનમાં યા ધરતી બહાર, ગરે યા દિવસે, તનારો કોઈપણ સચો મિત્ર બનવાને ચોક્કસ હોય તો તે પુસ્તકો જ છે. વિદ્યાન લેખકો અને વેગવતા વિચારકોનાં પુસ્તકો આપણને હિતમ અને ઉચ્ચ વિચારોનું ગચ્છપાન કરાવે છે. પુસ્તકોએ આપણે જ્ઞાન આત્માના દારૂમાંથી કોઈક છીનવી લઈ જતાં નથી તમારે માણસ નહિ પણ મનુષ્ય બનવું હોય તો પુસ્તકના નિત્ય સંપર્ગમાં રહેવું જોઈએ. દરેક ધરમાં એક નાનો સુખ અને સુખિય વાચન લગાર હોવો જ જોઈએ.

તમારા ખાનગી પુસ્તકાલયમાં માત્ર જુજ પુસ્તકો વસાવે પગલું તે એવાં વચ્ચારી દો કે વાંચતા તમે તે તરફ ગર્વથી આગળી ચીંધી તમારા અનેક રનેલીઓને ગર્વથી વાગ વાર દલી સંકે કે -

That place, does contain
My books the best companion, is to me
A glorious court, where hourly I converse
With the old sages and philosophers "

વાચનથી જ માણસ સંપૂર્ણ મનુષ્ય બને છે આપણુ મગજ એ આપણે પોતાનો એક સારો પણી બંધ અને સુવ્યવસ્થિત રાખવું જોઈ છે, કે જેમાં તમે તમારા વાચનબળ અને તમારા વાંચનના સંસ્કારથી સ્વર્ગ યા નરક પણ ઉપજાવી શકો છો. "ઇન્સાનના રાનને પડછાયો પુસ્તકો-માંજ અદ્વિતીય પડે છે" એમ એકેન જેવો વિદ્વાન નિબંધસર્જક એક જાહેર બ્યાખ્યાનમાં બોલ્યો હતો.

એક શિષ્ટ પુસ્તકમાંથી જિંદગીનો સાચો અર્ક જાણી આવવો, જિંદગીની ઉલ્લેખી પણ સુધી એ પુસ્તકમાં છુપાયેલા અર્કને ધીમે ધીમે ચૂસી લેવો તમારું હૃદયને એક ખૂણે એ લરી દેવો એ અર્કના બળે જ ઇન્સાનનું આખું જીવન ધન્ય બનશે, Southy તો દર પગે કહેતો હતો કે

" My thoughts are with the dead;
with them I live in long past years "

એક માણસને તેની વર્તણૂકથી આપણે ઓળખીએ છીએ, પરંતુ તેનો મોઢો બારીક અભ્યાસ કરવો હોય તો એ કેવા પુસ્તકો વાંચે છે, તેના પ્રિય લેખકો કેણ છે, એ જાણી લેવો. તમે તુર્તજ એના જીવનના બારીક રેસાઓ છુટા પાડી જાણી લઇ શકો R L Edgeworth એક સારો માનસશાસ્ત્રી હતો તેજેટલો માનસશાસ્ત્રમાં પાશ્વર્ય હતો તેટલોજ બારીક ચિન્તક હતો કેણ મિત્રે તેને કેટલી વર્તણૂક માટે પૂછતા ત્યારે તે પહેલો એક જ સવાલ કરતો કે " Tell me what company a man has kept and what books he has read and I will tell you what he is "

આપણે કેટલાક ધનાઢ્યોને ત્યાં મોટા મોટા લેખકોના ગ્રંથો સુવ્યવસ્થિત રીતે કબાટોમાં ગોઠવાયેલા જોઈએ છીએ પરંતુ એ સઘળા લેખકોને મતાવતા પુસ્તકો-પોતાના હાંકને પ્રદર્શન કરવાજ બાકી, તેમાંથી કાગળેજ એકાદ પુસ્તકનું એકાદ પાનુંમે વાળ્યું હોય તો સારી રીતે પસંદ થયેલી માત્ર જૂનૂર ચોપડીઓ એક સારા પુસ્તકાલયની ગજા સારે છે.

પુસ્તકો અનેક પ્રકારના હતાં તેમ જ સારા દિન "ર નિત પ્રકટ થયાં જાય છે પુસ્તકના પ્રકારો વર્ણવતાં Bacon લખે છે કે, " Some books are to be tested, others to be swallowed and some few to be chewed and digested, that is some books are to be read only in parts, others to be read but not curiously and some few to be read wholly and with diligence and attention "

એક પુસ્તકને ખરીદવા પહેલાં તેને પસંદ કરતા ખૂબ સાવચેતીની જરૂર છે નીતિનાશને પણ દોરી જનારાં અસાધ્ય પુસ્તકો આજે ગસ્તે ગસ્તે ઉભરાઈ જાય છે આપણાં જીવનમાં રહેલી થોડી ઘણી પણ નીતિ ખરાબ પુસ્તકો ફગાવી દે છે એટલે જ તો કહેવામાં આવ્યું છે કે,
There is no worse robber than a bad book

કેટલીક વાર આપણે મહાપુરુષોના સમાગમની આકાંક્ષા કે જ્ઞાન મેળવવા ચાહીએ છીએ, પરંતુ જેટલા અંશે તે પૂરી કરવાને સામર્થ્યવાન છે તેટલે અંશે તેમનો અગત સમાગમ નથી જ અને એક મિના નેલિસ ખાસ જરૂરી થઈ પડે છે. પુસ્તકો કેમ વાંચતાં તેની આપણાં લોકોને હજી સમજી જાય છે. માત્ર રખત પસાર કરવાના અને મનરંજનના હેતુથી ન વલકયાઓનું વાચન-ઉતાવળે લઈ ચલવીએ છીએ પરંતુ નિષ્ક્રિય શબ્દ અને નવવિકા એ ત્રણમાં તો ખૂબ વિચાર પૂર્વક વાંચવું જોઈએ, ચિંતનની ખાસ રેવ પાડવી જોઈએ લેખકના મુદ્દાઓ પર વિચાર કરવાને મન મેળવવું જોઈએ ત્યારે જ અનિષ્ટન આનંદ મળે છે તેવો ઉપગ્રહકેતા વાચનમાં મળતો નથી પુસ્તકો વાંચતાં આપણે

Read slowly, pause frequently
and Think seriously

એ જ નિયમ ઉપર પ્રયાણ કરવું જોઈએ પુસ્તક કોઈપણ પ્રકારના પ્રથમ શિક્ષકની ગરજ સારું છે એ એક આદર્શ શિક્ષક હોવું જોઈએ એ બોલીને શિખવતો નથી પરંતુ બોલતા કરીને (વાંચતી વખતે) શિખવે છે એ વિચારોને માધ્યમ આપણા મગજમાં ભરી દેતા નથી, પરંતુ વિચાર કરવાની ફરજ પાડી પછી આપણાં વિચારો પરિસ્તર થયે મગજમાં ભરી દેતા શિખવે છે વિચાર વિનાનું વાચન એક હાલ વિનાની ખૂનસુરત બીજી છે ધણ જ થોડા વાચના વિચારે છે અને કેલેક્ષ થોડું પણ વિચારપૂર્વક વાંચન કરવા કહે છે. એક લેખકે એક વાર કહ્યું કે, "Many people are great readers. Now reading does not build the mind, thought alone builds it. We should read less, and think more, if we would have our minds grow and our intelligence develop."

હવે કાંઈ પુસ્તકાલયો માટે પુસ્તકાલયને જ્ઞાનમંત્રિ નામ આપનાર કોષ મહાન નર હશે કોષ અનન્ય પ્રકારનો તે મહાપુરુષ હશે અશ્વિનનાં દેશોમાં તો ટેરટેર મહત વાચનવાળો છે એક પણ એવું ગામકું હોવું કેમકે ન હશે કે જ્યાં એકાદ નાનું પુસ્તકાલય ન હોય હિન્દુસ્તાનમાં આપણું વડોદરા રાજ્ય જ્ઞાનપ્રચાર માટે ચિરકાલ અમર રહેશે એ કો ધન્ય ધડી હશે કે જ્યારે સદ્ગત મહાગાન સાહેબ સવાજીરાવે એવી જ્ઞાનપરબે ધી રથ પનાતો વિચાર આપ્યો હશે વડોદરા રાજ્યનું એક ગામકું ભાગ્યે જ એવું હશે કે જ્યાં રાજા અને પુસ્તકાલય ન હોય ભારત ના ઇતિહાસમાં, કેળવણી અને જ્ઞાન જોડેને નિશાળ, પુસ્તકાલય અને મહાગાન સવાજીરાવ એ વિગત ત્રિપુટી કાંઈ યુગોના યુગો સુધી સુવર્ણ અક્ષરે કોટાઈ રહેશે

એ તો કાંઈ અજ્ઞ જ જ્ઞાનયોગી વડોદરાની જૂનિ પર થઈ ગયો કે જેણે પોતાનું નામ જળકાંચ સમસ્ત જગતની અદર સદ્ગત મહાગાન સાહેબની અદર્શ ઉમેદ હતી કે 'મારા રાજ્યમાં એક પણ પુરુષ, સ્ત્રી યા બાળક અલણ ન રહે' કેળવણીના ફેલાવા અર્થે એમણે જેટલું કરી બતાવ્યું છે તેટલું જ બાકે તેથી કાંઈક વધુ એઓશ્રીએ પુસ્તકાલયના પ્રચારથી કરી બતાવ્યું છે આજે વડોદરા મગજની લઈ થઈ છે કે હિન્દુસ્તાનમાં પ્રથમ પકિતનું પુસ્તકાલય પ્રચારક રાજ્ય એ કે ઇ.સ. ૧૯૦૮માં એમણે 'સરકયુટેનીંગ લાયબ્રેરી' ની શરૂઆત કરી દીધી આથી ઇ.સ. ૧૯૦૬ થી પેટન્ટમાં એ પ્રવૃત્તિમાં અચી રહેના સદ્ગત શ્રી મોતીભાઈ અમીનના કાર્પમાં વેગ આવ્યો

મહુમ વિલ્લિયમ બોર્ડન જેવા પુસ્તકાલયના પ્રખર નિષ્ણાતને ૧૯૧૦ માં અમેરિકાના 'ન્યુહેવાન' ગામમાંથી મહારાજ સાહેમે દુદી ઠાઠી પોતાના ગળ્યના પુસ્તકાલય ખાતાના ડાયરેક્ટર બનાવ્યા. મનુષ્યપરીક્ષામાં અનેક દષ્ટાંતોમાં મહારાજ સયાજીરાવનુ આ દષ્ટાંત પણ લભ્ય છે. ઈ. સ. ૧૯૩૦-૩૧ના અંકમાં જ બતાવે છે કે ૧૯૩૦-૩૧ માં ૪૧ કરના પુસ્તકાલયો, ૭૧૮ ગ્રામ પુસ્તકાલયો, ૭ મહિલા અને ૩ માળ પુસ્તકાલય તથા ૨૧૬ (૧૯૫૨૧૬ ગ્રામ કરના) વાચનશાળો હતા. આજે ૧૦ વર્ષમાં તો એ આકાશ એટલા તો વિસ્તૃત બન્યા છે કે મહારાજ સયાજીરાવનના આત્મા આગળ એ જ્ઞાનદાતાના લભ્ય અમરણરેખા આગળ ગિર નખી પડે છે.

એક વાત ન નોંધીએ તો પુસ્તકાલયના એક પ્રાણુદાતાને અન્યાય કરેતો ગણાય એ પુસ્તકાલયનો પ્રાણ તે સદ્ગત શ્રી મોતીલાલ નરસિંહલાલ અમીન વડોદરા રાજ્યમાં પુસ્તકાલયન પ્રચારથી એ ચોગી પુરુષો જે તનમન પટ્ટી નાખ્યું તે ઇતિહાસના પાત્રે અમર રહેશે એમના થોડાજ વ સ ઉપર થયેલા અવસાને એક ભરે ફટકો આ પ્રવૃત્તિને પડ્યો છે એ તો ગયો, પરંતુ પોતાની પાછળ એવી સૌરભ અને પ્રેરણા મૂકે તો ગરો કે જે યુગયુગ સુધી કાયમ રહેશે.

આપણા દેશમાં પુસ્તકાલય તર્ફ લેતોને આકર્ષવા બેઠાએ તેટલો પ્રચાર થયો નથી એ બેદુકત છે. વડોદરાનો ઘણવો બીજા રાજ્યોએ લેવો બેઠાએ એ કાર્ય આદર્શ અથવાનેનું છે અનેક અથવાઓને મેં લેયા છે, જેમાં નવસારીના શ્રી સયાજી રૈલવ પુસ્તકાલયના અથવાદ શ્રી શક્તલાલ દવે જેવા ખુબ ચોડા હશે એ અથવાદ માટે તો સાક્ષર શ્રી રમણલા દેશાઈએ પણ એક ટેકાણું ગર્વથી નોંધ કરી છે.

પુસ્તકાલયની સ્થાપનામાં તેની પસંદગીના પુસ્તકો મુખ્ય ભાગ ભજવે છે. આપણે પુસ્તકના અભ્યાસ કરતાં વિષયોના અભ્યાસ તર્ફ દષ્ટિ રાખતો બેઠાએ એક આદર્શ પુસ્તકાલયના માટે Samuel Neil કહે છે કે, " Books which are to be studied should be the best of their class. Superior knowledge can never be acquired without converse with superior minds. Quality, not quantity, is the element by which a good library must be judged."

પુસ્તક અને પુસ્તકાલય માટે જેટલું બોલીએ અને જેટલું લખીએ તેટલું થોડું જ લેખાશે. એ વિષય અત્યંત વ્યાપક છે એને ચર્ચાતાં આખું પુસ્તક લખી શકાય. આપણે તો એટલું જ લેવાનું છે કે ભાગને ખૂણે ખૂણે પહેલા અપરજ્ઞાનો ફેલાવો ચાલ અને ફેલાવા પડી હામકામ પુસ્તકાલયની સ્થાપના થાય. મહારાજ સયાજીરાવને પગને પગને બીજા રાજ્યો પણ ચાને પુસ્તકાલયના પ્રચાર માટે આપણે ધણું કરી શકીએ એમ છે.

દેશના ધનાઢ્યો અને જ્ઞાનવીરોના હથેળીમાં એ ફરજ છે સમજતોના સૌજન્ય ઉપર આપણી ભારતની મહત્તા ઝુકી રહી છે. પશ્ચિમના અનેક દેશોનું વ્યક્તિગત સામાજિક અને સરકારી જીવન તેમના વાચનને જ આભારી છે. જગતના અનેક પ્રગતિશીલ દેશો તરફ દિ દિ કાંબી દષ્ટિ કરશે તો એ ખૂબ પ્રેરણા મેળવશે. સમાન્યતઃ એ એક આપણે ત્યાં સર્વવિદ્યુત ઉકિતને આગળ ધરવી બેઠાએ કે પ્રગતિના આતરજીવને ઘડતુ હોય, ઘડી રહ્યા પછી પોષતુ હોય તો તેને પુસ્તક વાંચતી કરે, એ શોખ તેઓમાં પડશે.

પુસ્તકો, સાર્વજનિક એકઠાથી એક બનવાની ભૂખ યાવી છે. 'કેરારવ' જેવી ગ્રેમગીતાના મર્જક કવિ 'કલાપી' કહેતા કે, "જીવીશ બની શકે તો એકલા પુસ્તકથી" એવી ભાવના આપણે પ્રત્યેક મનુષ્યે કેળવવી જોઈએ. પુસ્તકો વાંચવાની કળા આપણે કાય કરવી છે. Byron પુસ્તકો કેમ વાંચતા તે માટે સુદર માર્ગદર્શન નીચની કડીમાં કરે છે

"in reading Authors when you find
Bright passages, that strike your mind
And which, perhaps, you may have reason
To think on at another season
Be not contend with the sight
But take them down in black and white,
Such a respect is wisely shown
As makes another's sense one's own"

અતમા એટલું જ પ્રાપ્તિ થુ કે આપણા હિન્દ દેશમાં પુસ્તકાલયો ખૂબ પ્રચાર પામે અને જનતામાં વાપનની ભૂખ દિનપ્રતિદિન વધતી રહે

જે દિને મહારાજ સવાહરરાવ જેવા વિરલ પુસ્તકપ્રેમી રાજવીઓ આપણે ત્યાં પાકશે જે દિને સદ્ગત મેતીલાલ અમીન જેવા સર્વગુણમંવત આત્મર્થ ગ્રંથપાનો ભારતના પુસ્તકાલયો દીધાવશે, જે દિને આપણો દેશ રોગ્ય ગ્રંથ સાથે બીજા દેશોને ખતાવી અપશે કે આપણે ત્યાં ગ્રામેશ્વર પુસ્તકાલય છે અને તે કિને ભારત ૧૧ ક્રીતિ અખિન વિશ્વને હુણેહુણે બચાવી જશે +

—મીનુ બરજોરજી દેસાઈ

શ્રી

પુસ્તકાલયને મદદ (એક સંવાદ)

સ્વયં ગામડાનો સાર્વજનિક ચેરે.

(ગામડેકો સાર્વજનિક ચેરોમાં બેઠા છે અને તેમાં પુસ્તકાલયમાં સાધારણપણે રસ ધરાવતો એક માણસ આવે છે. સાથે પુસ્તક છે, બે ઘડી મનમાં વાંચે છે અને તેના અંગે વાર્તાલાપ નીકળે છે.)

કુતો માણસ—

કેમ ભાઈ! થુ વાંચો છો તે તો કહો તમે વાચતાં શીખ્યા તે અમને સલાહરુ પથ નહિ અને મનમાં જ વાંચવું ! આવું તે કાંઈ હોય ખરું ? થુ ગુપ્ત એ પડી છે તે તો કહો

+ નવસારી મહાત્મ પુસ્તકાલય પરિષદ માટે ખાસ લખાએલો નિબંધ

વાંચનાર—

ભાઈ, હું ઠીક વાંચુ છું, આ ચોપડી “ પુસ્તકાલય ” માસિક છે અને તેમાં એક દાતારે વાતવતમાં રૂ ૧૦૦૦ ની કિંમતની વિધાં ૩ જમીન પુસ્તકાલયને બક્ષીસ કરી તે વાંચું છું અને મારા મનમાં વિચારુ છું કે દાન કરનારા માણસો પુસ્તકાલયોમાં પણ સારાં દાનની રકમો આપે છે તમોને લાયબ્રેરીના ફાળામાં કોઈ વખત રકમ ભરવ અમે અગર પુસ્તકાલયના મંત્રી કહો તો તમો તે તરફ સહાનુભૂતિથી જુઓ છો, પણ કેટલાક તો બિલકુલ લક્ષ આપતા નથી, જેથી અમારા મનમાં વસવસો રહ્યાં કરે છે, કે આવું ક્યાં સુધી ચાલશે ?

(આ પ્રમાણે વાર્તાનાં પાંચ છે ત્યાં બીજો એક માણસ વચમાં બેસી કહે છે)

બીજો માણસ—

તમો કહો એ ખરૂં, અને અમે કહીએ એ ખોટું ? કારણ, મેં થોડું બધવા એટલે અમારૂં માનો તો નહિ, પણ સાંભળો. ગઈ સાતની વખત પચ્ચમીને દિવસે આપણા ગામના સૌ ભાઈઓ એકઠા થયેલા અને પુસ્તકાલયનો ફાળો કરેલો તેમાં અમોએ રકમ મોકલી છે, પણ અમારી પાસે ઉધરાણી કરે તો અમે આપીએ ને !

પહેલો માણસ—

એ જ તમારી જૂન છે પુસ્તકાલયપ્રવૃત્તિ આપણી છે, આપણા હિતની છે અને તેમાં ફાળો વગેરે આપણે પોતાએ કરી રકમ એકઠી કરવી જોઈએ. તેમાં તમો ઉધરાણીનું કહો છો તે વાજબી નથી તમારે તો ધાં-વેથી રકમ મંત્રીને આપી આવવી જોઈએ.

બીજો માણસ—

વાત ખરાં છે મંત્રી નિશળ ॥ શિક્ષક હોય, તેને નિયાજનું ગમ હોય વળી શિક્ષક ગામના હોય તો ઠીક પણ પરમામના હોય એટલે ગ્રોધપ બી વગેરેમાંથી તેઓએ પુસ્તક મળના બાલુ વ્યવહારિક કામ પણ તેને હોય તે પતાવતાં વખત મળે તો પોતે પુસ્તકાલયનું કામ ગામના હિત માટે કરે છે. તેમને કંઈ પગાર મળતો નથી અને પછી તેને દોષ દેવો તે કેવું ખરાબ કહેવાય !

ત્રીથો માણસ—

ભાઈ, જવાબોને એ વાત તમારા ગામમાં જેટલા મારનરો છે તે બધા ગામનાજ છે કયો મારતર લાયબ્રેરીમાં કામ કરવાનો રસ ધરાવે છે તે તો કહો તે તો પોતાની નિશળ અને બીજી વહેવારિક પ્રવૃત્તિઓમાં પડેલા છે

ગામના આગેવાન—

તમારે કરવું નહિ કંઈ અને બોમના દોષો જોવાની વાતો કરો છો તે સારું કહેવાય ? આપણે આપણા કામમાંથી વખત લઇને કેટલુંક બીજું સાર્વજનિક કામ કરીએ છીએ તે તો બતાવો ? ત્યારે બીજાના દોષો જ જોતાં આવડે છે કે બીજું કાંઈ !

૫૫૭—

મોઢાભાઈ, અમો દોષનું કહેતાં નથી, પણ આપણે તો બેકુત વર્ગના રહ્યા દિવસરાત કામ કરવું તેમાં પણ પેટપૂરવું આવડા જેટલું ન પાડે તો

પછી બીજી કામ તો કર્યાથી કરીએ, પરંતુ ગામમાંથી ધણા માણસો નોકરોએ કરે છે તેઓને પોતાના ખર્ચ જેટલું મળી રહે છે તેવાઓ અને ખાસ્તોએ મળી અઠવાડિયામાં એકજ વખત ભેગા થઈ ચોપડીઓ અને ચોપાનીઓ વગેરે સંભાળવાનું કાર્ય કરે તોપણ ગામને કંઈક ઉપયોગી થાય અને ધણી કામોમાં સરળતા થાય, પરંતુ તેવું કાંઈપણ ન કરવું અને પછી અમારા જેવા અબજને પૈસા આપવાનું કહેવું તે અમારે ગળે કેમ ઊતરે ?

વાચનાર—

ભાઈ સાહેબો જો આ ‘પુસ્તકાલય’ માસિકમાં બજેટની મૂલવણ સંબંધીને એક લેખ છે તે હું વાંચુ છું તમો સાહેબો (લેખ વાંચી રહ્યા બાદ બોલો છે)

માલખુ ? આવી વિટબણાઓ હોય છે આ તો કીક કે આપણા ગામની લાયબ્રેરીને આપણી સહકારી મંડળી વાર્ષિક રૂ ૧૫-૦-૦ આપે છે અને બે પાંચ જણા થોડી થોડી રકમ આપે છે તેથી મુશ્કેલી નથી, બાકી પુસ્તકાલય ચાલે જ નહિ સમજવાને !

ચોથો માણસ—

તમારી વાત ખરી પરંતુ હું તો અલગ છું છતાં ચોક્કસપણે કહું છું કે આપણા ગામમાં લાયબ્રેરીના બજેટ માટે બિલકુલ કાળજી લેવાતી નથી અને તે તમે પહેલાં વાંચ્યું તેમ તમો જ કહોને કે બજેટ બનાવી પુસ્તક કે માસિક અગર અઠવાડિક અર્થ સાપ્તાહિક સંબંધી તમારા ગામની લાયબ્રેરીવાળા તરફથી કંઈ કરવામાં આવે છે ખરું ? હું તો બેઠાંકુ માણસ છું તેથી ‘ પુલકાળ ’ કે ‘ સદેશ ’ વગેરે ગામમાં ક્યાંય વંચાવું હોય તો સાલળી લઉં છું બાકી ખરેખર આપણે બધાએ મળી બધાએ સાથે રહી અને બજેટમાં શું રાખવું અને શું ન રાખવું તે ચોક્કસ કરવું જોઈએ

પહેલો માણસ—

ભાઈ, તમે તો વાંચવાને બદલે વિખવાદ જેવી વાતો કરવામાં ઊતર્યા હવે તો કંઈક વાંચો તો કીક, જરા સાંભળીએ

ચોથો માણસ—

આમાં વિખવાદ જેવું કંઈ નથી એકબીજાની ચર્ચાથી આપણી સર્વેની ભૂલો સુધારી શકાય છે અને કામ સાર થાય છે આમાં આપણી મુશ્કેલીઓ કેમ ટળે તે જાણવા તથા વિચારવાનું મળ્યું, એને વિખવાદ ન કહેવાય.

વાચનાર—

કીક સાહેબો ત્યારે, હું આ એક વાર્તા “ સાડા ત્રણ દિવસમાં પુસ્તકાલય ” એ મથાળાની છે તે વાંચુ છું તે સાંભળો (વાર્તા વાંચી રહે છે)

એથી માણસ—

એવો લાઇ, આ વાર્તા વાંચી તેમાં સાકારથી દિવસમાં પુસ્તકાલયનું કેવું રૂપાંતર થયું તે કહો. અમે અત્યંત અત્યંત તે તમે ભવેલા ને રસતે દોરો તે રસતે દોગધએ ખાટી, તમારે ગામના આગેવાનેને અને લાયજેગીવાળાને કરવું કંઈ નથી અને ખાલી અમેને દેવ આપવા છે આપણા ગામની લાયજેગી નિતાળમાં છે તેથી બેઠકએ તેવો લાઇ મળતો નથી. આનો ગામમાં એક મકાન લાયજેગી માટે લાડે રાખે તેનું આપ વગસનું બાહુ હું આપીશ. મારે જેવું છે કે પછી તમે કેટલી પ્રગતિ કરો છો. મારે માનવું તો એમ છે કે તમારે કોઈએ કાંઈ કરવું નથી, વખતનો ભોગ આપવો નથી અને ખાલી એવાના બહુમાં પુઠવા છે ને પુસ્તકાલય ગામમાં લાવો તો સોમ પૂરતો લાઇ એ એમ હું ચોક્કસપણે કહું છું અને પછી જુઓ તમારો જેટલી મુશ્કેલીઓ છે તે હું થાય છે કે નહિ હું તો એટલે સુધી કહું છું કે આપણે સ્વતંત્ર પુસ્તકાલયનું મકાન લાડે ન રાખી શકીએ તો પણ આપણી મહાળી (સદકારી) સાથે પૂરતો સદકાર કરી તેના મકાન સાથે એક એરડો તો કરી શકીએ અને તેથી બને પ્રવૃત્તિઓ સાર્વજનિક છે તેનો પૂરો લાભ લઈ શકીએ એમાં મદદ નથી.

ઉપર પ્રમાણે ચર્ચાના પ થયાથી દરેક જણે એક વાત ચોક્કસ કહી કે આપણે પુસ્તકાલય હાલમાં લાડાનું મકાન રાખી તેમાં ગમવું અને બાકી જે વાગ્યા સુધી ગામના પટેલ અને મને આહવાઈ દસ સદકારી મહાળીના મતીએ પુસ્તકાલય બુલ્ડું ગળી પુસ્તકોની બાપ લેકરવો આવાં સુદર નવરસા પ્રમાણે દરેક દરેક ગામના આગેવાન તરત પુસ્તકાલયના ગયાને કારો ત્યારે ચોક્કસપણે આવી પ્રવૃત્તિઓ પાળી શ્રીમંત સદકારનો યતો ખર્ચ ખર આરો શકશે એમાં મદદ નથી.

—નારજીલાઇ ભગવાનલાઈ ખારક

સાહિત્ય એટલે વાણી નિલાસ નહી

આપ ! સહુ સતોએ તો જીવનમાં જીવતા તે સાહિત્યનું સર્જન કયું છે આપુ સાહિત્ય એટલે અનુભવનો માર Intellectual Conviction આપુ સાહિત્ય એટલે તેજ, રાહિત અને તપશ્ચર્યા આપણા નમ્મીદ-પ્રેમાર્ન-રાનેશ્વર-દુલસીદાસ અતુ સાહિત્ય સર્જી ગયા છે સાહિત્ય એટલે કેવળ વાણી વીલાસ નહી અવગત, વાણી વીલાસ જોઈએ ખરો પદ્ય લખતા હોય તે પ્રથમ જે જીવતા હોય તેજ ખર સાહિત્ય

x

x

x

ગુજરાતી ભાષાના ભક્ત

ભાષા કે કાંઈ માટે અભિમાન દોનું એ ઠીક છે પણ અભિમાન કરવા કે તો ભક્ત બનવું વધારે સારું છે. કારણ કે ભક્ત એવા કરે છે, જ્યારે અભિમાન બીજાની વા માટે છે

૧ ખેડૂનપોથી—સ પાઠકે શ્રી. વિદ્યુત સમગ્રવાલ કાઠારી, અને નગીનભાઈ સોમાભાઈ શેઠ, પ્રકાશક નવજીવન પ્રકાશન મોર્ગ, અમદાવાદ પૃષ્ઠ ૨૦૮, સાદુ પૃષ્ઠ મૂલ્ય રૂ. ૨-૪-૦

ખેતીવાડીના વિષય એટલે વિશાળ છે કે એની વૈજ્ઞાનિક રીતે જેટલી જણાવટ કરવામાં આવે તેટલી ઓછી છે અને એ રીતે જો એના અર્થ-ઉપયોગોનાં સદુપયોગ કરવામાં આવે તો તેના અનેક લાભો મેળવી શકાય

ગ્રામજનતા અને તેમાં પણ ખાસ કરીને ખેડૂતોને ઉપયોગી માહિતી-જેરી કે ખેતીવાડી, એને અંગે ટોરકેડેર, ખેડૂતોને લગતા કાયદા, તેમજ ખેતીવાડીમાં એ બધાની વિશેષતા વગેરે ઉપયોગી માહિતી લોકલાપમાં સ પાઠકોએ આ પુસ્તકમાં સમઢી છે

આ ઉપગત એ ઘેર એકા કરી શકે એવા શુદ્ધકોગો અને નિવજીવનમા ઉપયોગી થઈ પડે તેવી અનેકવિધ માહિતી પણ આપી છે

આ પુસ્તક ભલે ‘ખેડૂનપોથી’ તરીકે ઓળખાય, પરંતુ એમાં આપેલી માહિતી ગામડે વસતી સમસ્ત જનતાને પણ ઉપયોગી નીવડે તેવી છે એટલે ફરકે ધાર્મિક માણસ જેમ ગીતાને પેમાવા ધર્મપુસ્તક તરીકે ગણે છે અને પોતાને ત્યાં વસાવી નિતનપાઠ કરે એ, તેમ ફરકે ગ્રામજને પોતાના નિત્યજીવનકારમા ઉપયોગી નીવડે નેવા આ પુસ્તકને પોતાને ત્યાં વસાવી લેવું ધટે અને નિત્યજીવનમા પોતાને અપ લાગે તે તેમથી મેળવી લેવું ધટે

૨ સમૂહી કાંતિ—નેપક શા કિસોરલાલ ધ મરાઠાના, પ્રકાશક નવજીવનપ્રકાશન મહિર, અમદાવાદ કાઉન કન્યા પૃષ્ઠ ૧૬૪+૮, બોર્ડનું પાકું પૃષ્ઠ, મૂલ્ય રૂ. ૧-૮-૦

આ પુસ્તક લખીને ચેખકે વાચકસમુદાયમા એક ત્રિયા ચિન્તયારી મૂકી છે એ ચિન્તયારી જો ચોગ્ય સ્વરૂપ ધારણ કરી અનવ પ્રગટાવશે તો તેમાંથી જાનુ આ જર્જગિત થક મળેલુ એવું લાભુ બળાને લરમ જૂત થક જશે પરંતુ એ ચિન્તયારીનો અનન એવા ક્ષેત્રમા પ્રવેશ પામે તો જ અનનુ શક્ય છે હજી આપણો જનસમાજ એ પુસ્તકને અપનાવવાને તૈયાર થાય તેમ જણુ વ નથી જતાં કમે કમે એના પ્રચારકો ને પ્રચલશીલ રહેશે તો જરૂર આ પુસ્તકનું ધારું પશિયાળ આપી શકશે

આ પુસ્તકના વિચારો ધાર્મિક સામાજિક ક્ષેત્રમા એવી ધમ્મજની કાન્તિ લાવવાની પ્રેરણા આપે તેવા છે અને તેમાંથી બેકે બળરો નહિ તો જુદો જળવો પણ થવા પામે

અદાન વાચકો કરતાં વિચારશીલ વાચકો-શુદ્ધિપૂર્વક સમન્વય અને ધનના કરી શકે તેવા વાચકો-માં આ પુસ્તક પ્રચાર પામી તેનો શુદ્ધિપૂર્વકનો, વિચારોની ગહનતાને લક્ષમાં લઈને પ્રચાર કરવામાં આવશે તો તે વધુ ફળદાયી નીવડશે પુસ્તક લયોમા અવુ વિચારપ્રચૂર પુસ્તક જરૂર વમારી લેવાય

૩ સત્તરમા શતકના પ્રાચીન ગુર્જર કાવ્ય-અર્થે પાંચ શ્રી ભોગીલાલ જી સાહેબ, એમ એ, પ્રકાશક: ગુજરાત વિદ્ય મંડળ, ભદ્ર, અમદાવાદ કાઉન કદના પૃષ્ઠ ૨૦૮+૮૮, સાદું પૂઠું, મૂલ્ય રૂ ૨-૦-૦

ગુજરાત વર્નાકુલ મોસાવરી તરફથી પ્રાચીન માંદિત્યની હરનપ્રતોના સમ્રાટ અને સરોધનનું કાર્ય ચાલે છે. તેના રૂપ આ અગાઉ આના સરોધન પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવેલ છે

આ સંરોધન પરથી તે તે શતકના ગુર્જર ભાષા અને તાત્કાલિન પરિસ્થિતિનો ખ્યાલ મળે છે. એવો સરોધનમક આ અર્થ છે એમાં સત્તરમા શતકમાં થઈ ગયેલા આદ્ય ગુર્જર કવિ-ઓના કાવ્યો આપવામાં આવ્યા છે પ્રાચીન સાહિત્યના અભ્યાસીઓ તેમ જ ભાષાશાસ્ત્રના વિદ્યાર્થીઓને આ સરોધનમક ઉપયોગી નીવડશે

૪ માનસરોગવિજ્ઞાન-લેખક ડૉ શ્રી આગકજી અમરજી પાંડક, પ્રકાશક, કદ, પૂઠા વગેરે ઉપર પ્રમાણે મૂલ્ય રૂ ૧-૦-૦

આ પુસ્તકના લેખક ડૉ પાંડક આપણા સાહિત્યના વાચકોથી ભાગ્યેજ અજાણ હશે અગત્યવાર "પ્રસ્થાન" માસિકમાં અગાઉ આવના તેમના વૈજ્ઞાનિક લેખોથી એ માસિકના વાચકોને સુપરિચિત છે

આ પુસ્તકમાં એમણે માનસરોગના વિજ્ઞાનને લગતી સારી જણાવટ કરી છે માનસ-રોગ એ અન્ય શારીરિક રોગ કરતાં વધુ દરેક વિશેષ ઉપદ્રવકારી છે તે ભાગ્યેજ કોઈને સમજાવતું પડે તેમ છે તેમ છતાં આપણે ત્યાં શારીરિક રોગોની સારવાર માટેની ઇરિપતાલ કરતાં એને લગતી ઇરિપનાસો ઓછી છે, તે વધુ કેટલેક દુર્ગતે ભયપ્રદ લાગે તેવાં છે તે નેના આ દિશામાં દેશજનો અને રાજકર્તાઓએ ધણું ધ્યાન આપી રહે છે

પુસ્તકમાં લેખકે મનુષ્યના માનસિક રોગોના ઉદભવથી લઈને તેનાં કારણો, પ્રકાર વગેરે આપ્યાં છે માનસવિજ્ઞાનના અભ્યાસીઓને અને એને લગતું અર્થસામાન્ય જ્ઞાન મેળવવા ઇચ્છનારો આ પુસ્તક નિર્વિવાદ ગમશે.

૫ અક્ષરમાતના તાત્કાલિક ઉપાય-લેખક અને પ્રકાશક, શ્રી, ડૉ ગુણનાથ ગજારામ કદમ, અમરજી સભા પાછળ, વડોદરા ડેમી મોનપેજ પૃષ્ઠ ૧૪૪+૮, સાદું પૂઠું, મૂલ્ય રૂ ૧-૨-૦

આ નાનકડા પુસ્તકમાં અક્ષરમાત વખતે તાત્કાલિક ઉપાયો લેવાને લગતી માહિતી આપી છે કંઈક નાનો મોટો અક્ષરમાત થતા, આપણે યોગ્ય ઉપચાર કરાવે જ ને ગમરાઈ નહીં છીએ અને શુ કરવું તેની વિમાન્યમાં પડી નહીં છીએ તેવે પ્રવર્તે તાત્કાલિક શુ કરવું અને કેમ કરવું તેને લગતી માહિતી લેખકે આ પુસ્તકમાં આપી છે આપણે ત્યાં લેવાતી First Aid ની પરીક્ષાઓમાં પાંચ પુસ્તક તરીકે કામ લાગે તેવું આ પુસ્તક હોઈને તેનો એ દિશામાં ઉપયોગ આપી જ છે એના વિદ્યાર્થી વાચકો માટે પુસ્તકલેખોમાં આ પુસ્તક સુખે વસાવી લેવાય. પ્રમાણમાં મૂલ્ય કંઈક વધારે પડતું છે

૬ હીરામોલી-લેખક શ્રી ગમણનાથ નાનાયાલ શાહ, પ્રકાશક, ગુર્જર અચળ કાર્યાલય, ગાંધી રસ્તા, અમદાવાદ કાઉન કદના પૃષ્ઠ ૩૬, સાદું પૂઠું, મૂલ્ય ૦-૮-૦

આ આત્મોગ્ય પુસ્તક ણી આ પાંચમી આવૃત્તિ છે આપણે ત્યાં શ્રી ગો-રાજકોમાં આ-
શુભશોભા શોખ કેટલેક દગજો છે, પરંતુ તેની ઉત્પત્તિ છ માહિતી અણુવાની ભાગ્યે જ દરકાર
દરવામાં આવે છે તેમ છતાં કેટલોક તકશક્તિ ધરાવતાં હોય છે તેમને માટે સુલભ થઇ પડે
તેવા આ પુસ્તિકા છે એમા તેખે બાલમોગ્ય વાનાલરી શૈલીએ જાત જાતના હી । અને
મોતીને લગતી માહિતી સગળ બાવામાં ગજૂ કમી છે જિજ્ઞાસુ બાલ વાચકોને એ જરૂર ગમશે.
બાલપુસ્તકાલયોમા તો એ અનરય હોવુ થયે

ઉ રજાગોરા રાજાદુ સ-લેખક, પ્રકાશક, કદ, પૂઠા ઉપર પ્રમાણે મૂલ ૦-૮-૦

આત્મોગ્ય સાહિત્યમાં તેખે લખેલાં અને પુસ્તકોમાંનું આ પશુ એક છે એમાં રાજ-
દ સ પદોને લગતી વિદેશી ભાષામાં લખાયેલી એક રોમાંચક વાર્તા લેખકે રજૂ કરી છે ભાનુશૈલી
આત્મોગ્ય હોદ્દાને વિદ્યાર્થી વાચકોને એ ગમશે જ. એની વિશિષ્ટતા એની પ્રકટ થયેલી આ ત્રીજી
આવૃત્તિ જ દર્શાવી આપે છે જે પુસ્તકાલયોમાં એ ન હોય ત્યાં વસાવા લેવાય

૮ અ તરનાં અજનાગી-રચનાગ રવ શ્રી જોડાવાવ જ ચોધરી, પ્રકાશક, કદ, પૂઠા,
ઉપર પ્રમાણે મૂલ ૦-૧૨-૦

બાલ શિવાજીના ઐતિહાસિક કથાનકની આસપાસ યુધાયેલી આ પશુ એક બાલ-
મોગ્ય નાટિકા છે મ બાહુના અવશાન પછી શિવાજીના ક્રમિક ઉત્થાનને લગતી બળકોને
ત્રેખુલરૂપ થઇ પડે તેવી સવાદાત્મક આ નાટિકાના તાત્કાલિક સાળાસમારબોમાં બજરાય તેવી
પશુ છે આ પુસ્તકની આ ત્રીજી આવૃત્તિ છે

૯ મહાન વૈજ્ઞાનિકો-(ખ ૩ રજો)લેખકો, શ્રી ડૉ. સુરેશ મ. શેઠના, અને ડૉ. નરસિંહ
મુ. યાદ, પ્રકાશક ભારતી સાહિત્ય સંઘ લિ. અમદાવાદ કદ, પૂઠા, ઉપર પ્રમાણે મૂલ ૧-૦-૦
લેખકોએ અખિલ હિંદ રેડિયોના મુખ્ય મથકેથી આપેલા સાત વૈજ્ઞાનિકોના જીવનપરિચયને આ
પુસ્તકમાં સમ્રદવામાં આવેલ છે એમાં રોજટ બોહવ, કલ્પતીનિયસ, હેનરી ક્રેવેડીય,
આન્ટોઇ દાવોઝીઅર, કોડર્ડ નેનસ દુની ડેવી અને એનેસાન્ડો વોલ્ટા એમ સાત વૈજ્ઞાનિકોના
જીવનચરિત્રો માધ્યમિક શાળાઓના વિદ્યાર્થીઓને ઉપયોગી નીવડે તેવાં શૈલી અને માહિતીપૂર્વક
આપ્યાં છે. ક્ષતર વાચન તરીકે એ વિદ્યાર્થીઓમાં હીક કીક આરંભાત નીવડશે એવા વાચકો
માટે પુસ્તકાલયોમાં સુખે વસનાય

૧૦ બ સરી-લેખક અને પ્રકાશક શ્રી મનુભાઈ ર રાવ, ભાવનગર પ્રામિસ્થાન પુસ્ત-
કાલય સ સ ગઢળ લિ વડોદરા મુદ્રક શ ૧-૪-૦

લેખક એક ઉગતા અને ઉત્સાહી ઋતિ છે એમણે રચેલાં આ કાવ્યો સુકતકાવ્યો છે એમાં
ક ઈકે રસપ્રાસાદિકતા હોવા ઉપગત સુકન ગેયતા પશુ છે એટલે એ કદ જીને ધરી જાય તેવા છે
મેળાવડાઓમાં અને ક્ષતર પ્રમંગોએ એમાંના કેટલાક ગવાર્ધા છે અને ક ઇકે રૂપેરી પરદે પશુસ્થાન
મેળવી ચૂક્યાં છે, કવિની કાવ્યશક્તિ અને રસલાલિત્યની જમાવટ શ્રોતાઓને આકર્ષે તેવી છે
લેખક વધુ પ્રયત્નશીલ ગ્રંથેશો તો એથી પશુ વધુ ઉચ્ચગાળ કાવ્યો ગ્યવાની શક્તિ હેવાનું આ
પ્રાથમિક કાવ્યો જોતા પશુ જણાઇ આવે છે

મ. પ્ર. વ્યામ

જનલાલ દેવવાડા, ૫) પા. ધર્મગદાસ નયુદાસ કુકવાડા, ૫) પા. કાલી સ બેચરામ કુકવાડા, ૫) પા. શંકરલાલ ધર્મગદાસ પુ. મયુર, ૫) જે. પાળદાસ શિવદાસ દેવવાડા, ૪) રેવીસ વેળીદાસ કુકવાડા, ૪) જીવીદાસ ઉમેશદાસ ગમગા, ૩) ચંદ્રદાસ લટ્ટુદાસ ગમગા, ૩) મગદાસ મોહનદાસ ગમગા, ૩) મોહનદાસ ગણેશદાસ દેવવાડા, ૩) પા. નયુદાસ દયનંદાસ દેવવાડા, ૩) પા. જીવીદાસ મોનીદાસ દેવવાડા.

સા. પુ. આસોજ (તા. વડોદરા) ને ૩ ૫૧; અમીન સુનીભાઈ જુનાનાઈ તરફથી

સા. પુ. મેથી (તા. કરજણ) ને ૫) પા. રામભાઈ મયુગમધ તરફથી, ૫) પા.

ચંદ્રભાઈ મોતીભાઈ તરફથી

સા. પુ. જોતલવાસણ (તા. વિમનગર) ને ૫) પા. જોષતાદાસ જોષરાવાડા, તા. વિમનગર, ૫) પા. અમારાદર ગમારામ-દેવ, ૫) પા. જેઠા નાગ (મેરવાડ), ૧૧) પા. જોષતાદામ દાગદામ કતપુરા ૫) પા. માધવદાસ જોષતાદાસ કુકવાડા, ૭) પા. નાયુદાસ જુધરદાસ કસાગકુક, ૭) પા. પરસોતમ કાળીદામ હિનાવા, ૫) પા. રામદામ માધવ સોનીપુરા ૫) પા. શિવગમ પસા ગામલાસણ, ૫) પા. પરસોતમ રામચંદ દાસ, ૬) પા. લીલદામ ગમચંદ અદાપુર, ૫) પા. જોરા મેલા મકતુપુર ૫) પા. ગોપાળ મેદદાસ કસાગકુક, ૧૦) પા. મોહનદાસ જોષદાસ કુકવાડા, ૧૫) ગ્યારી લોકોની બનો તરફથી ૫) પા. મોહનદામ કુમેરદાસ જોતલવાસણ

મા. પુ. મુલીઆ (તા. ઝેરાણ) ને ૩ ૫) મહેતા રવાચંદર મનસુખરામ, ૩ ૧૫) પા. મોહનલાલ જનદાસ, ૩ ૧૦) પા. ત્રિભોવન મગગ, ૩ ૫) પચાળ કેશવલાલ તળવી, ૩ ૫) પચાળ નગેશમ કુમેર, ૩ ૧૦) પા. પ્રભુદાસ અંબાદાસ, ૩ ૫) પા. વરના મિતાંબર, ૩ ૫) પા. પ્રભુદાસ મોતી, ૩ ૧૦) પા. મણિલાલ દરગોવિંદ, ૩ ૬) રાજળ મુગદરામ મધાગમ, ૩ ૫) પા. રાહર લાલચંદ, ૩ ૫) વ્યાસ મોહન જદુગમ, ૫) પા. ત્રિકમ જોષગ, ૩ ૫) પા. મોહન લીલાચંદ, ૩ ૫) પા. કાલીગમ રણેશ, ૩ ૫) પા. જોષતા રામા તરફથી

(અનુસવાન પાન ૫૬૪ નું)

૧૭ હજરત મહમદ પેગબર સાહેબ-સેખઃ શ્રી રત્નભાઈ ન વડોદરા, મુદ્દા ૩. ૦-૮-૦

૧૮ ગામડાં અને સહકાર-સેખઃ શ્રી. રેશનનાલ અંબાલાલ કુકર, મુદ્દા ૩ ૦-૪-૦

૨૬ ગામડાં અને અશિશ્ય-સેખઃ શ્રી બાનુ જ શુક્લ, મુદ્દા ૩. ૦-૭

૨૦ પશુચિકિત્સા-સેખઃ શ્રી લક્ષ્મીપ્રસાદ રિશનાથ જપિ, મુદ્દા ૩ ૦-૪-૦

અન્ય પ્રકાશકો તરફથી મળેલાં પુસ્તકો

૨૧ મોતી-અનુદાદ શ્રી જયતિ દલાલ, પ્રાપ્તિસ્થાન બાગી સાહિત સપ-અમદાવાદ, મુદ્દા ૩ ૦-૧૨-૦

૨૨ ધર્મગેર-સેખઃ શ્રી ચુડાનગમ ભોજર અને શ્રી ધનસુખલાલ મહેતા, પ્રાપ્તિસ્થાન હેપર પ્રમોજી, મુદ્દા ૩ ૧-૦-૦

૨૩ અદ્યય શત્રુ-સેખઃ શ્રી મીનીદામ જાદવ, પ્રકાશક આદર્શ પુસ્તક બહાર-બદ, અમદાવાદ મુદ્દા ૩ ૩-૮-૦

૨૪ વ્યાપ્તિ-(એક પ્રશ્ન) સેખઃ અને પ્રકાશક શ્રી મીનુ દેસાઈ, મુદ્દા ૩ ૧-૮-૦

સન ૧૯૪૭-૪૮ના પુસ્તકાલય શિક્ષણવર્ગો

મામ પુસ્તકાલયોનું કામ કરનારા મંત્રીઓ તથા અધિકારીઓ માટે પ્રાનવાર તાલીમવર્ગો ભરવાની યોજના વડોદરા ગાંધી મંડળે વર્ગો યથા અમલમાં મૂકી જે હેતુના વિશ્વકુલ અંગે ઉપરિચિત થયેલી મોહવારી અને માધ્યમ ધી વગેરેની હાડમાગીને કારણે એ પ્રવૃત્તિ હેતુના ચારેક વર્ષનાં મોકુફ રહેલી તે ચાલુ સાનથી પુનઃ હાથ ધરવામાં આવી છે ચાલુ સાને તે પ્રવૃત્તિને લાભ નવચારી પ્રાંતને આપવાનું નક્કી કરી તેને માટે જરૂરી જાહેરાત એપ્રિલ અંકમાં પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવી હતી, તેમજ વ્યક્તિગત અનાવલ દ્વારા લાભતીવજગતી મંત્રીઓના મંત્રીઓને અમર આપવામાં આવી હતી જે તે પ્રાંતના વિદ્યાર્થીઓની સહાયે તરફથી પણ જરૂરી દુકમો છટકા હતા, જેથી તેમની આવશ્યક સહાય મળી હતી, વડોદરા પ્રાંતના વર્ગ આવથી મહાધના પોષ્ટના મુકામે તા. ૨૩, ૨૪, ૨૫ એપ્રિલના દિવસોએ રાખવામાં આવ્યો હતો, ત્યારે નવચારી પ્રાંતના વર્ગ મંદુરા મહાનના અનાવલ મુકામે રાખવામાં આવ્યો હતો. પચદ કમવડા એ જન્મે મહાનોએ અત્યાર પહેલાં આવો મોઢ જ વર્ગ ભરવામાં આવ્યો નહોતો. વર્ગ જે મહાનમાં ભરાય વર્ગના મંત્રી અધિકારી વર્ગનો જગત વર્ગનો લાભ ખામ લે એવી નીતિ નક્કી થયેલી હોવાથી જગતના વર્ગોના લાભ યેનારની સખ્યા જે તે મહાનના જ વિશેષ રહે છે, તે મુજબ પોષ્ટના તથા અનાવલના વર્ગોના લાભ નીચેના ભાષ્યોને લીધે હતો.

વડોદરા પ્રાંત સ્થળ : પોષ્ટના તા. સાનલી

લાભ લેનારની સખ્યા ૮

- (૧) સોમાભાઈ ગુણેડાભાઈ પોષ્ટ-અજેશ્વર, (૨) મુખ્યલાલ મોહનલાલ ભટ-કુડાવ, (૩) નાણેદર લ જયરા કર ભટ, મણીઆ (૪) મોહનલાલ જયરા કર ભટ કુનપાડ (૫) મણિલાલ ત્રિભોવનદાસ દેવે, પોષ્ટના (૬) સોમાભાઈ જેસગભાઈ ચૌહાણ (૭) મગનલાલ કેસનલાલ શાહ સાવથી અને (૮) ચિમનલાલ જટાણક

નવચારી પ્રાંત : સ્થળ અનાવલ તા મહુવા

લાભ લેનારની સખ્યા ૩૨

- (૧) ધનમિ ગભાઈ મુળજી પુના (૨) ગોવિંદભાઈ વાનભાઈ, અનાવલ (૩) પુલકસિંગ મવજભાઈ મટનાગ (૪) હીરાભાઈ ગણુડાભાઈ, વહેવલ (૫) ગોસાભાઈ ઝીણાભાઈ (૬) હોટુભાઈ ગંગજીભાઈ, મહુવાગિયા (૭) ઇન્દુભાઈ ગભાઈ (૮) લીમજીભાઈ રામજીભાઈ, રોષપુર (૯) ઝીણાભાઈ મગજભાઈ, સાંયા (૧૦) મણુપતિય કર હરિપ્રસાદ, ઓડય (૧૧) નગેતમ ભગવાનદાસ પટેલ, કરચેડીઆ (૧૨) નાયુભાઈ ગોવિંદજી પટેલ, (૧૩) કાલિદાસ બેયરભાઈ, બીડખડી (૧૪) દલસંગ શામજી, વાણીપુરા (૧૫) કીકભાઈ ગોવિંદજી, વાંસકુષ (૧૬) બાહુભાઈ નન્દેરામ પાંક, કેસ (૧૭) ગોવિંદજી કાશીદાસ દેહવાણ, (૧૮) લક્ષુભાઈ દેસાઈ, આમચ (૨૦) પ્રેમાભાઈ હસનજી, પેળાકુષ (૨૧) ડાભાભાઈ જનાભાઈ ઘડોઈ (૨૨) દુલ્લભભાઈ નાગજી, કાન્દી (૨૩) દેસાઈ મુળજીભાઈ-ધડીઆ (૨૪) લુભાઈ નાગજી, કુમરી (૨૫)

ચદસિ હ હાંચાભાઈ, વાંક (૨૬) ઘેલાભાઈ મહારી, બોરીઆ (૨૭) કદયાણુજી લાણાભાઈ પટેલ, કુરેલ (૨૮) અબાએન દયાળજી પટેલ, લક્ષ્મણપોઝ (૨૯) કાંતિલાલ ગુલામદાસ દલાલ, અનાવલ (૩૦) જયુભાઈ દલપતગમ જોશી મહુવા (૩૧) રસેન્દુભાઈ ડાહ્યાભાઈ દેસાઈ, મહુવા (૩૨) નિર્ભયરામ ગણપતરામ વૈદ, કામરેજ

સાવત્રી મહાલનુ પોષ્યા ગામ મહાલના એક ખુશામાં આવેલુ હોઇ ત્યા જવા આવવાનુ વિકેટ હોવાને તે લીધે તેમજ પ્રચારકામ માટે પૂરતો સમય ન મળવાને લીધે એ વર્ગ ધાર્મી પ્રમાણે સ્વરણ બની શક્યો નહોતો ત્યારે નવસારી પ્રાંતમાં અનાવલના વર્ગની હાજરી નવસારી પ્રાંતમાં આ પહેલા ભગઈ ગયેલા કોષ્ટપણુ પુ શિક્ષણ વર્ગના કરતાં વધારે હતી બને પ્રાંતમાં યજ્ઞને કુલ ૪૦ જણે પુસ્તકાલય વહીવટની તાલીમ આણુ સાથે લીધી છે મદરહુ બને સ્થળોના વર્ગોમાં પુસ્તકાલયપ્રવૃત્તિનો ઇતિહાસ, વ ગાંધીની પુ પ્રવૃત્તિની યોજના, તેના ધાગધોગણુ અને વહીવટ તથા દફતરી કામ, બજેટ-નિવેદન, પુસ્તક પસંદગી, પુસ્તકોનો વિધિ ને વર્ગીકરણ, ઉપગાન પુસ્તકાલયપ્રવૃત્તિ પોષક વિવિધ યોજનાઓની મૌખિક સમજુત ઉપરાંત વર્ગીકરણ કામનું ક્રિયારમક શિક્ષણ આપવામાં આવ્યુ હતુ.

પોષ્યાના વર્ગનુ મ આલન વ. રા પુ મહળના સહમત્રી રા ચોકસી. તથા ગાંધી પ્રચારકે ગ વલ્લભભાઈ પટેલે કયું હતુ, અને છેવટે દિવસે પુ ખાતાના મદદનીશ વ્યવસ્થાપકશ્રી ઉમેદભાઈ સાહેબે પણ પોતાની હાજરીનો લાભ આપ્યો હતો, ત્યારે અનાવલના વર્ગનુ સ આલન સહમત્રી રા ચોકસીએ, પ્રાંત પ્રચારક રા જગનભાઈને સાથે રાખીને કયું હતુ, અને એ રીતે રા. જગનભાઈને વર્ગસ આલનની તાલીમ મેળવવાની તક આપી હતી પોષ્યાના વર્ગમાં પણ પ્રાંત પ્રચારક તરીકે શ્રી જગનભાઈએ હાજરી આપી રસોડાના કામમાં મદદ કરી હતી

ના. ન. ચોકસી

સહમત્રી

વ રા પુ મહળ

પુસ્તકાલયોની તપાસણી

પ્રચારકાર તેમજ માનદ પ્રચારકોએ નીચેના સ્થળોની મુલાકાત લઇને ત્યાંની પુસ્તકાલય યા વાચનલય સંસ્થાઓની તપાસણી કરી છે અને દફતરી તથા પુસ્તકાલય ગોઠવણીની અવ્યવસ્થા દૂર કરી છે, વર્ગીકરણ તથા વાચનપ્રચારની કામગીરી બજાવી છે

(૧) વડોદરા નવસારી પ્રાંત પ્રચારક રા. જગનભાઈ મથુરભાઈ પટેલ

માહે ઝોખિલ કામરેજ મહાલનાં— (૧) કાસમાડી સીમાડા (૨) મેગવા (૩) આસ્તા (૪) ઝોરણા (૫) દીમસ (૬) જેઘગ (૭) દીબા (૮) દેલાડ (૯) મામપુગ (૧૦) નેગોડ (૧૧) અગવી (૧૨) ખાનપુગ (૧૩) વિદાણુ (૧૪) મેવણી (૧૫) ગેખપુર (૧૬) વેજાંજ (૧૭) ધેગણુપારડી (૧૮) ઝોરણા મહિયા પુ., કા દિ. ૨૬ : પુ ૩૫૩ વાંચવા આખાં ૨૨૭

માહે જીનમાં-કામરેજ મહાલનાં (૧) વરીઆવ, નવમારી મહાલનાં-(૨) મરેલી (૩) કગખટ (૪) ભાઠા (૫) ચાંગરોન (૬) ભોગમી (૭) ઉભગટ (૮) દાતી (૯) નીમળાઇ (૧૦) બીનાર (૧૧) દેવવાડા (૧૨) વડોતી (૧૩) પદ્મજી (૧૪) અનુરા (૧૫) મીમળગામ, માગરોળ મહાલના - (૧૬) હથોડા (૧૭) હુદાગ (૧૮) આકડોદ (૧૯) ગીજરમ (૨૦) કોસાડી, નવસારી મહાલના - (૨૧) પાસરા (૨૨) પોપડા (૨૩) આસણા (૨૪) કાળાકાળા (૨૫) કામેવ (૨૬) નડોદ (૨૭) મહુવર, કામગીરી દિન ૨૨ ૩૫૩ વાંચવા આપ્યા ૩૭૭

(૨) મહેસાણા અમરેલી પ્રાંત પ્રચારક રા. ચિમનલાલ જ. દવે

માહે એપ્રિલમાં મહેસાણા મહાલના - (૧) મેવડ (૨) લીચ (૩) ભેસાણા (૪) અંબાસણ (૫) મહલપુર (૬) આમાપુરા (દીવાનપુરા) (૭) ભાસરિયા (૮) મુદગડા (૯) સીડો-સણા (૧૦) ભોરીઆતી (૧૧) નાંગવપુર (૧૨) આંખતીઆસણ (૧૩) નવી મેઘવા (૧૪) જોરજી (૧૫) ચલોવા, હારીજ મહાલના (૧૬) ભોગતવાડા (૧૭) જમણપુર કામગીરી દિન ૨૪

માહે મે મહિનામાં હારીજ મહાલનાં - (૧) પીપલાણા (૨) વાંચા (૩) દુના-વાડા (૪) હરીજ (૫) અડીઆ, ચાલુસ્મા મહાલના (૬) મોટરા (૭) ખેયગજી (૮) કાલરી (૯) કોષા, પાટણ મહાલનાં (૧૦) ધાણોજ (૧૧) દુધાગમપુરા કા દિ ૨૧

તપાસણી દરમ્યાન પ્રચારક ભાષ્યોએ જે ખામીઓ દર્શાવી હોય તે વેળાસર સુધારી લેવા તથા જેને સૂચના-સમજૂત આપી હોય તે દરેકને ચોખ્ખ અમલ તાકીદે કરી નાખવા જે તે સંસ્થાના મંત્રી ભાઈઓને લેવામણ કરવામાં આવે છે

તા. ન. એપ્રિલી

સહમંત્રી

વ રા પુ મડળ

વડોદરા રાજ્ય પુસ્તકાલય મડળ

જાહેરાત નં. ૫ સને '૪૭-૪૮

વિષય:—જૂથ પુસ્તકાલય મડળોએ વાર્ષિક સભા ભરવા બાબત

પુસ્તકાલય ખાતાના વટહુકમ નં. ૧૩ તા. ૮-૩-૩૦થી ગળ્યતા દરેક જૂથ પુ મડળની વાર્ષિક સભા દર વર્ષે ઓગસ્ટના પહેલા વા બીજા રવિવારે ભરવા કહ્યું છે તે મુજબ મત ૪૮-૪૯ ના નવા વર્ષની વાર્ષિક સભા ઓગસ્ટ ૧૮ના બીજા રવિવારે તા ૮-૮-૪૮ના રોજ ભરવાનું અને તેમાં નીચે જણાવેલા કામો કરવાનું ગળ્યતા દરેક જૂથ પુ મડળના મંત્રીઓને ખાસ સૂચવવામાં આવે છે

આ મલામાં, જૂથમાં આવેના તમામ પુસ્તકાલયો-નાચંદાલયોના મંત્રીઓએ આવવાનું હોય, જૂથ મંત્રીએ સભાની તારીખના આગ-પાત્ર દિવસ અગાઉ પોતાના જૂથના જે તે પુસ્તકાલય-વાચનાલયના મંત્રીઓને સદર તારીખે સભામાં આવવાનું આમત્રણ મોકલી આપવું જૂ મં આવેલાં તમામ પુસ્તકાલયના પૂરી થયેલી સામનાં વાર્ષિક નિવેદન તથા નવીન સાલનું બજેટ તમામ મંત્રી ભાઈઓએ એકઠા થઈને, આજ સભામાં ભરવાના હોવાથી તેને લગતા સાંપત્તિક કાગળો તથા બીજા જરૂરી દસ્તાવેજ પશુ સાથે લેતા આવવાનું દરેકને ખાસ સૂચવવું.

આ ત્રણમાં નીચેના કામો કરવાની ભલામણ છે

- ૧ જૂથમાંના દરેક પુસ્તકાલયે પોતાનું વાર્ષિક નિવેદન પોતાના પત્રકો ઉપરથી તૈયાર કરવું.
  - ૨ સને ૧૯૪૦ના જુલાઈ અંકમાં પ્રમિદ્ધ થયેલ પુસ્તકાલય ખાતાની સૂચના નં ૫૨/૩૯-૪૦માં જણાવ્યા પ્રમાણે (સહકારના ધોરણે બજેટ બનાવવાની યોજના) દરેક પોતાના પુસ્તકાલયના બજેટ બનાવના.
  - ૩ મહાલ પુસ્તકાલય મંડળના વ્યવસ્થાપક મંડળ માટે જે પ્રતિનિધિઓની ચૂટણી કરવી અને મહાલ પુ મંડળને તે નામોની ખજાર આપવી
  - ૪ આ ત્રિવાય (૧) જૂથમાં આવેલાં પુસ્તકાલય વિનાના રાજાવાળા ગામેએ પુસ્તકાલય ઉઘાડવા (૨) જૂથમાં આવેલા પુસ્તકાલયોની તપાસણી કરવા તથા (૩) મહાલ અને ગામ પુ મંડળ તરફથી યોજાતી રિપ્ટ વાચનની પરીક્ષાને લાભ લેવા લેવાડરવા તથા ગામે ગામ વાયક મંડળો ગ્રાપનાર વગેરે બાબતોના પ્રશ્નો પશુ વિચારવા
- આ સલાના અહેવાલની એકેક નકલ, સભામાં હાજર રહેલા મંત્રી ભાઈઓનાં નામ-ગામ સાથેની મહાલ, પ્રાંત અને રાજ્ય પુ મંડળોએ દરેક તરફ સભા ભગમ્મ ગયા પછી દિ ૮માં દરેક જૂથ મંડળના મંત્રીએ અચૂક મોકલી આપવી
- તા ૬ કોષ્ટક હા-એ ઉપર જણાવેલી તારીખે સભા બેઠકાની ન સકાય તો તે પછીના ગવિવારે તો સભા ૪૨૦ ભરવી જ

વરો
તા. ૧-૭-૪૮

ગામનાથ કા. પટેલ
મંત્રી, વડોદરા રાજ્ય પુસ્તકાલય મંડળ

વડોદરા રાજ્ય પુસ્તકાલય મંડળ

જાહેરાત નં. ૬ સને '૪૭-૪૮
વિષય

મહાલ પુ. મંડળોએ વ્યવસ્થાપક મંડળની વાપિક મહાલ ભરવા બાબત.

પુસ્તકાલય ખાતાના વટફટક નં. ૧૪/તા ૮-૭-૩૦ થી નાજવના દરેક મહાલ પુ. મંડળની વ્યવસ્થાપક સભા દર વર્ષે એપ્રિલના ત્રીજા વા એથા ગવિવારે ભરવાનું કયુ છે. તે મુજબ સન ૪૮-૪૯ના નવા વર્ષની વાર્ષિક સભા એપ્રિલ ૪૮ ના એથા ગવિવારે તા ૨૨-૮-૪૮ એ પોતપોતાના મહાલના અનુક્રમ પડતા રથએ ભરવાનું અને તેમાં નીચે જણાવેલા કામો કરવાનું, રાજવના દરેક મહાલ પુ મંડળના મંત્રીઓને ખાસ સૂચવવામાં આવે છે

જે તે મહાલનું મહાલ વ્યવસ્થાપક મંડળ, જે તે મહાલના જૂથ મંડળોએ નવા વર્ષની પોતાની વાર્ષિક સભામાં ચૂટેલા બળે પ્રતિનિધિઓનું અને જે તે જૂથમંડળ તરફથી નવા વર્ષના પ્રતિનિધિઓના નામ-ગામ આપ્યાં હોય તે પ્રતિનિધિઓને, સલામી તારીખના એક અઠવાડિયા અગાઉ સલામી તારીખ, રથ, વખત તથા રગનાના કામોની યાદી સહિત એક આમ ત્રણ પત્રિકા મહાલ મંડળના મંત્રીએ મોકલવી જે જૂથ મંડળ તરફથી પ્રતિનિધિઓનાં નામ-ગામ આપ્યાં ન હોય ત્યાં તે જૂથ મંડળના મંત્રી તરફ આમ ત્રણ મોકલવું અને એમાં જે પ્રતિનિધિઓને ચૂટીને મોકલવા જણાવવું

* આ સભામાં દરેક મહાલ મહાલ મહાલ નીચેના કાર્યો ખાસ કરવાના છે

- ૧ મહાલ પુ મહાલના મંત્રીને રજૂ કરેલા, પૂરી થયેલી સાનના નિવેદન તથા દિવાન મંત્રી કરવા
- ૨ જૂથ મહાલ તરફથી ચૂંટાયેલા પ્રતિનિધિઓમાંથી જ એક પ્રમુખ તથા મંત્રીની ચૂંટણી કરવી
- ૩ પ્રાંત પુ મહાલ માટે કરવા, પુસ્તકાલયોમાંથી એક અને ગ્રામ પુસ્તક નયો તરફથી એક એમ બે પ્રતિનિધિઓની ચૂંટણી કરવી અને તે ન મો પ્રાંત મહાલ તરફ મમયસર મોકલી આપવાની મંત્રીને સત્તા આપવી
- ૪ નવા વર્ષમાં મહાલે કરવા જોઈએના કાર્યોનો વિચારણા કરી કાર્યક્રમ મોકલવો તથા તે માટેનું અંદાજ નોંધ મંત્રી કરવું.

ટીપ - નવા વર્ષના કાર્યક્રમમાં નીચેના પ્રશ્નો ખાસ વિચારવા,

૧ મહાલ પૂર્ણ રીતે વા ની નીકાશ - વા બાબત ૨ શાળાવાળા ખાસી રહેતાં ગ્રામોએ પુસ્તકાલય ઉધાડવાની તજવીજ કરવા બાબત, ૩ મહાલનું દરેક પુસ્તકાલય નવીન વર્ષનું અંદાજ બનાવે તથા પૂર્ણ થયેલી માલનું નિવેદન કરેલી મુદતમાં મોકલી આપે તેવી તજવીજ ગમ્મત બાબત, ૪ મહાલ માટે માનદ પ્રચારક નીમવા બાબત, ૫ સહકારના ધોરણે અંદાજ-પત્રો બનાવવાની યોજનાનો પ્રચાર કરવા બાબત, ૬ ગમ્મત પુ મહાલ તરફથી યોજાતી શિષ્ટ-વાચનની પરીક્ષાનો તથા શિક્ષણ વગેરેના લાભ લેના-લેખકોના બાબત વગેરે વગેરે

આ સભાના કાર્યક્રમના અહેવાલની અંકે નકલ, (સભામાં હાજર રહેના લાહચોના નામ તથા ગામ સાથેની) મહાલ મહાલના વાર્ષિક નિવેદન સહ, પ્રાંત પુસ્તકાલય મહાલ અને રાજ્ય પુસ્તકાલય મહાલ તરફ સભા ભાઈ ગયા પછી દિન ૮ માં દરેક મહાલ ખામ મોકલી આપવી

તા ૬ ઉપર જણાવેલી તારીખે કોરમ (ખાંચ પ્રતિનિધિની હાજરીનું) ન થવાના કારણે સભાનું કામ મુલતવી રહે અગર કાર્ગ નારણસર તે દિવસે સભા જ બોલાવવાનું મોકલે રાખવામાં આવે તો તે પછીના રવિવારે તો સભા જરૂર ભરવીજ.

વસે
તા ૧-૭-૪૮ }

રામભાઈ કા. પટેલ
મંત્રી, વડોદરા ગમ્મત પુસ્તકાલય મહાલ

વડોદરા પ્રાંત પુસ્તકાલય મહાલ

જાહેરાત નં. ૧, સને '૪૭-૪૮

વિષય

પ્રાંત મહાલની, પુસ્તકો સાથેની ફરતા પુ ની પેટીઓની માગણી કરવા બાબત

મન ૧૯૩૩ની સાલે વડોદરા પ્રાંત મહાલ તરફથી, પુસ્તકો સાથેની ફરતા પુ ની પેટીઓ નંગ ૭૨ બનાવી તે પ્રાંતના ૧૮ સ્થળોએ, આલુમાલુના પુસ્તકાલય વિનાના ગામડાંમાં પુસ્તક વાચનના પ્રચાર અર્થે મોકલી આપવામાં આવી હતી, પણ હવે તો શાળાવાળાં તમામ

ગામોએ પુસ્તકાલયો ઉધડી ચૂક્યા હોય, તેમજ જે તે સ્થળે મોકલેલી પેટીમાંના પુસ્તકો પણ જૂનાં થઈ ગયેલાં હોય, એ પેટીઓ જે તે સ્થળેથી પરત મેળવી લેવાની કરવાથી, તે વડોદરા પરત મેળવી લેવામાં આવી છે હવે એ પેટીઓ (પુસ્તકો સાથે), વડોદરા પ્રાંતનાં જે પુસ્તકાલયો, પોતાના પુસ્તકાલયના પુસ્તકો, પેટીઓમાં ભરી, ફરતા પુ ની યોજનાથી પોતાની આજુ-બાજુના ગામડાંમાં પુસ્તકાલયનને પ્રચાર કરવાની ઈચ્છા રાખતા હોય તેવા પુસ્તકાલયોને કાયમને માટે આપવાની વડોદરા પ્રાંત પુ મંડળે નીચે પ્રમાણેના ઠગન નં ૬/૪૭-૪૮ થી ઠગવું છે

“ પ્રાંતના કર્યા વાગ્યા પુસ્તકાલયો, પોતાની આજુમાજુના ગામડાંમાં પેટીમાંના પુસ્તકો તથા પોતાના પુસ્તકાલયનાં પુસ્તકો પચાવચનો લાભ આપવા ઈચ્છતા હોય તેવ પુસ્તકાલયોની માગણી આવેથી તે દરેકને જે તે સ્થળની જરૂરીયાત અને સગવડ પ્રમાણે પુસ્તકો સાથે પેટીઓ મોકલી આપવા કરાવવામાં આવે છે

ઉપર પ્રમાણે વડોદરા પ્રાંતનાં જે પુસ્તકાલયો કાર્ય કરવા માગતાં હોય તે પુસ્તકાલયોના મંત્રીલાઈઓ ઓગસ્ટ '૪૮ આખર મુધીમાં અમારા તરફ ફરતા પુ ની પેટીઓની માગણી કરશે એવી આશા છે તા ૨-૭-૪૮

વડોદરા પ્રાંત પુ મંડળ }
C/o મેન્ડ્રસ લાયબ્રેરી-વડોદરા }

ચીમનલાઈ હુ અમીન
મંત્રી, વડોદરા પ્રાંત પુ મંડળ

મધ્યવર્તી પુસ્તકાલય ખાતુ

સાર્વજનિક પુસ્તકાલય શાખા

જાહેરાત નં. ૨/સન ૪૭-૪૮

વિષય :

પુસ્તકાલય ખાતા તરફથી ધારી મુકામે ભરાયલા પુસ્તકાલય શિક્ષણવર્ગનું પરિણામ.

સુદોત્તર પુનર્ચના અંગે પુસ્તકાલય ખાતા તરફથી જે જે યોજનાઓ ઘડેલી, તેમાંની એક યોજના, પ્રાંતવાર ૧૫ દિવસનો પુસ્તકાલય શિક્ષણવર્ગ ઉધાડવાની હતી આ યોજનાના સન' ૪૫-૪૬ માં મંજૂર થવાથી તેનો પહેલો વર્ગ તે જ વર્ષમાં દ્વારકા મુકામે ભરેલો, તે પછી સન ૪૬-૪૭ માં બીજો વર્ગ અમરેલી મુકામે ભરેલો અને તે પછી આજુ વર્ષમાં ધારી મુકામે મે માસની તા ૧૬-૫-૪૮ થી તા ૩૦-૫-૪૮ સુધી ભરવામાં આવ્યો હતો આ વર્ગનો લાભ લેનાર કુલ ૩૪ શિક્ષકો હતા ૧૫ દિવસના વર્ગને અતે એ દિવસ પરીક્ષાના રાખેલા પહેલે દિવસે પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિનો અને બીજે દિવસે પુસ્તકો અને વર્ગાકરણનો પ્રમુખપત્ર હતો પરીક્ષામાં તમામ શિક્ષક લાભ્યો એકા હતા અને એ તમામ લાભ્યો ઉત્તીર્ણ પણ થાય છે તેમનાં નામ નીચે પ્રમાણે છે

ઉ. મો. પટેલ

વડોદરા, }
તા ૫-૭-૪૮ }

મદદનીશ વ્યવસ્થાપક
પુસ્તકાલય ખાતુ.

નંબર	નામ	ગામ	માર્ક
૧	શ્રી ભગવાનજી કરસનજી અનંતજીયા	ખાંભા	૧૫૯
૨	„ પોપટલાલ ગોકળદાસ સુધવી	વીરપુર (તા. ધારી)	૧૫૯
૩	„ લાભજી કર રેવાચ કર જોષી	ધુધુણીયા (તા. દામનગર)	૧૫૭
૪	„ ભાણુભાઈ દાનભાઈ નેઅલીયા	ગતનપુર	૧૫૧
૫	„ પ્રાણજીવનદાસ વીરજીભાઈ	ભલગામ (તા. ધારી)	૧૫૦
૬	„ જટારા કર હરિજી કર જોષી	દેવરાજીયા (તા. અમરેલી)	૧૪૭
૭	„ નંદલાલ પ્રભાસ કર મહેતા	સરભાડા „	૧૪૬
૮	„ અમરેશ્વર કચ્છાસ કર પાઠક	છભાડીયા (તા. દામનગર)	૧૮૨
૯	„ અમરભાઈ નાજીભાઈ ખુમાણ	દલખાડીયા (તા. ધારી)	૧૪૦
૧૦	„ રામરા કર વસનજી ઠાકર	કેરાળા (તા. અમરેલી)	૧૩૫
૧૧	„ જયતીલાલ કાનજી જાની	ખીજડીવારદ ડીયા „	૧૩૨
૧૨	„ જ્યેષ્ઠભાઈ દીપીરભાઈ આહીર	હગમડીયા (તા. કોડીનાર)	૧૩૧
૧૩	„ નાનાલાલ રૂ દાવન ઉપાધ્યાય	કોડીનાર	૧૩૧
૧૪	„ જટારા કર જગનલાલ વ્યાસ	માનવજી (તા. અમરેલી)	૧૩૦
૧૫	„ ગદ્દભાઈ મચ્છરી કેર	ભલગામ (તા. ધારી)	૧૩૦
૧૬	„ લક્ષ્મણસિંઘ દેવીસિંઘ જાડવ	ધારી	૧૨૮
૧૭	„ જગાભાઈ ભગવાનભાઈ	ધારગણી (તા. ધારી)	૧૨૭
૧૮	„ પ્રભાસ કર હરજીવન પંડ્યા	કાજ (તા. કોડીનાર)	૧૨૪
૧૯	„ નારણસિંહ નયુભાઈ જજીકાટ	વેલજી „	૧૨૪
૨૦	„ રેવાશંકર કાળીદામ પંડ્યા	અરબેજ „	૧૨૨
૨૧	„ નારણભાઈ લક્ષ્મણભાઈ મારીયા	ગાલીંગ „	૧૨૧
૨૨	„ ધારશીભાઈ મોહનલાલ વસાણી	ગોવિંદપુર (તા. ધારી)	૧૨૦
૨૩	„ હરગોવિંદ કેશવલાલ ત્રિવેદી	ગણેશગઢ (તા. દામનગર)	૧૧૯
૨૪	„ મકનજીભાઈ બહેચરભાઈ જોષી	મોટા માવડીયા (તા. અમરેલી)	૧૧૭
૨૫	„ પ્રતાપગાય નારણજી ત્રિવેદી	મોટા આંકડીયા „	૧૧૪
૨૬	„ મનુભાઈ શિવરા કરભાઈ ભટ્ટ	સરખડી (તા. કોડીનાર)	૧૧૪
૨૭	„ ભાઈશંકર મણિશંકર ભટ્ટ	માગવાપાળ (તા. અમરેલી)	૧૧૩
૨૮	„ જટારાંકર કાળીદાસ જોષી	પણુદર (તા. કોડીનાર)	૧૦૯
૨૯	„ ખોડાજી મીઠાજી ગઢવી	શાહપુર (તા. રતનપુર)	૧૦૬
૩૦	„ હગોવિંદ પ્રભાસ કર ઉપાધ્યાય	વડનગર (તા. કોડીનાર)	૯૬
૩૧	„ દુનગીદાસ વિશ્રામ	ગોવિંદપુર (તા. ધારી)	૯૧
૩૨	„ દયુલાલ ઝીણાભાઈ જોષી	છાછર (તા. કોડીનાર)	૯૧
૩૩	„ નારદલાલ બહેચરભાઈ	અમૃતપુર (તા. ધારી)	૮૯
૩૪	„ મનલાલ કેશવજી પાઠક	દલખાડીયા „	૮૨

હિન્દી તત્ત્વજ્ઞાન પ્રચાર સમિતિનું માસીક મુખપત્ર વડોદરા રાજ્યનાં
પુસ્તકાલયો માટે મંજુર થયેલું.

પ્રેમ ધર્મ

હિન્દી તત્ત્વજ્ઞાન પ્રચાર સમિતિ તરફથી સંસ્થાના મુખપત્ર તરીકે 'પ્રેમધર્મ' માસીક પત્ર દરેક અગ્રેજ મહીનાની પહેલી તારીખે બહાર પડે છે સામાન્ય પ્રજાની ધર્મ જાણતની લાયકર અજ્ઞાનતા દૂર કરી ધર્મ અને જ્ઞાનને તેના સાચા સ્વરૂપમાં સમજાવી માત્ર પ્રચારજ તહીં કરતા તેને વ્યવહારમાં ઉતારવામાં સહાયભુત બનવા 'પ્રેમધર્મ' માસીક પત્ર શરૂ કરવામાં આવ્યું છે ધર્મ અને તત્ત્વજ્ઞાનની જરૂર જીવનની પ્રત્યેક ક્ષણે અનિવાર્ય છે. દરેક કુટુંબ 'પ્રેમ ધર્મ' ના આહુકે જાણી ભારતવર્ષનો ધર્મ અને તત્ત્વજ્ઞાનનો વાગ્દોષ પ્રજાને ઘેરઘેર પહોંચાડી ધર્મ પ્રચારમાં ચોતાનો કાળો નોધાવે માસિકનું વાર્ષિક લલાજમ રૂ. સવા છ કર્યાવધનુ મગામુ- 'પ્રેમધર્મ' માસિક પત્ર, હિન્દી તત્ત્વજ્ઞાન પ્રચાર સમિતિ સારપુર ખગાવતાની વાડી, અમદાવાદ.
૧૯૪૮ના જાનેવારીનો આખર તારીખ મુધીમાં થનાર આહુકોને મે મામમાં પ્રગટ થનાર ૧૨૦ પાનાનો 'પ્રેમધર્મ' નો "ધર્મ પરિષદ ખાસ અંક" ભેટ મોકલાશે.

આર્ય સંસ્કૃતિની મીમાસા કરતુ અનુપમ માસિક તરણિ પાપિક મૂલ્ય સ્વદેશમાં છ રૂપીઆ વિદેશમાં ૧૫ શિલીંગ	પ્રાથમિક શાળાઓમાં લખાતા બાળમતા ધાર્મિક -જન મટે- બાળકોપયોગી ધર્મ-શિક્ષા ૦-૧૨-૦ ટ ખ ૦-૧-૬	માધ્યમિક-શાળાના બાળકો માટે ઇશ્વરમ બધી -પ્રશ્નોત્તરન રૂપમાં- જ્ઞાનામૃત ૦-૫-૬ ટ ખ ૦-૧-૦
ખ્રીસ્તી, યવન, હન્ડ અને વેદક ધર્મની સમાલોચના વૈદિક ધર્મની લેનાર દિવસે પુસ્તકલય પ્રતી પરીક્ષામાં તમામ શિક્ષક બાં તેમના નામ નીચે પ્રમાણે છે વડોદરા, તા ૫-૭-૪૮	વ્યસનોથી થતા આર્થિક સામાજિક અને રાજનૈતિક હાનિનો ઇતિહાસ જણવતુ વ્યસન અર્થાત માદક દ્રવ્ય ૦-૧૪-૦ ટ ખ ૦-૧-૬	સાપ્તાહિક સત્સંગ-અધિવેશનમાં ઉપયોગી વૈદિક નિત્ય કર્મવિધિ અર્થાત સ્તવનાંજલિ ૦-૧૨-૦ ટ ખ ૦-૧-૬

પ્રકાશન મંડળ, -નવસારી.

સામયિક દોહન

તમારું ઘર*

મહાલયો છે, હવેલીઓ છે, બગલાઓ છે,

પણ ઘર, ઘર ક્યાંય નથી.

અને પછી શિલ્પોઓ, કારીગરો, મજૂરો ત્યાં આવ્યા, અને નમ્રપણે એને કહ્યું 'ગુરુ-
દે ! આજ તો અમને ઘર વિષે માછક કહે !'

અને એણે કહ્યું 'તમે સહેરમાં તમારું મકાન આપ્યું તે પહેલાં મકાનમાં કોઈ દિવસ,
કે હાલ વેગન જગલમાં, નાની નિદ્રાથી નિદ્રા આલિંગી હોય તેવી 'બૈયા દાદાની ઝૂંપડી' ક્યારેય
આધી છે ખરી ? ક્યારનામાં ! આધી હશે તો તમે આ અમલ શકશો

જેમ સખાટાણે તમા ! પણ કુદરતી રીતે જ ધર તરફ ગળે છે, તેમ તમામમાં રહેના
નિત્ય ભટકતા પ્રવાસી આત્માને એકાતની, દૂર દૂર કોઈ એકાતની લગતી પડી છે અને કોઈ
એ ? દૂર દૂરની એકવી નાનકડી પશુકુંડેની લગતી છે કાગળ કે એક રીતે ગણો તો તમારું
જે એ તમારું મોટું શરીર છે

ધરી ની જેમ જ એ સૂર્યના પ્રકાશમાંથી વિકાસ પે છે, જિની શાંતિમાંથી નિદ્રા લે છે,
એની નિદ્રા પણ, તમારી નિદ્રાની પેઠે જ, સ્વપ્નવિહોણી નથી તમારું ઘર, તમને નહિ ખબર
હોય પણ એને પોતાની અનોખી સ્વપ્નસૃષ્ટિ છે !

ધણી વખત એ પોતાના સ્વપ્નમાં ને સ્વપ્નમાં, તમે સરજેલા મોટા એ મઝાઓ અને
કદગા માળીઆઓ તણને, સહેરના વાતાવરણથી દૂર, કોઈ ના પકડી ટેકરી ની તળેટીમાં કે કોઈ
વનકુંડામાં, ધડી બે ધડી બે આરામ લેવા આવ્યું જાય છે ! તમારું ઘર !

અરે ! મરી પાસે કોઈ એવી શક્તિ હોય કે હું માગી મુઠોમાં તમામ મોટા મોટા મકા-
નોને સંગ્રહી શકું ! નો હું એ તમામ મુઠોમાં લઈને કોઈ હઠિયાળા મેદાનમાં, નાની નાની કૂચ-
ખાડીની જેમ એમને વેરી દઉં !

પછી ત્યાં એક ઘેરથી બીજે ઘેર જતા માટે લય કર જણાતા કીટોકિયા કામરના રસ્તા
નહિ હોય ત્યાં વનકુંડેના હઠિયાળા માર્ગે માણસો એકનીમન મળવા જતા હશે

પણ આ વસ્તુઓ દેવની સૃષ્ટિની છે હજી તો તમામે તમામ પ્રકારની વ્યવસ્થાના દુરમનો
જેવા હિંસક પશુઓને તમારે વધ કરનાના છે

* અલિધ છાત્રાન લખ્યો.

માનવી સૃષ્ટિ ત્યાર પછી આવે છે તે માનવમાત્રી દેવ થઈ તો યુગના યુગ આ વાત જ છે, કાળથી કે અત્યારે તો એક બીજાના લયના માર્યા તમે પામે પાસે ખડકાઈને પડ્યા છે. અને એ લય તો માનવસૃષ્ટિનું નિયામક તત્ત્વ બની ગયેલ છે. પણ એક સમય એવો આવશે જ્યારે તમારા વગેરેમાં હશે, તે ખેતર ધરમાં હશે.

અને હું તમને પૂછું છું, નાગરિકો ! તમે આજે મોટી તોતીંગ દિવાલો પાંચી છે, એ તોતીંગ દિવાલોની પાછળના મહાલયોમાં છે શું ? એવું ત્યાં શું છે કે જેનું તમે ગદિસ્સ ગદિયું કર્યા જ કરો છો ?

ત્યાં શું શાંતિ છે ? આનંદ છે ? અરે, આગમ પશુ છે ? તમારામાં ગહેલી અશ્વત્થ શક્તિની તમને જરાકે જાણી કરાવે તેટલી સ્વચ્છતા પશુ ત્યાં છે ?

તે કાઈ ત્યાં નથી તો તમે શું સાચવવા બેઠા છો ?

અરે ! બીજું તો કીક, કોઈ મધુર જીવનસમગળ્ય નજે, અને તમારા મનપર્વતની ઉચામા ઉચી શિખરાવલિ ઉપર કોઈ ગમ્ય દર્શન તમને થાય એવું કાઈ તમારા એ ધરમાં છે ?

તમારા ધરમાં સારી સુદરતા છે ? એવી સુદરતા, જે તમારા ધરમાં નિત્ય-પગ નખી બીજેના પશુ એવી રીતે વમી ગઈ હોય, કે પળ બે પળ, તમારા મનને જરાકે બીજી સૃષ્ટિના આશવાદથી ઉન્નત કરી મૂકે ? કાઈ એવી સુદરતા પશુ ત્યાં છે ?

તમારા ધરમાં આમાં કાઈ છે ? આનંદ માટે, પ્રલોભનથી બચવા માટે મુશ્કેલીમાં બળ મેળવવા માટે, નિર્દોષ ઉદાસ માટે, અરે છેવટે કાલ્પનિક ગુણવિધના સાન્નિધ્ય માટે તમે એકાદ ખૂણામાં એક નાનકડું પુસ્તકાલય વસાવ્યું છે ? તમને એ જરૂરી પશુ લાગ્યું છે ?

કે પછી તમારું ધર, એ તમારા માટે આજસુ આરામનું ગપગોષ્ટિ જેવું સ્થાનક થઈ ગયું છે ? આ આજસુઆરામ, પહેલા તો તમને ત્યાં અતિથિ થઈને આવે છે, અને પછી તો એ જ માલિક થઈ પડે છે !

ધરના આવા આજસુઆરામે તે કૈંકના જીવન, જીવન રહેવા દીધા નથી

એના હાથ કેટલા મધુર છે-આ આજસુ આગમના ? એ તમને જાણે હાલગા ગાઈને સ્વગમી દે છે અને તમારી ઉપર પોતે મેળવેલા વિજયથી તમારી પામે જ બેઠે બેઠે મગ્ધરીમાં હસે છે !

અરેબર, આજસુઆરામ માટે જે જે ધર બધાર્યા છે, તે તમામ ધરોએ, તેમાં ગહેતાગતું નિઃશ્વર કાલકું છે, એમનામાંથી ઉત્સાહ-શક્તિ લઈ લીધી છે, અને કાલકું-શક્તિ હણી નાખી છે

તમે નાગરિકો, ધર બધો ત્યારે એકલા આજસુઆરામનો નહિ, તમારા નિત્યજીવનને તાજગી આપનાર તમામ વસ્તુઓનો ખ્યાલ રાખજો

તમે સત્તાન આઠાશના-મોડાશના છો ધર એ સ્થૂળ જડ તમને ગાંધી રાખનાર પદાર્થ ન થાય એ જોજો એને વહાણના સડ જેવું સમજો ઉત્સાહનું નવું મેલ જ્યાં હમેશા મળે, એનું નામ ધર *

—લૂમકેટ

* "સીલ્લન" માંથી

ધાર્મિક ક્રાન્તિનો પ્રશ્ન

દૃષ્ટા વર્ષોથી હું કરેલો આબોધ છું, અને મારી માન્યતા વધારે ને વધારે દૃઢ થતી જાય છે કે આજનો એક પણ ધર્મ—હિંદુ, મુસલમાન, ખ્રિસ્તી, સીખ, બૌદ્ધ, જૈન વગેરે—મનવસમાજના વર્તમાન કૌશલ્યોનો ઉકેલ વાંચી ગઈવાને લાચક રહી નથી બધા નિપ્રાણુ ધરેના છે, અને ક્રાંતિનોએ તેના મૂળ રૂપમાં ફરીથી ઉજ્જીર્ણકાર કરવામાં આવે તોયે આજના પ્રાનોને તે ઉકેલી શકે એમ નથી અને આ આગતમાં હિંદુ ધર્મ સૌથી વધારે નિપ્રાણુ છે અને ક્રાંતિનો ઉચ્છેદ કરવા માટે અયોગ્ય છે

હું માનું છું કે મનુષ્યના કે અમાજના જીવન અને સરકારમાં સમૂળી ક્રાન્તિ આણવી હોય તો તેની ધાર્મિક માન્યતાઓમાં સૌથી પહેલું પરિવર્તન થવાની જરૂર રહે છે તમે કોઈ માણસને લગભગ ધાર્મિક લાગતી સામાજિક રૂઢિઓ તોડવા કહો તો તે પોતાના જાતના ધર્મને વળગી ગઈ તેમ કરી શકતો નથી પણ એ મુસલમાન કે ખ્રિસ્તી બની જાય, કે કોઈ નવા ગુરુ કે અપ્રદાયનો શિષ્ય બને તો ખીજા જ ક્ષેત્રે તે જૂના વિચારો અને બંધનો તોડી નાખી શકે છે જૂના સનાતન ધર્મ વિષે જેટલી આપણી પોતાની અશ્રદ્ધા અર્ધ છે, તેટલા જ પ્રમાણમાં આપણે એ અસ્પૃશ્યતાનિવારણ, સહબોજન, આત્મરત્નતીથ કે પ્રાન્તીય કે ધાર્મિક વિવાદ વગેરે માટે તૈયાર થઈ શક્યા છીએ અને જેટલે અંશે તે જ ધરડમાં આપણી માન્યતાઓ ચાલે છે, તેટલે અંશે અપણે કોમી એકતા ઉત્પન્ન કરવા વગેરેની બાબતનાં તથા ખીજા ધણા સામાજિક તથા આર્થિક ફેરફારો કરવા બાબતમાં બળવાન પગલા લઈ શકતા નથી કેવળ સર્વધર્મસમભાવની કે સર્વવર્ણસમભાવની ભાવના કરી, હું હિંદુ છતાં મુસલમાન પણ છું, ખ્રિસ્તી પણ છું, બ્રાહ્મણ છતાં ભગી છું, મુસલ્માન છતાં વલુકર કે ખેડૂત છું—એ કેવળ ઉપર ઉપરનો જ પ્રયત્ન રહી શકે છે એ જ મનુષ્ય બને માટે જ મુસલમાન કે ખ્રિસ્તી બની જાય, અથવા ભગીને પરણીને ભગીનો થઈ શકે કાંઈ, ત્યારે એને ‘જોડા કયા ડમે છે’ તેનો જે અનુભવ થાય, તે આપણને થઈ શકે નહિ આપણે બધા પ્રયત્ન આપણું હિંદુત્વ અને અધ્યાત્મિકતા વગેરે સુગંધિત રાખી પેલાની જોડે મેળ બેસાડવાનો થામ છે ‘ચેરનું’ અહિંદુત્વ અને અધ્યાત્મિકતા આપણું મગજમાંથી મરી શકતું નથી

નાગપુર જેલમાં એક દિવસ શ્રી બાબાજી મોઢે પહોત ક્રાંતિની સેવા અને ઉદ્ધાર વિશે મારી જોડે ચર્ચા કરી રહ્યા હતા એમની પાસેથી નીચેના અર્થનું વાક્ય મરાઠીમાં ચર્ચા દરમ્યાન નીકળી પડ્યું “આ લોકોના વહેમો અને અધશ્રદ્ધાઓ મદદ માટે તેમને મુસલમાન થવાનો સલાહ આપવી જોઈએ એમ મને ધણી વાર લાગે છે !” બાબાજીના મોમાંથી આ વિચાર નીકળ્યો એ જાહેર વિચારો જેવી વસ્તુ છે આગે અર્થ એ થયો કે હિંદુ ધર્મ કરતાં ઇસ્લામ જાઓ અને પહેમોનો ઉચ્છેદ કરવાની વધારે શક્તિ ધરાવે છે એવી એમની પ્રતીતિ થઈ છે અને આ વાત ધણી સાચી છે પરંતુ એ પણ સાચી ઉકેલ નથી. કેમ કે તે પણ જાઓ—વહેમો—અધશ્રદ્ધાઓ અને સંકુચિતતાથી પગ નથી, અને

આજના માત્ર પ્રજોનો ઉકેલ લાવી શકે એમ નથી. અને સમગ્ર કુળનું જે તે સ્વીકારી શકાય એમ નથી એ આપણે પોતે ધરણમાં સ્વીકારવા તૈયાર ન હોઈએ, તો આપણે ખીજાને એ સલાહ કેમ આપી શકીએ? અને ધરણમાં સહેલાઈથી અને મીઠી દષ્ટિ જતાં એના બધું એવું છે જે આપણી વિવેકબુદ્ધિને અલ્પ થઈ શકે એમ નથી એ જ સ્થિતિ ખ્રિસ્તી વગેરે ધર્મોની છે.

આપણે હિંદુઓ એક નિશ્ચિત પ્રકારની યાજ્ઞવલ્ક્યન ધૌદિક દરરોજની ધરણમાં પડી ગયા છીએ એક જાણુથી આપણી દિલોભારી ઠેક અદ્વૈત વેદાંતના છે એ ચલામા બુદ્ધિને ગર્ભાંતે વિચાર કરીએ ત્યારે જગત મિથ્યા, દેવ મિથ્યા, ગુરુ-શિષ્ય મિથ્યા વિધિ નિષેધ મિથ્યા, પાપ-પુણ્ય મિથ્યા, નીતિ-અનીતિ, હિંસા-અહિંસા, સ્વત્વ-જીવન્મુક્તિ બધું મિથ્યા મિથ્યા દહી નાખીએ છીએ અને એ ચીલામાંથી નીકળી ખીજા ચલા પર ચડીએ છીએ, ત્યારે ગોતદેવતા, ગ્રામદેવતા ગુરુદેવતા, પિતૃપૂજન, મહાપૂજન, અવતારભક્તિ બુદ્ધિ બુદ્ધિ તહેગારોની બુદ્ધિ બુદ્ધિ દેવપૂજન, શ્રુતિ-સ્મૃતિ-પુરાણ-આગમ-નિગમ-મન તત્ત્વ-કુળ-બાળજીવ વગેરે બધાનું અર્થનું કરવા માડીએ છીએ એના માત્ર પરમતસહિષ્ણુનાર્થી આપ અને મતોય નથી મતો. પરમતસમભાવ—અને કાકા સાહેબ કાલેલકરની ભાષામાં દહીએ તો સવમતમમભાવ—સુધી પહોંચીએ છીએ અનેક દેવતાઓવાળા મમાજને અનેક પ્રતિઓ અને નાના નાના ભીજોલેલ વિલાગોમા વહેચાઈ ગયેલું નાભા વડ છે બધું વિચાર કરતા મને લાગ્યું કે આપણા સમભાવ કે મમભાવનો અર્થ ‘શ્રદ્ધાળુ નાર્તિકતા’ એટલો જ થાય છે એક વસ્તુના મહાભાવ—અસ્તિત્વમાં શ્રદ્ધા ન હોય, એને મનુષ્યકલ્પિત—કૃત્રિમ નિર્મિત માનતા હોઈએ, છતાં તેને છોકરામાં હા કે તેની પરપરા સાચવવા કે કળાની કદર કરવા પડતી ગમવાનો મોહ એ આપણી ઉપાસનાનું સ્વરૂપ થયું છે આમા અત્યંત ઉપાસના નથી, કે નિશાની સરળતા અને અનન્યતા નથી.

એ આપણે હિંદુ સમાજને અને જનતાને બંધે ચડાવવી હોય તો નીચેના મિદ્ધાન્તો સ્વીકારવાની આપણે હિંમત કરવી જ જોઈએ.

૧ એક સર્વવ્યાપક સર્વાનિયતા પરમેશ્વર શિવાય ખીજા સર્વે દેવદેવતા, મહા, પિતૃ, અવતાર, ગુરુ વગેરે કે તેની પ્રતિમા કે પ્રતીકની ઉપાસના—પૂજન-મંદિરસ્થાપના વગેરેનો નિષેધ પરમેશ્વર સાથે કોઈ ખીજા નામસ્વાત્મક સાથા કે કાર્ત્તવ્યનિક સરવત્ર ખેસાડી શકાય જ નહિ એવો આગ્રહ.

૨ કોઈ પણ શસ્ત્ર-વેદ, ગીતા, કુળ કે બાહ્યમલ પશુ—ધર્મગ્રંથોત કે ધર્મગ્રંથોત નથી વિવેકબુદ્ધિ પર જેના વચનોનો કમોડી કરી ચકાસ નહિ, એવું કોઈનું પ્રામાણ્ય સ્વીકારવું કે બતાવવું નહિ.

૩ કોઈ મનુષ્યને પરમેશ્વર કે પેશ જગ (પરમેશ્વર ખાસ મોકલેલો) ની કાંટિમાં મૂકવો નહિ કોઈને અસ્ખલનશીલ, જેના વિચાર કે વર્તનમાં બદલ હોઈ જ ન શક એવો માનવો નહિ, અને તેથી તેનું એકેએક ચરિત્ર શુદ્ધ જિજ્ઞાસુ, અવલુ-કીર્તનયોગ્ય જ છે, એમ સમજવું નહિ સામાન્ય જનતાના હિતમાં જે કમમાં કમ સાચાગના નિયમો માન્યા હોય, તેના ભગ કરવાનો અધિકાર કોઈને ન હોય, તે વ્યક્તિની વિશેષ પવિત્રતાના સબબસર તો ન

હોય, અનુદ્ધ વૃત્તિના મનુષ્યો સમાજાગ્રના નિષ્ક્રોધો ભગ કહે એમા નવાઈ નથી એ માટે સમાજ પેતપેતાની રીતે જો નિષેધ કવાને અને તેને વિદ્યા પણ કગવાને શુદ્ધ વૃત્તિના મનુષ્યો તે નિષ્ક્રોધ વધારે ચીવટથી પાવન કરે તેમાથી નીકળવાની ઈચ્છાએ ન કરે માટે મહાત્મા પુરોષે સમાજહિન વિદેશી આચારો કર્યા હોય તો તેને છાવગવાને પ્રયત્ન ન કરવો, તે એમની ઉત્કૃષ્ટતા જ હતી એમ સ્પષ્ટ કરેલું તેથી એવા ચત્રિના પ્રશ્નાત્મક રીતન—૫૬—ભજન વગેરે ન કર્યા એવા રૂપકે પણ ન યોગ્યતા જેમ કે, કૃષ્ણનો શૃંગારલીલા વગેરે

૪ છેવટે તે જ સમાજ અને તે જ કુટુંબો પેઢી દર પેઢી ઉપર અને સુખ પામે છે, જે નિગ્રહ અને કંચનકામિનીની આગતમા સયમ—નિયતાચાને એવે છે અને આદાર તથા શીયના નિયમો પાળે છે નાજનીનિના આમદાન દિઠ ઉપચાર, ધર્મના જવતપો અને ઉપાસના, સમાજના વિવાદાદિકના અને વાગસાના નિયમો, અર્થિક ગચના અને લેડદેવડના કાયદાઓ—અર્થેનું અતિયલ્લસ પ્રગ્ને નિગ્રહ નિયમ ચારી, નીરોગી અને પવિત્ર જીવ-તગવાળા બનાવવાને અનુકૂળતા કરી આપવાનું દ્વારુ જેષ્ટએ એ જ ધર્મનો પાયો છે એ ગુણોને પોષક નિયમો સ્થાપી અને અંગેશો નિર્માણ કરવા, એને લગતા સત્યોને જાળવા એ જ સર્વે પ્રવૃત્તિ મેનુ ક્ષેપ હોવું જેષ્ટએ એને લગતા નિયમોના પાલન દ્વારા પછાત કેમો આગળ આવશે, અને એ વર્ગમાંથીજ જેટલી વ્યકિતઓ જેટલી પેઢી સુધી તેને પાળશે તેટલી જ ઉત્કર્ષ પામશે આગળ વધેલી કેમોના દ્વારા તેના ભગમાથી જ થશે છે જે પેઢીઓમા એ ગુણોના દ્વાસ નહિ થયો હોય તેના હાવહવાલ થવ ન નથી

૫ શુદ્ધ શુદ્ધ દારણ ગચ્છામિ, ધર્મ દારણ ગચ્છામિ અને સર્વ દારણ ગચ્છામિ કહ્યું હું એમ કહીશ કે એક પરમેશ્વરનો આશ્રય (વિશ્વાસ) મળવો, ધર્મનો આશ્રય (એવન) કરવો, અને અન્ય મનુષ્યોના મદાચાર—ધર્મ યુક્ત કરો—ને આશ્રય (આધાર—પ્રણય) લેવો પરમેશ્વર વિવાય બીજા અર્થે—દેવ-દેવતાનો અનાય ગખવો, કોઈ પણ પેદા થયેલ કે મનોકલ્પિત ગુરુ, માતા કે પિતા કે બીજા પુન્ય જન કે પ્રાણીઓમા પરમેશ્વરશુદ્ધિ કે પરમેશ્વરની પ્રોષિત કે ખાસ પ્રેરિત શુદ્ધિ ન કરવી, અવર્મનો અનાશ્રય કરવો, અને કોઈ પણ પુરુષ । (ગમે તેવા મોટાના) સર્વ પેદા કરનાર આચારોનો તો આશ્રય (આધાર) ન લેવો અને બચાવ પણ ન કરવો

આપણે વિચાર કરી લેવાનો છે તે એ કે, આપણે કેવળ દિલ્લુ ધર્મમા મગમત કરવા સુધારવા—ધ્રુષ્ટીએ છીએ, કે માનવધર્મનું નવસરકગણ—દિલ્લુ સમાજની કાન્તિ ઇચ્છીએ છીએ

[' સમૂળી કાન્તિ ' નામના નાજેતરમા જ પ્રસિદ્ધ થયેલા પુસ્તકનું એક પ્રકરણ

રામે સીતાના ત્યાગ કેમ કર્યો ?

એક બાઈલખે છે - “ સીતા પવિત્ર છે એમ અગ્નિપરીક્ષા લઈ ખાતરી કરેલી હોવા છતાં માત્ર એક ધોળીના કહેવાથી રામે તેમનો ત્યાગ કર્યો, અને પોતે લોકલાજ ખાતર તેમને અન્યાય કર્યો અને પોતે યસ્તાતા રહ્યા, એ વૃત્તાન્ત ખરેખર છે આ વિષે સમજૂતી આપશે ”

કાવ્યકથાને ઇતિહાસની સાચી બનેલી જેવી ને તેની વત મારી લેવાથી મનુષ્યો ઝાંખી થાય છે પ્રદ્યાનની કથામાં દિગ્ગજશિષુએ તેને યર્વત પરથી દે દેયે, પાણીમાં હુબાંચો હાથીના યગ તથા ચગદાઓ, અગ્નિમાં બાલ્યો વગેરે જીવજનોની વાતો આવે છે. એક જ વ્યક્તિ ઉપર આવા જીવજનો યજ્ઞ તકે ? ત્યારે પ્રદ્યાન અહીં કોઈ વ્યક્તિનું નામ નથી, પણ કોઈક ધર્મ-સપ્રદાયનું નામ છે, એમ સમજી ને તેના અનુયાયીએ ને તેના વિગેષ કરનાર સંપ્રદાયના ગર્વ અને લોકેષ્યે આની બધી રીતે પીડ્યા, છતાં તેઓ કડ્યા નહિ અને છેવટે ગમ્મને જ નાશ થયો અને તે સપ્રદાયને માનનાગે તેનો દીકરો ગાદીએ આવ્યો આમ મમજીએ તો સમજી નાશ્ય એવી વાત નીકળે

તમ સીતાનો અગ્નિપરીક્ષા લીધી એટલે ચિત્તા મળગાવીને તેમાં બાળી છતાં બળી નહિ, એમ અક્ષરના મમજીએ તો મુઠાઈ ગેહુ પડે અગ્નિ કે તથાવેલો ગોળો હાથમાં ઝડાવવાની પ્રથા હજી મુઠી ચાલી આવેલી છે એ જાતની પરીક્ષા લીધી એમ વધારેમાં વધારે મનાય એવી નીતાના હાથ મઝ્યા નહિ હોય એમ માનવાનીયે જરૂર નથી એમણે એ અગ્નિ ઉચાડવાની તેચારી બતાવી તેમાં એમની પરીક્ષા થઈ અને ઉપાંચો એ એમની શુદ્ધિ થઈ ગઈ

હવે ધોળીની વાત પહેલાં તો એ ચાહત ખુ કે, આ વાત ઉત્તરકાંડની છે, અને ઉત્તર-કાંડ મૂળ વાતગીઠિ નમાયજીને હિરમો છે કે કેમ એ વિષે ચંકા છે પણ રામે તેમ અજે એ વાત ગમચરિત્રનો અશ મનાયેલો છે અને અચી ધટના છે એમ માની લઈને વિચાર કરીએ

અપહૃત થયેલી સ્ત્રીઓને ઘરમાં લેવાની સામે આજે પણ સામાન્ય જનતામાં તીવ્ર અણગમો છે, એ ક્યાં આપણે નાખતા નથી ? એ સ્ત્રી પવિત્ર ગ્રહી હોય કે ન ગ્રહી હોય બીજા જેને ઉપાડી ગયા તેને પાડી સ્વીકારવી એમાં સામાન્ય લોકો પોતા પર લાગેલું લાંછન સમજે છે આને પગિયારે તો કેટલીક અપહૃત થયેલી સ્ત્રીઓને પોતાના પેર ચાછી આવતા કા અને ન કાચ લાગે છે એવા વિચારનો જ્યાં બુદ્ધજનસમાજ હોય તેને પોતાનો ગર્વ અપહૃત થયેલી સ્ત્રીને ગણી કરીને બેઠો છે, એ કેવી અજબામણી, અવરિત અને નિદારચક્ર વાત લાગે ? ધોળીનું નામ દેવામાં, એક ધોળી પણ એવું ન કરે, એમ સૂચવાયું છે. કવિ પોતે પણ એવા જ વિચારો ધગવે છે અને એ ભાવનાને વધારે મજબૂત કરવા માગે છે, તેથી આ રીતે કથા રચી દેાય એમ જાને

ગમ્મને પ્રગળ લોકમત આગળ નમ્યા વિના ચાલી શકતું જ નથી આહમાં એકવડને, લોકમત જે સ્ત્રીને ગણી તરીકે માન આપવા તૈયાર ન હોય તેને પરજવાનો આગ્રહ રાખવા માટે ગમ્મચારીનો ત્યાગ કરવો પડ્યો, એ આ વીસમી સદીના ઇતિહાસ જેવા સૂચક દેશનો કિન્નરો છે, આમ ગમ્મને પ્રગળ લોકમત સામે નમન પડે એમાં આશ્ચર્ય નથી

(અનન્યધાન આપેલા પાત્રને છે)

શક્તિનું બીજ

જે ક્રિયાથી તમામ મનનો ભાગ હળવો થાય છે તે ક્રિયા ટોડી દેવાની છે. મૂલના કડુ તો તમે નાગજન થશો. મને એવી ખાતરી થઈ છે કે એ ક્રિયાથી મન હળુ થાય છે પણ તેની સાથે જ એ નિબળ થાય છે અશક્તિ રવીકારી લઈને જો તમે દુઃખ ઓછું કરવા ઇચ્છતા હો તો તમે કરી શકો છો, પણ એટલું નક્કી લેજો કે જન્મની વેદના ભુનાય પણ જન્મમ ઉઝાય નહિ તો અતે આખો દેહ ટોવાઈ જાય અને નાશ પામે જન્મમ રૂઝ વવાનો જ પુરુષાર્થ આદરો.

તમારી મતને પૂછી શ્યો કે કોઈ દુઃખ આવી પડે તો બીજની પાસે એ ગડવાની તમને દેવ છે ? દુઃખ ગડવાથી દુઃખનો નાશ થતો નથી એવો લગભગ સાને અનુભવ છે છતાં ની કોઈ એમ ક્યાં વિના રહેવું નથી ત્યારે તેની પાછળના કારણો આપણે નજીકના લોકોએ પહેલું અને મુખ્ય કારણ તો મન હળુ કરવાનું છે બીજી કારણ છે મીઠાઈ સ્વાદાનુભૂતિ કે મદદ મેળવવાનું વણી વાગે દુઃખ ગડવાની પાછળ પ્રગટ અપ્રગટ આવી ઈન્દ્રિય હાય છે ત્રીજી કારણ પોતાનું મહત્ત્વ બતાવવાનું કેટલાક માણસો પોને દુઃખ કે તકલીફમાં છે એવું બતાવવામાં જાનો ગર્વ સેના હોય છે.

આ ત્રણેય કારણોનું પૃથક્કરણ કરીએ તો આપણે સ્પષ્ટ નેષ રાટીએ કીએ કે એ કારણ દુઃખ માનાગનું પરેખર કશું લલુ થતુ નથી. દુઃખ ગડવાથી મનનો ભાગ ઓછો થાય છે એ ખરું, પણ તેની સાથેમાથ એ દુઃખ દૂર કરવાની પુરુષાય શક્તિ પણ હળુાય છે. દુઃખની સાથે જો બોજ મન પર આવે છે તે આપણી આત્મિક શક્તિએને જગાડવાની જાની પ્રેરણા હોય છે હૃદય અને મન જેના બળવાન છે તેઓ દુઃખ આવતા સહેજ ઉરકેગટ અનુભવે છે અને એનો સામનો કરવા તૈયાર થાય છે એમનો ઉરકેગટ મર્યાદામાં મહે અને વ્યવસ્થા મેળવી શકે તો થોડી વારમાં જ એ દુઃખમાંથી મુક્ત થવાના માર્ગો એને નજીક મળે છે કોઈ સંયોગોના એ દુઃખ અનિવાર્ય ન હોય તો તેને પચાવી જવાની તાકાત પણ એને મળી મહે છે.

દરેક દુઃખ દૂર કરી શકાય એવું નથી હોઈ તે આપણે જાણીએ છીએ સ્વજનના મૃત્યુનો શો ઉપાય ? અચાનકે આપણે અપંગ થઈએ તો શું કરીએ ? કોઈ અકસ્માતમાં આપણું સર્વસ્વ (અનુસધાન પાછળના પુરુષને છેડે છે)

(સામેના પૃષ્ઠનું અનુસધાન)

આમાંથી ધડો લેવા જેવું તો એ છે, કે દેખાવમાં એકદમથી મજસાહી હોય કે લોકલ હી હોય, લોકમત પ્રબળ હોય તો મોટા ડિક્ટેટરને પણ નમવું પડે છે, અને તે નિર્બળ હોય તો પ્રમના ચૂટેલા પ્રધાન પણ આપણી ચઢાવી શકે.

—કિશોરલાલ ઘઠ્ઠા મશાફવાળા

(" શિક્ષણ અને સાહિત્ય "ના જૂન '૪૮ ના અક્રમાંથી)

જીવન અને ધર્મ

૨૧ વણ એ ગમાયજનુ નીચમા નીચ પાત્ર છે મીતા જેવી તે શુભ ની મહાન સ્તીને તે ઉપાડી ગયો છતાં નવાઈ અને અનુની વાત તે એ છે કે સીતાની ધર્યા વિના તેને એ આગળી પણ ડચાડતો નથી ભય કે લાલચ કશાથી પણ વશ કર્યા સિવાય કોઈ પણ અને કે પડુપ અથવા વાચનામય કૃત્ય થઈ રોકે જ નહિ. ગળાત્કાન્તો શુનો એક ગણસંધી પણ ન કરી શકાય તે, તે વખતની શુભનુ મહાન લખણુ હતુ આ જોતાં "મ સ્પષ્ટ જણાઈ ગયું છે કે તે વખતે । આમાન્ય સમાજ પણ ચાગ્રિની દિશામાં આટલો ઉંચો હતો એન પુત્રમૂ, કુમારી કન્યા કે લઘુગધુની પત્નીના સામે કુદૃષ્ટિ હતી તે શુનો તો કામીની દિક્ષા જેવો મહાન ગણાતો એવુ વાલીને અભોધીને શ્રીગમને મુખે બોલાયેલી કવિતા દર્શાવી દે છે

(પાછળના પૃ ૬૮૫ અનુસથાન)

નાત્ર પામે તો ? આવે વખતે મનોમન જ આપણો આધાર હોય છે જો આપણે શેવા ન માંડીએ તો એ મન કુદન્તી રીતે જ આપણામાં પેદા થાય છે થોડી વાર લી । પડી પછી ફરીને જીવન-અમ મમા જૂઝવા માટે આપણે દેવાર થઈ જઈએ છીએ, પણ જો શેવા જ માંડીએ તો આપણી રક્તિઓ કીધી થાય છે અને એ દુઃખ અવારનવાર કંપનાની ભૂતાવણો લાવીને આપણને દુઃખી દુઃખી કરી મૂકે છે

પણ જિંદગીના મેદા કાગળના દુઃખ તો ઓછાવતા પ્રજ્વલે મીટાવી શકાય એવા હોય છે નાત્ર બાળક પડીને બેઠું થઈ જાય છે તેમજ આપણે કનુ નેપથ્યે એપણે સૌ એ જાણીએ છીએ કે જે બાળક ગડા માંડે છે તે જતે બેઠું થતુ નથી, એને જી ની મ હતી જરૂ પડે જ છે

ખીલુ કાગળ સદાનુભૂતિ અને મદદ મેળવવાનુ છે ખર જોતાં તો આ ભ્રમણા છે અનુક કાગળના દુઃખમાં ખીજનનો મદદ અનિવાર્ય લાગે તો લેવામાં કશો દોષ નથી, પણ બધા મદદનો ખાતરી જ હોય ત્યાં જ આપણે હવે ઉઘાડવુ નેપથ્યે ગમે ત્યાંથી મદદ ન રળી શકે. સદાનુભૂતિના લુપ્તા શબ્દો જ કદચ મળે વિષમમાં આ હકીકત પ્રચાર પામતાં દુઃખ ગાનાર અનેક મ્યેલે હાનીપાત્ર પણ બને સદાનુભૂતિ અને મદદનાં અપેક્ષા ગમનાર જો આ પરિણામો વિચારે તો લાલ કનુ હાનિનુ પ્રમાણ કેટલુ મોટુ છે તે સહેજે સમજી શકે

ખીલુ કાગળ ખદ્દ ઓછ માણસોને સ્પર્શે છે દુઃખ ગાનાર બને એમાં ગવ માનતો દોષ પણ અભિજનાર તો મોટે ભાગે એની દયા જ ખાય છે આ દુનિયામાં કોઈના દગાપાત્ર કનુ તે કરતાં દુઃખમાં મળગી મરણુ લાખ દરજ્જે બહેતાર ગણવુ નેપથ્યે, કાગળ કે આ પ્રકારની દયા એ તિરસ્કારનુ જ ખીલુ રૂપ હોય છે

દુઃખ એ પ્રભુએ મરજેલી અગ્નિના બહી છે અને આપણા હૃદયના સુવર્ણને શુદ્ધ કરવા માટે એ જમદ છે આપણે એ વાહીનું મરજાન કરી કોઈની કંઈજાનુ પાત્ર ન બનીએ પણ બને ખૂણે બેસીને એ ઉપર આપણા સુવર્ણને તપાડી શુદ્ધ કરાંએ દુઃખમાંથી જ રક્તિનુ સર્જન થાય છે, એ સહેજે યાદ રાખીએ

(" નૂતન સુજ્ઞાત " ના એક અકમાથી)

રાવણુની બેન જ્યારે ગમ અને લક્ષ્મણ પામે પોતાના રૂપને બતાવી લલચાવવા પ્રયત્ન કરે છે ત્યારે ગમની જ સાક્ષીમા લક્ષ્મણ એના નાકકાન કાપી લેવાની હામ સુધી જાય છે, છતાં ગમ જેવા દયાળુ પુરુષ એને રોકતા નથી છતાં ગમે તેવા મુશ્કેલીનું મમાજમા પેદા થયેલી સ્ત્રી પપુ રમ્તે ચાલના લોકો પામે પોતાનું ચાન્દિય લુટાવે અને નરહીરોના વીર્યનો આટલો ઉલાડો અને હલકટ મીને વાચ કરાવે તે ગમ જેવા તે સુમના કે ક સમર્થિત મુવારકથી જોયુ કેમ જાય ? જે વસ્તુ સામળતા પાણી ક પારી છૂટે તે વસ્તુ અવો મહાન યુગયુગ પોતાની સામે બનતી કેમ જોઈ શકે ? એક ગમણી રૂપનો અવો સમાજધાતક દુરુપયોગ કરી હોય તો તે રૂપને તેની પામેથી કુદરત આપોઆપ છીનવી લે છે, છતાં ગમજો એની મીતથી પનલા લેના જ ઘટે ગમયુગમા 'શઠ પ્રતિ શાઠય' એ હામ સુધીતો જ મમાજવિજ્ઞાન હતો એટલે આવું બન્યું સ્ત્રી પગ હાથ ઉગામવો અને તેમાય લક્ષ્મણ જેવાએ અને વળી ગમની સામે આ કાષ્ટ યોગ્ય નહોતું, પણ શિખામણથી મુધારવા જેટલો લાભો ગમમ નહોતો આખા સમાજને તે કાળને યોગ્ય થુ તે મમજ પડે અને રાતસોને પણ સમજ પડે તે રીતે નિયામ કરી ઘટે દુષમે ઢીને કુરૂપની શિક્ષા થવી જોઈએ એ શિક્ષા ત્યાર થઈ જે બ્યકિત તાગેરિક દરને પાત્ર હોય, તેને તાગેરિક દર આપતા તે પરતાવો જોઈએ અને છેનટે લક્ષ્મણને નવપત્ની ઉમિંલાના, માતા મુમિત્રા, અને અતિમ વખતે તો ગમનો પણ વિગ્દ થાય છે આ વાત તુલસીકૃત ગમાયણમા ઉપસી આવે છે અને ગમની મહાશક્તિરૂપ મીતા જેવી સતીનું ગવણુ, મામા મારીચના જળથી ગપહણ કરી ગઈ તેવી જોગનાઈ મળી ગઈ છે મીતા જેવી પવિત્ર હૃદયી સતી મૃગજા પગ મોહાઈને તેના વચસુધી પણ ગમને જવા મૂચવે છે રામને (ધોળીના પ્રસંગથી) પુનઃ પણ મીતા વિગ્દ વેઠેલા પડે છે આ બધા માથી ઉપતી યોગ્ય છતાં આવી શિયાનું આ તરોને જુગીજુદી રીતે દળ તો મળી જ ગઈ છે

મીતાજીના પડેલા તરેણા એજબવાનો પ્રમગ તે વખતના સમાજમાં બિચામા બિચુ અન્નચર્ચ દષ્ટિનું કંચુ ધોરણ હતું તે બતાવી આપે છે

મુમિનાજી પોતાના પુત્ર લક્ષ્મણને નિયમવેળાએ કહે છે 'તુ જનકીને માગ રૂપ જાણુને' અને ખરે જ, નાર્દિકિ ગમાયણમાની "નૃપુરં કેચલ જાને" એ પદિત તો કમાલ જ કરી નાખે છે

સરીસત હમીજ માટે કહેવાય છે કે ધગમા બારમાઝ વર્ષ રહેડી દામીનું મોડું તેઓએ જોયું જ નહોતું ચૌદ વર્ષના વનવાસમાનો મેટો લાગ લક્ષ્મણ મીતા સાથે રહેવા છતાં પણ સિવાય બીજા અગ જ તેણે નહોતા જેવા જે બચોની સેવા કરતો તેને જ જોતો બીજાની સી જરૂર ? આ વડેના આજે ટની અસાધા ઝડપી ઉડે છે ?

સિવળનું આટલું ઉચ્ચ ધોણુ જે વખતે સમાજમા સ્વાભાવિક હશે ત્યારે જ મીતાનું એ વચન નીકળ્યું હશે કે "ધર્મથી અવરોધી એવો કામ (નિગ) પણ હું (લગવાન) છું"

નાકિતના ખાનગી અને સામાજિક બંને પ્રકારના જીવનમા અન્નચર્ચ જ અખાવે હેય ત્યાં મં પાનેત્પનિને ખાતર સ્વચ્છો સ્વપતિ વિશે મંચમપૂર્વક મર્ચાદિત છૂટ લેનારને લગવાન તગ-છોડી જ કેમ શકે ?

‘ પેટનો બળ્યો ગામ બાળે ’ કે ‘ ગામનો બળ્યો વિશ્વ ઠારે ’

દુર્યોધનનું પાત્ર એ ‘ પેટનો બળ્યો ગામ બાળે ’ ની હદેશતનો નમૂનો છે. પાંડવભુવનમાં પાણી નીચમળ્યું અને તેને અદૃશ્ય પડ્યો. કાવ્યમાં તેના કપડાં ખરડાયા દ્રૌપદી અથવા ભીમે મરતરી કરી ‘ આધ્યાના છોકરા .. ’ આ દુર્યોધનથી ન મહાશુર તેણે તેનો બદલો ભરમભામાં દ્રૌપદી પર નિર્વહન વર્તન આચર્યો. વાલ્યો પગિલાએ મહાભારતનું મહાશુદ્ધ મહાશુર અને આખા યાદવકુળનું નિહંદન નીકળી ગયું.

ગામનો બળ્યો વિશ્વ ઠારે એ કહેવત ત્રિભીષણને લાગુ પડે છે. ગાવણે લાત મારી છતાં ગમની કૃપાનીતિન્વી ગલ્પ મળ્યું ત્યારે તેણે કચવાતા મને સ્વીકાર્યું અને રાક્ષસકુળની જ નહિ પણ માનવજાતની હાયા નૈતિક આગ્રિયી સેવા કરી.

પેટનો બળ્યો ગામ બાળેના દરેકો આજે દેગેડે નજરે ચડે છે. એક પક્ષમાં જ્યાં ન મળ્યા કે ધુમ ખીન પક્ષમાં, ધારેસો હોદ્દો કે તોડરી ન મળ્યા કે કાં દીકા આ કેટલી ભય કાં મનોદશા છે ! એ માર્ગ ન લેતા આ સમયના હાયા નમૂનારૂપ મહાત્માજીની જેમ દેગના ધુરાનને હાથે ગોળીચાઝ ઝીલીને ‘ ગામનો બળ્યો વિશ્વ ઠારે ’ એ માર્ગ પકડી લેવા બેઠેલો અને બે એ ન બે તો સામાજિક દ્વેષોમાંથી ખમી જઈ અભાવનું તેનું ધડતર કંઈ બેઠેલો સંતબાદ.

આધુનિક વ્યવન

કેપ્તીનમાં અર્નાકુલમ ખાતે પ્રથાકુરણ નામજુદેરી નામના ૩૦ વર્ષની વયના લાગતા લુધાને પોતે ૧૮૫૧ થી ૧૨ જન્મ્યો હોવાનો દાવો કર્યો છે તે એક લગોટ અને જનોઈ ધારણ કરે છે એણે દોડી વધારેલી છે. ને મારે આંક ધ મનો જટા છે એનો જન્મ ૧૨૬૩ માં થયો હોવાનું જણાવવામાં આવે છે. એના પિતાનું નામ નાનાયણ અને માતાનું નામ મોરી હતું. એ જ્યારે ૨૭ વર્ષનો હતો ત્યારે પરમાત્માપ્રાપ્તિઅર્થે ધર છોડી ગયો હતો. એ વેનોરપલ્લી નામની જગ્યાએ જન્મ્યો હતો. તે વખતે ત્યાં ધીચ જગત હતું એ જગા કેપ્તીનમાં છે કે ક્યાં તેની એને જાણ નથી તેમ એણે કેપ્તીનમાં મહારાજા હોવાનું પણ સાલવ્યું નથી. એની કેપ્તીન પોલીસે ધર-ધકડ કરી હતી અને એક અંકવાડિય કસ્ટડીમાં મળ્યો હતો તે સમય દરમિયાન એણે પાણીનું એક દીપ્તું પણ પીધું નહોતું એને તપાસનાર દાકતરોએ જણાવ્યું હતું કે એણે એક અંકવાડિયા મુધી કુદરતી હાનતોને પ્રગટવી દીધી નથી, છતાં એની તબિયતમાં જરાયે વધો જણાતો નહોતો. ત્યારબાદ એને અર્નાકુલમની મોટી ઇન્સિપતાલમાં લઈ જવાયો હતો અને દાકતરો તપાસ બાદ એને છોડી મૂકવામાં આવ્યો હતો. દાકતરો એના શારીરિક બધારણની વિચિત્રતા સમજી ચકતા નથી.

એક મુલાકાતમાં એણે જણાવ્યું કે હું ધર છોડ્યા બાદ દિલ્હના વિવિધ ભાગોમાં લટકી દિમાલપ પહોંચ્યો હતો. એમાં મને એક નેપાળી સાધુ મળ્યો તેને મેં ગુરૂ કર્યો હતો અને નેપાળી યોગ આદર્શો તેનાથી હું સામ્ય માણસની કમ્બોએ ને વિચારો જણી ચકું છું મારા ગુરૂ ૧૨૦૦ વરસ છત્રીને આજથી ૨૦૦ વર્ષ પગ ચુરૂરી ગયા હતા. છેલ્લા ૬૦૦ વર્ષમાં મેં યોગ સાધનાથી ૧૩ વખત નવમીવનની પ્રાપ્તિ કરી હતી હું ૧૯૭૪ ના માસમાં ૭૧૧ વર્ષની ઉંમરે મૃત્યુ પામીશ.

(“ પ્રતાપ ” સાપ્તાહિકમાંથી)

શ્રી વિનોબા ભાવે

આછી જીવન રેખા

વિનોબાજીનું નામ આજે તો જાણીજાણી ચારવાર સમકે છે ગાંધીજીના પદ શિષ્ય તરીકે આપણે મધ્ય એમને જાણીએ છીએ ૧૯૪૦ના વાણી સ્વાતંત્ર્ય સત્યાગ્રહમાં પ્રથમ સત્યાગ્રહી તરીકે એમની જગ્યા પર પસંદગી કરી ત્યાંપછી જ એમના વિશે કંઈક જાણી શકેલા જેઓએ એમના લખાણો વાંચ્યા છે અને જેઓએ એમની વાણી સાંભળી છે તેઓ ભાગ્યે જ એમનાથી પ્રભાવિત થયા વિના રહ્યા હશે ગાંધીજીએ સ્થાપેલી સ્વનાયમક કાર્ય કરતી સંસ્થા-ઓના કાર્યકરોમાં એમનું ધ્યાન અનેરું છે આપણા રાષ્ટ્ર આગેરાનોમાં પણ એમનું માર્ગ માન છે જાણના અવમાન પત્રી જ એઓ પોતાના ક્ષેત્ર બહાર આવ્યા છે અને હિંદુ-મુસ્લિમ એકતાનું અને નિગદ્ધિનોતે સદત આપવાનું કાર્ય કરી રહ્યા છે એ કાર્ય અંગે મધ્ય મહિને ગોધરા અને વડોદરા આવી મધ્ય એઓ ગુજરાતમાં ફરી પ્રવાસે આવવાના છે એઓ આપણે ત્યાં આવે તે પહેલાં એમનો વધુ પરિચય કરી લઈએ

કુટુંબ પરિચય

કેવાળા નિઃશ્વામાં, ગાંધી માર્ગમાં ૪ સ. ૧૮૬૦માં વિનોબાજીનો જન્મ થયો હતો એમના પિતાનું નામ નરહર પંત માતાનું નામ સુખયાદ એમના દાદા શંકરશંકર વિરકત અને સમજાતી સ્વભાવના બકત હતા દાદીમાં ગંગાગર્ભ સ્વાશિમાળી વિનોદી અને પ્રેમળ સ્વભાવના હતા પિતાજી કુદિમન અને મહત્વાકાંક્ષી હતા પણ દાદાજી અગ્રેજી શિક્ષણની વિરૂદ્ધ હતા એટલે વડોદરામાં નોકરીએ જોડાઈ દીવા આજે પણ તેઓ વડોદરામાં પેન્શનર તરીકે રહે છે સગીતમાં તેમને રસ છે વિનોબાજીના બે ભાઈઓ જાળજીયા અને શિવાજી પણ એવાકાર્યને જ વરેલા છે-જાણે નિવૃત્તિ, સાનંદેવ અને મોપાનની ત્રિમૂર્તિ !

વાતાવરણ

આજ કુટુંબમાં વિનોબાજીનું જાળપણ વિષય હતું કેમરી, જાલા, રાષ્ટ્રમત કચ્છ અને હિંદુપત્ર વગેરે ગૃહીય અખબારો ત્યાં આવતાં આ સિવાય ધર્મ મંત્રસાહિત્ય અને રાષ્ટ્રીય સાહિત્ય મોટા પ્રમાણમાં હતું ધર્મમાં આ જગ્યા વિષયની ચર્ચા ચાલતી આ વાતાવરણમાં વિનોબાજી રમ્યા

વિદ્યાભ્યાસ

પ્રાથમિક શિક્ષણ પૂરું કરી વિનોબા વડોદરા આવ્યા હાઇસ્કૂલમાં ભણવા લાગ્યા. એમને જ્ઞાનની પિપાસા હતી વડોદરામાં મહાત્મ ગ્રંથાલય સંભાળે હતું એમણે સાનંદેવ, એકનાથ, વૃંદાગમ, નામદેવ, રામદાસ વગેરેનું સત્ સાહિત્ય વાંચ્યું. ઇતિહાસ અને તત્ત્વજ્ઞાનનો પણ અભ્યાસ કર્યો પશ્ચિમના સાહિત્ય સ્વાગીઓ અને વિદ્યાગેતા પુસ્તકો પણ વાંચ્યા આમ સાહિત્ય ઉપસના આવી

એકાંતવાસ

વિનોભાઈ ખાવા તેમજ સૂવા માટે જ ઘરે આવતા. બાકીનો વખત બહાર એક એરડી-માં ગાગતા. ત્યાં એમના મિત્રો આવતા જુદા જુદા વિષયો પર ત્યાં ચર્ચો ચાલતી અગમપરસ વિચારોની આપ લે શકતા. એમાં આગેવાની વિનોભાઈની જ હતી બધા વિષયોમાં એઓ આગળ ગણ્યોવામાં પડેલા વર્તમાન કાર્યકરોમાંના શ્રી વાળુકરજી, શ્રી મોદીજી, શ્રી ગોપાળગવ કાજે શ્રી ધોત્રેજી એ બધા વિનોભાઈના બાધમિતે બાવિની તેપારી આરી રીતે ચાલતી.

વડીલોના મનોરથ

વડીયોની ઇચ્છા એવી હતી કે વિનોભાઈ જેવા શુદ્ધિમાન પુત્ર યુરોપગમ્ય અને મોટા મંજાધક બને તેથી વિનોભાઈ પાસે યુરોપમાં પ્રચલિત ફ્રેન્ચ ભાષા બીજી ભાષા તરીકે ચેવડાતી. પરંતુ સરકાર પ્રત્યે વિનોભાઈને પ્રેમ હતો, એટલે સરકારનો ખાનગી અભ્યાસ કરી જુઓ ભાગતા બધે વિનોભાઈ પિતાજીએ ઇચ્છેલા તેવા સંશોધક ન થયા પરંતુ જે થયા તે તેથી પણ વધારે થયા. હાઈસ્કૂલનો અભ્યાસ કરી વિનોભાઈ કોનેજમાં નોડાવા આ વખતે દેશમાં સ્વતંત્રતા માટેના પ્રયત્ન ચાલી રહ્યા હતા. મહારાષ્ટ્રમાં ફેટલીક જુધી મડળીઓ કાર્ય કરી રહી હતી વિનો-ભાઈના હૃદયમાં ખગબગાટ મચી રહ્યો હતો. ઇન્ટરની પરીક્ષા આપવા તેઓ મુબમ્બ જવા ઉપડયા. મુબમ્બ જઈ પરીક્ષા આપવાને બદલે વિનોભાઈ સુરત ઉપડી પડયા અને ત્યાંથી જૂઝારજી સમ્મ જંગાળ જવા રવાના થયા. મુરતથી વડીલો પા એક પત્ર પાઠ્યો તેમાં લખ્યું “હું પરીક્ષા આપવા મુબમ્બ જતો નથી ખીજે જ જઈ હું હું છતાં પણ જાઉં અગર છતાં પણ હોઉં તો પણ મારા હાથે કાઢ પણ પ્રકાનું અનૈતિક કાર્ય થવાનું નથી એની તમને ખાતરી કે જ.”

જીવન પસંદો

અહીંથી વિનોભાઈના જીવનમાં નવું પ્રકરણ શરૂ થાય છે. ૨૦ ૨૦ વર્ષના યુવાન વિનો-ભાઈએ કોનેજને અને કુટુંબને પ્રણામ કર્યા આ પગલું ભારે દિ મત માગી લે છે. પરંતુ એમ-નામાં દિ મતનો અભાવ નહોતો. ખુબ લાગે તો બેખમ એડીને પણ એઓ શકતા. એમના પ્રતિ-ભાવ ઉપર એવી દૃષ્ટિકાંત તો એ છે કે એમણે બાર વર્ષની આગવચે આજીવન અભિચય પાળવાની પ્રતિજ્ઞા કરી હતી કેવો નિઃશ્વસ એમના દિષ્ટિથી કદાચ દિવાન અને વલ્લભભાઈ પણ અભિચય-મતીઓ છે.

હિમાલયનો પ્રવાસ

ખગાળ જઈ વિનોભાઈએ ત્યાંની ક્રાંતિકારક ચળવળનું પરીશ્રવન-નિરીક્ષન કર્યું પરંતુ એ ચળવળ પ્રતિ એમને આકર્ષણ થયું નહિ એઓ પાછા ફર્યા પણ ઘરે ગયા નહિ. કાશી ગયા. ત્યાં સરકારનો રિગેજ અભ્યાસ કર્યો હિમાલયનો પ્રવાસ પણ આ વખતે જ કર્યો.

મહાત્માજીનાં દર્શન અને મિલન

આ વખતે ગાંધીજી ગોખલેજીની સલાહ અનુસાર દેશભરમાં પ્રવાસ કરી રહ્યા હતા. દિ હું વિવશીક બનારસના પદવીદાન સમારંભના પ્રસંગે તેઓ ત્યાં આવ્યા. અહીં ગાંધીજીએ દિ મત

ભર્યું એતિહાસિક કાળથી કયું વિનોયાજીએ આ વેળા ગાંધીજીનાં દર્શન કર્યા એક અનોખું તેજ ગાંધીજીમા એમણે જોયું આફ્રિકામાં વર્ષો સુધી સત્યાગ્રહની લડત લડીને વિજય મેળવનાર વીર સેનાનીને વિનોયાજીએ પાઠખ્યા ત્યાર પછી વિનોયાજીએ ગાંધીજી સાથે પત્ર વાવહાર કર્યો પત્રોમાં એમણે અનેક પ્રશ્નો પૂછ્યા પાછળની ગાંધીજીએ વિને બાજને સાનરમતી આશ્રમમાં 'આવો, રહો અને જુઓ' એમ કહીને બોલાવ્યા. વિનોયાજીએ સાનરમતી જગતની તૈયારી કરી એક નિવસ એવો પવિત્ર ગંગાતીરે ગયા અને અત્યાગ સુધી જે અનેકવિધ તેજસ્વી લખાણ કયું હતું તે પણ વાવહાર અમેત ગંગામેધાને અર્પણ કરી દીધું ! નવજીવનની એ તૈયારી હતી અપૂર્ણ-તાનું સમર્પણ હતું.

સતના ચરણે

ઈન્દિયે સાચુ જ કહ્યું છે 'વહાનો બાવો બધાને બનાવતારે' વિનોયાજી ગાંધીજી પામે ગયા અને ગાંધીજીમાં સમાધિ ગયા ગાંધીજીના ચપ્પ ગયા ગાંધીજી અને વિનોયાજી એકજ ધર્મીએ સમયામા બેઠીને દળતા, 'સતા સદ્ગિ સગ કલમણિ દિ પુણ્યેન મગતિ' ભવમ્ભવિનું આ વાક્ય કદા આવે છે, 'હ યદુ જ' ની જમણી બાજુએ આવેલી નાની ઓડીમાં વિનોયાજી રહેતા વિનોયાજી આશ્રમવા સીઓમાં પૂજ્યપાત્ર બની ગયા વિનોયાજીએ સુરતથી પેસે પત્ર લખેલો ત્યાર પછી થેર નહોતા ગયા તેમજ પત્ર પણ નહોતો લખ્યો ગાંધીજીએ એ જાણ્યું ત્યારે થોડો દૈન્ય આપ્યો અને વિનોયાજીના માત પિતા પર પત્ર લખ્યો કે, "તમારા વિનોયા મારાં સથે છે આટલી નાની વયમાં તમારા પુત્રે એટલું વૈગમ્ય અને એટલું તેજ મેળવ્યું છે કે તેટલું વૈશમ્ય મેળવના અને કટલા વર્ષો ગયા છે" જાણ્યું આ લીગેઓમાં કેટલું બહુ લખી દીધું છે ! વિનોયા નામ ગાંધીજીએ જ પ્રેમપૂર્વક આપેલું તથા થીજ એજ નામ પ્રચલિત છે

તપશ્ચર્યા, શાસ્ત્રાભ્યાસ અને ભ્રમણ

કેટલાક વખત પછી ગાંધીજીની રમ્યા વિનોયાજીએ અશ્વન અથે સાનરમતી આશ્રમ છોડ્યો, આ વખતે એમણે ખૂબ દેહનિમત્ત કયું એક વખતે ગદ્યા ગત્રે પાંચર્થા વિના સૂતા વરસાદ વરસતો હોય તોય નદી કિનારે પડી રહેતા આવા અંગે કડક નિયમો કર્યા કોઈવાર ખાવ જ નહિ કોઈવાર ધૂમ તાપમાં જમને બેસે રમ્યાઓમાં પણ ગમડવા આમ શારીરિક અને બોદિક તપશ્ચર્યા ચાલી રહી હતી શાંતરભાવ્યતો ઉડા અભ્યાસ આજ વેળા કર્યો ત્યાર પછી સમસ્ત મહારાષ્ટ્રની ધગપાળા યાત્રા શરૂ કરી મહારાષ્ટ્રના ત્રેરક સ્થાતે દિલ્લાઓ અને તિથે એવો જોધ વલ્યા મહારાષ્ટ્રની કૃષ્ણા, કાવેરી, ગોદાવરી અને બીમા જેવી સગિતાના કાંઠે કાંઠે એવો ફર્ષો, આ પ્રવાસ દરમ્યાન એમને અનેક અનુભવો થયા

લોકમાન્યનો મૌન ઉપદેશ

આ વખતે લોકમાન્ય દિગ્ગજ જ્ઞેમયાથી બહાર આવ્યા હતા, વિનોયાજી લોકમાન્યને મળ્યા કેટલાક પ્રશ્નો વિનોયાજીએ પૂછ્યા એમાના હેતુ પ્રત્ત વિને વિનોયાજી કહે છે "તે મહાપુરુષે ઉત્તર ન દેતા મારા તરફ જોયું, એમાં જ મને ઉત્તર મળી ગયો. હું સાદાર્ણ પ્રણામ કરીને પાછો ફર્યો." લોકમાન્ય પ્રત્યે વિનોયાજીને જીવન કલિતભાવહનો

નવી દૃષ્ટિ

વિનોબાજી પાછા સાગરમતી આવ્યા, પરંતુ એમની આખો ખૂનખૂન નમણી થઈ ગઈ હતી તોયે એઓ ચરમા લેતા નહોતા. એઓ પગમાં કશું પહેરતા નહોતા અને વાંચન પણ ખૂબ કરેલું તેમજ દૃષ્ટ સાધના પણ ઓછી નહિ એ બધાના પરિણામે આખા પગ માંડી અસર થઈ છેવટે ગાંધીજીએ એમને ચરમા પહેરાવ્યાં “મને ખરેખર નવી દૃષ્ટિ મળી છે” એવું વિનોબાજીએ કહ્યું.

ગીતાઈનું લેખન

વિનોબાજીનાં માતાજી આ ગાળામાં મૃત્યુ પામ્યા માતા પ્રત્યે એમને ખૂબ પ્રેમ હતો. ધરે દત્તા ત્પરિ સાથે દગ્ધા લાગતા અને સાથે સાથે ધર્મકથા કહેતા અને ગીતાના સ્તોત્રો સંભળાવતા એક દિવસ માએ કહ્યું વિન્યા તું ગીતા ગીતા કરે છે પણ મને એ સરકૂન સ્તોત્રો સમજાતા નથી મગડી ગીતા કેમ નથી? હોળ તો વઠ આવતે ” આ વખતથીજ વિનોબાજીને મગડીમાં ગીતાને ઉતારવાને સદૃશ કર્યો માતાના મૃત્યુ પછી એ ‘ગીતાઈ’ ના રૂપે પૂર્ણ થયો આ ગીતાઈ મહાગદ્યમાં ખૂબ પ્રચલિત છે વિનોબાજીની એ સર્વોત્તમ કૃતિ છે એ કૃતિ જોવા માતા નાજીયા, પણ આતાની પ્રેરણાએ જ એમાં મૂખ્ય ભાગ ભજવ્યો છે. યુગતથી વિનોબાજી ગાળ ચાની ગયેલા ત્યારે માતાએ કહેલું કોઈ નાટક તમાસા સાથે તો નથી ગયેલાને સારા કામ માટે નવા છે! દેશકાવ્ય આરૂ ગયા છે તેનું મને અભિમાન છે વિનોબા સાથે કંઈ માતા અભિમાને ન હો!

વર્ધા આશ્રમમાં

૧૯૨૦માં એક દિવસ સ્વ જન્મ માતાજી ગાંધીજી પાસે સાગરમતી આશ્રમમાં આવ્યા અને ગાંધીજીને કહ્યું મને તમારા પુત્ર તરીકે સ્વીકારો’ બાપુએ માગણી સ્વીકારી અને જમનાલાલજી બાપુના માનસપુત્ર થયા, એકવાર જમનાલાલજીએ ગાંધીજીએ વર્ધામાં આશ્રમની શાખા ખેલવા વિનંતી કરી, એ વિનંતી માન્ય ગઈ ત્યારે આવી અને વર્ધા આશ્રમના સમય દરમિયાન માટે વિનોબાજીને પણ જમનાલાલજીએ મેળવી લીધા ત્યાંથી વિનોબાજી વર્ધા ગયા.

કાર્ય ક્ષેત્રમાં

વૌો સુધી ત્યાં મેવામય અને કર્મમય તપશ્ચર્યા ચાલુ રહી હજારોને વિનોબાજીએ ચેતન આપ્યું નરી દૃષ્ટિ આપી અહીં ગંદીનેજ એમણે તમામ પ્રયોગો કર્યા, દમ્ભીયાન જે જે મત્યાગ્રહ થયા તેમાં વિનોબાજીએ ભાગ લીધો જેનમાં પણ ગયા ધુજે જેવમાં એમણે ગીતા પર કરેલા પ્રવચનો ખુબ વિચાર પુર્ણ છે ગીતા વિને વિનોબાજી કહે છે માતાના દુધ કરતાં ગીતાના દુધથી મને વધારે પોષણ મળ્યું છે ગીતા સમુદમાં ટુંકેટનીકવાગ તરે છું, કેટલીકવાગ ગમુ છું અને કેટલી કુમકી મારે છું ગીતા પર ભોલવા માટે મને તૈવારી કરવી પડતી નથી મારા હૃદયમાં ગીતા ભરેલી જ છે ” મગડી સાહિત્યમાં વિનોબાજીએ મારા પ્રમાણમાં ઉત્તમ કોટીનું સાહિત્ય ઉમેર્યું છે યુગગતીમાં તે પીરસાનું નેષ્ટએ.

વર્ધા કેન્દ્રના સંચાલક

દાંડીય સમયે ગાંધીજીએ સાગરમતી આશ્રમ છોડ્યો ફરી જમનાલાલજીએ ગાંધીજીને વર્ધા આવવા આમંદ કર્યો. ગાંધીજીએ વર્ધાને સમગ્ર પ્રવૃત્તિનું કેન્દ્રસ્થાન બનાવ્યું ગાંધીજીની દૃષ્ટિ

મુજબ કામ કરનાર વિનોબાજી અને વિનોબાજીના સાથીદારો તેમ જ જમનાલાલજી ત્યાં હતા વધાની પત્નિદગી માટે આ પાણી કાઢ્યું હતું વિનોબાજીના આથીએ અને દિપ્તે આજે પશુ એક-તાનાથી વિવિધ ગ્યનાત્મક પ્રવૃત્તિઓનું સચાવન કરી રહ્યા છે વર્ષાથી ગળૂને રચનાત્મક કાર્ય અંગે જે ગ્રેગણા મળી તેના મૂળ ગાંધીજી તો છે જ પશુ વિનોબાજી પશુ ખરડા વિનોબાજીએ અનેક નિષ્કારવાન અને કાર્યદક્ષ કાર્ય કર્યાં છે તેના કાર્યો ૩

શરીરની ખીસવટ

વિનોબાજી શરીરે અદ્યક્ત હતા એક વખત ૨૮ જમનાલાલજી વગેરેએ મહાત્માજીને કહ્યું કે, “ તમે જ હવે વિનોબાજીની કાળજી ગણો ” મહાત્માજીએ વિનોબાજીને કહ્યું “ હવે મારા કબજામાં તમને રા મવા પડશે ત્યાં મુધી તમારી નૃત્તિ સુધરન નથી ” બાપુ, પશુ માસની મુક્ત આપો ” વિનોબાજીએ રિનતી કરી આ ત્રણ માસમાં બોગડના પ્રયોગો કરી વિનોબાજીએ ૨૦ રતન વગેરે વધાણું આપાને વિનોબાજીનો વાંધો મજબુત કર્યો છે અગાઉની એક છબી પરથી તેની કદબના ન આવે

કાંતાણુ પ્રયોગ

વર્ષામાં રહી એમણે તકલી, ધનુષ તકલી તેમ જ વગેરે અનેક ઉપકરણો અનેક પ્રયોગો કર્યા અને સુધારા પશુ કર્યા એમના પ્રયોગોમાં એમના સાધાઓ અને દિપ્તે દોષ જ એક વૈજ્ઞાનિક છટાથી એઓ પ્રયોગો કરે છે બાપુજીએ મોવેના કામમાં એઓ મગ્ન હતા એઓ ભાગ્યે જ વર્તમાન પત્રમાં જાગે તો પશુ એમના કાર્યોની સુવાસ એમને ફેરવે મળે હતી એમના ૧૯૦૦ની સાલ આવી

સાચા સત્યાગ્રહી

ગાંધીજીએ વાણીસ્વાત ત્રય સત્યાગ્રહના પ્રથમ સત્યાગ્રહમાં પ્રથમ સત્યાગ્રહી તરીકે વિનોબાજીના નામના જાહેરાત કરી ત્યારે ‘ વિનોબા કોણ ? ’ એવો પ્રશ્ન ધણુને થયેનો તે વખતે ૨૪ મહાદેવભાઈએ એમની સુદર પિઠાવ આપેલી મહાદેવભાઈએ કહેલું “ જેનો ઉત્તરોત્તર વિકાસ થતો હોય એવી ગાંધીજી સિવાય કોઈ વ્યક્તિ મે એમ હોય તો વિનોબાજી છે ” વિનોબાજીના ભારે વિદ્વતા, પ્રખર, શુદ્ધિમતા, અપૂર્વ રમણશક્તિ, ક્ષેયનિષ્ટા, સેવાશક્તિ, સાધુતા, સાદાઈ, ધર્મિયશક્તિ, સ્વદેશભક્તિ, નિયમિતપણું, વ્યવસ્થિતપણું, અનાલક્ષિત, નમ્રતા, નિર્ભયતા, ધીરતા, અને સમતા આ બધા ગુણોથી આભુષિત વ્યક્તિ ગાંધીજીના પ્રથમ સત્યાગ્રહી તરીકે પસંદગી પામે તેમાં શી નવાઈ ! આ વખતે વિનોબાજીના પિતાજીએ ગાંધીજી પર લખ્યું “ નમારી કૃપા અને આહીર્વાદનું આ પરિણામ ” આવા પુત્ર બદન કર્યા પિતાને આવદન થાય

વીર સત્યાગ્રહી

ગાંધીજીનો આત્મા શિરોમાન્ય કરી આહીર્વાદ લઈ વિનોબાજીએ સત્યાગ્રહ કર્યો એમને પકડ્યા અને છોડ્યા, એમણે દરી દરી સત્યાગ્રહ કર્યો રાષ્ટ્રના ગાંધીજી સિવાય બધાજ આગેવાનો વાણીસ્વાત ત્રય આતર જેલમાં ગયા વાતાવરણ સત્યાગ્રહ બધ રહ્યો બધા આગેવાનો છુટ્યા પડી તો ક્રિષ્ણ આખા અને ગયા ત્યારપછી “ અંગ્રેજો સાથે જાવ ” ની લડતનો

ઇતિહાસ અણીતો છે ૧૯૪૨ ની નવમી ઓગસ્ટે બધા નેતાઓ પકડાયા વિનોબાજી પણ પકડાયા ત્યારે તેમણે સંદેશો આપેનો. “ તમે સ્વતંત્ર છો એવું સર્વત્ર જનનાને કહો. રામનું નામ લઈ અમંત સર્વન દેવાની ગહો. ”

ધર્મને ભાષાનો અભ્યાસ

૪૨ પછીનાં વર્ષોનો ઇતિહાસ તાજે છે ૪૫માં ગાંધીજીને છોડ્યા ત્યાંબાદ નેતાઓ પુટ્યા વિનોબાજીને પાછળથી છોડવામાં આવ્યા જેવમા એમણે બુદ્ધી બુદ્ધી ભાષાએ નોં બજામ કર્યો ભાષાઓ શીખવાનો એમને ભારે ઉત્સાહ છે દેટોક વર્ષ પહેલાં સેવાગ્રામ ખાદી વિદ્યાલયના બે વિદ્યાર્થીઓને વિનોબાજીએ પોતાના ભાષા શિખક મનાવ્યા હતા એઓ હિંદની ધણી ખરી પ્રમુખ ભાષાઓ જાણે છે દરેક ધર્મોનો એમને હિંદ અભ્યાસ કર્યો છે

સૌંદર્ય શારીરિક

વિનોબાજી સાડા પચિસ પુટ ઉંચા છે યંદિરે ધડે વણું છે શરીરે એઓ સશક્ત છે એઓ ફક્ત પચીસ જ પહેરે છે શરીર પર કાંઈવાર એકાદ કપડું ગમે છે લવ્ય લલાટ, નિર્મળ આંખો, નાની દાઢીવાળા વિનોબાજીને એમને પ્રાચીન કાળના ઋષિનો ખ્યાલ આવે છે મહારાષ્ટ્રના આ સત રાષ્ટ્રનો મહાન વિશ્વતિ છે

દિનચર્યા

આવા વિનોબાજી ગાંધીજીના તારકમંડળના તેજસ્વી તારક છે અનેક મહત્વના પ્રસંગોએ બાપુજી એમની સાથે મંત્રણા કર્યા વિના રહેતા નહિ બાપુ સેવાગ્રામ રહેતા અને વિનોબાજી ત્યાંથી ઉત્તર ચારેક માઈલ દૂર ધામ નદીને કિનારે પવનાર આશ્રમમાં રહેતા બાપુના અવસાન સુધી એઓ પવનારજ હતા જેઓ વર્ષા જતા તેઓ પવનાર અવસ્ય જતા કોઈ મનહ સેવા જત તો કોઈ દર્શનાર્થે વિનોબાજીની દિનચર્યા બાપુની જેમ નિયમિત ભગ્યક રહે છે એઓ દરોજ સવારે પવનારથી ત્રણ માઈલ દુર આવેલા સુરભાવ નામના ગામે ખસે પાવડો ન ખી ચાલતા જતા ત્યાં તેઓ મકાઈ કાપ કરતા ત્યાં વિનોબાજીના પટ તિબ્બ વનમલ ઈ કાર્ય કરે છે વિને બાજી અવસનવર આજુબાજુના ગામોએ પણ જાડ છે એઓ શુદ્ધ પ્રન ન કરે છે એમના વિચારો મોલક છે એમના દાખલા દલીલો સચોટ હોય છે એમની લેખન શક્તિ પણ ખેગવતી છે. એમનાં સાથે વાતોવાપ કરવોએ એક લક્ષણ છે પરંતુ એમની પ્રાર્થનામાં ભાગ લેવો એ તો અલુભન લક્ષણ છે આખી પ્રાર્થના એઓ મધુર કકથો કરાવે છે અહિંસા સત્ય અસ્તેષ્વ વાળો એકાદશ વ્રતરાશી મંત્ર એમનો જ છે

સેવાકાર્ય

બાપુના અવસાન પછી વિનોબાજી મહાર આવ્યા છે અને હિંદુ મુસ્લિમ એકતા મટે નિર્માણ તોને મહત્ત આપવા અર્થે કાર્ય કરી રહ્યા છે આ વખતે મને સ્વામી રામકૃષ્ણ પરમહંસના તિબ્બ સ્વામી વિવેકાનંદનુ રમગ્યુ થાય છે ગાંધીજીનો સંદેશો વીનોબાજી દ્વારા ભરતમાં અને દેશદેશમાં પ્રસરી રહે અને આપણ સૌને પ્રેરણા આપે એવું મનમાં થાય છે

—ગોમાંઈભાઈ છી. પટેલ

(આને ગુરુજી કત ‘ વીનોબાજી ભાવે ’ નામના મરાઠી પુસ્તકોને આ લેખ માટે આધાર લાધો છે)

આવતા માસની કાર્યદિશા

- (૧) વાર્ષિક નિવેદને ઑગસ્ટના પહેલા અઠવાડિયામાં તૈયાર કરો અને આકડાનું પત્રક ખાતામાં વેળાસર મોકલો.
- (૨) કાયમનિધિ અગર કોઈ પણ પ્રકારનું ભંડોળ તમારી સંસ્થાના નામે ખાનગી ઇસમને ત્યાં ન રાખતા ખાતાએ જણાવેલી રીતે રોકો.
- (૩) નવું અદાલ્તપત્ર ધારાધોરણને અનુસરી બનાવો.
- (૪) અદાલ્તપત્ર માથે કાયમનિધિમાં રકમ મૂકવાની પાવતી માગેલ નાખવી.
- (૫) જુલાઈ આખરે તમામ દફતરો વ્યવસ્થિત કરો. પુસ્તકો, રાજમેળ, ગણતરી મામાન વગેરે પર મેળવણી કરી તારીખ કાઢી તેનો ચેક કરી મંત્રી અગ્ર પ્રમુખની મૂકી લો.
- (૬) રાજમેળના પહેલા પાના પર હાથ પરની ચેકડ ચિલક ઉપરાંત કયા કયા સ્થળે સંસ્થાની મૂકીનું રોકાણ છે તેની જરાજર નોંધ કરો.
- (૭) બાળકો અને થોડું બહુલા લાઈબ્રેરેનો માટે દર વર્ષે નાની નાની પુસ્તિકાઓ પુસ્તક પ્રમાણમાં ખરીદો અને બાળકોને ન ગમે તેવી ખરાબ વિધિમાં હોય તેવા જૂના પુસ્તકો કમી કરાવો.

સૂચના નં. ૧૫ સને ૧૯૭૭-૮૮

વિષય

વાર્ષિક નિવેદનો મોકલવા બાબત.

સને ૧૯૪૭-૪૮ની સાલના વાર્ષિક નિવેદનો વડોદરા મંચના પુસ્તકાલયો વેળાસર મોકલે તેમ જ હકીકત મોકલવામાં અનુકૂળતા યાચ એ હેતુથી સને ૧૯૪૭-૪૮ના વાર્ષિક નિવેદનો પુસ્તકાલય ખાતા તરફ મોકલવા બાબત

આશા છે કે પુસ્તકાલયના મંત્રી ભાઈઓ આ નિવેદનોની એક પ્રત પોતાને ત્યાં રાખી બીજી પ્રત પોતાના જૂથ મારફત પુસ્તકાલય ખાતા તરફ નિવેદન તૈયાર કરવા તારીખ ૧૫ ઓગસ્ટ પહેલાં બીનચૂક મોકલી આપશે બાબત

રામચંદ્રાણી જીના મહાલ મડલો, અને જૂથ મડલો તેમ જ રા મહાલશાળા ધિકારી સાહેબો આ નિવેદનો મુદત અંદર પુસ્તકાલય ખાતામાં આવી જૂથ તથા મહાલ મડલો જૂથ એ પ્રમાણે ઘટિત સૂચનાઓ કરશે એવી આશા છે પુસ્તકાલયના અંદાજપત્ર મજૂર થયું ન હોય છતાં વર્ષ દરમિયાન સ્થનિક ખર્ચ અને વાચન પ્રચાર જે થયો હોય તે સમઘી તથા પુસ્તકસંખ્યા, તથા નાણાકીય સ્થિતિ સમઘે તમામ હકીકત નિવેદનના રૂપમાં તૈયાર કરી મોકલી આપવા જેમણે તેમણે તજવીજ કરવાની છે આશા છે કે જૂથ પુસ્તકાલયો આ બાબતમાં ઘટિત કળીજી લઈ તમામ નિવેદનો ખાતામાં વેળાસર આવી જાય તેવા પ્રયત્ન કરશે

વડોદરા,
૧૬-૬-૪૮ }

ઉ.ઓ. પટેલ
મહાલ વ્યવસ્થાપક

મધ્યવર્તી પુસ્તકાલય

સાર્વજનિક પુસ્તકાલય શાખા

સૂચના નં. ૧૬ સને '૪૭-૪૮

વધુ

મને ૧૯૪૭-૪૮માં ખરીદવાના ગિલ્ડી સામાનનાં સાધનો બાબત

વડોદરા રા. પનાં ગ્રામ પુસ્તકાલયોને તમામ જોઈતું સાહિત્ય પુસ્તકાલય સહાયક સહકારી મંડળ દ્વારા કિંદાસત બાવે ખરીદી પૂર્વે પાડવામાં આવે છે ઉદ્દેશ્ય બે શિક્ષકી સામાનના સાધનો વર્ગીયી રહેવે તે બારે દાખામાંથી એકને માહિત્ય વખતસર પહોંચાડી પરભાર્યા કરાવી દેવા યોગ્ય નથી અને સાહિત્યને નુકસાન પણ થાય છે સમગ્ર આથી બાબત બાબત કરાવવામાં આવે છે કે બીજી સૂચના થા. મુખી જે ગ્રામ પુસ્તકાલયને જોઈતું સાહિત્ય મળુ કરાવવાનું હોય તે પોતાની આજુ-માજુ તા કરીગર પામે કરાવી તેની કિંમત નક્કી કરી જે ને પુસ્તકાલયના બાવરચ પકે મડયે કરાવ કરી મળુ મંદે કાવની નકલ જોડવી

સ્થળ પર પુસ્તકાલયના લોક પ્રમાણે સાવન બનાવવાની જવાબદારી તેમજ ડેડસ્ટોક રજીસ્ટર પર ચકાવી ખચ કર્યાની જવાબદારી સ્થાનિક સમિતિની રહેશે

આદા છે પુસ્તકાલય સમિતિઓ આ અસાધા હુ મળેજેમાં સિલ્કી સામાન વસાવવાની જવાબદારી સ્વીકારી લેશે

વડોદરા, }
તા ૬-૪-૪૮ }

ઉ મો. પટેલ
મદદ વ્યવસ્થાપક

મધ્યવર્તી પુસ્તકાલય

સાર્વજનિક પુસ્તકાલય શાખા

વડોદરા નં. ૧૬-૬-૪૮

જાહેરાત અંક ૧૪ સને '૪૭-૪૮

સૂચક શબ્દ-ધોગધ સાર્વજનિક પુસ્તકાલયોમાં વેતનથી કામ કરવાનું ધોગધ કરાવ્યા બાબત

વિષય

સાર્વજનિક પુસ્તકાલયોનું વેતનથી કામ કરનાર ગિલ્ડીને ૧-૮-૪૭થી પાંચ વર્ષ માટે મળુરિ આપવા બાબત.

ગામડાના સાર્વજનિક પુસ્તકાલયોમાં ઉપરિલેખે મથપાલનું કામ કરનાર કામ ગણી કરવાનું નિયમથી કરેલું છે સમગ્ર સરકારી નોકરીને ખાતગી જાહેરાત કાઢવાનું કારણ અગ્ર અધિકારી મંથાઓમાં વેતન લઈને કામ કરવાનો પ્રમુખ ઉપસ્થિત થાય તે પ્રમંત્રે શ્રીમંત સરકારની પરવાનગી

મેળવવાની હોય છે આ ધોગણુ સાર્વજનિક પુસ્તકાલયોમા કામ કરનાર ઉપશિક્ષકોને પણ લાગુ પડે છે કામ કરનાર ઉપશિક્ષકો માટે વર્ષોવર્ષ પરવાનગી મેળવવાની મુશ્કેલી ઝોઝી થાય અને કામ કરનારોએ સરળતા થાય એ હેતુથી વેતનથી કામ કરનારા ઇન્કમેને પાંચ વર્ષની એ.સા.મટી પરવાનગી આપી આદાપત્રિકામાં પ્રમિદ્ધ કરવા મેં ૨૧ ગ વિધાધિકારી સાહેબે સમિતિ દર્શાવી છે સમગ્ર આ જાહેનાત કાઢવામાં આવી છે

શ્રીમંત સરકાર હુ અ ક ડી ૧૮૩/૩૬ તા ૩૮-૫-૪૭ અન્વયે વેતનથી કામ કરનાર ઉપશિક્ષકોને ૫માર રૂપિયા ૫ ચોતેરયા વધુ હોવા જોઈએ નહિ વેતનનું ધોગણુ તેમ જ વેતનની રકમ મળતા પગાગના કુ થો વધુ હેવી જોઈએ નહિ

ઉપર ઠગવેલા ધોગણુ પ્રમાણે ગાન્યના જુદાજુદા સાર્વજનિક પુસ્તકાલયોમા કામ કરનાર શિક્ષકો તથા તેમને મળતા વેતન એમ ધીની હકીકત આ નાચે વેતન મેળવનાર ઇસ- આપી છે આ શિક્ષકોને સને ૧૯૪૭-૪૮થી પાંચ વધુ મુધી મોની યાદી ૨ જૂગી આપવામા આવે છે વેતનની રકમમાં પુસ્તકાલય આતાની સંમતિથી ઉપર જણવેલા વેતનના ધોરણોને પાન રહી સ્થાનિક સમિતિ પોતાની સંસ્થાનુ કામકાજ અને આર્થિક પરિસ્થિતિ જોઈ રકમમા વધવડ કરી શકે

મહેનતાણાથી કામ કરતા મધપાલ શિક્ષકોની યાદી ૧૯૪૭-૪૮

અંક	ગામનું નામ તથા તાલુકો	શિક્ષક એથપાલનું નામ	મળુર થયેલુ માસિક મહેનતાણુ
૧	બાધણી તા. પેટલાદ	મગનભાઈ ખુશાલભાઈ પટેલ	૪-૮-૦
૨	ડભોઈ તા. પેટલાદ	ડાહ્યાભાઈ ખુશાલભાઈ પટેલ	૪-૦-૦
૩	ગાડા તા. પેટલાદ	મયુગભાઈ જોડારભાઈ પટેલ	૬-૦-૦
૪	કામર તા. પેટલાદ	ચિમનલાલ મોમેશ્વર ત્રિવેદી	૨-૦-૦
૫	પેટલાદ તા. પેટલાદ	પ્રભુવાન અમાવાન જાડી	૬-૦-૦
૬	જરોદ તા. વાઘોડિયા	મણિલાલ મોગીલાલ શાહ	૧૫-૦-૦
૭	કાણીસા તા. ભાદરજી	મણિલાલ વિઠાનોલાલ પટેલ	૨-૦-૦
૮	સીસ્વા તા. ભાદરજી	મંગળદાસ મુનદાસ પટેલ	૦-૦-૦
૯	અરોળા તા. ભાદરજી	મણિભાઈ લક્ષ્મીભાઈ પટેલ	૫-૦-૦
૧૦	કડારી તા. કરજી	ચકરભાઈ મયુરભાઈ પટેલ	૫-૦-૦
૧૧	મેથી તા. કરજી	રતિલાલ મુળજીભાઈ	૨-૦-૦
૧૨	મકીણી તા. સખેડા	જગનભાઈ કેવલભાઈ પટેલ	૬-૦-૦
૧૩	રસુવજાદ તા. વાઘોડિયા	છોટાલાલ ખુશાલરામ રાવલ	૨-૦-૦
૧૪	વેળખુ તા. સાવની	સોમાભાઈ ચરખડભાઈ પટેલ	૮-૦-૦
૧૫	બરકાલ તા. ચિતોર	ચંદુલાલ મુરુવેત્તમદાસ ખત્રી	૪-૦-૦
૧૬	કરનાળી તા. તિલકવાડ	લક્ષ્મણજી જાદવજી દવે	૪-૦-૦

૧૭	સડેર તા પાટણ	હારદાદામ સાંકળચ ૬ પટેલ	૫-૦-૦
૧૮	કુણધરે તા પાટણ	લક્ષ્મીભાઈ મુળેશ્વર વ્યાસ	૮-૦-૦
૧૯	ગણુજ તા પાટણ	હંગોવિ દદાસ કાળીદાસ વાળ ૬	૪-૦-૦
૨૦	ગગેટ તા ચાણુરમા	ચુનીલાલ કેશવનાથ શાહ	૧-૦-૦
૨૧	બહુચગણ તા ચાણુરમા	મગનલાલ બુદ્ધભાઈ	૭-૦-૦
૨૨	નારદીપુ તા કસોલ	સદુજી ગોખરજી વાધેલા	૮-૦-૦
૨૩	સગ્દવ તા કસોલ	મીનારામ કુબેરભાઈ નાયક	૬-૦-૦
૨૪	સેરથા તા કસોલ	શકરલાલ મોહનદાસ પટેલ	૪-૦-૦
૨૫	વસાઈ તા વિઝપુ	મણિનલ અમીચમ વ્યાસ	૧૦-૦-૦
૨૬	વિઝપુર મહિના તા. વિઝ	કાલીબેન ત્રિલોકદાસ જોષી	૧-૦-૦
૨૭	ગેરોતા તા વિઝપુર	મોહનજી સરાજી ચૌહાણ	૩-૦-૦
૨૮	બીચોદગ તા વિઝપુર	પ્રતાપજી ગુલામજી ચાવડા	૩-૦-૦
૨૯	દોદા તા વિઝપુર	દાશીભાઈ સેધીદાસ પટેલ	૭-૦-૦
૩૦	કુડાલ તા કડી	જવણલાલ ભોળાનાથ ભટ્ટ	૧-૮-૦
૩૧	કલ્યાણપુરા તા કડી	રતિલાલ અબાચકર રાવલ	૫-૦-૦
૩૨	કાંસા તા વિસનગર	કાશીભાઈ મોતીભાઈ પટેલ	૦-૦-૦
૩૩	ભાંડુ તા વિસનગર	વીરચંદ હરિભાઈ પટેલ	૬-૦-૦
૩૪	ખેરાણી તા ખેરાણી	હીનલાલ ભાઈજી રિવેરી	૧૦-૦-૦
૩૫	સુહીંગ તા ખેરાણી	વાડીલાલ બેચગાંન નાયક	૫-૦-૦
૩૬	ઉઝા તા ઉઝા	હિમતલાલ પ્રમુદાસ ત્રિવેદી	૧૩-૦-૦
૩૭	ઉઝા મહિલા તા ઉઝા	માણેજીભેન ભગવાનદાસ પટેલ	૮-૦-૦
૩૮	રૂપાલ તા કસોલ	કેશવલાલ લક્ષ્મી ત્રિવેદી	૭-૦-૦
૩૯	રોધેળ તા કસોલ	કચરાલાલ અબાલાલ ત્રિવેદી	૬-૦-૦
૪૦	હારીજ તા હારીજ	જયતીલાલ શકરવાલ રાવલ	૪-૦-૦
૪૧	" " "	રવિચંદ ઉત્તમરામ ત્રિવેદી	૫-૦-૦
૪૨	નાદોલ તા હહેગામ	કમળાબેન ભાઈજી વ્યાસ	૮-૦-૦
૪૩	પીપુર તા મહેસાણા	જવણલાલ નમીનદાસ ભાવસાર	૩-૦-૦
૪૪	ધાતવા તા કામરેજ	દલપતસિંહ ગોવિંદસિંહ કોશર	૧-૮-૦
૪૫	આરતા તા કામરેજ	જવજી પ્રભુભાઈ પટેલ	૨-૦-૦
૪૬	કુચેદ તા નવસારી	છીતાભાઈ લાલભાઈ	૧-૪-૦
૪૭	ધમડાજા તા ગણુદેવી	ખડુભાઈ કુવરજી દેમાઈ	૫-૦-૦
૪૮	વાકિયા તા અમરેલી	જગનભાઈ નાનજી	૨-૦-૦
૪૯	રજોલી તા ભાદરજી	શ્રીખાખાઈ શનાભાઈ પટેલ	૫-૦-૦
૫૦	નાની નરોલી તા માંજરાલ	અદમજી કાસમજી બહાન	૧૦-૦-૦

ઉપર જણાવેલી યાદીમાં જણાવેલા કેન્દ્ર મુખ્ય બદલી થયેલી અગર ખીજા કોઈ કાગળે
પુસ્તકાલયનું કામકાજ કરતા અટકે તેવા પ્રયત્ને પુસ્તકાલયના
યાદીમાં જણાવેલા ઉપ- કામને અડચણ ન આવે તે માટે ખાલી પડેલી જગ્યાએ સ્થાનિક
શિક્ષકો પુસ્તકાલયનું અમિતિની માગણી થયે તે શાળાના ખીજા ઉચ્ચશિક્ષકને ઠરેના
કામ કરતા અટકે તો વેતનથી નોમી ના પ્રાંત અગર વિભાગના શાળા વિદ્યાર્થી
કરવાની તજવીજ માહેખો ખતાનો પરવાનગી મેળવવા તજવીજ કરશે

સમગ્ર જાહેરાત લાગતાવળગતા તમામની જાન માટે આજ્ઞાપત્રિકા મેળવણી વિભાગ
તથા “પુસ્તકાલય” મામિતિમાં પ્રસિદ્ધ કરવાનું ઠગવવા મા આવે છે

જાહેરાત પ્રસિદ્ધ કર્યા

ખાખત

ઉ મો પટેલ

મદદ, વ્યવસ્થાપક

મળાખાઈ ટીળક

વ્યવસ્થાપક

મદદથી પુસ્તકાલય

સાર્વજનિક પુસ્તકાલય ગા મા
વડોદરા

જાહેરાત નં. ૧૫ સને '૪૭-૪૮

વિષય

ભલામણનાં પુસ્તકોની યાદી

જ્યાં નાણાની સવક હોય ત્યા નીચે જણાવેલા પુસ્તકો

પુસ્તકાલયોને વસાવવા ભલામણ કરવામા આવે છે

પુસ્તકનું નામ	પ્રકાર	કિંમત
૧ માતાનું ઝાણુ ભાગ ૧-૨	નવચેતન સાહિત્ય મ દિગ- મ મદદવાદ	૫-૦-૦
૨ 'પાળો દાવાનળ	"	૪-૦-૦
૩ નવનીતા	"	૨-૨-૦
૪ સુનાસિની	"	૩-૦-૦
૫ ભગવાન ચાણુક્ય	"	૨-૮-૦
૬ રેલું અને ખીજા વાતો	"	૨-૮-૦
૭ લગ્નપ્રથમ	"	૨-૮-૦
૮ શુદ્ધિન અભયકુમાર	સમૃદ્ધિ રક્ષક સરતુ સાહિત્ય ગવપુરા, વડોદરા	૩-૦-૦
૧૦ મોહવિજેતા ઇલાચીકુમાર	"	૨-૮-૦
૧૧ નરનારાયણ અને સવક	"	૩-૦-૦
૧૨ દાનવીર અગ્રકુસાલ	"	૩-૦-૦
૧૩ સતીશિરોમણિ ચંદનખાળા	"	૩-૦-૦

૧૪ અમદા		જમુ દાણી, ઉ.કા	૧-૦-૦
૧૪ અભ્યાસક્રમનો ઇતિહાસ		નવજીવન પ્રેમ-અમદાવાદ	૧-૦-૦
૧૫ ખેડૂતપોથી		" "	૨-૮-૦
૧૬ Cent percent Swadeshi		" "	૨-૦-૦
૧૭ વર્ગીક છુ	(મરઠી)	એન કે પબ્લીસીંગ હાઉસ-મુબાઇ	૧-૦-૦
૧૮ જાગીરનાર	(હિન્દી)	હિન્દી શાનમ દિર પ્રકાશન	૧-૪-૦
દાસીમ મિલિટ ગ ચર્ચગેટ મી નં. ૨ મુબાઇ			
૧૯ ન ક્ષિતિજ	(,,)	"	૨-૮-૦
૨૦ શહાદત	(,,)	"	૨-૮-૦
૨૧ વકીલશાહન	(,,)	"	૧-૧૨-૦
૨૨ ઇન્માન		"	૧-૮-૦
૨૩ યદ સમય આરામકા નહો	(,,)	"	૦-૬-૦
૨૪ બુદ્ધેષ્વડકી આમકહાનિયા	(,,)	"	૫-૮-૦
૨૫ ગીતમાલા	(,,)	"	૨-૦-૦
૨૬ ની દે બાદલ	(,,)	"	૧-૦-૦
૨૭ રૂમી ભોકકથા	(,,)	"	૧-૪-૦
૨૮ એક અપરિચિત ઓ કે પત્ર	(,,)	"	૧-૪-૦
૨૯ શાનદિક્ષા	(,,)	"	૨-૦-૦
૩૦ માતપિતા પ્રુદ એક	(,,)	"	૩-૦-૦
સમર્યા			
૩૧ કોમ કે નામ પર	(,,)	"	૧-૧૨-૦
૩૨ યુગ કી ગંગા	(,,)	"	૧-૦-૦

વડોદરા }
૩૦-૬-૪૮ }

ઉ. મા. પટેલ
મદદ વ્યવસ્થાપક

જાહેરાત અંક ૧૬ સને ૪૭-૪૮ વસાવવા યોગ્ય સામયિકોની ભલામણ

દૈનિક	સુંગઠ	૩૮-૦-૦	ક્રી પ્રેસ જર્નલ	"	૩૬-૦-૦
વહેમાતરમ્	"	૩૮-૦-૦	ગુજરાત સમાચાર	અમદાવાદ	૪૨-૦-૦
જન્મભૂમિ	"	૪૨-૦-૦	સ દેશ	"	૩૮-૦-૦
સાંજવર્તમાન	"	૪૦-૦-૦	પ્રજ્ઞાત	"	૩૮-૦-૦
મુંબઈ સમાચાર	"	૩૮-૦-૦	ગુજરાતભિત્ર અને		
નૂતન ગુજરાત	"	૪૦-૦-૦	યુ કૃષિ	ગુજરાત	૨૫-૦-૦
બોમ્બેક્રાનિકલ (અંગ્રેજી)	"				

ટાઇમ્સ ઓફ ઇન્ડિયા	,,	૪૦-૦-૦	ગતિ	અમદાવાદ	૧૦-૦-૦
પ્રતાપ	,,	૩૦-૬-૦		પાલિકા	
ગુજરાત	,,	૨૫-૦-૦	આહીન	સુરત	૭-૮-૦
અધ્યાત્મિક			અભિનિધિ	અમદાવાદ	૩-૮-૦
સયાજીવિજય	વડોદરા	૧૦-૦-૦	પ્રમથમ	,,	૬-૪-૦
સાપ્તાહિક			વિશ્વવત્સલ	,,	૬-૦-૦
પ્રજાસત્તા પત્રિકા	વડોદરા	૪-૮-૦		આમિક	
નવગુજરાત	વડોદરા	૬-૮-૦	મહાસત્તા	અમદાવાદ	૫-૦-૦
લોક વાણી	,,	૮-૦-૦	ક્રમા	,,	૭-૮-૦
ગુજરાતી	મુમ્બઈ	૧૦-૩-૦	કિશોર	અમદાવાદ	૫-૮-૦
મુખ્ય સમાચાર	,,	૧૩-૦-૦	રૂપક	મુમ્બઈ	૬-૮-૦
બોમ્બે કોનિકલ (અંગ્રેજી)	મુમ્બઈ	૧૩-૦-૦	તરવીર	અમદાવાદ	૫-૦-૦
પ્રવાસી	,,	૧૩-૦-૦	અનિધિ	મુમ્બઈ	૬-૦-૦
યુગાન્તર	,,	૮-૦-૦	પૂર્ણા	વડોદરા	૬-૮-૦
આનંદ	વડોદરા	૧૦-૮-૦	ઉદ્યોગ અને વેપાર	અમદાવાદ	૬-૮-૦
પ્રતાપ	સુરત	૪-૮-૦	પ્રસ્થાન	અમદાવાદ	૬-૮-૦
શ્રીરામ	,,	૭-૦-૦	શિક્ષણ અને સાહિત્ય	અમદાવાદ	૪-૦-૦
પ્રજાકર	,,	૬-૪-૦	પુસ્તકાલય	વડોદરા	૩-૮-૦
પ્રજાબુધ	અમદાવાદ	૧૦-૪-૦	રાજા	,,	૬-૧-૦
ગુજરાતી પત્ર	અમદાવાદ	૫-૮-૦	સંસ્કૃતિ	,,	૭-૦-૦
હરિજનબુધ	,,	૬-૮-૦	આકાશગંગા (નિમાસિક)	આણંદ	૪-૦-૦
હરિજન-	,, (અંગ્રેજી)	૬-૮-૦	વીણા	આણંદ	૪-૦-૦
,, એવક	,, (દિ દી)	૬-૦-૦	નિયોન	કલકત્તા	૭-૮-૦
,,	,, (ઉર્દુ)	૬-૦-૦	વ્યાવાસ	વડોદરા	૨-૮-૦
આરમ	,,	૮-૦-૦	બાળક	,,	૨-૮-૦
નવસૌરાષ્ટ્ર	,,	૭-૮-૦	દેવેશ	,,	૫-૦-૦
કુલછાયા	રાણપુર	૬-૮-૦	આનંદવન	,,	૩-૮-૦
ગુજરાત મિત્ર અને દર્પણ	સુરત	૭-૦-૦	પાલમિત્ર	આણંદ	૪-૮-૦
બેકા વર્તમાન	બેકા	૪-૮-૦	બાલસખા	અમદાવાદ	૩-૨-૦
ભારતી	અમદાવાદ	૧૦-૦-૦	પુષ્પ (ગુજરાતી)	મુમ્બઈ	૩-૦-૦
કુસ્તીમ ગુજરાત	સુરત	૭-૦-૦	પ્રતિમા	,,	૫-૦-૦
જન	ભાવનગર	૮-૦-૦	ગાડિય (માસિક)	સુરત	૪-૪-૦
જનતા	મુમ્બઈ	૬-૦-૦	બાલવાહી	,,	૧-૦-૦
દેશી (મગાડી)	પુના	૫-૧૦-૦	આમજીવન	વડોદરા	૨-૦-૦
આર્થ પ્રકાશ	મુમ્બઈ	૪-૦-૦	માનવી (નિમાસિક)	ભાવનગર	૬-૦-૦
ગાજીવન બુધ	મુમ્બઈ	૧૦-૦-૦	દક્ષિણ	પાણીચેરી	૬-૦-૦

કલાણી	”	૬ ૧૨-૦	ખેતીવાડી વિજ્ઞાન	લીબરી	૨-૮-૦
નવરચના-ભીમી	મુંગધ	૭-૮-૦	ચેતન	અમદાવાદ	૭-૦-૦
ચિત્રમય જગત	પુના	૪-૮-૦	વૈદ્યકદર્પતર	”	૩-૪-૦
જય કુમર	દહાણુ	૪-૮-૦	સકીર્તન	વડોદરા	૬-૮-૦
રાજપૂત	ગજપીપલા	૪-૮-૦	તરણી	નવસારી	૬-૦-૦
યાત્રીદાર	અમદાવાદ	૩-૦-૦	રેમાજ શિક્ષક	”	૨-૮-૦
મગધ	અમદાવાદ	૧૦-૦-૦	આનંદ (મગી બાલ માસિક)	પૂના	૩-૦-૦
નવભારત	રાજકોટ	૬-૦-૦	ગીતા ધર્મ (ધાર્મિક)	અનાસ	૫-૦-૦
પ્રૌઢશિક્ષણ પત્રિકા	વડોદરા	૨-૮-૦	વિશ્વ મગધ	અમદાવાદ	૫-૩-૦
મનોરંજન	મુંગધ	૬-૦-૦	કલ્યાણ (કવિજ્ઞાન દિવસ)	ગોલપપુર	૬-૩-૦
સત સંદેશ	અમદાવાદ	૭-૦-૦	શિશુ ભારત	કલકત્તા	૬-૮-૦
અખંડ આનંદ	”	૬-૮-૦	બાલસખા	અમદાવાદ	૩-૦-૦
નવનિર્મિત	મુરત	૪-૦-૦	સરસ્વતી	”	૬-૮-૦
શિક્ષણ ત્રિકા	મુંગધ	૩-૪-૦	ચાંદ	”	૬-૮-૦
ધરણા	ભાવનગર	૩-૦-૦	પુષ્પ (અગ્રેજી)	મુંગધ	૩-૦-૦
જીવનપ્રકાશ	ગણપુર	૮-૧-૦	ટોપકાટ (અગ્રેજી)	મુંગધ	૬-૦-૦
ભગિની	અમદાવાદ	૬-૮-૦	ગોડન રીપ્સ	કલકત્તા	૮-૮-૦
જ્યેષ્ઠ દરી	વડોદરા	૫-૦-૦	આદીજગત	સેવાગ્રામ	૬-૦-૦
આબોધ	અમદાવાદ	૬-૦-૦	આમઉદયોગ સંપદ પત્રિકા	મુંગધવર્ધા	૨-૦-૦
સ્ત્રીજીવન	અમદાવાદ	૬-૦-૦	વિવિધ અચપાળ	અમદાવાદ	૬-૪-૦
રેખા	”	૬-૦-૦			

વડોદરા

૩-૭-૪૮

ઉ. જો. પટેલ

મદદ, વ્યવસ્થાપક

“પુસ્તકાલય” માસિકમાં જા. જા. છાપવાના ભાવ

	૧૨ માસ	૬ માસ	૩ માસ	એક માસ
એક પેજ	રૂ. ૧૨૦	રૂ. ૭૫	રૂ. ૪૫	રૂ. ૧૮
અર્ધ પેજ	” ૭૫	” ૪૫	” ૩૦	” ૧૨
કવરપેજ ૩ ભુ	” ૧૫૦	” ૧૦૦	” ૫૫	” ૨૦
” ૪ ભુ	” ૧૬૨	” ૧૨૦	” ૭૦	” ૩૦

૧. જા. જા. ના ઉપરના દરો સારી છે તેમા કાંઈ વળતર કાપી આપવામા આવતું નથી.

૨. જા. જા. ના નાણા અગાઉથી જ લેવામાં આવે છે

૩. પાદલા (Exchange) મા જા. જા. છાપવાનું ધારણ બધ છે, માટે તે વિષે કૃપા કરી કોઈએ પૂછપરછ કરવા તસ્દી લેવી નહિ

૪. કોઈ પણ જા. જા. લેવી યા ન લેવી તે વ્યવસ્થા પકના નિર્ણય પર રહેશે

વધુ વિગત માટે લખો— વ્યવસ્થાપક, ‘પુસ્તકાલય’ માસિક

પુસ્તકાલય સહાયક સહકારી મંડળ લિં.

જો. જો. નં. ૧૦ રાવપુરા—વડોદરા.

ગુજરાતી ભાષામાં સભાસાસ્ત્ર

લેખક ડૉક્ટર સાહેબ ન વી ગાડગીલ.

(લોકપ્રિય દિ દી પ્રધાનમ કળતા વિદ્યુત, આજ અને જાહેર વધિકાર ખાતાના પ્રધાન)

ભારતરક્ષા-અનંત ગોવિંદ ભાગવત.

બી. એ. એલ. એલ. બી., વકીલ, વડોદરા

પુસ્તકમાં સભાઓના કાયદાઓ, સામાન્ય સભાથી ઘાટ સુધીના નિયમો અને ચાલી આવતી પરંપરાઓ સંબંધિત ઇતિહાસ, તેને અંગેના પ્રબંધોની સમજૂતી, પ્રમુખની, સભાના નિમંત્રકોની, પોલીસમત્રની અને સભાચાલકોની સત્તાઓ, હક્ક, જવાબદારીઓ વગેરેની સવિસ્તર ચર્ચા કરવામાં આવી છે. સભાસ્થાન, સભાનિયત્રકો, વક્તાઓ, પ્રમુખપદ, ઠરાવો દેકો અગર સુધારાની રજૂઆત, સભામાં ધાંધલ અંગે પ્રમુખ અને પોલીસમત્ર વચ્ચે, સભામોટુપી, સભા ધરખાસ્ત કેરવી, કોળા, અસાધારણ મળેગોમાં સભાનું નિયંત્રણ-વગેરે અંગે આધારભૂત હકિકતો વિસ્તારપૂર્વક ચર્ચા વામાં આવી છે.

સામાજિક તથા રાજકીય સરઘાઓને અને દેશના પ્રત્યેક નાગરિકને પોતાના હક્કો, હિતો અને જવાબદારીનું સંપૂર્ણ જ્ઞાન ઠરાવવું આ પુસ્તક જનતાને જરૂર ઉપયોગી અને રમઘાયક ધર્મ પઠ્યો.

અભિપ્રાયો

મણેશ વામુદેવ માવલકર-દિલ્લી પાર્ટીમેન્ટના પ્રમુખ દિલ્લી — બધાનીય અને કાનૂની સીતરિવાજો, ધારાઓ વિગેરેનું જ્ઞાન લોકચાલીના યુવર્માં આવરક છે નિશ્ચયોતો જાદુ લખાયેલ મંથર્માં વિરેચન વાતિક દોષ છે અને તેથી ભાષા પણ વિચિત્ર પ્રકારની દોષ છે થી ડાકા સાદેલનો મંથ સામાન્ય જનો માટે લખાયેલો છે વિષયનું પ્રતિપાદન ઠરઠોઇ સમજી રાકે એવી સરળ શૈલીમાં છે રાજ્ય બ રાજ્યના અનુભવથી સરપૂર દોવાયો વાચનારને કડાગો આવતો નથી વ્યવહાર સૂચનાઓ અને માર્ગ-દર્શન મળે છે.

શ્રી. આ. સુધાકર, દિવાન વડોદરા રાજ્ય-સ્વાતંત્ર્યપ્રાપ્તિ પછી સભાચાલન જ્ઞાન જનતાને વધારે આવરક બન્યું છે મી ભાગવત વર્ણવેલ ઇતિહાસ મંથર્મ સુજરાતીમાં ભાષાંતર કરી આવ્યા મંથર્મ ગોરી ઇલુચ પૂરી પાડી છે અનુવાદ સુદર અને સરળ દોષ થી ભાગવતને ધન્યવાદ ધર્મ છે આદા છે કે સુજરાતી વાચકો આ પુસ્તકને વધારી લેશે.

ડો. જ. સુતરીયા-નાયબ દિવાન વડોદરા રાજ્ય-ઢાલના જમાનામાં સભા, સમીતી, મીટિંગ કમીટી ધારાસભા વાચકો તમામના કામકાજમાં આ ચાલની જરૂર પડે છે સારા અવકાસોએ ખજ આ પુસ્તકની મળી જરૂર પડે છે નામદર રાજકીય પોતાના પુસ્તકમાં સભાને લગતા તમામ કામકાજનું વિવરત મંથર્મ વિરેચન મંથર્મ છે અને તેનો આ સુજરાતીમાં અનુવાદ છે આ પુસ્તક દરેક અવકાસોએ વાચવા; જેવું છે.

રાજનમિત્ર આર. એસ. માને પાલીકા સી. આઇ. ઈ. દિવાન રાજકોટ.—

ઢાલના જમાનામાં આ મંથર્મ અત્યંત ઉપયોગી અને માર્ગદર્શક દોવાયો સુજરાતી વાચકો તેને વધારી લેશે એમાં બીલકુલ ઈશ્ક નથી.

પાકું પૂરું કિ રૂ. ૯. ટપાલ ખર્ચ રૂ. ૧૨ આના.

પ્રકાશક : શ્રી દ્રકાંત સીમનલાલ વોરા શુક્રમેઘર્મ એન્ડ પબ્લીશર્મ - અમદાવાદ.

પુસ્તકાલય માટે

નવાં છંદલાં બહાર પડેલાં પુસ્તકો

૧. વાગદત્તા

ભાગ ૧-૨

પ્રભાવતીદેવી કીમત રૂા ૪-૧૨-૦

૨. પ્રિય મિલન

પ્રભાવતીદેવી

,, રૂા ૨-૮-૦

૩. જનાર્દન જામુસના જગજ્જર
સાહસો

,, રૂા ૨-૦-૦

૪. (રેક્ટીવ કુમારગુપ્ત

,, રૂા ૨-૦-૦

૫. ફૂલશૈયા

અનુવાદક મહાલાલ સોની

કીમત રૂા ૩-૦-૦

૬. હિન્દી રાષ્ટ્રીય મહાસભા

આચાર્ય કિપલાની , રૂા ૧-૮-૦

૭. દાદાનુ કહાપણુ

કીમત રૂા ૨-૦-૦

૮. અક્કલ અજમાવો

,, રૂા ૨-૧૨-૦

૯. પહેલું પારણુ

ભાગ ૧-૨

,, રૂા ૬-૧૨-૦

૧૦. સરકારલક્ષ્મી

ભાગ ૧-૨

,, રૂા ૬-૧૨-૦

૧૧. હુન્નરઉદ્યોગ ને વ્યાપાર

ભાગ ૧-૨

,, રૂા ૧૦-૦-૦

૧૨. વિજયાલક્ષ્મી પદિત

રૂા ૨-૮-૦

૧૩. પ્રભુનુ ધન

મેરી દેરાદીની સળંગ નવલકથા

અનુવાદક શ્રી અંદ્રશ કર શુક્લ

કીમત રૂા ૩-૦-૦

એન. એમ. ઠક્કરની કંુ.

બુકસેલર્સ એન્ડ પબ્લિશર્સ,
૧૪૦, પ્રિન્સેસ સ્ટ્રીટ, મુંબઈ ૨.

આ માસિક આર્થ સુધારક પ્રિ. પ્રેસ વડોદરામાં ધી. વાઘજીભાઈ નાગજીભાઈ અમીને (બી. ૧
પુસ્તકાલય ચ સ મંડળ દિને માટે જાણી પ્રસિદ્ધ કરું. તા ૧૫-૭-૪૮

જૂજ નકલો જ બાકી છે.

ક થા કે લા પ, ક થા હા સ્ય, ક થા કે લ ગી

અત્ય ત રસાળ નવલિકાઓના અતિ રૂપાળા, ખેરંગી છાપ-લીવાળા સમ્રાટ દરેકની કિંમત રૂ. ૩૦. ત્રણે સાથે રૂ. ૧૦) સો મેટથી વધુ સિલકે નથી. ફરી છપાશે નહિ

જગતની ધર્મશાળામાં—જગતના અરણ્યમાં

સ સારગા શાતિસિયન કરનારા અને અતિ રમ્ય બાપામા લખાવલા આ મીઠા, બોધક નિળધા શ્રી. જયમુખલાલ મહેતાએ લખ્યા છે કિંમત રૂ. ૧, રા=૩૦ રૂપિયા બંને સાથે લેવાથી = રૂ. ૩) જૂજ બાકી છે

અર દે શ ર કો ટ વાળ

સુરતના ગઈ સદીના જવામઈની દસ્તાવેજી પુરાવાઓ (ફોટો ચિત્રો માથે) વાળી કહાણી, અયોગ્યપ ખપી જતા થોડીજ નકલો છે. કિં. રૂ. ૨) બાળકોને પ્રેરણારૂપ મશાલો છે. જરૂર માગાવો

અ પ વા સ દ્રા રા આ રો ગ્ય

ની એકેક પ્રત તો દરેક ગામમાં હોવીજ નેહએ. વાચો, ફરી વાચો, ફરી ફરી વાચો. કુટુંબમાં ને મિત્રોને વંચાવો ને દવાના દીવારા ને તેના ખર્ચમાંથી ગયો કિંમત રૂ. અઢી

લખા:- ગાંડીવ સાહિત્ય મંદિર :: સુરત